ISSN (Print): 2304-5809
ISSN (Online): 2313-2167

Науковий журнал

«Молодий вчений»

№ 4.2 (56.2) квітень 2018 р.

Редакційна колегія журналу

Базалій Валерій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Балашова Галина Станіславівна – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Гриценко Дмитро Сергійович – кандидат технічних наук (Україна)
Змерзлий Борис Володимирович – доктор історичних наук (Україна)
Іртищева Інна Олександрівна – доктор економічних наук (Україна)
Коковіхін Сергій Васильович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лавриненко Юрій Олександрович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Лебедєва Надія Анатоліївна – доктор філософії в галузі культурології (Україна)
Морозенко Дмитро Володимирович – доктор ветеринарних наук (Україна)
Наумкіна Світлана Михайлівна – доктор політичних наук (Україна)
Нетюхайло Лілія Григорівна – доктор медичних наук (Україна)
Пекліна Галина Петрівна – доктор медичних наук (Україна)
Писаренко Павло Володимирович – доктор сільськогосподарських наук (Україна)
Романенкова Юлія Вікторівна – доктор мистецтвознавства (Україна)
Севостьянова Наталія Іларіонівна – кандидат юридичних наук (Україна)
Стратонов Василь Миколайович – доктор юридичних наук (Україна)
Ходосовцев Олександр Євгенович – доктор біологічних наук (Україна)
Шаванов Сергій Валентинович – кандидат психологічних наук (Україна)
Шайко-Шайковський Олександр Геннадійович – доктор технічних наук (Україна)
Шапошников Костянтин Сергійович – доктор економічних наук (Україна)
Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук (Україна)
Шепель Юрій Олександрович – доктор філологічних наук (Україна)
Шерман Михайло Ісаакович – доктор педагогічних наук (Україна)
Шипота Галина Євгенівна – кандидат педагогічних наук (Україна)
Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук (Україна)

Міжнародна наукова рада

Arkadiusz Adamczyk – Professor, dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глущенко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.В. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
РИНЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.
Index Copernicus (IC™ Value): 4.11 (2013); 5.77 (2014); 43.69 (2015); 56.47 (2016)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987–7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

Відповідальність за зміст, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та редакції журналу.

© Науковий журнал «Молодий вчений», 2018
© Дизайн, Видавництво «Молодий вчений», 2018

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ГУМАНІСТИЧНА, ДУХОВНО-МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ,СПОРТУ І ТУРИЗМУ ТА ЇХ МІСЦЕ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Захарченко М.О.
Особливості ціннісних орієнтацій учнівської молоді в процесі фізичного виховання.....1

Іванік О.Б.
Мотиваційні пріоритети до занять різними видами рухової активності за гендерними ознаками.....5

Іщенко О.А.
Виховання студентської молоді в процесі туристично-краєзнавчої діяльності.....8

Кравченко Т.П.
Психолого-педагогічні умови формування у школярів відповідального ставлення до здоров'я.....12

Марченко О.Ю., Погасій Л.І.
Потреба у досягненні успіху як складова мотивації до занять фізичною культурою.....15

Мовчан В.П.
Психологічна консультація в організації туристсько-краєзнавчої роботи.....20

Пангелова Н.Є., Танєв Петар
Чинники становлення і розвитку фізичної культури в Болгарії за часів національного відродження (XVIII-XIX ст.).....25

Півень О.П.
Мотиваційно-ціннісне ставлення студентів до фізкультурно-оздоровчої діяльності 29

Самолюк А.А.
Сучасний стан проблеми формування творчої активності учнів у процесі туристсько-краєзнавчої роботи.....33

РОЗДІЛ 2

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Гордієнко О.І.
Сучасний стан та перспективи розвитку фізичного виховання студентів ВНЗ.....37

Данилко В.М.
Формування фізичного здоров'я молоді у національних традиціях українського народу.....41

Кириченко Т.Г.
Реалізація завдань формування здорового способу життя студентів вишу в процесі фізичного виховання.....45

Красова І.О., Красов О.І.
Взаємозвя'зок фізичної підготовленості і фізичного розвитку у структурі рухової системи молодших школярів.....50

Лой Б.І.
Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх організаторів фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі.....53

Пангелова Н.Є., Рубан В.Ю.
Фізичний стан і рухова активність учнів початкових класів сільської загальноосвітньої школи.....57

Пангелова Н.Е., Кусай М.В.
Комплексное развитие физических и нравственных качеств детей дошкольного возраста в процессе физического воспитания.....63

Пивовар А.А.
Особливості планування засобів фізичного та розумового розвитку старших дошкільників.....66

Попрошаєв О.В., Білик О.А.
Доповнення стандарту віщої освіти в межах кожної спеціальності загальною компетентністю випускника, яка передбачає навички рухової активності.....69

Потужній О.В., Шульга М.П.
Теоретичні аспекти формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді.....74

Потужній О.В.
Сучасні підходи до оцінювання навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання.....77

Сембрат С.В., Погребний В.В.
Формування фактурної структури фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку.....81

Царук В.П.
Різноманітність наукових підходів до проблеми формування здорового способу життя учнів.....85

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА

Абрамов В.В.
О целесообразности новаций систематизации спортивного туризма.....91

Базилевич Н.О., Тонконог О.С.
Особливості методики розвитку витривалості старшокласників в процесі занять туризмом.....94

Бондар К.А.
Основні елементи професійної підготовки фахівців у сфері сільського зеленого туризму.....99

Браславська О.В., Рожі І.Г.
Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів географії під час туристсько-краєзнавчої роботи.....102

Булашев А.Я., Женьцян Сан
Подготовка спортивного похода – залог его успеха.....106

Ганопольский В.И., Соловых Т.К.
Информационное обеспечение и организация спортивно-патриотических походов в Беларуси.....110

Горбенко М.І.
Картографічне краєзнавство – ключовий аспект туристично-пізнавальної діяльності учнів.....115

Зигунов В.Н.
Военно-прикладное значение видов спортивного туризма.....118

Зігунова І.С.
Сутність інноваційної системи професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті.....122

Конох А.А.
Формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму: теоретичний аспект проблеми.....126

Конох А.П.
Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і туризму.....130

Криволапов Е.А.
Модель формування професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі.....134

Люта Д.А.
Методологічні підходи у формуванні готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.....138

Обозний В.В.
Теоретико-методологічні засади освітньої стратегії розвитку регіонального туризму.....141

Палатний І.А., Палатна О.М.
Використання засобів спортивно-оздоровчого туризму та краєзнавства в боротьбі проти булінгу.....146

Поліщук В.В.
Розвиток фізичних здібностей учнів середньої ланки в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності.....151

Сидорук А.В.
Освітньо-інформаційне середовище як засіб підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.....155

Смирнов І.Г.
Відновлення бувшої польської астрономічно-метеорологічної обсерваторії «Білий слон» у Карпатах та його вплив на туристичний розвиток регіону.....159

Троценко В.В.
Вплив занять туризмом на показники рівня фізичного здоров'я підлітків.....163

Фастовець О.О.
Міста як центри розвитку міського (урбан) туризму.....167

РОЗДІЛ 4
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ

Горбенко М.І., Лой Б.І.
Організаційно-технологічні особливості анімаційних програм для молодіжного туризму.....171

Круцевич Т.Ю., Андрєєва О.В., Благій О.Л., Садовський О.О.
Проблема формування рекреаційної культури студентської молоді в умовах активного дозвілля.....175

Маковецька Н.В., Конох О.Є.
Використання зарубіжного досвіду дистанційного навчання у підготовці фахівців галузі туризму та готельно-ресторанної справи.....180

Пангелов Б.П., Заруба О.В.
Фітнес-туризм як різновид спортивно-оздоровчого сервісу.....184

Пєшкова О.Ю.
До проблеми впливу фітнес-технологій на формування здорового способу життя студентської молоді.....187

Підгайна В.О.
Вплив фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації на рівень фізичного розвитку і показники серцево-судинної та дихальної систем організму юнаків 16-17 років.....191

Танана С.М.
Маркетингові інформаційні технології у професійній підготовці фахівців сфери обслуговування.....195

Троценко Т.Ю., Пивоваров А.А.
Перспективи розвитку аквафітнесу у фізичному вихованні молодших школярів.....199

РОЗДІЛ 5
ОЛІМПІЙСЬКИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

Кадыров Р.Р., Кривенко Ю.А., Курочкин В.Г.
Исторические предпосылки развития женского хоккея на траве в Андижане.....204

Мовчан В.П.
Проблема травматизму в спорті та його профілактика.....207

Чиженок Т.М., Коваленко Ю.О.
Показники тренувальних навантажень і ступінь їх впливу на стан здоров'я юних каратистів.....211

Шульга М.П.
Методичні особливості відбору юних бігунів в бігу на середні дистанції на різних етапах підготовки.....217

Юрченко І.В.
Методика розвитку швидкісно-силових здібностей у студентів-боксерів.....221

CONTENTS

SECTION 1
HUMANISTIC, SPIRITUAL AND MORAL VALUE OF PHYSICAL CULTURE, SPORTS AND TOURISM AND THEIR PLACE IN MODERN SOCIETY

Zakharchenko M.A.
Features value orientations youth in process of physical education.....1

Ivanik O.B.
Motivation priorities to make various movement types of gender observations.....5

Ishchenko A.A.
Education of studental youth in the process of tourist-creativity activity.....8

Kravchenko T.P.
Psychological and pedagogical conditions of formation at schoolboys responsible attitude to health.....12

Marchenko O.Yu., Pogasi L.I.
Demand of achieving success as a part of motivation to going in for sport.....15

Movchan V.P.
Psychological consultation in the organization of tourist-regional work.....20

Pangelova N.Yi., Tanyev P.
Prerequisites for the formation and development of physical culture in Bulgaria during the period of national revival.....25

Piven O.P.
Motivation-value students attitudes to physical and health activity.....29

Samoliuk A.A.
The modern state of problems of forming the creative activity of practices in the process of tourist-cross-border work.....33

SECTION 2
PHYSICAL CULTURE, PHYSICAL EDUCATION OF DIFFERENT GROUPS OF THE POPULATION

Gordienko A.I.
Modern status and prospects of development of physical education of students of high schools.....37

Danylko V.M.
Forming the physical health of young people in national traditions of the Ukrainian people.....41

Kirichenko T.G.
Implementation of tasks for forming healthy lifestyle of students of higher education students in the process of physical education.....45

Krasova I.O., Krasov O.I.
Connection between physical preeeparedness and physical development in the structure of moving sustem of primary school children.....50

Loy B.I.
Pedagogical conditions for formation of professional competence of future organizers of physical education in preschool educational institution.....53

Pangelova N.Yi., Ruban V.Y.
Physical condition and motor activity of junior pupils of rural secondary school.....57

Pangelova N.Yi., Kusay M.V.
Complex development of physical and moral qualities of preschool-age children in the process of physical education.....63

Pyvovar A.A.
Features of the planning of means of physical and mental development of senior preschool children.....66

Poproshaev O.V., Bilyk O.A.
Addition to the higher education standard in each specialty for general competence of the graduate, which the skills of motor activity provide.....69

Potuzhniy A.V., Shulga N.P.
Theoretical aspects of forming of individual physical culture to student's young people.....74

Potuzhniy A.V.
Modern going near evaluation of educational activity of students of higher educational establishments in the process of physical education.....77

Sembrat S.V., Pogrebnoy V.V.
Forming of factor structure of physical preparedness of children of midchildhood.....81

Tsaruk V.P.
Differences of scientific approaches to the problem of formation of healthy life of pupils.....85

SECTION 3
THEORETICAL, METHODICAL, AND ORGANIZATIONAL FUNDAMENTALS OF TOURISM AND LOCAL STUDIES

Abramov V.V.
About the performance of systematization innovations sports tourism.....91

Bazylevych N.A., Tonkonog A.S.
Peculiarities of the methodology of the endurance of senior grants in the process of tourism lessons.....94

Bondar E.A.
Main elements of professional training of specialists in the field of agricultural tourism.....99

Braslavska O.V., Rozhi I.H.
Forming of cognitive independence future teachers of geography during tourist-regional work.....102

Bulashev A.Ya., Zhen'tsyan San
Preparation of sporting hike is a mortgage of his success.....106

Hanopolskyy V.I., Solovykh T.K.
Information support and organization of sports and patriotic hikes in Belarus.....110

Gorbenko N.I.
Cartographic craznestvova – key aspects of tourism-knowledge activities of teachers.....115

Zihunov V.N.
Military-applied importance of sports tourism types.....118

Zihunova I.S.
Essence of the innovativesystem of training mountain and hiking tourism instructorsin the university.....122

Konoh A.A.
Forming the professional competence of future teachers of physical education in sphere of ecological tourism: theoretical aspect.....126

Konoh A.P.
Professionally competence offuture specialists of physical culture and tourism.....130

Krivolapov E.A.
Model of formation of professional competence on tourism security of future specialists tourism industry.....134

Liyta D.A.
Methodological approaches of future tourism specialists' readiness for professional activity.....138

Oboznyi V.V.
Theoretical and methodological bases of the educational strategy of regional tourism development.....141

Palatny I.A., Palatna O.N.
Use of sports and health tourism and local lore studies in combating against bullying.....146

Polishchuk V.V.
Development of physical abilities of middle link in the process tourist and local lore activities.....151

Sydoruk A.V.
Educational-informational environment as a means of preparation for future specialists on tourism for professional activity.....155

Smyrnov I.G.
Reconstruction of the former polish astronomo-meteorological observatory «White Elephant» in Carpathians and its influence on tourism development in the region.....159

Trotsenko V.V.
The influence of tourism occupation on the indicators of physical health of teenagers.....163

Fastovets O.O.
Towns as centres of urban tourism development.....167

SECTION 4
THEORETICAL AND METHODICAL FOUNDATIONS OF PHYSICAL RECREATION

Gorbenko N.I., Loy B.I.
Organizational and technological features of animation programs for youth tourism.....171

Krutsevich T.Yu., Andrieieva O.V., Blagii O.L., Sadovskii O.O.
The issue of the development of recreational culture in student youth in the context of active leisure.....175

Makovetska N.V., Konokh E.Ye.
Use of foreign experience of remote training in the training of specialists of the tourism region and hotel restaurant business.....180

Panhelov B.P., Zaruba O.V.
Fitness-tourism as a form of sport and recreational services.....184

Pieshkova O.Yu.
To the problem of influence of the fitness of technologies for the formation of a healthy lifestyle of student youth life.....187

Podgajnaya V.A.
Effect of physical and health activities with aqua-recreation elements on physical development level and indicators of cardiovascular and respiratory systems of the organism of young people 16-17 years.....191

Tanana S.M.
Marketing information technologies in the professional preparation of specialists in the sphere of service.....195

Trotsenko T.Yu., Pyvovarov A.A.
Prospects for development of aquafitness in physical education of younger schoolchildren.....199

SECTION 5
OLYMPIC AND PROFESSIONAL SPORTS

Kadivor R.R., Krivenko Yu.A., Kurochkin V.G.
Historical preconditions for development of women's field hoскey in Andijan.....204

Movchan V.P.
The problem of traumatism in sport and its prevention.....207

Chizhenok T.M., Kovalenko J.O.
Indicators of training loads and the degree of their impact on the status of the health of young karatis.....211

Shulga N.P.
Methodical characteristics of selection of junior bigans in big on the middle distances at different stages of preparation.....217

Yurchenko I.V.
Method of development of speed-speed characteristics in students-boxers.....221

РОЗДІЛ 1
ГУМАНІСТИЧНА, ДУХОВНО-МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ТУРИЗМУ ТА ЇХ МІСЦЕ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 796.011.1-057.874

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Захарченко М.О.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті розглядається дослідження ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Саме система ціннісних орієнтацій визначає змістовний бік спрямованості особистості, її ставлення до навколишнього середовища і до себе, що в результаті складає її життєву концепцію та спосіб життя. Вивчення та аналіз ціннісних орієнтацій, дозволить покращити рівень мотивації до занять з фізичного виховання та сприяє покращенню здоров'я підростаючого покоління.
Ключові слова: ціннісні орієнтації, учнівська молодь, особистість, фізична культура, мотивація.

Постановка проблеми. Розглядаючи відмінності в поведінці юнаків та дівчат, вчені звертають увагу на такі мотиватори в ухваленні рішення, як цінності.

Цінності особистості розглядаються психологами як її потреби, тобто внутрішні рушії активності, які за відповідних умов можна використовувати для формування стійких мотивів поведінки.

Аналіз різноманітних підходів до трактування «цінностей», «ціннісних ставлень», «ціннісних орієнтацій» свідчить про складність цього феномена, структурної та функціональної близькості до деяких інших компонентів свідомості, таких як установки, відносини, спрямованість, мотиви, потреби, інтереси, погляди, уявлення [9].

Дослідники вказують, що ціннісні орієнтації формуються у кожної людини від моменту її народження у процесі включення її у соціум та зміцнюються або змінюються і радикально перетворюються залежно від умов існування та виховання [6].

Найбільш поширеною методикою дослідження ціннісних орієнтацій є методика М. Рокіча (1973). Методика призначена для вивчення особливостей формування ціннісних орієнтацій школярів. В залежності від того, які конкретні цінності входять в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості, сполучення цих цінностей, ступінь більшого чи меншого їх переваги щодо інших, дозволяють визначити, на які цілі життя спрямована діяльність людини і які засоби для досягнення цих цілей, на його думку, представляються бажаними. Аналіз змістовної сторони і ієрархічної структури ціннісних орієнтацій показує також, якою мірою виявлені ціннісних орієнтацій учнів відповідають громадському еталону, наскільки вони адекватні цілям виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними науковців, які займаються даною проблематикою нами було виявлено, що вчені Т.Ю. Круцевич та О.Ю. Марченко (2017) при виявленні вікових відмінностей самоопису «Я» школярів у гендерному аспекті з'ясували, що самооцінка фізичного розвитку має високий і завищений рівень і становить 80-85% від найвищої оцінки, що також стосується ціннісних орієнтацій особистості. На підставі результатів кластерного аналізу науковцями встановлено, що серед юнаків, які переоцінили рівень самооцінки фізичного розвитку, більшість респондентів належать до чоловічого типу. Дані результати дозволяють стверджувати, що істотна гендерна різниця існує серед характеристик дівчат різного віку. Цей факт безпосередньо впливає на рівень загальної самооцінки та пріоритетів цінностей у житті. Виявлено відмінності спортсменів та респондентів, які не займаються спортом [12].

О.Ю. Марченко (2010) у своїй дисертаційній роботі зазначає, що після проведення дослідження ціннісних орієнтацій у сфері фізичної культури і спорту студентів, які займаються та не займаються спортом, указують на визначені відмінності, які можуть бути пов'язані як зі способом життя, темпераментом, емоційним станом, так і зі змістом процесу фізичного виховання також О.Ю. Марченко у своїх дослідженнях відзначає ряд зовнішніх та внутріш-

© Захарченко М.О., 2018

ніх факторів, які впливають на формування цінностей студентів у сфері фізичної культури і спорту. До зовнішніх факторів належать умови життя, матеріальне забезпечення, спосіб життя, знання у сфері фізичної культури та спорту, організація фізичного виховання, умови навчання у вузі, режим рухової активності, ставлення батьків і мікросфери, вплив загальноосвітньої школи. Внутрішні особистісні фактори, відображають вплив зовнішніх факторів і можуть оцінюватися як реакція особистості у вигляді мотиву діяльності, зацікавленості, переконаності [8].

В наукових працях О.О. Біліченко відзначено, що при вивченні термінальних цінностей у юнаків та дівчат свідчить про відмінності в їх ієрархії. Так, дівчата більше цінують любов і щасливе сімейне життя, а юнаки – наявність вірних друзів та активної діяльності. В число пріоритетних інструментальних цінностей у молоді входять: вихованість, життєлюбність, акуратність, відповідальність; у дівчат: вихованість, чесність, життєрадісність, відповідальність, акуратність і самоконтроль. Також науковець відзначає різну ієрархію ціннісних орієнтацій залежно від курсу навчання у ВНЗ [1; 2].

В залежності від того, які конкретні цінності входять в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості, сполучення цих цінностей, ступінь більшої чи меншої їх переваги щодо інших, дозволяють визначити, на які цілі життя спрямована діяльність людини і які засоби для досягнення цих цілей, на його думку, представляються бажаними.

Аналіз змістовної сторони та ієрархічної структури ціннісних орієнтацій показує також, якою мірою виявлені ціннісних орієнтацій учнівської молоді відповідають громадському еталону, наскільки вони адекватні цілям виховання. Ціннісні орієнтації особистості поділяються на дві основні групи з точки зору цілей і завдань, яким служить та або інша цінність.

Термінальні цінності (основні цілі людини, відображають довготривалу життєву перспективу, те, до чого він прагне зараз і в майбутньому, визначають сенс життя людини, вказують, що для нього особливо важливо, значимо, цінно) та інструментальні цінності (відображають засоби, які обираються для досягнення цілей життя, виступають в якості інструменту, за допомогою якого можна реалізувати термінальні цінності) особистості.

Даною проблематикою також займаються вчені: І.В. Євстігнєєва (2013) [3], А.В. Заікін (2012), Б.Т. Сахаєв (2013), М.М. Саїнчук (2012) [10], О.В. Фащук (2011) [11], О.С. Іщенко (2016) [5].

Однією з невирішених раніше частин загальної проблеми, ми виявили, що серед опрацьованого матеріалу мало даних присвячено особливостям формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді, а саме учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл та студентів І-ІІ курсів коледжів. Тому нами була опрацьована дана тематика більш детально та висвітлено в даній роботі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення ціннісних орієнтації учнів 10-11 класів загальноосвітньої школи та студентів І-ІІ курсів коледжу.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, опитуальник ціннісних орієнтацій М. Рокіча, статистичні методи обробки отриманих результатів.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження проводилося на базі загальноосвітніх шкіл м. Києва серед учнів 10-11 класів та серед студентів І-ІІ курсів Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Початкова освіта». З використанням опитувальника М. Рокіча для визначення термінальних та інструментальних цінностей особистості.

Провівши дослідження, ми отримали порівняльний рейтинг ціннісних орієнтацій учнів школи та студентів коледжу, що має відмінності. Проаналізувавши основні цілі респондентів (табл. 1) з'ясовано, що до трійки лідерів серед юнаків школярів входять такі пункти: приємне проведення часу, розваги, цікавій роботі та здоров'ю, свобода як незалежність у вчинках і діях. Показники юнаків студентів змінюються, з'являються такі пункти: матеріальна забезпеченість, здоров'я, цікава робота.

Такі результати свідчать, що пріоритети ціннісних орієнтацій у школі та коледжі різні, студентам коледжу більше притаманна самостійність та можливість свого забезпечення.

Показники дівчат, які відвідують школу трійка важливих термінальних цінностей є: цікава робота, самостійність як незалежність у судженнях та оцінках, хороші та вірні друзі, творчість (можливість творчої діяльності).

До результатів студенток додається пункт обирають «матеріальна забезпеченість», відсутні пункти «хороші та вірні друзі», «творчість».

Слід зазначити, що середній показник останніх місць у рейтинговому списку серед школярів такі пункти: «Впевненість у собі» та «Рівність», що свідчить про присутні сумніви та розуміння про рівні можливості серед суспільства. Серед студентів пункти «Творчість», «Суспільне визнання», «Активне, діяльне життя», «Рівність», це свідчать про низький рівень поваги до оточуючих, колективу, товаришів, відсутність розуміння можливостей творчої діяльності та рівних можливостей.

Нами також були досліджені, інструментальні цінності, що відобража-ють засоби, які обираються для досягнення цілей життя. Вони виступають в якості інструменту, за допомогою якого можна реалізувати термінальні цінності (табл. 2).

Ми визначили, що на перших 3-х лідируючих місцях у юнаків школярів присутні показники: сміливість, чесність, самоконтроль, відповідальність, тверда воля, така ж тенденція прослідковується і у студентів юнаків, додатково вони ще відзначили пункт старанність та віднесли на 8-ме місце пункт тверда воля.

Трійку лідируючих відповідей серед показників дівчата, які відвідують школу посідають пункти: життєрадісність, сміливість, широта поглядів, чесність, терпимість, відповідальність. До результатів студенток коледжу в трійку лідерів додаються пункти: вихованість та освіченість. Слід відзначити, що пункт «Відповідальність» у студентів на 1-му місці, а у школярів на 3-му.

Таблиця 1

Рейтинг термінальних ціннісних орієнтацій учнівської молоді

Назва цінностей	Учні		Студенти	
	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг
Самостійність	6	2	4	3
Впевненість у собі	9	7	4	4
Матеріальна забезпеченість	5	9	1	2
Здоров'я	2	5	2	1
Задоволення	1	4	4	5
Цікава робота	2	1	3	3
Любов	7	4	5	**4**
Свобода як незалежність у вчинках і діях	3	8	5	4
Краса	8	6	7	5
Хороші і вірні друзі	5	3	4	6
Пізнання	4	4	6	7
Щасливе сімейне життя	6	4	9	6
Творчість	8	3	11	7
Суспільне визнання	5	6	10	8
Активне, діяльне життя	4	8	8	9
Рівність	7	9	7	9

Таблиця 2

Рейтинг інструментальних ціннісних орієнтацій учнівської молоді

Назва цінностей	Учні		Студенти	
	Юнаки	Дівчата	Юнаки	Дівчата
	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг	Рейтинг
Високі запити	8	7	9	8
Чуйність	5	5	10	6
Вихованість	4	5	5	3
Життєрадісність	5	2	8	3
Ефективність у справах	5	6	6	4
Сміливість	1	2	2	3
Старанність	7	5	3	4
Непримиренність до недоліків у собі та в інших	9	6	7	9
Широта поглядів	4	1	5	6
Чесність	3	3	2	2
Освіченість	6	4	5	3
Самоконтроль	2	5	3	5
Терпимість	6	3	4	7
Тверда воля	3	4	8	6
Раціоналізм	8	6	6	9
Відповідальність	3	3	1	1

З вищезазначеного стає зрозуміло, що учнівська молодь відносить на останні сходинки пункт «Раціоналізм» та «Високі запити», можна припустити, що респонденти не в повній мірі розуміють термін «Раціоналізм» та не ставлять до своєї особистості високі вимоги задля виконання тих чи інших завдань.

Висновки. Безумовно сфера фізичної культури в силу своєї специфіки виступає особливо адекватно для здійснення гуманізації освіти і дослідження в спробах вирішення безлічі існуючих соціальних і соціально-психологічних проблем. Опрацювавши дане коло питань, можна констатувати, що при вивченні термінальних цінностей учнівської молоді на першому місці серед особистісних цінностей у дівчат це цікава робота, самостійність, хороші та вірні друзі, творчість, матеріальна забезпеченість. Тотожним є показник юнаків, що доповнюється пунктом «Приємне проведення часу» та «Здоров'я».

Ієрархію інструментальних цінностей юнаків і дівчат очолюють пункти (сміливість, чесність, самоконтроль, відповідальність, старанність, життєрадісність).

Дане проблемне коло дослідження буде більш детальніше вивчене при поєднанні даної методики з вивченням мотиваційної складової учнівської молоді, адже школа та коледж мають різні мотиваційні складові та специфіку навчального закладу.

В свою чергу ми **пропонуємо** з'ясувати виявлення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та мотивацією учнівської молоді. В результаті розробити практичні рекомендації та впровадити в навчальний процес.

Список літератури:

1. Біліченко О.О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Олена Олександрівна Біліченко ; Дніпропетровський ДІФКС. – Дніпропетровськ, 2014. – 22 с.
2. Біліченко О.О. Гендерні особливості формування інтересу до фізич-ного виховання у студентів / О.О. Біліченко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 1. – С. 48–51.
3. Євстігнєєва І.В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури : дис. канд. пед. наук : 13.00.7 / І.В. Євстігнєєва. – Луганськ, 2012. – 228 с.
4. Захарченко М.О. Мета відвідування занять з фізичного виховання юнаків і дівчат. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Вип. 3(22). Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – С. 82–87.
5. Іщенко О.С. Формування мотивації підлітків до занять фізичною культурою в умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О.С. Іщенко. – Київ, 2016. – 22 с.
6. Каган М.С. Философская теория ценности / М.С. Каган. – СПб.: ТООТК «Петрополис», 1997. – 159 с.
7. Круцевич Т.Ю., Марченко О.Ю., Захарченко М.О. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. Фізична культура і спорт: досвід та перспективи. 2017. № 3.1(43.1). С. 180–183.
8. Марченко О.Ю. Формування ціннісних категорій особистої фізичної культури у студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О.Ю. Марченко. – Київ, 2010. – 22 с.
9. Пятков В.В. Формирование мотивационно-ценностного отношения студентов к физической культуре (на материале педвузов): дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: 13.00.04 / Пятков Владимир Викторович. – Сургут, 1999. – 170 с.
10. Саїнчук М.М. Формування ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури і спорту учнів старших класів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М.М. Саїнчук. – Київ, 2012. – 22 с.
11. Фащук О.В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / О.В. Фащук. – Івано-Франківськ, 2011. – 248 с.
12. T. Krutsevych, O. Marchenko. Age differences of self–esteem of physical self at school. Gender aspects / Physical education, sports and health culture in modern society 2(38), 2017. – 112–116 p.

Захарченко М.А.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ОСОБЕННОСТИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Аннотация
В статье рассматривается исследование ценностных ориентаций учащейся молодежи. Именно система ценностных ориентаций определяет содержательную сторону направленности личности, ее отношение к окружающей среде и к себе, что в результате составляет ее жизненную концепцию и образ жизни. Изучение и анализ ценностных ориентаций, позволит улучшить уровень мотивации к занятиям по физическому воспитанию и способствует улучшению здоровья подрастающего поколения.
Ключевые слова: ценностные ориентации, учащаяся молодежь, лич-ность, физическая культура, мотивация.

Zakharchenko M.A.
National University of Ukraine on Physical Educational and Sport

FEATURES VALUE ORIENTATIONS YOUTH IN PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary
The article deals with the study of value orientations of student youth. It is the system of value orientations that determines the content of the direction of the individual, its relation to the environment and to itself, which ultimately forms its life concept and way of life. Studying and analyzing value orientations will allow to improve the level of motivation for physical education classes and contributes to the improvement of the health of the younger generation.
Keywords: value orientations, pupils' youth, personality, physical culture, motivation.

УДК 976.012.23:316.346.2(045)

МОТИВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ ДО ЗАНЯТЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗА ГЕНДЕРНИМИ ОЗНАКАМИ

Іванік О.Б.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті проаналізовано дані літератури щодо мотиваційних пріоритетів до занять різними видами рухової активності за гендерними ознаками. Особливості ціннісних орієнтацій осіб зрілого віку в сфері фізичної культури, факторів які впливають на формування мотивації до ведення активного способу життя. Проаналізовано причини які заважають чоловікам і жінкам середнього віку відвідувати фізкультурно-оздоровчі заняття.

Ключові слова: мотивація, гендер, особи зрілого віку, рухова активність.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в нашій країні, глибоко торкнулися духовної сфери життя суспільства. Темп життя, наявність вільного доступу до продуктів харчування (не завжди якісних), предметів одягу і побуту, масова технологізація, загальний уклад життя, сукупність звичаїв притаманний нашому народові все це на сьогодні приводить до малорухливого способу життя, відсутності бажання або часу займатися собою, своїм здоров'ям, особливо цей тягар лягає на плечі чоловіків і жінок середнього віку коли до вищевказаного добавляється гніт від побутових та фінансових проблем, стосунки в сім'ї та поза нею, виховання дітей тощо.

Розвиток інтересу і формування потреб людини залежать від володіння нею спеціальними знаннями. Наукова діяльність, направлена на отримання нових знань, на всебічне вивчення об'єкту, процесу або явища, їх структури і зв'язків, а також отримання і впровадження в практику корисних для людини результатів. Саме на основі знань формуються переконання людини у необхідності рухової активності, саме знання спонукає людину залишити безглузду пасивність і перейти до активних дій.

Вдосконалення рухового режиму людей працездатного віку визначається зростаючим соціальним запитом суспільства на здорових громадян, якої б статі вони не були.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження Біліченко О.О., Круцевич Т.Ю. підтверджують той факт, що кількість осіб, які займаються фізичними вправами систематично, організовано та самостійно, можуть збільшитися тільки за умови підвищення мотивації до цих занять [6; 15; 16].

У своїх працях Ільїн Є.П. трактує мотив як складне психологічне утворення, що спонукає до свідомих дій та вчинків [10; 11].

Автор Бальсевич В.К. зазначає, що для стимулювання формування мотивації до занять фізичною культурою необхідно створення спеціальних умов, які представлені як особливі обставини передачі позитивних цінностей, що забезпечують розвиток особистості в інтересах суспільства і самої особистості [2].

Значущим фактором сприяння мотивації виступає диференційований підхід з урахуванням гендеру який є наслідком існування деяких стереотипів.

Ґендерні стереотипи закладені в дитинстві є складовою індивіда, а шаблон ґендерних стосунків будується так, що статеві відмінності домінують над особистими, а стереотипні погляди на рухову активність.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Серед усіх різноманітних властивостей особистості, мотиви займають особливе місце, оскільки тільки вони, в першу чергу, обумовлюють суспільно значиму поведінку в діяльності людини. У цьому зв'язку можна сказати, що в науці проблема мотивів є важливою тому, що ядро особистості, її суть складають глибоко усвідомлені людиною збудження у вигляді мотивів та інтересів.

Вивчення мотивів, які активізують прагнення людини до систематичних занять фізичною культурою і спортом є однією з важливих проблем у фізичному вихованні, оскільки мотиви мають вирішальне значення в поведінці й стимуляції активної діяльності [7].

Не зважаючи на загальновідому користь рухової активності, спостерігається глобальна тенденція до зниження її повсякденного рівня. У всьому світі рекомендованих рівнів рухової активності не досягає одна третина дорослих. В Європейському регіоні недостатньо активний спосіб життя веде більш ніж третина всього дорослого населення. Як наслідок, недостатність об'єму рухової активності стала одним з провідних факторів ризику для здоров'я та виникнення багатьох захворювань, які в подальшому можуть бути невиліковними [18].

Дослідження за участю великої кількості людей, які отримують регулярне фізичне навантаження, показало, що заняття спортом істотно знижують ризик хвороби Альцгеймера – іноді до 50%. Найменшу ймовірність розвитку захворювання мають фізично активні люди. Але навіть якщо почати займатися спортом в 60 років, то це буде дуже корисним. Крім того, фізичні вправи знижують ризик хронічних захворювань і корисні людям з гіпертонією, підвищеним рівнем холестерину або цукру в крові і зайвою вагою [1].

Мета статті. Виявити мотиваційні пріоритети до занять різними видами рухової активності за гендерними ознаками

Виклад основного матеріалу. Мотив досягнення диференціює людей по їхньому прагненню до успіху. Люди з високим показником мотиву досягнення прагнуть досягти високих результатів, тоді як індивіди з низьким показником мотиву досягнення байдужі до успіхів. Відносно гендер-

© Іванік О.Б., 2018

них особливостей мотивації досягнення існує ряд суперечливих гіпотез. Перша з яких передбачає, що жінки інакше мотивовані на досягнення, ніж чоловіки, оскільки чоловіки і жінки в основі своїй мотивації мають різні потреби. Для жінок потреба в афіліації важливіше, ніж потреба в досягненні. Друга гіпотеза припускає, що хоча чоловіки і жінки мають однакову по вираженості мотивацією досягнення, вони реалізують її в різних видах діяльності. Мотивація жінок більш зовнішньоорганізована, тобто мотив легше формується під впливом ззовні, а мотивація чоловіків – більш внутрішньоорганізована, тобто виходить з розуміння сенсу і особистої значущості того, що треба робити [5].

Існує кілька розумінь суті мотивів, їх усвідомленості, їх місця в структурі особистості. Зараз мотивація розглядається як складний багатокомпонентний та багатофазний процес, в якому задіяні різні (вольові, когнітивні й емоційні) складові.

Приписувані культурою відмінності поведінки чоловіка і жінки позначаються не тільки на виборі мотивів, але і на структурі особистості в цілому. Спрямованість особистості, характерна для даної статі, визначається не стільки біологічними особливостями, скільки умовами навколишнього середовища. Спрямованість характеризується інтересами, схильностями, переконаннями особистості і визначає її ініціативну поведінку, спонукає різних індивідів в одній і тій же ситуації ставити перед собою різні цілі [19].

Стереотипи, що стосуються поведінки і особистісних характеристик чоловіків і жінок, практично не підтверджуються в дитячому віці. Саме в період дорослішання можна спостерігати, як з'являється відповідність цим стереотипам. Вплив суспільства проявляється в тому, що поведінка, відповідна гендерному стереотипу, вважається прийнятним, а відхилення від стереотипу може викликати осуд.

Ситуація в суспільстві постійно змінюється. У деяких країнах вже протягом достатнього часу ведеться спеціальна робота з гендерного виховання хлопчиків і дівчаток з огляду на «перекоси» і недоліки цього виховання в минулому і спираючись на досягнення гендерної психології. Плоди такої роботи можуть проявлятися в зміні даних про відмінності між статями по особистісним характеристикам: одні відмінності будуть посилюватися, а інші – сл.абшати [4].

На думку І.С. Кона, психологічна стать – це «почуття і усвідомлення своєї статевої приналежності, в світлі якої індивід розрізняє критерії «мужності» і «жіночності», оцінює себе за цими критеріями, претендує на відповідну діяльність і соціальний статус» [14].

Вчені розглядають людину у сфері фізичної культури як біологічну особистісно-соціальну систему: «Біологічне та особистісне як те, що визначає її індивідуальну активність, та соціальне в тому розумінні, що людина діє в суспільстві та суспільство до певної міри визначає її мотиви, ідеали, цілі, способи їх досягнення і види діяльності» [17].

На думку автора теорії андрогінності С. Бем, андрогін (поєднання в поведінці маскулінності і фемінінності) забезпечує великі можливості соціальної адаптації, зокрема в зарубіжних дослідженнях був виявлений зв'язок андрогіна з ситуативною гнучкістю, високим рівнем самоповаги, мотивацією до досягнень, гарним виконанням батьківської ролі [3].

Є.П. Ільїн пише, що андрогін поступово згладжує стереотипні уявлення про жінку та чоловіка в суспільній свідомості, включаючи в них все більшу кількість універсальних характеристик, таких як працьовитість, чесність, організованість, справедливість [8].

Формування та підвищення мотивації багато в чому визначається відповідною організацією занять, фізичними вправами, проведенням діагностики фізичного стану тих хто займаються, правильним вибором фізичного навантаження та інтенсивності, індивідуального підходу, вимогливістю педагога, динамічністю і емоційністю, новизною вправ і форм проведення навчальних та секційних занять.

Різниця між мотивацією у чоловіків і жінок можна пояснити ставленням до занять і тієї цінності, яку займають фізична культура і спорт в їхньому житті.

За даними досліджень Імас Т.В. майже половина респондентів жінок і третина чоловіків середнього віку відмічали, що не мають часу для відвідування фізкультурно-оздоровчих занять.

На зайнятість домашніми справами починають посилатися чоловіки після 40 років, що, ймовірно, пов'язано з появою, у більшості з них стійких сімейних відносин, проте їх кількість не перевищує 30-32%.

Однією з провідних причин, що заважають жінкам займатися є відсутність вільного часу через зайнятість виробничими процесами (37%) і домашніми справами (27%).

Таким чином можна зробити висновок, що і для жінок і чоловіків основною причиною невідвідування фізкультурно-оздоровчих занять є зайнятість виробничими і домашніми справами. Відвідування фітнес-центрів, які знаходяться далеко від місця роботи і проживання не приваблюють їх. Основна маса осіб зрілого віку хотіла б займатися в фізкультурно-оздоровчих групах, які були б організовані в спортивних комплексах за місцем роботи.

З віком бажання займатися спеціально-організованими фізкультурно-оздоровчими заняттями як у чоловіків, так і у жінок знижується, але знання про користь активного способу життя відмічають 48% респондентів [12].

Серед доступних нам дослідних матеріалів, на жаль, обмежена кількість тих, які стосуються вивчення особливостей формування мотивації, мотиваційних пріоритетів та установок у чоловіків і жінок зрілого віку. Дослідники та науковці відзначають різницю в проявах мотивів, інтересів та потреб щодо різноманітних видів рухової активності.

Висновки і пропозиції. Особи зрілого віку є основною продуктивною силою держави. Важливим напрямом демократичного розвитку української держави у сучасних умовах постає вивчення та осмислення гендерної проблематики.

Формування ціннісного ставлення до свого здоров'я, бажання зміцнити його за допомогою рухової активності у різних груп населення залежить від вікових особливостей мотиваційних чинників, соціально-економічних умов в країні.

Вивчення загальнокультурних інтересів осіб зрілого віку свідчить про їх різну структуру, пов'язану з соціальними умовами, сімейними відносинами, формуванням навколишнього природного середовища та особистісно-орієнтованих психологічних особливостей, пов'язаних з формуванням цінностей, які потребують додаткового стимулювання.

Регулярні заняття фізичною культурою не тільки сприяють підвищенню обсягу рухової активності до фізіологічної норми дорослої людини, але також сприяють корекції образу життя, режиму діяльності, усуненню негативних факторів шкідливих звичок. Зміна способу життя дорослої людини, що складається багато років, споріднено з формуванням його духовних цінностей, які, в свою чергу, пов'язані з фізичною культурою.

Сучасна людина перебуває під впливом ряду негативних чинників які пов'язані з малорухомим способом життя. Така ситуація загострює і так кризове становище із здоров'ям осіб зрілого віку. Одним з важливих шляхів активізації рухової діяльності є залучення даного контингенту до різних форм фізкультурно-оздоровчої, спортивної діяльності.

Фізична культура та спорт приймаються як найважливіший фактор розвитку людського потенціалу, а витрати суспільства та сім'ї на фізичну культуру та спорт розглядаються як вкладення в людський капітал [13].

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні організаційно-методичних умов формування мотивації до систематичних фізкультурно-оздоровчих занять з урахуванням гендерних особливостей чоловіків і жінок зрілого віку для підвищення рівня їх рухової активності.

Список літератури:

1. Андре Алеман. Мозг на пенсии: Научный взгляд на преклонный возраст. – Манн, Иванов и Фербер (МИФ); 2012. – 192 с.
2. Бальсевич В.К. Разработка новой стратегии реализации здоровьеформирующей функции физической культуры / В.К. Бальсевич // Здоровье и здоровый образ жизни: состояние и перспективы (медико-психологические, социальные, правовые и экологические аспекты) / под ред. Н.Е. Мажара, Т.В. Косенковой, Ю.Л. Мизерницкого. – Смоленск, 2007. – С. 406–409.
3. Бем С.Л. Полоролевой опросник // Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. СПб.: Питер, 2000. С. 199–203.
4. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2006. – 431 с.
5. Берн Шон Гендерная психология. – М.: «Олма-Пресс», 2001. – 320 с.
6. Биличенко Е.А. Способы использования мотивов для повышения эффективности занятий физическими упражнениями / Е.А. Биличенко // Сб. материалов научно-практ. конф. – Челябинск: УралГУФК, 2009. – С. 136–139.
7. Винник В.Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням / В.Д. Винник // Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького ТМФВ. 2010. № 12.
8. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. – СПб.: «Питер», 2000. – 512 с.
9. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Издательство «Питер». – 2006. – 508 с.
10. Ильин Е.П. Пол и гендер / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 688 с.
11. Ильин Е.П. Психология физического воспитания: учеб. пос. / Е.П. Ильин. – СПб.: изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. – 486 с.
12. Имас Т. Управление организационно-методическим обеспечением физкультурно-оздоровительными услугами разных групп населения : дис. ... канд. наук по физ. воспитанию и спорту : 24.00.02 / Татьяна Владимировна Имас ; НУФВСУ. – Киев, 2013. – 250 с.
13. Имас Т. Экспертная оценка организационно-методических условий проведения физкультурно-оздоровительных занятий / Т. Имас, Л. Погасий // Теорія і методика фізичного виховання і спорту: – 2013. – № 3. – С. 45–50.
14. Кон И.С. Мужские исследования: меняющиеся мужчины в изменяющемся мире // Введение в гендерные исследования. Ч. 1 / Под ред. И.А. Жеребкиной. – Харьков. – СПб., 2001. – С. 562–606.
15. Круцевич Т.Ю. Гендерные особенности проявления черт психологического пола у занимающихся и не занимающихся спортом студентов / Т.Ю. Круцевич, Е.А. Биличенко // Теория и методика физической культуры. – Казахстан. – 2012. – № 4. – С. 16–25.
16. Круцевич Т.Ю. Половой диморфизм и гендерная политика в вопросах физического воспитания и спорта / Т.Ю. Круцевич, Е.А. Биличенко // Спортивна медицина – 2011. – № 1–2/2011. – С. 23–28.
17. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: в 2 т. / [за ред. Т.Ю. Круцевич]. – К.: Олімп. л-ра, 2017. – Т. 1. – 391 с.
18. Стратегия в области физической активности для европейского региона ВОЗ, 2016–2025 г.г. Всемирная организация здравоохранения: Европейское региональное бюро (http://www.euro.who.int/ru/health-topics/disease-prevention/physical-activity/publications/2016/physical-activity-strategy-for-the-who-european-region-20162025).
19. Ярская В.Н. «Не мужское это дело...» / Гендерный анализ занятости в социальной сфере / В.Н. Ярская, Е.Р. Ярская-Смирнова // Социс. 2012. № 6. С. 74–82.

Иваник О.Б.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

МОТИВАЦИОННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ К ЗАНЯТИЯМ РАЗЛИЧНЫМИ ВИДАМИ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ПО ГЕНДЕРНОМУ ПРИЗНАКУ

Аннотация
В статье проанализированы данные литературы относительно мотивационных приоритетов к занятиям различными видами двигательной активности по гендерным признакам. Особенности ценностных ориентаций лиц зрелого возраста в сфере физической культуры, факторов влияющих на формирование мотивации к ведению активного образа жизни. Проанализированы причины которые мешают мужчинам и женщинам среднего возраста посещать физкультурно-оздоровительные занятия.
Ключевые слова: мотивация, гендер, люди зрелого возраста, двигательная активность.

Ivanik O.B.
National University of Ukraine on Physical Educational and Sport

MOTIVATION PRIORITIES TO MAKE VARIOUS MOVEMENT TYPES OF GENDER OBSERVATIONS

Summary
The article analyzes the literature data on motivational priorities for studies of various types of motor activity by gender. Features of value orientations of persons of mature age in the field of physical culture, factors influencing the formation of motivation to conduct an active lifestyle. The reasons that prevent men and women of middle age from attending physical education and health classes are analyzed.
Keywords: motivation, gender, persons of mature age, motor activity.

УДК 796.5:908:796.011.1

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Іщенко О.А.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлено проблему виховання студентської молоді в процесі туристко-краєзнавчої діяльності. Розкрито різні аспекти виховання і використання краєзнавства як засобу його реалізації в умовах навчальних закладів. Досліджено питання виховання крізь призму соціально- психологічних особливостей сучасного студентства і завдань, що покладаються на студентів вищих навчальних закладів щодо виховання студентів у майбутній професійній діяльності.
Ключові слова: виховання, проблеми, процес, студентська молодь, туристсько-краєзнавча діяльність.

Постановка проблеми. Набуття Україною національної незалежності висунуло проблему виховання молодого покоління на одне із чільних місць у системі національного виховання [1; 3]. Проблема виховання нині є об'єктом дискусій та наукових досліджень соціологів, психологів, педагогів. До вивчення різних аспектів виховання студентської молоді щодо її громадянського ставлення звертаються О. Гевко (національно-патріотичне виховання) [1], М. Боришевський [2], В. Смолюк (виховання національної свідомості) [13].

Проблема виховання студентства нині належать до фундаментальних досліджень у педагогічній, соціальній, політичній, культурній сферах суспільного життя. Оскільки «...усі перетворення, що відбуваються в суспільстві загалом, та в одній із найскладніших і людино містких із них – у сфері освіти, зокрема, зосереджуються на особистості – головній дієвій особі та суб'єкті суспільно-історичного процесу» [4; 5].

Серед засобів виховання студентів вагомим потенціалом є туристсько-краєзнавча діяльність – людське підприємство, до якого людина вдається з метою задоволення своїх світоглядних і духовних потреб, пізнання навколишнього світу, самореалізації у просторі «іншого»: інших культур, звичаїв, способів життя тощо. Туризм є тією галуззю комплексного задоволення потреб людини, в якій відбувається прискорений розви-

© Іщенко О.А., 2018

ток і вдосконалення цих потреб, стимулюється творча енергія людини, розширюються горизонти її світогляду, глибше усвідомлюються базові життєві та культурні цінності, зростає відчуття свободи буття і творчості.

Термін «туризм» означає прогулянка, подорож. Існує понад двісті визначень туризму, наприклад, відпочинок або оздоровлення дають далеко неповне визначення туризму. До таких відносяться: туризм – один із видів спорту, туризм – один із засобів фізичного виховання, туризм – один із засобів пізнання і естетичного виховання [2, с. 33]. Усі ці визначення тією або іншою мірою відображають характерні риси туризму, але вони не можуть окремо скласти повну картину такого унікального явища, як туризм.

В енциклопедії останнього випуску туризм як подорож у вільний час; один із видів активного відпочинку; найбільш ефективний засіб задоволення рекреаційних потреб, тому що він поєднує різні види рекреаційної діяльності – оздоровлення, пізнання, відновлення виробничих сил особи; складова частина охорони здоров'я, фізичної культури; засіб духовного, культурного й соціального розвитку особистості. За існуючих у світовій практиці оцінок масштабів туристського руху, до туристів відносять осіб, які тимчасово і добровільно змінили місце проживання на термін понад 24 годин із будь-якою метою, крім діяльності, оплачуваної за місцем тимчасового проживання. Наприклад, у випадку виконання інших робіт. За такого підходу до визначення чітко виражений підхід, відповідно до якого турист у місці тимчасового проживання є споживачем різних послуг (житло, харчування, транспорт, екскурсії, відпочинок тощо), а не виробником будь-якого продукту. Із економічної точки зору туризм є галуззю економіки невиробничої сфери, підприємства і організації, що задовольняють потреби туристів у матеріальних і нематеріальних послугах. У тій же енциклопедії дається визначення поняття продукту туризму, як комплексна послуга, що містить у якості взаємопов'язаних елементів послуги транспорту, готельного господарства, торгівля, екскурсійних, культурно-видовищних, спортивних, комунально-побутових, лікувально-оздоровчих та інших установ і підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У системі навчально-виховної роботи освітніх закладів туризм постає діяльністю, що поєднує подорож та пізнання довкілля. З огляду на це туристко-краєзнавчу діяльність дає О. Остапець підкреслюючи, що «це туристсько-краєзнавча діяльність вводить підростаючі покоління в соціальне середовище (макросередовище), знайомить з ним, чим значно прискорює процес виховання» [9, с. 28] він визначав як комплексний засіб гармонійного розвитку дітей та юнацтва, що полягає в активному пізнанні і покращенні навколишнього середовища і самих себе в процесі туристичних подорожей.

І.А. Зязюн виділив «найзагальніші підходи до туризму: місце та роль туризму в культурному універсумі життя; розуміння людини й ідеалу освіченості та вихованості на зразках національної та світової культури; вплив туризму на культуру людської свідомості, соціально-гуманістичну та філософсько-світоглядну культуру людини тощо» [5, с. 21].

Про високе соціальне значення туризму йдеться і в словнику української мови: «Туризм – подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном, поєднують відпочинок з пізнавальною метою, у ряді випадків мають елементи спорту. Туризм – одне з джерел пізнання людиною світу». Ця ж думка підтверджується в енциклопедії: «Туризм – (француз. tourisme, від tour – прогулянка, подорож) подорожі у вільний час, пов'язані з від'їздом за межі місця постійного проживання; один з видів активного відпочинку, який поєднує відновлення продуктивних сил людини з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурно-розважальними цілями» [13, с. 439].

Сучасний дослідник Б.П. Пангелов наголошує на тому, що туризм є «засобом пізнання своєї Батьківщини, поглиблення знань, виховання здорової, загартованої людини» [11, с. 14]. Так само вважає і М.П. Крачило: «Туризм – не тільки фізичний розвиток, бадьорість і працездатність, а й відмінний засіб виховання цілеспрямованості, зібраності, прагнення до пізнання. Романтика пізнання – чи не найцінніша особливість туризму» [7, с. 5].

Мета статті – здійснення аналізу та узагальнення і систематизація даних наукових джерел щодо аспектів розвитку виховання студентської молоді під час занять туризмом і краєзнавчою діяльністю.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення джерел спеціальної літератури.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що туризм є складною соціально-економічною системою, працює на забезпечення людини ефективним відпочинком і виконує низку освітніх завдань, при вмілому поєднанні з краєзнавчими дослідженнями туризм виконує виховну і пізнавальну функції. З цього випливає, що таке соціальне явище, як туризм, є багатогранним і впливає на суспільство, на свідомість його членів і особливо на формування свідомості молодих поколінь.

Залучаючись до туристко-краєзнавчої діяльності людина опановує здатність дистанціюватися від власних стереотипів світовідчуття і світорозуміння й усвідомлювати універсальні виміри соціокультурного середовища в комунікативній єдності з іншими, і таким чином виявляти їхню цивілізаційну спільність і відмінність.

Туризм і краєзнавство, як стверджують автори [1; 5; 7; 8], спрямовані на залучення юнацтва до активної діяльності із вивченням історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, етнографії, історичних об'єктів і явищ соціального життя. Туристсько-краєзнавча діяльність сприяє вихованню у студентів почуття гордості за свою країну у поєднанні із повагою до інших народів і народностей, їхньої культури, прищепленню молоді позитивного почуття причетності до власної домівки та найближчого оточення.

Екскурсія – туристична послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних та інформаційних потреб туристів.

Похід – туристська послуга, що забезпечує задоволення оздоровчих і пізнавальних потреб туристів при активних засобах пересування за маршрутом.

Подорож – комплексна туристична послуга, що забезпечує задоволення оздоровчих, пізнавальних потреб туристів за визначних умовах їх життєзабезпечення.

До вивчення туристко-краєзнавчої діяльності студентів звертається С.В. Совгіра, вбачаючи у ній дієвий засіб розвитку особистості, збагачення і розширення її світогляду та формування самосвідомості [14, с. 124]. З огляду на це, можна зробити висновок про важливість запровадження краєзнавчого туризму у зміст освітнього процесу вищих навчальних закладів.

М. Крачило, окреслюючи сутність і завдання туристко-краєзнавчої діяльності, акцентує увагу на тому, що вона є важливою складовою формування світогляду, розширення кругозору, пізнання історії країни. Така діяльність розвиває високі моральні якості, збагачує студентів теоретичними знаннями і практикою пізнання дійсності [7, с. 25]. Залежно від спрямованості, змісту і характеру пізнавальних дій М.П. Крачило поділяє туристко-краєзнавчу роботу на пізнавальну, дослідницьку і практичну (прикладну).

Пізнавальна діяльність пов'язана із спостереженням відносно навколишнього середовища. Характерною ознакою цього виду діяльності є те, що в процесі її виконання набуваються знання із безпосереднього оточення, вона розвиває інтерес до туристсько-краєзнавчої роботи, формує позитивне ставлення до різних сторін життя.

Дослідницька діяльність передбачає не пасивне спостереження, а всебічну активну роботу. Це науковий пошук, відкриття раніше невідомих фактів. У дослідницькій діяльності особливо виявляється активність її учасників, вміння самостійно здобувати знання. Творчий пошук ведеться 175 на високому рівні пізнавальної, практичної ініціативи, пізнавального настрою, що створює сприятливі передумови для виховання високих моральних якостей особистості.

Практична (прикладна) діяльність виникає і розвивається під впливом цілеспрямованого дослідницького пошуку. Вона формує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворює здобуті під час пошуку знання на переконання.

Наведені визначення сутності туризму і краєзнавства, наведені науковцями погляди на зміст туристсько-краєзнавчої діяльності та її важливість для формування та розвиток особистості дають змогу стверджувати, що вона може бути важливим засобом виховання студентства.

Дослідження багатьох авторів [1; 3; 4; 6; 7; 16] набули висвітлення різні аспекти виховання і використання краєзнавства як засобу його реалізації в умовах вищих навчальних закладах. Ці питання розглядаються авторами крізь призму соціально-психологічних особливостей сучасної студентської молоді і завдань, що покладаються на студентів вищих закладів освіти щодо виховання їх для майбутньої фахової діяльності. Основна увага акцентується на національно-патріотичному вихованні студентської молоді, формуванні у неї духовних цінностей, етнокультурної компетентності, демократичної культури, забезпечення громадянської соціалізації.

Таким чином, на нашу думку, у навчально-виховній діяльності поєднання краєзнавчої й туристської роботи є обов'язковим. Адже роль туризму, який функціонально розглядається як елемент процесу дослідження рідного краю, є дуже суттєвою, оскільки завдяки йому в процесі історичного розвитку нагромаджуються, змінюються й збагачуються духовні здобутки людства, а найбільші надбання передаються з покоління в покоління. Пізнавальний туризм, що виховує, базується на глибокому культурному фундаменті, починаючись від знання рідної культури в системі мікросередовища, через посилення знань про рідну країну – до глобальних питань людського існування.

Взаємопов'язаний і комплексний розвиток краєзнавства й туризму визначає суть і зміст туристсько-краєзнавчої діяльності: «Виключно важлива роль належить тому освітньо-виховному комплексу знань, що їх об'єднує поняття краєзнавства (всебічного вивчення місцевості, на якій проживають і яка уточнює поняття «рідний край») і туризму як засобу, який допомагає реалізувати краєзнавчо-народознавчий напрям і активно впливає на формування здорового способу життя і високих моральних якостей людини» [6, с. 178]. Крім того, у краєзнавчій освіті туризм відіграє вагоме значення, тому що основною його перевагою є масовість. Саме це дає змогу широкому спілкуванню (комунікації) людини з людиною, передачі історичних і культурних цінностей.

Висновки і пропозиції. Туристсько-краєзнавча робота – це «об'єктивна потреба суспільства пов'язувати навчально-виховний процес з актуальними питаннями соціально-економічного будівництва, культурно-духовного відродження народу України з підготовкою молоді до суспільно корисної роботи і трудової діяльності»

Виховання студентів вищих навчальних закладів передбачає створення умов, які забезпечували б набуття ними знань про сутність державності, розвивали позитивне ставлення до своєї країни, свого народу, сприяли усвідомленню й поцінуванню майбутніми фахівцями історичного минулого і сучасного своєї країни, її культурної спадщини, оволодінню вміннями і навичками того чи іншого виду діяльності. Таким чином, виховання розглядається як процес набуття студентами вищих навчальних закладів сукупності необхідних якостей та активного їх відтворення у власній життєдіяльності, в тому числі і у майбутній професійній діяльності.

Отже, піднесення на якісно новий рівень туристсько-краєзнавчої діяльності сьогодні є дійовим засобом для поєднання навчання і виховання молодих поколінь з культурно-духовним відродженням народу.

Подальший розвиток туристсько-краєзнавчої діяльності молоді в Україні потребує застосування нетрадиційних інноваційних методів до організації управління галуззю як на державному рівні, так і на рівні вузів. Для забезпечення сталого розвитку цієї галузі в умовах посилення конкуренції, збільшення попиту, зростання вимог споживачів до наповнення, різноманітності та якості туристично-краєзнавчої діяльності дедалі більшого значення для суб'єктів туристичної діяльності набуває необхідність розробки науково-обґрунтованої стратегії.

Список літератури:

1. Гевко О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках у загальноосвітній школі / О. Гевко // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2014. – Вип. 29(2). – С. 50–55.
2. Брошевський М. Концептуальні засади проблеми самотворення особистості / М. Боришевський // Психологія особистості. – 2013. – № 1. – С. 39–47.
3. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. посіб. / В.Д. Дехтяр. – К.: Науковий світ, 2003. – 203 с.
4. Дехтяр В.Д. Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів: навч. посіб. / В.Д. Дехтяр, Л.П. Сущенко. – К.: Екмо, 2005. – 214 с.
5. Зязюн І.А. Філософія туризмології / І.А. Зяюн // Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія. Матеріали міжнар. наук-практ. конф. – К., 1999. – 268 с.
6. Кецик У. Взаємозв'язок національних і загальнолюдських цінностей у становленні особистості громадянина / У. Кецик // Єдність національного і загальнолюдського у формуванні морально-духовних цінностей. – зб. наук. праць. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 74–78.
7. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм / М.П. Крачило. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.
8. Науменко Р. Краєзнавство й туризм у позашкільних закладах: сторінки історії / Р. Науменко, І. Цвірова // Рідна школа. – 2004. – № 1. – С. 58–59.
9. Остапец А.А. Педагогика туристско-краеведческой работы в школе / А.А. Остапец. – М.: Педагогика, 1985. – 103 с.
10. Остапчук В.В. Туристська робота: навч. посіб. / В.В. Остапчук. – Ніжин: НДПУ, 2002. – 48 с.
11. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : [Навч. посібник] / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.
12. Романенко О.В. Туризм та спортивне орієнтування: навч.-метод. посіб. / О.В. Романенко. – К.: КУТЕП, 2003. – 73 с.
13. Смолюк В.І. Конструювання процесу фізичного виховання / В.І. Смолюк, Я. Павленко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2008. – Т. 1. – С. 245–249.
14. Совгіра С.В. Краєзнавчий підхід до екологічного краєзнавства / С.В. Совгіра. – К.: Міжнародна фінансова агенція, 1998. – 318 с.
15. Тімець О.В. Туристсько-краєзнавча робота у вищому педагогічному навчальному закладі: організаційні та методичні аспекти. навч. посіб. реком. МОН України / О.В. Тімець, В.С. Серебрій, Ю.А. Грабовський, А.Л. Шипко. – Умань: «Візаві», 2006. – 236 с.
16. Шкура В. Вплив занять спортивним туризмом на фізичні якості студентів у процесі спортивно-педагогичного удосконалення / В. Шкура, В. Курімова, Т. Буженко // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Матеріали VIII всеукраїнської наук.-практ. конф.: Львів, ЛДУНК. 2012. – С. 312–316.

Ищенко А.А.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ПРОЦЕССЕ ТУРИСТИЧЕСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация
В статье отражена проблема воспитания студенческой молодежи в процессе туристско-краеведческой деятельности. Раскрыты разные аспекты воспитания и использования краеведения как средства его реализации в условиях учебных заведений. Исследовано вопрос воспитания сквозь призму социально-психологических особенностей современного студенчества и заданий, которые возлагаются на студентов высших учебных заведений относительно воспитания в будущей профессиональной деятельности.
Ключевые слова: воспитание, проблемы, процесс, студенческая молодежь, туристско-краеведческая деятельность.

Ishchenko A.A.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

EDUCATION OF STUDENTAL YOUTH IN THE PROCESS OF TOURIST-CREATIVITY ACTIVITY

Summary
Dekhtjr V.D. Problem of education of the young generation in the process of tourist-regional activity. The problem of upbringing of students youth in the process of touristregional activity is covered in this article. Different aspects of upbringing and use of regional ethnography as a means of its using in condition of pedagogical educational institutions are exposed here. The question of upbringing through a prism of social-psychological peculiarities of modern students and tasks which refer to the students of pedagogical universities in regard to upbringing of pupils in future professional work are analyzed.
Keywords: problem, students, process, tourist-regional activity, socialpsychological peculiarities.

УДК 613.955:338.481.1

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я

Кравченко Т.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

В статті висвітлені питання, зв'язані з психолого-педагогічними умовами формування у школярів відповідального ставлення до здоров'я. Здійснений аналіз узагальнення та систематизацію літературних психолого-педагогічних джерел щодо специфіки формування ціннісного ставлення школярів до здоров'я в процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Визначені особливості створення умов для ефективного формування особистісних цінностей школярів підчас туристсько-краєзнавчої діяльності. Охарактеризовано впливу туристичної подорожі на успішність навчальної діяльності, фізичний розвиток та формування особистісних якостей.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, школярі, власне здоров'я.

Постановка проблеми. Прагнення України бути високорозвиненою, правовою, демократичною, авторитетною у світовій спільноті державою спонукає до вирішення не лише економічних і політичних проблем, а й виявлення турботи про своїх громадян, насамперед, про формування відповідних умов для відповідального ставлення школярів до власного здоров'я та здоров'я оточуючих його людей. Лише здорова людина спроможна ефективно створювати значущі духовні й матеріальні цінності, генерувати нові ідеї і творчо їх утілювати. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної системи освіти є створення належних умов для виховання фізично та психічно здорової особистості, яка відповідально ставиться до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищих суспільних та індивідуальних цінностей.

Звернення до реалій сьогодення засвідчує, що останніми роками спостерігається неухильне зниження рівня здоров'я молоді, на стан якої впливають не лише соціогенні та екологічні фактори, а й низька рухова активність, недостатнє усвідомлення пріоритетів здорового способу життя та цінностей фізичної культури.

Фізична культура як важлива складова загальної культури містить вагомий потенціал позитивного впливу на свідомість особи, залучення її до практичної діяльності, пов'язаної з фізичним удосконаленням як невід'ємним компонентом загального здоров'я. Однак досягнення такої мети можливе лише за умов залучення школярів до туристсько-краєзнавчої роботи в процесі якої формується відповідальне ставлення до здоров'я та переведення їх на рівень особистісної значущості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. До вивчення різних аспектів виховання молоді в плані її становлення звертаються, В. Долженко (виховання духовних цінностей студентів) [6], Ю. Бєлова (формування національних цінностей) [3].

Серед виховних засобів школярів, вагомий потенціал має туристсько-краєзнавча діяльність – людське підприємництво, до якого людина вдається з метою задоволення своїх світоглядних і духовних потреб, пізнання навколишнього світу, самореалізації, інших культур, звичаїв, способів життя. Туризм є тією сферою комплексного задоволення потреб людини, в якій відбувається прискорений розвиток і вдосконалення цих потреб, стимулюється творча енергія людини, розширюються горизонти її світогляду, глибше усвідомлюються базові життєві та культурні цінності, зростає відчуття свободи буття і творчості.

Залучаючись до туризму, школяр має можливість опановувати здатність дистанціюватися від власних стереотипів світовідчуття і світорозуміння й усвідомлювати універсальні виміри соціокультурного середовища в комунікативній єдності з іншими, виявляючи в такий спосіб їх цивілізаційну спільність і відмінність.

Питання сутності, змісту, основних напрямів, форм, методів туризму і краєзнавчої діяльності досліджуються Л. Вяткіним [4], В. Кізімою [7], А. Конохом [8], М. Кострицею [9], В. Пазенком [12], та ін. Науковці розглядають філософські засади туризму, його культурологічні потенції, можливості формування толерантності та взаєморозуміння на різних рівнях розвитку суспільства; акцентують на його позитивному впливові на світовідчування, погляди, переконання індивіда. Дослідженню виховного потенціалу туристсько-краєзнавчої діяльності присвятили свої праці В. Бадяк [1], М. Кострица [9] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак незважаючи на глибоке вивчення науковцями даної теми, поза увагою залишилося таке питання, як психолого-педагогічні умови формування у школярів відповідального ставлення до здоров'я.

Мета роботи – на основі аналізу та узагальнення психологічних та педагогічних літературних джерел висвітлити психолого-педагогічні умови формування у школярів відповідального ставлення до здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Проблема виховання як засобу забезпечення набуття індивідом певних якостей має давню історію. Причому сутність цього процесу на різних етапах суспільного розвитку значною мірою зумовлювалася тим, що покладалося в основу розуміння сутності як базового феномену для визначення тих якостей, на які він має спрямовуватися.

Зважаючи на сказане вище туризм є ефективним засобом реалізації людських цінностей,

© Кравченко Т.П., 2018

насамперед таких, як вибір, свобода, гідність, зацікавленість, бажання, дружелюбність, самоідентифікація, самореалізація тощо. Аксіологічний аспект туристської діяльності є одним із вагомих показників філософії туризму. Результатом навіть короткотермінових поїздок є поглиблення власних уявлень про цінності спілкування, щирість, відкритість, толерантність, справедливість. Залежно від наслідків контактів відбувається певна корекція ціннісних орієнтацій індивіда, перегляд власних уявлень про переваги чи недоліки способу життя. Адже кожна людина насправді є мірою всіх речей, як тих, що існують, і вона може їх спостерігати і споживати, так і тих, які не існують, але вони їй потрібні. Високого гуманістичного значення в наслідок ціннісного опанування світом набуває формування комунікативної культури особистості, культури спілкування, взаємоповаги, взаємодії [2].

Одним з способів формування гармонійно розвиненої особистості є краєзнавчий туризм – вивчення навколишньої природи, життя і праці людей, суспільних відносин, яке формує їхні погляди, переконання, створює активне ставлення до всього, що допомагає виховувати характер та формувати ціннісну сферу. Краєзнавчий туризм це не тільки вид діяльності, що сприяє розширенню інтелектуальної сфери особистості, а й виховний засіб, що впливає на формування в неї відповідального ставлення до здоров'я.

На думку інших дослідників, краєзнавство становить «...усебічне і багатогранне за формами пізнання місцевого краю» [9, с. 4], «...вивчення певної території краю, що здійснюється на науковій основі» [9, с. 6]. В останньому випадку об'єктами вивчення виступають не лише природа, населення, господарство, а й історія краю, його культура, мистецтво та інші аспекти життєдіяльності.

Зважаючи на таку різнобічність у вивченні рідного краю, вважає О. Тімець, можна твердити про вирішальну роль загального краєзнавства і туризму в цьому процесі, що «...сприяє вивченню, науковому обґрунтуванню, розробці різноманітних форм передачі наступним поколінням знань з минулого і сучасного людського суспільства й довкілля конкретної території» [14, с. 26].

Згідно з визначенням сучасного українського дослідника Р. Науменко, українське краєзнавство є «...інтегрованим науково-освітнім напрямом, який спрямований на пізнання історико-географічних країв з метою їх культурно-духовного відродження і пошуку шляхів перспективного соціально-економічного розвитку на основі врахування історично закладених передумов розвитку» [11, с. 58].

Відповідно до поглядів В. Бадяка, краєзнавство означає «всебічне науково-комплексне дослідження краю та популяризацію і збереження його цінностей як форми збагачення знань» [1, с. 18].

У праці В. Дерев'янко краєзнавство постає як важливе джерело гуманістичного виховання, спосіб морально-естетичного виховання дітей і молоді, обґрунтовуючи це тим, що «воно допомагає побачити й оцінити красу рідного краю, відчути її емоційний і моральний вплив» [5, с. 199].

До вивчення туристсько-краєзнавчої діяльності молоді звертається С. Совгіра, розглядаючи її як дієвий засіб розвитку особистості, збагачення й розширення її світогляду, формування самосвідомості, й вирізняючи три завдання, на вирішення яких воно має спрямовуватися.

Перше завдання – всебічне вивчення своєї місцевості, забезпечення необхідного зв'язку глобальних, національних і регіональних аспектів у вивченні сучасних проблем екології й охорони природи та нагромадження еколого-краєзнавчого матеріалу.

Друге завдання – використання цього матеріалу у викладанні, що формує екологічну культуру, уміння і навички природоохоронної діяльності.

Третє завдання – практичне використання набутих знань [13, с. 23].

Звідси випливає сутність екологічного краєзнавства, яку С. Совгіра бачить у поглибленому сприйнятті, науковому обґрунтуванні екологічних явищ конкретної місцевості, яка об'єднує поняття «рідний край»; розумінні їх у світлі вчення про біосферу не лише в локальному (краєзнавчому), а й у державному масштабі; розробці «спеціальних заходів для регулювання і пом'якшення негативного впливу наслідків людської діяльності на довкілля для передачі своїм дітям рідної землі з більш високим рівнем організації її матеріального і духовно-культурного життя на основі дотримання принципу спадкоємності поколінь свого народу» [13, с. 24]. Дослідниця стверджує, що в краєзнавстві закладено широкі можливості для здійснення морального, гуманістичного, екологічного, фізичного і ціннісного виховання. Краєзнавство розширює кругозір і розвиває пізнавальні інтереси особистості, залучає до творчої діяльності, формує практичні та інтелектуальні вміння [13].

Аналогічні ідеї зустрічаємо в праці Р. Науменко, який відзначає, що саме туризм є тим засобом, який «... допомагає реалізувати краєзнавчо-народознавчий напрям і активно впливає на формування ... високих моральних якостей людини». Тому цілком слушно вести мову про необхідність тісного поєднання краєзнавства і туризму. Краєзнавчий туризм дає змогу «...на власні очі побачити красу рідної землі, познайомитися з традиціями свого народу, загартуватися як фізично, так і морально» [11, с. 58].

З цією думкою погоджуються Р. Науменко та Т. Цвірова, стверджуючи, що краєзнавча робота, з одного боку, дає можливість «на власні очі побачити красу рідної землі, відчути її велич, ознайомитися з історією, культурою та традиціями свого народу, а з іншого – фізично й морально загартуватися під час походів, дає певний емоційний заряд, створює умови для реалізації ціннісного потенціалу» [11, с. 58].

Поєднання туризму і краєзнавчої роботи відкриває великі можливості для:

– ознайомлення з природою та історією рідного краю;

– поєднання культурного розвитку з активним відпочинком;

– отримання додаткових знань у цікавій, доступній формі;

– поєднання туризму і краєзнавства з охоронною природи, пам'ятників історії і культури [11].

Окреслюючи сутність і завдання туристсько-краєзнавчої діяльності, акцентується увага на

тому, що вона є важливим засобом формування світогляду, розширення кругозору. Така діяльність розвиває високі моральні якості, збагачує учасників теорією і практикою пізнання дійсності.

Залежно від спрямованості, змісту й характеру пізнавальних операцій можна поділити туристсько-краєзнавчу роботу на такі види: пізнавальну, дослідницьку, практичну (прикладну).

Пізнавальна діяльність пов'язана із спостереженнями навколишнього середовища. Характерною особливістю цього виду діяльності є те, що в процесі її виконання здобуваються знання з безпосереднього оточення, вона «...розвиває інтерес до туристсько-краєзнавчої роботи, формує позитивне ставлення до різних сторін життя» [10, с. 21].

Дослідницька діяльність передбачає не пасивне спостереження, а різноманітну активну роботу. Це науковий пошук, відкриття раніше невідомих фактів. У дослідницькій діяльності особливо яскраво виявляється активність її учасників, уміння самостійно здобувати знання і формувати власну думку.

Творчий пошук «... ведеться на високому рівні пізнавальної, практичної ініціативи, активності та емоційного настрою, що створює сприятливі передумови для розвитку високих моральних якостей особистості» [10, с. 21].

Практична діяльність виникає і розвивається під впливом цілеспрямованого дослідницького пошуку. Вона «... формує активне ставлення до навколишньої дійсності, перетворює здобуті в процесі пошуку знання на переконання. У процесі практичної діяльності завдяки єдності емоційних і прикладних чинників інтенсивно формується світогляд» [10, с. 22].

Висновки. Наведені визначення сутності туризму і краєзнавства, висловлені науковцями погляди на зміст туристсько-краєзнавчої діяльності та її важливість для формування та розвитку особистості дають змогу твердити, що вона може виступати важливим засобом ціннісного виховання школярів. Отже зважаючи на зазначене вище можемо констатувати, що саме туристсько-краєзнавча робота найпродуктивніше впливає на створення оптимальних умов для формування відповідального ставлення школярів до здоров'я.

Список літератури:

1. Бадяк В.П. Історичне краєзнавство як навчальний курс // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: наук. зб. / Бадяк В.П. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – С. 15–23.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: [підручник] / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2008. – 818 с.
3. Бєлова Ю.Ю. Формування національних цінностей у студентів – майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. канд. пед. наук : 13.00.04: «Теорія і методика професійної освіти» / Бєлова Ю.Ю. – К., 2004. – 20 с.
4. Вяткин Л.А. Туризм и спортивное ориентирование: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Вяткин Л.А., Сидорчук Е.В., Немытов Д.Н. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
5. Дерев'янко Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / [за ред. В. Костіва] Дерев'янко Н. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 199 с.
6. Долженко В.О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.07: «Теорія та методика виховання» / Довженко В.О. – Луганськ, 2006. – 20 с.
7. Кізіма В.В. Субстанційні виміри феномену туризму // Філософські нариси туризму: науково-навчальне видання / Кізіма В.В. – К.: Український Центр духовної культури, 2005. – С. 100–122.
8. Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04: «Теорія і методика професійної освіти» / Конох А.П. – К., 2007. – 549 с.
9. Кострица М.Ю. Національне краєзнавство: актуальні питання теорії і методології / Кострица М.Ю. // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – С. 3–9.
10. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм: навч. посібник / Крачило М.П. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.
11. Науменко Р. Краєзнавство й туризм у позашкільних закладах: сторінки історії / Н. Науменко, Т. Цвірова // Рідна школа. – 2004. – № 1. – С. 58–59.
12. Пазенок В.С. Філософія туризму // Філософські нариси туризму: наук.-навч. видання / Пазенок В.С. – К.: Український Центр духовної культури, 2005. – С. 14–35.
13. Совгіра С.В. Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Совгіра Світлана Василівна. – Умань, 1999. – 224 с.
14. Тімець О.В. Підготовка майбутніх учителів географії і біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Тімець О.В. – 220 с.

Кравченко Т.П.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ У ШКОЛЬНИКОВ ОТВЕТСТВЕННОГО ОТНОШЕНИЯ К ЗДОРОВЬЮ

Аннотация
В статье освещены вопросы, связанные с психолого-педагогическими условиями формирования у школьников ответственного отношения к здоровью. Проведенный анализ обобщение и систематизация литературных психолого-педагогических источников о специфике формирования ценностного отношения школьников к здоровью в процессе туристско-краеведческой работы. Определены особенности создания условий для эффективного формирования личностных ценностей школьников во время туристско-краеведческой деятельности. Охарактеризованы влияния туристической поездки на успешность учебной деятельности, физическое развитие и формирование личностных качеств.
Ключевые слова: психолого-педагогические условия, школьники, собственное здоровье.

Kravchenko T.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION AT SCHOOLBOYS RESPONSIBLE ATTITUDE TO HEALTH

Summary
The article highlights issues related to the psychological and pedagogical conditions for the formation of a responsible attitude towards health among schoolchildren. The analysis carried out generalization and systematization of literary psycho-pedagogical sources about the specifics of the formation of the value relationship of schoolchildren to health in the process of tourism and local lore work. Specific features of creating conditions for the effective formation of personal values of schoolchildren during tourism and local lore activities were determined. The influence of a tourist trip on the success of educational activities, physical development and the formation of personal qualities were outlined.
Keywords: psycho-pedagogical conditions, schoolchildren, own health.

УДК 796.011.3053.2/-53.7:159.922.7

ПОТРЕБА У ДОСЯГНЕННІ УСПІХУ ЯК СКЛАДОВА МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Марченко О.Ю.
Національний університет фізичного виховання і спорту України
Погасій Л.І.
Київський національний торгівельно-економічний університет

У статті розглянуто деякі аспекти гендерної проблематики та гендерного підходу у фізичному вихованні школярів. Виявлено особливості та відмінності при вивченні рівня потреби у досягненні успіху юнаків і дівчат різних вікових груп, які займаються та не займаються спортом. Визначено взаємозв'язок психологічного типу особистості респондентів та рівня потреби у досягненні успіху школярів різних вікових груп.
Ключові слова: школярі, юнаки, дівчата, фізична культура, фізичне виховання, гендер, гендерні відмінності, потреба у досягненні.

Постановка проблеми. Активні суспільні трансформації, що відбуваються нині в Україні суттєво змінюють усталені способи життєдіяльності, суспільні норми та ідеологічні конструкції, що їх визначають. Це характеризується значними змінами в різноманітних сферах економіки, культури, науки та освіти. Особливо суттєві перетворення спостерігаються у системі освіти, включаючи вдосконалення фізичного виховання, де все більш активно проявляються ідеї гуманізації освіти [1; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки вітчизняними вченими здійснений суттєвий прорив в царині теоретичного осмислення гендерних проблем різноманітних гуманітарних науках: філософії, історії, соціології психології, юридичному праві, лінгвістиці тощо (Н. Гапон, Жеребкіна, А. Кирилова, Н. Лавриненко, Л. Смоляр, Н. Чухим та ін.). У теорії фізичної культури, як ні в якій іншій гуманітарній дисципліні, постійно враховуються природні основи гендерних відмінностей і тілесність, які

© Марченко О.Ю., Погасій Л.І., 2018

є важливим проявом людського потенціалу. Це дозволяє формувати нове інформаційне поле, пов'язане з розробкою категорії «гендер» на матеріалі фізичної культури [2].

Методологічні засади гендерної педагогіки та гендерного виховання, зміст гендерного підходу активно розробляються сучасними українськими та зарубіжними вченими. Проблеми формування гендерної культури молоді досліджують Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді, О.Б. Кісь, Н.М. Лавриненко, П. Кравець, О.А. Луценко, О.С. Цокур та інші. Над питанням гендерного виховання підлітків працюють С.Т. Вихор, О.М. Антипова. Важливий внесок у розробку гендерного підходу в педагогічній освіті внесли: О.А. Вороніна (проблеми розробки теорії і методології гендерних досліджень, визначення місця та ролі гендерного виховання в системі професійної підготовки студентів); Л.В. Штильова (розробка методичних програм для вчителів з питань впровадження гендерної освіти і виховання в середній школі); І.С. Кльоцина (шляхи гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей, розробка практикуму з гендерної проблематики для студентів з метою подолання гендерних стереотипів). Гендерний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів врахований у дослідженнях С.Д. Матюшкової, Н.В. Смірнової, Л.П. Шолохової, М.Т. Полив'яної, О.В. Шнирової.

Термін «гендер» (gender) вживається в сучасних вітчизняних та західних гуманітарних дослідженнях для позначення статі як соціального поняття і явища, на відміну від чисто біологічного розуміння статі (sex). Пол (sex) є біологічним, а гендер – культурно-символічним визначенням статі. Таким чином, стать – це біологічна даність, а гендер – конструкт культури, що дозволяє маркувати і регламентувати прояв певних біологічних даних людини в системі соціальних відносин [6].

Однак, у процесі фізичного виховання та занять спортом необхідно враховувати в першу чергу, статевий диморфізм, який обумовлює використання адекватного фізичного навантаження дівчатам і юнакам. Тому ми схиляємося до тих авторів, які вважають, що стать – це біологічна даність, а гендер – конструкт культури, який дозволяє маркувати та регламентувати прояв певних біологічних даних людини в системі соціальних відносин. Відповідно даних посилань, формування цінностей фізичної культури може залежати від гендерних особливостей юнаків і дівчат, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – визначити гендерні особливості потреби у досягненнях школярів залежно від їх психологічного типу для розробки педагогічних умов формування мотивації до занять фізичною культурою.

Матеріал і методи дослідження – аналіз науково-методичної літератури, тест-опитувальник Ю.М. Орлова. У науковому експерименті приймали участь школярі 3-11 класів ЗНЗ у кількості 692 особи (юнаків –332; дівчат – 360), з яких: 126 респондентів (97 юнаків та 29 дівчини) займаються певним видом спорту (плавання, баскетбол, волейбол, атлетична гімнастика, боротьба, тхеквондо). Інші школярі відвідують звичайні заняття з фізичного виховання. Вивчити рівень потреби досягнення та мотивування на успіх ми вирішили за допомогою розробленої шкали – тесту-опитувальнику.

Виклад основного матеріалу. Існує думка вчених, що зрозуміти зміст ціннісних орієнтацій можливо тільки через аналіз предмета діяльності в основі якого закладені потреби та інтереси людини. Вчені висловлюють думку про те, що ціннісна орієнтація – це усвідомлена оцінка явищ і предметів зовнішнього світу з точки зору їх важливості, і відповідно, використання для задоволення потреб та інтересів людини [3]. Потребам у структурі ціннісних орієнтацій відведено центральне місце. Потреби – це рушійна сила поведінки всіх живих істот, в тому числі і людини. Вони стимулюють активну діяльність, виступають у якості причин поведінки в умовах суспільного розвитку та оточуючого середовища [5].

Наші попередні дослідження виявили індеферентне ставлення основної маси школярів до занять фізичною культурою в школі, що призводить до частих пропусків занять, відсутності власної установи у процесі навчальних занять, окрім отримання оцінки. Така ситуація сприяла більш глибокому вивченню особливостей та відмінностей потреб, мотивів, інтересів у сфері фізичної культури і спорту у юнаків і дівчат [8; 9; 10].

Ю.М. Орлов пов'язував виникнення у людини потреби в досягненні в наслідку неузгодженості реального рівня досягнень або рівня виконання з деяким очікуваним рівнем виконання чи досягнення, переважаючим досягнуте. Також вчений наголошував, що люди з більш розвиненою потребою в досягненнях мають кращі результати у навчанні, більшу інтенсивність у вирішенні проблемних питань, зацікавленість у виборі високих цілей, при цьому володіють значно меншими побоюваннями у діяльності та трохи завищеними, але реальними домаганнями [11]. Таким чином, можна припустити, що більшою мірою досягають успіху ті школярі, в яких рівень потреби в досягненні сильніше розвинений. Визначаючи рівень потреби у досягненні та спрямованості на успіх юнаків і дівчат, було виявлено, що найбільший відсоток респондентів, не залежно від статі та віку, має середній рівень потреби у досягненні (табл. 1). Також, за результатами дослідження виявлено, що з віком у юнаків рівень потреби у досягненні стає вище ніж у дівчат. Натомість, у дівчат, він поступово знижується. Серед школярів, які займаються спортом, юнаки мають вищий ніж дівчата рівень потреби у досягненні та спрямованості на успіх.

Отже, визначаючи рівень потреби у досягненні успіху юнаків і дівчат, ми виявили загальний середній рівень, що для нас не було інформативним результатом. Отримані дані вимагали окремих, додаткових досліджень щодо впливу психологічної статі на формування потреби у досягненні успіху школярів, що може мати суттєвий вплив на формування мотиваційних пріоритетів школярів до занять фізичною культурою і спортом. Тому, з метою виявлення взаємозв'язків між загальним рівнем потреби у досягненнях респондентів та приналежністю їх до психологічної статі та визначенню впливу психологічної статі на рівень потреби у досягненні успіху, ми провели

Таблиця 1

Рівень потреби в досягненні учнів 3-11 класів, %

клас	стать	Кількість в класі	Рівень потреби		
			високий	середній	низький
3	х	29	20,69	48,28	31,03
	д	25	8,00	80,00	12,00
5	х	15	6,67	86,67	6,67
	д	28	21,43	71,43	7,14
6	х	23	30,43	60,87	8,70
	д	17	29,41	70,59	0,00
7	х	15	6,67	80,00	13,33
	д	12	0,00	83,33	16,67
8	ю	22	13,64	54,55	31,82
	д	21	28,57	61,90	28,57
9	ю	64	21,88	67,19	10,94
	ж	35	17,14	71,43	11,43
10	ю	12	25,00	75,00	0,00
	д	15	13,33	66,67	20,00
11	ю	41	26,83	65,85	7,32
	д	65	21,54	64,62	13,85

порівняльний аналіз отриманих показників тесту-опитувальнику з параметром IS респондентів.

Попередньо проведені дослідження гендерних характеристик особистості школярів, за допомогою опитувальника Сандри Бем, дозволили нам визначити гендерну ідентичність школярів (фемінінність, маскулінність, андрогінність) [8]. Кластерний аналіз параметру IS тесту С. Бем дав нам змогу розподілити респондентів на групи згідно їх приналежності до психологічної статі.

Таким чином, за результатами кластерного аналізу, до першого кластеру увійшли респонденти, які мають параметр IS тесту у межах від − 0,35 до 0,46. Згідно класифікації Сандри Бем − це респонденти андрогінного психотипу ($-1 < IS < 1$). Їх кількість склала 51,03% від загальної кількості респондентів.

До другого кластеру увійшли респонденти маскулінного ($IS < -1$) та андрогінного психотипу з ознаками маскулінності ($-1 < IS < -0,46$), які мають параметр IS у межах від − 1,97 до − 0,36 (15,72%). До третього кластеру увійшли респонденти фемінінного психотипу ($IS > 1$) та андрогінного психотипу з ознаками фемінінності ($0,58 < IS < 1,86$), які мають параметр IS у межах від 0,47 до 1,86 (33,26%).

Таблиця 2

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (хлопці, (5–7 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	10	16,98	6	66,67	3	33,33	0	0,00
- середній	39	73,58	28	71,79	6	15,38	5	12,82
- низький	5	9,43	3	60,00	1	20,00	1	20,00

Таблиця 3

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, (5–7 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	11	19,30	2	18,18	1	9,09	8	72,73
- середній	42	73,68	19	45,24	1	2,38	22	52,38
- низький	4	7,02	1	25,00	0	0,00	3	75,00

Таблиця 4

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (юнаки, (8–9 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	17	19,77	8	47,06	6	35,29	3	17,65
- середній	55	63,95	34	61,82	16	29,09	5	9,09
- низький	14	16,28	8	57,14	3	21,43	3	21,43

Таблиця 5

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, (8–9 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	12	21,43	5	41,67	3	25,00	4	33,33
- середній	38	67,86	22	57,89	6	15,79	10	26,32
- низький	6	10,71	1	16,67	2	33,33	3	50,00

Таблиця 6

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (юнаки, (10–11 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	14	26,42	4	28,57	7	50,00	3	21,43
- середній	36	67,92	26	72,22	7	19,44	3	8,33
- низький	3	5,66	1	33,33	2	66,67	0	0,00

Таблиця 7

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, (10–11 класи))

Класифікація рівнів			Кластер 1 (андрогінний)		Кластер 2 (маскулінний)		Кластер 3 (фемінінний)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
- високий	16	20,00	5	31,25	1	6,25	10	62,50
- середній	52	65,00	25	48,08	0	0,00	27	51,92
- низький	12	15,00	3	25,00	0	0,00	9	75,00

Наступним кроком дослідження був аналіз зв'язку психотипу особистості (маскулінний, андрогінний, фемінінний) з рівнем потреби у досягненні юнаків і дівчат. Були розглянуті групи респондентів з різним рівнем потреби у досягненнях відносно попадання до відповідного кластеру (табл. 2–7). За результатами дослідження виявлено наступні відмінності та особливості взаємозв'язку між загальним рівнем потреби у досягненні респондентів та приналежністю їх до психологічної статі. Серед школярів 5–7 класів високий рівень потреби у досягненні мають більше дівчата ніж юнаки. У своєї більшості – це представниці фемінінного психотипу. У хлопців даного віку превалює середній рівень потреби у досягненні. У своєї більшості – це представникі андрогінного психотипу. У старшокласників картина дещо змінюється: збільшується кількість юнаків з високім рівнем потреби у досягненнях, віднесених до маскулінного психотипу. Натомість, у дівчат старших класів превалює середній та низький рівні потреби у досягненнях. У своїй більшості вони мають IS андрогінного та фемінінного типу.

Висновки і пропозиції. Отже, підводячи підсумки вищезазначеного, слід зауважити, що дослідження гендерних особливостей та відмінностей у сфері фізичної культури і спорту є підґрунтям для систематизації даних щодо гендерного підходу у фізичному вихованні, визначенню лімітуючих і стимулюючих факторів, що впливають на формування індивідуальної фізичної культури осіб з різними ознаками психологічної статі. У даному випадку ми розглядаємо гендерний підхід з точки зору не гендерної політики рівних прав чоловіків і жінок, а вивчення їх психосоціальних особливостей для створення адекватних організаційно-методичних умов у процесі фізичного виховання задля формування стійкого інтересу до фізичного самовдосконалення школярів, використовуючи при цьому ефективні стимули та мотиватори поведінки.

Подальші наші дослідження будуть направленні на визначення впливу психологічної статі на формування ціннісних орієнтацій юнаків і дівчат у сфері фізичної культури і спорту, що може суттєво вплинути на формування мотиваційних пріоритетів школярів до занять руховою активністю.

Список літератури:

1. Агеєва В.П. та ін. Основи теорії гендер: Навчальний посібник. – К.: «К. І. С.», 2004. – 536 с.
2. Базарный В.Ф. О трагических последствиях смешанного (бесполого) воспитания и обучения в школах [Текст] / В.Ф. Базарный // Образование и здоровье учащихся: Материалы Всероссийского Форума с международным участием. – Часть III. – М.: ИД «Ключ-С», 2005. – С. 29–37.
3. Варій М.Й. Психологія особистості / М.Й. Варій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Київ: «Центр учбової літератури», 2008. – 591 с.
4. Євстігнеєва І.В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичноної культури. Автореферат на здобуття наукового ступеню кандидата пед. наук: 13.00.07 / І.В. Євстігнеєва. – Луганськ, 2012. – 23 с.
5. Здравосмислов А.Г. Потребности, интересы, ценности / А.Г. Здравосмыслов. – М.: Политиздат. – 1986. – 222 с.
6. Ильин Е.П. Пол и гендер / Е.П. Ильин. – СПБ.: Питер, 2003. – 680 с.
7. Караваева Е.Л., Сахаев Б.Т., Бозтеева С.Ж. Психолого-педагогическое сопровождение гендерного развития молодежи // Теория и методика физической культуры. – 2007. – № 2. – С. 101–106.
8. Круцевич Т.Ю. Физическая привлекательность как стимул к мотивации занятиям физическими упражнениями студентов / Т.Ю. Круцевич, Н.Е. Пангелова, Н.А. Биличенко. Сб. мат Межд. научно-практ. конф. Научное издание под. ред. А.А. Самойленко, А.А. Горбачева, Н.Н. Ленковой. – Краснодар, 2015. – С. 364–370.
9. Круцевич Т.Ю. Проблемы гендерного подхода в физическом воспитании / Т.Ю. Круцевич, О.Ю. Марченко. Materialete Congresului Ştiinţific Internaţional «SPORT. OLIMPISMSM. SĂNĂTATE VOLUMUL» Chişină, Republica Moldova, 5-8 octobrie 2016. С. 233–240.
10. Марченко О.Ю. Особливості гендерної ідентичності у школярів різного віку / О.Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: науковий журнал, 2014. № 1. С. 37–41.
11. Орлов Ю.М. Потребности и мотиви учебной деятельности студентов медицинского вуза. Проблемі оптимизации ученого процесса // Сборник научных трудов. – М.: ММИ им. И.М. Сеченова, 1976. – 115 с.

12. Плешаков А.Н. Потребность в физической культуре как области деятельности. – Теория и практика физической культуры, № 5. 2002 г. 23–26 с.
13. Abraham W.T., Gramer R.E., Fernandes A.M., Mahler E. Infidelity, race and gender. An evolutionary on asymmetries in subjective distress to violations – of – trust [Infidelity, race and gender. An evolutionary on asymmetries in subjective distress to violations – of – trust]. Current Psychology, winter, 2001–2002. Vol. 20, № 4, P. 337–348.
14. Malai L.Yu., Ramashov N.R., Nazarova A.M., Barbanova N.V. Optimization of Physical Culture and Sport Faculty's Students of Y.A. Buketov Karaganda State University [Optimization of Physical Culture and Sport Faculty's Students of Y.A. Buketov Karaganda State University]. Olimpik Sports and Sport for All: proceeding of 17th International Scientific Congress (Beijing, China, 2nd-6th, June, 2013) / International Association of Universities of Physical Education and Sport, Beijing, 2013, P. 170–171.

Марченко О.Ю.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины
Погасий Л.И.
Киевский национальный торгово-экономический университет

ПОТРЕБНОСТЬ В ДОСТИЖЕНИИ УСПЕХА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ МОТИВАЦИИ К ЗАНЯТИЯМ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ

Аннотация
В статье рассмотрены некоторые аспекты гендерной проблематики и гендерного подхода в физическом воспитании школьников. Выявлены особенности и различия при изучении уровня потребности в достижении успеха у юношей и девушек разных возрастных групп, которые занимаются и не занимаются спортом. Определена взаимосвязь психологического типа личности респондентов и уровня потребности в достижении успеха школьников разных возрастных групп.
Ключевые слова: школьники, юноши, девушки, физическая культура, физическое воспитание, гендер, гендерные различия, потребность в достижении.

Marchenko O.Yu.
National University of physical education and Sports of Ukraine
Pogasi L.I.
Kyiv National Trade and Economic University

DEMAND OF ACHIEVING SUCCESS AS A PART OF MOTIVATION TO GOING IN FOR SPORT

Summary
Some problems in gender sphere and gender approach in physical education of pupils are reviewed in this article. In our researching of definition of the level of demand in achieving success for pupils, who are going and not going in for sport, some particular qualities and differences were discovered. The interconnection of psychological type of respondents and their demand of achieving success was founded.
Keywords: pupils, guys, girls, physical culture, physical education, gender, gender differences, demand of achieving success.

УДК 796.5:908

ПСИХОЛОГІЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Мовчан В.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлюються питання організації і проведення психологічних консультацій в туристсько-краєзнавчій роботі. Зміст консультативної роботи залежить від профілю туристських організацій. Основним завданням психологічної консультації є допомога в організації походів вихідного дня, виборі путівок, екскурсійних послуг. До завдань психологічної консультації входить також підготовка туриста до конкретних умов подорожі: допомога у вивченні маршруту і його запасні варіанти, складання графіка руху, виборі видів спорядження і харчування, визначенні технічних засобів і прийомів для майбутнього подолання природних перешкод, розробці тактики в аварійній обстановці: в підготовці і проведенні під час подорожі роботи з охорони природи, пам'яток історії та культури, здійсненні інших форм суспільно корисної діяльності: проведенні заходів щодо попередження нещасних випадків і травматизму на маршруті.
Ключові слова: психологічна консультація, туристичні установи, спортивний туризм, турист-розрядник.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. В туризмі найголовніший – це, звичайно, наставник, причому для юного туриста він є ще й орієнтиром в становленні особистості [2]. Так уже склалося, що у нас в країні крім прямих професійних обов'язків, керівнику доводиться виконувати функції менеджера, адміністратора і психолога. Цьому всьому навчають в інститутах і на факультетах, де є туристські спеціальності, і з багатьма звичайними психологічними завданнями випускник вузу може впоратися сам. Але неможливо осягнути неосяжне, і серйозні психологічні проблеми повинен вирішувати фахівець-психолог [1].

Підготовка фахівця повинна передбачати придбання знань і умінь як по туризму, складовою частиною якої є фізична підготовка, так і по психології. У зв'язку з цим центрами підготовки туристсько-спортивних психологів можуть стати психологічні або туристські установи (центри по туризму, клуби та ін.). Здійснюється науково-дослідницька діяльність з туристами різного віку і кваліфікації, дякуючи комп'ютерній мережі Інтернет є постійний контакт зі спортивними психологами з усього світу – США, Німеччини, Англії, Австрії, Філіппін, Росії, і інших країн [4].

Мета статті – розкрити завдання, функції та форми психологічної консультативної служби в туристських установах.

Виклад основного матеріалу. Психологічна консультація в туризмі – це, з одного боку, практична порада, рекомендація або методична допомога тим. хто збирається присвятити своє дозвілля туризму, з іншого – форма роботи і напрям діяльності туристсько-екскурсійних організацій і установ, вид добровільної суспільно-корисної діяльності туристського активу [5].

Психологічна консультація в туризмі – це також і метод організації, навчання, виховання, управління самодіяльними, плановими туристськими організаціями і всіма, хто збирається на відпочинок.

Туристську консультацію рекомендується проводити при таких установах і суспільних організаціях як: клубах туристів, центрах дитячо-юнацького туризму і екскурсій, станціях юних туристів, туристських базах, готелях, кемпінгах, туристських контрольно-рятувальних службах, загонах, пунктах, туристських маршрутно-кваліфікаційних комісій, федераціях туризму і їх окремих структурних підрозділах і т.п.

Туристська психологічна консультація повинна надавати активну допомогу населенню в ознайомленні їх з туристсько-екскурсійними можливостями країни, краю, області, району, пропагувати пам'ятки культури і природи, історичні місця, новобудови та інші об'єкти екскурсійного огляду. Консультація також виступає як важливий центр туристської освіти. Це досягається роз'ясненням основ цілеспрямованої організації дозвілля, популяризацією і пропагандою суспільно значущих і корисних форм туризму.

Наступне, більш практичне завдання психологічної консультації – орієнтація людини, яка звернулася в туристсько-екскурсійну організацію, в певних заходах. Консультант-психолог, який є посередником між туристом і туристською установою, рекомендує цікаві види подорожей, допомагає з'ясовувати реальну здатність людини до певного виду туризму, може переорієнтувати, в разі необхідності, його інтереси.

До завдань психологічної консультації входить також підготовка туриста до конкретних умов подорожі: допомога у вивченні маршруту і його запасні варіанти, складання графіка руху, виборі видів спорядження і харчування, визначенні технічних засобів і прийомів для майбутнього подолання природних перешкод, розробці тактики в аварійній обстановці: в підготовці і проведенні під час подорожі роботи з охорони природи, пам'яток історії та культури, здійсненні інших форм суспільно корисної діяльності: проведенні заходів щодо попередження нещасних випадків і травматизму на маршруті.

Конкретність і індивідуальність в роботі з туристами – ще одне завдання та особливість психологічної консультації. У порівнянні з іншими формами роз'яснювальної, виховної, пропагандистської роботи в туристському закладі, психологічна консультація зазвичай ближче стоїть до запитів, інтересам, схильностям окремо взятого, а не усередненого туриста. Саме в ній найбіль-

© Мовчан В.П., 2018

ше відчувається зворотний зв'язок кожного мандрівника з тим, хто проводить виховну роботу. Це зумовлює тісний, довірливий контакт між туристом і консультантом-психологом.

Важливим завданням консультації туристських психологів у формуванні суспільного престижу туристсько-екскурсійної справи в цілому і його окремих видів і напрямків. Це досягається роз'ясненням в ході консультації переваг туризму – найбільш сучасного виду активного відпочинку і його впливу на соціальний і економічний розвиток країни, виховання підростаючого покоління, охорону природи і культурно-історичної спадщини. Залежно від профілю вони спеціалізують і зміст проведеної роботи. Консультація повинна допомагати населенню у виборі путівок на республіканські і місцеві планові туристські маршрути, відповідати на питання, що стосуються туристичного обслуговування, допомагати у виборі екскурсійних послуг.

Консультація покликана надавати допомогу в організації походів вихідного дня, виборі, розробці та оформленні маршрутів багатоденних подорожей, проведення масових заходів, в навчанні активу в роботі з охорони природи і т.д.

Ефективність підготовки туристів спортсменів визначається його виступом на змаганнях, але навіть найдосконаліша підготовка не гарантує перемоги. Саме непередбачуваність результатів і робить туристсько-спортивні заходи завжди цікавими як видовище, тому пошуки нових методів підготовки, тактики і стратегії змагальної поведінки, творчі знахідки і невдачі – це доля всіх учасників тренувального процесу, в тому числі і туристського психолога.

Консультація може бути стаціонарної і виїздною. Досить ефективні консультації, приурочені до всенародних свят, масових гулянь в парках культури і відпочинку, до вечорів відпочинку, а також таких всесвітньовідомих туристичних заходів, як свята відкриття літнього сезону, ярмарки з продажу туристських путівок, різні туристські зльоти. Залежно від чисельності залучених людей, консультації бувають індивідуальними, груповими і масовими.

Індивідуальна форма дозволяє найбільш повно реалізувати завдання туристської консультації, використовувати переваги її засобів і методів, дати вичерпну пораду кожній окремій людині.

Групову форму – бесіду з кількома людьми або туристськими групами – рекомендується використовувати при схожості їх інтересів, запитів, близькості тематики заданих питань, наприклад, при виявленні декількох груп бажаючих отримати консультацію по одному і тому ж маршруту або виду суспільно корисної роботи в поході.

Масова консультація – виступ перед багатолюдною аудиторією з наступними відповідями на запитання – чи є доцільним в разі проведення окремих туристських заходів, у виїзних умовах і при залученні до неї висококваліфікованих фахівців. В її здійсненні повинні брати участь кілька консультантів. Тематика таких консультацій повинна бути заздалегідь оголошена.

Важливим принципом консультаційної роботи та основною формою виховного впливу консультанта є переконання. Переконання слід вважати провідним методом цілеспрямованого впливу на людину яку ти консультуєш, особливо, коли погляди людини що звернулася за порадою розходяться з вимогами забезпечення безпеки туристських подорожей, охорони природного середовища, архітектурних і історичних пам'ятників тощо.

Одним з можливих прийомів переконання є роз'яснення туристу ймовірних наслідків неправильного вибору того чи іншого маршруту, району подорожі. Інший прийом переконання – протиставлення можливих неправильних дій людини правильних вчинків інших людей, бажано відомих в авторитетних для нього колах.. Тактовність і ненав'язливість форм туристської консультації визначають можливість тісного неформального контакту двох сторін в ході консультації. Консультанти повинні бути об'єктивними в сенсі смаків туристів, тактовними в радах. При цьому відвідувачами оцінюються не тільки знання консультантів, але і його вміння бути ввічливим, бажання надати допомогу. Ненав'язливість підказок, тактовність керівництва діями новачка по вибору маршруту або форм поведінки в подорожі – найбільш сильні сторони правильно організованої консультації. Слід пам'ятати, що людина звернулася до консультанта, сподіваючись на його об'єктивність і «незацікавленість». Не виключено, що відчувши на собі цілеспрямований наполегливий виховний вплив або вольовий тиск консультанта, така людина піде від нього, як йдуть від інших неприємних контактів. І навпаки, він отримав задоволення і увірує в правильності поради, знайде його цікавим і, головне, відповідним своїм бажанням, якщо буде притягнутий невимушеною, неформальною формою бесіди, ненав'язливими доброзичливими порадами більш досвідченої в туризмі людини.

Консультація туристських психологів повинна проводитися з дотриманням шанобливого ставлення до всіх питань які їм ставлять, якими б наївними і непослідовними вони не були б, з неупередженістю до туриста-новачка. Консультанту слід виходити з того, що «дивні» питання задаються через невміння новачка формулювати свої думки в малознайомій йому області діяльності.

Доречність і своєчасність – цей принцип передбачає здійснювати туристську консультаційну роботу в потрібному місці і в правильно обраний час. Необхідно, наприклад, не тільки приурочувати консультації з лижних маршрутах до початку зимового сезону, з водних – до весняного та літнього сезонів та інше, а й конкретизувати терміни туристської інформації з точністю до днів і годин, точно вибирати «точки» консультації. Так, консультації про рекомендовані маршрути чергового вихідного дня стане ефективніше, якщо вона буде організована клубом туристів не в понеділок-вівторок (це рано), і не в п'ятницю (це пізно), а ввечері в четвер. Вранці в суботу і в неділю бажано організувати виїзну консультацію з конкретною її «прив'язкою», наприклад до зупинки приміського автобуса або станції приміської залізниці, що є вихідними пунктами для популярних масових маршрутів туристських прогулянок і походів місцевих жителів.

Інформаційні та рекламні проспекти, описи маршрутів по рідному краю, туристські пам'ятники, листівки та інші звернення краще направляти

адресатам з таким розрахунком, щоб вони доходили поштою не в першу половину тижня, а в другу, коли люди, замислюючись про організацію дозвілля в кінці тижня, психологічно більш підготовлені до прийому нової туристської інформації.

Взаємна зацікавленість, як принцип організації консультації, має на увазі, що користь від неї можуть і повинні отримувати обидва – консультуючий і консультант. Здавалося б. що для першого вона наглядна і повинна бути завжди бажаною. Але непрошена порада, як і формально проведений консультативний захід можуть лише відлякати, а не привернути до туризму людину. Треба пам'ятати, що потреба в консультації доводиться формувати, виховувати, розвивати. В кожному окремому випадку при проведенні консультаційної роботи слід враховувати загальний рівень популярності туризму у місцевого населення, його готовність до отримання туристської інформації і конкретної особистої якості консультуючого.

З огляду на такий важливий момент, як наявність у кожного туриста своїх цілей, у досягненні якої він перш за все зацікавлений, консультант повинен роз'яснювати туристам, що його зусилля спрямовані на зближення їх цілей і завдань туристської установи, що збіг їх розумних інтересів в подорожі з можливостями туристської установи можуть посилити позитивний ефект для двох сторін.

Туристські групи створюються на добровільних засадах, правила взаємин і норми поведінки визначаються не посадовим станом, а цілями задуманого заходу, характером і особистими якостями учасників. Туристична група в поході є своєрідним єдиним, цілісним соціальним організмом, де від кожного залежить успіх всіх і від колективу залежить кожен, включаючи керівника. Досягнення мети походу, а до цього прагнуть, як правило, і керівник і туристи, можливо тільки в разі, якщо в групі всі однодумці. При добре налагодженому самоврядуванні дуже важливі функції морального виховання бере на себе колектив, але це не знижує ролі керівника, а навпаки, підвищує до нього вимоги. Він повинен вміти використовувати позитивний та негативний випадок для морального виховання та психологічної підготовленості студентів. Але в таких групах можуть виникнути конфліктні ситуації і дисгармонія, що зриває задумані плани навіть в добре технічно і фізично підготовлених групах. Що таке конфлікт? Це відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами. Існує 5 головних типів конфлікту: внутрішньоособистісний, міжособистісний, між особистістю і групою, груповий, соціальний.

Самий поширений – міжособистісний, головними причинами якого буде як відмінність характерів, так і цілком об'єктивні – боротьба за обмежені ресурси (будь то місце біля багаття, нестача їжі, або місце в ієрархії) . Конфлікт між особистістю і групою виникає при недотриманні члена групи установлених нею правил, норм поведінки, до цього ж типу відносяться конфлікти між групою і керівником. Міжгрупові конфлікти супроводжуються такими проявами: деіндивідуалізацією – члени групи перестають сприймати інших людей як індивідуумів. а виключно як членів іншої групи, якій приписується негативна поведінка, міжгрупові порівняння, в ході якого більше високо і позитивно оцінюють свою групу і одночасно принижують, знецінюють іншу групу (вони невмілі, дурні, відсталі і т.д.). групова атрибуція, при якій члени групи схильні вважати, що за негативні події відповідальна саме чужа група.

У спортивному виді туризму нерідко майстер спорту з туризму є володарем унікальних здібностей, на прояві яких ґрунтується вся його змагальна діяльність або тактика команди. Своєчасно визначити особливості психіки і розробити для кожного індивідуальний план розвитку здібностей, стратегію перед змагальної і змагальної поведінки – це місце діяльності туристично-спортивного психолога. Історія спорту та туризму знає чимало прикладів, коли вчасно сказане слово, пауза, жест і т.п. вирішували долю наполегливого протиборства. Тому туристський психолог – це саме та людина, яка може самостійно, за допомогою керівника туристичної групи або товаришів по команді позитивно вплинути на психіку спортивного туриста. У професійній кар'єрі будь-якого спортивного туриста бувають кризові періоди, які можуть бути викликані самими різними причинами: невдачею в змаганні, переходом в інший клуб; зміною керівника, обставинами в особистому житті і інші. Туристичний психолог може допомогти спортсмену туристу розібратися в проблемах і знайти такий вихід з ситуації, який надасть сили для нових туристських досягнень.

У випадку з психологією існують додаткові «підводні камені». Це по-перше, непомітність проблеми для недосвідченого ока до виникнення кризи, коли турист спортсмен раптом стає некерованим, не слухає нікого, замкнувшись на власних переживаннях. По-друге, базові знання з психології туристичної денності, які отримані в вузі або з популярної літератури нерідко створюють ілюзію про здатність вирішити любу психологічну проблему, а неграмотне застосування психотехніки може призвести до негативних наслідків.

Безумовно, інструктор з туризму не може повністю замінити психолога, і воно полягає не в нестачі професійних знань і умінь, які, врешті-решт, можна придбати, а по суті тієї ролі, яку інструктор з туризму грає в житті самого туриста, особливо при наявності конкуренції. На жаль, невіра багатьох інструкторів в можливості психології викликано їхнім досвідом невдалих спроб взаємодії з психологами в минулому. Дійсно, можна перерахувати десятки випадків, коли інструктор і психолог так і не змогли досягти поставлених цілей. Але це ж не привід виключати з підготовки такий потужний засіб як психологія! Розумна людина завжди намагатиметься винести урок з невдачі, проаналізувати причини, щоб не повторювати помилок знову. А причин неефективності роботи зв'язки «інструктор-психолог-турист» може бути дуже багато, причому з боку будь-якого з учасників.

Нерідко психолога запрошують вирішить в стислі терміни ситуацію, яка дозрівала давно. Але так вже влаштована наша психіка, що для вирішення більшості проблем потрібно регулярно впливати протягом певного проміжку часу, а інколи досить тривалого. Психолог не хірург – неможливо миттєво видалити страх перед су-

перником або сформувати впевненість в перемозі на змаганнях, це завдання психологічної підготовки тренувального процесу, а не настройки на виступ. І коли психолог починає це пояснювати, то його часом звинувачують у непрофесійності.

У повсякденному житті, коли людина приходить до психолога, вона зазвичай хоче змін і старанно виконує рекомендації фахівця. У спортивному туризмі ситуація дещо інша – як правило, інструктор запрошує психолога, щоб той подіяв на туриста, який, можливо, не дуже схильний до виконання додаткової роботи. А так як багато психотехніки використовують в психології (наприклад, аутотренінг або ідеомоторне тренування), засновані на активній участі самого туриста спортсмена, якого при цьому неможливо проконтролювати, то може виникнути ситуація, коли робота формально виконується, а результату немає. Але, звичайно, частіше за все причина неефективної роботи психолога з туристом спортсменом полягає в особистості самого психолога. І справа тут зовсім не у відсутності або наявності професійності, хоча це теж важливий фактор успіху. Спортивний і активний туризм – це дуже специфічна область людської діяльності, і психологія туриста, природно, теж. Ця специфіка проявляється вже на рівні різних видів активного туризму, і відомі випадки, коли туристський психолог, успішно працював в одному з них, і отримав фіаско в іншому.

В результаті того, що людина практично постійно знаходиться в екстремальних умовах, психіка спортсмена туриста, на відповідальних етапах підготовки і виступів на змаганнях, має підвищену чутливість. У педагога додаткової освіти (або інструктора по туризму) є свої завдання, вирішення яких часто вимагає авторитарного тиску на туриста і суворої дисципліни, а конкурентність туристського життя змушує туриста-спортсмена проявляти злість, агресивність та інші соціально негативні якості. У цій ситуації туристський психолог допомагає спортсмену утриматися на тонкій грані піку підготовленості.

Для гірських умов добрим вчинком для чесних, мужніх людей, є допомога іншим, невідомим зустрічним групам (допомогти їх дівчатам донести рюкзаки до табору, провести через найважчу ділянку спуску, знайти, де загубилися туристи, та ін.). В екстремальних умовах в горах, на морі, всюди, де людське життя може залежати від випадку, існує незаперечний закон – надавати допомогу, навіть якщо це загрожує твоєму життю.

Щоб ефективно надавати психологічну допомогу в туристській діяльності, фахівцю потрібно створити атмосферу довіри і взаєморозуміння, встановити такі відносини з туристом, які дозволили б конструктивно впливати на його психіку. Для успішних виступів на туристичних змаганнях, здійснення походів з метою привласнення туристських розрядів або для сходження на гірські вершини, потрібен певний стан фізичних та психічних якостей.

Висновки. Психологи добре знають, якою тонкою і вразливою буває нитка, яка зв'язує їх з клієнтом, як обережно потрібно будувати психотерапевтичні взаємовідносини, коли немає дрібниць, і будь-який необдуманий крок або невірно сказане слово може зруйнувати те, що довго створювалося. Допомогти знайти майбутніх туристів спортсменів, визначити передумови розвитку необхідних психічних якостей – це і є завдання психологічного відбору та туристської профорієнтації. Підготовка туристів спортсменів відбувається по різних напрямках, але невміння управляти своїми емоціями може звести до нуля результати багаторічних занять по туризму. При регулярній психодіагностиці та активній участі психолога в процесі підготовки до змагань або багатоденного походу, стає можливим облік індивідуальних особливостей туриста, формуванню і розвитку необхідних для перемоги психологічних якостей і умінь.

Список літератури:

1. Бейдик О. Психологічні аспекти організації туристської діяльності / О. Бейдик, В. Новикова, В. Серебрій // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди: Науково–теоретичний збірник. – К.: КИТ, 2004. – С. 294–304.
2. Остапчук В.В. Туристська робота: навч. посіб. / В.В. Остапчук. – Ніжин: НДПУ, 2002. – 48 с.
3. Харламов И.Ф. Нравственное воспитание школьников / И.Ф. Харламов. – М., 1983. – 240 с.
4. Чопик О. Психологічні основи навчання фахівців туристичної галузі / О. Чопик // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2008. – С. 337–339.
5. Яковенко С.И. Психологическая подготовка к туристскому походу / С.И. Яковенко // Спутник туриста. – К.: «Здоровье», 1991. – С. 134–147.

Мовчан В.П.
ГВУЗ «Переяслав–Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОНСУЛЬТАЦИЯ В ОРГАНИЗАЦИИ ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЕ

Аннотация
В статье освящаются вопросы организации и проведения психологических консультаций в туристско-краеведческой работе. Содержание консультативной работы зависит от профиля туристских организаций. Основной задачей психологической консультации является помощь в организации походов выходного дня. выборе путёвок, экскурсионных услуг. В задачи психологической консультации входит также подготовка туриста к конкретным условиям путешествия: помощь в изучении маршрута и его запасные варианты, составление графика движения, выборе видов снаряжения и питания, определении технических средств и приемов для будущего преодоления естественных препятствий, разработке тактики в аварийной обстановке: в подготовке и проведении во время путешествия работы по охране природы, памятников истории и культуры, осуществлении других форм общественно полезной деятельности: проведении мероприятий по предупреждению несчастных случаев и травматизма на маршруте.
Ключевые слова: психологическая консультация, туристические учреждения, спортивный туризм, турист-розрядник.

Movchan V.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

PSYCHOLOGICAL CONSULTATION IN THE ORGANIZATION OF TOURIST-REGIONAL WORK

Summary
In the article the questions of organization and lead through of psychological consultations are sanctified, in tourist establishments. The table of contents of consultative work depends on the type of tourist organizations. The basic task of psychological consultation is a help in organization of hikes of day off, choice of tours, excursion services. The tasks of psychological consultation include the preparation of tourists to specific travel conditions: assistance in studying the route and its alternatives, drawing up a schedule of motion, choosing equipment and nutrition, identifying technical means and techniques for the future overcoming natural obstacles, developing tactics in an emergency: in preparing and conducting trips on nature conservation, historical and cultural monuments, and other forms of socially useful activities: carrying out measures to prevent misfortunes s accidents and injuries on the route.
Keywords: psychological consultation, tourist establishments, sports tourism.

УДК 796(497.2)«17/18»(091)

ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В БОЛГАРІЇ ЗА ЧАСІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ (XVIII-XIX СТ.)

Пангелова Н.Є.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Танєв Петар
співробітник Міністерства Закордонних Справ Республіки Болгарія, м. Софія, Болгарія.

У статті розкриваються деякі аспекти виникнення і становлення фізичної культури в Болгарії. Зокрема, висвітлені зміст і спрямованість фізичної культури Булгарського ханства, Дунайської Болгарії періоду античності. Але основна увага приділена визначенню чинників розвитку фізичної культури в країні за часів національного відродження (XVIII–XIX ст.). Цими чинниками були: звільнення від турецької окупації, проголошення державної незалежності; активізація культурно-просветительського руху; впровадження фізичного виховання у шкільні програми та ін.

Ключові слова: фізична культура, Болгарія, національне відродження.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія виникнення сучасної Болгарії датується I тисячоліттям нашої ери. Сучасні болгари є нащадками європеоїдів памірського типу, які були частиною індоєвропейської родини. Їх прабатьківщина – Середня Азія (район Паміру та Хіндукушу). Це була суспільна формація з високим рівнем цивілізації. Стародавні болгари були освічені у галузі державного устрою, військового мистецтва, будівництва. Серед досягнень давньоболгарських знань є досконалий, з точки зору астрономії та математики, 12-річний сонячний календар, сузір'я якого названі іменами тварин. На думку експертів ЮНЕСКО він вважається одним з найбільш досконалих. Внесок пращурів болгар у всесвітню культуру скарбницю є значним і різноманітним [3]. Серед їх духовних надбань на першому місті була ідея про державність, яка була заснована на справедливому і толерантному відношенні до інших народів, неприйняття рабовласництва.

Болгарська державність, судячи із відомостей найстарішого літопису «Іменник болгарських ханів», датована 165 роком н.е.

Одним з видатним давньоболгарських правителів був хан Кубрат, який у свій час був одним з найбільш освічених на європейському континенті. Він виріс разом з імператором Візантії Іраклієм, закінчив відому у давньому світі Магнаурську школу.

Візантійські, арабські, давньоболгарські джерела з повагою розповідають про засновника та першого правителя конфедерації болгарських племен, яка займала у VII ст. частину теренів сучасної України та Північного Кавказу – хана Кубрата. У 612 році у Константинополі він прийняв християнство, а у 632 році Кубрат об'єднав під своєю владою декілька болгарських племен й здобув незалежність від аварів. У сучасній історіографії створене ним об'єднання має назву Велика Болгарія [1; 2; 5].

Після агресії хазар у середині VII ст. частина болгар залишилася у складі нового Хазарського Каганату (мова йде про племена Бат-Баян, які заснували у X ст. державу так званих чорних болгар на узбережжі Азовського моря), але більша частина болгар мігрувала і утворила нові держави: Волжську Болгарію та Придунайську Болгарію, тим самим намагаючись встановлення своєї державності на інших європейських теренах.

Із згадуваних болгарських держав найбільш значуща історична перспектива припала на долю сучасної Болгарії, розташованої на Балканах, котра була заснована сином Кубрата – ханом Аспарухом, а також – Волжської Болгарії (теперішня республіка Татарстан у складі Російської Федерації), початок якої поклав хан Котраг. Дві великі середньовічні держави знаходились далеко одна від одної – їх розділяло більше тисячі кілометрів. Придунайська держава IX ст. встала на шлях християнства для того, щоб перетворитися у третю культурну силу Європи середніх віків, у той час як держава на Волзі прийняла у якості державної релігії іслам [1].

На Балканах болгарська держава, яку очолював хан Аспарух об'єднала давніх болгар і нащадків давніх фракійців, а також слов'янські племена, які оселились на цих теренах у VI–VII ст. Ці племена мешкали у Мезії, Фракії, Македонії, частково на території сучасних Греції, Албанії, Сербії, Румунії. Амбіції Візантії підкорити ці племена наштовхнулися на супротив держави на чолі з ханом Аспарухом. Так, після вирішальної перемоги над візантійською армією біля Дунаю у 681 р. вважається, що на політичній мапі Європи з'явилась Дунайська Болгарія.

Вочевидь, ці військові успіхи були обумовлені високим рівнем військово-фізичної підготовки армії хана Аспаруха, до складу якої входили як протоболгари, так і слов'яни. За даними античного історика Тацита, слов'яни володіли дивовижною здатністю переправлятися через непрохідні місця. Тривале перебування в місцях, багатих річками і озерами, дало їм можливість стати добрими плавцями, а також – споруджувати човни. Фізично слов'яни були витривалими, з добре розвинутим тілом. У поєдинках діяли швидко, зненацька і відзначались хоробрістю.

© Пангелова Н.Є., Танєв Петар, 2018

Військо протоболгар складалось переважно із кінноти. Кожен повнолітній чоловік вважався воїном і був озброєний мечем і луком. Протоболгари були сильні фізично, рухливі, витривалі, відзначалися великою майстерністю у верховій їзді.

Відомо, що війна займала виключне значення у житті всіх пройдешніх поколінь. У часи давнього світу і середньовіччя майстерність воїнів визначалася рівнем фізичної підготовленості і ступенем володіння холодною зброєю, тому фізична культура займала дуже важливе місце у житті країн і народів всіх часів.

Як свідчать численні дослідження, виникнення передумов для розвитку фізичного виховання і змагальної діяльності здійснюється у період первісного суспільства [4; 6]. Подальший розвиток фізичної культури у різних регіонах світу, у тому числі і на Балканах був обумовлений різноманітними факторами – соціальними, політичними, економічними, релігійними та ін.

Досліджень, присвячених проблемі становлення і розвитку в Болгарії фізичної культури небагато, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – визначення передумов і чинників розвитку фізичної культури в Болгарії за часів національного відродження (XVIII–XIX ст.).

Методи дослідження – аналіз, синтез, узагальнення, інтерпретація даних наукової літератури.

Виклад основного матеріалу. Після перемоги над Візантією у 681 р. хан Аспарух засновує сучасну Болгарію. В умовах постійного політичного та ідеологічного тиску у IX ст. Болгарія перетворюється в одну із провідних європейських держав. Часи правління Сімеона Великого (893–927 рр.) називають «Золотим віком» болгарського політичного і культурного впливу.

Не дивлячись на часи візантійського панування (1018–1185 рр.) наприкінці XII ст. державність країни була відновлена. Болгарія переживе нові періоди розквіту до епохи османо-турецького вторгнення у XIV столітті.

Бойові та ритуальні ігри були невід'ємною частиною побуту населення Середньовічної Болгарії. Літературні джерела свідчать про традиції проведення змагальних ігор на початку весни (22 березня), напередодні війни або важливих подій [1; 5; 8]. Також серед населення Болгарії у цей час популярними були боротьба, стрільба з лука, їзда верхи, полювання, гра в шахи.

Розвиток блискучої цивілізації феодальної болгарської держави був призупинений османо-турецькою агресією у 1339 році. Болгарія була окупована і стала частиною Османської імперії на цілих п'ять століть.

На початку XVIII ст. починається епоха Болгарського відродження, яке стимулювало розвиток культури болгарського народу. Особливе значення мало видання видатного літературного твору монаха Паісія Хилендарського – «Історія слов'яно-болгарська» (1762 р.). Поступово в освіті національного відродження впроваджуються ідеї про місце і значення фізичного виховання підростаючого покоління. Піонером у цьому напрямі був лікар Петро Берон, який є автором першої болгарської азбуки. Вона побачила світ у 1824 р. і відома під назвою «Ребе-буквар». Послідовником П. Берона був лікар Селімінський. Історична заслуга цих двох лікарів полягає в тому, що вони першими в Болгарії заговорили про значення фізичного виховання для формування всебічно розвиненої особистості.

На початку XIX ст. у Болгарії посилюється рух за національне визволення країни. Квітневе повстання у 1876 р. було ключовим моментом у боротьбі за незалежність Болгарії від турецького гноблення.

На початку 80-х років XIX ст. відроджена болгарська держава здійснює перші кроки, які були спрямовані на прискорену модернізацію всіх сфер суспільного життя. Об'єднання Болгарії та Східної Румелії у 1885 р. стимулювало ці процеси.

Після визволення фізичне виховання стає частиною освітньої політики болгарської держави. Показовим є те, що у «Тимчасових правилах освіти» (1879 р.) було передбачено вивчення предмету «гімнастика». Організатором і засновником фізичного виховання в Болгарії вважають легендарного Василя Левського, який був страчений турками у 1876 р., напередодні національного визволення.

Як зауважує І.К. Попеску (1991), у 1864 р., будучи учнем у Добруджі, Левські заснував з числа сільської молоді таємні братські групи гімнастів. З часом такі товариства з'явились і в інших містах та селах країни [7]. У 1878 р. в Пловдиві, за участю російських офіцерів і за допомогою генерала Скобелєва була організована гімнастична група «Орел».

Перші пункти статуту визначали мету діяльності організації: «Допомога у проведенні різних фізичних вправ, таких як ходьба, стрільба, фехтування; сприяння розвитку фізкультури серед членів групи».

За зразком цих гімнастичних груп у 1879 р., при Александрійському пансіоні було організовано перші шкільні гімнастичні групи «Болгарський лев». Їх метою було сприяння фізичному розвитку учнів шляхом проведення систематичних занять. Групи були гімнастичними, але ігри носили, переважно, військовий характер.

Важливу роль в організації шкільного навчання наприкінці XIX ст. відіграв міністр освіти Іван Гюзєлєв, який у законі про «Матеріальну підготовку і перебудову шкіл» передбачав в учбовому плані для початкових шкіл гімнастику.

У 1881 р. гімнастика була введена в навчальні програми усіх державних шкіл і гімназій Болгарії.

У 1891 р. під керівництвом міністра освіти Георгія Живкова був виданий так званий «Живков закон», яким передбачалися деякі зміни в галузі освіти. Цим законом завершилося створення загальноосвітньої шкільної системи Болгарії.

Для проведення занять в країну запросили шведських спеціалістів з гімнастики, яким присвоїли звання викладачів фізичного виховання. Серед запрошених були відомі педагоги того часу – Ш. Шампо, Д. Бланшу, Ж. Фардель, Л. Айєр, Е. Копфер, А. Бюнтер та ін.

Данієль Бланшу, який працював у Кюстенділі й Софії, разом з болгарином Големановим створили перший у Болгарії посібник з гімнастики, сприяли її популяризації в школах. Організовані заняття з фізичного виховання у жіночих школах почалися у 1896 р. Протягом цього ж року міністерство освіти розробило спеціальний статут для проведення курсів фізичного виховання при педагогічних училищах і гімназіях. Такі курси проводилися щорічно для підготовки вчителів основних і класних шкіл.

Багато зробили для розвитку гімнастики болгарські спеціалісти, які повернулися з-за кордону. Серед них був Калін Марінов, який вчився в Стокгольмі. Його справедливо вважали першим болгарським вчителем гімнастики. У 1898 р. К. Марінов керував першими курсами з гімнастики для середніх шкіл.

У 1907 р. законом міністерства освіти був встановлений вступний екзамен для підготовки вчителів гімнастики, а також передбачені ставки лікарів для контролю за станом здоров'я учнів в процесі проведення занять.

Незабаром намітилися тенденція до воєнізації фізичного виховання молоді. У 1093–1908 рр. міністерство освіти затверджує нові програми, в яких фізичне виховання замінюється військовою підготовкою. Згідно з новою програмою, військові заняття проводилися в усіх класах двічі на тиждень. Основою цих занять була російська система підготовки військ.

У 1884 р. Г. Вазов видав книгу «Про військову гімнастику», в якій представив оригінальну методику організації військового навчання.

У 1895 р. у військових училищах було введено обов'язковий курс з фехтування. Викладати його запросили відомих італійських фахівців – Сініто і Сбрішко. Згодом фехтування запровадили в армійських полках. Час від часу організовувались змагання з цього виду спорту.

Першу гімнастичну спортивну організацію в Болгарії було створено у 80-х роках XIX ст. У Софії тоді було засновано спортивну групу «Балканський сокіл».

До числа буржуазно-аристократичних спортивних організацій для дипломатів закордонних держав і вищого офіцерства російських військ належав і заснований у 1883 р. перший клуб ковзанярів, який проіснував до початку сербсько-болгарської війни 1885 р.

За ініціативою вчителів Т. ончева і Ш. Шампо в Софії у 1895 р. була створена болгарська гімнастична група «Юнак». Його членами були студенти Софійського університету і чиновники різних державних установ. Подібні гімнастичні групи під назвами «Соговський юнак», «Борець», «Сокіл», «Орел», «Доброжанський юнак» та ін. були організовані в Пловдиві, Плевені, Габрові, Добричі, Тирнові, Слівені та інших містах.

Незабаром виникла ідея об'єднати гімнастичні групи в єдиний союз на чолі з Тудором Іончевим і 15 серпня 1898 р. в Софії була створена Спілка болгарських гімнастичних груп «Юнак». У 1899 р. відбувся її перший конгрес, який обговорив питання про участь Болгарії в Олімпійських іграх.

Під час конгресу проводилися гімнастичні змагання. Було також прийняте рішення про створення журналу «Здоров'я і сила». Перший його номер вийшов у листопаді 1899 р. в Кюстенділі.

У 1886 р. в Софії був створений «Софійський велосипедний клуб», який складався в основному з іноземців, а у 1902 р. у м. Русе – «Болгарську велосипедному спілку». У 1903 р. вона вже нараховувала близько 400 спортсменів. Спілка випускала газету «Болгарський велосипедист».

1896 року дипломатичні представники заснували Софійський тенісний клуб. У 1911 р. група спортсменів в Софії організувала інший клуб, названий «Болгарський спортивний клуб», який пізніше був перейменований в Болгарський тенісний клуб.

За ініціативою архітектора Г. Казарова у 1900 р. в Софії було засновано перше болгарське туристичне товариство «Алеко Костантинов». Для учнівської молоді у м. Русе у 1908 р. було створено юнацьке туристичне товариство «Дунай». Такі об'єднання виникли в гімназіях по всій країні.

На початку XX ст. почав активно розвиватися футбол. У 1911 р. у Софії за ініціативою вчителя гімнастики Наумова було відкрито перший футбольний клуб, членами якого стали учні гімназій та ліцеїсти. Потім відкрилися футбольні клуби «Ботєв», «Розвиток», «Гладстан» та ін.

На початку XX ст. у Болгарії починає розвиватися робітничий спортивний рух. Перше робітниче гімнастичне просвітительське товариство було засноване у 1900 р. в кварталі Ючбінар у Софії під назвою «Борець». Члени товариства займалися гімнастичними вправами, а також – політичним просвітительством. Такі товариства були організовані і в інших великих містах.

Пізніше, у 1904 р., за допомогою чеської гімнастичної спілки «Сокіл» були створені гімнастичні товариства болгарських робітників «Сокіл» в Габрово, Русе та Софії.

Активний розвиток спортивно-гімнастичного руху наприкінці XIX – початку XX ст. сприяв першим успіхам болгарських спортсменів на міжнародній арені. Особливо помітні були досягнення борців. У 1900 р. у Парижі Нікола Петров став переможцем чемпіонату світу з боротьби серед професіоналів і був визнаний найсильнішим борцем світу XIX століття.

Висновки. Отже, основними передумовами становлення і розвитку фізичної культури в Болгарії було:

- звільнення від турецької окупації, а також проголошення державної незалежності;
- активізація культурно-просветительського руху у суспільстві у період Національного відродження у XVIII ст.
- впровадження фізичного виховання у навчальні шкільні програми;
- становлення болгарської буржуазії, яка шукала нові шляхи виховання підростаючого покоління, широко використовуючи при цьому засоби фізичної культури;
- розвиток промисловості, який сприяв зародженню і розвитку робітничого гімнастичного руху;
- інтеграція Болгарії у міжнародній спортивний рух у кінці XIX – початку XX ст.

Список літератури:

1. Ангелов Д. Проблемы предгосударственного периода на территории будущего Болгарского государства / Д. Ангелов // Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. – М.: Просвещение, 1987. – С. 5–9.
2. Бахши Иман, Джагфар Тарихн. Т. 1. Свод булгарских летописей 1680 г. / изд. подг. Ф.Г. – Х. Нурутдиновым. – Оренбург: Ред. Вестник Болгарии, 1993. – С. 125–140.
3. Государства и народы Балканского полуострова: их прошлое, настоящее, будущее и болгарская кривда. – М.: 1890. – 311 с.
4. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: пер. с венгерского / Л. Кун. – М.: Радуга, 1982. – 399 с.
5. Минчев А. Легенды на българския спорт / Л. Минчев. – София: Дона ИК, 2009. – 159 с.
6. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури: [навч. посіб.] / Н.Є. Пангелова. – К.: Освіта України, 2010. – 294 с.
7. Попеску І.К. Спорт у долях балканських народів / І.К. Попеску. – Львів: Світ, 1991. – 184 с.
8. Цонков В. По някои проблеми от историята на физическата култура в България / В. Цонков. – София, 1963. – 137 с.

Пангелова Н.Е.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
Танев П.
Министерство Зарубежных Дел Республики Болгария,
г. София, Болгария

ФАКТОРЫ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПЕРИОД НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Аннотация
В статье раскрываются некоторые аспекты возникновения и становления физической культуры в Болгарии. В частности, освещены содержание и направленность физической культуры Булгарского ханства, Дунайской Болгарии периода античности. Но основное внимание уделено определению факторов развития физической культуры в стране во времена национального возрождения (XVIII–XIX вв.). Этими факторами были: освобождение от турецкой оккупации, провозглашение государственной независимости; активизация культурно-просветительского движения; внедрение физического воспитания в школьные программы и др.
Ключевые слова: физическая культура, Болгария, национальное возрождение.

Pangelova N.Yi.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»
Tanyev P.
Officer of Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria,
Sofia, Bulgaria

PREREQUISITES FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF PHYSICAL CULTURE IN BULGARIA DURING THE PERIOD OF NATIONAL REVIVAL

Summary
The article reveals some aspects of the emergence and development of physical culture in Bulgaria. In particular, the content and orientation of the physical culture of the Bulgarian Khanate, the Danube Bulgaria of the period of antiquity, are highlighted. But the main attention is paid to determining the factors of the development of physical culture in the country during the times of national revival (XVIII–XIX centuries). These factors were: liberation from the Turkish occupation, proclamation of state independence; activations of the cultural and educational movement; the introduction of physical education in school programs, etc.
Keywords: physical culture, Bulgaria, national revival.

УДК 796.011.3.035-057.875

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСННЕ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Півень О.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У роботі розглядаються теоретичні основи мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, як внутрішніх резервів підвищення навчальної та професійної діяльності у вищій школі, визначено мотивацію та рівень інтересу до занять фізичною культурою та спортом студентів університетів, науково обґрунтовано необхідність розробки концепції та програми стимулювання зацікавленості молоді у веденні здорового способу життя, які б передбачали взаємозв'язок усіх компонентів навчального процесу в умовах дотримання визначеної мети, завдань, принципів, методів, засобів, форм та етапів навчання.

Ключові слова: студенти, фізичне виховання, спорт, інтерес, здоров'я, здоровий спосіб життя, навчально-тренувальна діяльність.

Постановка проблеми. Для підвищення ефективності підготовки спеціалістів у ВНЗ необхідно з позицій сучасності розглянути сутність феномену мотивації та обґрунтувати шляхи її корекції, розробити практичні рекомендації вдосконалення процесу підготовки майбутніх спеціалістів. Тому, в наш час виникла необхідність у створенні умов для формування фізичної культури студента, яка є складовою частиною його загальної та професійної культури і найважливішою характеристикою розвитку, способом і мірою реалізації його можливостей і здібностей. Найбільш продуктивним підходом у розробці цієї проблеми є дослідження внутрішніх резервів активності особистості студента як суб'єкта навчальної та професійної діяльності. Одним із основних джерел активності особистості є мотивація, яка надає процесу фізичного виховання дійову спрямованість і суб'єктивно значиму цінність у зв'язку з цим формування майбутнього спеціаліста – це, перш за все, проблема виховання мотиваційно-ціннісного ставлення до неї, і на основі цього залучення студентства до фізкультурно-оздоровчої діяльності. Тому, проблема підвищення ефективності занять з фізичного виховання у ВНЗ є однією з важливих складових навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класифікуючи цілі фізкультурно-оздоровчої діяльності за рівнем суспільної та особистісної значимості, С.В. Барбашов [1] визначає їх як загальні та часткові. А.І. Лубишева [8] – диференціює за просторово-часовою ознакою (далека, середня та близька). Аналіз науково-методичної літератури свідчать про різні тлумачення сутності мотивів. Мотив визначається як «спрямованість активності на предмет» [1], як «спонукальна (збуджувальна) причина дій і вчинків людини» [4], як «усвідомлене спонукання до певної дії» [6], як спонукання до діяльності [4] чи до створення поведінкового акту [2], як сформоване підґрунтя для власного вчинку [5].

У визначенні мотивації існують різні підходи. За Є.П. Ільїним [6] – процес формування мотивів, А. Петровський і М. Ярошевський вважають, що «мотивація збудження, яка викликає активність організму і визначає її спрямованість» [6]. С. Гончаренко визначає мотивацію як систему мотивів чи стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності [4].

Формування потреб фізичного вдосконалення в студентів вищих педагогічних навчальних закладів проаналізовано в дисертаційних роботах, зокрема, С. Бубки [2] й Н. Корж [7]. При цьому аналіз літературних джерел і дисертаційних досліджень свідчить, що проблема формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів університетів до потреби в заняттях фізичними вправами й спортом не була предметом спеціального вивчення. Її актуальність, недостатня розробка, вимоги практики й обумовили вибір теми дослідження.

Мета статті – аналіз, узагальнення та систематизація даних наукових джерел щодо теоретичних основ фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності студентів як внутрішніх резервів підвищення навчальної та професійної діяльності у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення питання формування мотивації до занять фізкультурно-оздорвчою діяльністю (ФОД) ми будемо спиратися на визначення поняття «діяльність». Діяльністю можна вважати тільки той процес, який реалізується за рахунок мотивації, сформульований на основі суб'єктивно-суспільних зв'язків, які включають громадсько-значимий предмет [7, с. 18]. Аналізуючи ці визначення, а також спостереження за студентами, можна припустити, що під мотивацією до занять фізичною культурою розуміється система мотивів, які спонукають студентів до фізичного самовдосконалення. Тому, ФОД – це свідома активність, яка спрямована на розвиток, удосконалення і підтримку на оптимальному рівні фізичної підготовленості функціонального стану органів і систем організму на основі індивідуальних потреб, можливостей людини, а критерієм ФОД є фізична активність людини, яка характеризується ступенем участі залучення людини до сфери цієї діяльності. Основною метою ФОД є досягнення кожною людиною за допомогою всіх форм і видів рухової активності у вигляді організованих і самостійних занять, фізичних вправ в режимі дня, загартування, раціональ-

© Півень О.П., 2018

ного харчування, відмови від шкідливих звичок, оптимального стану фізичного та психологічного здоров'я, бо здорова людина володіє більш високою продуктивністю праці, менше хворіє.

За останні роки проблема рухової активності студентів дуже гостро стоїть перед фахівцями галузей України, пов'язаних із здоров'ям людини, бо кількість захворювання, які є наслідком гіпокінезії значно збільшилася. За даними фахівців [5; 7], в різні вікові періоди цілі та мотиви діяльності різні, бо кожна вікова група має свої бажання, смаки та потреби, на базі яких формуються мотиви. Мотиви до занять ФОД студентів значно відрізняються від мотивів інших вікових груп. Психологічним проблемам мотивації ФОД студентів присвячено ряд досліджень, але деякі проблеми поки що саме у цей віковий період людина обирає свій життєвий шлях, який дасть змогу самовизначитися у майбутньому, а тому свій фізичний розвиток співставляє з обраною професією.

Отже, роблячи висновок, ми бачимо, що мотивація спортивної діяльності – це особливий стан особистості спортсмена, який формується в результаті співставлення потреб та можливостей з предметом спортивної діяльності, який є основою для підготовки та реалізації цілей, спрямованих на досягнення максимально можливого результату.

Фізкультурно-оздоровча діяльність (ФОД) складається з двох частин. Фізична діяльність поєднує фізичну культуру, фізичне виховання спорт та фізична рекреація, тому, що вони мають загальні мотиви і цілі. Які пов'язані із здоров'ям людини. Найважливішим з цих елементів є фізичне виховання. Воно покликане збуджувати у студентів потреби і інтерес до занять фізичною культурою і спортом, сприяти глибокому усвідомленню психофізіологічних основ фізичного розвитку і зміцненню здоров'я.

Другою невід'ємною частиною соціального життя студентської молоді є спортивна діяльність, яка найяскравіше відображує здатність людини максимально проявити свої фізичні та духовні можливості, досягти найвищого спортивного результату. Підготовка до цієї діяльності вимагає великої цілеспрямованості, довгих років важкої праці, відмови від багатьох радощів життя, а спортивна боротьба за перемогу в більшості змагань проходить на межі людських можливостей, що призводить до надмірних фізичних та психологічних навантажень. Важко зрозуміти, що саме керує людиною, яка йде на це якщо не знати особливостей її внутрішніх спонук, тобто мотивації. Якщо у студента, як у спортсмена буде сформована цілеспрямована мотивація до спортивного вдосконалення, активного творчого ставлення до самовдосконалення і почуття відповідальності, це полегшить перенесення навантаження та дозволить більш ефективно мобілізувати ресурси організму [9].

Заняття спортом – це складна діяльність, яка вимагає від людини багато фізичних і психічних сил, часу, дорогого інвентарю та обладнання. Через це більшість студентів обирають простіші та доступніші фізичні вправи. Ці вправи є складовими частинами фактору, який впливає на формування мотивації студентів до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності, а також до фізичної рекреації.

Фізична рекреація – це сфера рухової діяльності, яка задовольняє індивідуальні та групові потреби студентів у нерегламентованій фізичній активності, спрямованій на забезпечення оптимального фізичного стану, нормального функціонування організму в конкретних умовах життя. Широкому розповсюдженні цього виду діяльності серед студентів сприяє вільний вибір змісту, часу і місця проведення, вибір суперників, а в основі мотивації до занять знаходиться система внутрішніх спонукальних сил, які задовольняють потребу людину бути здоровою. Однак, як свідчить педагогічний досвід, у більшості випадків фізична активність студентів регламентується, насамперед, програмними вимогами до предмету «фізичне виховання», а не внутрішніми потребами самих студентів [10, с. 45].

Однією з важливих проблем навчального процесу в університеті є виховання в студентів позитивного ставлення до фізичного виховання та спорту. Заняття фізичними вправами здійснюються під впливом певних стимулів і спонукань. Такими спонукальними силами є інтереси, переконання та ідеали.

На думку педагогів і психологів, прояви інтересу неможливі поза діяльністю людини, яка детермінує його появу та розвиток [6; 9; 10]. Водночас уся діяльність людини вагомо визначається інтересами, які з'являються в процесі життєдіяльності. Отже, інтерес є важливим чинником для особистості та діє як важливий суб'єктивний фактор, який сприяє успішній реалізації психічних процесів, доцільному виконанню діяльності.

Інтерес породжує сильну й відносно тривалу спрямованість уваги людини на задоволення своїх потреб незалежно від того, чи вони матеріальні, чи духовні, тобто інтереси виступають як усвідомлення необхідності реалізації потреб, що породжує до активної діяльності, спрямованої на задоволення потреб [3; 8].

Надання студентам можливості проявляти самостійність та ініціативу є необхідною умовою формування інтересу до навчальної діяльності. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити молодь. Найцікавішою є робота, яка вимагає постійного напруження, тому що легкий матеріал не викликає інтересу. Подолання важкості навчально-тренувальної діяльності – важлива умова інтересу до неї. Проте інтерес підвищується лише тоді, коли ця важкість посильна та її можна подолати. У протилежному випадку інтерес швидко спадає. Важливим фактором виникнення інтересу є позитивна атмосфера в колективі, новизна навчального матеріалу.

Рівень інтересу до фізичної культури в студентів університетів невисокий. 50–60% молоді має середній або вищий від середнього інтерес до фізичного виховання та спорту. Причому в жінок рівень інтересу загалом нижчий, ніж у чоловіків. Варто зазначити, що в значної частини молоді інтерес до фізичної культури відсутній або навіть сформувалося негативне ставлення до неї. Аналіз спостережень свідчить, що з віком рівень інтересу студентів до фізичної культури знижується. Це обумовлюється станом фізичного виховання в школах, де вони навчалися. Лише незначна кількість студентів раніше займалась у спортивних секціях. Найчастіше це спортивні

ігри, легка атлетика, боротьба. Вибір видів рухової активності обмежувався умовами й можливостями шкіл, розвитком спортивної бази. Значна кількість студентів під час навчання в університеті хотіла би займатись у спортивних секціях. Це створює умови для ефективної навчально-виховної діяльності.

Основою збереження й зміцнення здоров'я є ведення здорового способу життя, а саме: виконання ранкової гігієнічної гімнастики, самостійні заняття фізичними вправами протягом дня, виконання загартувальних процедур, організація харчування. Лише 20–30% студентів дотримуються цих правил. Потрібно зазначити, що більшість серед них – жінки.

Результати спостережень та опитування свідчать, що мотиви занять фізичними вправами респондентів різні. На перше місце студенти ставлять мотив покращення здоров'я. Це можна пояснити обізнаністю студентів щодо позитивного впливу фізичних вправ на стан здоров'я. Значна частина молоді виконує фізичні вправи для підвищення фізичної підготовленості або покращення будови тіла. Потрібно зазначити, що мотив «мати гарну будову тіла» переважає в жінок, а «прагнення підвищити фізичну підготовленість» – у чоловіків. Незначна кількість молоді відвідує заняття фізичними вправами з інтересу до особи викладача. Занепокоєння викликає той факт, що значна кількість студентів відвідує обов'язкові заняття, щоб уникнути неприємностей у зв'язку з пропусками занять.

Одна з головних особливостей людини – активне ставлення до навколишнього світу, причому форми виявлення цієї активності дуже різноманітні. Це широкий спектр дій, учинків особистості. Це складний соціальний, психофізіологічний процес, який має конкретну основу. Формуючою та спрямовуючою основою будь-якої активності виступає мотив, що спонукає до дії, вчинку.

Зміни рухової активності студентів можуть відбуватися під впливом різних факторів, які підвищують або знижують ефективність навчального процесу, ставлення молоді до фізичної культури. Один з основних таких факторів – нестача вільного часу.

Від структури вільного часу залежить успіх формування життєвих потреб та інтересів. Саме вільний час зумовлює можливість реалізації потреб особистості у фізичному й духовному вдосконаленні. З одного боку, вільний час – фактор, що формує потреби особистості, з іншого – потреби, що реалізуються в діяльності.

Недостатність вільного часу негативно впливає на ставлення студентів до фізичного виховання. Тому важливим завданням є формування в студентів навичок самостійної й раціональної організації вільного часу.

Отже, мотиви фізичного виховання студентів різні, що обумовлюють, з одного боку, їх корекцію, а з іншого – диференційований підхід у процесі виконання фізичних вправ.

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. Одним із факторів низької ефективності занять з фізичного виховання є низька мотиваційна сфера студентів, тому вирішити проблему підвищення ефективності лише пошуків засобів і методів, не вирішуючи інших проблем (соціальних, економічних та ін.), не є можливим.

2. Насичення навчально-освітнього процесу особистісно-орієнтованим змістом в усіх формах і проявах повинно починатися з постановки соціально-значимих і особистісних цілей студентів, оптимальне співвідношення яких у кінцевому результаті визначає методологію побудови і реалізації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності у вузі, з урахуванням соматотипових особливостей студентів і стану їх потребно-мотиваційної сфери.

3. Аналіз багаточисельних досліджень з фізичного виховання дає основу передбачати, що підсилення мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності студентів можливо за умови інтеграції в практику фізичного виховання спортивно-видових технологій, які підсилюють процеси їх самовиховання.

4. Таким чином, із метою підвищення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів університетів до фізичного виховання та спорту потрібно створити банк даних наукових розробок, виконаних в Україні; упроваджувати програми актуальних напрямів досліджень із фізичної культури й спорту; регулярне проведення конкурсів серед студентів на кращу науково-методичну розробку з фізичного виховання; проведення наукових конференцій і круглих столів із проблем фізичного виховання та спорту серед студентів.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на вивчення інших проблем мотивації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності студентів.

Список літератури:

1. Барбашов С.В. Теоретико-методологические основы личностно-ориентировочной технологии физкультурно-оздоровительной технологии физкультурного образования : автореф. дисс. … д-ра пед. наук / С.В. Барбашов. – Сиб. ГАФК. – Омск, 2000. – 48 с.
2. Бубка С.Н. Олімпійський спорт: давньогрецька спадщина та сучасний стан : автореф. дис. … д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / С.Н. Бубка. – Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – Київ, 2014. – 35 с.
3. Васильев И.А. Мотивация и контроль за действием / И.А. Васильев, М.Ш. Магомед Эминов. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 144 с.
4. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Вилюнас. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 279 с.
6. Ильин Е.П. Психология физического воспитания: 2-е изд.испр. и доп. / Е.П. Ильин. – СПб.: Изд-во РГПУ им. Герцена, 2000. – 486 с.
7. Корж Н.Л. Формування ціннісного ставлення у студентів спеціальностей до фізичної культури в процесі самостійних занять : автореф. дис. … канд.. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Н.Л. Корж ; Дніпропетровський держ. інститут фіз. культури та спорту. – Дніпро, 2016. – 21 с.
8. Лубышева Л.И. Введение в социологию физической культуры и спорта. Курс лекций. – М.: РГАФК, 1998. – 121 с.

9. Маслоу А. Мотивация и личность: пер. с англ. / А. Маслоу. – 3-е изд. СПб.: Питер, 2010. – 352 с.
10. Мунтян В.С. Интериоризация мотивации как фактор оптимизации учебного процесса студентов / В.С. Мунтян // Адаптаційні можливості дітей та молоді. – Одеса: ТОВ Лерадрук, 2012. – С. 223–228.

Пивень А.Ф.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды

МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНОЕ ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНТОВ К ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация
В работе рассматриваются теоретические основы мотивационно-ценностного отношения студентов к физкультурно-оздоровительной и спортивной деятельности, как внутренних резервов повышения учебной и профессиональной деятельности в высшей школе, определена мотивация и уровень интереса к занятиям физической культурой и спортом студентов университетов, научно обоснована необходимость разработки концепции и программы стимулирования заинтересованности молодежи в ведении здорового образа жизни, которые бы предусматривали взаимосвязь всех компонентов учебного процесса в условиях соблюдения определенной цели, задач, принципов, методов, средств, форм и этапов обучения.
Ключевые слова: студенты, физическое воспитание, спорт, интерес, здоровье, здоровый образ жизни, учебно-тренировочная деятельность.

Piven O.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

MOTIVATION-VALUE STUDENTS ATTITUDES TO PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITY

Summary
The paper discusses the theoretical foundations of motivational-value treatment of students to sports and recreation activities, both internal reserves to increase educational and professional activities in higher education, defined level of motivation and interest in physical training and sports university students; the necessity of scientific development concept and program to stimulate the interest of young people in healthy lifestyles, which would provide interconnection of all components of the educational process in compliance with defined goals, objectives, principles, methods, tools, forms and stages of learning.
Keywords: students, physical education, sports, interest, health, healthy lifestyle, educational and training activities.

УДК 37.015.31:[796.5:908]

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Самолюк А.А.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Стаття присвячена висвітленню питання формування творчої активності учнів у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі, яка є основою подальшого творчого вивчення ними довкілля як сукупності явищ і об'єктів у їх єдності і взаємозалежності. Творче ставлення особистості до довкілля у цьому контексті розглядається нами як серцевина її суб'єктивного світу, де реальні й об'єктивні стосунки з цим світом обумовлюються кількісними і якісними показниками її потреб, інтересів, переконань, ідеалів і через процеси їх задоволення впливають на всю поведінку й творчу діяльність особистості та її конкретну суспільно значущу працю. Здійснено аналіз сучасного стану дослідженості проблеми формування творчої активності учнів у педагогічній теорії й практиці.
Ключові слова: туристсько-краєзнавча робота, сучасні педагогічні теорії, творча активність учнів.

Постановка проблеми. Ефективною освітньою моделлю відкритого демократичного суспільства, яка утверджує світоглядні орієнтири національного виховання, що гармонізують наукові знання і соціальні норми, культурні вартості й духовні святині є саме та, що забезпечує інтелектуальний і культурний розвиток, моральну вихованість та національну самосвідомість зростаючої особистості [3].

Модернізація сучасної освітньо-виховної системи визначається завданнями: реалізації особистісної зорієнтованості навчально-виховного процесу в усіх ланках освіти, що знаходить свій вияв у підпорядкуванні основних засобів творення і самотворення особистості, розкриття її творчих можливостей та сприяння її розвитку. Національна система виховання, головною метою якої є формування особистості громадянина, покликана закласти основи демократичного світогляду особистості, виховувати здатність до критичного мислення, уміння відстоювати свої права, інтереси, переконання, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами й моральними нормами, визначеними суспільством. У структурі особистості як активного суб'єкта суспільства важливе місце відводиться саме туристсько-краєзнавчій діяльності особистості, сутність якої складає любов до рідного краю, патріотизм, інтерес і творче ставлення, а головне, потребу у здобутті краєзнавчих знань завдяки вивченню історичного минулого і шанобливого ставлення до культурної спадщини, народних традицій і звичаїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація психолого-педагогічних проблем творчої активності особистості у соціокультурному середовищі, розвитку її творчого потенціалу та формування її соціальної активності у контексті активної життєдіяльності, філософсько-культурологічних аспектів соціальної природи особистості була і залишається провідним напрямом розбудови сучасного освітнього простору держави. Ці аспекти проблеми знайшли своє відображення у працях В.Г. Кременя, В.С. Крисаченка, П.Ю. Сауха, В.О. Сухомлинського [8], О.В. Сухомлинської, Г.Г. Філіпчука та інших.

Провідним концептом досліджуваної проблеми є розгляд дитини як суб'єкта активної життєдіяльності в навколишньому середовищі, особливостей формування активності і розвитку самоактивності, що набули характеристики у наукових працях К.О. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, Г.О. Балла, І.Д. Беха, Л.І. Божович, П.П. Блонського, Я.Л. Коломенського, О.О. Леонтєва, С.Д. Максименка, О.В. Тімець [9; 10] та інших.

Але, у пропонованому дослідженні ми уточнюємо та конкретизуємо деякі питання, пов'язані з аналізом сучасного стану дослідженості проблеми формування творчої активності учнів.

Мета дослідження – з'ясувати сучасний стан проблеми формування творчої активності учнів у процесі туристсько-краєзнавчої роботи у сучасній педагогічній теорії та виховній практиці загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Соціальна природа творчої активності людини є одним з основних компонентів діяльнісного аспекту методологічної основи розвитку самої творчості як феномену людського буття, де вищою формою відображення дійсності є свідомість, яка пов'язана з цілепокладанням і діяльністю, що спрямовані на досягнення мети та конкретних цілей особистості та напрями й інтенсивність її дій, що змінюють навколишню дійсність. Таким чином, свідомість як форма відображення дійсності є необхідною умовою творчої діяльності. Саме свідомість людини пов'язана з творчою діяльністю, визначає особливу сутність цих процесів, які проявляються в змінах і перетвореннях людиною оточуючого її об'єктивного світу під час взаємодії з природою і суспільством. Підтвердженням останнього є класичне філософське трактування того, що предметно-перетворююча діяльність є провідною умовою розвитку особистості, а вищою формою відображення дійсності є свідомість (свідомість, мислення).

Творчість за своєю сутністю є соціальною формою життєдіяльності, тому що обумовлюється впливом соціально-культурного середовища (впливом сім'ї, школи, суспільства, культури в цілому) і відповідною соціально значущою діяльністю особистості в ньому. У контексті останнього О.О. Леонтьєв погоджується з трактуван-

© Самолюк А.А., 2018

ням творчості як діяльності, але уявляє її не як процес створення нового, а як здатність людини «...діяти в невизначених ситуаціях». Умовою такої здатності є самореалізація (самовизначення) особистості.

Зокрема, В.О. Сухомлинський наголошував на важливості духовного переживання спілкування з малою Батьківщиною для розвитку особистості і становлення її як громадянина, оскільки Батьківщина – це духовна реальність, тому патріот не може бути бездуховною людиною, і прищеплювати учням патріотизм потрібно з раннього дитинства. Вітчизна – це рідний дім; щастя Батьківщини – особисте щастя кожного, її горе в годину тяжких випробувань – горе кожного [8].

Туристсько-краєзнавча робота учнів почала набувати найбільш масового характеру, саме у 1960–1980-х роках XX століття, ставала все більш цілеспрямованою та організованою. Розвивалися шкільний і громадський напрями туристичного краєзнавства, формувалися різні його види: історичне, географічне, екологічне, літературне тощо. З метою виконання конкретних завдань дослідницького характеру проводилися централізовано керовані так звані екскурсії-експедиції. Значного розвитку набув шкільний туризм, організація музеїв й інші форми роботи. Теоретичні й методичні питання шкільного географічного краєзнавства розроблялися в працях О.В. Баркова, І.С. Матрусова, В.В. Обозного, І.М. Пруса, А.Р. Сафіулліна, О.В. Тімець та інших [9; 10].

Суттєвих змін шкільне краєзнавство як напрям освіти, виховання й соціалізації підростаючої особистості набув саме з 1990-го року, з часу здобуття Україною незалежності, який сьогодні в науково-педагогічній літературі характеризується як «краєзнавчий ренесанс». Характерною ознакою сьогодення в організації і здійсненні туристсько-краєзнавчої роботи і, особливо з учнями основної школи, є посилення національного, етнопедагогічного, історико-археологічного спрямування змісту цієї роботи на основі реалізації краєзнавчого принципу, поєднання глибоких національних традицій гуманістичної й гуманітарної освіти на основі врахування загальнолюдських гуманістичних цінностей. Нині в загальноосвітніх школах особливо простежується активізація використання на уроках географії, біології та інших предметів краєзнавчого матеріалу, посилення краєзнавчої роботи й вивчення природничих наук. Свідченням цього є впровадження курсу географії рідного краю в школах усіх областей країни і створення навчальних посібників, атласів і хрестоматій з цього предмету. Насамперед, це стало можливо за рахунок наукових розвідок, що здійснили Я.І. Жупанський, М.Ю. Кострица, М.П. Крачило, В.П. Круль, В.В. Обозний, М.М. Паламарчук, В.С. Серебрій, М.І. Соловей, П.Т. Тронько, П.Г. Щищенко та інші [2].

У контексті розвитку шкільного краєзнавства актуальним є здійснене В.В. Обозним дослідження краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки вчителя, у якій схарактеризовано теоретико-методологічні, організаційні та навчально-методичні аспекти краєзнавчої підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Висвітлено загальну методологію системного аналізу складних соціокультурних явищ, визначено сутність, внутрішню будову, тенденції розвитку краєзнавчої педагогічної освіти, що надає можливість на практиці конструювати стратегію побудови її структурних компонентів та здійснювати ефективне управління ними. На базі розробки теоретично й експериментально обґрунтованої моделі краєзнавчої підготовки вчителя з позицій особистісно орієнтованого підходу створено зразок організаційно-методичної системи. Зазначено, що завдяки запровадженню запропонованої системи краєзнавчого навчання у практику освітньо-виховної діяльності регіонально-педагогічна творчість стане базою для удосконалення конкретних напрямів краєзнавчо-туристичної роботи.

У навчально-виховному процесі сучасних загальноосвітніх навчальних закладів поняття «рідний край» розглядається як територія адміністративної одиниці, що вивчається шляхом ознайомлення з краєзнавчою літературою й іншими інформаційними матеріалами, картографічним матеріалом, а також за результатами безпосередніх спостережень і досліджень під час походів, екскурсій та польової практики. Так, К.Ф. Строєв і О.В. Тімець межі рідного краю розуміють більш широко, оскільки підготовка вчителів до організації і здійснення туристсько-краєзнавчої роботи дає змогу учням основної школи пізнати довкілля «не тільки в тих місцях, де вони проживають, а й у тих, де навчаються, та в процесі туристичних мандрівок» [9; 10].

Одним з найважливіших впливів на соціокультурні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, має здійснювати саме залучення підростаючого покоління до вивчення історичного свого минулого, сучасного стану навколишнього середовища, що є ефективним засобом соціалізації підростаючого покоління, від якого залежить характер розвитку соціального життя в країні. У такому контексті туристсько-краєзнавча робота є процесом і результатом цілеспрямованого формування особистості на основі засвоєння досвіду і традицій регіональних культур стосовно взаємодії з навколишнім середовищем [1].

З цих позицій вимога до «всебічного розвитку людини як особистості» передбачає насамперед охоплення туристсько-краєзнавчою роботою підростаюче покоління, завдяки «розвитку усіх видів діяльності, що складають структуру особистості – діяльності перетворювальної, пізнавальної, цілісно-орієнтаційної, спілкування, художньої» [4].

Здобуті учнями знання, уміння й навички мають розглядатися не як мета чи результат туристсько-краєзнавчої роботи, а як засоби розвитку особистості, виявлення нею власного внутрішнього творчого потенціалу. Тому найголовнішим завданням сучасної туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі є не просто підготовка учня-інтелектуала, а формування особистості з активною життєвою позицією, здатної швидко адаптуватися й активно, творчо діяти в сучасних умовах. Саме залучення учнів до туристсько-краєзнавчої роботи забезпечує їхній особистісно орієнтований і гармонійний розвиток під час опанування ним конкретними складовими регіональної культури, історії, досвіду минулих поколінь [6].

За таких умов туристсько-краєзнавча робота є засобом реалізації нагальних освітніх завдань, адже в умовах особистісно орієнтованого навчання вона має значний потенціал для всебічного гармонійного й творчого розвитку особистості учня. Саме у процесі туристсько-краєзнавчої роботи учні основної школи набувають рис, необхідних їм не лише для навчальної діяльності, а й для подальшого життя, тим самим вчаться бути самостійними й відповідальними. Це стає можливим, тому що вони, вивчаючи природу, культуру, історію, побут рідного краю, значну частину роботи виконують самостійно: ознайомлюються з різними джерелами краєзнавчої інформації, складають схеми, плани, карти, оформлюють зібраний краєзнавчий матеріал, готують звіти, оволодівають новими способами отримання знань про навколишній світ [5].

Провідною умовою формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи у загальноосвітніх навчальних закладах є свідомий вибір і конструювання ними власного життєвого шляху, що стає можливими за умов усвідомлення особистістю відповідальності за свої вчинки, поведінку і діяльність у довкіллі. Систематизація і вироблення певної ієрархії інтелектуальних, громадянських і моральних цінностей, здатність творчо застосовувати здобуті предметні знання в різноманітних життєвих соціокультурних ситуаціях, забезпечує формування власної соціально активної життєвої позиції. Основою якої є сформований творчий потенціал, що базується на мотивах, потребах, інтересах і прагненнях, які й спрямовують життєву активність учнів основної школи у певне моральне й соціальне русло. Дотримання соціокультурних вимог у змісті, формах і методах організації і здійснення туристсько-краєзнавчої роботи учнів основної школи з метою формування їхньої творчої активності забезпечує усвідомлення себе повноправним членом суспільства, який здатний і готовий виступити в ролі активного і свідомого його члена, відданого інтересам суспільства зі сформованим почуттям відповідальності за його стан [7].

Висновки. Отже, потенціал носія культури нації перебуває у прямій залежності від ступеня засвоєння історично сталих традицій, які є віддзеркаленням національного світогляду у системі цінностей зростаючої особистості. Саме тому формування громадянина – носія національної свідомості – засобами туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах нами логічно поєднується із формуванням її творчої активності. Тому оволодіння національною культурою сприяє формуванню цілісної особистості як активного суб'єкта зі стійкою системою моральних і громадянський цінностей, що відображають духовно-моральні принципи народу. Ступінь володіння учнями основної школи цим досвідом у процесі організації і здійснення як колективної, так і самостійної туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах визначається також рівнем усвідомлення ними діалектики співвідношення загальнонаціонального й загальнолюдського, водночас усвідомлення й засвоєння неповторності соціокультурного буття рідного народу.

Список літератури:

1. Бабанский Ю.К. Педагогика: учеб.пособ. для студ. пед. ин-тов / [Ю.К. Бабанский, В.А. Сластенин, Н.А. Сорокин и др.]; под ред. Ю.К. Бабанского. – [2-е изд.]. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
2. Жупанський Я.І. Прооб'єкт та предмет вивченнянаціональногокраєзнавства / Я.І. Жупанський // Краєзнавство. – 1994. – № 1/2. – С. 6–12.
3. Концепція національного виховання / М-во освіти і науки України // Ріднашк. – 1995. – № 6 – С. 18–25.
4. Луговий В.І. Педагогічнаосвіта в Україні / В.І. Луговий. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.
5. Мешечко Е.Н. Географическое краеведение: учеб. пособ. [для пед. ин-тов] / Евгений Никитич Мешечко. – Минск: Высшая. шк., 1986. – 144 с.
6. Самолюк А.А. Використання краєзнавчого матеріалу як умова формування творчої активності учнів основної школи у процесі організації туристсько-краєзнавчої роботи / А.А. Самолюк // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. / [за заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Слов'янськ: ДДПУ, 2013. – Вип. LXII, ч. І. – С. 170–176.
7. Самолюк А.А. Формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Самолюк Анна Анатоліївна; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – 245 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 3: Серце віддаю дітям. – 1977. – С. 7–279.
9. Тімець О.В. Підготовка майбутніх учителів географії та біології до краєзнавчо-туристської роботи з учнями: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тімець Оксана Володимирівна; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Умань, 2001. – 212 с.
10. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Володимирівна Тімець. – Черкаси, 2011. – 487 с.

Самолюк А.А.
ГВНЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ТУРИСТСКО-КРАЄВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Аннотация
Статья посвящена освещению вопроса формирования творческой активности учащихся в процесс ее туристско-краеведческой работы в общеобразовательном учебном заведении, которая является основой дальнейшего творческого изучения ими окружающей среды как совокупности явлений и объектов в их единстве и взаимозависимости. Творческое отношение личности к окружающей среде в этом контексте рассматривается нами как серцевина ее субъективного мира, где реальные и объективные отношения с этим миром оговариваются количественными и качественными показателями его потребностей, интересов, убеждений, идеалов и через процессы их удовлетворения влияют на все поведение и творческую деятельность личности и ее конкретную общественно значимую работу. Осуществлен анализ современного состояния изученности проблемы формирования творческой активности учащихся в педагогической теории и практике.
Ключевые слова: туристско-краеведческая работа, современные педагогические теории, творческая активность учащихся.

Samoliuk A.A.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

THE MODERN STATE OF PROBLEMS OF FORMING THE CREATIVE ACTIVITY OF PRACTICES IN THE PROCESS OF TOURIST-CROSS-BORDER WORK

Summary
The article is devoted to the issue of formation of studentsґ creative activity in the process of tourist-linguistic work in a comprehensive educational institution, which is the basis for further creative study of the environment as a set of phenomena and objects in their unity and interdependence. The creative attitude of the person to the environment in this context is considered by us as the core of its subjective world, where the real and objective relations with this world are determined by quantitative and qualitative indicators of its needs, interests, beliefs, ideals and through the processes of their satisfaction affect the whole behavior the creative activity of the individual and its specific socially significant work. The analysis of the current state of research of the problem of formation of studentsґ creative activity in pedagogical theory and practice is carried out.
Keywords: tourist-lore work, modern pedagogical theories, creative activity of students.

РОЗДІЛ 2
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

УДК 796.011.3-057.87

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Гордієнко О.І.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлено основні проблеми розвитку фізичного виховання студентів ВНЗ. Розглянуто такі аспекти, як: місце і значення фізкультурно-оздоровчої активності у житті студентської молоді, окреслено актуальні питання вдосконалення системи фізичного виховання студентської молоді в Україні.
Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, спорт, професійна підготовка.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтегрування України у європейську систему вищої освіти на перший план виходить необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення, підвищення рівня якості. Протягом останнього десятиріччя в Україні склалася тривожна ситуація: різко погіршилося здоров'я і фізична підготовленість студентської молоді. Це насамперед пов'язано з кризою в національній системі фізичного виховання, яка не відповідає сучасним вимогам і міжнародним стандартам фізичної підготовленості людини. На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура є одним із найважливіших факторів у формуванні, зміцненні та збереженні здоров'я людини. До студентської молоді все це має безпосереднє відношення. Підвищення ефективності фізичного виховання студентів вимагає рішення ряду наукових проблем, пов'язаних з дослідженням і науковим обґрунтуванням більш раціональних форм, засобів і методів оптимізації їхнього стану здоров'я, фізичної працездатності.. Зважаючи на останні рішення МОН України щодо вилучення предмета фізична культура з переліку обов'язкових дисциплін, проблема набуває більшої гостроти.

Сучасний стан фізичного виховання студентів вимагає об'єктивного аналізу існуючих форм, систем і концепцій його розвитку в українському просторі. Лише такий підхід створює можливості визначення пануючих в ньому тенденцій, існуючого потенціалу, але також і врахування недоліків.

На сьогоднішній день серйозне занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я сучасної української молоді. Серед тих, хто вступає у доросле життя, 40-50% мають морфофункціональні відхилення, а 40-60% – хронічні захворювання. Погіршення стану здоров'я молоді підтверджують такі показники: хвороби органів дихання мають майже 33% молоді, нервової системи та органів чуття – 17,4%, органів травлення – 9,7%, кістково-м'язової системи – 9,8% [3; 4]. Особливе занепокоєння викликає стан репродуктивного здоров'я дівчат, їхні захворювання на 10-15% перевищують аналогічні показники у юнаків, і є невід'ємною складовою частиною здоров'я нації в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання студентів присвятили свої дослідження багато вчених. Організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя вдосконалення системи фізичного виховання викладено у дослідженнях Г.П. Грибан [4], Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова [7], І.Ю. Хіміч [14]; формування фізичної культури особистості фахівців І.Р. Боднар [2], Т.І. Дух [6]; диференційованому фізичному вихованню присвячені дослідження Т.В. Петровської [7], Н.В. Москаленко [8] та інших.

У контексті нашого дослідження вагомими стали наукові праці, що стосуються проблем визначення пріоритетних мотивів і ціннісних орієнтацій студентів до занять фізичною культурою та спортом, зокрема Г.В. Безверхньої [1], Т.Ю. Круцевич [7], Н.В. Москаленко та Т.В. Сичової [8], К.Г. Ніколаєва [12] та ін.

Разом с тим тенденція щодо негативних змін соціально-економічного життя в країні, реформування вищої освіти змушує шукати відповідні підходи до організації фізичного виховання у вищій школі.

Мета статті – аналіз, узагальнення та систематизація даних наукових джерел щодо сучасного стану фізичного виховання, перспектив подальшого розвитку системи фізичного виховання в умовах вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Фізичне здоров'я молоді знаходиться у тісному взаємозв'язку з його духовним здоров'ям. Осо-

© Гордієнко О.І., 2018

бливістю системи вищої освіти є не тільки підготовка фахівців, які володіють глибокими професійними знаннями, а й формування їх фізичної культури як важливої складової гармонійно розвиненої особистості. Забезпечити високу працездатність, стійке здоров'я, творче довголіття без фізичної культури сьогодні неможливо. Стреси в навчанні та праці постійно випробують молоде покоління на міцність, професійну придатність, фізичну витривалість. У становленні цих якостей їм повинні допомогти кафедри фізичного виховання і спорту, використовуючи найсучасніші концептуальні підходи, технології зміцнення здоров'я і спеціальної фізкультурної освіти. Однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства є постійне зниження рівня фізичної підготовленості студентів, великий відсоток яких мають відхилення у стані здоров'я. Останнє, у свою чергу, значною мірою обумовлюється руховою активністю, середньодобовий обсяг якої, за даними фахівців, у більшості з них нижче гігієнічних норм на 30-35%. Одночасно слід зазначити, що понад 75% студентів ведуть малорухливий спосіб життя [3]. Основними причинами даної ситуації, на наш погляд, є: низький рівень фізичного здоров'я випускників шкіл, відсутність у них стійкої мотивації до підтримання та зміцнення здоров'я, дефіцит рухової активності і слабка орієнтованість студентів на формування і розвиток самостійності та індивідуальності. Таке положення підтверджується і численними дослідженнями як вітчизняних, так і зарубіжних учених у галузі фізичної культури [13].

Відміна наказу МОН України № 642 від 09.07.2009 р. «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» [11], поки ще не має додаткового розпорядження, повинно повернути нас до наказу МОН України № 4 від 11.01.2006 р. [10], де фізичне виховання передбачено як обов'язкова дисципліна в обсязі 4 години на тиждень для всіх курсів, окрім випускного семестру. В цьому наказі закріплено положення, що безпосередньою організацією навчально-виховного процесу з фізичного виховання та його спеціалізованих напрямів у ході навчального процесу і в позанавчальний час здійснює кафедра фізичного виховання. Згідно з навчальною програмою для ВНЗ України (затвердженою наказом МОНУ № 757 від 14.11.2003 р.) [9], яка стала базовою для всіх вузів, мета навчальної дисципліни «Фізичне виховання» – послідовне формування фізичної культури особистості фахівця. В програмі чітко визначено обов'язковий для студентів обсяг фізкультурних знань, рухових вмінь, рівень розвитку фізичних якостей.

З окресленої вище проблеми випливає наступна: залучення студентської молоді до самостійних занять фізичною культурою та спортом.

Згідно з базовою програмою фізичного виховання у вищих навчальних закладах I-III рівнів акредитації самостійна робота студента має стати однією з найважливіших складових навчального процесу. Самостійність у роботі, збільшення її ролі у системі навчання сприяє повнішому розкриттю потенційних можливостей студента, забезпечує формування інтересу до вивчення предмету, активізує мислення, спонукає до глибокого знання і слугує вмінню активно набувати його [6].

Окремі аспекти теорії і практики фізичного виховання у вищій школі, а саме проблеми організації самостійної роботи студентів ВНЗ досліджували Т.І. Овчаренко, Р.Р. Сіренко [13].

Обов'язкові заняття з фізичного виховання в вищих навчальних закладах не завжди спроможні поповнити дефіцит рухової активності студентів, забезпечити відновлення їх розумової працездатності, запобігти захворюванням, що розвиваються на фоні хронічної втоми.

Вирішенню цього завдання сприяють самостійні заняття студентів фізичними вправами протягом тижня. Організація самостійних занять студентів передбачає: підвищення рівня теоретичних знань з фізичної культури і спорту; підготовку до виконання нормативів з програми фізичного виховання, професійну підготовленість, удосконалення рухових умінь та навичок, які були засвоєні на обов'язкових заняттях.

Самостійні заняття фізичною культурою та спортом допомагають ліквідувати дефіцит рухової діяльності, сприяють більш активному засвоєнню навчальної програми та здачі контрольних нормативів. Ці заняття надають можливість оволодіти цілим рядом нових рухових умінь та навичок, які не передбачені програмою з фізичного виховання, розширити діапазон рухових дій, підвищити спортивну майстерність. Під час проведення самостійних занять підвищується не тільки рівень фізичної підготовленості студентів, але й розвиваються такі моральні якості, як працьовитість та самодисциплінованість [1, с. 15].

Безперечно, нагальною у своєму вирішенні є проблема забезпечення формування духовно-фізичного розвитку особистості у системі фізичного виховання. Духовно-фізичний розвиток особистості – одна з постійних проблем, без успішного розв'язання якої неможливе виховання всебічно розвиненої особистості. Через відсутність духовних цінностей і відповідної мотивації, усвідомленої потреби в руховій активності, студенти не зацікавлені в систематичних заняттях фізичними вправами як у ефективному універсальному засобі фізичного й духовного розвитку. Як відзначає доктор педагогічних наук, професор К.Г. Ніколаєв [12], у багатьох студентів, а в масштабах країни – у більшості населення недостатній рівень здоров'я, низький розвиток фізичних якостей і фізичної підготовленості, має місце фізична безграмотність, відсутність потреб у заняттях фізичними вправами, в освоєнні різноманітних цінностей фізичної культури. Однієї із причин, найімовірніше, є виключно прикладний характер практики фізичного виховання, тобто з переважним впливом на тілесну сторону людини. При цьому недооцінюються можливості фізичної культури у формуванні духовно-ціннісної сторони людини (розвиток її моральних, інтелектуальних, естетичних та духовних компонентів). У свою чергу, саме навчально-виховний процес з фізичного виховання безпосередньо може вплинути на зміну цього ставлення і на формування у студентів духовних і фізичних якостей. Сучасна система фізичної освіти відкидає педагогічний процес, що не торкається душі студента, не будить емоцій, естетичних почуттів, не дає простору для розвитку особистості, а вимагає лише механічного виконання фізичних вправ.

Проблема взаємозв'язку духовної і фізичної культури знайшла відображення у роботах М.М. Булатової [3], К.Г. Ніколаєва [12], та інших вчених. Вважаємо за доцільне насамперед звернути увагу на позицію В.В. Ганшиної [4], яка взаємозв'язок фізичного та духовного виховання визначає через формування почуттів прекрасного у рухах, які впливають на розвиток відповідних понять прекрасного у поведінці та у діянні людини, і на розвиток духовного світу.

У сучасному суспільстві велика увага приділяється вихованню у людей свідомого ставлення до фізичного розвитку, стану свого здоров'я, адже людина, яка знає і розуміє користь від регулярних занять фізичною культурою та спортом і вміє на практиці реалізувати ці знання, здатна на творчу, активну, суспільно-громадську діяльність.

Опрацьовані дослідження свідчать про те, що на момент вступу до ВНЗ різні відхилення у стані здоров'я спостерігаються у кожного другого підлітка. Це пояснюється тим, що навчання у школі супроводжувалось дефіцитом рухової активності, нервовим перенапруженням, необхідністю засвоєння та переробки учнями великої кількості інформації [2; 3].

Одним зі шляхів вирішення дефіциту рухової активності є підвищення уваги до фізичного виховання, пошук нових форм та засобів навчання, впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій, які дозволяють удосконалити навчально-виховний процес у відповідності до сучасних вимог.

Використання сучасних технологій на заняттях фізичної культури дає змогу викладачеві найбільш якісно виконувати одну із важливих вимог до сучасного навчального процесу у поєднанні з освітньою спрямованістю досягти високої моторної компактності, динамічності, емоційності, які стимулюють інтерес студентів до занять фізичними вправами [12; 16].

На підставі досліджень встановлено, що факторами підвищення рівня фізичної підготовленості студента є: систематичні заняття фізичною культурою і спортом; профілактика захворювань; загартування організму; раціональне харчування; боротьба із шкідливими звичками; активний відпочинок.

Спираючись на багаторічний досвід викладання фізичного виховання, враховуючи низьку якість проведення уроків фізичної культури у багатьох сучасних школах, намагання деяких батьків звільнити дитину від цих занять, свідомий вибір молоді на користь комп'ютерних ігор, лінь, комплекси, небажання гаяти час на заняття фізичними вправами, не розуміння цінностей фізичної культури і спорту, що підтверджує низький рівень сформованості фізичної культури особистості школярів, маємо сумніви щодо самостійного вибору цієї навчальної дисципліни студентами.

Враховуючи відновлювальне та рекреаційне значення фізичного виховання пропонуємо залишити навчальну дисципліну «Фізичне виховання» як обов'язкову дисципліну, або як дисципліну за вибором навчального закладу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Кардинальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, вимагають нових підходів до виховання та соціалізації підростаючого покоління. У зв'язку зі значним рівнем захворюваності сучасної молоді, умов їхнього побуту, гіподинамії, погіршення показників фізичного розвитку та стану здоров'я вважаємо недоцільним виведення навчальної дисципліни «Фізичне виховання» з навчальних планів і необхідним охоплення 100% студентів фізкультурно-спортивною діяльністю. Клубна форма роботи за бажанням студентів може охопити не більше 25%, що не сприятиме формуванню якості підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Сукупність предметів навчальних планів, за винятком фізичного виховання, не передбачає формування у молоді стійкої потреби у власному фізичному вдосконаленні і тільки фізичне виховання є способом профілактики захворювань та оздоровлення без ліків. Сучасні умови зниження фізичного здоров'я молоді відбиваються і на зниженні її духовного потенціалу. Існуючий соціально-економічний стан країни та населення зумовлює обов'язковість занять з фізичного виховання в вищій школі.

Перспективою подальших досліджень може бути визначення ціннісних орієнтирів студентів стосовно дотримання здорового способу життя і підтримання своєї фізичної кондиції якнайдовше.

Подальші дослідження плануємо проводити в напрямі подальшого аналізу питань, пов'язаних з реформуванням навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у контексті інтеграції вітчизняних ВНЗ в загальноєвропейський освітній простір.

Список літератури:

1. Безверхня Г.В. Мотивація до занять фізичним вихованням студенток педагогічних спеціальностей / Г.В. Безверхня, М.І. Маєвський // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2015. – № 1. – С. 10–15.
2. Боднар І.Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: автореф. дис. канд. наук з фізичн. вих. і спорту : 24.00.01 / І.Р. Боднар. – Луцьк, 2000. – 19 с.
3. Булатова М.М. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні / М.М. Булатова, Ю.О. Усачов // Теорія і методика фізичного виховання; за ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008. – Т. 2. – 320–354 с.
4. Грибан Г. П. Життєдіяльність та рухова активність студентів: [монографія] / Г. П. Грибан. – Житомир: Рута, 2009. – С. 389–432.
5. Гусева Н.Л. Оптимизация двигательной активности студентов с использованием различных форм физкультурно-спортивной деятельности / Н.Л. Гусева // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 3. – С. 7–9.
6. Дух Т.І. Організація та методика взаємонавчання студентів у фізичному вихованні : навч.-метод. посіб. / Т.І. Дух, В.Й. Лемешко, І.Р. Боднар. – Львів, 2013. – 168 с.
7. Круцевич Т. Сучасні тенденції щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах / Т. Круцевич, Н. Пангелова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 3. – С. 109–114.

8. Москаленко Н.В. Мотивацiнi прiоритети студентiв до занять фiзичною культурою i спортом / Н.В. Москаленко, Т.В. Сичова // Спортивний вiсник Придiпров'я. – 2012. – № 2. – С. 10–14.
9. Навчальна програма для вищих навчальних закладiв України, затверджена наказом МОН України № 757 вiд 14.11.2003 р.
10. Наказ МОН України № 4 вiд 11.01.2006 р. Про затвердження Положення про органiзацiю фiзичного виховання i масового спорту у вищих навчальних закладах.
11. Наказ МОН України № 642 вiд 09.07.2009 р. Про органiзацiю вивчення гуманiтарних дисциплiн за вiльним вибором студента.
12. Нiколаєв К. Формування мотивацiї до занять фiзичною культурою студентiв вищих навчальних закладiв не фiзкультурного профiлю / К. Нiколаєв // Науковий вiсник Миколаївського державного унiверситету iменi В. Сухомлинського. – 2010. – Вип. 1. – С. 135–142.
13. Нiсiмчук А.С. Сучаснi педагогiчнi технологiї: навч. посiб. / А.С. Нiсiмчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак. – К.: Просвiта, 2000. – 368 с.
14. Хiмiч I.Ю. Формування спецiальних умiнь та навичок студентiв вищих навчальних закладiв у процесi навчання оздоровчого плавання: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / I.Ю. Хiмiч ; Нац. пед. ун-т iм. М.П. Драгоманова. – К., 2011. – 19 с.
15. Ходинов В. Влияние занятий физическим воспитанием студентов на возможность практического использования полученных знаний и навыков для укрепления здоровья / В. Ходинов // Збiрник наукових праць Волинського державного унiверситету iм. Л. Українки. – Луцьк, 2005. – С. 382–384.

Гордиенко А.И.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Аннотация
В статье освещены основные проблемы развития физического воспитания студентов вузов. Рассмотрены такие аспекты, как: место и значение физкультурно-оздоровительной активности в жизни студенческой молодежи, определены актуальные вопросы совершенствования системы физического воспитания студенческой молодежи в Украине.
Ключевые слова: физическое воспитание, физическая культура, спорт, профессиональная подготовка.

Gordienko A.I.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

MODERN STATUS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS OF HIGH SCHOOLS

Summary
The article highlights the main problems of the development of physical education of university students. Considered such aspects as: the place and importance of physical culture and health in the life of student youth, identified the topical issues of improving the physical education of students in Ukraine.
Keywords: physical education, physical culture, sport, vocational training.

УДК 796.011.1:392(=161.2)

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ У НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Данилко В.М.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті на основі аналізу літературних джерел та передового практичного досвіду вивчаються основні напрями формування соціального, фізичного та духовного здоров'я підростаючого покоління України засобами національної фізичної культури. Акцентовано увагу на тому, що у процесі історичного розвитку було визначено найефективніші засоби, форми та методи всебічного гармонійного розвитку особистості на основі українських народних традицій. Зазначено, що фізичне виховання як невід'ємна частина виховання молоді є повноцінним, коли воно ґрунтується на засадах народної фізичної культури.
Ключові слова: народні традиції, народна фізична культура, фізичне здоров'я, методи всебічного розвитку, національне виховання.

Постановка проблеми. У сучасній Україні відбуваються активні процеси реформування освітньої соціокультурної сфери, у тому числі галузі фізичного виховання: спостерігається підвищений інтерес до історичного минулого, до культурно-педагогічної спадщини українського народу. Вивчаючи історико-педагогічну літературу, ми усвідомлюємо, що пріоритетом усієї багатовікової діяльності наших пращурів було цілеспрямоване й систематичне виховання підростаючого покоління на культурно-історичних традиціях рідного народу [2; 3; 5; 9].

У «Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті» визнано актуальною проблему забезпечення національного характеру освіти та виховання молоді, що ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності, на основі педагогічної спадщини видатних українських мислителів і педагогів [4].

Успішний хід реформ неможливий, якщо система формування і розвитку молоді буде позбавлена духовно-моральних основ, особливо любові до своєї Вітчизни. Основними стратегічними завданнями реформування освіти України є відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян держави, у формуванні освіченої творчої особистості, що потребує пошуку нових шляхів розвитку, вдосконалення змісту з урахуванням історико-методологічних надбань, впровадження нової концепції, сучасних технологій побудови навчально-виховного процесу. Саме тому вивчення особливостей національних традицій фізичного виховання та можливостей їх використання в освітньому просторі учнівської молоді є важливим і актуальним завданням сучасної науки та освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У часи козацької доби побут українців був насичений різноманітними рухливими іграми, загальними фізичними вправами, що поширювались серед усіх верств населення. Широке розповсюдження серед молоді набули народні рухливі ігри, різновиди народної боротьби, бої навкулачки тощо, що сприяло розвитку необхідних фізичних якостей і формуванню завдяки цьому міцного покоління захисників Батьківщини. Значну роль у цьому процесі відігравали віковічні традиції, звичаї, обряди [1]. У роки незалежності збільшилась кількість наукових пошуків, спрямованих на вивчення соціокультурних цінностей українського народу, що було предметом досліджень О.М. Вацеби (1994), Н.А. Деделюк (2004), Є.Н. Приступи (1996), Ю.Д. Руденка (2003), М.В. Тимчика (2013), А.В. Цьося (1994, 2000, 2005).

В основі сучасної козацької педагогіки лежить цілісна система тіловиховання (фізичного виховання) доби козацтва в Україні. Як зазначає вчений-педагог Ю. Руденко, «пізнання вчителями, вихователями, батьками ідейно-морального потенціалу козацької духовності, розкриття самобутніх шляхів її розвитку мають багато в чому вирішальне значення у досягненні мети – формуванні в наш час вільної і здорової особистості з державотворчими якостями» [9, с. 328].

Таким чином, ми маємо знайомити молодь з українськими звичаями та обрядами, щоб вони не лише вправлялися, але й мали змогу відчути себе частиною українського народу.

Мета дослідження – аналіз, узагальнення та систематизація даних літературних джерел національних традицій фізичного виховання у період Козаччини.

Виклад основного матеріалу. Виховання – це насамперед засвоєння кожною особистістю духовності, культури рідного народу, його національного духу, способу життя [2]. Правильно організований освітній процес фізичного виховання формує повноцінну ціннісну особистість та індивідуальність, яка високо цінує свою громадську, національну й особисту гідність. Завдяки національному вихованню повною мірою реалізуються природні задатки, формується національний склад мислення, психіки, національний характер і світогляд молодої людини [12].

Отже, йдеться про потребу систематичного й цілеспрямованого національного виховання особистості, формування у неї національної свідомості та самосвідомого на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній традиції і духовності.

Науковці підкреслюють, що сила величі та могутність козацтва було настільки впливовими та суспільно значущими, що кожен українець завжди прагнув стати справжнім лицарем, коза-

© Данилко В.М., 2018

ком і весь свій вільний час присвячував своєму фізичному гарту. Слава запорозького війська була такою великою, що багато істориків порівнювали козаків із найсильнішими та наймужнішими народами світу [7]. Українська молодь постійно мріяла практично опанувати козацькі військово-спортивні види діяльності: козацька боротьба та інші види бойових мистецтв, верхова їзда, стрільба з лука, володіння списом, шаблею, зброєю, плавання, керування човном, подолання природних перешкод тощо [8]. Козаки створили спеціальні фізичні та психофізичні вправи, що становили ефективну систему, спрямовану на самопізнання і саморозвиток особистості, її духовне, тілесне, психофізичне та моральне вдосконалення.

У своїх дослідженнях лицарської духовності Ю.Д. Руденко змістовно розкриває сутність українського козацтва. Вона поєднала в собі і в подальшому розвинула найвищі цінності української душі, характеру, світогляду, правосвідомості, моралі народу. Дослідник підкреслює, що «козацька духовність розкриває людину як активного діяча історії рідного народу, господаря своєї землі, охоронця і примножувача національних і духовних багатств, творця власної державності» [9, с. 328]. Характеризуючи свідомість українця, козацька духовність має свою самобутню систему цінностей. Їй притаманна цілісність і гармонійність, віра, надія і любов до всього батьківського і материнського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси. Складовими і невід'ємними компонентами козацької духовності є зневага, ненависть до ворогів, презирство до усього, що гальмує розвиток рідного народу, обмежує його можливості та перспективи, прагнення та вміння подолати перешкоди, які стоять на шляху до утвердження свободи особистості та рівноправності представників усіх національностей в незалежній Україні.

Основу стійкості козацької духовності становило те, що козаки-лицарі завжди свято берегли віру своїх батьків і дідів у щасливе майбутнє українського народу та самовіддано продовжували національно-патріотичні традиції державотворення [9]. За своїм характером і змістом лицарсько-козацька духовність була багатокомпонентною розмаїтою і глибокою. Структуру її визначали: 1) козацька філософія, 2) козацький світогляд, 3) козацький характер, 4) лицарська мораль, 5) козацька етика, 6) козацька правосвідомість, 7) українська козацька ідеологія, 8) мудрість, 9) шляхетність, 10) мужність, 11) наступальність і войовничість у відстоюванні всенародної правди, 12) лицарський стоїцизм, 13) справедливість, 14) батьківська теплота і турбота про розвиток дітей, 15) створення гідних умов для вияву і розвитку природних задатків здібностей і таланту кожної людини. Ідеали лицарсько-патріотичного виховання молоді на традиціях українського козацтва сформульовані у кодексах лицарської честі та лицарської звитяги [9, с. 189–190]. Цільовим орієнтиром їх є національний героїзм, подвижництво. У державотворчій діяльності, постійна готовність до захисту гідності та честі своєї родини, свого рідного краю та незалежної України. Тому, відродження визначених лицарсько-патріотичних якостей і козацьких традицій, за нашим переконанням, і має стати метою сучасного патріотичного виховання підростаючого покоління [8].

Варто відзначити, що нині у багатьох українських школах щорічно проводиться спортивно-розважальне свято «Козацькі забави», зокрема на свято Покрови Пресвятої Богородиці, яке ще відзначається як День українського козацтва. Учні мають змогу перевірити на собі козацький дух, силу, мужність та витривалість у різноманітних спортивних змаганнях козацького спрямування «Козацькі ковалі», «Силачі», «Стрільба з лука», «Метання булави та колоди», «Спритна козачка», «Козачі бої», «Запорожець на Січі» тощо.

Військово-патріотичні змагання «Сокіл» («Джура») також стали традиційними змаганнями між школами міста, району тощо. Вони мають на меті національно-патріотичне та духовне виховання учнівської молоді на ідеях козацького лицарства та козацьких традиціях. Під час цієї гри школяри змагаються у таких конкурсах, як «Впоряд», «Смуга перешкод», «Теренова гра», «Стрільба з пневматичної зброї», у силових змаганнях «Штовхання гирі», «Перетягування линви», а також перевіряють свої знання з історії України, вчаться надавати першу медичну допомогу. Ці змагання виховують сильну, свідому, сміливу та інтелектуально розвинену людину, яка буде гідно захищати Україну.

Суттєвий вплив на фізичний розвиток козацької молоді у процесі її підготовки до військової діяльності здійснювало обов'язкове дотримання розпорядку дня, що було основою формування міцної військової дисципліни серед козацтва [13].

Дотримування розпорядку дня було законом для січових шкіл. Діти до сходу сонця купалися в річці, снідали, йшли на молитву до січової церкви, потім займалися навчанням та бойовою підготовкою. Після обіду співали пісні, думи, слухали розповіді старших, проводили змагання та ігри, вивчали особливості підготовки дорослих козаків до виконання обов'язків щодо охорони на Січі. Перед вечерею учні йшли на молитву до церкви. Після вечері хто грав на скрипці, кобзі, хто танцював, хто співав козацьких пісень. Сигналом до проведення всіх січових заходів був дзвін у церквах. Розпорядок дня та сувора козацька дисципліна формували у хлопчиків і юнаків важливі вольові якості: дисциплінованість, відповідальність, ретельність, цілеспрямованість тощо. Формуванню їх сприяла також атмосфера злагоди між козаками, поваги один до одного, патріотичні почуття, і одночасно, взаємна вимогливість. У школах відбувався курс фізичного військового виховання.

С. Сірополко писав, що «молодиків у школі і поза школою вчили Богу добре молитися, на коні реп'яхом сидіти, шаблею рубати і відбиватися, з рушниці гострозоро стріляти та списом добре колоти»[10, с. 664]. Важливе місце відводилося також формуванню учнів умінь плавати, веслувати, тобто керувати човном. Після шкільних занять старші учні займалися військовою справою. В ігрових ситуаціях вони моделювали бойові дії козаків: наступ на ворога, оборону тощо; влаштовували змагання, демонстрували фізичну силу тощо [10]. Така система навчання та виховання давала той обсяг знань та вмінь, які потрібні були козакові-воїнові, вона розвива-

ла у дітей спритність, силу, витривалість та інші важливі якості, необхідні у сповненому небезпеки козацькому житті.

Важливу увагу українське козацтво завжди приділяло вивченню молоддю основ військово-бойових мистецтв, яке отримало в подальшому яскраво виражений національний колорит у рухових діях танку «Гопак». В. Пилату в своїх дослідженнях удалося розкрити секрети козацьких бойових прийомів і відродити національну систему козацької підготовки «Бойовий гопак» у створеній ним Центральній школі. Досвід її роботи висвітлюється на авторському сайті мережі Internet та динамічно набуває поширення у численних осередках у регіонах України [6]. У сучасному вигляді гопак втілює в собі численні специфічні прийоми, реалізація яких включає гнучкість всіх частин тіла й блискавичну реакцію. У запальному й пристрасному, завихреному і відчайдушному, із складними фізичними, навіть карколомними прийомами в гопаку і сьогодні помітна історична першооснова – бойовитість духу, віра у власні сили, надія на себе, свою спритність, винахідливість і силу, порив до життя, наступальний і оборонний характер рухів, дій, торжество перемоги [6; 7]. Він визначає систему психофізичної підготовки козаків як наймiцнішу у світі.

На практиці вони реалізувалися в гармонійному поєднанні з моральним, військовим і патріотичним вихованням. На Запоріжжі існували й інші види козацької боротьби, серед них – гойдок, спас, на ремнях, навхрест, на палицях тощо. Життя запорізьких козаків відрізнялося своєрідним атлетизмом, який був збагаченим власним досвідом. Окремі козаки метою свого життя вважали максимальний фізичний і психофізіологічний розвиток. Вони настільки розвивали свої внутрішні можливості, що багато сучасників були переконані в тому, що, ніби в них «вселилися якісь надприродні сили» [13]. Вони часто впливали на моральну сторону противника, старалися налякати його, поширити інформацію про свою силу і непереможність, про те, що їх не бере ні вогонь, ні шабля, ні звичайна куля, крім срібної. Вороги нерідко вірили, що козаки могли відкрити без ключів замки, брати голими руками розпечені ядра, бачити на декілька верств навколо себе, замовляти себе від ворожої зброї, руками ловити кулі [8].

Фізичне й психофізичне загартування козаків сприяло тому, що в них завжди панував здоровий дух у здоровому тілі. Козацька молодь систематично розвивала свої природні задатки, удосконалювали тіло й душу в іграх, танцях, хороводах, різних видах козацьких та народних змаганнях, у поєдинках. Важливе місце відводились вмінню плавати в різноманітних умовах, веслувати, добре маскуватись. За різними свідченнями: Той, хто хотів стати козаком, мусив проплисти всі пороги Дніпра, пройти семирічну підготовку, здійснити один морський похід. Справжнім козаком ставав той, хто виявив себе у військовому поході, довів свою військову зрілість, здатність долати негаразди січового життя. Щовесни влаштовувалися змагання по веслуванню поперек бурхливого Дніпра. Перемагав той, хто фінішував напроти старту. Частими були пірнання, інколи за люлькою, цінувалось вміння підняти її зубами. Відмінну підготовленість демонстрували козаки під час морський підходів, проходили 15 км моря за годину. На Запоріжжі існував культ гармонійного фізичного і духовного розвитку особистості [5]. У добу Козаччини (XVI–XVIII століття) існувала система засобів військово-фізичної підготовки молоді та дорослих, яка включала: ігри військового спрямування, військові танці (гопак, козак, метелиця та інші), фізичні вправи з предметами (переважно різновиди холодної та вогнепальної зброї), фізичні вправи із застосуванням засобів пересування (човен, кінь), змагальні фізичні вправи (бої навкулачки, різновиди боротьби – гойдок, спас та протиборства, фехтування та інші). Суттєвим компонентом підготовки козаків було загартування із застосуванням чинників довкілля (сонце, повітря, вода). Серед найрозповсюдженіших змагальних форм у військово-прикладній підготовці були: народні змагання, козацькі змагання та поєдинки – «герці», полювання, військові походи. Таким чином, високий рівень народної фізичної культури, як компонент цієї культури, сприяв вихованню здорового міцного покоління [5].

Аналіз історичних матеріалів дає підстави стверджувати, що на Запорізькій Січі функціонувала система фізичного виховання, основу якої складали віковічні звичаї українського народу. Вона носила виключно національний характер [5].

Висновки. Освіта і виховання є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національним шляхом. Фізичне виховання як важлива складова народної культури поглиблюється і збагачується новим змістом, формами та методами впливу. Національна система фізичного виховання включає у себе ті компоненти, які відповідають культурно-історичним здобуткам нації, перспективам її розвитку, матеріальним і духовним цінностям і характеризуються єдністю, цілісністю, взаємозалежністю і взаємозв'язком усіх складових. Доступність, емоційна насиченість та ефективність фізичного виховання різних історичних періодів дає можливість широкого використання цієї спадщини у сучасному освітньому процесі підростаючого покоління та у молодіжному дозвіллі.

Список літератури:

1. Вацеба О.М. Нариси з історії західно-українського спортивного руху / О.М. Вацеба. – Івано-Франківськ: Лілея–НВ, 1997. – 232 с.
2. Деделюк М.А., Цьось А.В. Традиції фізичного виховання у Київській Русі / М.А. Деделюк, А.В. Цьось. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004. – 192 с.
3. Завадський В.І. Козацькі забави / В.І. Завадський, А.В. Цьось, О.І. Бичук, Л.І. Пономаренко. – Луцьк: Надстир'я, 1994. – 112 с.
4. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – К., 2004. – 16 с.
5. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури: навч. посібник / Н.Є. Пангелова. – К.: Освіта України, 2007. – 288 с.

6. Пилат В.С. Бойовий гопак / В.С. Пилат. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1999. – 336 с.
7. Приступа Є.Н. Традиції української національної фізичної культури / Є.Н. Приступа, В.С. Пилат. – Львів: Троян, 1991. – 104 с.
8. Приступа Є.Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Є.Н. Приступа. – К., 1996. – 48 с.
9. Руденко Ю.Д. Основи сучасного українського виховання. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. – 328 с.
10. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – Львів: Світ, 2001. – 664 с.
11. Тимчик М.В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / М.В. Тимчик; Інститут проблем виховання на ПН України. – К., 2013. – 222 с.
12. Цьось А.В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XIX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А.В. Цьось. – Харків, 2005. – 40 с.
13. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: 3 томи. – К.: Наукова думка, 1990. – Т. 1. – 237 с.; Т. 2. – 235 с.

Данилко В. Н.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ФОРМИРОВАНИЯ ФИЗИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ МОЛОДЕЖИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЯХ УКРАИНСКОГО НАРОДА

Аннотация
В статье на основе анализа литературных источников и передового практического опыта изучаются основные направления формирования социального, физического и духовного здоровья подрастающего поколения Украины посредством национальной физической культуры. Акцентируется внимание на том, что в процессе исторического развития были определены самые эффективные средства, формы и методы всестороннего гармонического развития личности, основанные на украинских народных традициях. Отмечено, что физическое воспитание как неотъемлемая часть воспитания молодежи считается полноценным, когда оно основывается на принципах народной физической культуры.
Ключевые слова: народные традиции, народная физическая культура, физическое здоровье, методы всестороннего развития, национальное воспитание.

Danylko V.M.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

FORMING THE PHYSICAL HEALTH OF YOUNG PEOPLE IN NATIONAL TRADITIONS OF THE UKRAINIAN PEOPLE

Summary
The main trends of forming the social, physical and spiritual health of the Ukrainian young people by means of national physical training are studied in the article on the basis of analysis of literary sources and advanced practical experience. The attention focuses on the most effective means, forms and methods of person's all-round harmonious development which were based on the Ukrainian national traditions in the process of historical time. The article shows that physical training as an integral part of youth education considers valuable when it is formed on the principles of people's physical education.
Keywords: people's traditions, people's physical training, physical health, methods of all-round development, national education.

УДК 378.016:796]:613

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ ВИШУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кириченко Т.Г.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті аналізується сучасний стан та основні напрямки формування здорового способу життя студентів ВНЗ у процесі фізичного виховання. Встановлено, що ефективність фізичного виховання та формування здорового способу життя студентів у вузах обумовлена різними факторами. В залежності від конкретних умов на перший план висуваються питання зміцнення матеріально-технічної бази для фізкультурно-спортивних занять студентів, підвищення рівня фінансового забезпечення, покращення науково-методичного рівня викладачів кафедр фізичного виховання і т.д. Відзначено, що реалізація вказаних напрямків необхідна в рамках кожної вузівської дисципліни, в тому числі і у фізичному вихованні. Нині існуюча комплексна програма з фізичного виховання для вищих навчальних закладів, будучи достатньо гнучкою, надає кафедрам варіантні можливості втілення закладених в ній ідей, але в той же час має і ряд невідповідностей. Особливо чітко вони проявляються в системі «цілі-результати». Наголошено, що фізичне виховання і здоровий спосіб життя є одними з найважливіших компонентів формування активних громадян незалежної України під час їх навчання.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фізичне виховання, здоров'я, тренувальні заняття, фізичні вправи, студентська молодь.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиріч склалася тенденція погіршення здоров'я та фізичної підготовленості дітей дошкільного віку, школярів, учнів середніх спеціальних навчальних закладів та студентів вузів. Це пов'язане не тільки з проблемами економіки, екології, але й з недооцінкою в суспільстві, в навчальних закладах оздоровчої та виховної ролі фізичного виховання цього контингенту населення, відповідно до сучасних вимог [5; 8; 11].

Сучасні умови соціально-економічного розвитку вимагають нового підходу до розвитку фізичної культури, формування здорового способу життя, фундаментального обґрунтування норм фізичного виховання [4; 6].

Одним із засобів успіху в розвитку фізичної культури та формування здорового способу життя студентської молоді є науково обґрунтована програма та апробовані на практиці форми спрямованого використання методів фізичної культури і спорту у вузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У фізичному вихованні студентської молоді склалася проблемна ситуація, яка полягає у протиріччі між рівнем соціальних вимог і ефективністю фізичного виховання. Рішення цієї проблеми тільки лише шляхом покращення матеріальної бази та підвищення рівня професійної підготовки педагогічних кадрів, в межах сучасних можливостей очікуваного результату не дають [1; 8; 10; 11].

Виходячи із вище викладеного, необхідно шукати інші шляхи підвищення ефективності фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Провідні спеціалісти в цій сфері до основних напрямків роботи відносять: вдосконалення внутрішньосистемних зв'язків і відносин у системі народної освіти; підвищення якості програмно-нормативного забезпечення. При цьому слід відзначити, що фізичне виховання, як частина загальної системи народної освіти, повинно змінюватися у відповідності з особливостями його розвитку та функціонування [2; 9].

Дані досліджень фізичного стану студентської молоді свідчать про те, що значна кількість студентів (більше 40%) і студенток (73%) практично не займаються фізичною культурою у вільний від занять час. Заняття фізкультурою викликають поганий настрій, пригніченість у 70% студентів і 47% студенток. Втомленість, в'ялість, роздратованість відмічені після таких занять у 72% студентів і 82% студенток. Поряд з цим 20% обстежених мають надлишкову вагу, 50%) відхилення у розвитку опорно-рухового апарату. Близько 60% абітурієнтів, які вступають на І курс вищих навчальних закладів, мають вкрай низьку фізичну підготовку [1; 10].

Свідченням підвищення вимог до здоров'я, фізичного розвитку і підготовленості студентської молоді є постійне зростання обсягу інформації, зростання навантажень психологічного впливу. При дефіциті часу студента, все більшу роль відіграє оптимізація навчальних навантажень і засобів, що вживаються для досягнення поставленої мети. У конкретному випадку методика тестування та оцінка фізичної підготовленості, створена у минулих дисятиліттях, з дисципліни фізичне виховання, носить вузьковідомчий характер і не виконує повною мірою своїх функцій [5; 9; 10].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичний аналіз сучасного стану т а напрямів формування здорового способу життя студентської молоді в процесі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Метою фізичного виховання та формування здорового способу життя у вузі є зміцнення здоров'я , виховання фізичної культури студента та здатність реалізовувати її у соціально-професійній, фізкультурно-оздоровчій діяльності та в сім'ї.

Процес формування здорового способу життя та занять фізичною культурою передбачає вирішення таких виховних, розвиваючих та оздоровчих завдань :

– виховання потреби у фізичному вдосконаленні та здоровому способі життя;

© Кириченко Т.Г., 2018

– формування системи теоретичних знань і практичних навичок в галузі фізичної культури;

– забезпечення необхідного рівня професійної готовності майбутніх спеціалістів, що включає фізичну підготовленість, тренованість, працездатність, розвиток професійно-значущих фізичних якостей та психологічних здібностей;

– повноцінне використання засобів фізичної культури для профілактики захворювань, збереження і зміцнення здоров'я, оволодіння навичками самоконтролю у процесі фізкультурно-спортивних занять;

- залучення студентів до активної фізкультурно-оздоровчої діяльності із засвоєнням цінностей фізичної культури і набуттям досвіду її використання з метою всебічного розвитку особистості.

Однак існуюча система фізичного виховання та формування здорового способу життя студентів не дозволяє у повній мірі вирішувати поставлені завдання. Причинами такого стану справ є: недостатня кількість закінчених науково-дослідних робіт з даної проблеми, мало педагогічних кадрів, які ставлять за мету не тільки освітні,але й оздоровчі завдання; недостатня матеріальна база, обладнана сучасними приладами для експрес-діагностики ефективності педагогічного процесу; не готуються до профілактичної роботи з використанням засобів фізичного виховання лікарі; погана організація роботи – відомча відокремленість; відсутність матеріальних стимулів.

До основних недоліків системи фізичного виховання та формування здорового способу життя у вузах відносяться:

– відсутність єдиного підходу у визначенні структури і змісту тестування. А також оцінки здоров'я та фізичної підготовленості студентів;

– недостатня наукова обґрунтованість і добротність складу фізичних вправ, прийнятих як тести контролю за рівнем розвитку фізичних якостей, рухових умінь та навичок;

– відсутність послідовності у змісті тестування і нормативах оцінки на різних етапах формування особистості;

– використання у якості нормативів оцінки фізичної підготовленості «норми більшості», яка одержана в якості середньої величини при кількісному аналізі;

– недостатнє врахування вимог, які ставляться до моторики людини сучасним виробництвом, збройними силами, умовами життя і т.д.

Для вирішення цих питань важливо удосконалити мотиваційно-потребову сферу студентів і на цій основі сформувати в них активне та усвідомлене ставлення до фізкультурно-оздоровчих занять та фізичного вдосконалення.

Особливе піклування вузівських працівників викликають студенти, які поступають на перший курс. Відмічається, що більшість із них не мають достатньої фізичної та спортивно-технічної підготовленості. Низький рівень мотиваційно-потребової сфери зумовлений у них поганим знанням питань в галузі фізичної культури та здорового способу життя, вузькістю фізкультурно-спортивних інтересів. Все це відображається і на ставленні їх до навчальних і позанавчальних занять фізичними вправами, впливає на успішність і відвідування занять. Недостатній розвиток фізичних якостей викликає у студентів відчуття невпевненості в собі, занижену самооцінку, що породжує пасивність і незадоволеність заняттями.

При вивченні динаміки фізичного розвитку і фізичної підготовленості студентів, стану їх здоров'я у період навчання в інституті деякі автори вважають, що темпи приросту показників фізичної підготовленості студентів після 2-го курсу сповільнюються, а на 4-му навіть різко знижуються [3; 10].

У старшокурсників, що припинили обов'язкові заняття з фізичного виховання і не займаються самостійно фізичною культурою і спортом, чітко спостерігається зниження фізичної працездатності та погіршення стану здоров'я. У зв'язку з цим особливо хвилює факт зменшення кількості студентів, які самостійно займаються у вільний час різними видами фізичної культури і спорту [8].

Очевидно, систематична фізкультурно-оздоровча робота з основною масою студентів ведеться не на відповідному рівні. У більшості вузів України фізичним вихованням на старших курсах продовжує займатися лише та незначна частина студентів, яка досягла певних успіхів у тому чи іншому виді спорту. Більшість же студентів стоїть осторонь від занять фізичною культурою і спортом, тобто планомірна робота кафедр фізичного виховання та спортивних клубів на ділі зводиться до вузької спортивної підготовки незначної кількості студентів. Це пояснюється тим, що правління спортивних клубів покликане, в першу чергу, вирішувати завдання організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в позанавчальний час займається, в основному, підготовкою ведучих спортсменів інституту, формуванням збірних команд для участі у змаганнях і т.д. Як правило, цими питаннями займаються і кафедри фізичного виховання. Така підміна масово-оздоровчої, навчально-виховної роботи з фізичного виховання спостерігається нерідко [2; 7].

Слід зазначити, що вирішення даної проблеми в тому, щоб на основі єдиного керівництва, об'єднання зусиль всіх зацікавлених організацій добиватись більш гармонійного і повноцінного використання різних форм фізичного виховання, створюючи цим самим необхідний і достатній руховий режим.

Пошук резервів для збільшення обсягу рухової діяльності йде, як правило, двома шляхами.

Перший визначаться якістю програмно-нормативних документів вищої школи; тут, в міру вдосконалення програми, відмічається постійне збільшення кількості годин, відведених на фізичне виховання. Однак, це вимагає збільшення штатів, розширення спортивної бази вузів.

Другий шлях пов'язаний з удосконаленням форм організації навчального процесу, збільшення обсягу рухової активності за рахунок більш вузької спеціалізації і підвищенням моторної щільності занять, постійним покращенням методики їх проведення з тим, щоб сформувати у студентів звичку до систематичного використання засобів фізичної культури і спорту в позанавчальний час [2; 4].

Заняття із спортивною спрямованістю, згідно висновкам багатьох спеціалістів позитивно вплинули на вирішення деяких питань фізичного виховання. Зокрема в умовах спортивної спеціалі-

зації краще здійснювати періодизацію фізичної підготовки, визначати ступінь засвоєння рухових дій. Все це дозволяє студентам показувати більш високі спортивно-технічні результати, добиватися виконання розрядних нормативів. Однак, не можна не відмітити, що побудова навчального процесу на основі спортивної спеціалізації викликає небезпеку одностороннього, а не комплексного розгляду проблеми. Зокрема деякі автори вказують, що ця форма занять недостатньо впливає на всебічний фізичний розвиток студентів .

На нашу думку, використання одного із видів спорту, спорідненого із додатковим обсягом вибіркових фізичних вправ, дозволяє в кінцевому варіанті отримати достатній сумарний результат. У результаті студенти набувають і всебічного фізичного розвитку і високого ступеню спортивно-технічної підготовленості.

Ми вважаємо, що періодичне включення в фізкультурно-оздоровчі заняття елементів кругового тренування дозволить ліквідувати елемент монотонності занять, сприятиме різнобічному впливу на організм. В літературі зустрічаються дані про вплив кругового тренування на динаміку фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів. Досліджувалось також використання різних варіантів комплексно-кругової форми проведення занять із застосуванням обтяжень при виконанні вправ. При цьому студентів орієнтують на відповідний режим рухової діяльності. Така форма проведення занять більш ефективна при вдосконаленні комплексних проявів рухових якостей. Крім цього, вона більшою мірою сприяє підвищенню активності, цілеспрямованості та дисципліни у студентів на навчальних заняттях.

Про користь комплексного підходу при організації навчально-тренувального процесу говорять багаточисленні експериментальні дані та інші, які засвідчують те, що при його використанні досягається гармонійний розвиток людини, при цьому різнобічні навантаження покращують силу, швидкість і витривалість більшою мірою чим односпрямовані вправи.

Одним із шляхів підвищення ефективності фізичного виховання у вузі є покращення якості навчального заняття. Практика роботи показує, що ефективність заняття з фізичного виховання в даний час визначається не вибором одного, хай навіть ефективного методу, а використанням комплексу методів і прийомів, вмінням їх організувати, що дозволяє отримати максимальний результат.

Основною формою цілеспрямованого використання фізичної культури і спорту у вищій школі є обов'язкові навчальні заняття. Однак вони не забезпечують якісного вирішення завдань фізичного виховання та формування здорового способу життя в студентському середовищі.

Очевидно, що фізичне виховання і формування здорового способу життя студентів є одним нерозривним процесом, без якого неможливо вирішення основного завдання – гармонійного розвитку психічно і фізично здорової особистості.

Проблема здоров'я сьогодні є предметом досить інтенсивних та різнобічних досліджень. Світоглядною і методологічною основою цих досліджень є філософське осмислення феномену здоров'я.

Філософія розглядає проблему здоров'я як назрілу практичну проблему суспільства на сучасному етапі його розвитку і виділяє її практичну та гносеологічну сторони.

Здоров'я людини, як практична проблема нашого суспільства, це питання про створення необхідних економічних, соціальних, політичних і духовних аспектів здоров'я людини.

Здоров'я, як пізнавальна проблема, постає, як проблема приведення у відповідність сформованих раніше уявлень про те, що є здоров'я людини з сучасним рівнем вимог науки і практики (тобто на новому методологічному, теоретичному та емпіричному рівнях).

Здоров'я – це комплексне поняття, воно не може бути виведене за рамки філософської концепції людини, науковим виразом якої виступає філософське вчення про людину, яке орієнтується на те, що людина є результатом природної, біологічної та соціальної еволюції і як породження цієї еволюції повинна бути оптимально пристосованою до природних умов її життя і створеною нею культури [10; 11].

Проблема здоров'я сучасної людини безпосередньо пов'язується з загрозою її виродження як виду живих істот. Так відзначаючи, що за найближчі 30 років зникне біля 20% існуючих нині видів живих істот, Г.Л. Апанасенко наголошує, що людина, якщо мати на увазі біологічну сутність людської істоти, аж ніяк не є виключенням цієї сумної закономірності. Більше того, донині людина так організовує свою життєдіяльність, що лише сприяє прискоренню власній загибелі, оскільки кардинально змінює умови існування, до яких віками адаптувався людський організм. Адже «кожний біологічний вид вимирає з однієї простої причини: змінюються умови життя, до яких він пристосований». Людина, – слушно зауважує Г.Л. Апанасенко, – не виключення: зростання показників захворюваності і смертності, яке виявилося з 50-х років нашого століття, – «перший дзвінок» для людства, сигнал тривоги про початок «вимирання» [1].

Але навіть на вельми несприятливому загальнопланетарному фоні Україна постає як країна з досить низьким рівнем здоров'я населення.

Цей стан зумовлений Чорнобильською катастрофою, надзвичайно важким загальним екологічним становищем та низькою культурою способу життя різних верств населення України в тому числі і студентської молоді, яка повинна значною мірою, формувати його в інших [4; 6].

В результаті дослідження було встановлено:

1. У навчально-виховній роботі викладачі кафедр фізичного виховання недостатньо використовують форми, методи і прийоми підвищення ефективності процесу фізичного самовдосконалення студентів, які б сприяли їх залученню до ЗСЖ.

2. Організація навчального процесу недостатньо сприяє формуванню здорового способу життя студентів. У роботі більшості викладачів фізичного виховання основна увага приділяється лише організації практичної діяльності студентів, а залучення їх до загартування, раціонального харчування, загальної та особистої гігієни, дотримання режимних моментів та інших вимог здорового способу життя фактично випадає

з поля зору. В результаті студенти мають слабкі теоретичні знання з фізичної культури, неточні та неповні відомості про здоровий спосіб життя, його значущість для зміцнення та збереження власного здоров'я.

3. Студенти поверхово володіють знаннями, вміннями та навичками проведення оздоровчих заходів за місцем проживання. Це є однією з основних причин їх пасивності щодо самостійних занять фізичними вправами і як наслідок – низький рівень здоров'я та розвитку фізичних якостей.

Аналіз стану фізичного виховання та самовиховання студентів засвідчив необхідність корінного покращення у вузах оздоровчої роботи зі студентською молоддю, виявлення умов формування у неї здорового способу життя як компоненту соціальної активності.

Крім вищезазначеного, особливу увагу слід зосередити на наступному:

– вирішення проблеми формування здорового способу життя і фізичного вдосконалення студентів буде можливим лише в тому випадку, якщо вони будуть вирішуватись не тільки засобами фізичного виховання, але і самовихованням в їх міцній взаємодії;

– перетворення знань з фізичної культури в елементи професійної свідомості майбутнього спеціаліста, розширення і перебудова їх на науковій основі, формування пов'язаних з ними відношень і мотивів пізнавальної і практичної діяльності мають місце тільки тоді, коли знання набувають особистістного смислу або коли студент пізнає їх суспільну цінність;

– необхідне становлення такої професійної свідомості спеціаліста в структурі якої цінності фізичної культури актуалізовані, системно організовані і визначають його активну позицію по відношенню до здорового способу життя, фізичної досконалості, професійної і виховної діяльності.

Висновки. Дослідження показало, що в сучасній педагогіці проблема взаємодії виховання в залежності із станом здоров'я студентської молоді є однією з найбільш актуальних проблем. Враховуючи сучасні умови соціального і екологічного середовища особливого значення набуває динаміка фізичного стану, як фактору, що відображає рівень фізичного розвитку, фізичної досконалості організму і здоров'я студентів. Акцент в охороні та зміцненні здоров'я повинен ставитись на участі у цьому процесі самих студентів, за рахунок підвищення в них якості знань, умінь і навиків із формування здорового способу життя засобами фізичної культури та спорту.

Список літератури:

1. Апанасенко Г.Л. Санологія (медичні аспекти валеології): підручн. для лікарів – слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Г.Л. Апанасенко, Л.А. Попова, А.В. Магльований. – Л.: Кварт, 2011. – 303 с.
2. Джумеля О.І. Компетентнісний підхід в організації оздоровчо-виховної роботи [Електронний ресурс] / О.І. Джумеля // Здоров'язбережувальні технології в системі оздоровчо-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://oipopp.ed-sp.net/node/19979.
3. Ільченко С.С. Рухова і спортивна складова в ієрархії видів дозвілля студентів педагогічних спеціальностей нефізкультурного профілю // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / С.С. Ільченко. – 2016. – № 5. – С. 33–37.
4. Кошелева Е.А. Организационно-методические условия построения процесса физического воспитания в ВУЗе как фактор формирования мотивации студентов к занятиям физической культурой / Е.А. Кошелева // Физическое воспитание студентов : научный журнал. – Харьков: ХОВНОКУ – ХГАДИ, 2012. – № 3. – С. 70–73.
5. Круцевич Т.Ю. Раціональна рухова активність як фактор підвищення розумової працездатності школярів / Т. Круцевич, Н. Пангелова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 2. – С. 73–76.
6. Магльований В.А. Динаміка показників фізичної працездатності студенток медичного університету / В.А. Магльований, О.Б. Кунинець, Т.І. Яворський, О.І. Тьорло // Фізичне виховання студентів. – 2012. – № 2. – С. 124.
7. Марченко О.Ю. Формування ціннісних категорій особистої фізичної культури у студентської молоді : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення»/ О.Ю. Марченко. – Дніпропетровськ, 2010. – 224 с.
8. Москаленко Н. Технологія формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичною культурою / Н. Москаленко, Н. Корж // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 1. – С. 201–206.
9. Онищенко Н.П. Здоров'язбережувальні технології у системі підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності / Н.П. Онищенко, О.Р. Лиховид // Молодий вчений. – 2016. – № 9. – С. 120–126.
10. Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов / Р.Т. Раевский. С.М. Канишевский; Под общ. ред. Р.Т. Раевского. – О.: Наука и техника, 2008. – 556 с.
11. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2014 рік. – К.: ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», 2015. – 260 с.

Кириченко Т.Г.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий педагогический университет
имени Григория Сковороды»

РЕАЛИЗАЦИЯ ЗАДАЧ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ ВУЗА В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Аннотация
В статье анализируется современное состояние и основные направления формирования здорового образа жизни студентов ВУЗ в процессе физического воспитания. Установлено, что эффективность физического воспитания и формирования здорового образа жизни студентов в вузах обусловлена разными факторами. В зависимости от конкретных условий на первый план выдвигаются вопросы укрепления материально-технической базы для физкультурно-спортивных занятий студентов, повышения уровня финансового обеспечения, улучшения, научно методического уровня преподавателей кафедры физического воспитания и так далее. Отмечено, что реализация указанных направлений необходима в рамках каждой вузовской дисциплины, в том числе и в физическом воспитании. В настоящее время существующая комплексная программа из физического воспитания для высших учебных заведений, будучи достаточно гибкой, предоставляет кафедре вариантную возможность воплощения заложенной в ней идеи, но в то же время имеет и ряд несоответствий. Особенно четко они проявляются в системе «цель-результаты». Физическое воспитание и здоровый образ жизни является одними из важнейших компонентов формирования активных граждан независимой Украины во время их учебы.
Ключевые слова: здоровый образ жизни, физическое воспитание, здоровье, тренировочные занятия, физические упражнения, студенческая молодежь.

Kirichenko T.G.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

IMPLEMENTATION OF TASKS FOR FORMING HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary
In the article the modern state and basic directions of forming of healthy way of life of students of педвуза is analysed in the process of physical education. It is set that efficiency of physical education and forming of healthy way of life of students in the pedagogical institutes of higher is conditioned different factors. Depending on concrete terms on the first plans the questions of strengthening of material and technical base are pulled out for athletic-sporting employments of students, increase of level of the financial providing, improvement, scientifically methodical level of teachers of department of physical education et cetera. Realization of the indicated directions is needed within the framework of every institute of higher discipline, including in physical education. Presently existent complex program from physical education for higher educational establishments, being flexible enough, gives a department variant possibility of embodiment of the idea stopped up in it, but at the same time has a row of disparities. Especially expressly they show up in the system «purpose-results». The offered control norms on physical preparedness are actually the unique criterion of quality of educational process, give the impression of the simplified approach to this problem. Physical education and healthy way of life is one of major components of forming of active citizens of independent Ukraine during their studies.
Keywords: healthy way of life, physical education, health, trainings employments, physical exercises.

УДК 796.015.32.012.1:[616.7-057-053.4

ВЗАЄМОЗВЯ'ЗОК ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ І ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У СТРУКТУРІ РУХОВОЇ СИСТЕМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Красова І.О., Красов О.І.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Молодший шкільний вік – дуже відповідальний період у розвитку дитини. Саме в цьому віці закладається фундамент її подальшого загального фізичного розвитку, активно розвиваються інтереси і звички, формуються характер, навички. На основі кореляційного аналізу результатів власних експериментальних досліджень у статті висвітлено взаємозв'язки і взаємозалежності показників фізичної підготовленості та морфофункціонального стану дітей 9 і 10 років, що дозволить активізувати спрямованість педагогічних дій у процесі фізичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: взаємозв'язок, морфофункціональний стан, фізична підготовленість, діти молодшого шкільного віку.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Оптимізація системи фізичного виховання молодших школярів потребує знань про структуру і взаємозв'язки фізичної підготовленості та морфо функціонального стану дітей. Дослідження у цьому напрямі проводились рядом науковців (О.Д. Швай, 2000; Н.В. Москаленко, 2009; В.Ю. Рубан, 2016), однак дані які були отримані авторами мають певні відмінності, які на наш погляд зумовлені особливостями умов життя і навчання дітей, регіону проживання.

Погіршення стану здоров'я підростаючого покоління в Україні набуло за останні роки стійкого характеру. За даними статистики, показники, що відображають стан здоров'я, починають погіршуватися ще в молодшому віці та до закінчення школи приблизно в 70% дітей спостерігаються різного роду відхилення як у стані здоров'я, так і в фізичному розвитку [7]. Дослідженнями встановлено, що зазначена негативна тенденція обумовлена, перш за все, недостатньою руховою активністю школярів, яка прогресує з кожним роком, а також соціальними, економічними та технологічними негараздами, які притаманні сьогоденню нашої країни [4]. У цих умовах найбільш ефективним та доступним засобом оздоровлення дітей є фізичне виховання. Сучасні реалії вимагають пошуку нових нетрадиційних підходів до організації фізичного виховання в освітніх закладах. Розробка та впровадження інноваційних підходів потребує наукового обґрунтування, знань про закономірності функціонування дитячого організму. У цьому зв'язку визначають структурний комплекс рухової системи дитини, їх інформаційної значущості є необхідною умовою для розробки ефективних педагогічних дій. Роботу з фізичного виховання слід організовувати так, щоб прищепити кожному учневі інтерес і прагнення до занять фізкультурою. Це запорука здоров'я і гармонійного розвитку дітей [1].

Молодший шкільний вік виступає основним періодом набуття соціального досвіду, зокрема, формування орієнтацій на здоровий спосіб життя, що є передумовою функціонування механізмів розвитку особистості та організації її життєдіяльності [5]. Зміцнення та збереження здоров'я учнів, підвищення рівня їх фізичної підготовленості є найактуальнішими з головних завдань, які гостро стоять перед українським суспільством. Для вирішення цього складного і важливого завдання, перш за все, необхідно привести спосіб життя дітей у відповідність із закономірностями їх росту і розвитку, розробити ефективні засоби впливу на організм, запровадити раціональний режим праці і відпочинку [8].

Мета дослідження – визначити наявність та ступінь кореляції показників фізичної підготовленості та морфофункціонального стану дітей 9 і 10 років.

Методи дослідження: теоретичний аналіз даних літературних джерел, педагогічні методи (експерименти, тестування), медико-біологічні методи, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Підвищення рівня фізичного стану дітей, можливе лише за умови проведення цілеспрямованих занять фізич-ними вправами, які забезпечують індивідуальний тренувальний режим і спрямовані на розвиток організму дитини. У пошуках підходів до організації фізкультурно – оздоровчої роботи з учнями науковці (Е.С. Вільчковський, 1998; О.Д. Дубогай, 1991; Т.Ю. Круцевич, 2012) одностайно наголошують на необхідності створення програм фізкультурно-оздоровчої роботи, які повинні враховувати мотиви та інтереси школярів і сприяти: зниженню показників захворюваності, підвищенню рівня фізичної підготовленості. Фізичний стан дитини є важливим показником нормальності процесів росту і розвитку її організму. Фізичний розвиток визначають за антропометричними, фізіометричними, соматоскопічними показниками. Для оцінки взаємозв'язків, які визначають фізичний розвиток та морфо функціональний стан організму використовувався кореляційний аналіз.

Кореляційний аналіз дає можливість визначити наявність та інформаційну значущість взаємозв'язків будь – якої структури, у даному випадку фізичної підготовленості та морфофункціонального стану дітей молодшого шкільного віку.

Взаємозв'язки всіх компонентів рухової системи дітей аналізувались на трьох кореляційних рівнях: високому – r = 0,7–1,0; середньому – r = 0,34–0,69; низькому – r = 0–0,33.

© Красова І.О., Красов О.І., 2018

Аналіз кореляційних матриць морфофункціонального стану і фізичної підготовленості дівчаток і хлопчиків 9-ти річного віку свідчить про наявність взаємозв'язків високого і середнього кореляційного рівня, які характеризують фізичний розвиток, функціональні можливості і рівень фізичної підготовленості дітей.

Дослідивши взаємозв'язки показників фізичної підготовленості і морфофункціонального стану дівчаток 9-го року життя, було виявлено, що найвищий кореляційний зв'язок існує між масою тіла та індексом Кетле (r = 0,99), що є закономірним. Також виявлена взаємозалежність між функціями кардіореспіраторної системи та динамометрією (r = 0,49–0,51); показники розвитку сили (підтягування) корелюють з показниками життєвої ємності легень (r = 0,54) та швидкістю одиночного руху (біг 30 м) (r = 0,53), координаційні здібності (тест Фламінго) корелюють з показниками окружності грудної клітки (r = -0,49) та швидкісно-силовим здібностями (стрибок у довжину з місця) (r = 0,55). Швидкість одиночного руху (біг 30 м) має середні кореляційні зв'язки з частотою серцевих скорочень (r = -0,36), показниками динамометрії (r = -0,42), показниками швидкісно-силових та силових здібностей (r = -0,62 та r = -0,53 відповідно).

Хлопчики цього віку мають менше кореляційних взаємозв'язків, ніж дівчатка. Більш тісний взаємозв'язок у цій віковій групі був зафіксований між функціональним станом організму і фізичною підготовленістю. Так показники функціонального стану дихальної системи корелюють з координаційними (човниковий біг) (r = 0,39, r = -0,39) та силовими здібностями (підтягування) (r = 0,35). Силові здібності корелюють з показниками фізичного розвитку (r = 0,43) та гнучкості (r = -0,44). Швидкість реакції має кореляційні зв'язки з фізичним розвитком (r = 0,34) та життєвою ємністю легенів (r = 0,44). Координаційні здібності мають середні взаємозв'язки кореляції з фізичним розвитком (r = 0,50), гнучкістю (r = -0,55) та витривалістю (r = 0,61). При наявності такої кількості кореляційних взаємозв'язків можна стверджувати про взаємопов'язаність та взаємодію показників фізичної підготовленості та морфофункціонального стану.

Аналіз кореляційних матриць морфофункціонального стану і фізичної підготовленості дівчаток і хлопчиків 10-річного віку свідчить про наявність взаємозв'язків високого і середнього кореляційного рівня, які характеризують фізичний розвиток, функціональні можливості і рівень фізичної підготовленості дітей.

Дослідивши взаємозв'язки показників фізичної підготовленості і морфофункціонального стану дівчаток і хлопчиків 10-го року життя, було виявлено, що кількість значущих кореляційних зв'язків у цьому віці дещо менша, ніж у дітей попередньої вікової групи, що може пояснюватись меншим ступенем біологічної надійності організму дітей 10-річного віку.

Як у дівчаток, так і у хлопчиків цього віку найбільша кількість зв'язків з високим ступенем кореляції (r = 0,35–0,70) була зафіксована між такими фізичними якостями як швидкісно-силові, координаційні, силові, гнучкість, витривалість з показниками фізичного розвитку. У дівчаток високий рівень взаємозв'язків існує між координаційними здібностями та швидкістю одиночного руху (біг 30 м) (r = 0,77). Також координаційні (човниковий біг) здібності мають середні взаємозв'язки з функціями дихальної системи (r = 0,51). Показники фізичного розвитку (r = -0,38), кардіореспіраторної системи (r = 0,53) та фізичної роботоздатності (r = 0,51) мають середні взаємозв'язки з гнучкістю, що свідчить про наявність взаємозв'язків та взаємодії фізичної підготовленості та морфофункціонального стану дітей. Витривалість має також середні взаємозв'язки з координаційними здібностями (r = 0,49) та швидкістю одиночного руху (r = 0,67).

У хлопчиків 10 – ти річного віку виявлені високі взаємозв'язки між динамометрією та фізичною підготовленістю (r =0,49–0,71). Силові здібності мають високі кореляційні взаємозв'язки з координаційними здібностями (r = -0,77) та швидкістю одиночного руху (біг 30 м) (r = -0,73). Витривалість корелює з індексом Кетле (гармонійність тілобудови) (r = 0,49) та швидкістю одиночного руху (r = 0,80), що свідчить про прискорення темпів розвитку.

Кількість значущих кореляційних зв'язків у дівчаток і хлопчиків 9-ти річного віку є вищими ніж у дітей 10-ти років (дівчатка 9 років – 13, хлопчики – 10, дівчатка 10 років – 12, хлопчики – 7), оскільки діти старшого віку підходять до періоду статевого дозрівання, що і є причиною зниження кількості взаємозв'язків.

Таким чином, існування достовірних кореляційних взаємозв'язків між фізичним розвитком, функціональним станом, фізичними здібностями, а також спільними тенденціями їх у структурі рухової системи учнів 9-10 років дозволяє визначитись із спрямованістю педагогічних впливів у процесі фізичного виховання.

Висновки. Узагальнюючи результати досліджень дітей 9 і 10-річного віку, можна стверджувати, що як в дівчаток, так і у хлопчиків, виявлено взаємозв'язки з показниками фізичної підготовленості та морфофункціональним станом. Можна констатувати, що між фізичною підготовленістю та морфофункціональним станом дівчаток і хлопчиків 10-ти років спостерігається менша кількість достовірних значущих взаємозв'язків між їх складовими, ніж у дівчаток і хлопчиків 9-річного віку. Це свідчить про те, що існують певні відмінності за статтю та віком між дітьми вказаних вікових категорій. Але ж тенденції характеру кореляції між певними показниками фізичної підготовленості та морфофункціонального стану зберігаються.

Список літератури:

1. Вільчковський Е.С. Система фізичного виховання молодших школярів: [навч. – метод. посібник для викладачів та студентів вищих навчальних закладів освіти I–II рівнів акредитації] / Е.С. Вільчковський. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.
2. Дубогай А.Д. Оценка ФР и ФП состояния младших школьников: История врачебно-педагогического контроля в масовой фізической культуре для аспирантов. – К., 1991. – С. 88–91.

3. Круцевич Т.Ю. К вопросу об ефективности системы фызического воспитания в общеобразовательных школах Украины / Т.Ю. Круцевич // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 1. – С. 239–243.
4. Кулик Н.А. Дослідження стану впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес дошкільних закладів освіти Сумської області / Н.А. Кулик // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн]. – Харків: ХДАФК, 2010. – № 2. – С. 10–13.
5. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. ... доктор н. з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Н.В. Москаленко. – К.: НУФВСУ, 2009. – 24 с.
6. Рубан В. Вікові особливості фізичного розвитку учнів початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл / В. Рубан // Спортивний вісник Придніпров'я. – № 3. – 2016. – С. 184–188.
7. Чоломбитько О.Д. Оцінка рівня фізичного здоров'я учнів початкових класів / О.Д. Чоломбитько : збірник наукових праць. – Х.: ХДАФК, 2014. – С. 34–37.
8. Швай О.Д. Педагогічні аспекти управління руховою активністю молодших школярів : автореф. дис. ... канд. наук з ф. в і с : 24.00.02 / О.Д. Швай. – Луцьк, 2000. – 20 с.

Красова И.А., Красов А.И
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ВЗАИМОСВЯЗЬ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ И ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В СТРУКТУРЕ ДВИГАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация
Младший школьный возраст – очень ответственный период в развитии ребенка. Именно в этом возрасте закладывается фундамент дальнейшего общего физического развития, активно развиваются интересы и привычки, формируется характер, навыки. На основе корреляционного анализа результатов собственных экспериментальных исследований в статье освещены взаимосвязи и взаимозависимости показателей физической подготовленности и морфофункционального состояния детей 9 и 10 лет, что позволит активизировать направленность педагогических действий в процессе физического воспитания младших школьников.
Ключевые слова: взаимосвязь, морфофункциональное состояние, физическая подготовленность, дети младшего школьного возраста.

Krasova I.O, Krasov O.I.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

CONNECTION BETWEEN PHYSICAL PREEEPAREDNESS AND PHYSICAL DEVELOPMENT IN THE STRUCTURE OF MOVING SUSTEM OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Summary
Primary school age is very responsible period of child`s development. Exactly at this age basis of further physical development is being built, interests and habits – evolved, character and skills – formed. On the basis of correlation analysis of the results of own experimental researches this article highlights interconnections and interdependences on the results of physical preparedness and morpho-functional state of children in the age of 9 and 10 years old. This will enable activisation of pedagogical actions in the process of physical education of primary school children.
Keywords: inreconnection, morphofunctional state, physical preparedness, primary school children.

УДК 378.016:796]:373.2.011.3-51

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Лой Б.І.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті розглядаються питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання дошкільних навчальних закладів. Особлива увага приділяється характеристиці показників професійної компетентності майбутніх організаторів фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі та розкриттю його функціональних обов'язків. Розглянуто модель компетентності фахівця, як змісту та структури професійних та соціально-психологічних якостей, знань умінь, які в сукупності надають його загальну характеристику готовності професійно здатної реалізувати суспільні завдання.

Ключові слова: формування, професійна компетентність, структура, педагогічні умови, критерії ефективності.

Постановка проблеми. Стурбованість суспільства фізичним здоров'ям підростаючого покоління, усвідомлення необхідності удосконалення фізкультурно-оздоровчої діяльності в дитячих дошкільних закладах вплинула на переосмислення структури підготовки в університеті майбутніх організаторів з фізичного виховання дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підготовки фахівців дошкільного виховання в системі професійної освіти присвячена велика кількість досліджень Г.В. Беленька [1], Е.С. Вільчковський [3], Н.Є. Пангелова [5], Т.І. Поніманська [6] та інші. Разом з тим, проблеми професійної підготовки організаторів фізичного виховання дошкільників, які будувалися б на сучасних принципах, з урахуванням вимог практики виховання та навчання дітей не достатньо висвітлені у наукових роботах.

Сьогоднішній день диктує нові правила життя сучасної людини, зокрема, у освітній сфері, де постійно відбуваються зміни. Протиріччя між потребами суспільства, яке висуває вимоги до фахівця освітньої сфери, і недостатньою готовністю його до професійної діяльності в умовах дошкільного навчального закладу можна вирішити шляхом впровадження у систему вищої освіти більш потужної структури навчання з орієнтацією на професійну компетентність майбутніх фахівців.

Необхідність вирішення визначеного протиріччя, недостатнє теоретичне висвітлення проблем професійної підготовки організаторів фізичного виховання дошкільників та велика практична значущість даного питання, зумовили актуальність нашого дослідження.

Мета статті. Аналіз, узагальнення та систематизація даних літературних джерел щодо підготовки майбутніх організаторів фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Будь-яке суспільство, що розвивається, висуває адекватні цілі свого розвитку вимоги до фахівців освітньої сфери. Від педагогічних кадрів залежать перспективи прогресу життя суспільства. Сьогодні величезного значення набуває особистість педагога, його ерудиція, культура – без цих якостей неможливе вирішення питань виховання та навчання нового покоління. У зв'язку з цими факторами надзвичайно актуально постає питання професійної освіти майбутнього педагога, особливо фахівця дошкільного виховання, тому що провідна роль у справі формування всебічно розвиненої особистості належить вихователю – початковій ланці освіти. Саме в дитинстві у тісному взаємозв'язку з моральним, естетичним, розумовим та фізичним вихованням закладаються основи фізичного та духовного здоров'я дитини.

Професійна освіта, як частина системи освіти, разом з вирішенням завдань формування загальної культури особистості, адаптації до життя в суспільстві [1, с. 4] повинна орієнтуватися на професійну підготовку кадрів, які мають високий рівень компетентності.

Компетентність – це поняття, яке визначає якість від якої, в свою чергу, залежать життєві та трудові успіхи фахівця.

Вихователь дошкільного навчального закладу повинен володіти найбільш розвинутими професійно-предметними, особистісними (індивідуально-психологічними) характеристиками та комунікативними якостями в їх сукупності у порівнянні з учителем будь-якого іншого рівня та форми освіти (шкільного, курсового, вузівського та ін. Такий пріоритет дошкільної освіти, обумовлений змістом виховного та розвиваючого навчання. Такі чинники, як особистість вихователя, залучення дитини до ігрового навчання, цілком відбиваються на її поведінці, особистісних проявах у майбутньому. Дуже важливо, щоб на цьому етапі з дітьми працювали професійно-компетентні люди, які не тільки розуміють ступінь відповідальності, яку вони беруть на себе за виховання дітей, але й знають сутність педагогічного процесу, особливості та закономірності педагогічного впливу на маленьких дітей, які вміють бачити близькі та далекі цілі у вихованні та розвитку дошкільників, вірно обирають методи та засоби педагогічного впливу, грамотно аналізують досягнуті результати.

У перші шість років життя фізичне виховання є основою гармонійного розвитку дитини. У цей період закладаються основи здоров'я, повноцінного фізичного розвитку та виховуються основні риси особистості людини.

© Лой Б.І., 2018

Одне з основних завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту» – збереження та зміцнення фізичного, психологічного і духовного здоров'я дитини [4, с. 1].

Наведені факти свідчать про важливу роль фізичного компоненту у справі виховання дошкільників.

Якість виховно-педагогічної діяльності в дошкільному навчальному закладі прямо пропорційно *залежить* від кваліфікації фахівців, які там працюють: вихователів-методистів, старших вихователів, вихователів (усіх спеціальностей), практичних психологів, організаторів з фізкультури та ін. Особливу *увагу* слід звертати на підготовку фахівців з фізичного виховання, адже фізичне здоров'я – *високих* морально-вольових показників та високого рівня розвитку усіх систем організму дитини.

Спроби повного описання завдань підготовки кадрів для різних сфер життєдіяльності були організовані неодноразово. Це призвело до виникнення такого утворення, як модель фахівця.

Модель фахівця – відображення об'єму та структури професійних та соціально-психологічних якостей, знань та умінь, які в сукупності надають його загальну характеристику як члена суспільства.

При побудові моделі фахівця можливі варіанти. Розрізняють:

– *модель* працюючого фахівця включає компоненти, як певним чином впливають на ефективність професійної діяльності та забезпечують контроль за нею, легко діагностуються, є можливість втручання та корекції;

– модель підготовки фахівця, яка будується для організації професійного навчання на основі першої моделі. Вона дозволяє конкретизувати мету підготовки фахівця, скорегувати навчальні плани та програми, вибрати засоби та методи навчання, а також критерії для оцінки якості підготовки кадрів.

Ми розглянемо функціональні обов'язки вихователя дошкільною навчального закладу в цілому, адже обов'язки організатора з фізичного виховання тісно переплітаються і мають спільні завдання з обов'язками інших фахівців. Функціональні обов'язки вихователя дошкільного навчального закладу ґрунтовно вивчені Л.Г. Семушеною [7, с. 22]. До **основних** функцій вихователя належать:

1. Функція охорони життя та здоров'я дітей (вона має найбільше відношення до **завдань** організатора з фізичного виховання) – виділення цієї функції в особливо значущу пов'язане з тим, що організм дітей дошкільного віку ще не зміцнів, він вразливий до різноманітних негативних факторів, не здатний активно чинити їм опір. Турбота вихователя – зміцнення, загартування дитячого організму. Він повинен організувати таку діяльність дітей, в якій би формувалися й удосконалювалися **основні** види рухів, зміцнювалася мускулатура, рухи ставали точними і спритними. Від вихователя багато в чому залежить фізичне здоров'я дітей, **їх** готовність до школи;

2. Виховна функція – виявляється в процесі цілеспрямованого формування **гармонійно** розвинутої особистості за допомогою спеціально розроблених та науково обґрунтованих **засобів**, **форм** та методів впливу. Вихователь здійснює моральне, розумове, фізичне, естетичне та **трудове виховання** дітей. Виховна функція містить і керівництво взаємовідносинами дітей з метою створення **педагогічно** доцільного сприятливого мікроклімату для психологічного та фізичного розвитку кожної **дитини**.

3. Навчальна функція – полягає у стимулюванні та управлінні активністю дитини, в результаті якої у неї формуються певні знання, уміння та навички. Чимало знань та вмінь дитина набуває в процесі ігрової, побутової та трудової діяльності.

4. Дослідницька функція – діяльність вихователя неможлива без глибокого аналізу досвіду педагогічної діяльності, без щоденного пошуку, роздумів та осмислення провідного педагогічного досвіду. Грамотне керування фізичним розвитком дитини, зокрема, та групи в цілому не можливе без попередньої оцінки функціонального стану систем організму, його резистентності. Вивчення індивідуальних особливостей дітей.

5. Функція педагогічної просвіти батьків – забезпечення єдності зусиль дошкільної установи та родини. Організатор фізичного виховання виступає перед батьками як пропагандист здоров'язберігаючих технологій.

6. Функція самоосвіти – працювати на рівні встановлених до сучасного вихователя вимог неможливо без постійного збагачення знаннями нових досліджень у сфері фізичного виховання, педагогіки, психології інших сфер.

7. Організаційно-господарча функція не є власне-педагогічною, але вона має суттєве значення. Полягає у створенні сприятливих умов для успішного виховання дітей в дошкільних установах.

Успішне виконання вище перерахованих функцій залежить від участі у виховному процесі всіх працівників дошкільного навчального закладу. Тому доцільною вважаємо функцію організатора фізичного виховання, направлену на встановлення взаємозв'язків з дефектологами, психологами, музичними керівниками, а також з лікарями та середнім медичним персоналом. Організатор фізичного виховання повинен брати активну участь у поточному медичному обстеженні дітей, обробці отриманої інформації.

До вище перерахованих функцій було б доцільно додати специфічні функції, які повинен виконувати організатор фізичного виховання дошкільників. Це розвиваюча та контрольна функції. Під розвиваючою функцією ми розуміємо зусилля організатора, направлені на розвиток у дітей сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності та збереження і зміцнення здоров'я в процесі фізичного виховання.

Контрольна функція повинна забезпечити визначення вихідного рівня фізичного розвитку, стану здоров'я, рухових умінь і навичок на початку циклу чи етапу занять та визначення параметрів у кінці циклу чи етапу занять. Здійснення оперативно-поточного контролю в процесі заняття з фізичної культури. Здійснення підсумкового контролю.

Визначивши основні професійні функції організатора фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі ми визначили ті сфери знань, умінь та навичок, в яких фахівці повинні бути компетентними. Таким чином, відокремлення посадових обов'язків фахівця з дошкільного виховання дітей допомогло встановити особливості його професійної компетентності. Під особливос-

тями ми розуміємо якості, які відрізняють яке-небудь явище від інших.

Так як організатор фізичного виховання дошкільного навчального закладу є представником педагогічної професії, то він повинен, як будь-яки педагог, володіти сукупністю компетенції.

Особливості ж професійної компетентності, на наш погляд, повинні бути обумовлені здатністю виконувати певні специфічні професійні обов'язки, які будуть відрізняти організатора від інших педагогів. Таким чином, його основний обов'язок полягає у встановленні системи фізичного виховання через поєднання свого розвитку і виховання дітей. Об'єднання зусиль педагогів і медиків у вирішенні оздоровчих завдань. Організатор фізичного виховання зобов'язаний забезпечити:

– систему фізкультурно-оздоровчих заходів на основі диференціації та індивідуалізації, сприятливого клімату в приміщеннях і на ділянках дошкільної установи, психологічного комфорту, раціонального розпорядку дня, оптимального рухового режиму;

– систему заходів загартування, органічно включених в режимні моменти;

– тісний взаємозв'язок у виконанні вказаних заходів з сім'єю дитини;

– оздоровчу і виховну спрямованість всіх фізкультурних заходів;

– умови для повної реалізації природної потреби дітей в русі;

– керівництво руховою активністю з урахуванням індивідуальних особливостей, звертаючи особливу увагу на мало і гіперрухливих дітей;

– умови для набуття рухового досвіду дітей, перш за все в їх самостійній руховій діяльності;

– різноманітне фізкультурно-ігрове середовище, що дозволяє дітям постійно вести пошук нових дій, рухів; переносити знайомі рухи в нову ситуацію, яка сприятиме активізації їх мови (називати рухи, промовляти дії) і спілкування;

– використання рухливих ігор з доступними правилами;

– позитивну оцінку досягнень дітей в залученні до фізичної культури (особливо боязких, невпевнених в собі);

– умови безпеки дітей.

Виконання цих вимог повинно проходити за умови забезпечення та неухильного виконання правил – урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей та слідування основним принципам фізкультурно-оздоровчої роботи.

Звичайно, професійна компетентність студента не може мати ті ж самі прояви що і в досвідченого фахівця, який володіє життєвим та професійним досвідом. Припустимо, що в професійній компетентності студентів присутні лише основи компетенцій. Але і ці початки необхідно виявити, для того щоб визначити, наскільки ефективним був процес професійного навчання.

З цією метою ми визначили критерії сформованості професійної компетентності. Критерій – «ознака, мірило» [2, с. 257], за визначенням якого можна говорити про те, наскільки студент підготовлений до свідомого виконання своїх обов'язків та до того щоб в подальшому ефективно виявляти свою компетентність під час вирішення різноманітних педагогічних завдань. Критеріями є провідні елементи структур і компетентності. Кожен має цілий ряд показників, які характеризують найбільш суттєві, та необхідні прояви якості, що діагностується.

Критерії та показники професійної компетентності майбутніх організаторів фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі:

загальнопедагогічна компетенція – її показниками є: знання основ педагогіки, дитячої психології, окремих методик; сформованість психолого-педагогічних, методичних та спеціальних умінь; рівень володіння якостями: індивідуальними (урівноваженість, мобільність нервової системи, емоційна стійкість, рівень уяви, фантазування та ін.) та особистісними (прихильність до дітей, сердечність, гуманність, відвертість та ін.);

спеціальна компетенція – знання критеріїв формування груп здоров'я; знання основ фізичного виховання та реабілітації; знання особливостей використання методик оздоровлення дітей з різним рівнем функціонального стану організму;

технологічна компетенція – планування фізкультурно-оздоровчих заходів в залежності від віку, стану здоров'я та індивідуальних особливостей дітей; реалізація виховної та реабілітаційної діяльності в усіх компонентах освітньо-виховної діяльності; використання в роботі спеціальних методів та засобів, які допоможуть укріпити, а при необхідності і відновити здоров'я дітей; нестандартне вирішення оздоровчих завдань;

комунікативна компетенція – встановлення контактів з вихованцями з *урахуванням їх індивідуальних особливостей. Створення позитивного морально-психологічного клімату в дитячому колективі*; залучення сім'ї дошкільника до фізкультурно-оздоровчої діяльності;

рефлексивна компетенція – рефлексія досягнутого рівня розвитку особистості як фахівця; Рефлексія якості результатів виконуваної фізкультурно-оздоровчої роботи.

Висновки та перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Виділення критеріїв та їх характеристика є основою для встановлення рівнів сформованості професійної компетенції методиста з фізичного виховання дошкільників, про які мова йтиме в наступних публікаціях.

Список літератури:

1. Беленька Г.В. Формування компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Ганна Володимирівна Беленька. – К.: Університет, 2011. – 320 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Вільчковський Є.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посібник / Є.С. Вільчковський, О.І. Курок. – 2-е вид. перероб. та допов. – Суми: ВТД «Університет книг», 2004. – 428 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». – К., 2001.
5. Пангелова Н.Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: [Монографія] Н.Є Пангелова. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич, 2013 р. – 432 с.

6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: [навчальний посібник] / Т.І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
7. Семушина Л.Г. Стандарты уровней професионального образования, их значение для разработки содержания подготовки специалистов. – М.: НИИВО, 1993. – 28 с.
8. Фізичний розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу. Лист МОН України, Київ. – 2010 р.

Лой Б.И.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОРГАНИЗАТОРОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Аннотация
В статье рассматриваются вопросы формирования профессиональной компетентности будущих специалистов физического воспитания дошкольных учебных учреждений. Особенное внимание уделяется характеристике показателей профессиональной компетентности будущих организаторов физического воспитания в дошкольном учебном учреждении и раскрытию его функциональных обязанностей. Рассмотрено модель компетентности специалиста, как содержания и структуры профессиональных и социально-психологических качеств, знаний, учений которые в совокупности дают ему общую характеристику как профессиональной личности.
Ключевые слова: формирование, профессиональная компетентность, структура, педагогические условия, критерии эффективности.

Loy B.I.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ORGANIZERS OF PHYSICAL EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Summary
The article deals with questions of formation of professional competence of future specialists of physical education of preschool educational institutions. Particular attention is paid to the characterization of the indicators of professional competence of future organizers of physical education in a preschool educational institution and the disclosure of its functional responsibilities. The model of competence of a specialist, as a content and structure of professional and socio-psychological qualities, knowledge of abilities, which in aggregate give its general characteristic of preparedness professionally capable to realize social tasks, is considered.
Keywords: formation, professional competence, structure, pedagogical conditions, efficiency criteria.

УДК 616-056.2:[373.3.018.51-057.87

ФІЗИЧНИЙ СТАН І РУХОВА АКТИВНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ СІЛЬСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Пангелова Н.Є., Рубан В.Ю.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлені результати досліджень фізичного стану і рівня рухової активності учнів початкових класів сільських шкіл, які проводились з метою визначення напрямів вдосконалення фізкультурно-оздоровчої роботи в сільській школі. Констатувальний експеримент включав дослідження морфофункціонального стану, фізичної підготовленості, фізичного здоров'я і рухової активності молодших школярів, які проживають у сільській місцевості. На основі отриманих результатів був здійснений порівняльний аналіз фізичного розвитку, функціонального стану, фізичної підготовленості й рухової активності міських і сільських школярів.
Ключові слова: фізичний стан, рухова активність, сільські школярі.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати чисельних досліджень свідчать, що основи здоров'я закладаються у дошкільному і молодшому шкільному віці, тож збереження, формування та зміцнення здоров'я кожної дитини є пріоритетним завданням суспільства, школи та сім'ї.

У сучасних умовах загострення соціально-економічних проблем, незадовільного екологічного стану в Україні важливого значення набуває своєчасний і повноцінний фізичний розвиток дітей, підвищення рівня функціональних резервів їх організму. У цьому зв'язку особливу роль відіграє застосування раціональних рухових режимів і фізичних вправ оздоровчої спрямованості, які б задовольняли вимогам навчального процесу і відповідали закономірностям фізичного розвитку молодших школярів [15].

Особливого значення набуває організація і проведення навчального процесу з фізичного виховання школярів з урахуванням регіону проживання, особливо у сільській місцевості, де присутні соціально-економічні та екологічні умови, які є відмінними від умов проживання у містах [18; 16].

Фізичний стан школярів в залежності від місця проживання, соціальних та економічних умов знаходиться у центрі уваги дослідників. При цьому як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці отримують доволі суперечливі результати. Так, результати досліджень В.М. Хахулі [18], G. Graham, S.A. Holt [19], свідчать про те, що сільські діти, у яких рухова активність є більшою, володіють вищим рівнем фізичної роботоздатності, у порівнянні з міськими школярами. Дані інших авторів [20] говорять про те, що фізичний стан дітей визначається особливостями економічного забезпечення сімей і найбільш високі показники морфофункціонального стану, фізичного здоров'я і фізичної підготовленості виявлені у дітей, родини яких мають великі матеріальні прибутки.

М.В. Малінін [13], вивчаючи фізичний розвиток школярів центральних регіонів Росії, виявив, що сільські школярі (особливо – хлопчики) достовірно випереджають міських за усіма показниками фізичного розвитку. У дослідженнях В.С. Лавникович [12] навпаки, отримані дані про те, що антропометричні показники в учнів сільської школи є нижчими, ніж в учнів міської школи.

Що стосується результатів досліджень стану здоров'я дітей (як у сільській місцевості, так і у містах), то їх більшість свідчить про те, що ситуація наближається до критичної: збільшується рівень загальної захворюваності, окремих органів і систем; погіршуються показники фізичного і нервово-психічного розвитку; з'являються захворювання, які раніше були не характерними для дитячого віку (гіпертонія, остеопороз, онкологічні захворювання). За даними МАН України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5%. За період навчання в школі кількість здорових дітей знижується в 4-5 разів [5]. Такий стан вимагає нових підходів до зміцнення здоров'я і підвищення фізичного стану дітей. У сучасних умовах найбільш ефективним і доступним засобом профілактики захворюваності, підвищення розумової й фізичної працездатності, проведення дозвілля школярів є фізична культура.

Фізичне виховання в сільській школі має свої специфічні особливості у порівнянні з міською школою, що обумовлює доцільність застосування соціально-педагогічного підходу до проблеми оптимізації функціонування цілісної системи фізичного виховання та оздоровлення школярів у сільському соціумі. Цей підхід заснований на положенні про те, що здоров'я дитини, розвиток її організму багато у чому залежить від середовища в якому вона проживає.

Сільське соціально-природне середовище з позиції еколого-оздоровчого та психоемоційного комфорту життєзабезпечення людини відрізняється від міського у сенсі збереження та зміцнення здоров'я людини і має низку беззаперечних переваг з одного боку, а з іншого – суттєвих недоліків.

Наші дані підтверджують результати досліджень [8] про те, що перевагами сільської школи є більш сприятливі екологічні умови у порівнянні з міськими навчальними закладами. Позитивними факторами у цьому сенсі є: життя у безпосередній близькості до природи, що дозволяє нівелювати стреси й нервові перевантаження; спосіб життя, що пов'язаний з підвищеною руховою активністю; віддаленість від транспортної завантаженості, агресивної реклами міст; більш спокійний темп і ритм життя; широке використання оздоровчих сил природи; невелика наповнюваність класів та ін.

© Пангелова Н.Є., Рубан В.Ю., 2018

З іншого боку, сільське соціальне середовище має і несприятливі для здоров'я людини фактори. Серед них: відсутність оперативної кваліфікованої медичної допомоги; надзвичайна зайнятість батьків по домашньому господарству; високий рівень безробіття, зниження реальних прибутків сімей; асоціальний спосіб життя багатьох родин, зловживання алкоголем; слабка матеріальна база шкіл та ін.

Практичний досвід [14] свідчить про те, що система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи не може залишатися незмінною. Вона безперервно розвивається. Джерелом цього розвитку є протиріччя між умовами життя суспільства, які змінились; потребами людини і характером тих педагогічних впливів, об'єктом яких вона є.

Отже, розв'язання питання збереження здоров'я та забезпечення гармонійного розвитку особистості молодших школярів є досить актуальною проблемою і має велику практичну значущість. Але, не зважаючи на широкий діапазон досліджень даної проблематики, у доступній нам науковій літературі присутні лише епізодичні дані щодо вдосконалення організаційно-методичних засад процесу фізичного виховання учнів початкових класів сільської школи, що і зумовило напрям проведення дослідження з даної проблеми.

Розробка технології оптимізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільських шкіл потребувала дослідження їх фізичного стану, потребово-мотиваційної сфери і рухової активності.

Мета статті – дослідження та оцінка фізичного стану і рухової активності дітей 7-10 років сільських шкіл.

Методи і організація дослідження. У проведених нами дослідженнях були застосовані наступні методи: теоретичний аналіз даних літературних джерел і узагальнення досвіду передової практики фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку; педагогічні методи – спостереження, експерименти, тестування; антропометричні методи; фізіологічні методи; методи оцінки фізичного здоров'я; метод хронометрії; соціологічні методи; методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Дослідження фізичного стану дітей 7-10 років, які навчаються у Ковалинському НВО «ЗОШ І-ІІ ступенів – ДНЗ» і у НВО «ЗОШ І-ІІІ ступенів – ДНЗ» с. Дівички, Переяслав-Хмельницького району Київської області проводились у вересні-жовтні 2015 року.

Порівнюючи отримані нами дані з антропометричними стандартами можна відмітити, що результати середніх значень довжини тіла дітей 7-10 років, як у хлопчиків, так і у дівчаток відповідають середньому рівню розвитку згідно регіональної таблиці стандартів [11]. Зріст хлопчиків з 7 до 10 років збільшується у середньому на 15,9 см, а у дівчаток на 16,6 см, що підтверджує дані авторів про відсутність статевого диморфізму у темпах збільшення довжини тіла до початку періоду статевого дозрівання (табл. 1).

Дані щодо маси тіла свідчать, що середні значення цього показника у хлопчиків досліджуваних груп є дещо вищими у порівнянні з показниками регіональних таблиць і відповідають середньому рівню розвитку [11]. Дещо нижчі темпи збільшення маси тіла спостерігались у дівчаток, де з 7 до 10 років маса тіла збільшується на 8,4 кг (у хлопчиків з 7 до 10 років збільшення на 10,7 кг). Однак, спостерігалась значна різниця між мінімальними та максимальними показниками, що свідчить про різні темпи збільшення маси тіла як у хлопчиків, так і у дівчаток.

Аналізуючи показники об'єму грудної клітки (ОГК) було встановлено, що отримані показники, як у хлопчиків, так і у дівчаток відповідають середньому рівню розвитку.

Отримані результати вимірювань антропометричних характеристик морфологічного стану обстежуваних дітей та їх аналіз дозволяють констатувати, що контингент обстежуваних (учні сільських ЗОШ) має певні відмінності у показниках фізичного розвитку порівняно з дітьми, які проживають у містах. Порівнюючи наші дані з результатами, які були отримані Н.В. Москаленко [15] при обстеженні учнів початкових класів м. Дніпропетровська, можна говорити про те, що показники довжини тіла у міських школярів є вищими (як у хлопчиків, так і у дівчаток) у середньому на 1-7 см. Така сама тенденція прослідковується у показниках маси тіла, але не у всіх статево-вікових групах. Так, у хлопчиків 7-8 років і у дівчаток 8 років (як сільських, так і міських) показники маси тіла ідентичні, а у хлопчиків і дівчаток 9 років, які проживають у місті маса тіла є більшою майже на 5 кг. Що стосується показників ОГК, то тут, навпаки, результати є вищими у сільських школярів майже у всіх статево-вікових групах, а саме: хлопчики 7 років – на 1,4 см, 9 років – на 2,2 см; дівчатка 8 років – на 3,5 см, 9 років – на 1 см. На нашу думку, відмінності у показниках маси тіла та ОГК сільських і міських школярів пов'язані з факторами харчування, яке є більш здоровим та екологічно чистим на селі, а також – вищим рівнем рухової активності, яка зумовлена умовами проживання у сільській місцевості.

Аналізуючи показники індексів фізичного розвитку, які відображають зв'язки між окремими антропометричними показниками, було з'ясовано, що показники індексу Кетле, який характеризує гармонійність тілобудови, знаходяться у межах норми у всіх статево-вікових групах обстежуваних дітей.

Показники життєвого індексу (ЖІ), який опосередковано свідчить про резервні можливості функції зовнішнього дихання та силового (СІ) індексу (тонус активності м'язової тканини) переважної кількості обстежуваних дітей відповідають рівню розвитку нижче середнього.

Зіставляючи показники індексів фізичного розвитку досліджуваних груп дітей з даними, які були отримані іншими авторами можна відмітити спільні тенденції у показниках індексу Кетле і життєвого індексу. Що стосується силового індексу, то середньоарифметичні значення хлопчиків і дівчаток початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл перевищують показники молодших школярів міських шкіл (за даними В.І. Гордійчук, 2010; Н.В. Москаленко, 2010; О.В. Шиян, 2016) на 8-10%. Цей факт може свідчити про більш високий рівень адаптаційних можливостей організму сільських школя-

Таблиця 1

Статистичні значення показників фізичного розвитку дітей 7–10 років, n=137 (2015 рік)

Показники	Статистичні характеристики	Хлопчики				Дівчатка			
		7 років n=15	8 років n=13	9 років n=16	10 років n=18	7 років n=18	8 років n=16	9 років n=21	10 років n=20
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Довжина тіла, см	$\overline{X}$	122,1	131,4	135,3	138,0	122,4	129,9	137,0	139,0
	min	115,0	116,0	127.0	130,0	116,0	123,0	130,0	128,0
	max	135,0	140,0	146,0	143,0	130,0	140,0	148,0	153,0
	S	5,77	7,18	5,38	3,57	3,85	4,81	4,76	6,68
Маса тіла, кг	$\overline{X}$	25,6	28,2	31,7	36,3	23,3	29,0	29,8	31,7
	min	19,0	22,0	24,0	23,0	18,0	25,0	21,7	23,0
	max	42,0	38,0	40,4	47,0	28,0	43,0	42,0	36,6
	S	6,62	4,79	4,64	6,59	2,75	5,10	5,37	3,63
Обвід грудної клітки, см	$\overline{X}$	63,1	63,5	69,8	71,9	59,1	64,6	66,0	67,5
	min	59,0	59,0	65,0	65,0	54,0	59,0	58,0	61,0
	max	71,0	72,0	74,0	80,0	65,0	72,0	74,0	73,0
	S	3,45	3,89	2,55	4,12	3,02	3,68	4,23	3,21
Індекс Кетле, $г \cdot см^{-1}$	$\overline{X}$	209,0	218,4	234,0	262,8	190,4	206,9	217,6	227,1
	min	157,0	189,4	187,5	170,4	148,8	187,9	161,9	179,7
	max	336,0	281,5	298,5	331,0	233,6	320,9	285,7	263,7
	S	51,59	27,57	31,44	44,12	23,30	37,67	32,75	22,46
Життєвий індекс, $мл \cdot кг^{-1}$	$\overline{X}$	51,78	46,22	47,95	43,42	51,78	44,16	45,77	45,46
	min	39,57	25,58	30,00	34,21	39,57	25,58	35,71	38,24
	max	65,00	57,03	62,50	65,22	65,00	57,03	56,52	56,52
	S	6,98	8,91	9,21	6,10	6,98	8,91	5,51	4,89
Силовий індекс, %	$\overline{X}$	46,28	44,48	47,24	51,82	43,35	33,06	36,55	42,14
	min	33,34	35,49	22,98	37,50	35,72	20,93	23,34	32,79
	max	54,55	56,00	64,59	67,86	58,34	44,00	56,00	61,23
	S	6,21	6,54	11,78	8,34	6,21	6,54	6,14	7,60

рів, оскільки силовий індекс характеризує тонус активності м'язової системи, який певною мірою визначає стан киснево-транспортної системи.

Проведені нами дослідження функціонального стану кардіореспіраторної системи дітей 7-10 років підтверджують дані М.М. Амосова [1], T.M. Wilmar, D.L. Costill [21] про невідповідність темпів збільшення розмірів серця росту тіла в цілому. Статистичні значення показників функціонального стану досліджуваних дітей вказують на більшу їх відповідність віковим нормам у 9-10-річних дітей у порівнянні з 7-8 річними. Крім того, можна говорити про більшу однорідність досліджуваних груп хлопчиків 7-10-річного віку і дівчаток 7-8 років, у порівнянні з дівчатками 9-10 років за результатами сигмальних відхилень у всіх показниках функціонального стану (ЧСС дійсного і відносного спокою, різниця між ними; АТ сист., АТ діаст.; індекс Робінсона; ЖЄЛ, проби Штанге і Генча; індекс Руф'є), що підтверджує дані вчених про те, що у дівчаток 9-10 років починається період статевого дозрівання (препубертатний). Як наголошують М.М. Безруких та ін. [6], препубертальний період є першим критичним періодом постнатального розвитку жіночого організму, коли несприятливі умови зовнішнього середовища здатні провокувати негативні впливи на становлення жіночої репродуктивної системи.

Відмінністю цього вікового періоду є також значне прискорення темпів структурних перетворень у всіх ланках серцево-судинної системи, що забезпечує кровопостачання органів. Однак, як відмічають вчені [21], на відміну від дорослих, досягнення необхідного хвилинного обсягу крові здійснюється у дітей 7-10 років переважно за рахунок ЧСС, що підтверджують отримані нами дані. Висока ЧСС у переважної кількості обстежуваних дітей на тлі зниженого артеріального тиску викликає додаткове напруження у діяльності серцево-судинної системи.

Разом з тим, «енергетичне правило скелетних м'язів», яке було сформульоване І.А. Аршавським [5], говорить про те, що особливості енергетичного обміну, а також особливості змін і перетворень у діяльності серцево-судинної й дихальної систем знаходяться в залежності від розвитку й активності скелетних м'язів. Діяльність скелетно-м'язової системи сприяє вдосконаленню всіх органів і систем, а також – формуванню потужності й міцності організму, які визначають міру здоров'я.

У цих умовах виключного значення набуває оптимальне дозування фізичних навантажень у відповідності з віковими особливостями розвитку і станом здоров'я дитини. Виняткове значення для тренування організму має оптимальна рухова активність дитини, яка сприяє збільшен-

ню тонусу блукаючого нерву, зменшенню ЧСС у стані спокою, збільшенню хвилинного об'єму крові, глибини дихання і легеневої вентиляції.

При аналізі фізичної підготовленості було виявлено, що не зважаючи на певні відмінності у значенні статистичних показників дівчаток і хлопчиків молодшого шкільного віку, нами були зафіксовані спільні тенденції. Найбільші темпи щорічного приросту у фізичній підготовленості дітей у віці від 7-8 років нами були зафіксовані у хлопчиків у показниках сили м'язів рук (42,7%) і гнучкості (20,6%), а у дівчаток – швидкісно-силових здібностей (12,9%). В інтервалі від 8 до 9 років збільшується кількість показників з інтенсивними темпами зростання. Найбільший приріст результатів зафіксований у показниках гнучкості (хлопчики – 40%, дівчатка – 45,2%), сили м'язів рук (дівчатка – 27,2%), динамометрії (хлопчики – 12,5%, дівчатка – 15,5%). У період від 9 до 10 років у хлопчиків активно розвивається гнучкість (54,5%), сила м'язів рук (22,2%) і кисті (23,8%), у дівчаток – сила м'язів рук (26,8%) і кисті (20,2%). Вочевидь, високі темпи приросту цих фізичних здібностей у віці від 7 до 10 років зумовлені тим, що цей віковий період є сенситивним для їх розвитку.

Отже, отримані нами дані підтверджують висновки, Л.В. Волкова [7], Т.Ю. Круцевич [10, 11], Н.В. Москаленко [15], про гетерохронність темпів природного прогресування фізичних здібностей у різні періоди розвитку організму.

Узагальнюючи результати дослідження фізичної підготовленості сільських школярів необхідно відзначити, що її показники, як у дівчаток, так і у хлопчиків всіх досліджуваних вікових груп відстають від середньостатистичних значень для дітей 7-10 років. Більшість показників відповідають низькому і нижче середнього рівням розвитку згідно Державної системи тестів України [9], що свідчить про недостатню ефективність підходів до змісту та організації фізичного виховання молодших школярів в умовах сільських загальноосвітніх шкіл.

Проведені дослідження рівня соматичного здоров'я за експрес-методикою Г.Л. Апанасенка [3] свідчать, що більшість дівчаток 7, 8, 9 і 10 років (72,8%, 65,7%, 50,3% і 45,5% відповідно) та хлопчиків цього же віку (75,7%, 68,3%, 58,2% і 40,2% відповідно) мають низький рівень здоров'я, а нижче за середній рівень спостерігається у 12,2%–20,5% дівчаток і у 10,3%–19,8% хлопчиків.

В цілому, необхідно відмітити, що рівень соматичного здоров'я обстежуваних груп дітей не є задовільним. Порівнюючи отримані нами дані щодо кількісної оцінки фізичного виховання здоров'я учнів початкової школи з результатами інших авторів, можна констатувати наявність спільних тенденцій.

Окрім кількісних показників здоров'я досліджуваних груп дітей нами оцінювався рівень опірності організму негативним чинником довкілля.

Контент-аналіз медичних карт дітей дозволив виявити, що 38% дітей мають хронічні захворювання (хронічний тонзиліт, аденоїди, гайморит, отіт, хвороби органів травлення, порушення зору). Аналіз частоти захворюваності свідчить про загальний низький рівень їх здоров'я. Так, тільки 19 дітей (7 дітей 8 років, 6-9 років і 6 дітей 10-річного віку) можуть бути віднесені до першої групи, до другої групи із 137 дітей увійшли тільки 27, а до третьої групи (4 захворювання на рік і більше) увійшла більшість дітей – 91.

Дослідження рухової активності молодих школярів проводилось за допомогою Фремінгемської методики, а саме – «Карт реєстрації фізичної активності», які заповнювали батьки [10]. Отримані показники рухової активності за добу вказують на те, що школярі ведуть досить малорухливий спосіб життя, оскільки на діяльність сидячого рівня (читання, малювання, виконання домашніх завдань, комп'ютерні ігри та ін.) учні молодших класів витрачають від 4 год. 10 хв. до 4 год. 42 хв. (17,4%–19,6%) добового часу. Отже, можна стверджувати, що рівень рухової активності дітей початкових класів сільських шкіл є недостатнім, не дивлячись на те, що час, який вони витрачають на середньому рівні рухової активності є більшим, ніж у міських школярів. Адже, суттєві адаптаційні зрушення в організмі викликають саме інтенсивні фізичні навантаження, які є змістом спеціально організованої рухової активності. Найбільша тривалість високого рівня рухової активності спостерігалась в учнів на уроках фізичної культури. Від добової кількості часу вона становить 1,4%–4,2% (20 хв.-36 хв.), незначно збільшуючись з віком.

Висновки. Отже, результати дослідження фізичного стану й рухової активності сільських школярів 7-10 років свідчать про наступне:

· показники фізичного розвитку (довжина і маса тіла, обвід грудної клітки) обстежуваного контингенту знаходяться у межах вікових норм. Показники фізичного розвитку хлопчиків є дещо вищими у порівнянні з дівчатками, але ці відмінності не є достовірними. Отримані результати свідчать про наявність певних відмінностей у показниках фізичного розвитку порівняно з дітьми, які проживають у містах;

· зіставляючи показники індексів фізичного розвитку досліджуваних груп дітей з даними інших авторів [2], можна відмітити спільні тенденції у показниках індексу Кетле і життєвого індексу. Що стосується силового індексу, то середньоарифметичні значення хлопчиків і дівчаток 7-10-річного віку сільських шкіл перевищують показники молодших школярів міських шкіл (за даними Н.В. Москаленко, 2010; О.В. Шиян, 2016) на 8-10%;

· середньостатистичні значення показників функціонування серцево-судинної системи (ЧСС дійсного і відносного спокою, різниці між ними, АТ систолічного і діастолічного) обстежуваних школярів відповідали віковим нормам. Середні показники ЖЄЛ, проб Штанге і Генча відповідають низькому рівню;

· дані дослідження фізичної роботоздатності дозволили зробити висновки про рівень вище середнього у хлопчиків і дівчаток 8-річного віку, середній рівень у хлопчиків і дівчаток 9-10 років і низький рівень у 7-річних дітей;

· більшість показників фізичної підготовленості відповідають низькому і нижче середнього рівням розвитку згідно Державної системи тестів України [9], що свідчить про недостатню ефективність підходів до змісту та організації фізичного виховання молодших школярів в умовах сільських загальноосвітніх шкіл;

· визначення стану здоров'я учнів початкових класів проводилось за допомогою методики експрес-оцінки за Г.Л. Апанасенком. Результати обстеження свідчать, що рівень соматичного здоров'я дітей не є задовільним. Більшість дітей входить до групи ризику (середній рівень і нижче).

· рівень рухової активності дітей початкових класів сільських шкіл є недостатнім, не дивлячись на те, що час, який вони витрачають на середньому рівні рухової активності є більшим, ніж у міських школярів. Адже, суттєві адаптаційні зрушення в організмі викликають саме інтенсивні фізичні навантаження, які є змістом спеціально організованої рухової активності.

Таким чином, отримані дані є основою для розробки педагогічних умов оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи.

Список літератури:

1. Амосов Н.М. Раздумья о здоровье / Н.М. Амосов. – М.: ФиС, 1987. – 64 с.
2. Антонік В.І. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури: навч. посібник / В.І. Антонік, І.П. Антонік, В.Є. Андріанов. – К.: ВД «Професіонал», Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
3. Апанасенко Г.Л. Санологія (медичні аспекти валеології): підручник для лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти / Г.Л. Апанасенко, Л.Л. Попова, А.В. Мальований. – Львів: ПП «Кварт», 2011. – 303 с.
4. Арефьєв В.Г. Теоретико-методичні засади диференціації розвивально-оздоровчих занять з фізичної культури учнів основної школи: авт. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)» / В.Г. Арефьєв. – Київ, 2015. – 35 с.
5. Аршавский И.А. Физиологические механизмы и закономерности индивидуального развития / И.А. Аршавский. – М.: Наука, 1982. – 282 с.
6. Безруких М.М. Возрастная физиология: физиология развития ребенка / М.М. Безруких, В.Д. Сонькин, Д.А. Фарбер. – М.: ИЦ «Академия», 2008. – 416 с.
7. Волков Л.В. Теорія та методика дитячого та юнацького спорту. – Вид. 2-е перероб. і доп. / Л.В. Волков. – К.: Освіта України, 2016. – 464 с.
8. Гогин А.Б. Организация физкультурно-оздоровительной работы в сельской школе : учебно-метод. материалы / А.Б. Гогин, Н.В. Гогина. – Шуя: ФБОУ ВГО «ШГПУ», 2008. – 94 с.
9. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України / за ред. М.Д. Зубалія. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 1997. – 36 с.
10. Круцевич Т.Ю. Концепція удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітній школі / Т.Ю. Круцевич // Фізичне виховання у сучасній школі. – 2012. – № 2(78). – С. 8–9.
11. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания / Т.Ю. Круцевич. – К.: Олимп. лит-ра, 1999. – 231 с.
12. Лавникович В.С. Возрастная динамика показателей физической подготовленности младших школьников сельской местности / В.С. Лавникович, П.П. Новицкий // Тезисы VII Всероссийской конференции «Физическое воспитание и школьная гигиена». – М., 2011. – Ч. 1. – С. 86–91.
13. Малинин В.М. Развитие системы физкультурно-оздоровительной деятельности сельской школы: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания (социальная работа)» / В.М. Малинин. – Москва, 2009. – 157 с.
14. Масленников С.М. Особенности занятий в сельской малочисленной школе / С.М. Масленников, Т.Н. Леонтьева // Физическая культура в школе. – 2005. – № 1. – С. 15–17.
15. Москаленко Н.В. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів : навч. посіб. / Н.В. Москаленко, О.В. Шиян. – Дніпропетровськ: Інновація, 2011. – 238 с.
16. Рубан В.Ю. Вікові особливості фізичного розвитку учнів початкових класів сільських загальноосвітніх шкіл / В.Ю. Рубан // Спортивний вісник Придніпров'я. – № 3. – 2016. – С. 184–188.
17. Сермеев Б.В. Спортсменам о воспитании гибкости / Б.В. Сермеев. – М.: Физкультура и спорт, 1970. – 62 с.
18. Хахуля В.М. Підвищення ефективності системи фізичного виховання дітей середнього шкільного віку сільських шкіл / В.М. Хахуля, О.М. Бурла // Вісник Чернігівського Національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2011. – Вип. 86. – Т. 1. – С. 201–204.
19. Graham G., Holt S.A., Parker M. Children moving: A reflective approach to teaching physical education. – 9 th ed. – Nev York: McGraw-Hill, 2013.
20. Rokita A. Bawiac-ucze sie / A. Rokita, T. Rzepa. – Wroclaw, 2010. – 42 s.
21. Wilmar T.M., Costill D.L. Physiology of sport and exercise / T.M. Wilmar, D.L. Costill. – Champaign: Human Kinetics, 1994. – 549 p.

Пангелова Н.Е., Рубан В.Ю.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ФИЗИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ И ДВИГАТЕЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ СЕЛЬСКОЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация
В статье освещены результаты исследований физического состояния и двигательной активности учеников начальных классов сельских школ, которые проводились с целью определения путей совершенствования физкультурно-оздоровительной работы в сельской школе. Констатирующий эксперимент включал исследования морфофункционального состояния, физической подготовленности, физического здоровья и двигательной активности младших школьников, которые живут в сельской местности. На основе полученных результатов был осуществлён сравнительный анализ физического развития, функционального состояния, физической подготовленности и двигательной активности городских и сельских школьников.
Ключевые слова: физическое состояние, двигательная активность, сельские школьники.

Pangelova N.Yi., Ruban V.Y.
SHEE «Pereiaslav-Khmelnitskyi State Pedagogical University
named after Hrygoriy Skovoroda»

PHYSICAL CONDITION AND MOTOR ACTIVITY OF JUNIOR PUPILS OF RURAL SECONDARY SCHOOL

Summary
The article deals with the results of researehings of physical condition and motor activity of junior pupils of rural schools which hold to determine the ways of improving physical and recreational work at rural school. Established experiment included researching of morpho-functional condition, physical preparation, physical health and motor activity of junior pupils, who live in a village. On the basis of the results the comparative analysis of physical preparation and motor activity of urban and rural pupils was made.
Keywords: physical condition, motor activity, rural pupils.

УДК 796.011.3-053.4

КОМПЛЕКСНОЕ РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ И НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Пангелова Н.Е.
ГУВЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

Кусай М.В.
тренер-преподаватель теннисного центра,
г. Кирият-Шмона, Израиль

Цель исследования – обосновать и разработать педагогические условия комплексного развития физических и нравственных качеств детей дошкольного возраста в процессе физического воспитания. Методы исследования: теоретический анализ литературных источников; педагогические методы (педагогические эксперименты; педагогическое наблюдение; педагогическое тестирование); физиологические методы; антропометрические методы; психодиагностические методы; методы математической статистики. Контингент испытуемых – дети 5-6-летнего возраста. Результаты констатирующего эксперимента доказывают наличие взаимосвязи и взаимовлияния компонентов морфофункционального состояния, физической подготовленности и нравственного развития детей 5 и 6 лет. Полученные данные стали основой для разработки педагогических условий сопряжённого развития их физических и нравственных качеств детей старшего дошкольного возраста в процессе физического воспитания.

Ключевые слова: сопряжённое развитие, физические и нравственные качества, дети дошкольного возраста, физическое воспитание.

Постановка проблемы. Анализ последних исследований и публикаций. Формирование социально-активной личности в сочетании с физическим развитием является необходимым условием подготовки к жизни в современном обществе. Особенно значимым является это положение в системе обучения и воспитания детей дошкольного возраста, что отмечено в значительном количестве законодательных актов.

Современная Украина переживает непростой исторический период. Негативные тенденции, которые угрожают развитию общества, заключаются не только в экономическом кризисе и политической нестабильности, но и в деформации личности. Сегодня материальные ценности часто доминируют над духовными в общественном сознании, поэтому у детей появляются искривлённые представления о нравственности.

Вместе с тем, данные исследований свидетельствуют про неудовлетворительное состояние здоровья и низкий уровень физической подготовленности дошкольников [2; 5].

Известно, что физическое здоровье является фундаментом здоровой личности, а от психического зависит душевное здоровье (составляющей которого является нравственное) и социальное. Поэтому закономерным является то, что во многих государственных документах акцентируется внимание на необходимость укрепления физического и психического здоровья детей и молодёжи.

В связи с этим, именно физическое воспитание рассматривается современной педагогической и психологической наукой как особенный вид деятельности, содействующий развитию физических, нравственных, интеллектуальных качеств, необходимых для формирования целостной, гармоничной личности ребёнка и его здоровья.

Однако, вопрос нравственного развития детей дошкольного возраста в процессе физического воспитания остаётся ещё недостаточно исследованным. В доступной нам литературе не было обнаружено исследований, посвященных организационно-практическим аспектам использования средств физической культуры для формирования нравственных качеств дошкольников, что определяет актуальность данной проблемы.

Цель исследования – обосновать и разработать педагогические условия комплексного развития физических и нравственных качеств детей дошкольного возраста в процессе физического воспитания.

Методы и организация исследований. В процессе исследований были использованы следующие методы: теоретический анализ литературных источников и обобщение опыта передовой педагогической практики; педагогические методы (педагогические эксперименты; педагогическое наблюдение; педагогическое тестирование); физиологические методы; антропометрические методы; психодиагностические методы; методы математической статистики.

Исследования проводились в ДОУ № 149 г. Львова и ДОУ №9 «Солнышко» г. Переяслав-Хмельницкого Киевской области. Исследуемым контингентом были дети 5-6-летнего возраста, всего 154 ребёнка.

Изложение основного материала. Для того, чтобы обосновать и разработать педагогические условия комплексного развития физических способностей и нравственных качеств старших дошкольников в процессе физического воспитания, необходимо было определить наличие, а также информационную значимость взаимосвязей компонентов физического состояния и нравственного развития детей 5 и 6 лет. С этой целью нами был проведен корреляционный и факторный анализы компонентов, которые обеспечивают функционирование двигательной системы и нравственной сферы ребёнка.

Анализ корреляционных связей между показателями двигательной системы и нравственной сферы детей 5 и 6 лет позволил констатировать,

© Пангелова Н.Е., Кусай М.В., 2018

что уровень всех компонентов нравственного развития (когнитивного, эмоционального, поведенческого) в определённой степени зависит от их морфофункционального состояния и физической подготовленности.

Подтверждается факт присутствия тенденции взаимозависимости развития физических способностей и нравственных качеств, как у мальчиков, так и у девочек 5-6 лет между показателями быстроты (r = 0,3-0,34), скоростно-силовыми (r = 0,43), координационными способностями (r = 0,38), гибкостью (r = 0,40-0,47) и поведенческим (деятельностным) компонентом морального поведения дошкольника. Можно предположить, что ребёнок с оптимальным уровнем физической подготовленности более уверен в себе, принимает активное участие в подвижных играх, коллективных занятиях физическими упражнениями, где происходит его активная социализация. Были обнаружены взаимосвязи между скоростно-силовыми способностями и эмоциональным компонентом нравственного развития (r = 0,38-0,25), что может свидетельствовать про то, что концентрация и лабильность нервных процессов, которые обуславливают проявление этих способностей в значительной мере влияют на силу проявления эмоций ребёнка к моральным или аморальным поступкам, что будет способствовать его личностному становлению.

Установлено, что количество значимых корреляционных взаимосвязей морфофункционального состояния, физической подготовленности с компонентами нравственного развития у детей 5 лет больше, чем у 6-летних (5 лет – 33, 6 лет – 27), что свидетельствует про более высокую степень биологической надёжности организма детей 5 лет. В период от 5 до 6 лет отмечается интенсивное увеличение антропометрических показателей и, одновременно дисбаланс с функциональными показателями сердечно-сосудистой и дыхательной систем, что обусловливает напряжение адаптационных механизмов (как физиологических, так и психофизиологических) к условиям внешней среды.

Использование факторного анализа в исследованиях позволило установить информационную значимость составляющих в общей структуре двигательной системы и нравственной сфере детей 5-6 лет, а также выделить её основные компоненты.

При анализе факторных матриц, было установлено, что в возрасте от 5 до 6 лет у девочек увеличивается общий вклад интегральных факторов физических способностей, морфофункционального состояния и нравственных качеств с 48,5% до 54,4%. У мальчиков этот вклад уменьшается с 43,5% до 34,7%, что может быть связанным с более интенсивным формированием эмоционально-нравственной сферы девочек старшего дошкольного возраста в сравнении с мальчиками.

Установленные взаимосвязи между показателями двигательной системы и компонентами нравственного развития подтвердили целесообразность педагогических воздействий, сущность которых состоит в сопряжённом влиянии на биологическую и психическую сферу ребёнка.

Полученные данные стали основой для разработки педагогических условий, направленных на комплексное развитие физических и нравственных качеств дошкольников. Была разработана модель формирования нравственных качеств детей 5-6 лет в процессе занятий физическими упражнениями, которая обеспечила комплексный подход к решению поставленной проблемы. Она включала цель, принципы, закономерности, методы и педагогические условия повышения эффективности нравственного воспитания и физической подготовки детей экспериментальных групп в процессе проведения разных организационных форм занятий физическими упражнениями.

Экспериментальная методика сопряжённого физического и нравственного развития детей старшего дошкольного возраста предусматривала соблюдения таких педагогических условий: внедрение личностно-ориентированного воспитания нравственных качеств детей в процессе организованной двигательной деятельности; взаимосвязи разных видов деятельности (игровой, двигательной, учебной) ребёнка в процессе нравственного воспитания; комплексного подхода к формированию физических и нравственных качеств детей в процессе занятий физической культурой; совершенствование содержания воспитательной работы по формированию нравственных качеств в процессе занятий физическими упражнениями; учёт возрастных и индивидуальных особенностей детей; совместной работы дошкольного образовательного учреждения и семьи в становлении личности ребёнка.

Совершенствование содержания воспитательной работы в процессе занятий физической культурой осуществлялось в следующих направлениях: внедрение инновационных технологий физического воспитания; внедрение методик психопрофилактической работы (сказкотерапия, смехотерапия, музыкотерапия, адаптированные методики психофизической гимнастики); использование элементов детского туризма; внедрение элементов спортивно-ориентированного физического воспитания [1; 3; 4; 5; 6].

Направленность педагогических воздействий для каждой группы осуществлялась согласно положениям теории «сенситивных периодов» развития не только физических способностей, а также - их взаимосвязи с нравственными качествами и значимости дисперсионных вкладов в общую структуру психофизического развития старших дошкольников.

Эти подходы реализовывались в разных формах организации работы по физическому воспитанию. В разработанной классификации форм занятий физическими упражнениями было выделено четыре блока: физкультурные занятия (сюжетно-игровые, тематические, комплексные, физкультурно-познавательные, учебно-тренировочные); физкультурно-оздоровительные мероприятия в режиме дня (подвижные игры на прогулке – сюжетные, игры с правилами, игры-эстафеты, украинские народные игры); туристско-краеведческая деятельность (переходы, прогулки-походы, туристические праздники, экскурсии, походы выходного дня с участием родителей).

Выводы. Реализация педагогических условий, направленных на комплексное развитие физических способностей и нравственных качеств детей 5 и 6 лет осуществлялась с учётом основных дидактических закономерностей, возрастных особенностей нормирования общей и выборочной величины физических нагрузок.

Проведенные педагогические эксперименты подтвердили эффективность разработанных педагогических условий сопряженного развития физических способностей и формирования нравственных качеств детей старшего дошкольного возраста в процессе физического воспитания в системе работы дошкольных образовательных учреждений.

Список литературы:

1. Бальсевич В.К. Спортивно-ориентированное физическое воспитание учащихся общеобразовательных школ: метод. пособие / В.К. Бальсевич [и др.]. – СПб.: Питер, 2006. – 72 с.
2. Богінич О.Л. Фізичне виховання дошкільників засобами гри: навч.-метод. посіб. / Ольга Богінич. – К.: Шкільний світ, 2007. – 120 с.
3. Глазырина Л.Д. Физическая культура дошкільника / Л.Д. Глазырина. – М.: Владос, 1999. – 262 с.
4. Козырева О.В. Спартианская программа воспитания, образования и организация досуга детей дошкольного возраста / О.В. Козырева, В.И. Усаков //Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2007. – № 1. – С. 58–61.
5. Круцевич Т.Ю. Спеціфічні принципи комплексного розвитку особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 2–3. – С. 96–98.
6. Пангелова Н.Є. Зміст та організаційна структура туристсько-краєзнавчої діяльності в умовах дошкільної освітньої установи / Н.Є. Пангелова, М.Д. Попов // Гуманітарний вісник державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: наук.-теор. збірник. – Тернопіль: Астон, 2006. – Спец. випуск: Педагогіка. – С. 137–142.

Пангелова Н.Є.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Кусай М.В.
тренер-викладач тенісного центру, м. Киріят-Шмона, Ізраїль

КОМПЛЕКСНИЙ РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ І МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація
Мета дослідження – обґрунтувати та розробити педагогічні умови комплексного розвитку фізичних і моральних якостей дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел; педагогічні методи (педагогічний експеримент; педагогічне спостереження; педагогічне тестування); фізіологічні методи; антропометричні методи; психодіагностичні методи; методи математичної статистики. Контингент досліджуваних – діти 5-6-річного віку. Результати констатувального експерименту, доводять наявність взаємозв'язку і взаємовпливу компонентів морфофункціонального стану, фізичної підготовленості та морального розвитку дітей 5 і 6 років. Отримані дані стали основою для розробки педагогічних умов сполученого розвитку фізичних і моральних якостей дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Ключові слова: поєднаний розвиток, фізичні і моральні якості, діти дошкільного віку, фізичне виховання.

Pangelova N.Yi.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»
Kusay M.V.
Coach at Tennis Center, Kiryat Shmona, Israel

COMPLEX DEVELOPMENT OF PHYSICAL AND MORAL QUALITIES OF PRESCHOOL-AGE CHILDREN IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary
The aim of researching – to prove and to find out pedagogical conditions of complex development of physical and moral qualities of children of pre-school age in the process of physical education. The methods of researching: theoretical analysis of literary searches; pedagogical methods (pedagogical experiments; pedagogical observing; pedagogical testing; physiological methods; anthropometry methods; psychic-diagnosis methods; math statistics' method. The contingent of participants – children of 5-6 years. The results of established experiment prove the availability of intercommunication and inter-influence of components of morpho-functional condition, physical preparation and moral development of children of 5-6 years. The received data became the basis for elaboration of pedagogical conditions of connected development of physical and moral qualities of children of older school age in the process of physical education.

Keywords: connected development, physical and moral qualities, children of pre-school age, physical education.

УДК 796.011.3–053.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ТА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Пивовар А.А.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

В статті наведено відомості щодо організації і комплексного планування педагогічних дій в процесі фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку. В результаті проведених досліджень визначені темпи розвитку фізичних здібностей дітей старшого дошкільного віку, визначено співвідношення занять в навчальному році при вибірковому вихованні фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку для кожної вікової групи.

Ключові слова: педагогічні дії, фізичні і пізнавальні здібності, діти старшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. Удосконалення системи і змісту діяльності всіх освітніх інститутів, в тому числі дошкільних навчальних закладів є одним з основних завдань педагогічної науки й практики.

Дошкільний вік – це період, коли відбуваються найбільш інтенсивні процеси росту і розвитку організму, формування особистості дитини. Саме в цьому віці закладаються основи майбутнього стану здоров'я фізичної підготовленості, розумової діяльності людини [8; 9].

Цей період (від народження до 6 років) і є найважливішим етапом у розвитку пізнавальних здібностей людини. В умовах організованого дошкільного навчання і фізичного виховання у дітей активно розвиваються увага, сприйняття, пам'ять, мислення, мова, уява, завдяки чому підвищується рівень їх пізнавальної активності [8; 9].

Педагоги, психологи і фізіологи дійшли висновку, що інтелектуальні здібності не варто розглядати ізольовано, без контексту рухового розвитку дитини [1; 2; 8].

Оптимальними умовами проявлення і розвитку здібностей дитини під час навчання є спільна ігрова діяльність, коли діти не тільки рухаються, а й легко запам'ятовують усе нове.

Дослідники Е.С.Вільчковський (1997), О.Д. Дубогай (2001) відзначають, що одним з кризових явищ вітчизняних традиційних і авторських систем освіти є розрив між фізичним вихованням й іншими сторонами виховання дітей дошкільного віку, відсутність реальних механізмів, які обумовлюють взаємозв'язок пізнавальної і рухової діяльності у процесі навчання. Суть такої взаємодії полягає у формуванні системи навчання, яка передбачає інтегрований освітній, оздоровчий, загальний виховний ефект як запоруку оптимального розумового і фізичного розвитку дитини, що в наш час є найбільш актуальним.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проведений теоретичний аналіз та узагальнення передової практики свідчить про те, що певні розробки питання інтеграції пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання дітей дошкільного віку є.

Так, білоруські вчені Л.Д. Глазиріна і В.А. Овсянкін [5] пропонують підходи, які мають можливість підвищити фізичну підготовленість дітей і одночасно рівень розвитку розумових здібностей на основі принципів «фасцінації», синкретичності, творчої активності.

Автори на основі діалектичних взаємозв'язків між різноманітними явищами та процесами в системі оздоровчих, виховних, освітніх напрямів програми фізичного виховання в дошкільних закладах розробили нові структури фізичних занять, нестандартні методики, які сприяють гармонійному розвитку дитини гуманістичним шляхом.

Фахівцями в галузі дошкільної педагогіки була розроблена модульна педагогічна система виховання і розвитку дітей від трьох до семи років, яка отримала назву «Росинка».

Модуль «Зростаю здоровим» являє собою програмно-методичний посібник з фізичного виховання дітей дошкільного віку, в якому представлені сучасні ідеї здоров'язберігаючої педагогіки. Автори пропонують шляхи покращання фізичного, інтелектуального та емоційного здоров'я дошкільників.

М. Єфименко [7] вважає, що засоби кольорового оформлення (інтер'єру групи, фізкультурної зали) можна сприяти ефективному розвитку дитини, зміцненню її психічних функцій, формуванню особистості.

Отже, вчені дійшли висновку щодо існування взаємозв'язку між фізичною і пізнавальною діяльністю дитини і доцільністю педагогічних дій, спрямованих на інтегрований розвиток пізнавальної та рухової сфери дитини. Однак, в науково-методичній літературі спостерігаються протиріччя у визначенні спрямованості і плануванні педагогічних дій, які б сприяли поєднаному фізичному і розумовому розвитку дітей дошкільного віку, що і обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета статті. Визначення спрямованості педагогічних дій в процесі фізичної підготовки та розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури й узагальнення досвіду передової педагогічної практики; педагогічний експеримент; спостереження; педагогічне тестування; психодіагностичні методи; методи математичної статистики.

Дослідження були проведені на базі школи-дитячого садку № 9 «Сонечко» м. Переяслав-Хмельницький Київської області. Досліджуваним контингентом були діти 5-6 років, вихованці школи-дитячого садка.

© Пивовар А.А., 2018

Виклад основного матеріалу. В процесі проведених педагогічних експериментів констатувального характеру при дослідженні психофізичної структури дітей старшого дошкільного віку встановлено наявність взаємозв'язку і взаємодії між компонентами, які характеризують рівень розвитку як фізичних, так і пізнавальних здібностей. Необхідно відмітити, що високі темпи приросту були відмічені у дітей 5 і 6 років в показниках фізичної підготовленості (40-20,9%) і складових пізнавальних здібностей (20,5-13,3%). Це свідчить про доцільність застосування методики сполученого розвитку фізичних і пізнавальних здібностей у практиці фізичного виховання старших дошкільників.

Організація занять, спрямованих на сполучений розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей передбачає здійснення педагогічних дій у наступних напрямах:

- *руховий*, коли вирішуються завдання формування рухових умінь та навичок, управління рухами, розвиток фізичних якостей, підвищення функціональних можливостей організму;
- *пізнавальний або когнітивний,* коли розвивається пізнавальна сфера, досліджуються пізнавальні мотиви, тощо;
- *соціально-психологічний* – виховання, спрямоване на формування мотивів, інтересів, потреб в засвоєнні цінностей фізичної культури (рухів, фізичних вправ) [9].

У дошкільному навчальному закладі вирішенню завдань спорідненого фізичного та інтелектуального виховання сприяють варіативні фізкультурні заняття, під час проведення яких створюються оптимальні умови для всебічного розвитку дітей [8].

Основний зміст методики поєднаного розвитку фізичних і пізнавальних здібностей старших дошкільнят був представлений в навчально-тренувальних заняттях, а також тематичних заняттях, заняттях з елементами ритміки та аеробіки. Такі заняття можуть мати різні варіанти проведення і включати різний руховий матеріал.

Заняття навчально-тренувального типу були побудовані на застосуванні доступних дітям видів фізичних вправ: основних рухів, загальнорозвиваючих вправ, рухливих ігор у поєднанні з завданнями, які спрямовані на розвиток пізнавальних здібностей. Під час таких занять здійснюється засвоєння нових рухів, вдосконалення вже знайомих рухових вмінь, розвиток фізичних здібностей та активізація пізнавальної діяльності дитини.

Тематичні заняття присвячені одному виду спортивних вправ (лижі, ковзани, плавання, велосипед) або одному виду спортивної гри (баскетбол, футбол і т.ін.) і включали до свого складу серії підготовчих, підвідних і спеціальних вправ, які не тільки допомагають дітям оволодівати технічними особливостями спортивних вправ та елементами спортивних ігор, але й ефективно сприяють розвитку рухових якостей.

Заняття ритмічною гімнастикою поєднували комплекс фізичних вправ з елементами акробатики, художньої гімнастики, танцювальних ритмічних мелодій. Підбір рухів повинен бути цікавим для дітей і передбачати проявлення уяви, пам'яті, сприймання.

Проведення фізкультурних занять різних типів, під час яких поєднано розвиваються фізичні і пізнавальні здібності дошкільнят, передбачає використання не тільки традиційних методів організації занять фізичними вправами. Ми пропонуємо також застосувати метод психофізичного тренінгу В.Н. Шебеко [11] і метод «дитячого експериментування» М.М. Поддьякова [10]. Основою цих методів є положення про те, що діти засвоюють рухи не в готовому вигляді, а з позиції творчості, яке включає рухову імпровізацію, рухове уявлення, рухове експериментування.

Метод психофізичного тренінгу дає старшим дошкільникам можливість через власні рухи передавати зміст народних казок, літературних творів, життєвих ситуацій. Руховий задум реалізується спонтанно, без спеціальної підготовки, процес діяльності є одночасно і результатом. Діти доповнюють, змінюють знайомі рухи, створюють нові композиції із засвоєних старих елементів.

«Дитяче експериментування» вчить розуміти побудову руху, яким чином можна змінювати його форму і зміст. Воно створює зв'язок уявлення і мислення в межах дитячого віку. Цей зв'язок не може виникнути сам по собі. Він виникає в процесі співпраці педагога і дитини. «Дитяче експериментування» здійснює розвивальний вплив на рухові здібності дітей і у сукупності складає основу рухової творчості.

Ці методи знайшли широке застосування при організації і комплексному плануванні педагогічних дій у процесі фізичної підготовки та інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку [8; 9].

Але, засновуючись на передовому досвіді вітчизняної [3; 4] та зарубіжної практики [11] можна відмітити, що одним з найбільш ефективних методів організації занять фізичними вправами дітей дошкільного віку є ігровий і спортивно-ігровий (змагальний), правильна організація яких сприяє удосконаленню основних фізичних здібностей та психологічних якостей особистості, яка розвивається.

Спортивно-ігровий метод організації занять передбачає використання у навчально-виховному процесі різноманітних засобів і методів виконання фізичних вправ, а також участь дітей у змагальній діяльності.

Ми використовували спортивно-ігровий метод три рази на тиждень, по 25-35 хвилин кожне заняття, в час, відведений для навчальних занять фізичними вправами згідно програми. Використання цього методу дозволяє максимально вирішувати оздоровчі завдання, а також освітні і виховні.

Змістом спортивно-ігрового методу є основна і ритмічна гімнастика, танцювальні вправи, рухливі ігри, спортивні види фізичних вправ, естафети.

Планування роботи з використанням спортивно-ігрового методу здійснювалося з врахуванням вікових особливостей фізичних і пізнавальних здібностей.

У результаті наших досліджень були отримані дані, які дають можливість достатньо об'єктивно здійснювати планування спрямованості в спортивно-ігровій фізичній підготовці дітей старшого дошкільного віку (табл. 1).

Таблиця 1

Темпи розвитку фізичних здібностей дітей від 5-ти до 6-ти років, %

Зміст тесту	Фізичні здібності	Хлопчики	Дівчатка
Згинання-розгинання рук в упорі лежачи	Сила м'язів рук	24,2	19
Підняття тулуба в сід із положення лежачи на спині	Сила м'язів тулуба	28,6	40
Кидки і ловля м'яча за 30с	Швидкість реакції	26,7	32,5
Нахил уперед	Гнучкість	29,2	20,5
Стрибок у довжину з місця	Швидкісно-силові здібності	20,9	15
Біг 30м	Швидкість	5,5	5,3
Стрибок з поворотом	Спритність	7,5	3,3
Човниковий біг 3х10м	Спритність	11,5	7,2
Теппінг-тест	Частота локальних рухів	0	-9,8

Дані таблиці свідчать, що такі фізичні здібності, як сила, швидкість, спритність, швидкісно-силові здібності мають великі темпи приросту, що буде обумовлювати планування більшої кількості вправ цієї спрямованості. Для більш об'єктивного добору засобів вибіркового виховання фізичних здібностей дітей старшого дошкільного віку можна користуватись наступною диференціацією темпів приросту фізичних здібностей, а в зв'язку з цим визначенням кількості занять на рік, у % (за Л.В. Волковим, 1990):

від 1,0% до 5% – низький – кількість занять 15%;

від 6,0% до 10% – середній – кількість занять 25%;

від 11% до 15% – високий – кількість занять 30%;

від 16% і вище – максимальний – кількість занять 40%.

Маючи таку диференціацію темпів приросту фізичних якостей можливо здійснювати і планування співвідношення засобів тренувального впливу вибіркової спрямованості (табл. 2).

Таблиця 2

Співвідношення занять в навчальному році при вибірковому вихованні фізичних якостей дітей старшого дошкільного віку, %

Фізичні якості	Середня група	Старша група
Швидкість	20	15
Швидкісно-силова	25	35
Спритність	25	20
Сила	20	20
Гнучкість	10	10

Висновки. Розглядаючи динаміку розвитку фізичних і пізнавальних здібностей з позиції «сенситивних періодів», нами була визначена спрямованість педагогічних впливів для кожної вікової групи. Найбільший ефект може бути досягнутий при акцентованому тренувальному впливі координаційного, швидкісно-силового, швидкісного і силового характеру із застосуванням вправ, які потребують проявлення такої здібності, як гнучкість. Причому, доцільно поєднувати виконання вправ даної спрямованості із завданнями для розвитку сприймання, мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Дані темпів приросту фізичних здібностей дітей 5 і 6 років дозволили визначити, що такі фізичні якості, як спритність, швидкість, сила, швидкісно-силові мають високі темпи приросту, що буде обумовлювати планування більшої кількості вправ цієї спрямованості. Планування засобів вибіркового виховання фізичних здібностей здійснювалось згідно диференціації темпу розвитку фізичних здібностей і у зв'язку з цим відбувалося визначення кількості занять на рік.

Список літератури:

1. Аршавский И.А. Физиологические механизмы и закономерности индивидуального развития / И.А. Аршавский. – М.: Наука, 1981. – 282 с.
2. Вільчковський Е.С. Програма з фізичного виховання «Будь здоровим, малюк» (для дітей, які мають порушення опрно-рухового апарату) / Е.С. Вільчковський, Н.Ф. Денисенко. – К.: ІЗМН, 1997. – 64 с.
3. Вильчковский Э.С. Педагогические основы процесса формирования двигательной подготовленности детей 3-7 лет: автореф. диссерт. докт. пед. наук / Э.С. Вильчковский. – К., 1989. – 44 с.
4. Волков Л.В. Спортивно-игровой метод в физическом воспитании детей дошкольного возраста (средняя, старшая, подготовительная группы): Программа и метод. рекомендации / Л.В. Волков. – Переяслав-Хмельницкий, 1990. – 32 с.
5. Глазырина Л.Д. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: Пособие для пед. дошк. учреждений / Л.Д. Глазырина, В.А. Овсянкин. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 176 с.
6. Дубогай О.Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів: Метод. посіб. для вчит. початк. шк. та фіз. культ., студ., батьків / О.Д. Дубогай, Б.П. Пангелов, Н.О. Фролова, М.І. Горбенко. – К.: Оріяни, 2001. – 152 с.
7. Єфименко М. Колір у вихованні дошкільнят / М. Єфименко // Дошкільне виховання. – 1998. – № 11–12. – С. 18–19.
8. Пангелова Н.Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання [Текст] : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Пангелова Наталія Євгенівна ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – К., 2014. – 39 с.
9. Пивовар А.А. Взаємозв'язок компонентів рухової системи та інтелектуальної сфери у старших дошкільників / А. Пивовар // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. – № 2. – С. 38–40.
10. Поддьяков Н.Н. Доминирование процессов интеграции – закон развития детей дошкольного возраста / Н.Н. Поддьяков // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 1. – С. 73–77.
11. Шебеко В.Н. Вариативные физкультурные заняття в детском саду: старший дошкольний возраст: Пособие для педаг. дошк. учрежд. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2003. – 100 с.

Пивовар А.А.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ОСОБЕННОСТИ ПЛАНИРОВАНИЯ СРЕДСТВ ФИЗИЧЕСКОГО И УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация
В статье приведены сведения по организации и комплексном планировании педагогических воздействий в процессе физического воспитания детей старшего дошкольного возраста. В результате проведенных исследований определены темпы развития физических способностей детей старшего дошкольного возраста, определено соотношение занятий в учебном году при выборочном воспитании физических качеств детей старшего дошкольного возраста для каждой возрастной группы.
Ключевые слова: педагогические действия, физические и познавательные способности, дети старшего дошкольного возраста.

Pyvovar A.A.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

FEATURES OF THE PLANNING OF MEANS OF PHYSICAL AND MENTAL DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

Summary
The article provides information on the organization and complex planning of pedagogical actions in the process of physical education of children of the senior preschool age. As a result of the conducted researches, the pace of development of physical abilities of children of the senior preschool age is determined, the correlation of employment in the academic year with the selective education of physical qualities of children of the senior preschool age for each age group is determined.
Keywords: pedagogical activities, physical and cognitive skills, children of pre-school age.

УДК 37.016:796.011(477)

ДОПОВНЕННЯ СТАНДАРТУ ВІЩОЇ ОСВІТИ В МЕЖАХ КОЖНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ ВИПУСКНИКА, ЯКА ПЕРЕДБАЧАЄ НАВИЧКИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Попрошаєв О.В.
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Білик О.А.
Харківський національний медичний університет

У статті на підставі аналізу нормативно-правових актів прийнятих у 2016, 2017 роках, доведена необхідність включення у стандарт вищої освіти в межах кожної спеціальності загальної компетентності випускника, яка передбачає навички рухової активності. На етапі реформування національної системи освіти необхідно зберегти науково-методичний та кадровий потенціал кафедр фізичного виховання. Навчальна дисципліна «Фізичне виховання» повинна залишатися обов'язковою. У стандартах вищої освіти необхідно передбачити в межах кожної спеціальності наявність загальної компетентності випускника щодо здатності використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Це надасть університетам широкі повноваження щодо вибору навчальних дисциплін, програм, засобів та методів навчання студентів, які дозволять підготувати висококласного фахівця в обраному виді діяльності, а також всебічну та гармонійно-розвинуту особистість.
Ключові слова: фізичне виховання, система освіти, компетентність, нормативно-правові акти, державні стандарти, навчальна програма, реформування, інтеграція.

Постановка проблеми. Останнім часом загострилося питання про місце та роль навчальної дисципліни «Фізичне виховання» підчас реформування системи вищої освіти України, а саме її перебудова відповідно до вимог європейського освітнього простору. Впровадження автономії навчальних закладів спрямоване, на підвищення якості професійної підготовки майбутніх

© Попрошаєв О.В., Білик О.А., 2018

фахівців, їх конкурентоздатності на ринку праці протягом життя. Підчас перебудови системи вищої освіти, необхідно враховувати деякі особливості: по-перше, галузь фізичного виховання студентів в Україні та країнах Європи має дуже значні відмінності в методологічних підходах до її формування, що потребує дуже виваженого підходу до внесення змін і перехідного періоду; по-друге, приймаючи рішення, щодо фізичного виховання необхідно враховувати стан здоров'я української молоді. Тому очевидно, що під час реформ конче важливо, втілюючи нове, обов'язково зберегти власні здобутки.

Безумовно, останнім часом, процес фізичного виховання у вищих навчальних закладах, у своїй традиційній формі, не дозволяє у повному обсязі вирішити поставлені перед ним завдання. Тому, необхідна його оптимізація в напрямку оновлення цілей та завдань, з обов'язковим урахуванням вимог сьогодення та наповнення її новими, більш ефективними, сучасними засобами та методами рухової активності. Це сприятиме вихованню всебічно-розвинутої, гармонійної, фізично міцної особистості та спеціаліста в певній галузі.

Таким чином, потрібно переорієнтувати ставлення до фізичного виховання щоб проблема здоров'язбереження, ведення здорового способу життя у студентської молоді розглядалися як пріоритетний напрямок розвитку системи освіти. Необхідно підкреслити, що фізичне виховання - це єдина дисципліна, яка вирішує одночасно освітні, виховні, оздоровчі завдання та відіграє значну роль у підготовці студентської молоді до служби у Збройних Силах України. Події, які відбуваються на сході України, засвідчили важливість фізичної підготовки майбутніх воїнів-захисників нашої Вітчизни, які отримують базову фізичну підготовку саме під час практичних занять із фізичного виховання у вищих навчальних закладах.

Згідно до нових стандартів вищої освіти в Україні, випускник вищого навчального закладу повинен володіти рядом професійних та загальних компетенцій (знань, вмінь та навичок), з метою бути затребуваним та конкуренто спроможним спеціалістом на ринку праці. В переліку загальних компетентностей випускника обов'язково повинно бути компетентність, яка передбачає навички рухової активності.

Зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Дослідження проводилось згідно плану науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на 2016-2020 роки.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. У теперішній час існує багато публікацій, які висвітлюють питання реформування сучасної вищої освіти України в контексті рішень Болонського процесу та адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [1, с. 354; 2, с. 36–38; 4, с. 41–45; 8, с. 156; 9, с. 27–29; 5, с. 36–43; 6, с. 3–8; 10, с. 50–59]. Однак практично немає наукових праць, які стосуються питань реформування навчальної дисципліни «Фізичне виховання» з урахуванням реалій сьогодення.

У цьому зв'язку важливими є результати дослідження в якому на підставі аналізу нормативно-правових актів визначено місце навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти, під час інтеграції ВНЗ України в загально європейський освітній простір, враховуючи національні традиції та реалії і особливості сьогодення, та надані пропозиції щодо удосконалення організації фізичного виховання і масового спорту у ВНЗ України [7, с. 134–140].

Крім того звертають на себе увагу результати досліджень, які висвітлюють актуальні питання реформування фізичного виховання та підкреслюють значущість ролі і функцій кафедр фізичного виховання та збереження їх науково-кадрового потенціалу, впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, відповідності (якісного змісту) варіативних навчальних програм, спрямованих на заохочення студентської молоді, підвищення рівня їх мотивації і інтересу до занять з фізичного виховання [3, с. 225].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В зазначених наукових працях надані пропозиції щодо удосконалення викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у ВНЗ України, але ці пропозиції потребують доповнення та уточнень. Крім того під час реформування національної системі освіти та перебудови її на компетентністний підхід важливим є відстояти в стандарті вищої освіти в межах кожної спеціальності загальну компетентність випускника, яка передбачає навички рухової активності.

Мета дослідження. На підставі аналізу нормативно-правових актів прийнятих у 2016, 2017 роках довести необхідність включення у стандарт вищої освіти в межах кожної спеціальності загальну компетентність випускника, яка передбачає навички рухової активності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз діючих нормативно-правових актів прийнятих у 2016, 2017 рр. з метою визначення державної політики в цьому питанні.
2. Обґрунтувати необхідність включення у стандарт вищої освіти, загальної компетентності, яка передбачає навички рухової активності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення матеріалів науково-методичної літератури, нормативно-правових актів, інших джерел інформації та практичного досвіду фахівців щодо організації навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України та західноєвропейських університетах.

Виклад основного матеріалу з аналізом отриманих наукових результатів. У 2016, 2017 роках були прийняти декілька нормативно-правових актів, які направлені на створення у суспільстві умов до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя для формування здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності в державі.

Серед цих документів головним є Указ Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»». Звертаємо увагу, що в затвердженій Національній стратегії у III розділі «Мета та основні завдання» одними із завдань, поставлених Президентом є: розроб-

лення комплексу показників для оцінки рівня фізичного здоров'я різних груп населення; модернізація в навчальних закладах системи фізичного виховання, яка має бути органічно поєднана з іншими компонентами здорового способу життя; посилення відповідальності керівників навчальних закладів за забезпечення, розвиток і модернізацію фізичного виховання та належний рівень рухової активності; врегулювання питання щодо віднесення до педагогічного навантаження вчителів фізичної культури та відповідних науково-педагогічних працівників навчальних закладів, функції з надання ними учням та студентам консультації з питань здорового способу життя; сприяння впровадженню в навчальний процес та позакласну роботу з фізичного виховання у загально - освітніх та вищих навчальних закладах популярних серед дітей та молоді видів спорту, тощо.

Необхідно зазначити, що фінансове забезпечення реалізації Національної стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших незаборонених законодавством джерел.

Прийняття Національної стратегії є дуже важливим кроком, тому що для її реалізації потрібно розробити та прийняти в установленому порядку відповідні законодавчі та інші нормативно-правові акти, плани та заходи, спрямовані на реалізацію її положень.

В цьому зв'язку важливим є прийняття Постанови Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року №1695-VIII «Для забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади». В цій постанові зазначено, що Верховна Рада України постановляє: 1. Кабінету Міністрів України запропонувати механізми відповідальності керівників навчальних закладів для створення належних умов для ведення здорового способу життя та забезпечення фізіологічних норм рухової активності школярів та студентів; 2. доручити Міністерству молоді та спорту України, розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України тести і нормативи для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення; 3. доручити Міністерству освіти і науки України передбачити у стандартах вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня в межах кожної спеціальності наявність компетентності випускника щодо здатності використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, а також відповідних результатів навчання, зокрема, що до виконання встановлених нормативів фізичної підготовленості; рекомендувати ректорам вищих навчальних закладів з метою формування зазначеної компетентності та досягнення відповідних результатів навчання передбачити для студентів заняття з фізичного виховання не менш, як протягом двох років навчання в обсязі 4 години на тиждень, враховуючі що заняття з фізичного виховання мають відновлювальне значення.

Таким чином, ми бачимо зацікавленість держави в модернізації системи фізичного виховання у навчальних закладах з урахуванням не тільки міжнародного досвіду, а із національними традиціями та вітчизняними реаліями, з метою формування здоров'я підростаючого покоління, забезпечення генофонду нації та зміцнення обороноздатності держави.

Крім того, необхідно звернути увагу на наказ МОН України від 01.06.2016 р. № 600, яким затверджено Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, що серед переліку *загальних компетентностей випускника, передбачають і навички рухової активності* (це підтверджується і листом Міністерства освіти і науки України від 18.07.2016 р. № 1/11-9585 «Щодо фізичного виховання у вищих начальних закладах»). Таким чином, ми бачимо, що в умовах децентралізації влади та автономії вищих навчальних закладів, держава дає можливість вищим навчальним закладам серед переліку загальної компетентності випускника в стандартах вищої освіти передбачати і навички рухової активності.

За 2016, 2017 рр. в підтримку фізичного виховання та спорту на державному рівні видано значну кількість законодавчих актів. В цих документах, з одного боку, є прагнення створити передумови для формування здорової фізично підготовленої молоді, майбутніх захисників Вітчизни, а з іншого, не дозволити дискредитувати ідею загально європейського освітнього простору. Але на практиці не всі ВНЗ України приймають до уваги ці нормативно-правові акти. Ми пропонуємо, враховуючи вищевикладене, освітню професійну програму (стандарт вищої освіти) для першого (бакалаврського) рівня в межах кожної спеціальності доповнити загальною компетентністю, яка передбачає навички рухової активності, а саме ***здатність використовувати різні види та форми рухової активності для поліпшення працездатності, підготовки і самопідготовки до майбутньої професійної діяльності та ведення здорового способу життя***.

Вважаємо, що відповідно до зазначеної компетентності у стандартах вищої освіти (в її нормативному змісті) результатами навчання мають бути: ***знання*** основ використання рухової активності для підтримання і зміцнення здоров'я та розуміння ролі фізичної культури в розвитку людини і підготовки фахівця; ***вміння*** використовувати та застосовувати різні види рухових дій для занять масовим спортом та оздоровчим фітнесом; ***здатність*** до використання засобів фізичної культури для підвищення рівня функціональних можливостей організму, розвитку фізичних якостей, досягнення особистих життєвих і професійних цілей, а також ***виконання встановлених державних вимог до фізичного стану та фізичної підготовленості***. Це надасть університетам повноваження щодо вибору навчальних дисциплін, програм, засобів та методів навчання студентів, які дозволять підготувати висококласного фахівця в обраному виді діяльності, а також всебічну та гармонійно-розвинуту особистість.

Також спортивній спільноті необхідно ставити питання перед Міністерством освіти і науки України, щодо відновлення імперативної сили до наказ МОН від 11.01.2006 р. № 4 «Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних

закладах», Міністерству потрібно роз'яснити механізм можливого запровадження «Фізичного виховання» як обов'язкової дисципліни ВНЗ на підставі Закону України «Про вищу освіту».

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сучасному етапі, коли відбувається реформування національної системи освіти відповідно до стандартів загальноєвропейського простору, не варто відмовлятися від навчальної дисципліни «Фізичне виховання» та відповідних кафедр, тому що *це єдина дисципліна яка вирішує одночасно освітні, виховні та оздоровчі завдання*, а різні структурні підрозділи які можуть бути створені замість кафедр будуть лише частково вирішувати ці завдання. Крім того, на цей час кафедра фізичного виховання, як структурний підрозділ ВНЗ, вирішує не тільки завдання пов'язані зі зміцненням здоров'я, розвитком фізичних якостей та рухових здібностей, а сприяють формуванню компетенцій організації і проведення студентами самостійних занять спортивно-оздоровчого характеру, спрямованих на зміцнення власного здоров'я, підвищення рівня функціональних можливостей організму, позитивної мотивації та потреби в систематичних заняттях. Зміст і обсяг відповідних занять повинен визначатися на підставі науково обґрунтованих норм для студентської молоді, наявних мотивів і цінностей, з урахуванням характеру рухової активності студента у навчанні та майбутній професійної діяльності.

Висновки:

1. На етапі реформування національної системи освіти необхідно зберегти науково-методичний та кадровий потенціал кафедр фізичного виховання, а навчальна дисципліна «Фізичне виховання» повинна залишатися обов'язковою.
2. Відповідно до ряду нормативно-правових актів, які були прийняті у 2016, 2017 роках та враховуючи запроваджену автономію ВНЗ України є можливість включення до стандарту вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня в межах кожної спеціальності загальну компетентність випускника щодо здатності використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, а також відповідних результатів навчання, зокрема, що до виконання встановлених нормативів фізичної підготовленості.
3. Щоб вирішити питання відновлення імперативної сили до наказу МОН від 11.01.2006 р. № 4 «Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», міністерству потрібно роз'яснити механізм можливого запровадження «Фізичного виховання» як обов'язкової дисципліни ВНЗ на підставі Закону України «Про вищу освіту».

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Вивчити досвід та провести аналіз форм і методів фізичного виховання студентської молоді у навчальних закладах Європейського Союзу та США.

Список літератури:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Мунтян В.С. Болонський процес і організаційно-методичні проблеми діяльності кафедри фізичного виховання // Школа професійної майстерності. – Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2012. – С. 36–38.
3. Мунтян В.С. Фізичне виховання у контексті положень нового закону України «Про вищу освіту» / В.С. Мунтян, В.І. Пліско // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Випуск 118, Том 1. – 2014 р. – С. 222–226.
4. Пліско В.І. Проблеми інтеграційного зв'язку між теорією та практикою / В.І. Пліско, А.Й. Сікура // Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму. – Запоріжжя: – 2013. – С. 41–45.
5. Попрошаєв О.В. Фізичне виховання в контексті інтеграції в загальноєвропейський освітній простір / О.В. Попрошаєв, О.А. Білик, М.В. Островський // Спортивна наука України. – 2015. – № 2. – С. 36–43.
6. Попрошаєв О.В. Визначення місця та ролі навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти / О.В. Попрошаєв, В.С. Мунтян, М.В. Островський // Спортивна наука України. – 2016. – № 3. – С. 3–8.
7. Попрошаєв О.В. Навчальна дисципліна «Фізичне виховання» в умовах реформування системи вищої освіти України / О.В. Попрошаєв, О.А. Білик // Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча работа в закладах освіти : Збірник наукових праць. – Додаток до Гуманітарного віснику ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, ФОП Домбровська Я.М., 2017. – С. 141–149.
8. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.
9. Якименко Ю.І. Якість освіти – головний принцип Болонського процесу / Ю.І. Якименко // Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 27–29.
10. Попрошаєв О.В. Аналіз нормативно-правових документів, які регулюють організацію навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України // «Modern European science - 2014». Volume 18. Technical science. Physical culture and sport : Sheffield, Science and education LTD. – S. 50–59.

Попрошаев А.В.
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого
Билык О.А.
Харьковский национальный медицинский университет

ДОПОЛНЕНИЕ СТАНДАРТА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРЕДЕЛАХ КАЖДОЙ СПЕЦИАЛЬНОСТИ ОБЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТЬЮ ВЫПУСКНИКА, КОТОРАЯ ПРЕДУСМАТРИВАЕТ НАВЫКИ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Аннотация
В статье на основании анализа нормативно-правовых актов принятых в 2016, 2017 годах, доказана необходимость включения в стандарт высшего образования в пределах каждой специальности общую компетентность выпускника, которая предусматривает навыки двигательной активности. На этапе реформирования национальной системы образования необходимо сохранить научно-методический и кадровый потенциал кафедр физического воспитания. Учебная дисциплина «Физическое воспитание» должна оставаться обязательным предметом. В стандартах высшего образования необходимо предусмотреть в пределах каждой специальности наличие общей компетентности выпускника, а именно способность использовать различные виды и формы двигательной активности для активного отдыха и ведения здорового образа жизни. Это даст университетам широкие полномочия по выбору учебных дисциплин, программ, средств и методов обучения студентов, которые позволят подготовить высококлассного специалиста в выбранном виде деятельности.
Ключевые слова: физическое воспитание, система образования, нормативно-правовые акты, компетентности, государственные стандарты, учебная программа, реформирование, интеграция.

Poproshaev O.V.
Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv
Bilyk O.A.
National Medical University, Kharkiv

ADDITION TO THE HIGHER EDUCATION STANDARD IN EACH SPECIALTY FOR GENERAL COMPETENCE OF THE GRADUATE, WHICH THE SKILLS OF MOTOR ACTIVITY PROVIDE

Summary
The aim of the work proves the necessity to include in the higher education standard in each specialty for general competence of the graduate, which the skills of motor activity provide, which based on the analysis of legal acts for 2016–2017 years. It is necessary to save the scientific and methodical potential, staff of the physical education departments at the stage of reforming the national education system. The subject of "physical education" should remain obligatory. In the standards of higher education it is necessary to predict in each specialty for general competence of the graduate regarding the ability to use different types and forms of motor activity for active rest and healthy lifestyles. It will give universities wide powers in the choice of academic disciplines, programs, means and methods of teaching students, which will allow preparing the higher educated specialist in the chosen field of activity.
Keywords: physical education, educational system, competence, legal acts, state standards, educational program, reforming, integration.

УДК 796.011-057.87

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Потужній О.В., Шульга М.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Розглядається стан індивідуальної фізичної культури молоді, її формування за допомогою занять з фізичного виховання. Підкреслено критичну ситуацію, яка спостерігається в сучасній школі по відношенню молоді до занять з фізичного виховання, їх неуцтво відносно оволодіння необхідним обсягом знань, рухових навичок і умінь, що в результаті є незадовільним відносно рівня розвитку основних фізичних і спеціальних якостей, функціональних можливостей різних органів і систем організму. Встановлено, що молодь повинна регулярно займатися фізичною культурою. Показано, що це ставить перед суспільством важливе завдання – цілеспрямовано формувати у молодого покоління здорові інтереси, наполегливо боротися з шкідливими звичками, послідовно прищеплювати потребу фізичного і морального вдосконалення, виховувати високі вольові якості, мужність і освіченість в розумінні власного стану.
Ключові слова: індивідуальна фізична культура, молодь, фізичне виховання, особистість.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підвищення рейтингу здоров'я в системі цінностей особистості є необхідною умовою для успішної реалізації мети і завдань фізичної культури різних верств населення. На жаль, сьогодні фізична культура помітно втрачає своє ціннісне значення в суспільстві. Діти, підлітки та молодь віддають переваги технічним інноваціям, які з кожним днем набирають прогресуючої популяризації. У результаті знижується інтерес до занять фізичною культурою, спортом, і як наслідок – масове погіршення стану здоров'я. Даний факт підтверджено результатами досліджень багатьох учених [3; 7].

Дієвими засобами підвищення рухового режиму учнівської молоді та формування у них індивідуальної фізичної культури є належні норми, які базуються на сучасних принципах фізичного виховання. Одним з головних є принцип пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості, що передбачає побудову системи фізичного виховання в цілому і окремих програм з урахуванням індивідуальних і групових, соціальних і духовних потреб людей, а також формування та осмислення поняття «індивідуальна фізична культура» за допомогою занять з фізичного виховання та мотивації до занять фізичною культурою [10]. Спираючись на цей принцип, було розроблено концепцію гуманізації залучення населення до занять для всіх [9], де за основу взято особистий інтерес кожної людини до певного виду рухової активності і задоволення цього інтересу шляхом створення умов для занять спортом різних верств населення.

Мета дослідження – аналіз, синтез та узагальнення літературних джерел щодо сутності формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді в процесі фізичного виховання.

Методи досліджень: аналіз, синтез та узагальнення наукової літератури.

Виклад основного матеріалу. У багатьох публікаціях [2] об'єктивно вказується на катастрофічне погіршення стану здоров'я населення України, на скорочення тривалості життя в середньому до 60–62 років, на темпи вимирання української нації, яка за цим показником перебуває на другому місці у світі після Ботсвани. Серед багатьох причин називають невідповідність рухового режиму фізіологічним нормам та недотримання контрольних чинників здорового способу життя (загартування, відсутність шкідливих звичок, раціональне харчування). Дані чинники впливають на біологічну сферу людини, погіршуючи її здоров'я, але їх регуляція (дотримання або недотримання) здійснюється психологічною (поведінковою) сферою особистості [3]. Тому вчені [9] розглядають людину у сфері фізичної культури як біологічну особистісно-соціальну систему: «Біологічне та особистісне як те, що визначає її індивідуальну активність, та соціальне в тому розумінні, що людина діє в суспільстві та суспільство до певної міри визначає її мотиви, ідеали, цілі, способи їх досягнення і види діяльності» [10]. Але суспільство із затягнутими на десятиріччя суперечливими реформами в системі вищої і середньої освіти змінило соціальний статус фізичної культури і поглибило суперечності між соціальною потребою в підготовці гармонійно розвинених молодих людей та економічним забезпеченням цього процесу.

Спроба зміни системи фізичного виховання у закладах освіти згідно з Європейською кредитно-модульною системою призвела до скорочення годин з фізичного виховання та переведення 60% часу на самостійні заняття, які в основній формі не були здійснені через декілька причин, але головною з них є відсутність мотивації і переконання в їх корисності та необхідності. Таким чином, вища школа виявилася неготовою до усвідомлення значення фізичної культури у формуванні здорової всебічно і гармонійно розвиненої учнівської молоді [7].

Учнівська молодь, до якої належать випускники загальноосвітніх шкіл та студенти I–II курсів коледжів, – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні та інші властивості. Вона тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших поколінь і вікових груп, перебувають у стані формування та становлення.

© Потужній О.В., Шульга М.П., 2018

Тому саме в цей період спеціалістам галузі фізичної культури слід звертати увагу на формування мотивації до занять з фізичного виховання, всіляко доносити інформацію про її користь та розвивати в особистості індивідуальну (особисту) фізичну культуру на заняттях з фізичного виховання та позакласній роботі [5].

У теорії фізичної культури розрізняють поняття «фізична культура суспільства» і «фізична культура людини» (особиста фізична культура). За наявності чималої кількості визначень поняття «фізична культура» ми зупинимося на тому, що подає Т.Ю. Круцевич: «Фізична культура – частина загальної культури, сукупність спеціальних духовних та матеріальних цінностей, способів їх виробництва та використання з метою оздоровлення людей і розвитку їхніх фізичних здібностей» [10].

У даному визначенні спочатку фігурують сформовані суспільством духовні і матеріальні цінності, які можуть використовуватися людьми для розвитку своїх фізичних здібностей, поліпшення свого здоров'я. Проте таке тлумачення фізичної культури було б неповним, оскільки фігурує лише об'єкт, на який спрямована дія цінностей фізичної культури. Людина як суб'єкт не лише споживає ці цінності, а й, переступаючи через свою особистість, може їх засвоїти або не засвоїти і через свою діяльність створити нові цінності, значущі особисто для неї: поліпшити своє здоров'я, зміцнити м'язи, вдосконалити фігуру тощо. Проте ці матеріальні цінності можуть бути використані з різною метою: на благо суспільства чи проти нього [8].

Щоб краще зрозуміти сказане, існує наступне трактування поняття Т.Ю. Круцевич, де фізична культура розглядається як процес опанування знань, умінь та навичок виховної, навчальної, оздоровчої, рекреаційної діяльності для подальшого використання в процесі самовдосконалення, і як результат – рівень фізичного здоров'я, який людина змогла зберегти або поліпшити завдяки своєму бажанню, знанням, здоровому способу життя і руховій активності [5].

Фізичне виховання у навчальних закладах різних типів і рівнів є невід'ємною частиною освіти та оптимізації фізичного, функціонального стану особистості, її підготовки до подальшого життя. Аналіз літературних джерел, де розглянуто формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді за допомогою занять з фізичного виховання, дає підстави вважати, що ефективність занять далека від бажаної. Понад 70% учнів практично не займаються фізичними вправами під час дозвілля та не розуміють, як можна управляти своїм організмом та вдосконалювати свої фізичні можливості [1]. Можна вважати, що учнівська молодь не має уявлення про особисту фізичну культуру через пропускання занять або небажання відвідувати їх, що суттєво залежить від батьків та викладача фізичної культури навчального закладу.

Аналізуючи роботи О.Ю. Марченко про ставлення школярів до фізкультурно-спортивної діяльності,можна допустити думку, що у дітей немає належної мотивації до занять спортом, цінності у сфері фізичної культури не сформовані, а відповідь «брак часу» існує, як відмовка. Крім цього, було виявлено, що хлопці і дівчата мають різне ставлення до уроків фізичної культури, а задоволеність ними у хлопців спостерігається частіше ніж у дівчат [8]. Тобто, за цими даними можна констатувати факт негативної динаміки ставлення школярів до уроків фізичної культури. За даними О.Ю. Марченко зацікавленість заняттями у хлопців 5-го класу – 100%, 6-го – 78,2%, 7-го та 8-го – 54%. Старшокласники виявили дуже низьку зацікавленість уроками фізичної культури, але відсоток тих, хто займається фізкультурно-спортивною діяльністю у поза навчальний час, навпаки, зростає. Це свідчить про існування у школярів потреби фізичного вдосконалення, але юнаки не бачать, що це можна зробити на уроках фізичної культури, тому вони обрали заняття різними видами спорту в поза навчальний час [4].

У працях, де розглянуто фактори впливу на формування цінностей учнівської молоді засобами фізичної культури, зазначено, що на формування стійкого позитивного ставлення до систематичних занять фізичними вправами як невід'ємної складової способу життя здійснюють вплив батьки, школа, в якій навчається особистість одинадцять років, та мікросередовище. Значний внесок роблять учитель фізкультури, організація позакласної та позашкільної роботи з фізичного виховання, батьки, які сприяють (або не сприяють) захопленню дітей спортом та дотримання правил здорового способу життя. Невеликий внесок (до 10%) у формуванні інтересу у молоді до здорового способу життя докладають преса та телебачення. Результати дослідження ученої свідчать, що рівень неспеціальної фізкультурної освіти студентів є низьким, що виявляється у теоретичних знаннях, не сформованості цінностей індивідуальної фізичної культури.

Аналіз літературних джерел Т.Ю. Круцевич, О.А. Томенка дає змогу констатувати, що сучасна освітня практика недостатньою мірою сприяє формуванню фізичної культури особистості школярів, прояву ними творчості, ініціативи, навичок самостійних занять фізичною культурою. Причиною цьому є мала експериментальна обґрунтованість теоретичних основ національної фізкультурної освіти [6]. Тому для виявлення закономірностей функціонування цього явища необхідним є вивчення взаємозв'язків між характеристиками, що охоплюють його змістово-процесуальний і персоніфіковано-результативний рівні, для визначення щільності взаємозв'язків та їх аналізу. Вони стверджують, що для всіх вікових груп за більшістю параметрів показники прояву складових неспеціальної фізкультурної освіченості були вищими у юнаків (2–21,3%), особливо значною є різниця для показників соматичного здоров'я (21,3%) та рухової активності на високому рівні енерговитрат, тобто організованих високо інтенсивних занять видами спорту та рухової активності (13,8%). Лише для показників рухової активності на середньому рівні інтенсивності статистично вірогідних відмінностей не було зафіксовано($p > 0,5$) [7].

Автори стверджують, що рівень засвоєння цінностей фізичної культури школярами буде вищим у випадку реалізації таких умов: високої теоретичної підготовленості, наявності свідомої

потреби у заняттях фізичною культурою, належного рівня соматичного здоров'я та достатніх для певного віку і статі загальних обсягів рухової активності, що дозволяє нам рекомендувати цілеспрямовано впливати на ці показники для стимулювання до засвоєння цінностей фізичної культури [6].

Висновки. Фізична культура є однією зі складових культури людини взагалі, індивідуальний рівень якої може охарактеризувати її поведінку, вчинки і дії на поточний момент часу. В результаті аналізу літературних джерел ми з'ясували, що до індивідуальних цінностей фізичної культури особистості відносять сукупність спеціальних знань у галузі фізкультурної освіченості, всебічного фізичного розвитку, ідеалів фізичної досконалості, до яких прагне кожна конкретна людина, уявлення про способи їх досягнення, знання особливостей стану організму та сприяння особистісного гармонійного розвитку за допомогою занять з фізичного виховання.

Учнівська молодь у період навчання повинна найбільш активно оволодіти повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи цивільні, суспільно-політичні, професійно-трудові.

Фізична культура сприяє прояву кращих властивостей особистості, при цьому на високому емоційному рівні реалізується одна з найважливіших суспільних потреб – спілкування з людьми. У процесі занять фізичною культурою виробляється свідоме й активне ставлення до громадської роботи, визначені вміння та навички до цієї важливої форми діяльності, що ґрунтується на принципах демократії та гласності. Фізична культура розвиває громадську активність учнівської молоді та формує особистісну фізичну культуру

Перспективою досліджень є поглиблене вивчення способів формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді за допомогою занять з фізичного виховання.

Список літератури:

1. Безверхня Г.В. Вплив занять фізичними вправами на формування ціннісних категорій фізичної культури студентів / Г.В. Безверхня, О.Ю. Марченко // Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх»: досвід, досягнення, тенденції: мат. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – С. 43–47.
2. Булатова М.М. Здоров'я і фізична підготовленість населення України / М.М. Булатова, О.Г. Літвін // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 3–9.
3. Григорьев В.И. Кризис физической культуры студентов и пути его преодоления / В.И. Григрьев // Теория и практика физ. культуры. – 2004. – № 2. – С. 54–61.
4. Круцевич Т.Ю. Факторы, влияющие на формирование ценностей физической культуры студентов / Т.Ю. Круцевич, О.Ю. Марченко // Мат. XIII Междунар. науч. конф. «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». – 2009. – Т. 1. – С. 91–94.
5. Круцевич Т.Ю. Формування фізичної культури студентів у системі вищої освіти / Т.Ю. Круцевич, О.Ю. Марченко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 78–82.
6. Круцевич Т. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: концептуальні підходи до розгляду / Т. Круцевич, О. Томенко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2009. – № 3. – С. 24–31.
7. Круцевич Т. Концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді / Т. Круцевич, О. Томенко // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2011. – № 2. – С. 164–168.
8. Марченко О.Ю. Гендерні відмінності ставлення школярів до фізкультурно-спортивної діяльності / О.Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць / за ред. С.С. Єрмакова. – 2013. – № 10. – С. 41–45.
9. Столяров В.И. Теория и методология современного физического воспитания : состояние разработки и авторская концепция : монография / В.И. Столяров. – К.: Олимп. лит., 2015. – 704 с.
10. Теорія і методика фізичного виховання: в 2 т. / [за ред. Т.Ю. Круцевич]. – К.: Олімп. л-ра, 2012. – Т. 1. – 391 с.

Потужний А.В., Шульга Н.П.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация
Рассматривается состояние индивидуальной физической культуры учащейся молодежи, ее формирование с помощью занятий по физическому воспитанию. Подчеркнуто критическую ситуацию, которая наблюдается в современной школе по отношению молодежи к занятиям по физическому воспитанию, их невежество относительно овладения необходимым объемом знаний, двигательных навыков и умений, что в результате является неудовлетворительным относительно уровня развития основных физических и специальных качеств, функциональных возможностей различных органов и систем организма. Установлено, что учащаяся молодежь должна регулярно заниматься физической культурой. Показано, что это ставит перед обществом важную задачу – целенаправленно формировать у молодого поколения здоровые интересы, настойчиво бороться с вредными привычками, последовательно прививать потребность физического и нравственного совершенствования, воспитывать высокие волевые качества, мужество и образованность в понимании собственного состояния.

Ключевые слова: индивидуальная физическая культура, учащаяся молодежь, физическое воспитание, личность.

Potuzhniy A.V., Shulga N.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

THEORETICAL ASPECTS OF FORMING OF INDIVIDUAL PHYSICAL CULTURE TO STUDENT'S YOUNG PEOPLE

Summary
The state of individual physical culture of studying young people is examined, her forming by means of employments on physical education. Underline critical situation which is observed at modern school on attitude of young people toward employments on physical education, their ignorance in relation to a capture by the necessary volume of knowledge, motive skills and abilities, that as a result is unsatisfactory in relation to the level of development of basic physical and special internals, functional possibilities of different organs and systems of organism. It is set that studying young people must regularly engage in a physical culture. It is shown that it sets the important problem before society – purposefully to form healthy interests at the young generation, insistingly to contest with harmful habits, consistently to inoculate the necessity of physical and moral perfection, bring up high volitional internals, courage and formed in understanding of eigenstate.
Keywords: individual physical culture, studying young people, physical education, personality.

УДК 378.091.26:796.011.3

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Потужній О.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури виділено основні педагогічні умови ефективності застосування педагогічного контролю в управлінні процесом фізичного виховання студентів. Здійснено аналіз сучасних підходів до оцінки учбової діяльності студентів вищих навчальних закладів. Розглянуто особливості застосування рейтингової системи для студентів спеціального і спортивного навчальних відділень. Проаналізовано підходи і критерії оцінки успішності студентів з дисципліни «Фізичне виховання» на основі впровадження бально-рейтингових систем. Визначені їх позитивні і негативні аспекти в процесі фізичного виховання студентів.
Ключові слова: фізичне виховання, студенти, учбова діяльність, рейтингова оцінка.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійне збільшення потоку різноманітної навчальної інформації, надзвичайно напружена розумова діяльність, відсутність вільного часу і прогресуюча з кожним навчальним роком гіподинамія є однією з основних причин зниження показників фізичної роботоздатності і функціонального стану організму студентів. Ситуація ускладнюється тим, що в рейтингу основних життєвих цінностей і факторів успіху фізичне здоров'я займає не перше місце [9, с. 34]. Саме це спонукає до пошуку нових шляхів організації фізичного виховання, які б сприяли підвищенню мотивації студентської молоді до фізкультурно-спортивної діяльності.

Вирішення зазначеного питання може бути пов'язане з удосконаленням системи контролю навчальних досягнень студентів. Проте, теоретичний і практичний аспекти розгляду й аналізу системи фізичного виховання у вищій школі зазвичай обмежуються питаннями контролю фізичної і функціональної підготовленості студентів [4, с. 19].

Виникнення нових форм оцінки зазвичай розглядається як спосіб протистояння традиційним формам контролю у вигляді нормативів, що дозволяє оцінити суб'єктивні показники, які визначають ставлення до власного здоров'я, інтерес до фізичної культури.

Аналіз і узагальнення науково-методичної літератури та програмно-нормативних документів організації навчального процесу в вищих навчальних закладах (ВНЗ) і досвід здійснення контролю свідчать, що подолання недоліків традиційної системи вимірювання й оцінювання навчальної діяльності студентів можливе через застосування рейтингової оцінки якості засвоєння навчального матеріалу [2, с. 27].

Мета дослідження – аналіз сучасних підходів до оцінювання навчальної діяльності студентів ВНЗ на основі рейтингового підходу.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних наукової літератури та мережі Internet.

Виклад основного матеріалу. Аналіз досвіду застосування рейтингового контролю у ВНЗ демонструє його позитивний вплив на підвищення

© Потужній О.В., 2018

якості управління освітнім процесом: 1) підвищується пізнавальна активність студентів, у тому числі й у позанавчальний час; 2) розширюються можливості для оперативної корекції змісту і методики викладання, для реалізації диференційованого підходу з урахуванням індивідуальних можливостей студентів; 3) компенсується проблема екзаменаційного стресу, який відчувають студенти у зв'язку з підвищенням об'єктивності оцінювання [4, с. 20].

Саме тому фізичне виховання студентів має бути організоване за системою модульного навчання з виділенням якісно відмінних модулів. З урахуванням змісту «Навчальної програми з фізичного виховання» для студентів ВНЗ повинні бути виділені теоретичний, методичний та практичний модулі, визначені їх зміст і підібрані відносно кожного елемента змісту свої специфічні засоби, методи, форми організації занять та критерії оцінювання. Рейтинг складається на основі оцінки таких даних: 1) теоретичні знання в галузі фізичної культури і спорту; 2) методичні знання, вміння і навчання організації самостійних занять фізичними вправами й організація спортивного стилю життя; 3) рівень розвитку фізичних якостей, найбільш значущих для обраного виду спорту; 4) рівень володіння технікою і тактикою виконання змагальних вправ; 5) участь у змаганнях (з урахуванням їх масштабу) [6, с. 214].

На думку Ю.В. Луконіна, рейтинг студента з дисципліни «Фізичне виховання» повинен складатися з оцінки викладачем фізичної, спортивно-технічної і професійно-прикладної фізичної підготовленості, відвідування занять, освоєння теоретичних знань і методичних умінь, а також фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності з нарахуванням по кожному з них відповідних рейтинг-балів [6, с. 215].

В.І. Кожанов запропонував включити в систему оцінювання якості навчальної діяльності студентів відвідування занять, рейтингову оцінку якості самостійної роботи в семестрі (доповідей, рефератів), участь у спортивних заходах, рейтингову оцінку загальної фізичної підготовленості [5, с. 445].

Практика показує, що основними недоліками традиційних підходів до контролю є суб'єктивізм, слабка здатність до диференціації, неможливість відобразити якісні характеристики набутих студентами знань, умінь і навичок (складність, професійна значущість), труднощі контролю за самостійною роботою. Подолання їх можливе через застосування рейтингової системи оцінювання. Щодо системи управління освітнім процесом, то рейтинг визначається як сума балів, набрана студентом протягом певного проміжку часу за певних умов, які не змінюються. Визначення рейтингу здійснюється за допомогою рейтингової системи оцінювання, яка являє собою сукупність вимог, методичних вказівок і відповідного математичного апарату, котрий забезпечує обробку інформації за кількісними та якісними показниками індивідуальної навчальної діяльності студентів для присвоєння персонального рейтингу кожного студента з будь-якої навчальної дисципліни, будь-якого виду занять [7, с. 56].

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури ученим [7, с. 57] виділено основні педагогічні умови ефективності застосування педагогічного контролю в управлінні процесом фізичного виховання студентів. До них належать: 1) провідна роль розвиваючої функції контролю відносно решти його функцій; 2) оцінка рівня і динаміки розвитку фізичної культури особистості в цілому і її окремих складових на основі метричної шкали вимірювань; 3) модульний принцип організації фізичного виховання; 4) адекватність змісту контролю стратегічної цільової спрямованості фізичного виховання на формування фізичної культури особистості; 5) інтегрування результатів оцінювання окремих критеріїв з урахуванням їх значущості в розвитку і функціонуванні фізичної культури як цілісної особистісної характеристики; 6) професійна готовність викладачів до ефективного застосування контролю у фізичному вихованні; 7) мінімальний рівень нормативних вимог за кожним критерієм у поєднанні з оптимальними нормативними вимогами до значень інтегральної оцінки; 8) облік як один з критеріїв атестації індивідуальних темпів розвитку фізичних якостей; 9) єдність контролю викладача і самоконтролю студентів; 10) створення атмосфери гласності результатів контролю; 11) мінімальна затримка зворотної інформації про хід та результативність фізичного виховання; 12) простота й оперативність застосування методів контролю; 13) єдність оперативного, поточного, проміжного й підсумкового видів контролю.

Деякими ученими досліджувалися результати використання рейтингового контролю професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів, який складався зі ставлення їх до обов'язкових занять з фізичного виховання, своєчасності складання залікових нормативів, участі в спортивно-масових заходах, спортивних досягнень [7, с. 58].

Розроблена Т.Р. Соломахіною модульно-рейтингова система оцінювання включає п'ять модулів: 1) відвідування навчальних занять; 2) теоретичні знання; 3) фізична підготовленість; 4) участь у спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходах; 5) підготовка контрольної роботи або реферату. За кожним модулем рейтингової оцінки окремо нараховуються бали за: відвідування навчальних занять, теоретичні знання, фізичну підготовленість – як основні, а як додаткові – нараховуються бали за участь у спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходах, підготовку контрольних робіт, рефератів. Реалізація модульно-рейтингової системи оцінювання в освітньому процесі з фізичного виховання у ВНЗ, за даними автора, сприяє підвищенню його ефективності, що виражається в підвищенні у студентів мотивації до занять, достовірному поліпшенні їх фізичної підготовленості [9, с. 38].

Зміст рейтингу, з точки зору В.В. Баранова [3], складається з показників фізичної підготовленості, рухових умінь і навичок, теоретичних знань, навичок організації фізкультурно-оздоровчої діяльності, а також динаміки зазначених показників порівняно з вихідними або попередніми проміжними значеннями.

Як зазначають В.В. Баранов, М.І. Кабишева [3, с. 28], окрім виставлення оцінки за уніфікованою системою балів за кожен виконаний модуль вираховується загальна сума, яка визначає місце

студента в груповому рейтингу, в який включаються і додаткові бали: за участь у конференціях, наявність наукових публікацій, професійні досягнення під час роботи студента за фахом. Після вивчення модуля передбачається атестація у формі контрольної роботи, тесту, доповіді.

Модульно-рейтингова система оцінювання має компенсуючий характер, оскільки в балах оцінюються не тільки знання і навички студентів, а й їхні творчі можливості: активність, неординарність вирішення поставлених завдань, уміння організовувати групу для їх вирішення тощо. В структуру модуля з фізичної культури включають: методичні і практичні знання, участь у змаганнях, відвідування практичних занять та лекцій. Така організація вивчення дисципліни «Фізичне виховання» буде спрямована, перш за все, на професійно-особистісний розвиток студента за рахунок розробки навчально-методичного забезпечення навчального процесу, систематизації та інтеграції предметних і ключових професійних компетенцій у змісті дисципліни, розширення міждисциплінарних зв'язків, впровадження в освітній процес інноваційних оціночних засобів для поточного контролю успішності, проміжної і підсумкової атестації студентів.

Організація навчального процесу з використанням бально-рейтингової системи оцінювання дає студенту змогу чітко розуміти систему формування оцінок з дисципліни; усвідомлювати необхідність систематичної роботи із засвоєння матеріалу на основі знання своєї поточної оцінки з кожної дисципліни та її зміни залежно від якості засвоєння матеріалу і дотримання встановлених термінів виконання завдань; своєчасно оцінювати стан своєї роботи з вивчення дисципліни, виконання всіх видів навчальних занять до початку екзаменаційної сесії; отримувати навички самостійного планування своєї навчальної діяльності.

Рейтинг-лист для студентів основного відділення з предмета «Фізичне виховання» може містити різні розділи, в яких відображені обов'язкові і варіативні компоненти. Умовою виконання навчального розділу є відвідування 90% занять або підготовка і участь у змаганнях, які враховуються як відвідування практичних занять тільки за успішного складання тестів спортивно-технічної підготовки, згідно з тематичним планом за поточний семестр [2, с. 23].

Для студентів спеціального і спортивного навчальних відділень рейтинг-листи будуються за таким самим принципом, виходячи з особливостей навчальної програми. Так, в контрольному розділі для спеціального навчального відділення приділено більше уваги методичним і теоретичним аспектам, а для спортивного – динаміці спортивно-технічної підготовленості. Обов'язковим компонентом стимулюючого розділу для цих відділень є ведення щоденника контролю самопочуття і щоденника тренувань. Основною вимогою для всіх навчальних відділень є спрямованість навчального процесу на оволодіння теоретичними і методичними знаннями програми з фізичного виховання.

Варто зазначити, що включення до рейтингу таких видів діяльності, як написання рефератів, доповідей тощо є недоцільним, адже вони не мають жодного відношення до удосконалення фізичної підготовленості студентської молоді, а ефективність рейтингової системи контролю можна оцінити за динамікою в рівні розвитку фізичних якостей, а також за ступенем включення студентів до такої самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності, як участь у змаганнях, відвідування секцій, самостійні заняття фізичними вправами.

Висновки. Аналіз існуючих бально-рейтингових систем оцінки навчальної діяльності студентів з фізичного виховання свідчить про те, що авторами виділено різноманітні критерії оцінювання навчальної діяльності студентів. Слід зазначити, що всі вони впевнені в тому, що реалізація бально-рейтингової системи оцінювання в освітньому процесі з фізичного виховання у ВНЗ сприяє його ефективності, основою якої є підвищення у студентів рівня мотивації до занять фізичними вправами, достовірному поліпшенні їхньої фізичної підготовленості. На нашу думку, рейтинг з дисципліни «Фізичне виховання» повинен, передовсім, включати ті види діяльності, які безпосередньо пов'язані із руховою діяльністю студентів, а не відображати їхню теоретичну підготовленість.

Перспективи подальших досліджень полягають у перспективному аналізі підходів до впровадження та використання рейтингової системи оцінювання навчальної діяльності студентської молоді з фізичного виховання.

Список літератури:

1. Ажана М.А. Кредитно-модульна система підготовки фахівців / М.А. Ажана // Збірник доповідей учасників VII Всеукр. метод. конф. – Запоріжжя, 2007. – С. 160–162.
2. Акініна Н.Л. Навчально-методичне забезпечення модульно-рейтингової системи навчання / Н.Л. Акініна // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр Вищої освіти, 2005. – Вип. 42. – С. 19–31.
3. Баранов В.В. Опыт использования балльно-рейтинговой системы организации учебного процесса (на материале физической культуры) [Электронный ресурс] / В.В. Баранов, М.И. Кабышева // Использование балльно-рейтинговой системы в высшем образовании. – 2014. – С. 28–18. – Режим доступа: elib.osu.ru/bitstream/123456789/202/1/2818-2827.pdf.
4. Козіброцький С. Оцінювання навчальних досягнень студентів на заняттях із фізичного виховання / С. Козіброцький // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А.В. Цьось, С.П. Козіброцький. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2009. – № 1.– С. 18–21.
5. Кожанов В.И. Применение системы рейтингового контроля в управлении физическим воспитанием студентов / В.И. Кожанов // Сибир. педагог. журн. – 2009. – № 13. – С. 444–448.
6. Луконин Ю.В. Модульно-рейтинговая система оценки качества учебной деятельности студентов по дисциплине «Физическая культура» / Ю.В. Луконин, Е.И. Шеенко, В.А. Ерке // Современные технологии обеспечения качества образования: мат. Всерос. научно-практ. конф. – Барнаул: АлтГТУ, 2006. – С. 213– 217.

7. Наскалов В.М. Особенности организации рейтингового контроля в процессе ППФП студентов вузов / В.М. Наскалов // Теория и практика физ. культуры. – 2002. – № 10. – С. 55–59.
8. Про запровадження у вищих навчальних закладах України європейської кредитно-трансферної системи: наказ МОН України від 16.10. 2010 № 943 // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 75–91.
9. Соломахина Т.Р. Модульно-рейтинговая система оценивания и ее влияние на качество образовательного процесса по физической культуре студентов [Электронный ресурс] / Т.Р. Соломахина // Электрон. науч. журн. Курск. гос. ун-та. – 2016. – № 1(37). – Режим доступа:http://cyberleninka.ru/article/n/modulnoreytingovaya-sistema-otsenivaniya-i-eyo-vliyanie-na-kachestvo-obrazovatelnogo-protsessa-po-fizicheskoykulture-studentov.

Потужний А.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНИВАНИЮ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Аннотация
На основе теоретического анализа научно-методической литературы выделены основные педагогические условия эффективности применения педагогического контроля в управлении процессом физического воспитания студентов. Осуществлен анализ современных подходов к оценке учебной деятельности студентов высших учебных заведений. Рассмотрены особенности применения рейтинговой системы для студентов специального и спортивного учебных отделений. Проанализированы подходы и критерии оценки успеваемости студентов по дисциплине «Физическое воспитание» на основе внедрения бально-рейтинговых систем. Определены положительные и отрицательные аспекты их в процессе физического воспитания студентов.
Ключевые слова: физическое воспитание, студенты, учебная деятельность, рейтинговая оценка.

Potuzhniy A.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

MODERN GOING NEAR EVALUATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Summary
On the basis of theoretical analysis of scientifically-methodical literature the basic pedagogical terms of efficiency of application of pedagogical control are distinguished in a management by the process of physical education of students. The analysis of the modern going is carried out near the estimation of educational activity of students of higher educational establishments. The features of application of the rating system are considered for students special and sporting educational separations. Approaches and criteria of estimation of progress of students are analysed on discipline «Physical education» on the basis of introduction of the ball-rating systems. Positive and negative aspects are certain them in the process of physical education of students.
Keywords: physical education, students, educational activity, rating estimation.

УДК 796.011.3

ФОРМУВАННЯ ФАКТУРНОЇ СТРУКТУРИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сембрат С.В., Погребний В.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Рівень фізичної підготовленості людини значною мірою визначає його фізичне і психічне здоров'я, працездатність, успішність в професійній діяльності. Розробка технологій планування засобів виборчої спрямованості може здійснюватися в двох напрямах – вивчення сенситивних періодів в розвитку окремих фізичних здібностей і їх взаємозв'язків з використанням кореляційного або факторного аналізу. У зв'язку з тим, що фізична підготовленість дітей 6-7-річного віку вивчена недостатньо, і відсутня інформація про планування педагогічних дій виборчої і комплексної спрямованості, нами були проведені дослідження, в яких і вирішувалися данні задачі.
Ключові слова: факторний аналіз, фізична підготовленість, чинники.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень розвитку людини в значній мірі визначає його фізичне і психічне здоров'я, працездатність, успішність в професійній діяльності. Проведений теоретичний аналіз переконливо свідчить, що однією з педагогічних умов ефективного виховання фізичних здібностей є система раціонального планування педагогічних дій з урахуванням сенситивних періодів та особливостей вікового розвитку дітей.

Встановлено [1; 2; 6; 7], що в дошкільному і шкільному віці в період активного зростання і розвитку, ефективність фізичної підготовки може бути досягнутий за умови відповідних фізичних навантажень, особливостям вікового розвитку [3; 4; 5] фізичних здібностей.

Розробка технологій планування засобів виборчої спрямованості може здійснюватися в двох напрямах – вивчення сенситивних періодів в розвитку окремих фізичних здібностей і їх взаємозв'язків з використанням кореляційного або чинника аналізу.

Метою данного дослідження є аналіз формування структури фізичної підготовленності дітей молодшого шкільного віку.

У зв'язку з тим, що фізична підготовленість дітей 6-7-річного віку вивчена недостатньо, і відсутня інформація про планування педагогічних дій виборчої і комплексної спрямованості, нами були проведені дослідження, в яких і розв'язувалися наступні **завдання**.

1. З'ясувати стан дослідження означеної проблеми в педагогічній теорії та практиці фізичного виховання.
2. Виявити вікові особливості формування структури фізичної підготовленості та розвитку основних її компонентів у дівчаток і хлопчиків 6 – 7-річного віку.

Організація і методика дослідження. В проведених дослідженнях брали участь діти молодшого шкільного віку 6-ти років (дівчатка – 50, хлопчики – 50), і 7-ми років (дівчатка – 50, хлопчики – 50), що навчаються в загальноосвітній школі і віднесені до основної медичної групи.

В процесі педагогічних експериментів були використані наступні методики – тестування, спостереження, динамометрія, хронометрія, антропометрія.

Виклад основного матеріалу. В шестирічному віці, як у дівчаток, так і у хлопчиків, структура фізичної підготовленості визначається чотирма факторами (табл. 1), сума дисперсії вибірки яких у дівчаток складає 73,0%, а у хлопчиків 78,0%.

В головному факторі (23,0%), в структурі фізичної підготовленості, незалежно від статі з високим коефіцієнтом значущості визначені показники, що характеризують розвиток швидкісних здібностей і спритності. Окрім цього у хлопчиків достатньо чітко позначений і компонент, що визначає просторову орієнтацію. В сукупності ці показники можуть позначитися як фактор швидкісної координації, що дозволяє його вважати ведучим у формуванні загальної структури фізичної підготовленості дітей даного віку.

Велике значення відводиться і показникам фізичного розвитку, які увійшли до змісту другого фактору з сумою дисперсії рівної – 22,0%. Із значним коефіцієнтом значущості до даного фактора увійшли показники динамометрії (61), що характеризують в сукупності з масою і довжиною тіла фізичний розвиток дітей даного віку. В зв'язку з цим другий фактор визначений, як фактор фізичного розвитку.

Третій фактор, сума дисперсії вибірки якого складає у дівчаток 13,0%, а у хлопчиків 17,0%, характеризується наявністю в цьому факторі високого коефіцієнта значущості, не залежно від статі, показників витривалості. Виняток становлять показники розвитку гнучкості (87) у хлопчиків. У дівчаток додатково з показником витривалості при високій значущості входить і просторова орієнтація.

При цьому необхідно відзначити, що у хлопчиків цей показник увійшов до змісту першого фактора, тобто підтвердив своє значення в структурі фізичної підготовленості більш високим внеском.

Таким чином, третій фактор для хлопчиків може характеризуватися, як фактор гнучкості і витривалості, а для дівчаток – фактор витривалості і просторової орієнтації.

В четвертому факторі – високий коефіцієнт значущості у дівчаток – нахил вперед (92), що дозволяє його і визначити як фактор гнучкості, а у хлопчиків швидкісно-силові здібності (82) (табл. 2).

© Сембрат С.В., Погребний В.В., 2018

Таблиця 1

Фактурна структура фізичної підготовленості дітей 6-ти років

№ п/п	ПОКАЗНИКИ	ДІВЧАТКА				ХЛОПЧИКИ			
		ФАКТОРИ				ФАКТОРИ			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV
1.	Вага	06*	84	-04	19	13	87	19	03
2.	Зріст	-03	88	-03	-02	-16	89	11	-12
3.	Динамометрія	41	65	12	05	01	61	-02	-60
4.	Біг 30 м	-95	-12	09	-03	84	21	15	35
5.	Біг 300 м	-48	13	79	04	21	17	82	-03
6.	Біг 2х15 м	-85	-01	04	05	82	0	02	11
7.	Вистрибування вгору	65	11	09	41	-10	16	16	-82
8.	Нахил вперед	03	08	-05	92	-13	11	87	02
9.	Стрибок в довжину	39	-10	44	25	-40	-13	-33	-67
10.	Ходьба із закритими очима	36	-26	64	-38	-81	37	12	10
	Сума дисперсії %	27,0	20,0	13,0	13,0	23,0	22,0	17,0	16,0
	Загальна сума дисперсії %	73,0%				78,0%			

Таблиця 2

Чинники структури фізичної підготовки дітей 6-ти років, (%)

ВІК	СТАТЬ	ФАКТОРИ	% ВНЕСКУ
6 років	Дівчатка	1. Швидкісна координація	23,0
		2.Фізичний розвиток	22,0
		3.Витривалість і просторова орієнтація	13,0
		4. Гнучкість	13,0
	Хлопчики	1. Швидкісна координація	23,0
		2.Фізичний розвиток	22,0
		3. Гнучкість і витривалість	17,0
		4. Швидкісно-силові здібності	16,0

Таблиця 3

Фактурна структура фізичної підготовленості дітей 7-ми років

№ п/п	ПОКАЗНИКИ	ДІВЧАТКА				ХЛОПЧИКИ			
		ФАКТОРИ				ФАКТОРИ			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV
1.	Вага	16*	11	-93	01	85	08	-20	-13
2.	Зріст	-33	-46	-67	07	88	-12	0	12
3.	Динамометрія	-02	86	04	-08	29	39	-05	42
4.	Біг 30 м	86	-15	04	09	12	-60	48	42
5.	Біг 300 м	75	04	09	-06	14	-47	72	-20
6.	Біг 2х15 м	70	28	-24	04	-24	15	86	06
7.	Вистрибування вгору	-62	17	-36	-34	05	02	05	90
8.	Нахил вперед	05	-85	06	-23	03	91	06	14
9.	Стрибок в довжину	76	-06	23	19	-40	40	-26	62
10.	Ходьба із закритими очима	0	09	-03	96	-57	-13	-37	04
	Сума дисперсії %	29,0	18,0	16,0	11,0	22,0	18,0	17,0	16,0
	Загальна сума дисперсії %	74,0%				73,0%			

При зіставленні структури фізичної підготовленості дітей 6-річного віку було визначено, що на зміст більшості факторів і її компонентів не надають вплив статеві відмінності, а структура фізичної підготовленості визначається наступними факторами: для хлопчиків – швидкісною координацією, фізичним розвитком, гнучкістю і витривалістю, швидкісно-силовими здібностями, а для дівчаток – швидкісною координацією, фізичним розвитком, витривалістю, просторовою орієнтацією і гнучкістю.

В семирічному віці в структурі фізичної підготовленості спостерігаються зміни, як по відношенню до попереднього віку, так і статі.

Незалежно від цього в зміст структури фізичної підготовленості входять чотири фактори (табл. 3) із загальною сумою дисперсії для дівчаток 74,0%, для хлопчиків 73,0%.

Даний факт свідчить, що включені в програму досліджені показники, володіють високою інформативністю і в достатній мірі свідчать про стан, як фізичного розвитку, так і фізичної підготовленості.

Для дівчаток характерною є наявність в першому факторі (29,0%) показників, що характеризують швидкість, швидкісно-силову здібність, витривалість і спритність.

Таким чином, цей комплекс показників характеризує всесторонність фізичної підготовленості дівчаток даного віку і може бути позначений як фактор швидкісно-силової витривалості і спритності (табл. 4).

Таблиця 4

Фактори структури фізичної підготовки дітей 7-ми років, (%)

ВІК	СТАТЬ	ФАКТОРИ	% ВНЕСКУ
7 років	Дівчатка	1. Швидкісно-силова витривалість, гнучкість	29,0
		2. Силові здібності і гнучкість	18,0
		3. Фізичний розвиток	16,0
		4.Просторова орієнтація	11,0
	Хлопчики	1.Фізичний розвиток, координаційні здібності	22,0
		2. Швидкісні здібності, гнучкість в суглобах	18,0
		3. Координаційна витривалість	17,0
		4. Швидкісно-силові здібності	16,0

В зміст другого фактору (18,0%), з високим ступенем значущості, увійшли показники, характеризуючи силові здібності і гнучкість. При цьому необхідно відзначити, якщо даний фактор можна представити, як фактор силових здібностей і гнучкості, то подальший третій фактор (16,0%) характеризує показники фізичного розвитку.

Таким чином, для дівчаток даного віку характерним є, в порівнянні з попереднім віком, збільшення значень характеризуючи фізичні здібності.

В четвертий фактор, з високою інформативністю (11,0%) увійшов показник, який характеризує просторову орієнтацію (96), що в значній мірі свідчить про роль координаційних здібностей у формуванні структури фізичної підготовленості. Даний факт був відзначений і в дослідженнях.

При цьому автор доводить, що для даного віку значення мають координаційні і швидкісні здібності, а процес розвитку і вдосконалення знаходиться у взаємозв'язку, як з показниками швидкісно-силових і швидкісних здібностей.

У хлопчиків даного віку на результати фізичної підготовленості в значній мірі має вплив фізичний розвиток, який має високий коефіцієнт значущості (88, 85) в першому факторі (22,0%). Окрім цього високе значення в цьому факторі мають значення, які характеризують просторову орієнтацію (57), що дозволяє вважати розвиток координаційних здібностей достатньо певною спрямованістю в педагогічних діях фізичної підготовки хлопчиків 7-ми річного віку.

Разом з фізичним розвитком і координаційними здібностями на рівень фізичної підготовленості мають вплив швидкісні здібності і гнучкість, які є найзначущими в другому факторі (18,0%), що дозволяє рахувати даний фактор як швидкісних і швидкісно-силових здібностей.

В третьому факторі (17,0%) такі показники, як біг на 300 м (72) і човниковий біг з оббіганням перешкод (.86) володіють високою значущістю і характеризують координаційну витривалість.

Якщо в сумі узяти інформативність дисперсії вибірки другого і третього фактору (35,0%), то вони в значній мірі співпадають із значеннями першого фактору (29,0%), який характерний для дівчаток даного віку.

В подальшому четвертому факторі (16,0%) високе значення мають швидкісно-силові здібності, які у взаємозв'язку з показниками фізичного розвитку (перший фактор), швидкісними здібностями і рухливістю в суглобах (другий фактор), координаційною витривалістю (третій фактор), забезпечують високий рівень фізичної підготовленості хлопчиків семирічного віку.

Таким чином в структурі фізичної підготовленості від 6 до 7 років змінюється значущість і зміст факторів (табл. 4), тобто показників, які забезпечують рівень фізичної підготовленості як у дівчаток так і у хлопчиків. Даний аспект є підставою для зміни спрямованості педагогічних дій в цей віковий період.

Висновки:

1. Формування структури фізичної підготовленості дітей 6-7 річного віку мають динамічний характер, а взаємозв'язок її компонентів змінюється залежно від віку і статі.

2. Структура фізичної підготовленості дітей 6-7 річного віку незалежно від віку і статі визначається чотирма основними факторами, сума дисперсії яких складає від 73,0% до 78,0%, що свідчить про значну інформативність параметрів, що визначають її зміст.

3. На формування структури фізичної підготовленості дітей 6-7 річного віку має вплив, як біологічний розвиток (вага і довжина тіла), так і педагогічну дію (засоби і методи виховання фізичних здібностей), а частка впливу їх змінюється залежно від віку.

Встановлено, що при плануванні засобів і методів фізичної підготовки дітей 6-7 річного віку доцільно використовувати вправи, направлені на виховання швидкісної координації, швидкісно-силових здібностей, витривалості і гнучкості.

Спрямованість засобів педагогічних дій з віком і статтю не змінюється, проте змінюється співвідношення засобів виборчої спрямованості в плануванні, що ймовірно відображає особливості вікового розвитку фізичних здібностей, в яких важливу роль мають періоди їх сенситивного розвитку.

Список літератури:

1. Вільчковський Е.С. Навчальна робота з фізичної культури в 1–3 класах / Е.С. Вільчковський, М.П. Козленке // С.Ф. Цвек. – К.: Рад. школа, 1989. – 223 с.
2. Волков Л.В. Спортивна підготовка молодших школярів / Л.В. Волков. – К.: Освіта України, 2010. – 388 с.
3. Волков Л.В. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту / Л.В. Волков. – К.: Освіта України, 2016. – 464 с.
4. Гужаловський А.А. Етапність розвитку фізичних (рухових) якостей і проблема оптимізації фізичної підготовки дітей шкільного віку. Автореф. дис. ... докт. пед. наук / А.А. Гужаловський. – М., 1979. – 26 с.

5. Теорія і методика фізичного виховання: підручник для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 т. / [Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, О.Д. Кривчикова та ін.; за ред. Т.Ю. Круцевич]. – [2-ге вид., переробл. та доп.]. – К.: НУФВС, вид-во «Олімп. л-ра», 2017. – Т. 1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. – 384 с.
6. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 т. / [Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, О.Д. Кривчикова та ін.; за ред. Т.Ю. Круцевич]. – [2-ге вид., переробл. та доп.]. – К.: НУФВС, вид-во «Олімп. л-ра», 2017. – Т. 2. Методика фізичного виховання різних груп населення. – 448 с.
7. Куц О.С. Модельные показники фізичного розвитку і фізичної підготовленості населення Центральної України / О.С. Куц. – К.: Іскра, 1993. – 256 с.
8. Сембрат С.В. Ігрове спрямування фізичної підготовки дітей молодшого шкільного віку. Автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вихованню і спорту: 24.00.02 / С.В. Сембрат. – К., 2003. – 22 с.

Сембрат С.В., Погребной В.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ФОРМИРОВАНИЕ ФАКТУРНОЙ СТРУКТУРЫ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация
Уровень физической подготовленности человека в значительной степени определяет его физическое и психическое здоровье, работоспособность, успешность в профессиональной деятельности. Разработка технологий планирования средств избирательной направленности может осуществляться в двух направлениях – изучение сенситивных периодов в развитии отдельных физических способностей и их взаимосвязей с использованием корреляционного или факторного анализа. В связи с тем, что физическая подготовленность детей 6-7-летнего возраста изучена недостаточно, и отсутствует информация о планировании педагогических воздействий избирательной и комплексной направленности, нами были проведены исследования, в которых и решались данные задачи.
Ключевые слова: факторный анализ, физическая подготовленность, факторы.

Sembrat S.V., Pogrebnoy V.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

FORMING OF FACTOR STRUCTURE OF PHYSICAL PREPAREDNESS OF CHILDREN OF MIDCHILDHOOD

Summary
The level of physical preparedness of man largely determines him physical and psychical health, capacity, success in professional activity. Development of technologies of planning of facilities of electoral orientation can come true in two directions is a study of сенситивних periods in developing separate physical flairs and their intercommunications with the use of cross-correlation or factor analysis. In connection with that physical preparedness of children of 6-7-years-old age is studied not enough, and absent information about planning of pedagogical actions of electoral and complex orientation, by us were the conducted researches problem data decided in which.
Keywords: factor analysis, physical pidgotovlennist, factors.

УДК 371.72/.78+378.17

РІЗНОМАНІТНІСТЬ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ

Царук В.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті на основі порівняльного аналізу теоретичних досліджень розглядається різноманітність наукових підходів до формування здорового способу життя учнів різних вікових груп освітніх установ. Актуальність дослідження пояснюється значенням педагогічної науки в рішенні соціально значущої проблеми охорони здоров'я дітей, підлітків та молоді через залучення до здорового способу життя, великим потоком педагогічних досліджень в цій області і необхідністю приведення в систему розрізнених теоретичних знань. Виявлення особливостей окремих теорій необхідно для їх подальшого розвитку та впровадження в практику, для забезпечення наступності теоретичних досліджень.
Ключові слова: теорія формування здорового способу життя; різноманітність наукових підходів; валеологія, здоровий спосіб життя, учень.

Постановка проблеми. У зв'язку із загостренням соціально-економічних проблем життя суспільства і погіршенням стану здоров'я як дитячого, так і дорослого населення зростає роль освіти у формуванні культури здоров'я та здорового способу життя учнів різних вікових груп починаючи з дошкільної ступені освіти. Про актуальність проблеми свідчать ті державні документи, які прийняті в сфері освіти в останнє десятиліття, особливо в останні роки. Вирішенню проблеми збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей, підлітків та молоді сприяє педагогічна наука, протягом більш ніж двох десятиліть розробляє теоретико-методологічні основи та психолого-педагогічні механізми даного процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поряд з розробкою спеціальних теорій в області здоров'язбереження дошкільників, школярів і студентів вузів (Н.П. Абаскалова [1], В.І. Бабич [2], В.І. Бобрицька [3], С.П. Гвоздій [4], М.Т. Данилко [5], С.Г. Добротворська [6], Б.Т. Долинський [7], А.Д. Дубогай [8], С.В. Лукащук-Федик [11], Т.Ф. Орехова [13], Г.К. Зайцев [9], С.О. Омельченко [12], В.В. Поліщук [14], В.В. Лесик [10], В.Ю. Салов [15], О.Л. Трещєва [17], Н.В. Сєдих [16] в останнє десятиліття створені теорії в області здоров'яформуючих освіти, орієнтовані на рішення проблем виховання або формування культури здоров'я (В.П. Горащук, С.Н. Горбушина, А.Г. Маджуга, Н.Н. Малярчук, Н.А. Рибанчук, О.Л. Трещева), готовності до оптимізації життєдіяльності (Ю.В. Науменко), ціннісного ставлення до здоров'я (О.А. Бутакова). Особливе місце в педагогічній науці займають спеціальні теорії з проблеми формування здорового способу життя (ЗСЖ) дітей, підлітків та молоді на базі різних загальноосвітніх установ, націлених на зміну поведінкових стереотипів в області здоров'я, на вдосконалення способу життя учнів, головного чинника здоров'я. Кожна з теорій вносить певний внесок у розвиток освіти в сфері здоров'я підростаючого покоління і молоді і може служити теоретичним базисом побудови педагогічної практики в сфері здоров'я і визначення перспектив розвитку теоретичного знання в цій галузі.

Аналіз предметного поля, методологічно-теоретичних основ і основних положень запропонованих концепцій щодо формування ЗСЖ учнів різних вікових груп дозволив зробити наступні висновки. Автори виходять з різних методологічно-теоретичних підходів і передумов, сформованих як у філософській, соціологічній, так і в спеціальній (медицині, фізіології, гігієни, валеології та ін.) І психолого-педагогічній науці, що обумовлено неоднаковим рівнем розвитку цих наук в певний час і задумом вчених. Загальним для всіх теорій є використання системного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного методологічних підходів.

Більшість теоретиків при науковому обґрунтуванні положень своєї концепції виходять з цілісного розуміння сутності феномену людини, сутності і натхнення, цілісності його здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне) і ЗСЖ. З факторів здоров'я багато вчених враховують спадково обумовлені психофізіологічні особливості учнів, деякі (наприклад, Н.В. Сєдих, Н.А. Абаскалова) – стан природного і соціального середовища. Автори концепцій сходяться в тому, що спосіб життя людини – провідний чинник здоров'я, який можна коригувати або яким можна керувати.

З основних принципів забезпечення здоров'я учнів в даних теоріях зроблений акцент не тільки на принципах збереження, зміцнення, а й на формуванні («творенні», «творінні») здоров'я через прилучення людини до ЗСЖ. Однак сутність самого феномена «здоровий спосіб життя», складові способу життя, що сприяє здоров'ю, і, виходячи з цього, сам процес формування ЗСЖ у учнів в різних теоріях трактуються по-різному. Неоднозначно вирішується питання і про причини нездоров'я навчаються, факторах макро- і мезосередовища, особистісних факторах, що впливають на спосіб життя і здоров'я учнів, і по-різному визначаються механізми його формування через прилучення до ЗСЖ на макрорівні (на рівні регіону або цілісної педагогічної системи) або на особистісному рівні. В цілому в пропонованих теоретичних дослідженнях використовуються різноманітні наукові підходи до розробки теорії формування ЗСЖ, що багато в чому обумовлено віковими особливостями учнів, щодо яких проводяться дослідження, системою їх біологічних, соціальних і духовних потреб.

© Царук В.П., 2018

Психолого-педагогічні основи формування ЗСЖ школярів молодших класів розроблено в теоретичному дослідженні А.Д. Дубогай на початку 90-х років. Автор теорії вносить істотний внесок в розробку питання активної участі учнів в охороні власного здоров'я, педагогічних принципів управління процесом формування ЗСЖ школярів починаючи з навчання в молодших класах в системі «сім'я-школа». У роботі підкреслюється, що в умовах гуманізації освіти особливого значення набуває визначення ролі інтелектуальної і соціальної активності дитини, формування його психіки і особистості у взаємозв'язку з фізичним розвитком, рівнем здоров'я. Ключова ідея концепції – формування у дітей прагнення до фізичного самовдосконалення засобами фізичної культури як основі ЗСЖ.

Сутність системи управління формуванням ЗСЖ полягає в тому, що на основі встановлених психофізіологічних особливостей розвитку дітей з різним рівнем фізичного стану і мотивів самовдосконалення, «загальної готовності молодших школярів до самостійного освоєння пошукового змісту в застосуванні фізичних вправ відповідно до функціональних і рухових особливостей організму» вибудовується комплекс занять з використанням засобів фізичної культури. Він включає «біологічно доцільні і соціально прийнятні величини навантажень, орієнтовані на індивідуальні особливості організму і спрямованості мотивації школярів до фізкультурної діяльності» [9, с. 8–9]. Система рівнів, видів та етапів управління формуванням ЗСЖ школярів засобами фізичної культури визначалася не тільки психофізіологічними передумовами, але і умовами онтогенезу, в яких дитина опановує виробленими засобами організованих дій [9, с. 7].

Мета статті. Аналіз та узагальнення даних науково-методичних джерел щодо проблеми дослідження здорового способу життя школярів.

Виклад основного матеріалу. Рішення поставленої в дослідженні О.Д. Дубогай проблеми здійснювалося з позиції системного підходу до здоров'я школяра і до створення психолого-педагогічних умов. Здоров'я визначається як оптимальний стан організму, при якому забезпечується максимальна адаптивність [9, с. 5]. Чим вище адаптивні можливості організму, тим вище рівень здоров'я. Як видно, автор концепції прийняв за основу адаптаційну модель здоров'я. Теоретичними передумовами дослідження з'явилися досягнення медичної і фізіологічної науки, а саме виявлений прямий зв'язок між захворюваністю і фізичним розвитком дітей, встановлення ролі рухової активності для фізичного розвитку дітей, особливостей розвитку дитини різних вікових груп і структури рухових можливостей, ролі фізичного виховання в зміцненні здоров'я, у всебічному розвитку особистості школяра [9, с. 2]. У дослідженні враховувалася вчення про розвиток особистості як діалектичної єдності природних передумов і умов онтогенезу, концепція сенситивних періодів розвитку здібностей. В цілому створена теорія об'єднує вчення про здоров'я школяра і вчення про розвиток особистості молодшого школяра.

Фізичне виховання розглядається як основа ЗСЖ учнів в спеціальних педагогічних концепціях Г.К. Зайцева, О.Л. Трещева, С.О. Омельченко, В.Ю. Салова і Н.В. Сєдих, в перших трьох концепціях – стосовно загальноосвітній школі, в четвертій – до вищої школи, в останній – до дошкільної освіти. Кожна із запропонованих теорій будується на особливих методологічних підходах і теоретичних підставах, враховує певні чинники способу життя учнів.

Новий валеологічний підхід в освіті і в формуванні ЗСЖ учнів загальноосвітніх шкіл в кінці 90-х рр. обґрунтовує у своїй теорії педагог-валеолог Г.К. Зайцев. Новизною дослідження є розробка педагогічних принципів формування здоров'я учнів. Особливе значення надається принципу формування здоров'я через корекцію (вдосконалення) власного способу життя. Автор теорії зазначає: «... здоров'я людини в значній мірі залежить від нього самого: його способу життя, морально-вольових і ціннісно-мотиваційних установок, а також від уміння адаптуватися в соціальному середовищі» [10, с. 33]; «... в структурі забезпечення здоров'я системоутворюючим виступає педагогічний аспект, суть якого полягає у формуванні у людини з самого раннього віку індивідуального способу ЗСЖ» [10, с. 37].

Будуючи своє дослідження в руслі особистісно-орієнтованого навчання, автор концепції пояснює: «валеологічно обґрунтована система освіти повинна бути побудована з урахуванням базових потреб займаються. В цьому випадку, по-перше, створюються умови для їх індивідуально-гармонійного розвитку, по-друге, забезпечується загальний комфорт і домінування в учнів позитивних настроїв, нарешті, по-третє, формується стійке позитивне ставлення до освітньої діяльності і загальноприйнятим правилам поведінки » , включаючи здоровий стиль життя [10, с. 207]. Процес дошкільно-шкільної освіти, включаючи освіту в сфері здоров'я, полягає в наступному: від валеологічного обґрунтованого саморозвитку і мимовільного оволодіння навичками освітньої діяльності, в тому числі навичками здорового поведінки (дошкільне виховання і початкова школа) через самопізнання (5-8-ті класи основної школи) до самовдосконалення, самовизначення і виробленні валеологічно обґрунтованого способу освітньої діяльності і в цілому життєдіяльності (9-11-ті класи школи). Одним з напрямків такого утворення є вирішення завдання «створення у займаються мотивації в здоров'я,формування у них наукового розуміння сутності здорового способу життя та вироблення індивідуального способу валеологічно обґрунтованої поведінки». Автор теорії пропонує процес валеологічної освіти будувати поетапно: на першому етапі (дошкільнята та учні 1-4 класів) – валеологічно обгрунтований психічний і фізичний саморозвиток, тобто формування здоров'я, і виховання мотиваційних підстав гігієнічного, статевого і моральної поведінки, а також безпеки життєдіяльності як важливих складових здорового способу життя. На другому етапі (5-8-ті класи) – створення рефлексивного середовища, тобто організація самопізнання своїх психофізіологічних особливостей, організація валеологічного самоаналізу власного способу життя і внесення доцільних корекцій в спосіб життєдіяльності. У старших класах педагогічна завдання полягає у виробленні індивідуального способу здорового способу життя з урахуванням майбутнього сімейного життя. Важливим засобом формування ЗСЖ учнів школи є фізичне виховання, побудоване на мотиваційній основі: задоволення біологічної потреби в фізичному саморозвитку у дошкільнят і молод-

ших школярів, соціальної потреби у фізичному самовдосконаленні в учнів основної і старшої школи [10, с. 212–217]. Як видно, процес формування ЗСЖ школярів будується з урахуванням закономірностей саморозвитку особистості.

На основі сучасних теорій фізичної культури особистості і оздоровчої фізичної культури, на ідеях гуманістичної теорії освіти, мотиваційного та активно – діяльнісного підходів у вихованні побудовано дослідження О.Л. Трещева. У розробленій теоретичній моделі культури здоров'я особистості поряд з важливими компонентами (життєвими позиціями людини – наявністю позитивних цілей і цінностей, грамотним і осмисленим ставленням до свого здоров'я, природи і суспільства) визначено такий компонент, як організація ЗСЖ. Він дозволяє активно регулювати стан людини з урахуванням індивідуальних особливостей організму, реалізовувати програми самозбереження, самореалізації, саморозвитку, що призводять до гармонійного єдності всіх компонентів здоров'я і цілісного розвитку особистості [18, с. 14]. Фізична культура при цьому є системоутворюючим фактором ЗСЖ.

Методологія навчання основам ЗСЖ базується в даному випадку на діяльнісного підходу з диференціацією засобів і методів навчання і принципів формування мотивації в залежності від провідного типу діяльності на різних етапах безперервної освіти. Важливим фактором формування ЗСЖ визнається зміст освіти, побудоване на основі інтегративної – синтезі знань різних навчальних дисциплін: фізичної культури, валеології, біології, технології та інших традиційних навчальних предметів [18, с. 11].

Важливим компонентом ЗСЖ учнів, поряд з загальноприйнятими, в теорії О.Л. Трещева є оздоровча активність особистості, яка забезпечується впровадженням в освітню систему фізичного виховання оздоровчих педагогічних технологій, а саме коштів туризму, російського фольклору, оздоровчих фізичних вправ і ін. Це сприяє поліпшенню індивідуального здоров'я учнів, формування духовно-моральних цінностей і якостей особистості, позитивних змін мотивації і способу життя дітей і дорослих, що свідчить про формування культури здоров'я.

Зовсім інший науковий підхід до формування ЗСЖ студентської молоді в системі фізичного виховання запропонований в 2001 році в теорії В.Ю. Салова: визначення теоретичної моделі ЗСЖ → покомпонентний аналіз способу життя молоді, інформованості і мотивації до здоров'я → визначення шляхів ефективного формування ЗСЖ. У своєму дослідженні вчений виходить з інтегративної моделі ЗСЖ людини, його соціальну сутність, а саме значення ЗСЖ для збільшення тривалості життя населення. У положеннях, що виносяться на захист, зазначено, що ЗСЖ є інтегральною категорією, яка відображає рівень, якість і стиль життя учнівської молоді та залежить як від соціально-економічного розвитку держави, так і від рівня сформованості фізичної культури особистості [16]. Підкреслюється, що ЗСЖ молоді, який розглядається в дослідженні як комплекс заходів, спрямований на збереження і зміцнення здоров'я та включає ряд компонентів (рухову активність; гармонізацію міжособистісних відносин і досягнення душевної, психічної гармонії в житті; раціональне харчування; виключення шкідливих звичок, насамперед тютюнопаління, алкоголю, наркоманії; дотримання правил особистої гігієни та загартовування організму), представляє соціальну цінність для держави, так як сприяє вирішенню проблеми відмови від шкідливих звичок і тим самим вирішенню соціальних проблем. Особливе значення в концепції надається ролі свідомості, інформованості молоді з питання організації ЗСЖ, рівня розвитку потребо-мотиваційної сфери. Виявлено фактори, що зумовлюють рівень знань сучасної молоді з різних регіонів Росії про поняття «здоровий спосіб життя». До таких, на думку автора теорії, слід віднести природно-соціальні фактори і особливості індивідуальної сутності людини.

Як і в вищенаведених концепціях, заняття фізичними вправами визнаються основою формування ЗСЖ, в тому числі відмови від шкідливих звичок. Направлене формування інтересу і мотивації до занять фізичними вправами є значущим фактором формування потреби в регулярних заняттях.

Соціально-педагогічна та психологічна концепція формування ЗСЖ учнів, спрямована на рішення соціально значущі проблеми здоров'я школярів, проблеми їх соціальної адаптації до складних соціально-економічних умов життя в сучасному суспільстві, розроблена в спеціальному теоретичному дослідженні Н.П. Абаскалової. У роботі прийнята за основу адаптаційна концепція здоров'я: здоров'я розглядається як стан соціальної та психічної адаптації при взаємодії з навколишнім середовищем і нормальним функціонуванням систем організму. З точки зору фахівця «областю практичного застосування системи здорового способу життя є все області життєдіяльності людини. При цьому система ЗСЖ ставить завдання поетапного формування, навчання, соціальної та психологічної адаптації суб'єкта в навколишньому світі і творчості досягнення нею інтеграції та об'єднання елементів життя в якісно нові стани системних відносин» [1, с. 12].

«Здоровий спосіб життя – це багаторівнева система багатосторонніх причинних зв'язків суб'єкта і навколишнього світу, поетапно формується на основі універсальних закономірностей як найбільш ефективної спрямованості еволюційного розвитку. Моделювання системи ЗСЖ і навчання її основам дозволить не тільки зберегти здоров'я нації, зняти соціальну напруженість, але і сформувати вищі ціннісні орієнтири – так обґрунтовує свій задум Н.П. Абаскалова [2, с. 13].

Системний підхід у формуванні ЗСЖ учнів в системі «школа – вуз» реалізується, як показав аналіз теорії, на двох рівнях: на макрорівні – на рівні освітнього закладу, тобто на рівні цілісного педагогічного процесу і на рівні процесу навчання ЗСЖ (визначення системи цілей, змісту, методик і засобів навчання). Процес формування ЗСЖ на кожному рівні охоплює два напрямки діяльності – здоров'язберігаючих (усунення впливу факторів, що негативно впливають на здоров'я учнів, включаючи фактори внутрішньо шкільного і соціального середовища) і здоров'я формуючих (підтримання факторів, сприятливих для здоров'я). Визначено валеологічні та психолого-педагогічні умови формування ЗСЖ.

У своїй теорії автор виходить з ширшого розуміння сутності здорового способу життя учнів – не тільки з точки зору медико-біологіч-

ного підходу, але і з позиції необхідності враховувати соціальний та соціально-психологічний аспекти ЗСЖ. Так, до складу ЗСЖ, крім загальноприйнятих аспектів життєдіяльності людини (дотримання принципів раціонального харчування, особистої гігієни, рухової активності, відмови від шкідливих звичок), які широко представлені в теоретичних і прикладних дослідженнях, входять соціальні компоненти здорового способу життя: культура навчальної праці, його наукова організація; раціональний режим харчування, сну і відпочинку; організація індивідуально доцільного режиму рухової активності; культура міжособистісних відносин [1, с. 77]. У цій авторської теорії вперше застосований технологічний підхід до моделювання процесу навчання ЗСЖ.

Нова соціально-педагогічна концепція формування ЗСЖ учнів школи в системі фізичного виховання, побудована на основі культурологічного та етнопедагогічних підходів, сформульована в дослідженні С.О. Омельченко. Використання в теорії нових наукових підходів збагатило складається цілісну теорію формування ЗСЖ учнів. Ключова ідея теорії – вирішальна роль системи взаємозв'язку соціальних інститутів суспільства, включаючи установи культури, спорту і додаткової освіти, у формуванні ЗСЖ школярів [13].

Антропологічний підхід в науковому обґрунтуванні та побудові теоретичних основ формування ЗСЖ суб'єктів педагогічного процесу в системі сучасного загальної освіти – один з провідних методологічних підходів в теорії Т.Ф. Орєховою. Даний методологічний підхід був визначений в системі валеологічної освіти Л.Г. Татарникової і отримав розвиток в дослідженнях в області еколого-валеологічної освіти (З.І. Тюмасєва, Л.І. Пономарьова, І.Л. Орєхова). У своєму дослідженні Т.Ф. Орєхова виходить з наступної концепції людини: «Людина – це природно-соціально-духовна істота, розвивається і реалізує себе в процесі активної взаємодії з навколишнім світом у всьому різноманітті його проявів (світом природи, світом людей, світом культури), а також і світом свого «Я» [14, с. 63]. Далі автор теорії виводить три важливих положення: «По-перше, тіло людини має в певних межах свою власну, незалежну від свідомості і волі людини життя, тому для того, щоб бути здоровим, людині необхідно розуміти життя свого тіла, і враховувати це життя в своєму свідомому, тобто цілеспрямовано керованому поведінці. По-друге, людина як особистість може керувати становленням свого здоров'я в межах усвідомлюваної ними культурної (тобто суто людської) діяльності. По-третє, здоров'я людини як цілісне стан організму, що формується в соціокультурному середовищі, допустимо досліджувати як морально-духовний феномен» [14, с. 64]. Тому підходити до розгляду людини і його здоров'я слід з урахуванням трьох принципів: 1) природо-відповідності, 2) культуро-відповідності, 3) додатковості (взаємозалежності різних аспектів здоров'я). Людина – активний творець свого здоров'я. Ці ідеї переносяться в теорії на цілісний педагогічний процес, кожному компоненту якого «присвоюються» здоров'ятворячі функції. «Здоров'ятворяча освіта – це якісна характеристика доцільно організованого педагогічного процесу, орієнтованого на формування у його суб'єктів готовності до здоров'ятворення, яка є якістю особистості, що відображає культуровідповідність аспектів здоров'я людини і обумовлює ЗСЖ» [14, с. 117]. Здоровий спосіб життя в дослідженні розуміється як якісна характеристика життя, спрямованої на здоров'я.

Ключова ідея теорії полягає в можливості і необхідності такої організації цілісного педагогічного процесу сучасних школярів, при якій забезпечувалися б умови формування ЗСЖ учнів і вчителів як взаємодіючих суб'єктів. Вирішальним фактором ЗСЖ і результатом освіти є готовність особистості до здоров'ятворення; сутнісною характеристикою цієї особистості є таке її якість, як наявність потреби в здоров'ятворення, здатності творити своє здоров'я і спрямованості до такого витвору.

Проблема формування готовності до ЗСЖ при проектуванні системи педагогічної орієнтації студентів на спосіб життя, що сприяє здоров'ю, вирішувалася в теоретичному дослідженні С.Г. Добротвірської. В якості основних факторів, що обумовлюють цей феномен орієнтації особистості на ЗСЖ, автором визнані цінності і потреби суспільства, а також особистісні мотиви, цінності і потреби. На думку вченого, здоров'я як цінність і потребу в дотриманні ЗСЖ повинні «перебувати на перших місцях в загальній структурі ціннісних орієнтацій особистості» [7, с. 11]. Як видно, теорія С.Г. Добротвірської будується на аксіологічному підході, що є особливо актуальним в освіті в умовах занепаду духовності та відсутності ціннісних орієнтирів.

Автор концепції, як і автори інших теорій, дотримується думки, що здоров'я значною мірою залежить від способу життя, тому педагогічні умови повинні бути спрямовані на його вдосконалення. «ЗСЖ студента – це система матеріальної і духовної життєдіяльності, характерна для студентів, які прагнуть до збереження і зміцнення здоров'я» [7, с. 39]. «Готовність студентів вести ЗСЖ – це стан студента, що передбачає наявність у нього високої валеологічної культури, а також практику дотримання ЗСЖ» [7, с. 23]. Таке розуміння готовності ширше, ніж в дослідженні Т.Ф. Орєховою, і означає ділову і функціональну готовність особистості студента. Готовність в теорії Т.Ф. Орєховою пов'язана зі спрямованістю особистості і до здібностей, тобто з психологічною готовністю особистості.

В основі проектування та реалізації системи педагогічної орієнтації студентів на ЗСЖ в теорії С.Г. Добротвірської лежать принципи системності, теорія управління соціально-педагогічними процесами, а також особистісно-діяльнісного підходу. Під педагогічною системою при цьому автор концепції розуміє сукупність взаємопов'язаних елементів організації процесу навчання і виховання, об'єднаних виконанням організаційних, виховних, освітніх і науково-дослідних функцій, спрямованих на підвищення готовності студентів до ЗСЖ, на забезпечення особистісного саморозвитку студента.

Ідея самопізнання і самовдосконалення майбутнього педагога на етапі професійної підготовки, заснована на гуманістичних принципах, зокрема на принципі антропоцентризму, – провідна ідея в розробленої В.І. Бобрицької теорії формування ЗСЖ у майбутніх вчителів в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін. Згідно з цим принципом особистість, пізнаючи основи наук, зокрема природного циклу, вивчає себе, а разом з тим і розвивається, самореалізується, професійно зростає. Концепція вченого будується

на основі аксіологічного, компетентнісного і особистісно-діяльнісного підходів. У процесі вивчення природничих наук майбутні вчителі здобувають знання, вміння і навички удосконалення своєї життєдіяльності з урахуванням принципів ЗСЖ. При цьому забезпечується збіг індивідуальних програм самовиховання і самореалізації студентів в об'єктивно заданою програмою професійного та особистісного розвитку [4].

Формування ЗСЖ у майбутніх вчителів в процесі вивчення наук природничого циклу передбачає реалізацію кожним студентом професійно вмотивованою, усвідомленої, тривалою у часі діяльності в напрямку поліпшення успадкованих резервів здоров'я, корекцію індивідуальних форм життєдіяльності і стилю життя. Результатом і головною метою педагогічного процесу є створення у студентів ціннісно-орієнтованої установки на здоров'я і ЗСЖ, частиною якої є готовність до оволодіння знаннями, вміннями і навичками організації здорової життєдіяльності – своєї і інших. Як видно, у цій теорії особливе значення у формуванні ЗСЖ учнів надається змісту освіти, побудованого в руслі діяльнісного або компетентнісного підходу.

Ідеї системного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів в освіті, ідеї оздоровчої фізичної культури отримали розвиток в розробленій і викладеної Н.В. Сєдих в 2006 році теорії формування ЗСЖ дітей дошкільного віку. Особливе місце серед основних методологічних підходів у дослідженні відводиться, як і в теорії С.Г. Добротвірської, аксіологічному підходу: «Здоровий спосіб життя – це не тільки спосіб організації всіх сторін життєдіяльності, спрямованих на зміцнення здоров'я і виконання загальноприйнятих норм і правил здорового способу життя. Дана категорія передбачає вироблення у людини цінностей, пріоритетною серед яких є здоров'я, формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я, і як результат – вибір особистістю своєї поведінки в різних сферах діяльності, що дозволяють забезпечити фізичні, психічні та соціальні компоненти здоров'я» [17, с. 36].

Цим автором розроблена концепція педагогічної системи формування основ ЗСЖ у дошкільнят, що має такі характеристики: дворівнева структура (дидактична задача і технологія її рішення); поєднання діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, що передбачає залучення дітей в якості суб'єктів педагогічного процесу в фізкультурно-оздоровчу діяльність; обґрунтований ціннісно-орієнтований характер спрямованості фізкультурно-оздоровчої діяльності з метою формування мотивації до зміцнення і збереження свого здоров'я). Приділяється увага педагогічної технології реалізації системи формування основ ЗСЖ дошкільнят за двома напрямками – здоров'я формуючих і здоров'язберігаючих [17, с. 8–9].

На думку вченого, «системоутворюючим фактором педагогічної системи формування основ ЗСЖ є раціональне застосування в процесі фізичного виховання технологій побудови функціонального профілю і адаптивного біоуправління» [17, с. 9]. При цьому ведеться навчання основним руховим навичкам, навикам правильного дихання, навичкам загартовування, основним гігієнічним навичкам, основам самомасажу [17, с. 38]. Можна відзначити, що в авторській технології передбачається навчання навичкам управління здоров'ям через корекцію елементів способу життя, включення в образ життя оздоровчих технік. Встановлено, що результативність педагогічної системи залежить від стану навколишнього середовища в місті – забрудненості атмосферного повітря.

Висновки і пропозиції: Таким чином, в педагогічній науці накопичений багатий досвід теоретичних досліджень з проблеми формування здорового способу життя учнів на різних ступенях освіти, побудованих на різноманітних наукових підходах. В існуючих теоріях, на наш погляд, можна виділити два основні підходи до процесу формування ЗСЖ учнів: організація здорової життєдіяльності окремих соціальних груп (школярів і студентів) педагогічними засобами і організація здорового поведінки, формування гігієнічних звичок (у дітей молодшого шкільного віку та дошкільнят). До старшого віку велику інтенсивність набуває процес формування соціальних аспектів здорового способу життя учнів. Значне місце серед теорій займають теорії, націлені на побудову цілісних педагогічних систем, проектування нових освітніх моделей, що істотно збагачує теорію проектування та управління педагогічними системами.

Список літератури:

1. Абаскалова Н.П. Системный подход в формировании здорового образажизнисубьектов учебного процесса: «школа-вуз»: диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.01 / Н.П. Абаскалова. – Новосибирск, 2001. – 367 с.
2. Бабич В.І. Стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів / В.І. Бабич // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – 2006. – Вип. 48. – С. 213–217.
3. Бобрицька В.І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук : дисертація ... доктора педагогічних наук / В.І. Бобрицька. – Київ, 2006. – 462 с.
4. Гвоздій С.П. Інтерактивні методи у підготовці майбутнього вчителя до викладання основ здорового способу життя та безпечної поведінки / С.П. Гвоздій // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – 2006. –Вип. 49. – С. 90–94.
5. Данилко М.Т. Характеристика професійної діяльності вчителів фізичної культури // Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: [монографія] / Микола Тихонович Данилко. – Луцьк, 2003. – С. 26–32.
6. Добротворская С.Г. Проектирование и реализациясистемыпедагогическойориентациистудентов на здоровый образ жизни : диссертация ... доктора педагогических наук / С.Г. Добротворская. – Казань, 2003. – 413 с.
7. Долинський Б.Т. Підготовка студентів до формування здорового способу життя у молодших школярів засобами спортивно-ігрової діяльності / Б.Т. Долинський // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – 2006. – Вип. 49. – С. 136–141.

8. Дубогай А.Д. Психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя школярів молодших класів: дисертація … доктора педагогічних наук / А.Д. Дубогай. – Київ, 1991. – 374 с.
9. Зайцев Г.К. Валеолого-педагогические основыобеспечение здоровья человека в системе образования: дис. … доктора педагогических наук / Г.К. Зайцев. – Санкт-Петербург, 1998. – 409 с.
10. Лесик В.В. Формування здорового способу життя в загальноосвітніх навчальних закладах засобами освіти і виховання / В.В. Лесик // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – 2006. – Вип. 49. – С. 198–202.
11. Лукащук–Федик С.В. Здоровий спосіб життя як пріоритетний напрямок формування репродуктивної культури особистості / С.В. Лукащук–Федик // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – 2006. – Вип. 48. – С. 161–167.
12. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків : монографія / С.О. Омельченко. – Луганськ, 2007. – 352 с.
13. Орехова Т.Ф. Теоретические основы формирования здорового образа жизни субъектов педагогического процесса в системе современного общего образования : диссертация … доктора педагогических наук / Т.Ф. Орехова. – Магнитогорск, 2005. – 389 с.
14. Полищук В.В. Формирование культуры здоровья учеников профессионально–технических училищ средствами физического воспитания / В.В. Полищук // Ежекв. науч.-практ. журнал «Современные здоровьесберегающие технологии». – 2016. – № 1. – Орехово–Зуево. – С. 84–88.
15. Салов В.Ю. Теоретические и методические основы формирования здорового образа жизни ученической молодежи средствами физической культуры: диссертации … доктора педагогических наук / В.Ю. Салов. – Санкт-Петербург, 2001. – 327 с.
16. Седых Н.В. Педагогическая система формувания основ здорового образужизни детей в дошкольных образовательных учреждений: автореферат дисертации … доктора педагогических наук / Н.В. Седых. – Волгоград, 2006. – 43 с.
17. Трещева О.Л. Теория формирования культуры здоровья личности в образовательной системе физического воспитания: автореферат диссертации … доктора педагогических наук. – Омск, 2003. – 51 с.

Царук В.П.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

РАЗНООБРАЗИЕ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К ПРОБЛЕМАМ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБА ЖИЗНИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация
В статье на основе сравнительного анализа теоретических исследований рассматривается разнообразие научных подходов к формированию здорового образа жизни обучающихся разных возрастных групп образовательных учреждений. Актуальность исследования объясняется значением педагогической науки в решении социально значимой проблемы охраны здоровья детей, подростков и молодёжи через приобщение к здоровому образу жизни, большим потоком педагогических исследований в этой области и необходимостью приведения в систему разрозненных теоретических знаний. Выявление особенностей отдельных теорий необходимо для их дальнейшего развития и внедрения в практику, для обеспечения преемственности теоретических исследований.
Ключевые слова: теория формирования здорового образа жизни; разнообразие научных подходов; валеология, здоровый образ жизни, ученик.

Tsaruk V.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

DIFFERENCES OF SCIENTIFIC APPROACHES TO THE PROBLEM OF FORMATION OF HEALTHY LIFE OF PUPILS

Summary
Basing on a comparative analysis of theoretical research, the article studies the variety of scientific approaches to forming the healthy lifestyle of educational institution students of different age groups. The study relevance is explained by the pedagogy role in solving the socially important problem of children's, adolescents' and youths' health via their introduction to the healthy lifestyle, by a big number of pedagogic studies in this field as well as by the necessity of systematizing odd pieces of theoretical knowledge. It is necessary to identify certain theories' peculiarities to further develop and implement them in practice as well as to secure continuity of theoretical research.
Keywords: theory of healthy lifestyle formation; diversity of scientific approaches; valeology, a healthy lifestyle, a student.

РОЗДІЛ 3 ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА

УДК 796.5:001.4

О ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ НОВАЦИЙ СИСТЕМАТИЗАЦИИ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА

Абрамов В.В.
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

В статье рассматриваются разные трактовки термина «спортивный туризм», приведенные в научных трудах, в которых освещаются вопросы данного вида спорта. Изложены признаки, присущие виду спорта, который включен в Реестр признанных видов спорта и соответствует требованиям Единой спортивной классификации страны. Проанализированы систематики спортивного туризма, которые включают в себя не только спортивные категории, но и различные виды «адреналинового» отдыха. Рекомендовано более фундаментально осмыслить и обосновать соответствие экстремальных развлечений к такому понятию, как спортивный туризм. Высказывается мысль, что «головокружительное» времяпрепровождение, как правило, не относится к самостоятельным видам спорта из-за отсутствия определяющих признаков.
Ключевые слова: спортивный туризм, спортивная классификация, самодеятельный туризм, систематика, реестр признанных видов спорта.

Постановка проблемы. В последние годы в отечественных научных публикациях, затрагивающих вопросы спортивного туризма, появились разночтения в самом понятии этого термина. Возникает проблема – что считать спортивным туризмом, и какие виды активного отдыха можно к нему отнести.

Одни, как например Артемова Е.Н. и Козлова В.А., считают, что спортивный туризм бывает двух видов: активный и пассивный. К активному относят спортсменов, которые непосредственно участвуют в спортивных мероприятиях вне зависимости от вида спорта и ранга соревнований. К пассивному, по их мнению, относятся непосредственные зрители и болельщики (фанаты), присутствующие на спортивных мероприятиях [1].

Другие ученые к спортивному туризму относят всевозможные экстремальные развлечения, на подобии вота-баг, фрилайд, кейвинга, урбан эксплорейшн, руфинг и т.п., упомянутые в систематике и видовой структуре спортивного туризма, разработанных Молодецким А.Э., Салютиным В.В., Евтушенко О.В., Колотухой А.В. [3; 4; 5].

Третьи, в том числе и Национальная федерация спортивного туризма Украины, считает, что спортивный туризм это вид активного туризма, который входит в Единую спортивную классификацию страны, а также в Реестр признанных видов спорта Украины [2; 6].

Учитывая вышеизложенные разночтения в трактовке термина «спортивный туризм», попытаемся разобраться в сложившейся ситуации и отделить зерна от плевел.

Анализ последних исследований и публикаций. Туризм, как социальное явление, по характеру организации путешествий, с середины XIX века стал развиваться в двух направлениях: организованном и самодеятельном. Организованным туризмом занимаются туристские фирмы в союзе со многими отраслями, непосредственно обслуживающими туристов и экскурсантов (производители услуг туризма), которые работают с целью получения прибыли и для удовлетворения потребностей туристов [1; 6].

Самодеятельным туризмом занимаются туристы, которые организуют свои путешествия самостоятельно в свободное от основной работы время. Учитывая особенность отечественного самодеятельного туризма, можно констатировать, что это социальное явление имеет две формы: организованную и «дикую». Статус спорта организованный самодеятельный туризм получил 1 апреля 1949 года, после внесения его в Единую Всесоюзную спортивную классификацию, созданную в 1935 году. О причинах легализации самодеятельного спортивного туризма как вида спорта можно по-разному судить, но факт остается фактом – суровые и трагические военные события 1941–1945 годов доказали, что боеспособность армии и особенно десантных подразделений во многом зависит от тех навыков по выживанию в экстремальных условиях и ситуациях, которыми владеют туристы-спортсмены.

Как известно, спорт, как составная часть физической культуры, это вид человеческой деятельности направленный на достижение спортсменом

© Абрамов В.В., 2018

физических, интеллектуальных и нравственных совершенств через участие в соревнованиях и в учебно-тренировочных процессах [1; 2].

Спортивный туризм, как явление отечественного спорта, является уникальным, так как ни в одной стране мира (кроме стран-участниц СНГ) он не зафиксирован как вид спорта, хотя путешествия за рубежом, сродни нашим походам, совершаются под вывеской экстремального туризма, а иногда и как приключенческого. В Энциклопедии туриста (1993) дано следующее определение этому виду спорта: спортивный туризм это походы по маршрутам определенной категории сложности, а также участие в соревнованиях по технике туризма и чемпионатах; разновидность самодеятельного туризма. Основная цель спортивного туризма – повышение туристского мастерства, совершенствование техники и тактики прохождения маршрутов, отработка различных приемов страховки, освоение новых видов туристского снаряжения, а также активная пропаганда туризма и помощь в организации работы туристских секций и клубов [6].

Цель статьи. Определить общие черты и различия между экстремальными развлечениями в коммерческом туризме и спортивным туризмом, входящим в Единую спортивную классификацию Украины.

Изложение основного материала исследования. По состоянию на сегодняшний день, по мнению автора статьи, отечественный, спортивный туризм имеет все признаки, присущие виду спорта:

1. Национальная федерация спортивного туризма.
2. Членство в Международной федерации спортивного туризма.
3. Правила соревнований по спортивному туризму («Правила»).
4. Единая спортивная классификация.
5. Среда занятий (в данном случае – неорганизованная внешняя среда).
6. Использование спортивного инвентаря.
7. Судейский и тренерско-инструкторский корпус.

Кроме того, в спортивном туризме существует система подготовки (теоретическая и практическая), переподготовки и аттестации участников и руководителей походов, а также тренерских, инструкторских и судейских кадров. Также спортивный туризм внесен в Реестр признанных видов спорта Украины.

Соревнования туристских спортивных походов и соревнования по видам спортивного туризма проводятся по следующим видам спортивного туризма: пешеходному, лыжному, горному, водному, велосипедному, мотоциклетному, автомобильному, парусному, спелеологическому или их комбинаций (комбинированные походы). Сами соревнования осуществляются согласно требованиям «Правил» и Единой спортивной классификации Украины.

Однако, возникает вопрос, какое отношение к спортивному туризму имеет систематика спортивного туризма, разработанная Молодецким А.Э. и Салютиным В.В.? Если учесть, что систематика это классификация, группировка однородных, взаимосвязанных предметов и явлений по общим признакам, то что может быть общего между туристским спортивным походом и диггерством или руфингом? Чтобы не быть голословным, приведем эту «систематику спортивного туризма», состоящую из восьми блоков [5].

Спортивный туризм

1. *Водный туризм:* круизный; прогулочный; яхтенный; єкстремальный водный (рафтинг, серфинг, каякинг, дайвинг, кайтсервинг, вейкбординг).
2. *Пешеходный:* легкоходство (краткосрочное; долгосрочное); трекинг.
3. *Велосипедный:* городской; шоссейный; горный; BMX.
4. *Экстремальный:* X-гонки (комбинированный); спортивное ориентирование; индустриальный (урбанизм, посещение заброшенных объектов, проникновение на охраняемые территории, диггерство, руфинг).
5. *Горный:* спелеология; горные лыжи и сноуборд; альпинизм.
6. *Транспортный:* авторалли; автопутешествия; конный; мотопутешествия; моторалли.
7. *Воздушный:* парашютный; космический; дельтапланеризм; полеты на воздушных шарах.
8. *Опосредованный:* организованные группы; семейные (родственные); индивидуальные (болельщики); национальные.

Более «подогнанную» под классификацию видов спортивного туризма можно считать «видовую структуру спортивного туризма», которую разработал Колотуха А.В. [3] и которая состоит из десяти блоков.

Спортивный туризм

1. *Пешеходный:* классический пешеходный туризм; хайкинг; трембинг; пеший трекинг; легкоходство; бекпекинг; пеший каньонинг; урбан эксплорейшн.
2. *Горный:* классический горный туризм; горный трекинг; снегоступинг.
3. *Лыжный:* классический лыжный туризм; скитуринг; фрирайд; скиджоринг.
4. *Водный:* походы на байдарках; катамаранинг; рафтинг; каякинг; походы на других плавсредствах; походы на моторизованных лодках; водный каньонинг; вота-баг.
5. *Велосипедный:* классический велотуризм; маунтинбайкинг.
6. *Автомото:* классический автотуризм; классический мототуризм; джипинг; Enduring (длительный); караванинг; сафари на снегоходах; сафари на квадроциклах; сафари на пневматиках.
7. *Спелео:* классический спелеотуризм; кейвинг; спелеодайвинг; спелестология.
8. *Парусный:* классический парусный туризм; яхтинг; морской каякинг.
9. *Комбинированный:* комбинация двух-трех видов туризма; X-гонка (мультиспорт).
10. *Другие виды:* конный туризм; вьючный туризм; балунинг; кайтинг; параглейдинг; дайвинг.

Выводы и предложения. Анализируя вышеприведенные систематизации можно заключить, что непонятно по каким критериям они создавались. Кроме того, можно также сделать выводы, что «виды» и «подвиды» не числятся в Реестре признанных видов спорта Украины, не говоря уже о том, что они не обладают признаками, присущими виду спорта и тем более спортивному туризму согласно Единой спор-

тивной классификации Украины. Ярким примером может служить блок IV «Экстремальный» в первой систематике. Спортивное ориентирование является самостоятельным видом спорта, и к экстремальному спорту оно не имеет никакого отношения (для справки – автор статьи является судьей I категории по данному виду спорта). Во второй систематике удивляет ссылка на урбан эксплорейшн (Urban Exploration) – городское исследование, т.е. посещение различных индустриальных и урбанистических объектов (разрушенные заводы, катакомбы, заброшенные дома и бункеры). Это ближе к проведению экстремальных экскурсий, нежели к туристским спортивным походам или соревнованиям по технике туризма.

Безусловно, любой специалист по географии имеет право на свое творческое видение и может создавать с помощью Интернета так называемую «окрошку» или «винегрет» в плане наукообразности коммерческого туризма. Однако нельзя путать спорт со всевозможными развлечениями, даже если они носят экстремальный характер. В противной случае можно дойти до абсурда, когда под разновидностью видов туризма понимается «туризм для самоубийц» или «суицидальный туризм» [2, с. 276–277]. А ведь туризм – это один из видов рекреационной деятельности направленной на восстановление физических, эмоциональных и психологических сил человека, деятельности направленной на интеллектуальное и Культурное развитие индивида, а не на его скакание по крышам или что-либо сродни этому. Чтобы избежать в дальнейшем появления таких «научных» метастазов в теории отечественного спортивного туризма необходимо более широкое обсуждение этих проблем среди экспертов спортивного туризма, Национальной федерации спортивного туризма Украины и туристов с большим спортивным и жизненным опытом.

Список литературы:

1. Абрамов В.В. Питання доречності використання деяких термінологічних конструкцій в сучасному туризмознавстві / В.В. Абрамов, М.М. Поколодна // Збірник наукових праць: Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти. – Додаток до Гуманітарного віснику ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 214–219.
2. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К.: Знання, 2011. – 344 с. – (Вища освіта XXI сторіччя).
3. Колотуха О.В. Геопросторова організація спортивного туризму: теорія і практика суспільно-географічного дослідження: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук / О.В. Колотуха. – Одеса, 2016. – 453 с.
4. Молодецкий А.Э. Основные направления развития спортивного туризма в регионах Украины / А.Э. Молодецкий, О.В. Евтушенко // Геополитика и экогеодинамика регионов, Крымский федеральный университет имени В.И. Вернадского. – Том 10. – Выпуск 2(13). – Симферополь, 2014. – С. 659–663.
5. Молодецкий А.Э. Ресурсы развития и современная структура спортивного туризма в Украинском Причерноморье / А.Э. Молодецкий, В.В. Салютин // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – Т. 18. – Вип. 3(19). – Одеса, 2013. – С. 111–118.
6. Энциклопедия туриста / Редкол.: Е.И. Тамм (гл. ред.), А.Х. Абуков, Ю.Н. Александров и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – 607 с.

Абрамов В.В.
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ НОВАЦІЙ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Анотація
У статті розглядаються різні трактування терміна «спортивний туризм», наведені в наукових працях, які висвітлюють питання даного виду спорту. Викладено ознаки, властиві виду спорту, який належить до Реєстру визнаних видів спорту і відповідає вимогам Єдиної спортивної класифікації країни. Проаналізовано систематики спортивного туризму, які включають в себе не тільки спортивні категорії, а й різні види «адреналінового» відпочинку. Рекомендовано більш фундаментально осмислити і обґрунтувати відповідність екстремальних розваг до такого поняття, як спортивний туризм. Висловлюється думка про те, що «запаморочливе» проведення часу, як правило, не відноситься до самостійних видів спорту через відсутність визначальних ознак.
Ключові слова: спортивний туризм, спортивна класифікація, самодіяльний туризм, систематика, Реєстр визнаних видів спорту.

Abramov V.V.
Kharkov National University of Municipal Economy A.N. Beketov

ABOUT THE PERFORMANCE OF SYSTEMATIZATION INNOVATIONS SPORTS TOURISM

Summary
The article considers different interpretations of the term «sport tourism», given in scientific works. Which cover the issues of this sport. The signs inherent in a kind of sports which is included in the Register of the recognized kinds of sports and corresponds to requirements of Uniform sports classification of the country are stated. Systematic of sports tourism are analyzed, which include not only sports categories, but also various types of "adrenaline" recreation. It is recommended to more fundamentally comprehend and justify the correspondence of extreme entertainments to such a notion as sports tourism, since «dizzy» pastime, as a rule, does not belong to independent sports because of the lack of defining attributes.
Keywords: sports tourism, sports classification, amateur tourism, taxonomy, Register of recognized sports.

УДК 796.011.3.012.12]:796.5

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ

Базилевич Н.О., Тонконог О.С.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

В статті розкривається методика розвитку витривалості в процесі занять туризмом в умовах шкільної спортивної секції. Спираючись на результати дослідження можна відзначити, що використання таких засобів туризму, як орієнтування на місцевості, теренкур, туристські походи, зльоти і змагання з техніки туризму, дні туризму в школі, експедиції в Буковель, тимбілдінг з елементами пішохідного туризму сприяли не лише покращенню технічної підготовленості юних туристів, а й розвитку витривалості. Ефективність туристичних мандрівок у значній мірі обумовлена правильністю дозування інтенсивності фізичних навантажень, яке залежить від довжини маршруту, темпу ходьби та інших способів пересування, величини заплечного вантажу, тривалості зупинок і привалів, перепаду висот. Дані експериментального дослідження свідчать про позитивний вплив занять туризмом на розвиток як загальної, так і спеціальної витривалості.
Ключові слова: туризм, старші школярі, загальна і спеціальна витривалість.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень. Сучасний стан державотворення в Україні вимагає реформування всіх стадій життєдіяльності людини, зміни її світогляду, свідомості, ставлення до явищ суспільного життя. Попередній державний устрій формував людину, нездатну до активного творчого способу життя, самостійного прийняття рішень, пошуку нових підходів до змісту, форм і методів практичної діяльності. Все це стосується і сфери фізичної культури.

Теоретичний аналіз наукової та науково-методичної літератури дозволив визначити, що на сучасному етапі існує проблема вдосконалення фізичного виховання учнів старших класів у зв'язку з їх недостатньою руховою активністю (Ю.В. Васьков, 2008–2014; Г.В. Глоба, 2011; Б.Б. Мандриков, 2009; К.С. Прусик, 2009; Т.В. Юрчишин, 2012).

Особливе значення набуває створення нових форм, методів, засобів фізичного виховання, які б не тільки розвивали рухові якості та функціональні можливості старшокласників, але й подобалися учням, викликали інтерес до занять із фізичного виховання, сприяли духовному розвитку школярів (В.М. Вовк, 2009; Д.А. Мельников, 2004; И. Бартущак, 2009; О.М. Школа, 2010; Н.І. Степанченко, 2013).

Одним із таких засобів є туризм (Т.В. Блистів, 2006; Ю.А. Грабовський, 2007; Я.В Луцький, 2008; О.В. Остапець, 2015; Н.Є. Пангелова, Б.П. Пангелов, 2015 та ін.). У світлі національного і культурного відродження України туризм і краєзнавство набувають особливого значення. Адже відбувається повернення нашого суспільства до пріоритету загальнолюдських цінностей. З'являється прагнення знати і розуміти історію своєї країни, її героїчні й трагічні сторінки, особливості її природи. Зростає національна свідомість, гордість за свій народ і його історичне минуле [1; 3; 5].

У сучасній науково-педагогічній літературі виховний вплив туристської діяльності розкрито у дослідженнях А.Я. Булашева, М.Ю. Кострицi, І.Я. Коцана, Т.З. Маланюка, А.А. Остапець-Свєшнікова, О.В. Скалій, В.О. Струманського, В.К. Федорченка та ін. [4]; різні аспекти туристської

© Базилевич Н.О., Тонконог О.С., 2018

роботи у загальноосвітніх навчальних закладах знайшли відображення у дослідженнях В.І. Ганопольського, Ю.А. Грабовського, В.В. Обозного, О.О. Остапця, Б.П. Пангелова, В.С. Серебрія, А.Л. Шипко та ін. [4; 5].

Аналіз науково-методичних джерел показує, що питання методики розвитку витривалості в учнів старших класів вивчали Л.П. Матвєєв (1991), М.М. Линець (1999), Т.Ю. Круцевич (2003), О.М. Худолій, О.В. Іващенко (2013), Т.В. Карпунець, Ю.В. Крінін (2014), Б.М. Шиян (2004) та ін. [2; 6]. Проте, вивчення рівня розвитку витривалості учнів старших класів, а також аналіз взаємозв'язку різних видів витривалості, потребують подальшого розгляду, що може сприяти оптимізації фізичної підготовки та удосконаленню існуючих методик розвитку витривалості старшокласників.

Отже, актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, потребою спрямувати фізичне виховання молоді на досягнення оздоровчих цілей, а з іншого – недосконалістю методики розвитку фізичних якостей, зокрема витривалості, яка є передумовою міцного здоров'я дітей шкільного віку.

Мета дослідження – експериментально перевірити вплив занять туризмом на розвиток витривалості старших школярів в умовах шкільної спортивної секції.

Результати дослідження. Найкращим засобом удосконалення енергопотенціалу організму є аеробні фізичні вправи (К. Купер, 1989; М.М. Булатова, 1996; Дж.Х. Уілмор, Д.Л. Костіл, 1997; М.М. Амосов, 2003). Сьогодні з цією метою використовується багато різновидів фізичних вправ (біг, ходьба, плавання, ходьба на лижах, їзда на велосипеді, веслування, степ- та аквааеробіка тощо). Проте залишається поза увагою оздоровчо-спортивний туризм (піший, лижний, велосипедний), особливо в старшому шкільному віці, який можна з упевненістю розглядати як сенситивний період розвитку аеробних можливостей організму.

Витривалість – одна із найважливіших якостей туристів. Визначається вона як спроможність тривалий час проявляти високу працездатність, яка так необхідно в процесі всієї туристсько-краєзнавчої діяльності. Для вирішення завдань нашого дослідження створено дві групи старшокласників – контрольна (учні 10-х класів – 15 юнаків і 12 дівчат), які не займаються в секції туризму й експериментальна група (учні 10-х класів – 16 юнаків і 10 дівчат), які регулярно займаються туризмом в умовах шкільної секції (НВК «Гімназія «Перспектива» імені Володимира Мономаха м. Бориспіль). Учні контрольної групи займалися три рази на тиждень фізичною культурою в школі за загальноприйнятою програмою, а учні експериментальної групи додатково у позанавчальний час відвідували двічі на тиждень секцію туризму.

Методика удосконалення загальної витривалості розроблена й успішно реалізовується в різних видах спорту [2; 6]. Нашим завданням було адаптувати та поповнити новими засобами туризму загальновідому методику до умов шкільної секції з туризму.

Розпочинали удосконалювати загальну витривалість із застосування методу безперервної стандартизованої вправи. Цей метод дозволяє підвищити рівень МПК, забезпечити швидше розгортання систем енергозабезпечення, привчити учнів переносити негативні зміни у внутрішньому середовищі організму. Оптимальна тривалість вправи – 20-30 хв. у початківців і кілька годин у спортсменів, що тренуються у видах на витривалість. Але ми підходили до цієї тривалості безперервного навантаження поступово – розпочинали бігати кроси з елементами орієнтування на місцевості (тобто біг з короткочасними відпочинками). При цьому пам'ятали, що втома більше залежить від інтенсивності, ніж від тривалості навантаження. Тому спочатку поступово збільшували тривалість безперервного навантаження на нижній межі його впливової інтенсивності (120-130 уд/хв). На початку експерименту виконували завдання з орієнтування тривалістю 20-30 хв з інтенсивністю на рівні 40-70% поглинання кисню від рівня МПК при ЧСС 130-160 уд/хв.

Незважаючи на фізіологічну ефективність методів строго регламентованої вправи, у роботі з підлітками перевагу надавали ігровому методу. Для цього використовували спеціально підібрані рухливі ігри, спортивні ігри та найрізноманітніші туристичні засоби. При використанні ігрового методу навантаження регулювали шляхом зміни тривалості ігрових завдань та перерв для відпочинку, зменшенням або збільшенням розмірів ігрового майданчика, кількістю гравців, зміною їх ігрового амплуа. Сумарна тривалість ігрових завдань складала від 20-30 до 60 хвилин при ЧСС від 110-120 до 160-170 уд/хв. Тренування ігровим методом сприяли комплексному вдосконаленню загальної, швидкісної та силової витривалості. Розвитку загальної витривалості присвячували окремі заняття, але якщо її вдосконалення здійснювалося на занятті у поєднанні з іншими педагогічними завданнями (навчання техніці туристичних вправ), то це робили після їх вирішення.

Методика розвитку швидкісної витривалості включала переважно методи комбінованої та змагальної вправи. З метою вдосконалення функціональних можливостей креатинфосфатного механізму та покращення економічності рухових дій застосовували такі режими навантаження:

- тривалість вправи від 10-12 до 25-30 с. Оптимальною тривалістю вправи на початку експерименту були вправи 10-17 с (біг в горку – 10-20 м);
- інтенсивність вправи від 70% до 100%. На початку експерименту серії вправ виконували зі стандартною швидкістю, а потім і з її варіативною зміною або з прискоренням;
- інтервал відпочинку між вправами відносно повний (ЧСС 110-120 уд/хв); між серіями – повний (ЧСС – 80 уд/хв);
- характер відпочинку – активний між вправами і комбінований між серіями;
- кількість повторень в одній серії від 3 до 6; кількість серій у занятті – від 2-3 до 4-5.

При вдосконаленні можливостей лактатного енергозабезпечення мінялася тривалість виконання вправи, яка знаходиться в межах від 20-30 с до 50-60 с. Всі інші параметри навантаження залишалися ті ж, що і при удосконаленні креатинфосфатного механізму енергозабезпечення [2; 6].

Розвитку швидкісної витривалості присвячували як окремі заняття, так і комплексні заняття при таких поєднаннях:

- навчання техніки + розвиток швидкісної витривалості;
- швидкісно-силова підготовка + швидкісна витривалість;
- удосконалення координаційних здібностей або гнучкості + розвиток швидкісної витривалості;
- розвиток швидкісної витривалості + вдосконалення силової витривалості.

Найпоширенішими методами розвитку силової витривалості є методи повторної вправи та колового тренування. Засобами розвитку силової витривалості є різноманітні динамічні і статичні вправи. Під час занять з юними туристами в експериментальній групі використовували наступні засоби розвитку силової витривалості: біг по коліно у воді; біг по піску; біг з обтяженням (більш важкий пояс або рюкзак); біг по лісу у важкому взутті; біг по схилу в горку; біг через чагарники; багатоскоки по ґрунту і піску; подолання перешкод по вузькій опорі; ходьба по гірській місцевості з обтяженнями; вправи з протидією партнера, згинання-розгинання рук в упорі лежачи; вправи на черевний прес.

Для розвитку координаційної витривалості широко застосовували роботу на смузі перешкод у мотузковому парку м.Бориспіль. Даний комплекс підвісних перешкод різного рівня складності, розташованих на висоті від 1 до 6 метрів. Мотузковий парк нараховує 16 різноманітних рівнів та платформ, тому заняття на цих маршрутах сприяло розвитку і вдосконаленню координаційної витривалості. Починали заняття з найнижчого рівня у повільному темпі, поступово збільшуючи швидкість проходження дистанції і складність маршруту (від нижнього маршруту до повного проходження). Чітко слідкували за страховкою і самостраховкою під час маршруту, постійно контролювали техніку проходження складних ділянок траси, виправляли помилки, закріплювали навички подолання штучних перешкод.

В процесі занять в експериментальній групі використовували наступні засоби туризму: теренкур;прогулянки, походи і подорожі вихідного дня різної цільової спрямованості;туристські зльоти; змагання з техніки туризму, зі спортивного орієнтування, із туристського багатоборства; дні туризму в школі; туристські фестивалі, свята та розваги; туристські експедиції в Буковель; туристські вправи з техніки і тактики подолання природних перешкод; вправи з техніки і тактики рятувальних робіт; тимбілдінг з елементами пішохідного туризму.

Тимбілдінг (або командоутворення) популярний як засіб для згуртування або «спрацьовування» різних людей, груп, організацій, а також різних тимчасово організованих груп для якогонебудь заходу, свята, який часто проводиться в зоні природи. Ми впроваджували цей вид діяльності в школу як форму позаурочних занять. Для підвищення ефективності даних занять для психологічного розвитку і фізичної підготовки проводили їх із застосуванням пішохідного туризму, велотуризму, елементів змагань у різних видах спортивного туризму та спортивного орієнтування. Запропоновано наступні форми тимбілдінгу:проходження смуги перешкод, орієнтування на місцевості, в'язання вузлів на швидкість та складність.

Основним засобом розвитку загальної і спеціальної витривалості в експериментальній групі були туристичні походи: одноденні і багатоденні. Система рівневих характеристик туристичних умінь і навичок обумовлювала етапи туристичної підготовки. Так, перший етап початкової підготовки включав участь в походах вихідного дня. Обмежені протяжністю (для школярів 15-17 років – 20-25 км) одноденні туристичні походи мали на меті дати уявлення про туризм, уміння і навички, необхідні кожній людині для успішного переміщення, орієнтування на місцевості, організації бівуаку і харчування в похідних умовах.

Під час подорожей туристи експериментальної групи знайомились з природними багатствами, історичними й архітектурними пам'ятками, визначними місцями, творами мистецтва й народною творчістю. В умовах походу їм доводилось переборювати природні труднощі та перешкоди, з якими неминуче пов'язана будь-яка подорож по рівнині чи в горах, здійснювана пішки чи на лижах, на човні чи велосипеді. Успішне подолання цих труднощів неможливе без включення усіх енергосистем організму, без напруження силових можливостей, без загальної і спеціальної витривалості.

На туристському маршруті до роботи залучались всі основні групи м'язів кінцівок і тулубу. Винятково благодійно впливав туризм на серцево-судинну, дихальну і нервову системи. Тривале перебування в умовах походу сприяло також загартовуванню організму, підвищувало його опірність зовнішнім впливам, різноманітним захворюванням. При русі по пересіченій місцевості працювали м'язи рук, ніг, тулуба, високі вимоги ставились до діяльності органів кровообігу і дихання. Таким чином, наприкінці навчального року в експериментальній групі учні старших класів, які займалися регулярно в секції туризму приймали участь в міських та обласних змаганнях зі спортивного туризму, а також у багатоденних подорожах.

Для визначення динаміки фізичної підготовленості учнів, які займалися в туристичному гуртку, ми порівняли середні показники тестувань на початку та після проведення експериментального дослідження й відобразили в таблиці 1.

Як видно з табл. 1, середні показники розвитку загальної і спеціальної витривалості юнаків і дівчат значно зросли протягом навчального року, за той час, що вони відвідували туристичний гурток. На початку експерименту середні показники тесту «біг на 2000 м» у юних туристів становили у юнаків 9,49±0,25 хв, у дівчат – 11,30±0,40 хв, після експерименту – відповідно, 9,21±0,27 хв і 10,41±0,35 хв. Протягом експерименту показник витривалості в юнаків зріс на 0,28 хв, у дівчат – на 0,59хв. Є всі підстави вважати, що в такому підвищенні аеробної витривалості не останню роль відіграли туристичні подорожі та кросова підготовка з елементами орієнтування на місцевості, які впроваджували у тренувальний процес юних туристів в експериментальній групі. Різни-

Таблиця 1

Середні показники розвитку витривалості старшокласників контрольної та експериментальної груп (M±m)

№	Тестові вправи	Стать	До експерименту				Після експерименту				P
			Контр. гр.		Експ. гр.		Контр. гр.		Експ. гр.		
			M	+m	M	+m	M	+m	M	+m	
1.	Біг 2000 м (хв)	♂	9,44	0,31	9,49	0,25	9,49	0,25	9,21	0,27	< 0,001
		♀	11,32	0,44	11,31	0,40	11,30	0,40	10,41	0,35	< 0,02
2.	Згин.розгин.рук в упорі лежачи (раз.)	♂	17,1	1,2	16,1	0,9	18,2	1,29	24,1	1,09	< 0,001
		♀	10,2	0,56	11,0	0,52	12,5	0,61	15,0	0,54	< 0,01
3.	Підйом в сід за 1 хв. (раз.)	♂	37,8	0,87	39,1	0,89	41,7	0,7	46,9	0,7	< 0,001
		♀	28,5	1,08	29,5	0,88	32,5	1,0	37,6	0,96	< 0,001
4.	Вис на зігнутих руках (с)	♂	28,5	2,47	27,4	1,65	27,5	1,9	30,5	1,75	> 0,05
		♀	8,95	0,89	9,88	0,77	11,3	0,93	16,8	0,94	< 0,001
5.	Гарвардський степ-тест	♂	47,8	1,22	47,46	1,18	47,3	1,22	46,1	1,95	< 0,01
		♀	53,3	2,03	53,6	1,84	52,8	2,01	51,0	1,74	< 0,01

ця між кількісними характеристиками приросту результатів у обстежених групах тут вірогідна (P < 0,001).

Значно кращі зрушення в рівні загальної витривалості відбулись в дівчат. Так в учениць контрольних класів результат покращився на 20,8 с, що становить 2,7%. У дівчат же експериментальної групи зрушення становило 63,8 с, що відповідає 8,15%. Таким чином, даний період у дівчат характеризується підвищеною чутливістю до навантажень аеробної спрямованості. Підтверджує це і середня помилка різності (P < 0,001).

Аналіз результатів тесту «Згинання та розгинання рук в упорі лежачи» у хлопців показав, що в контрольних та експериментальних класах також відбулись позитивні зрушення у розвитку силової витривалості розгиначів рук. При цьому, в експериментальних класах кількісні зрушення більш значні і становлять 49,7% проти 6,4% контрольних класів. Такі помітні зрушення у показнику силової витривалості в учнів експериментальних класів відбулися за рахунок регулярних тренувань на смузі перешкод та мотузковому парку. Це пов'язано із здатністю до значної тренованості означеної якості в старшому шкільному віці. Кількісні характеристики приросту результатів між експериментальними та контрольними класами мають вірогідну різницю (P < 0,001).

Помітні зрушення відбулись і у дівчат. У контрольних класах спостерігається приріст на 22,5%, в експериментальних – на 36,4%, це підтверджує дані [2; 6] про те, що період з 16 до 17 років у дівчат є періодом посиленого розвитку здатності до тривалого виконання роботи в зоні максимальної інтенсивності. Різниця між абсолютними величинами кінцевих результатів є вірогідною (P < 0,01).

Помітніші, хоча й різні, зрушення у хлопців обох груп відбулись в показниках швидкісно-силової витривалості субмаксимальної інтенсивності згиначів тулуба. Про це свідчать результати виконання тесту «Підйом в сід за 1 хв». В експериментальних класах абсолютний показник приросту становить 7,8 разів, відносний – 19,9%, в контрольних – 3,9 та 10,3%. Таке покращення результатів, окрім педагогічного впливу, зумовлено природньою гіпертрофією анаеробних м'язових волокон – як алактатних, так і лактатних. Адже темп виконання вправи в першій половині роботи залежить від потужності та ємкості фосфатної енергетичної системи, а в другій половині – від рухливостіта потужності гліколітичної енергетичної системи м'язів черевного пресу.

Крім цього, локальність роботи та її відносно мала тривалість не вимагають від серцево-судинної та дихальної систем максимальної продуктивності. Вірогідність різниці в показниках приросту між експериментальною та контрольною групами (P < 0,001) наводять на думку, що період 16-17 років у хлопців є сенсетивним періодом для цілеспрямованого вдосконалення здатності інтенсивно виконувати локальну роботу субмаксимальної інтенсивності.

Отже, усі проведені тести на виявлення рівня розвитку силової витривалості максимальної інтенсивності підтвердили дані про те, що період з 16 до 17 років у хлопців є сприятливим періодом вдосконалення даної якості. Як показують тести «згинання і розгинання рук в упорі лежачи» та «піднімання в сід за 1 хв.», означений період сприятливий для розвитку локальної силової витривалості субмаксимальної інтенсивності. У дівчат же вік 16-17 років є сприятливим для удосконалення витривалості в усіх зонах інтенсивності.

Дещо менші зрушення відбулись в рівні розвитку статичної силової витривалості згиначів рук у хлопців тестом «Вис на зігнутих руках» (табл. 1). В учнів контрольних класів спостерігається зниження результату на 1,0 с, результат на 3,1 с, що складає 11,3% (P > 0,1). Основними причинами негативних зрушень у досліджуваних контрольних класів, як на нашу думку, є ті ж фактори, що і при виконанні попереднього тесту.

Але наявність позитивних зрушень в експериментальної групи тут також вказують на те, що природній розвиток різних систем організму в поєднанні з раціональним педагогічним впливом позитивно позначаються на розвитку статичної силової витривалості максимальної інтенсивності. Такому факту сприяли тренування на смузі перешкод мотузкового парку, інші засоби розвитку сили в процесі туристичної діяльності.

У дівчат приріст в експериментальних класах становив 6,9 с – 70% (P <0,001), в контрольних – 2,35 с – 26,2% (P > 0,05).

Досліджуючи показники роботоздатності організму старшокласників за допомогою Гарвардського степ-тесту, встановлено, що застосування інноваційних технологій навчання елементам пішохідного туризму позитивно вплинуло на функціональні можливості школярів старших класів. Про це свідчить прискорення процесів відновлення за результатами тесту в експериментальній групі після проведення експерименту.

Отримано достовірне зниження частоти серцевих скорочень та артеріального тиску в стані спокою у школярів експериментальної групи в результаті застосування засобів пішохідного туризму. А саме, результати тесту покращилися в експериментальній групі на 18,4% у юнаків і на 19,7% у дівчат, тоді як у старшокласників контрольної групи результати Гарвардського стептесту змінилися на 4,3% і 5,8%, відповідно.

Ефективність туристичних мандрівок у значній мірі обумовлена правильністю дозування інтенсивності фізичних навантажень, які залежать від довжини маршруту, темпу ходьби та інших способів пересування, величини заплечного вантажу, тривалості зупинок і привалів, перепаду висот.

Висновки. Проведене дослідження показало, що заняття туризмом у шкільній спортивній секції позитивно вплинули на досліджувані показники загальної і спеціальної витривалості учнів старших класів: приріст показників на кінець експерименту в експериментальній групі був майже вдвічі більший, ніж у контрольній (від 20,8% до 49,7% у різних тестових вправах на витривалість).

Перспективи подальших досліджень. На жаль, сьогодні відсутні будь-які науково обґрунтовані підходи щодо дозування фізичних навантажень для школярів різного віку під час туристичних походів. Даний факт потребує подальших наукових пошуків та експериментальних досліджень.

Список літератури:

1. Грабовський Ю.А. Спортивний туризм: навч. посібник / Ю.А. Грабовський, О.В. Скалій, Т.В. Скалій. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 302 с.
2. Линець М.М. Витривалість, здоров`я, працездатність / М.М. Линець, Р.М. Андрієнко. – Львів, 1999. – 212 с.
3. Остапець О. Організація туристської роботи в школі / О. Остапець // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 16. – С. 3–14.
4. Скалій О.В. Основи туризму: навч. посіб. / О.В. Скалій. – Т.: Астон-прес, 2003. – 235 с.
5. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.
6. Теорія і методика фізичного виховання / Методики фізичного виховання різних груп населення) Підручник / Під. заг. ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2012. – Т. 2. – 392 с.

Базилевич Н.А., Тонконог А.С.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ВЫНОСЛИВОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ ТУРИЗМОМ

Аннотация
В статье раскрывается методика развития выносливости в процессе занятий туризмом в условиях школьной спортивной секции. Опираясь на результаты исследования можно отметить, что использование таких средств туризма, как ориентирование на местности, терренкур, туристские походы, слеты и соревнования по технике туризма, дни туризма в школе, экспедиции в Буковель, тимбилдинг с элементами пешеходного туризма способствовали не только улучшению технической подготовленности юных туристов, но и развитию выносливости. Эффективность туристических путешествий в значительной степени обусловлена правильностью дозирования интенсивности физических нагрузок, которое зависит от длины маршрута, темпа ходьбы и других способов передвижения, величины заплечного груза, продолжительности остановок и привалов, перепада высот. Данные экспериментального исследования свидетельствуют о положительном влиянии занятий туризмом на развитие как общей, так и специальной выносливости.
Ключевые слова: туризм, старшие школьники, общая и специальная выносливость.

Bazylevych N.A., Tonkonog A.S.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

PECULIARITIES OF THE METHODOLOGY OF THE ENDURANCE OF SENIOR GRANTS IN THE PROCESS OF TOURISM LESSONS

Summary
The article reveals the methodology of endurance development in the process of employment by tourism in the conditions of the school sports section. Based on the results of the study, it can be noted that the use of such means of tourism as orientation on the terrain, pathfinder, tourist trips, rallies and competitions in the technology of tourism, days of tourism in the school, expeditions to Bukovel, team building with the elements of walking tourism contributed not only to improving technical preparedness young tourists, but also the development of endurance.The effectiveness of tourist travel is largely due to the correctness of the dosing of the intensity of physical exertion, which depends on the length of the route, the pace of walking and other modes of movement, the size of the shoulder bag, the duration of stops and halts, the difference in altitude. The data of the experimental study testify to the positive effect of tourism on the development of both general and special endurance.
Keywords: tourism, senior schoolchildren, general and special endurance.

УДК 378.9:338.48-44(477-22)

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Бондар К.А.
Запорізький національний університет

У статті розглянуті питання, пов'язані з існуючою системою підготовки кадрів для сфери сільського туризму. У зв'язку з активним розвитком цієї сфери виникла необхідність чіткої взаємодії системи професійної освіти і ринку праці. У статті висвітлені перспективи спільної діяльності галузевого роботодавця і навчальних закладів, визначено фактори, що впливають на підготовку кадрів у сфері туризму і гостинності. Розглянуто проблеми в традиційному і сучасному підходах підготовки фахівців та шляхи їх вирішення. При традиційному підході до підготовки фахівців були позначені головні заходи щодо поширення інформації відносно сільського зеленого туризму.
Ключові слова: сільський зелений туризм,підготовка фахівців, професійна освіта, навчальні заклади, туристська галузь.

Постановка проблеми. Останнім часом досить гострою проблемою виникло саме збереження довкілля та його покращення. Як свідчить досвід багатьох європейських країн, цьому сприяє розвиток сільського зеленого туризму. У багатьох країнах він став сегментом нової природоохоронної моделі. В Україні для його розвитку придатні практично всі регіони. Саме в селі спостерігається поєднання природних, рекреаційних ресурсів, гостинність жителів, унікальне поєднання культури, побуту, історії, традицій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти сільського зеленого туризму висвітлені у працях відомих учених у галузях права, історії, туризмознавства, соціології, економіки й географії, зокрема: Ю. Алексєєва, В. Євдокименко, А. Корлоль, М. Лендєла, В. Мікловди, М. Пітюлича та інших дослідників.

Проаналізувавши здобутки вчених із досліджуваної тематики, можемо констатувати відсутність одностайності в наукових колах щодо формулювання дефініції «сільський туризм». Це поняття трактується у вітчизняній науці та практиці з позиції туризмології, економіки та аграрної галузі.

Так, вчений туризмології М. Рутинський визначає сільський туризм як «відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти та активного залучення до традиційних форм господарювання» [5, с. 19].

Водночас науковець-аграрій Т. Ткаченко характеризує сільський туризм як «туристську діяльність на території сільськогосподарських (фермерських) угідь, де є умови для виробництва сільськогосподарської продукції і відпочинку міського населення з добровільним частковим залученням бажаючих до деяких видів сільськогосподарських робіт» [9, с. 203].

Таким чином, на підставі наведених вище тлумачень можна стверджувати, щотуристична діяльність є визначальною в сільському туризмі з точки зору туризмології. Однак аграрії вважають туристичну діяльність другорядною, проте

© Бондар К.А., 2018

важливою, та наголошують на пріоритетності сільськогосподарського виробництва із залученням туристичних послуг.

Метою статті є визначення основних елементів професійної підготовки спеціалістів з організації туризму в сільській сфері, визначення проблем, які впливають на якість отримання професійних навичок майбутніх фахівців вищевказаного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Сучасний досвід та наукові дослідження засвідчують, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв'язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості. Україні стратегічно важливо швидко подолати відставання у цій сфері і реалізувати наявний багатий туристичний потенціал шляхом проведення виваженої політики державного регулювання, зокрема і на регіональному рівні.

На початку XXI ст. індустрія сільського туризму визначається експертами Всесвітньої туристичної організації як найбільш динамічно розвиваючий сектор світового туристичного господарства. Соціологічні дослідження, що регулярно проводяться Європейською федерацією фермерського і сільського господарства, засвідчують, що:

– 35,2% сільських туристів «утекли» від напруженого ритму міського життя, занурившись у неквапливий сільський побут;

– 20,2% – поєднали відпочинок з активними самодіяльними подорожами з метою знайомства з історико-культурною спадщиною регіону;

– 17,3% – основною метою мали прагнення відпочинку на природі;

– 10,4% – надали перевагу відпочинку з сім'єю і більше уваги приділили родині і дітям;

– 5,0% – обрали сільський туризм з метою зайнятись спортивним туризмом і використання дешевої нічліжної бази;

– 11,9% – послуговувались іншими пріоритетними цілями [1, с. 13].

Активна діяльність в індустрії сільського зеленого туризму як приватного сектора, так і в громадських організацій має дуже великі труднощі в інформаційно-консультаційному забезпеченні цієї сфери бізнесу в регіонах, тому саме ефективна діяльність в цій галузі відіграє значну роль. Власники сільських садиб планують свою діяльність з розрахунку змін ринкової кон'юнктури внаслідок появи нових наукових розробок, а науковий консалтинг використовує всі ці зміни для того, щоб отримати прибуток з розрахунком інтересів всіх учасників процесу.

Для забезпечення безперервного потоку розширення інформації та знань необхідно застосовувати механізм замовлення на науково-технічні розробки, результати яких можуть бути використані в інноваційній діяльності такого виду бізнесу.

Масові методи дають можливість оперативно надавати інформацію, охоплюючи велику кількість власників сільських садиб. Головною перевагою групових методів над масовими є можливість зворотного зв'язку між фахівцем що надає інформацію і господарями садиб. Для цього консультанти формують цільові групи для навчання і консультування, де господарі мають можливість брати участь в обговоренні проблем та вирішенні питань, обмінюватися власним досвідом. Не менш важливим для господарів садиб є отримання інформації за допомогою індивідуальних методів навчання і консультацій. Консультування в формі бесіди стимулює господарів до осмислення проблем які існують у них в садибах.

При виборі методу консультування на господарів садиб в значній мірі впливає ступінь сприйняття інформації. Сільське населення поділяють на категорії в залежності від сприйняття інформації:

– новатори (2,5% населення) – люди, які ведуть свій бізнес, однак вони не є лідерами, оскільки працюють переважно на себе;

– ранні впроваджувачі (13,5% населення) – люди з високим рівнем освіти; виділяються діловим підходом до прийняття рішень; віддають перевагу науковим технологіям;

– більшість (34% населення) – не працюють в умовах невизначеності. Впроваджують інновації (інформації) через економічну необхідність;

– відстаючі (16% населення) – неплатоспроможні, дотримуються традиційних технологій, мають вузький кругозір [2, с. 20–21].

Успіх ефективної організації сільського зеленого туризму в селі визначають наступні чинники:

1. В родині, що займається сільським зеленим туризмом:

– професійна кваліфікація та вміння зацікавити;

– співпраця в цьому виді бізнесу всієї родини;

– хороші відносини з сусідами;

– особисті якостей господарів (комунікабельність, креативність).

2. В господарстві:

– локалізація;

– здорова їжа;

– безпеку проживання туристів;

– місця рекреації.

3. В регіоні і селі:

– туристичні атракції;

– інфраструктура;

– послуги;

– форми проведення вільного часу.

Особливо актуальним для власників садиб є фактор відповідальності, яку вони беруть на себе при організації відпочинку в своїх будинках. Неякісне обслуговування і недоброзичливе ставлення до відпочиваючих здатне назавжди відвернути клієнтів від бажання відпочивати в селах.

Рішення проблем із забезпеченням власників сільських будинків науковими знаннями про сільський зелений туризм та інформацією з використанням вищих навчальних закладів слід впроваджувати через:

– підготовку кадрів за цільовим направленням у межах державного замовлення;

– посилення мотивації підприємців навчання своїх працівників;

– розширення меж наукових центрів;

– підвищення якості центрів навчання з впровадженням результатів досліджень;

– вдосконалення форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників у вищих навчальних закладах з проведенням стажування в сільських садибах.

Згідно Закону України «Про туризм», дана галузь віднесена до пріоритетних напрямів розвитку економіки [3]. Не зважаючи на те, що туристична освіта в Україні є ще досить новим напрямом, на сьогоднішній день підготовку кадрів для сфери туризму й готельного господарства здійснюють близько 150 вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, а також мережа професійно-технічних навчальних закладів.

На сьогодні, вузи різного профілю, не в змозі забезпечити належною мірою вивчення основи сільського зеленого туризму – сільського господарства. До того ж в цій сфері існує ряд проблем, які потребують вирішення. Відзначимо лише основні:

– по-перше, складності в координації діяльності з замовниками в підготовці кадрів, оскільки основними роботодавцями в сфері зеленого туризму поки є дрібні суб'єкти бізнесу – агросадиби.

– по-друге, створення, що відповідає сучасному рівню, матеріально-технічної бази для здійснення навчального процесу в сфері сільського зеленого туризму.

– по-третє, створення бази для комплексних міждисциплінарних досліджень з сільського зеленого туризму.

Говорячи про ті чи інші освітні програми вітчизняних вишів в сфері сільського зеленого туризму, хотілося б загострити увагу на такій дуже важливій проблемі, як диференціація або класифікації видів сільського туризму [7, с. 179].

Відзначають, що сільський туризм має сенс класифікувати за основними видами туристської діяльності для того, щоб згодом можна було вибрати найбільш підходящий з них в процесі моделювання тієї чи іншої сільської туристичної дестинації. Виділяють наступні види сільського туризму: сільський етнографічний; сільськогосподарський; сільський дитячий; сільський освітній; сільський кулінарний (гастрономічний); сільський промисловий; сільський спортивний; сільський пригодницький; сільський пізнавальний; сільський екзотичний; сільський оздоровчий; сільський комбінований.

В даний час почала формуватися мережа формальної освіти у вищих навчальних закладах з дисципліною «сільський зелений туризм», яка готує менеджерів сільського туризму. В обов'язки менеджерів входить організація і управління процесом розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Однак в селах такої освіти немає, і власники садиб стикаються з проблемами і питаннями стосовно розвитку цього виду бізнесу на практиці. Як вихід з такої ситуації можна запропонувати впровадження в шкільну освіту (так як школи на відміну від вищих навчальних закладів є практично у всіх селах) у вигляді спецкурсу програму навчання по сільському зеленому туризму. Цей спецкурс можуть відвідувати також і самі господарі садиб. Курс вивчення дисципліни включає в себе лекційні та практичні заняття і самостійну роботу. Така різноманітність навчальних занять необхідна для досягнення поставлених завдань.

На лекційних заняттях дається теоретичний матеріал курсу, який демонструє ілюстраційні матеріали. На практичних заняттях учні набувають навички та вміння по тематиці курсу, вчаться креативно використовувати набуті знання для проведення сімейного бізнесу. Вся робота курсу спрямована на підготовку учнів до самостійної діяльності після закінчення школи. Тематичний план вивчення матеріали курсу включає в себе:

– специфіку сільського туризму;
– стандарти якості слуг в сільському туризмі;
– вимоги до санітарно-гігієнічним нормам утримання сільської садиби;
– норми ділового спілкування;
– правила спілкування з клієнтом;
– культурні та дозвільні об'єкти регіону;
– екологічні проблеми регіону;
– екологічні нормативи ведення бізнесу в сільському туризмі;
– правила утилізації побутових відходів.

Наразі тільки ВНЗ III-IV р.а. готують фахівців за напрямом «Сільський туризм» і впроваджують спеціалізований курс з організації сільського зеленого туризму. Туристичний напрям у системі професійно-технічної освіти України представлений тільки однією професією – «Агент з організації туризму». Згідно державного стандарту професійно-технічної освіти за професією «Агент з організації туризму», професійно-теоретична підготовка не містить жодного навчального предмета з питань організації сільського туризму [6].

Неможливо підготувати високопрофесійних, конкурентоспроможних фахівців індустрії туризму при низьку професійну підготовку самих викладачів. Підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу має стати частиною кадрової політики освітніх установ в умовах ринкових відносин і конкуренції.

Висновки. Отже, вирішальне значення набуває підвищення якості та результативності освітніх послуг у сфері підготовки кадрів для індустрії туризму, так як низький рівень професійної підготовки, який відповідає сучасним науково-технічним досягненням, ускладнює підйом економіки і гальмує інноваційні процеси в Україні.

Список літератури:

1. Сільський туризм в Європі та Америці // Туризм сільський зелений. – 2009. – № 11. – С. 13.
2. Методичні рекомендації для системи поширення знань та інформації в Україні / Т.П. Кальна-Дубінюк, І.П. Кудінова, Л.Х. Рибан. – К., 2008. – С. 20–21.
3. Закон України «Про туризм» [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр.
4. Черчик Л.М. Сільський туризм як ефективна форма самостійної зайнятості у трудонадлишкових регіонах / Л.М. Черчик // Регіон. Економіка, 2009. – № 1. – С. 178–182.
5. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
6. Державний стандарт професійно-технічної освіти з професії «Агент з організації туризму» / Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.07.13 № 918.
7. Черчик Л.М. Сільський туризм як ефективна форма самостійної зайнятості у трудонадлишкових регіонах / Л.М. Черчик // Регіон. економіка. – 2009. – № 1. – С. 178–182.
8. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу / Т.І. Ткаченко. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. – 537 с.

Бондар Е.А.
Запорожский национальный университет

ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА

Аннотация
В статье рассмотрены вопросы, связанные с существующей системой подготовки кадров для сферы сельского туризма. В связи с активным развитием этой сферы возникла необходимость четкого взаимодействия системы профессионального образования и рынка труда. В статье освещены перспективы совместной деятельности отраслевого работодателя и учебных заведений, определены факторы, влияющие на подготовку кадров в сфере туризма и гостеприимства. Рассмотрены проблемы в традиционном и современном подходах подготовки специалистов и пути их решения. При традиционном подходе к подготовке специалистов были обозначены главные мероприятия по распространению информации относительно сельского зеленого туризма.
Ключевые слова: сельский зеленый туризм, подготовка специалистов, профессиональное образование, учебные заведения, туристская отрасль.

Bondar E.A.
Zaporozhye National University

MAIN ELEMENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF AGRICULTURAL TOURISM

Summary
The article deals with issues related to the existing training system for rural tourism. In connection with the active development of this sphere, there was a need for a clear interaction between the system of vocational education and the labor market. The article outlines prospects of joint activity of the sectoral employer and educational institutions, determines the factors influencing the training of personnel in the field of tourism and hospitality. The problems in traditional and modern approaches of training of specialists and ways of their solution are considered. With the traditional approach to training specialists, the main measures were taken to disseminate information on rural green tourism.
Keywords: rural green tourism, training of specialists, vocational education, educational establishments, tourism industry.

УДК 379.85+5(07)

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Браславська О.В., Рожі І.Г.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті проаналізовано формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів географії під час туристсько-краєзнавчої роботи. Описано роботи вчених, які працюють над цією проблематикою. Особливу увагу приділено професійній підготовці майбутніх учителів географії, їх готовність до пізнавальної самостійності в процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Охарактеризовано організацію самостійної роботи, яка є однією з важливих і ефективних засобів активізації пізнавальної самостійної діяльності. Встановлено, що пізнавальна самостійність студентів-географів формується не внаслідок дії якогось одного ефективного засобу, а є закономірним результатом досконалої системи освітнього процесу в закладах вищої освіти.
Ключові слова: самостійна робота, пізнавальна самостійна діяльність,туристсько-краєзнавча робота, майбутній учитель географії, студент-географ.

Постановка проблеми. Організація самостійної роботи базується на підготовці майбутніх учителів географії до застосування методів активного пізнання. Набуття студентами певних знань, стимулювання інтересу педагогом до нової проблеми, оволодіння навичками самостійної роботи з джерелами інформації – всі ці прийоми в сукупності їх використання дають можливість на новому етапі освітнього процесу залучати студентів до пізнавальної самостійної

© Браславська О.В., Рожі І.Г., 2018

діяльності та активного здобування знань. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів у системі географічної освіти формами, засобами та методами туристсько-краєзнавчої роботи забезпечить не лише активізацію навчально-пізнавальної діяльності, але і здобуття ними відповідних компонентів компетентностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання пізнавальної самостійності та самостійної роботи майбутнього вчителя географії розглянуто в працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: І. Бендери (мотивація самостійної роботи студентів вищих навчальних аграрних закладів), Я. Галети (Формування пізнавальної самостійності студентів економічного коледжу засобами інформаційних технологій), Л. Головко (Залежність рівня сформованості досвіду самостійної роботи студентів від форми і методів самостійної навчальної наукової та практичної їх діяльності), С. Каяліної (Розвиток пізнавальної самостійності учнів засобами комп'ютерної техніки на уроках хімії), О. Муковіз (Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій), Т. Пащенко (Методика самостійної роботи студентів аграрного коледжу в процесі вивчення спеціальних дисциплін), М. Смирнової (Дидактичні засади організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів), О. Снігур (Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи), М. Солдатенка (Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя), І. Степанішин (Система самостійної роботи учнів і її вплив на ефективність навчального процесу), І. Шайдур (Організація самостійної роботи студентів педагогічних університетів на основі індивідуально орієнтованого підходу), І. Шимко (Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів) та інші.

Мета статті – полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів географії у процесі туристсько-краєзнавчої роботи.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку освіти проблема активізації самостійної пізнавальної діяльності набуває особливо важливого значення у зв'язку з високими темпами розвитку науково-технічного прогресу. Сьогодні потреба суспільства в освічених людях, здатних швидко орієнтуватися в нових умовах, мислити самостійно і вільних від стереотипів є актуальною. Виконання такого роду завдань стає можливим лише за умови активного навчання, що стимулює розумову діяльність.

Одним із важливих і ефективних засобів активізації пізнавальної самостійної діяльності є організація самостійної роботи. Проблемі організації самостійного навчання на різних етапах присвячено досить багато педагогічних досліджень як в нашій державі, так і за кордоном. Ця проблема не є новою в дидактиці і психології. У психолого-педагогічній літературі висвітлюється сутність поняття самостійної роботи, описується самостійна робота студентів, як засіб навчання і як форма пізнавальної діяльності (А. Алексюк, П. Підкасистий та інші) [2; 7].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка, подається тлумачення «самостійності» як однієї з властивостей особистості, яка характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів, знань, умінь і навичок, якими володіє особистість, по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, що складаються в процесі діяльності [4, с. 297].

Процес професійно-педагогічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах передбачає наявність різних видів діяльності студентів, серед яких важливе місце посідає пізнавальна діяльність в контексті формування суб'єктності студентів [9].

Пізнавальна самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним із критеріїв його сформованості. Як і розумовий розвиток, вона ґрунтується на знаннях і способах їх засвоєння.

За В. Агєєвим, формування самостійної пізнавальної діяльності проходить наступні етапи:

1) студент має самостійно розподілити мету на елементарні завдання і здійснювати самоконтроль над виконанням;

2) студент самостійно формулює мету, обирає спосіб та методи досягнення поставленої мети;

3) студент повинен самостійно сформулювати мету перед аудиторією й організувати дискусію з визначеної проблеми та проконтролювати виконання завдань [1].

Пізнавальна самостійність – це готовність особистості до самостійного засвоєння навчального матеріалу, формування вмінь та навичок самоосвіти; сьогодні – це основа неперервного навчання.

У центрі процесу навчання знаходиться самостійна пізнавальна діяльність студентів, тобто навчання. Важливо, щоб студенти навчились самостійно здобувати знання, користуючись різноманітними джерелами інформації; уміли із цією інформацією працювати у зручний для них час, звертаючись до різних способів пізнавальної діяльності. Самостійне здобуття знань не повинно бути пасивним, необхідно із самого початку залучати студентів до активної пізнавальної діяльності, не обмежуючись здобутими знаннями а передбачаючи їх застосування для вирішення різноманітних реальних проблем [5].

До того ж компетентнісний підхід у процесі формування пізнавальної самостійності передбачає, що студент: сам визначає мету навчально-пізнавальної діяльності або приймає поставлену викладачем; планує, програмує свою діяльність; організовує свою працю для досягнення мети; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання поставленої проблеми або завдання; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою діяльність і практично її вдосконалює; має уміння й навички самоконтролю та самооцінки [4].

На думку І. Лернера пізнавальна самостійність є інтегральною властивістю особистості і володіє системними якостями, які структурно зв'язані між собою і кожний з них виконує свою певну функцію: мотиваційний компонент спонукає до учбово-пізнавальної діяльності, змістовно-операційний – створює базу для її здійснення,

вольовий – забезпечує її завершення. Кожний компонент, функціонуючи, забезпечує певний етап цілісної учбово-пізнавальної дії [6].

Для формування майбутніх учителів географії, які можуть творчо мислити, необхідно докорінно змінити ставлення до самостійної пізнавальної діяльності, її організації, сформувати відповідні знання щодо методичних прийомів та технологій її організації. Все це визначає актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів географії до пізнавальної самостійності в процесі туристсько-краєзнавчої роботи.

Важливість туристсько-краєзнавчої роботи полягає також у тому, що саме ця форма організації навчально-пізнавальної діяльності створює можливості для реалізації важливого дидактичного принципу – принципу єдності теорії і практики, зв'язку навчання з життям. Теоретичні знання, здобуті в кабінетах, аудиторіях отримують практичне застосування у походах, туристичних зльотах, експедиціях і подорожах. Рідний край – це невичерпне джерело знань і наочного матеріалу. Практичне знайомство із історією та культурою своєї країни допомагає молоді розуміти та цінувати свою Батьківщину, її народ. Тому розробка питання підготовки майбутніх учителів географії до пізнавальної самостійності в процесі туристсько-краєзнавчої роботи є актуальною науковою проблемою.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів можлива лише на основі посиленої мотивації. Мотивація – це цілеспрямована діяльність викладача, спрямована на розроблення і використання таких форм, змісту, прийомів, методів і засобів навчання, які сприяють підвищенню інтересу, самостійності, творчої активності, ініціативності студентів у засвоєнні знань, набутті ними відповідних умінь і навичок, створення умов їхнього практичного застосування. Організація самостійної пізнавальної діяльності учнів у системі шкільної географічної освіти формами, засобами та методами туристсько-краєзнавчої роботи; опанування цими технологіями студентами – майбутніми учителями географії забезпечать не лише активізацію навчально-пізнавальної діяльності, але і здобуття ними відповідних компетенцій. Пізнавальна самостійність – це готовність особистості до самостійного засвоєння навчального матеріалу, сформовані вміння та навички самоосвіти; сьогодні – це основа неперервного навчання.

Форми організації туристсько-краєзнавчої роботи, а саме: екскурсії, подорожі, туристичні походи – це важливий засіб формування світогляду підростаючого покоління, а також готовності до самостійної пізнавальної діяльності. У туристсько-краєзнавчій роботі закладено широкі освітні, розвиваючі та виховні можливості. Подорожі та екскурсії розширюють світогляд, дають можливість краще пізнати історію та географію Батьківщини, забезпечують пізнання рідного краю та навколишнього світу з усією багатогранністю складних взаємовідносин природи, суспільства і особистості, задовольняють потреби у розширенні знань про Батьківщину, пробуджують інтерес, формують любов до природи, до України. Це не лише фізичний розвиток, бадьорість і висока працездатність, це відмінний засіб виховання цілеспрямованості, зібраності та прагнення до знань.

Зосередження особливої уваги на професійній підготовці майбутнього вчителя географії, його готовності до пізнавальної самостійності в процесі туристсько-краєзнавчої роботи зумовлене тим, що саме він створює підґрунтя для формування наукової картини світу в свідомості покоління, яке підростає, розвиває географічне мислення школярів, їхні вміння виявляти та аналізувати відповідні закономірності й причинно-наслідкові зв'язки між різними природними та соціокультурними процесами і явищами, долучає учнів до культурних надбань рідного краю й держав світу, надає знання й уміння, які виконують безпосередню роль у житті людини та стимулом поповнення яких є внутрішня мотивація особистості. Як ключова фігура в цьому процесі, учитель географії повинен мати глибокі географічні знання, бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових реалій, оперувати інформацією, бути комунікабельним, уміти ухвалювати рішення, що здебільшого формується під час його навчання у вищому навчальному закладі.

Студент – майбутній учитель географії, повинен бути готовим до оволодіння системою знань з основ наук, мати сформований науковий світогляд, бути готовим до активної трудової і пізнавальної діяльності, уміти самостійно поповнювати свої знання. Активізація самостійної пізнавальної діяльності може забезпечити не лише підвищення якості загальноосвітньої і професійної підготовки, але і формування активної і самостійної особистості.

Значущість професійного формування майбутніх учителів географії та організаторів туристсько-краєзнавчих гуртків посилюють тенденції реформування освіти, особливо ті, які спрямовані на розв'язання протиріч між традиційними формами й методами навчання та появою нових знань, нової інформації, що сприяє виробленню в студентів-географів умінь професійно й мобільно реагувати на постійні зміни в практичній і науковій діяльності, а також практичних умінь розв'язувати проблемні завдання чи ситуації. Як зазначає О. Тімець, сучасні стандарти вищої освіти акцентують свою увагу на інтеграції навчальних дисциплін, що вимагає розроблення теоретичних і практичних засад моделювання дидактичного процесу, його інформатизації, з'ясування механізму реалізації взаємозв'язків між дисциплінами з урахуванням професійної спрямованості в ході добору їхнього змісту [8, с. 4].

Висновки. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій з цієї проблеми, зазначені дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми активізації пізнавальної самостійної діяльності. Тому залишається актуальною проблема у формуванні майбутніх учителів географії до подальшого вдосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання, які спрямовані на реалізацію у навчально-виховному процесі принципу самостійності в процесі туристсько-краєзнавчої роботи.

Таким чином, пізнавальна самостійність студентів-географів формується не внаслідок дії якогось одного ефективного засобу, а є закономірним результатом досконалої системи навчання й виховання студентів у ВНЗ, спрямованої на розвиток самостійності думки і самостійності, як риси характеру студента.

Список літератури:

1. Агеев В.В. Теоретические основы нового курса начальной школы, основанного на воспитании развития самостоятельной деятельности школьников / В.В. Агеев // Начальная школа. – 1989. – № 1. – С. 406–411.
2. Алексюк А.М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, В.А. Козаков та ін. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.
3. Білецька І. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін / І. Білецька // Педагогічний дискурс. – 2015. – Вип. 19. – С. 18–23.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
5. Криловець М.Г. Система методичної підготовки майбутніх учителів географії: автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.02 / М.Г. Криловець ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2009. – 40 с.
6. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 185 с.
7. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся : (дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества) / Пидкасистый П.И. – М.: Педагогика, 1972. –184 с.
8. Тімець О.В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 : Теорія та методика професійної освіти / Тімець Оксана Володимирівна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2011. – 43 с.
9. Шехавцова С.О. Теоретичне обґрунтування сутності понять «пізнавальна самостійність» та «суб'єктна активність» студентів в педагогічній терміносистемі / С.О. Шехавцова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 15(3). – С. 124–130.

Браславская О.В., Рожи И.Г.
Уманский государственный педагогический университет
имени Павла Тычины

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ В ХОДЕ ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Аннотация
В статье проанализировано формирование познавательной самостоятельности будущих учителей географии в ходе туристско-краеведческой работы. Перечислено работы ученых, работающих над этой проблематикой. Особенное внимание уделено профессиональной подготовке будущих учителей географии, их готовность к познавательной самостоятельности в процессе туристско-краеведческой работы. Охарактеризовано организацию самостоятельной работы, которая является одной з важных и эффективных средств активизации познавательной самостоятельной деятельности. Установлено, что познавательная самостоятельность студентов-географов формируется не в результате действия какого-то одного эффективного средства, а является закономерным результатом совершенной системы образовательного процесса в учреждениях высшего образования.
Ключевые слова: самостоятельная работа, познавательная самостоятельная деятельность, туристско-краеведческая работа, будущий учитель географии, студент-географ.

Braslavska O.V., Rozhi I.H.
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

FORMING OF COGNITIVE INDEPENDENCE FUTURE TEACHERS OF GEOGRAPHY DURING TOURIST-REGIONAL WORK

Summary
In the article, forming of cognitive independence of future teachers of geography is analysed during tourist-regional work. The work of scientists is listed, that work on this range of problems, are described. The special attention is spared to professional preparation of future teachers of geography, their readiness to cognitive independence in the process of tourist-regional work. Organization of independent work, that is one of important and effective facilities of activation of cognitive independent activity, is described. It is set that cognitive independence of students-geographers is formed not as a result of action some one effective means, but is the appropriate result of the perfect system of educational process in establishments of higher education.
Keywords: independent work, cognitive independent activity, tourist-regional work, future teacher of geography, student-geographer.

УДК 796.51

ПОДГОТОВКА СПОРТИВНОГО ПОХОДА – ЗАЛОГ ЕГО УСПЕХА

Булашев А.Я., Женьцян Сан
Харьковская государственная академия физической культуры

В статье представлен краткий анализ травматизма и несчастных случаев в путешествиях и в спортивном туризме. Перечислены причины возникновения критических ситуаций в спортивных походах. редставлены схемы различных видов подготовки туристов-спортсменов для чего предлагается возобновить в федерациях и клубах различные школы (НТП, СТП, ВТП).
Ключевые слова: путешествия, спортивный туристский поход, травматизм, несчастный случай: причины объективные и субъективные, виды туристской подготовки.

Постановка проблемы, анализ последних исследований и публикаций. Проблема обеспечения безопасности спортивных туристских походов – одна из самых важных, возможно, даже самая важная, и в то же время сложная. В природной среде всегда присутствует для человека элемент случайности и устранить ее в полном объеме не представляется возможным. В то же время свести ее к минимуму вполне возможно.

Профилактика травматизма, заболеваний и несчастных случаев в спортивном туризме является главным в работе контрольно-спасательных служб Министерства по чрезвычайным ситуациям (МЧС) и общественных маршрутно-квалификационных комиссий (МКК), комиссий по видам туризма клубов и секций туристов. И на первое место в работе этих государственных и общественных структур входит всесторонняя подготовка не только кадров в гос.структурах, но и участников, т.е. потребителя.

Руал Амундсен – норвежский путешественник, один из известных исследователей полярных зон земного шара, первый ступивший на Южный полюс, побывавший на Северном полюсе, считал и неоднократно доказывал, что главным в успехе любого путешествия является его подготовка. История путешествий свидетельствует, что многие чрезвычайные ситуации и несчастные случаи были причиной просчетов на этапе подготовки путешествия. Начало прошлого века. Из Англии и Норвегии в разные , но небольшие, сроки стартовали две экспедиции в Антарктиду. Цель – впервые достигнуть Южного полюса на этом материке. Амундсен взял с собой около 200 северных сибирских лаек. Скотт вместо собак решил взять в Антарктиду маньчжурских лошадей (пони). Эти животные были совершенно не приспособлены суровым арктическим условиям, кроме того для них нужен был и специальный корм. Еще не дойдя до полюса, лошадей постепенно застрелили, а груз переложили на немногочисленных собак и свои плечи, что замедлило движение к цели. Амундсен рассчитывал мясом больных и ослабевших собак кормить остальных, а в случае дефицита продуктов предусматривалось и участникам питаться собачьим мясом.

В конечном итоге Амундсен и его товарищи были на полюсе 15 декабря 1911 года, а команда Скотта вышла на полюс 17 января 1912 г., т.е. на месяц позже. Норвежцы поставили палатку и свой флаг на Южном полюсе. Несомненно, что англичане были морально подавлены и угнетены, что в конечном итоге, при возвращении на базу привело к гибели всех 5-ти участников экспедиции [2; 6; 12; 15].

Распространен травматизм и несчастные случаи среди путешественников и не в столь отдаленные районы. Во Франции и Японии на горных маршрутах гибнет более чем 100 человек в год, в Альпах ежегодно хоронят 300-400 альпинистов и горных туристов. И даже в небольших по площади Польских Высоких Татрах гибнет ежегодно до 30 путешественников, а на скалах Монблана – до 60. еще больше погибает туристов в водных и лыжных походах. Ежегодно в дорожно-траспортных происшествиях в мире гибнет около 200 тыс. человек, что, по словам английских исследователей, равносильно «войне среднего масштаба».

Что же приводит к несчастным случаям, т.е. к травматизму и гибели путешественников [7; 19]?

Цель исследования. Обосновать необходимость тщательной и всесторонней подготовки туристов-спортсменов для проведения безаварийного похода любой категории сложности.

Изложение основного материала. Причин много. Еще больше обстоятельств в каждом конкретном причинном действе. Поэтому и располагать их приоритетно по ранжиру не представляется возможным.

Туристский маршрут сам по себе с его природными (порой неблагоприятными) факторами может стать причиной возникновения аварийной ситуации. Туристский маршрут – понятие емкое. В него входит, прежде всего, географическая характеристика района и в первую очередь оценка его орогидрографии по пересеченности рельефа, уклоном и мощности водных потоков, наличие болот, песков, скал, льда и др. Каждый из этих элементов находится на определенной стадии развития и таит для человека опасности: сход лавин, обвал льда, сели, характер реки (дно, течение, глубины). В каждом виде спортивного туризма существуют свои правила безопасности.

Маршрут может быть источником опасности, но не для всех. Если теоретически, физически, технически, тактически, психологически и морально путешественник подготовлен, он может пройти этот маршрут безаварийно и шансов в этом у него будет больше, чем у менее подготовленного или совсем без подготовки индивидуума. При этом необходимо еще иметь представление о

© Булашев А.Я., Женьцян Сан, 2018

районе путешествия: его рельеф, метеоусловия, растительный и животный мир, обводненность, плотность национальный состав населения.

В спортивном туризме в соответствии с «Правилами организации и проведения спортивных туристских походов» одиночное хождение неприемлемо (не менее 4 человек в походах 1-3 к.с. и 6 чел. В походах 4-6 к.с.). В виде исключения МКК разрешает 2 человека в некатегорированных походах в пешеходном и водном туризме [1].

Приведем некоторые причины, вследствие которых могут возникнуть аварийные ситуации:

– недостаточный опыт руководителя;

– ослабление контроля за прохождением медицинского осмотра участниками;

– недостаточный контроль за физической и технической подготовкой, психологическим состоянием участников;

– включение в состав группы туристов, не имеющих достаточного опыта, изменение состава группы после утверждения МКК;

– недостаточное изучение района похода и самого маршрута (климатических условий, сезонности, сложных участков, подъездных путей, отсутствия необходимого картографического материала);

– неправильный подбор снаряжения и продуктов питания.

Ошибки, допускаемые руководителем в управлении группой на маршруте:

– выход на маршрут в измененном составе, разделение группы;

– включение в начальную часть маршрута сложных участков, изменение маршрута в сторону усложнения за счет прохождения отдельных сложных участков пути (перевалов, вершин в среднегорье, хребтов, каньонов, водных преград и т. п.);

– неверные команды и действия руководителя на сложных участках пути;

– отсутствие четкого руководства действиями туристов и требовательности при прохождении сложных участков пути;

– неправильная расстановка сил при прохождении сложного участка пути, отсутствие наблюдательного и спасательного постов перехвата;

– отсутствие предварительной разведки сложного участка;

– отсутствие контроля при применении страховки и самостраховки;

– отсутствие контроля за ориентировкой на маршруте;

– поздний выход группы на маршрут;

– неравномерное движение на маршруте, нарушение графика движения;

– неверный выбор места привала, ночевки;

– отсутствие дисциплины в группе, конфликт с группой;

– недостаточный отдых участников, ослабление контроля за состоянием и самочувствием участников;

– недостатки в руководстве, связанные с грубостью, несправедливостью, неумелостью, неопытностью, нечестностью и черствостью;

– недостаточная подготовка к походу;

– недостаточный туристский опыт;

– неумение владеть страховкой;

– слабая физическая подготовка;

– недостаточная техническая и тактическая подготовки;

– отставание от группы;

– самостоятельное преодоление сложного участка;

– самостоятельный выход на опасный участок;

– несогласие с решением руководителя;

– конфликт среди участников;

– страх, паника, смятение в сложных ситуациях;

– отсутствие навыков в оказании первой помощи при заболеваниях и травматизме.

Подбор руководителя и участников необходимо решать в туристском коллективе (секции или клубе туристов) задолго до начала похода. В начальной стадии подготовки к походу определяется его цель и идет отбор членов группы. Их количество набирают несколько больше, чем планируется. Это делается с таким расчетом, чтобы группа не распалась, так как в подготовительном периоде часть туристов по разным причинам отсеивается.

Отбор участников в стартовый состав группы следует проводить, учитывая туристский опыт, физическую и техническую подготовку, психологическую совместимость, деловые качества и необходимые походные навыки. Это исключает попадание в группу в последний момент случайных непроверенных и неподготовленных участников. Не рекомендуется формировать группу из малознакомых или совсем незнакомых людей, по объявлению или по рекомендациям. В таких группах часто нет согласия между участниками и руководителем, что приводит к конфликтным ситуациям.

Отбор участников в стартовый состав группы следует проводить, учитывая туристский опыт, физическую и техническую подготовку, психологическую совместимость, деловые качества и необходимые походные навыки. Это исключает попадание в группу в последний момент случайных непроверенных и неподготовленных участников.

Не рекомендуется формировать группу из малознакомых или совсем незнакомых людей, по объявлению или по рекомендациям. В таких группах часто нет согласия между участниками и руководителем, что приводит к конфликтным ситуациям [4; 7; 10; 13].

Условно оценить работоспособность спортсмена в спортивном походе можно по характеристикам, представленным в таблице 1.

Усложнение туристских спортивных маршрутов и Единой спортивной классификации предъявляют все большие требования к повышению качества обучения и круглогодичной тренировки туриста – спортсмена.

Схематически виды туристской подготовки можно представить в следующем виде.

Теоретическая подготовка предусматривает умение организовать, подготовить и грамотно и безаварийно провести спортивный туристский поход. Она должна обогащать и расширять знания спортсменов в области туризма и спорта, а также некоторых наук и дисциплин – истории, географии, геологии, спелеологии, минералогии, гидрологии и гидрографии, метеорологии и климатологии, ботаники и зоологии и ряда других наук в той или иной мере необходимых путешественнику.

Таблица 1

Характеристика работоспособности спортсмена

Оценка	Характеристика работоспособности
Хорошо	Полностью справляется с физическими нагрузками, без видимых усилий работает на маршруте, оказывает помощь более слабым товарищам, проявляет активность и инициативу на переходах и бивуаках.
Удовлетворительно	Справляется с нагрузками в походе, однако на пределе своих возможностей, активности на переходах и бивуаках не проявляет, помощь более слабым товарищам оказывать не может, однако сам справляется без посторонней помощи на переходах и бивуаках, показывает явные признаки утомления.
Плохо	С нагрузками на маршруте не справляется, нуждается в уменьшении груза рюкзака, на переходах и бивуаках – признаки переутомления, задерживает группу или служит причиной схода группы с маршрута.

Физическая подготовка подразделяется на общефизическую и специальную физическую и подразумевает занятия упражнениями и тренировками, как в самом спортивном туризме, так и в других видах спорта, дополняющих физическую подготовку туриста.

Специальная подготовка включает психологическую, техническую, тактическую, топографическую и подготовку по технике безопасности.

Психологическая подготовка – это направленный процесс комплексного развития и совершенствования определенных психологических функций, способностей и качеств личности спортсмена, необходимых ему для достижения успеха в спортивной туристической деятельности.

Техническая подготовка включает в себя овладение приемами разнообразной техники передвижения, страховки и самостраховки в различных видах туризма.

Тактическая подготовка – это овладение искусством наиболее целесообразного использования возможностей, знаний и навыков туриста при проведении походов в различных климатических условиях.

Топографическая подготовка – формирование знаний, навыков и умений по элементарной топографии и ориентированию на местности без чего немыслим спортивный туристский поход любой технической сложности. Это понятие об используемых картах, схемах, масштабе, способах измерения расстояний и высот местности, а также о приборах и инструментах, применяемых в практике туризма, что позволяет уверенно и безаварийно провести поход [3; 5; 8; 9].

Подготовка по обеспечению безопасности, является важной составной частью обучения и тесно взаимосвязана со всеми видами подготовки. Она заключается в умении грамотно ана-

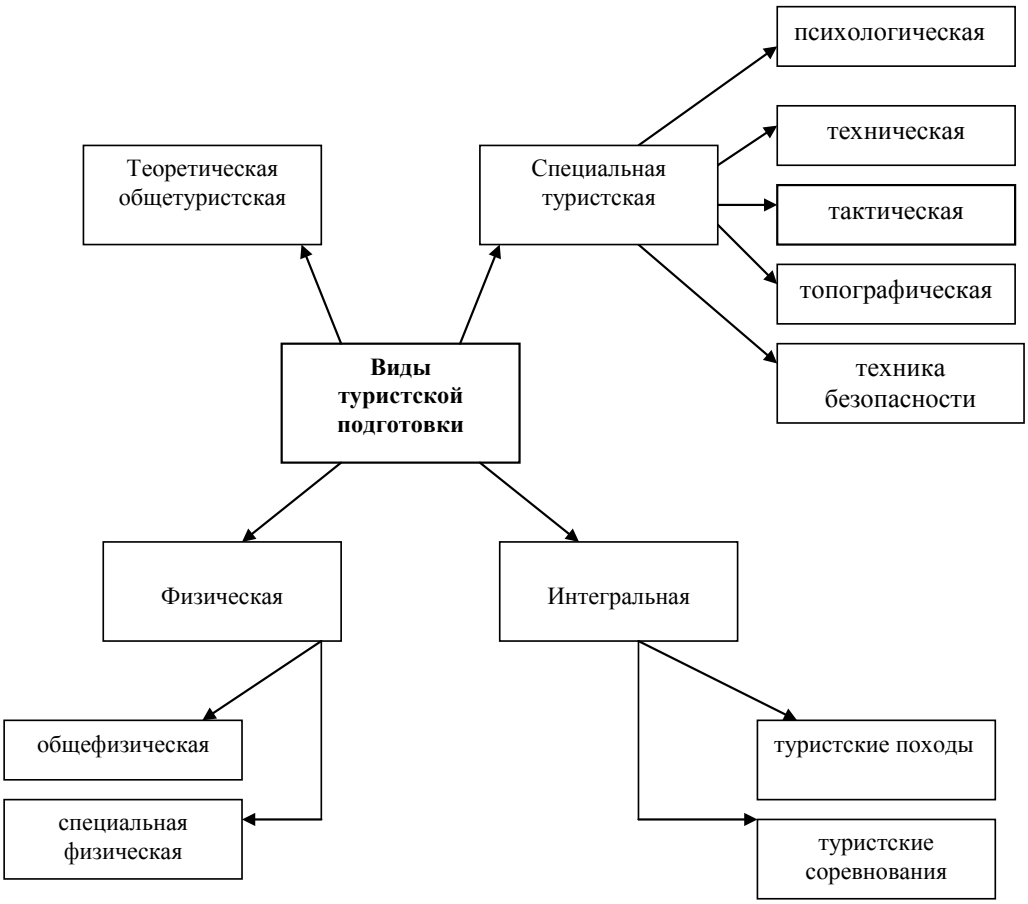

Схема 1. Виды туристской подготовки

лизировать аварийные ситуации и принимать четкие решения. Важно также знать и уметь пользоваться приборами дальней и ближней связи, средствами аварийной сигнализации, при поисково-спастельных работах.

Интегральная подготовка объединяет все знания общей и специальной туристской подготовки и предусматривает реализацию их на практике в условиях спортивных походов и соревнований. Чем больше растет опыт походов, тем выше уровень интегральной подготовки. Этот вид подготовки является показателем спортивного мастерства туриста.

Кроме того, в подготовку туриста включается обучение элементарным навыкам оказания первой медицинской помощи пострадавшему и транспортировки его в условиях похода с помощью специальных приемов и средств.

«Экспедиция – это подготовка» Руал Амундсен [11; 14; 16; 17].

Выводы. Статистика травматизма и несчастных случаев в спортивном туризме свидетельствует, что этот показатель в специфическом виде спорта, каким является спортивный туризм, несколько снизился за счет уменьшения числа спортивных походов по всем его культивируемым видам. Хорошо, потому, что плохо. Возобновить работу школ НТП (начальной туристской подготовки), СТП (средней туристской подготовки), ВТП (высшей туристской подготовки) можно только там, где сохранились клубы туристов, а их в настоящее время единицы. Даже Украинская федерация спортивного туризма не имеет своего помещения, естественно нет и библиотеки.

А что касается перспектив, то они весьма призрачны.

Список литературы:

1. Абрамов В.В. Безопасность в спортивном туризме / В.В. Абрамов // Годы и тропы. – Харьков: Изд-во «Новое слово», 2008. – Вып. 3. – С. 5–18.
2. Амундсен Руал. Южный полюс / Руал Амундсен / Пер. с норвеж. Л.Л. Чеданова. – Арнада-Пресс, 2002. 126 с.
3. Аппенянский А.И. Физическая тренировка в туризме / А.И. Аппенянский. – М.: ЦРИБ «Турист», 1989. – 76 с.
4. Большаков Ю.М. Чтобы остаться в живых. Уроки общения с природой / Ю.М. Большаков. – СПб.: Диля, 2002. – 160 с.
5. Биржаков М.Б. Безопасность в туризме / М.Б Биржаков, Н.П. Казаков. – М.–С.-Петербург, 2005. – 208 с.
6. Булашев А.Я. Специфика спортивного туризма: теория и практика / А.Я. Булашев // Монография. – Харьков, 2016. – 559 с.
7. Булашев А.Я. Спортивный туризм / А.Я. Булашев // Учебник. – Харьков, 2009. – 331 с.
8. Булашев А.Я. Некоторые особенности лыжных спортивных походов в Арктике / А.Я. Булашев // Зб. наук. праць. – П-Хмельн., 2013. – С. 506–511.
9. Булашев А.Я. Проблемы акклиматизации участников лыжных спортивных походов в условиях Крайнего Севера / А.Я. Булашев, Л.И. Каплина // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2009. – № 1. – С. 67–71.
10. Ильин А.А. Школа выживания в природных условиях / А.А. Ильин. – М.: «Эксмо-Пресс», 2001.
11. Клестов В.И. Записки спасателя / В.И. Клестов // Изд. 2. – К., 2005. – 192 с.
12. Кузнецова В.М. «Метелица» у полюсов Земли / В.М. Кузнецова И.Б. Соловьева. – М.: Paulsen, 2011. – 224 с.
13. Линчевский Э.Э. Психологический климат туристской группы / Э.Э Линчевский. – М.: ФиС, 1981.
14. Отуотер М. Охотники за лавинами / М. Отуотер. Пер. с англ. – М.: Мир, 1980. – 252 с.
15. Скотт Р. Экспедиция к Южному полюсу, 1910–1912 гг. в 2-х томах (Дневники капитана Скотта; гл. 1–11; прощальные письма) / Р. Скотт / Пер. с англ. – М.: Мир книги, 2009. – Т. 2. – 224 с.
16. Федотов Н.Г. Методические рекомендации по круглогодичной подготовке туриста-водника / Н.Г. Федотов. – М.: Турист, 1982. – 46 с.
17. Центкевичи А. и Ч. Осажденные вечным холодом / А. и Ч. Центкевичи. – Л.: Гидрометеоиздат, 1975. – 208 с.
18. Чуков В.С. Автономная экспедиция на Северный полюс / В.С. Чуков // Ветер странствий. – М., 1990. – Вып. 25. – С. 4–13.
19. Штюрмер Ю.А. Опасности в туризме, мнимые и действительные / Ю.А. Штюрмер. – М.: ФиС, 1983. – 124 с.

Булашев О.Я., Женьцян Сан
Харківська державна академія фізичної культури

ПІДГОТОВКА СПОРТИВНОГО ПОХОДУ – ЗАПОРУКА ЙОГО УСПІХУ

Анотація
У статті представлений короткий аналіз травматизму і нещасних випадків в подорожах і в спортивному туризмі. Перераховані причини виникнення критичних ситуацій в спортивних походах. Представлені схеми різних видів підготовки туристів-спортсменів для чого пропонується відновити у федераціях і клубах різні школи (ПТП, СТП, ВТП).

Ключові слова: подорожі, спортивний туристський похід, травматизм, нещасний випадок: причини об'єктивні і суб'єктивні, види туристської підготовки.

Bulashev A.Ya, Zhen'tsyan San
Kharkiv State Academy of Physical Culture

PREPARATION OF SPORTING HIKE IS A MORTGAGE OF HIS SUCCESS

Summary
In the article the short-story analysis of traumatism and accidents is presented in trips and in sporting tourism. Reasons of origins of critical situations are transferred in sporting hikes. The charts of different types of preparation of tourists-sportsmen are presented for what offered to pick up thread different schools in federations and clubs (NTP, STP, VTP).
Keywords: trips, sporting tourist hike, traumatism, accident: reasons are objective and subjective, types of tourist preparation.

УДК 796.5:94(100)'1941/45"+908(476)

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ СПОРТИВНО-ПАТРИОТИЧЕСКИХ ПОХОДОВ В БЕЛАРУСИ

Ганопольский В.И., Соловых Т.К.
УО «Белорусский государственный университет физической культуры»,
г. Минск (Беларусь)

В статье приводятся данные, касающиеся участия Беларуси в 1-ой мировой войне. Применение этой информации даст возможность использовать её для организации туристско-спортивных мероприятий по патриотическому воспитанию населения Беларуси. Включение классифицированных участков спортивно-туристских маршрутов позволило бы патриотический поход сделать еще более интересным и привлекательным для большего числа любителей путешествий.
Ключевые слова: туристско-спортивные мероприятия, патриотическое воспитание, исторические события, Первая мировая война.

Постановка проблемы. Несмотря на то, что Беларусь не располагает основополагающими для туризма ресурсами, такими как горы и море, в сравнении с другими странами она имеет ряд преимуществ. Среди них, помимо прочих, имеет богатый природный потенциал, включающий уникальные водно-болотные угодья, и древнюю и богатую историю.

В августе 2018 года исполняется 100 лет событиям, касающихся первой мировой войны (ПМВ). Подписание Версальского договора – это момент завершения ПМВ. События ПМВ могут быть поводом к анализу фактов прошлых лет, имеющих тесную связь с действительностью.

Как ни странно, но именно в Беларуси сохранилось много артефактов времён ПМВ. Собирая и анализируя информацию, полученную при разработке различных спортивных и спортивно-оздоровительных туристских маршрутов по Припятскому Полесью, как пеших, лыжных, так и водных маршрутов разной категории сложности, мы столкнулись с неопровержимым фактом наличия большого количества памятников ПМВ [1, с. 13, 18, 25, 36].

Анализ исследований и публикаций, касающихся ПМВ, показал наличие большого количества всевозможных разработок, но нет среди них информационного обеспечения и организации спортивно-патриотических походов в Беларуси.

Цель статьи. Анализ событий Первой мировой войны на территории современной Беларуси и использование полученной информации для перспективного применения её в спортивно-патриотическом воспитании молодежи: создания и организации новых маршрутов, обогащенных новой исторической информацией.

Для решения поставленных задач в работе использовались информационно-аналитические, картографические, компьютерные и статистические методы. Работа выполнена в комплексной научной группе.

Изложение основного материала. 100-летие подписания Версальского договора явилось новым пересмотром старых страниц истории.

Какую же роль в Первой мировой войне довелось сыграть маленькой «памяркоунай» Беларуси?

Первая мировая война, безусловно, не является «чужой» войной, как ранее пытались это представить. Это важная часть нашей истории. Первая мировая война – белое пятно в нашей истории – делают выводы многие историки и энтузиасты, коллекционирующие информацию о событиях первой мировой на Беларуси.

В начале XX в. в Европе сложились два противостоявших друг другу блока государств: Тройственный союз (Германия, Австро-Венгрия, Италия) и Антанта, или Тройственное согласие (Великобритания, Франция, Россия, куда в то время входила территория современной Беларуси). Их участники ставили целью добиться доминирующего положения в Европе и мире.

© Ганопольский В.И., Соловых Т.К., 2018

Геополитическое положение разных стран вынуждало их выбирать – чью сторону занять во все более проявлявшемся противостоянии. Этот клубок противоречий между государствами и стал причиной развязывания крупнейшей в истории Европы и всего мира войны, затронувшей в конечном итоге десятки государств по всей планете. Следует сказать, что в большинстве стран – будущих участников конфликта стремление осуществить свои цели военным путем было присуще не только правящим кругам, но имело поддержку и общественного мнения. Патриотический подъем наблюдался практически во всех странах. Казалось, что война будет непродолжительной и позволит решить множество накопившихся проблем.

На территории Беларуси произошло несколько крупных боевых операций того времени. Среди них можно выделить Свентянский прорыв немцев и его ликвидацию осенью 1915 г. (территория Молодечненского, Сморгонского, Вилейского районов); героическую 810-дневную оборону российскими войсками городка Сморгонь; кровопролитную Нарочанскую операцию в марте 1916 г. (Мядельский, Вилейский, Поставский районы); наступление российских войск летом того же года под Барановичами; масштабные бои летом 1917-го под Сморгонью и Крево.

28 июня 1919 г. Германия была вынуждена подписать Версальский договор, составленный государствами-победителями на Парижской мирной конференции, официально завершивший Первую мировую войну.

Восстановление памяти из длительного забвения – это общая обязанность и моральный долг каждого. Как говорит журналист и фотограф Владимир Богданов, 2004 году у него была база данных о 30 объектах, связанных с войной. Нынче таких – 300, из них более 200 – кладбища.

За годы позиционной войны вдоль линии фронта были построены сотни километров боевых укреплений, других сооружений, многие из которых дошли до наших дней. Можно смело утверждать: ни одна война не оставила на территории Беларуси столько материальных свидетельств, как первая мировая. Большинство таких объектов пока не входит в списки исторических ценностей. Однако в своем комплексе все эти бесчисленные бетонные доты, километры оплывших от времени окопов, десятки солдатских кладбищ, руины еще в те годы разрушенных, и до сего времени не восстановленных храмов, а также иные свидетельства той первой глобальной катастрофы XX века – являются уникальным историческим памятником на территории Беларуси. Его мировое значение нам еще предстоит осознать.

Сотни тысяч солдат с обеих сторон погибли в ходе только названных операций, общее же число жертв на этом обширном и важном участке фронта никогда не было подсчитано и озвучено. Ясно одно: почти все эти жертвы остались здесь, в земле Беларуси. Во время войны вдоль линии фронта и в тылу противоборствующих армий возникли сотни воинских кладбищ, братских могил.

За годы позиционной войны вдоль линии фронта были построены сотни километров боевых укреплений, других сооружений, многие из которых дошли до наших дней. Анализируя документы и рассказы очевидцев, можно смело утверждать: ни одна война не оставила на территории Беларуси столько материальных свидетельств, как Первая мировая.

Сотни тысяч солдат с обеих сторон погибли в ходе только названных операций, общее же число жертв на этом обширном и важном участке фронта никогда не было подсчитано и озвучено. Ясно одно: почти все эти жертвы остались здесь, в земле Беларуси. Во время войны вдоль линии фронта и в тылу противоборствующих армий возникли сотни воинских кладбищ, братских могил.

Проведя анализ, мы подсчитали, что в Беларуси имеется более 130 воинских кладбищ, братских могил, на которых в той или иной степени сохранились общие памятники, мемориалы, элементы каменных оград, ворота, выполненные непосредственно во время войны либо в первые послевоенные годы.

Из наиболее значительных и хорошо сохранившихся мемориалов стоит назвать расположенные памятники в деревнях Десятники Воложинского района, Томашовке Брестского, Проньках, Нарочи Мядельского района [2; 3]. На рисунке 1 представлены памятники ПМВ в древне Ст. Войковичи.

Рис. 1. Памятники ПМВ в дер. Ст. Войковичи Барановичского р-на Брестской обл.

На рисунке 2 на карте Беларуси условно представлены места, где находятся памятники I Мировой войны.

Используя эту карту и более тщательно изучив материал, можно проложить туристские маршруты с севера на юг по Беларуси. В путешествии можно задействовать и город Могилёв. В г. Могилеве размещалась Ставка Верховного главнокомандующего, переехавшая туда из Барановичей, к которым чересчур близко подошел фронт.

Большое количество сохранившихся в Беларуси памятников ПМВ связано с особенностями местности, в частности Припятского Полесья. Чем отличаются эти места. Можно сказать, они до сих пор не тронуты цивилизацией. В этих местах всё сохранилось как бы в первозданном виде, благодаря болотам, куда не доходили ноги и не дотягивались руки человечества многие десятилетия.

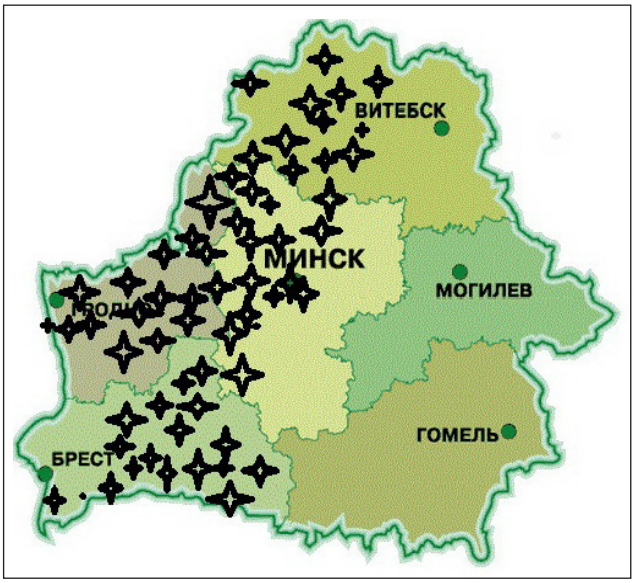

Рис. 2. Места памятников Первой мировой войны в Беларуси

Поэтому многие доты, траншеи и различного рода сооружения оставались нетронутыми. Неосушенные болота Беларуси «помогают» сохранять памятники ПМВ.

В соответствии с разрядными требованиями по спортивному туризму, средняя полоса Русской равнины (на территории которой располагается и Республика Беларусь) имеет в качестве верхнего предела походы пешеходные, лыжные, водные и велосипедные второй категории сложности (II к.с.). Планирование таких маршрутов – задача отнюдь не простая. А нужно ли разрабатывать и классифицировать маршруты первой категории сложности (I к.с.)? Естественно, так как не с I к.с. («единичек») начинаются туристские походы, а с маршрутов некатегорийных. Некатегорийные походы осуществляются для решения задач рекреационных, познавательных, в том числе и туристско-патриотических. а также учебно-спортивных. Разрядными требованиями и Правилами проведения спортивных туристских походов предусмотренны также степенные походы для школьников [3]. Степенные походы – это начальная школа подготовки учащихся к спортивным походам, школа обучения туристской технике, практическая работа, дополняющая уроки туризма или, по крайней мере, практическая часть занятий в школьных туристских кружках и внешкольных туристских учреждениях.

Параметрические характеристики походов первой и второй категории сложности (т.е. характеристики по протяженности маршрутов и продолжительности походов) составляют по минимуму соответственно 6 и 8 дней, 120-140 и 150-160 км для походов пеших, лыжных и водных. Для велосипедных протяженность маршрута в 2-3 раза выше. Но параметрическими характеристиками классификация спортивных походов не ограничивается – есть еще и третий показатель. Это – техническая сложность маршрута. Все проблемы спортивной классификации в туризме именно в этом показателе.

В Методических указаниях к «Перечню» [3 с. 179] дано следующее определение: «Техническая сложность маршрута определяется характером, количеством и разнообразием препятствий. Характер препятствий определяется тем, какой уровень квалификации и технического мастерства требуется для прохождения данного препятствия с надлежащей гарантией безопасности. Маршрутам каждой категории сложности соответствует свой уровень типичных для них препятствий. Маршруты более высокой категории сложности содержат более сложные препятствия, чем маршруты предыдущей категории сложности. При оценке маршрутов в первую очередь учитываются такие препятствия, которые дают туристам технический опыт, необходимый для обеспечения безопасности».

Итак, разработка и планирование пешеходных и лыжных маршрутов I и II к.с. по территории Республики Беларусь – задача, можно сказать, «домашняя». На что следует обращать внимание? На приведенное выше определение из «Перечня» по поводу технической сложности маршрута. Расшифруем это определение. Какие технические задачи решает группа на маршруте похода? Во-первых, уже при подготовке к походу необходимо обеспечить себя картографическим материалом такого качества, который позволил бы ориентироваться на маршруте уверенно и точно. Во-вторых, планировать преодоление протяженных, достаточно трудно проходимых участков (лес, болотистая местность) для походов II к.с., но трудно проходимых для походов I к.с. В лыжных походах – это тактика и техника тропления лыжни, подъемы и спуски на склонах. В водных, преодоление не очень сложных, но требующих большого внимания препятствий. В-третьих, важным компонентом являются переправы: не очень сложные (вброд, по клади) для «единичек», навесные – для «двоек». В-четвертых, техника туристского бивака:в зимних походах есть свои проблемы, но (особенно при наличии свежевыпавшего снега) нет проблем с водой; в летних походах проблема с чистой питьевой водой есть – нужно искать место для бивака близко к родникам либо запасаться во время перехода хорошей водой и нести ее в рюкзаках. В-пятых, подготовленность участников похода к оказанию срочной медицинской помощи и к разным вариантам транспортировки

Обозначения на схеме:

● - Города, ○ – населенные пункты

-ж.-д. дороги, — - дороги, ↑ – север,

△ - ночевки

---- - маршрут, × - Пересечение водных преград

tr45

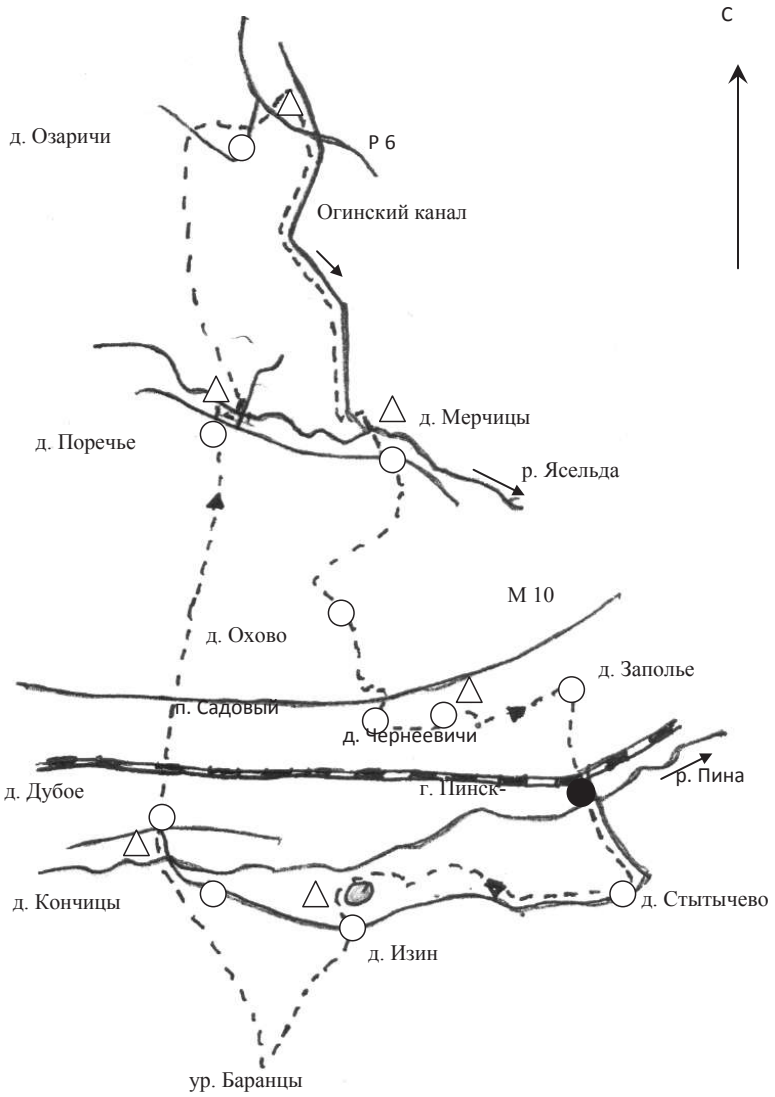

Рис. 3. Схема пешеходного маршрута I к.с. – г. Пинск – д. Дубое – д. Поречье – д. Озаричи – г. Пинск

пострадавшего. На маршрутах учебно-туристских походов I-II к.с. все перечисленные задачи должны планироваться и решаться.

На рисунке 3 приведен 7-дневный пешеходный маршрут I к.с.: г. Пинск – д. Поречье – д. Озаричи – г. Пинск, протяженностью 155 км., пройдя который участники посетят три памятника ПМВ. Это – в деревне Дубое, помимо других достопримечательностей, кладбище немецких солдат (1915–1918 гг.), в дер. Поречье – один из самых больших немецких дотов времен Первой Мировой войны (1915–1918 гг.), от дер. Озаричи до дер. Мерчицы – вдоль Огинского канала (1767–1783 гг.), оборонительные сооружения Первой Мировой войны (несколько десятков немецких дотов вдоль канала).

Выводы и перспективы. Проведенные исследования и полученные результаты являются достаточно актуальными в настоящее время в связи с отсутствием подобных разработок в спортивно-туристской деятельности, имеют практическую значимость и, могут применяться при осуществлении спортивно-туристской деятельности учителями школ, преподавателями средних специальных и высших заведений, осуществляющими туристскую подготовку студентов

по направлению специальности «Туризм и методика преподавания», аспирантами, методистами внешкольных туристских учреждений и инструкторами туризма. Включение классифицированных участков спортивно-туристских маршрутов позволило бы патриотический поход сделать еще более интересным и привлекательным для большего числа любителей путешествий, ищущих адреналиновых приключений.

Ожидаемый результат: развитие туризма, привлечение туристов, воспитание патриотизма, развитие спортивного туризма, развитие внутреннего туризма, пропаганда здорового образа жизни, создание конкурентоспособного национального турпродукта, развитие въездного туризма, расширение туристских маршрутов, расширение перечня услуг, что может принести определенные дивиденды стране. Создание новых туристских и экскурсионных маршрутов с исторической направленностью способствует формированию позитивного туристического имиджа страны, увеличению потока туристов.

Список литературы:

1. Соловых Т.К. Перечень спортивно-туристских маршрутов в Припятском Полесье: производст.-практ. издание / Т.К. Соловых, В.И. Ганопольский, Л.В. Пищулина. – Минск: ГУ «РУМЦ», 2013. – 60 с.
2. Нацыянальны атлас Беларусі / Кам. па зямельн. рэсурсах, геадэз. і картаграф. пры Сав. Міністр. РБ; рэдкал.: М.У. Мясніковіч (і інш.). – Минск: «Белкартография», 2002. – 291 с.
3. Туристская энциклопедия Беларуси / под общ. ред. И.И. Пирожника. – Минск: БелЭн, 2007. – 648 с.

Ганопольский В.І., Солових Т.К.
ДЗ «Республіканський науково-практичний центр спорту»
м. Мінськ, Республіка Білорусь

НФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОХОДІВ У БІЛОРУСІ

Анотація
У статті наводяться дані, що стосуються участі Білорусі в 1-ій світовій війні. Висвітлення цієї інформації надасть можливість використовувати її для організації туристсько-спортивних заходів з патріотичного виховання населення Білорусі. Включення класифікаційних ділянок спортивно-туристських маршрутів дозволило б патріотичний похід зробити ще більш цікавим і привабливим для більшого числа любителів подорожей.

Ключові слова: туристсько-спортивні заходи, патріотичне виховання, історичні події, Перша світова війна.

Hanopolskyy V.I, Solovykh T.K.
SI «Republican Scientific and Practical Center of Sports»
Minsk, Belarus

INFORMATION SUPPORT AND ORGANIZATION OF SPORTS AND PATRIOTIC HIKES IN BELARUS

Summary
There are data concerning of participation of Belarus in the 1st world war presents in this article. The use of this information will make it possible to use it for the organization of tourist and sports events on Patriotic education of the population of Belarus. The inclusion of classified sections of sports and tourist routes would allow a Patriotic campaign to make it even more interesting and attractive for more lovers of travel.

Keywords: tourist-sport events, patriotic education, historical events, World War I.

УДК 908:796.5

КАРТОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО – КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ТУРИСТИЧНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Горбенко М.І.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті досліджується роль картографічного краєзнавства як провідного аспекту туристичної пізнавальної діяльності учнів. На конкретних прикладах показане його практичне втілення та значення у сучасному загальноосвітньому процесі. Сучасне суспільство вимагає реального патріотичного виховання молодого покоління. Тому на перший план у освітньому процесі вже сьогодні висувається ідея необхідності розвитку туристичної та краєзнавчої діяльності учнівської молоді. Окрім того, випускник загальноосвітнього навчального закладу повинен отримати не тільки певну суму знань з базових дисциплін, але й оволодіти навичками пізнання своєї малої батьківщини. Важливим моментом у розв'язанні цього питання може бути туристично-пізнавальна діяльність учнів, ключовим аспектом якої є картографічне краєзнавство.
Ключові слова: картографічне краєзнавство, ефект жюльвернізма, туристично-пізнавальна діяльність, діяльність учнів.

Постановка проблеми. Карта є підтвердженням головної сутності географії – землеописання, а завдяки вчителю для учнів торується шлях між змістом географічної карти, змістом підручника та спостереженнями під час туристичних походів. Але географічна карта втрачає свої позиції головне через зменшення часу на вивчення географії як предмету. Тому потрібні нові підходи до максимального задоволення через туристично-пізнавальну діяльність і картографічне краєзнавство освітніх, практичних, інтелектуальних потреб учнів для поглиблення знань відповідно всім принципам навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Людину у всі часи її історії супроводжувала проста географічна карта. Звідси з сивої давнини існує необхідність формування картографічної грамотності. У розвиток сучасної картографічної освіти зробили й роблять великий внесок вчені А.М. Байназаров [1], М. Баранський [2; 3], Г.Ю. Грюнберг, В.М. Гнєдашов [4], Ї.Ю. Левицький, О.М. Берлянт, В.О. Шевченко, Р.І. Сосса, В.А. Барановський та інші. У розробці й виданні сучасних географічних карт важливе місце належить ДНВП «Картографія» та Інституту передових технологій. Розробляються і видаються карти й атласи областей України, у тому числі й туристичні. Отже, для повноцінної картографічної освіти школярів є широка як теоретична так і практична база.

Мета статті. Аналіз та узагальнення даних літературних джерел щодо вдосконалення формування картографічної грамотності учнів старшого шкільного віку

Виклад основного матеріалу. Створення учнями власних краєзнавчих картографічних творів є новим підходом як до навчання географії, так і краєзнавства зокрема. У ході комплексної туристично-пізнавальної роботи учні за допомогою географічної карти можуть передати своєрідність і неповторність свого рідного краю. Отже, школярі мають перед собою конкретну мету, а їх робота набирає конкретної вмотивованості.

Отримуючи загальні знання з географії, учні оволодівають і відповідними навичками читання карти, тобто здійснюється освітній принцип навчальної діяльності заради знань, а отримання знань заради діяльності. Це й покладено в основу ідеї максимального залучення у першу чергу старшокласників до створення краєзнавчих картографічних творів. Даний вид діяльності значно відрізняється від практичних робіт з контурними картами на уроках географії, адже уроку в цій справі буде замало. Старшокласники повинні продовжувати і поглиблювати під час туристичних походів свої географічні знання на засадах учнівського краєзнавчого картографування. Вони отримують реальну можливість, працюючи на колективістських засадах, реалізовувати принцип індивідуальної відповідальності за виконану справу, йдучи таким чином до самовираження і самореалізації.

Правильно поєднана навчально-пізнавальна та туристично-краєзнавча дослідницька діяльність учнів у старших класах віддзеркалює роботу науково-дослідних організацій. Про це говорив М.М. Баранський [3]. Саме при наявності важливої справи розв'язується й проблема раціонального використання вільного часу учнів.

Так, в організації туристично-пізнавальної та дослідницької діяльності учнів щодо вивчення природних особливостей конкретного адміністративного району у курсі географії України можна запропонувати кілька рівнів (табл. 1):

Описово-пізнавальний (інформаційно-пошуковий) рівень є початковим у вивченні школярами свого району й базується на отриманих знаннях та сформованих навичках у попередніх класах. За видами діяльності учнів його можна поділити на кілька етапів.

Перший етап – читацький, спрямований на опрацювання карт в атласах України і складання короткої характеристики природи свого району. Таким чином закріплюються навички:

1) виокремлення певної території із загальної географічної карти;

2) роботи з довідниками для складання учнівських словників (в тому числі й термінологічних) для подальшого вивчення району.

Другий етап – порівняльний. Учні порівнюють отримані на першому етапі дані з картографічними даними в атласі своєї області. Співставля-

© Горбенко М.І., 2018

Таблиця 1

Рівні організації туристично-пізнавальної та дослідницької діяльності учнів

1-й рівень	2-й рівень	3-й рівень	4-й рівень
Всі учні	Групова робота	Індивідуальна робота (9-11 класи)	
Описово-пізнавальний з елементами інформаційного пошуку (починається з 8 класу)	Учнівське картографування з елементами копіювання (починається з 8 класу і продовжується у 9 класі)	Дослідницький проектно-конструктивний з виходом на Малу академію наук	Кінцевий результат – створення учнівського аматорського краєзнавчого атласу
Організація роботи учнів на уроках та в позаурочний час (факультативи, гуртки, туристичні походи)		Організація роботи учнів в позаурочний час (факультативи та гуртки, індивідуальні заняття, туристичні походи)	

ючи однакові тематичні карти, учні розширюють власну інформаційну базу і роблять відповідні висновки. Крім того, сюди ж може бути включена додаткова краєзнавча інформація з енциклопедично-довідникових джерел та Інтернету.

Третій етап – деталізація. Старшокласники на цьому етапі виділяють і співставляють незначні, але яскраві деталі природи (у тому числі й екологічні), отримані з газет та краєзнавчих видань, з матеріалами власних туристично-краєзнавчих експедицій, походів та екскурсій.

Між даними трьома етапами першого рівня роботи над підготовкою до створення учнівських краєзнавчих карт важко провести чіткі часові межі. Вони, як правило, відповідають календарному плануванню вчителя, згідно якого створюються окремі групи учнів, які працюють над поглибленням туристично-краєзнавчого інформаційного поля. Отже, реалізується принцип диференціації навчання.

Таким чином, отримавши максимально повний картографічно-довідковий опис природи свого району (так званий ефект жюльвернізму) [4], старшокласники можуть переходити до картографування зібраної інформації.

Учнівське краєзнавче картографування з елементами копіювання вимагає від учнів не тільки добрих знань з картографії, але й сформованих навичок малювання та виконання графічних зображень, а тому організовується в межах невеликих робочих груп старшокласників, які сформовані за напрямками своєї діяльності: геологи, кліматологи, ґрунтознавці, екологи, ландшафтознавці, етнодемографи тощо. Їх роботу також можна поділити на декілька етапів.

Перший етап - підготовчий. Учні готують контурні карти (карти-макети) району, на яких мають розміщувати отримувану на трьох етапах першого рівня інформацію. Головне тут дотримуватися вимог картографічного дизайну та найважливіших принципів щодо краєзнавчих карт:

1) науково-довідкове спрямування;
2) інформаційна комплексність (але без інформаційних перевантажень);
3) системність;
4) наступність;
5) сучасність;
6) єдиний рівень картографічної генералізації та інші [1].

Другий етап – розробка легенди карти. Старшокласники повинні відібрати потрібні стандартні картографічні умовні знаки й розробити власні (авторські), завдяки яким має створюватися сюжетність карти і повнота відображення географічної своєрідності краю. Уважно треба поставитися до туристичних знаків, актуальність, зрозумілість, естетичність та нестандартність яких зможе приваблювати додатково туристів у район.

Третій етап – вибірково-копіювальний. За результатами опрацювання карт атласів України та своєї області старшокласниками відбираються ті карти, які в межах району мають максимальну інформаційну сталість (геологічна, тектонічна, корисних копалин). На цьому етапі створюються й карти, на яких наноситься додаткова краєзнавча інформація, отримана під час екскурсій та експедицій: карти ґрунтів, рослинності, екологічного стану в регіоні (які весь час потребуватимуть певних часових коригувань).

Четвертий етап – описово-пояснювальний. На даному етапі учні готують текстовий інформаціно-описовий матеріал до створених краєзнавчих карт. Ці логічно пов'язані описи, доповнені власними роздумами учнів, висновками й прогнозами, сприяють не тільки закріпленню в старшокласників навичок читання карти, а й баченню та виділенню на своїх авторських краєзнавчих картах суто місцевих географічних особливостей (творчий етап ефекту жюльвернізму).

На дослідницькому проектно-конструктивному рівні учні обирають теми дослідження природи рідного краю у повній відповідності етапам формування картографічної грамотності та теоретичного мислення:

1) факти;
2) теоретичне ядро;
3) наслідки (практика).

Стосовно ж третього та четвертого рівнів. Для кожного учня пропонується індивідуальне дослідницьке завдання, яке він, виступаючи в ролі науковця, має виконати протягом певного часу. Результатом його пошуково-дослідницької діяльності буде краєзнавчий картографічний твір.

Проте, не завжди учні мають можливість проводити спостереження у межах всього району. Тому з метою обміну результатами своїх спостережень та досліджень важливо проводити щорічні районні науково-практичні учнівські конференції в рамках Малої академії наук. Підготовлені школярами виступи, спілкування за круглими столами та на диспутах сприятимуть обміну думками та отриманню важливої і повної інформації по району.

Кінцевим результатом туристично-пізнавальної діяльності і учнівського краєзнавчого картографування стає шкільний аматорський краєзнавчий атлас району, завершити який завжди складно завдяки постійній динаміці багатьох факторів та явищ. А тому ця робота може три-

вати доволі довго, приймаючи нові форми та напрямки [4].

Висновки з даного дослідження та перспективи. Створення учнями у ході туристично-пізнавальної діяльності власних краєзнавчих карт сприяє сформуванню комплексного просторового, соціально зорієнтованого уявлення про оточуючий світ. Старшокласники вже з інших позицій починають оцінювати роль карти в житті людини, розуміти сформульовані М.М. Баранським її функції:

1) засіб дослідження в географії;
2) систематизація (впорядкування) матеріалів власних спостережень;
3) засіб наукових пояснень та передбачень;
4) засіб уявного експерименту;
5) просторова характеристика об'єкта або явища;
6) фіксація знань [2].

Зникають стандартизація мислення, заангажованість, а народжується індивідуальний та колективний досвід самостійної творчо-пошукової діяльності, креативність мислення та конструктивізм, збудження позитивних емоцій, раціональне дозування розумової та фізичної праці, здорова творча конкуренція. Таким чином досягається й мета формування творчої особистості випускника. Саме так формується й географічна культура молодої людини та її громадянська позиція, розширюється її загальний кругозір, виховується людина-патріот.

Формування картографічної грамотності старшокласників завдяки залученню їх до створення аматорського шкільного краєзнавчого атласу – це один із шляхів виховання учня як особистості з творчим (конструктивістським) мисленням, а картографічне краєзнавство становитиме ключову основу туристично-пізнавальної та дослідницької діяльності учнів.

Список літератури:

1. Байназаров А.М. Принципи розробки еколого-природоохоронного атласу адміністративної області як засобу навчання // Модернізація і реформування середньої, вищої і післядипломної географічної та картографічної освіти в країнах СНД: досвід, проблеми, перспективи. Матеріали XII Міжнародного науково-методичного семінару. – Вінниця: Антекс-УЛТД, 2003. – С. 330–334.
2. Баранский Н.Н. Экономическая география в средней школе. Экономическая география в высшей школе. – М.: Географгиз, 1957. – 328 с.
3. Баранский Н.Н. Методика преподавання зкономической географии. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
4. Гнєдашев В.М. Організація роботи учнів зі створення краєзнавчих карт для аматорського шкільного атласу // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії / Збірник наукових праць. – К.: Інститут передових технологій, 2005. – С. 42–45.
5. Поліщук В. Організаційно-педагогічні аспекти підготовки майбутніх фахівців дитячо-юнацького туризму в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди. – Вісник Кам'ян.-Поділ. університету ім. І. Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, 2015. – Випуск 8. – С. 274.

Горбенко Н.И.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

КАРТОГРАФИЧЕСКОЕ КРАЕВЕДЕНИЕ – КЛЮЧЕВОЙ АСПЕКТ ТУРИСТИЧЕСКИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКОВ

Аннотация
В статье исследуется роль картографического краеведения как ведущего аспекта туристической познавательной деятельности учеников. На конкретных примерах показано его практическое воплощение и значение в современном общеобразовательном процессе. Современное общество требует реального патриотического воспитания молодого поколения. Поэтому на первый план в образовательном процессе уже сегодня выдвигается идея необходимости развития туристической и краеведческой деятельности учащейся молодежи. Кроме того, выпускник общеобразовательного учебного заведения должен получить не только определенную сумму знаний по базовым дисциплинам, но и овладеть навыками познания своей малой родины. Важным моментом в решении этого вопроса может быть туристско-познавательная деятельность учащихся, ключевым аспектом которой является картографическое краеведение.
Ключевые слова: картографическое краеведение, зффект жюльвернизма, туристско-познавательная деятельность, деятельность учащихся.

Gorbenko N.I.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

CARTOGRAPHIC CRAZNESTVOVA – KEY ASPECTS OF TOURISM-KNOWLEDGE ACTIVITIES OF TEACHERS

Summary
The role of cartographic regional study as a leading aspect of the tourist's cognitive pupil's activities. Alt's practical realization and value in the modern educational process is demonstrated with the help of the concrete examples. Modern society requires a real patriotic upbringing of the younger generation. Therefore, the idea of the necessity of the development of tourist and local lore activity of student youth is put forward in the educational process. In addition, a graduate of a comprehensive educational institution must receive not only a certain amount of knowledge on basic disciplines, but also to master the skills of knowledge of their small homeland. An important point in solving this issue can be the tourist-cognitive activity of students, the key aspect of which is cartographic regional studies.
Keywords: Cartographic regional study, Jule Verne's effect, tourist and cognitive activity, activity of students.

УДК 796.5

ВОЕННО-ПРИКЛАДНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ВИДОВ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА

Зигунов В.Н.
Сумский государственный педагогический университет
имени А.С. Макаренко

В статье рассматривается военно-прикладное значение видов спортивного туризма. Определяются точки взаимодействия военно-прикладной и туристско-спортивной подготовки участников. Акцентируется внимание на видах туристско-спортивной подготовки: физической, тактической, технической, психологической; устанавливается взаимосвязь с подготовкой будущих кадров специальных военных подразделений. Выясняется военно-прикладная сущность базовых видов спортивного туризма: пешеходного, горного, лыжного, водного.
Ключевые слова: спортивный туризм, военно-прикладное значение, виды спортивного туризма, специальная подготовка.

Постановка проблемы. Анализ организации специальной подготовки бойцов воинских подразделений, а также подбор методов данной подготовки свидетельствует о том, что налаженный учебно-тренировочный процесс, высокая продуктивность обучения и соответствующее материально-техническое обеспечение позволяют формировать специальные силы для выполнения боевых задач в сложных физико-географических условиях [6]. В условиях политической нестабильности некоторых регионов, необходимости защиты рубежей родины, вопросы подготовки кадров специальных воинских подразделений являются очень актуальными. В связи с этим, возникает необходимость в создании человеческого резерва в гражданском обществе для пополнения воинских подразделений специального назначения.

Для подготовки данных кадров могут быть использованы технологии спортивного туризма. Именно туристы-спортсмены наилучшим образом подготовлены к выполнению военной деятельности, которая по сложности физических и психологических нагрузок сопряжена с экстримом туристских путешествий высоких категорий в сложных климатических условиях.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследователь В.Н. Ширяев отмечает, что подготовка потенциального резерва для специальных воинских подразделений существовала в советские времена, но в дальнейшем такая практика была утеряна. Отсутствие военно-учетных специальностей по специальной подготовке участников в системе организационно-мобилизационных структур привела к распылению подготовки мобилизационного ресурса для специальных войск [6]. Ученый считает, что спортивный туризм и родственные виды спорта (альпинизм, скалолазание, спортивное ориентирование) смогли бы заполнить образовавшуюся нишу.

Белорусские учёные М.В. Кульков и А.М. Серебряков утверждают, что спортивный туризм является важнейшим компонентом военно-прикладной подготовки учащейся и студенческой молодёжи [3]. Исследования И.С. Зигуновой, касающиеся системы профессиональной подготовки инструкторов туристского сопровождения, также могут быть использованы для подготовки кадрового резерва воинских подразделений [1; 2].

Разработанные лидерами туристского движения качественные методики, позволяют с высокой эффективностью обучать военнослужащих,

© Зигунов В.Н., 2018

призывников, резервистов, квалифицированно обеспечивать учебные процессы всех уровней туристско-спортивной подготовкой [3; 5; 6].

Выделение не решенных ранее частей общей проблемы. На сегодня в обновленных Вооружённых силах Украины ощущается дефицит кадров военно-туристского профиля, необходимых для решения боевых задач в труднодоступных районах, а также отсутствует система военно-туристской подготовки сотрудников подразделений специального назначения, обеспечивающих порядок в гражданском обществе, в районах террористической опасности. Поэтому актуальным становится поиск видов спорта, имеющих военно-прикладное значение. Спортивный туризм, по мнению М.В. Кулькова, А.М. Серебрякова, В.Н. Ширяева имеет военно-прикладной характер и технологии видов спортивного туризма могут быть использованы в подготовке вышеуказанных кадров.

Цель исследования – раскрыть военно-прикладное значение видов спортивного туризма.

Изложение основного материала исследования. Спортивный туризм в Украине – это вид спорта, деятельность которого осуществляется в природной среде, целью которого является выполнение спортивных разрядов и званий. Данному виду спорта присущи такие функции как оздоровительная, воспитательная, физического и спортивного совершенствования, нравственного развития личности, прикладная и др. [4].

Прикладная функция спортивного туризма проявляется в нескольких различных аспектах:

– получение навыков и умений, необходимых в повседневной жизни, в быту («жизненная школа»);

– составная часть профессионально-прикладной подготовки для многих категорий специалистов полевых и экспедиционных профессий народного хозяйства: топографов, геологов, гидрологов, землеустроителей, археологов, гляциологов (привлекающая первоначально в туризме походная романтика перерастает в осознанный интерес к конкретным специальностям);

– военно-прикладная значимость спортивного туризма. В туристских походах допризывники получают нагрузки, эквивалентные армейским: длительные марши, переноска грузов на значительные расстояния, преодоление естественных препятствий (элементов рельефа и гидрографических объектов в различных природных зонах и погодных условиях), ориентирование на местности, бытовая самостоятельность и самообслуживание, обеспечение безопасности, коллективное достижение поставленной цели под руководством инструктора группы [4].

Эти же задачи выходят и за рамки молодежного возраста. Участники сложных походов – в основном мужчины 30–50 лет, для которых спортивный туризм является лучшим средством поддержания ценных армейских навыков и готовности к выполнению своего гражданского долга по защите отечества.

В настоящее время профессию военнослужащих все чаще выбирают девушки. В спортивном туризме представительниц «слабого пола» не много, но они также работают с «грубым» специальным туристским снаряжением, готовы «сражаться» с суровыми условиями походной жизни, воспитывая силу воли, закаляя характер, демонстрируя преданность этому виду спорта. Тренеру необходимо адекватно подбирать для девушек физические нагрузки, регулировать для них вес рюкзака, продумывать тактику туристской группы на маршруте, распределяя нагрузку между юношами и девушками.

Военно-прикладное значение спортивного туризма проявляется в многолетней туристско-спортивной подготовке туристов-спортсменов, включающей общую и специальную туристскую подготовку: физическую, техническую, тактическую, психологическую, топографическую.

Занятия спортивным туризмом способствуют совершенствованию общей и специальной физической подготовке личности, необходимых будущим военнослужащим. Совершенствование таких физических качеств как общая и специальная выносливость, сила, скорость, ловкость происходит во время тренировочного процесса туристов-спортсменов в предпоходный и предсоревновательный период, затем максимально используется во время соревнований по видам спортивного туризма, а также в период проведения тренировочных и зачетных туристских походов.

Как и военнослужащие, туристы-спортсмены тренируются в спортивных залах, бассейнах, на стадионах, туристско-спортивных полигонах в разных погодных условиях. Нарабатывать силу мышц необходимо в оборудованных спортивных залах, занимаясь на специальных снарядах. Для развития выносливости хорошо включать в тренировки легкоатлетические кроссы 5–8 км по пересеченной местности (с ускорениями на некоторых отрезках), лыжные гонки 10–15 км, велоралли 20–25 км. Ловкость хорошо развивать, включая в тренировки 30–40 минутные игры в баскетбол, ручной мяч, футбол.

Овладение знаниями, умениями и навыками в сфере технической и тактической подготовки, умение практического применения данных компетенций в реальных условиях даёт возможность туристам-спортсменам достичь поставленной цели с наименьшими затратами времени, сил, средств, но с соблюдением необходимой степени безопасности.

«Тактика» – военный термин, обозначающий обобщенный опыт ведения боевых операций. В процессе исторического развития этот термин стал использоваться и в других сферах человеческой деятельности – политике, управлении, спорте. Безусловно, военная тактика не идентична спортивной, так как имеются различия в противодействующей стороне: в военном деле противник – это враг, неприятель, тогда как в спорте – это «мирные» соперники, борющиеся за высокие спортивные результаты. В спортивном туризме соперником можно рассматривать негативные внешние и внутренние факторы: природные препятствия, экстремальные погодные условия, недостатки собственной подготовленности [2].

В спортивном туризме большое внимание уделяется *психологической* подготовке участников, способствуя выработке навыков выживания в природной среде, сознательному поддержанию дисциплины в туристской группе, учит

быть организованным, согласовывать командные действия во время преодоления природных препятствий и прохождения маршрута. Участники спортивных походов обеспечивают жизнедеятельность туристской группы в автономных условиях на весь период похода, каждый турист-спортсмен должен уметь ориентироваться на местности, преодолевать препятствия, оборудовать лагерь, готовить пищу, ремонтировать снаряжение и одежду, оказывать первую медицинскую помощь. Общая цель в походе сближает людей, способствует формированию коллектива, установлению дружеских отношений, воспитываются волевые качества: смелость, решительность, терпение, инициативность, дисциплинированность и другие.

В спортивном туризме представлены все виды воспитания, среди которого – военно-патриотическое, которое очень актуально на сегодня в нашей стране. Участники походов встречают на маршрутах множество обелисков и памятников, свидетельствующих о боях отгремевших войн, посещают музеи, проводят беседы с ветеранами войны, вкладывают посильную лепту в поддержание памятников в надлежащем виде, помогают участникам войны по хозяйству.

Военно-прикладное значение спортивного туризма заключается и в особенностях, которые положены в основу классификации его видов. Для применения в военной сфере наиболее целесообразно использовать технологии базовых видов спортивного туризма – пешеходного, горного, водного, лыжного.

Пешеходный и горный туризм имеют много общего: это и способ передвижения (пешком), и общие технические приемы преодоления локальных и протяженных природных препятствий. Отличие между ними заключается в том, что спортивные пешеходные походы совершаются во всех районах, а горные – только в высокогорных. При этом, данное отличие присуще только для походов I–III категорий сложности. Спортивные пешеходные маршруты высших категорий часто осуществляются в горных районах, но от горных походов их отличает техническая сложность преодоления горных перевалов.

В спортивных пешеходных походах в равнинных районах к препятствиям могут быть отнесены: склоны холмов, оврагов, балок, участки густого леса, незакрепленных песков, болота, ручьи, реки. В пешеходных походах в горных районах к локальным препятствиям добавляются участки перевалов со склонами средней крутизны (осыпные, снеженные, снежно-ледовые, травянистые), которые также свойственны и для горных походов. Для пешеходных и горных походов в высокогорных районах локальными препятствиями для спортсменов являются крутые скальные и фирновые склоны, мелкие, средние и большие каменные осыпи, моренные образования, ледники, стремительные горные реки с холодной водой.

Для преодоления данных локальных препятствий необходимо иметь специальную горно-пешеходную и снежно-ледовою подготовку:

– движение по крутым склонам с отработкой рациональной техники ходьбы (правильная постановка ног, опора на трекинговые палки, ледоруб);

– преодоление не сложных локальных препятствий – больших камней, поваленных стволов деревьев;

– движение по крутым осыпным, заснеженным и поросшим травой склонам (подъемы, спуски, траверс склонов);

– организация переправы через водные горные преграды (организация перил, навесной переправы);

– движение по скальным, снежным, обледенелым склонам, с использованием самостраховки и командной страховки;

– движение в связках «двойках», «тройках»;

– владения методикой организации спасательных работ в горных условиях.

В горном и пешеходном туризме участникам необходимо уметь пользоваться значительным арсеналом специального снаряжения (основные и вспомогательные веревки, карабины и специальные зажимы, индивидуальные системы страховки, ледорубы, закладные устройства, скальные крючья, скальные молотки и т.д.), уметь применять специфические технические приемы, своеобразную тактику, владеть методикой адаптации и высотной акклиматизации. Все выше перечисленные особенности пешеходного и горного туризма будут необходимой базой для специальной подготовки кадров воинских подразделений, а значит спортивный туризм имеет военно-прикладное значение.

Военно-прикладную составляющую так же имеет и лыжный туризм. Жизнедеятельность спортсменов в течение многих дней осуществляется в экстремальных условиях, при низких температурах воздуха и воды. Турист-лыжник должен владеть специальной техникой передвижения:

– владеть техникой лыжного хода при передвижении с рюкзаком по разным формам рельефа, труднопроходимые участки леса;

– владеть техникой подъемов, спусков, поворотов, торможения на лыжах;

– уметь использовать специальное снаряжение при преодолении локальных природных препятствий;

– уметь настраивать быт в условиях полной автономии зимой [1].

Спортивные лыжные походы проводятся в зимний период при наличии устойчивого снежного покрова и температурах ниже 0°С. Холод, с одной стороны, является фактором специальной подготовки для участников, с другой – фактором опасности для жизни человека. Спортсмены должны быть хорошо адаптированы к перенесению холода и сохранять функциональное состояние в условиях постоянно низких температур.

Отрицательное влияние холода на человека проявляется в его мышечной слабости, физическом недомогании, в негативных психических проявлениях – апатии, сонливости, раздражительности и т.п. В лыжном туризме чрезвычайно важен тщательный подбор участников по физическим и психологическим показателям. Для будущих сотрудников подразделений специального назначения приобретенные в лыжном туризме навыки будут ценным опытом для несения воинской службы.

Водный вид спортивного туризма также имеет прикладной характер. Спортивные водные

походы осуществляются на байдарках, каяках, каноэ, катамаранах, рафтах. Указанные разновидности спортивного водного туризма сильно перекликаются с приключенческим и экстремальным туризмом, так как речным потокам присуща опасность, особенно горным.

Формула водного похода такая же, как и в других видах спортивного туризма: квалифицированная подготовка спортсменов, хорошая организация мероприятия (подбор снаряжения, питания, продуманный маршрут)позитивный психологический микроклимат в группе – залог успешного прохождения сложных водных маршрутов.

Быстрое перемещение по речным маршрутам на гребных судах людей и грузов может являться решением тактических задач воинских подразделений. Всё это указывает на военно-прикладное направление спортивных водных походов.

Для применения разноплановых нагрузок и сочетания видов подготовок в тренировочном процессе целесообразно использовать комбинированные маршруты, объединяя разные виды туризма. Туристско-спортивная подготовка участников комбинированных видов имеет мультинаправленный военно-прикладной характер.

Учитывая военно-прикладную и патриотическую направленность спортивного туризма необходимо способствовать развитию данного вида спорта, начиная с кружков и секций в общеобразовательных школах и продолжать эту подготовку в высших учебных заведениях. Государственным, военным и общественным структурам необходимо организовать работу по созданию туристско-спортивных клубов и секций в заведениях, организациях гражданского и военного направления, что будет способствовать формированию человеческого резерва для военных подразделений специального назначения.

Выводы и перспективы. Туристско-спортивная подготовка спортсменов имеет военно-прикладную составляющую, обеспечивая готовность будущего человеческого резерва военных подразделений специального назначения к выживанию и функционированию в естественной среде, в сложных физико-географических и погодных условиях.

Для формирования человеческого резерва военных подразделений специального назначения необходимо организовать взаимодействие Федераций спортивного туризма Украины, высших учебных заведений с командованиями военных частей.

В системе организационно-мобилизационных структур ввести военно-учетную специальность «Спортивный туризм». Туристы-спортсмены, имеющие инструкторские звания и спортивные разряды должны состоять на специальном воинском учете. Это позволит в ходе стратегического развертывания Вооруженных сил Украины формировать части специальных операций, горных подразделений, оперативной и военной разведки.

Список литературы:

1. Зігунова І. С. Лижна підготовка майбутніх інструкторів туристського супроводу / І. С. Зігунова // Вісник Луганського національного університету ім.Т. Шевченка. – №16(203). – 2010. – С. 72 – 77.
2. Зігунова І. С. Тактична підготовка як складова професійної підготовки фахівців туристського супроводу у ВНЗ / І. С. Зігунова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М.,2011. – С. 46 – 49.
3. Кульков М. В. Спортивный туризм как важнейший компонент военно-прикладной подготовки учащейся и студенческой молодёжи / М. В. Кульков А М. Серебряков [Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www.lib.vsu.by
4. Организация спортивного туризма: Учебное пособие/ Под редакцией проф. Ю. Н. Федотова – М.: Советский спорт, 2010. – 531 с.
5. Ширяев В. Н. Концепция взаимодействия спортивного туризма с боевой подготовкой вооруженных сил Российской Федерации / В. Н. Ширяев // Теория и практика прикладных и экстремальных видов спорта. – 2011. – №3(22). – С. 14– 17.
6. Ширяев В. Н. Спортивный туризм – основа квалификационного обеспечения водно-десантной и горной подготовки войск / В.Н. Ширяев.[Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www. tatveteran.ru

Зігунов В.М.
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ ВИДІВ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Анотація
У статі розглядається військово-прикладе значення видів спортивного туризму. Визначаються точки взаємодії військово-прикладної туристсько-спортивної підготовки учасників. Акцентується увага на видах туристсько-спортивної підготовки:фізичної, тактичної, технічної, психологічної, встановлюється взаємозв'язок з підготовкою майбутніх кадрів спеціальних військових підрозділів. Виявляється військово-прикладна сутність базових видів спортивного туризму: пішохідного, гірського, лижного, водного.
Ключові слова: спортивний туризм, військово-прикладне значення, види спортивного туризму, спеціальна підготовка.

Zihunov V.N.
Sumy State Pedagogical Universitynamed after A.S. Makarenko

MILITARY-APPLIED IMPORTANCE OF SPORTS TOURISM TYPES

Summary
The article deals with the military-applied importance of sports tourism types. Points of interaction between military-applied and tourist and sports training of participants are determined. Attention is focused on the types of tourist and sports training: physical, tactical, technical, psychological. Ther is relationship is established with the training of future cadres of special military units. The military-applied essence of basic types of sport tourism is identified: walking, mountain, ski, water.
Keywords: sport tourism, military-applied importance, sports tourism types, special training.

УДК 378.147.88:379.85

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНСТРУКТОРІВ ГІРСЬКО-ПІШОХІДНОГО ТУРИЗМУ В УНІВЕРСИТЕТІ

Зігунова І.С.
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Туристські фірми, які надають послуги інструкторів для супроводу туристських груп на маршрутах активного туризму, створюють умови для гарантовано безпечних подорожей, а отже, мають привабливіший імідж та довіру у споживачів. На сьогодні на вітчизняному ринку туристських послуг відмічається недостатність інструкторських кадрів у сфері активного туризму. Досвід підготовки зазначеної категорії фахівців пропонує Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка на спеціальності «Туризм». Система підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму побудована на поєднанні громадської системи підготовки інструкторських кадрів та професійної. Навчальна дисципліна «Підвищення туристсько-спортивної майстерності», яка пронизує весь навчальний план, є фундаментом у запропонованій моделі підготовки фахівців в університеті.
Ключові слова: інструктор гірсько-пішохідного туризму, система підготовки, університет.

Постановка проблеми. Аналіз ринку туристських послуг в Україні свідчить про недостатність його насичення фахівцями у сфері туристського супроводу на маршрутах активного туризму. У штаті вітчизняних туристських підприємств, як правило, відсутні фахівці зазначеної сфери, на відміну від закордонних підприємств аналогічного профілю.

В умовах тотальної гіподинамії людей сучасної цивілізації, викликана покращенням умов життєдіяльності та комфортних умов існування, завдяки науково-технічному прогресу та введенням у повсякденне життя комп'ютерних технологій, людина прагне змінити статичні навантаження на власний організм, пов'язані із «зависанням» біля комп'ютера на динамічні, долучаючись у вільний від роботи час до різноманітних активних занять фізичною культурою, спортом і туризмом.

Під час літніх відпусток, канікул, у період теплих весняних вихідних і святкових днів, більшість молодих людей, студентів, школярів, науково-технічних, «офісних» працівників залюбки вирушають на відпочинок у природне середовище: у гори, ліси, до водойм тощо. Туристські фірми, які надають послуги інструкторів для супроводу туристських груп на маршрутах активного туризму, створюють умови для гарантовано безпечних подорожей, а отже, мають привабливіший імідж та довіру у споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовка інструкторських кадрів в Україні – досить актуальне питання, яке у сфері професійної підготовки ще недостатньо вирішене.

Дослідження змісту професійної підготовки фахівців для сфери активного туризму здійснювали вчені І. Дрогов, М. Коллегаєв, К. Короленко, В. Макаров, В. Зігунов та інші. У контексті розробки змісту професійної підготовки інструкторів туристського супроводу вагомими є дослідження вчених М. Арзамасцева, Л. Долгополова, В. Шеманаєва, А. Царьова та інших. Однак у вітчизняному науковому полі не достатньо висвітлені питання професійної підготовки інструкторів туристського супроводу за видами туризму, і зокрема – інструкторів гірсько-пішохідного туризму.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У схваленій урядом країни Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, у розділі «Розвиток людських ресурсів» зазначається про:

– удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму;

– комплексне дослідження ринку праці у сфері туризму з метою визначення потреби у фахівцях відповідного профілю;

– гармонізації кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закла-

© Зігунова І.С., 2018

дах, які забезпечують підготовку фахівців у сфері туризму;

– затвердження кваліфікаційних вимог до фахівців туристичного супроводу [6].

Про створення стандартів та затвердження кваліфікаційних вимог до фахівців туристичного супроводу на маршрутах активного туризму наголошує і автор даної статті у своїх попередніх дослідженнях [2]. Експериментальна модель професійної підготовки фахівців на спеціальності «Туризм» запроваджена у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка, але на державному рівні дана проблема ще не вирішена і залишається актуальним питанням.

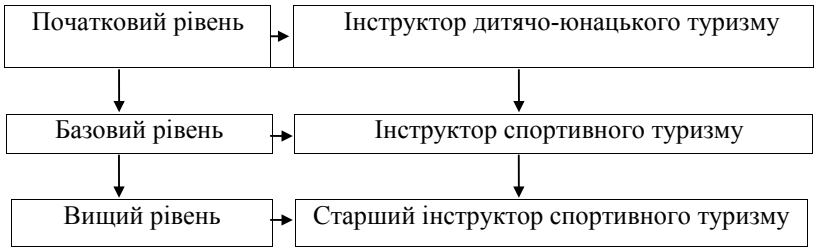

Рис. 1. Категорії інструкторських туристських кадрів, відібрані для професійної системи підготовки

Мета роботи – розкрити сутність інноваційної системи професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у нашій державі підготовкою інструкторських кадрів для цілей спортивного туризму займається на громадських засадах Федерація спортивного туризму України (ФСТУ). Дана підготовка ґрунтується, більшою мірою, на власному туристсько-спортивному досвіді особистості, набутому упродовж відвідування туристсько-спортивних секцій, клубів, гуртків, організованих обласними осередками ФСТУ, а також участі майбутнього інструктора у походах і змаганнях з видів спортивного туризму.

Головною дидактичною особливістю зазначеної системи підготовки інструкторських кадрів є багаторазова взаємодія теоретичної та практичної підготовки, з поступовим набором туристсько-спортивного досвіду. Основним організаційно-нормативним документом, що регулює дану діяльність є «Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму», яким визначені наступні інструкторські звання: «Організатор спортивного туризму», «Інструктор дитячо-юнацького туризму», «Інструктор-тренер спортивного туризму», «Старший інструктор спортивного туризму», «Старший інструктор-тренер спортивного туризму», «Інструктор спортивного туризму міжнародного класу», «Інструктор-тренер спортивного туризму міжнародного класу» [5]. Деякі з них можуть бути використані у професійній підготовці інструкторів гірсько-пішохідного туризму.

До експериментальної моделі фахової підготовки зазначеної категорії фахівців увійшли інструкторські кадри, які схематично представлені на рис. 1.

1. Інструктор дитячо-юнацького туризму є однією із категорій інструкторських туристських кадрів, що здійснює туристсько-спортивну та краєзнавчо-дослідницьку роботу серед учнівської та студентської молоді у навчальних закладах освіти, туристських та спортивних клубах, колективах фізичної культури підприємств, установ і організацій. Метою його діяльності є популяризація спортивного туризму, залучення учнівської та студентської молоді до активних занять спортивним туризмом, краєзнавством, фізичною культурою та спортом, сприяння формуванню здорового способу життя.

Звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму» присвоюється особам, яким виповнилось 18 років, успішно пройшли навчання за даною програмою підготовки, взяли участь у залiковому навчально-тренувальному поході I категорії складності, склали залік та мають досвід керівництва туристським походом, не нижче III ступеню складності [3, с. 22–23].

2. Інструктор спортивного туризму є основною категорією туристських кадрів, метою діяльності якого є підвищення ефективності розвитку туристсько-спортивного руху в Україні, посилення ролі туризму в соціумі як змістовного активного відпочинку та раціонального проведення вільного часу, підвищення екологічної культури громадян та безпеки туристсько-спортивних і рекреаційних подорожей, а також підготовки майбутніх мандрівників до виживання в екстремальних природних умовах.

Звання «Інструктор спортивного туризму» присвоюється особам, яким виповнилося 19 років, які мають попереднє звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму», успішно закінчили базовий рівень (БР) туристсько-спортивної підготовки, мають досвід керівництва спортивними походами, не нижче II категорії складності, отримали позитивну оцінку за роботу стажером на початковому рівні (ПР), або закінчили базовий рівень (БР) та мають досвід керівництва походом Ш категорії складності [4, с. 38–39].

3. Старший інструктор спортивного туризму є вищою категорією туристсько-спортивних кадрів, що здійснює навчальну роботу на семінарах, зборах, курсах підготовки інструкторських кадрів нижчої ланки в осередках ФСТУ. Метою його діяльності є зміцнення ролі туристсько-спортивного руху в державі, посилення його соціального значення, підвищення безпеки спортивних походів і туристських рекреаційних подорожей, підготовку кваліфікованих інструкторських кадрів для здійснення різноманітних туристсько-спортивних заходів.

Звання «Старший інструктор спортивного туризму» присвоюється особам, яким виповнився 21 рік, мають попереднє звання «Інструктор спортивного туризму», успішно закінчили вищий рівень (ВР) туристсько-спортивної підготовки, мають не нижче I розряду з виду спортивного туризму та досвід керівництва походом IV к.с., а також здійснювали роботу в якості стажера на БР, та мають досвід керівництва походом V к.с. [4, с. 39–40].

Але дана система підготовки інструкторських кадрів не є професійною. Про туристсько-спортивну підготовку інструктора свідчить лише посвідчення, а не диплом навчального закладу про фахову підготовку.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка пропонує інноваційний підхід до підготовки фахівців сфери туристського супроводу. Згідно запропонованої моделі, про-

фесійна підготовка майбутніх інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті також є багаторічною та поетапною і вона вкладається в концепцію громадської системи підготовки інструкторських кадрів, яка позитивно себе зарекомендувала на практиці упродовж десятиріч. Взаємопов'язаність двох систем підготовки інструкторських кадрів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Відповідність громадської (ФСТУ) та професійної (ВНЗ) систем підготовки інструкторських туристських кадрів

№	Рівні підготовки	Освітній ступінь	Термін навчання	Інструкторське звання
1	Початковий	Бакалавр з туризму	1 – 2 курс	Інструктор дитячо-юнацького туризму
2	Базовий	Бакалавр з туризму	3 – 4 курс	Інструктор спортивного туризму
3	Вищий	Магістр з туризму	5 – 6 курс	Старший інструктор спортивного туризму

Навчальний план підготовки фахівців спеціальності «Туризм» зі спеціалізацією «Активний туризм», згідно якого отримують підготовку майбутні інструктори гірсько-пішохідного туризму, до циклу дисциплін фахової підготовки включені туристсько-спортивні дисципліни, такі як «Організація і проведення турпоходів», «Спортивний туризм», «Безпека в активному туризмі», «Організація та методика туристсько-спортивної діяльності» та інші.

Велика увага в отриманні туристсько-спортивного досвіду студентами приділяється навчальній дисципліні практичного спрямування «Підвищення туристсько-спортивної майстерності», яка пронизує весь навчальний план, опрацьовується студентами упродовж чотирьох років навчання за освітнім ступенем «Бакалавр», з річною кількістю 210 годин (7 кредитів щорічно). Практична підготовка студентів за даним навчальним курсом здійснюється згідно методики, запропонованої даним дослідженням. Під час опанування дисципліни «Підвищення туристсько-спортивної майстерності» у студентів відбувається формування професійної компетентності у сфері супроводу туристів на маршрутах гірсько-пішохідного туризму, а також відбувається формування спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення інших видів туристсько-спортивної діяльності:

– *рекреаційно-спортивної*, спрямованої на організацію активного відпочинку засобами спортивного туризму і споріднених видів спорту (альпінізму, скелелазіння, спортивного орієнтування), метою якого є оздоровлення, на основі вдосконалення рекреантом технічних умінь та навичок;

– *пригодницько-екстремальної* діяльності, спрямованої на організацію активного відпочинку пригодницького характеру, пов'язаного з отриманням особистістю відчуття «адреналінового стану», з використанням засобів спортивного туризму і споріднених видів спорту [1, с. 7].

Макроциклом у навчально-тренувальному процесі туристсько-спортивної підготовки майбутніх інструкторів гірсько-пішохідного туризму прийнято вважати навчальний рік.

Зміст макроциклу *початкового рівня* першого року навчання студентів в університеті є оволодіння початковими уміннями і навичками з техніки гірського та пішохідного туризму. На кінець I курсу початкового рівня туристсько-спортивної підготовки, студент повинен здійснити туристський пішохідний або гірський похід I категорії складності,виконавши нормативи III спортивного розряду та отримати досвід керівництва ступеневими походами.

На 2 курсі *початкового рівня* студенти повинні взяти участь у поході IIк.с. та отримати досвід керівництва походом I к.с. Підсумком *початкового рівня* туристсько-спортивної підготовки є отримання звання «Інструктор дитячо-юнацького туризму».

Базовий рівень (3 курс навчання)спрямований на техніко-тактичне вдосконалення для досягнення наступного рівня туристсько-спортивної підготовки, де головною спортивною метою є участь майбутніх інструкторів з гірсько-пішохідного туризму в походах III категорії складності, керівництва походами II к.с., а також участь у змаганнях з гірського, пішохідного туризму та споріднених видів спорту (скелелазіння, альпінізму, спортивного орієнтування)для розширення спектру отриманого досвіду в даній сфері діяльності. Туристи-спортсмени повинні виконати нормативи II спортивного розряду, необхідного для присвоєння звання «Інструктор спортивного туризму».

Базовий рівень (4 курс навчання) – продовження роботи над отриманням наступного інструкторського звання: участь майбутніх інструкторів з гірсько-пішохідного туризму в походах IV категорії складності,керівництво походами III к.с., участь змаганнях з гірського, пішохідного туризму різного рівня (міського, обласного, всеукраїнського) для зміцнення набутого досвіду у даній сфері, виконання нормативів I спортивного розряду.

Вищий рівень (5–6 курс навчання) передбачає подальше вдосконалення інструкторської кваліфікації майбутніх фахівців. Мотиваційним вектором для магістрантів є досягнення найвищих спортивних розрядів (кандидата у майстри спорту, «Майстра спорту») та інструкторського звання «Старший інструктор спортивного туризму».

Магістранти продовжують відвідувати заняття у групах підвищення туристсько-спортивної майстерності, а також працюють над особистим рівнем професіоналізму за індивідуальним планом у вигляді самостійних тренувальних занять та участі у гірських, пішохідних походах високих категорій складності в якості учасників або керівників (інструкторів).

Макроцикл даного тренувального періоду передбачає участь студентів у гірсько-пішохідних походах V категорії складності та керівництво походами IV к.с. В результаті даного етапу підготовки забезпечується виконання нормативів кандидата в майстри спорту (КМС) або звання «Майстра спорту» (МС), що надає право присвоїти одне із найвищих інструкторських звань – «Старший інструктор спортивного туризму».

Це максимальний інструкторський рівень, який може досягти студент за роки навчання у ВНЗ та приступити з ним до професійної діяльності інструктора гірсько-пішохідного туризму.

Найвищий інструкторський рівень – «Інструктор спортивного туризму міжнародного класу», при наявності бажання та можливостей, випускник зможе отримати після 25 років, виконавши нормативи, вказані у «Положенні про систему підготовки кадрів спортивного туризму» [5].

Базою проведення пішохідних та гірських спортивних походів для студентів є регіони України, гірські системи Карпат, Криму, Кавказу, Уралу, Алтаю.

Висновки і пропозиції. Професійна підготовка майбутніх інструкторів гірсько-пішохідного туризму – це багаторічний навчально-тренувальний і виховний процес, спрямований на формування у студентів спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення туристсько-спортивної діяльності.

Впроваджена та апробована інноваційна система професійної підготовки інструкторів гірсько-пішохідного туризму в університеті підтверджує свою ефективність і може бути використана для створення стандарту професійної освіти інструкторів туристського супроводу та вирішення кадрового питання у сфері туризму на державному рівні.

Список літератури:

1. Зігунов В.М. Професійна підготовка майбутніх менеджерів з туризму до організації туристсько-спортивної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.М. Зігунов. – Харків, 2015. – 20 с.
2. Зигунова И.С. Особенности подготовки инструкторов туристского сопровождения в Украине / И.С. Зигунова // Туризм і краєзнавство: збірник наукових праць. – Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 43–47.
3. Положення про інструкторів дитячо-юнацького туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 22–38.
4. Положення про інструкторів спортивного туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 38–41.
5. Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму / Спортивний туризм. Інформаційно-методичний збірник. Туристські кадри. – К.: Федерація спортивного туризму України, 2011. – С. 7–16.
6. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (16 березня 2017 року № 168-р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017.

Зигунова И.С.
Сумский государственный педагогический университет
имени А.С. Макаренко

СУЩНОСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ ИНСТРУКТОРОВ ГОРНО-ПЕШЕХОДНОГО ТУРИЗМА В УНИВЕРСИТЕТЕ

Аннотация
Туристские фирмы, предоставляющие услуги инструкторов для сопровождения туристских групп на маршрутах активного туризма, создают условия для гарантированно безопасных путешествий, а следовательно, имеют более привлекательный имидж и доверие у потребителей. На сегодня отечественный рынок туристских услуг отмечает недостаточность инструкторских кадров в сфере активного туризма. Опыт подготовки специалистов данной категории предлагает Сумский государственный педагогический университет имени А.С. Макаренко на специальности «Туризм». Система подготовки инструкторов горно-пешеходного туризма построена на сочетании общественной системы подготовки инструкторских кадров и профессиональной. Учебная дисциплина «Повышение туристско-спортивного мастерства», пронизывающая весь учебный план, является фундаментом в предложенной модели подготовки специалистов в университете.
Ключевые слова: инструктор горно-пешеходного туризма, система подготовки, университет.

Zihunova I.S.
Sumy State Pedagogical Universitynamed after A.S. Makarenko

ESSENCE OF THE INNOVATIVESYSTEM OF TRAINING MOUNTAIN AND HIKING TOURISM INSTRUCTORSIN THE UNIVERSITY

Summary
Tourist firms that provide the services of instructors to accompany tourist groups on active tourism routes create conditions for guaranteed safe travel, and therefore, have a more attractive image and confidence among consumers. Today there is a shortage of instructors in this field in Ukraine. Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University offers experience in training specialists in this category in the specialty of «Tourism». The system of training instructors for mountain and hiking tourism is built on a public and professional system of training of tourist personnel. The academic discipline «Improving tourist and sports skills» which permeates the entire curriculum, is the foundation in the proposed model of training specialists at the university.
Keywords: mountain and hiking tourism instructor, system of training, university.

УДК 378.937:796.071.4:338.48-6:504(043.3)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

Конох А.А.
Запорізький національний університет

У статті проаналізована проблема формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму. Розкрито такі поняття як «фахова компетентність викладача фізичного виховання» та «екологічна компетентність викладача фізичного виховання». Надається аналіз позицій науковців з проблеми формування фахової та екологічної компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Ефективність професійної діяльності значною мірою визначає фахова компетентність педагога, яка формується на етапі навчання, остаточно сформовується і розвивається у процесі практичної діяльності. Представлено основні напрями вирішення проблеми формування фахової та екологічної компетентності викладачів фізичного виховання в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: фахова компетентність, екологічна компетентність, викладач фізичного виховання, екологічний туризм.

Постановка проблеми. У зв'язку з переходом в епоху технократичного суспільства у світі значно погіршилася екологічна ситуація, яка відрізняється зростаючими кризами не тільки в соціоприродному середовищі, а й кризовим станом самої людини, обумовленим сформованим способом життя, потребами, поведінкою. Тому виникає необхідність в перетворенні особистості, переорієнтації її на розумну взаємодію з навколишнім середовищем.

Нова соціокультурна й екологічна ситуація істотно змінила роль фахівця фізичної культури і спорту в подоланні екологічної кризи і зміст його діяльності, виводячи за межі вузькопрофесійної предметної підготовки і підвищуючи міру відповідальності за результати виховання молодого покоління. Тим самим виникла потреба в становленні нової професійної системи підготовки викладачів фізичного виховання і спорту.

Особливістю такої підготовки є формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, що є базисом професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності, яка має за мету збереження здоров'я нації.

Підготовка фахівців фізичної культури і спорту є важливою складовою вітчизняної системи професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», «Про туризм», «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2010–2020 рр.», в яких визначено пріоритетну роль освіти в державній політиці, обґрунтовано стратегію та основні напрями розвитку освіти в нашій державі.

Екологічний туризм має велике значення для збереження і зміцнення фізичного здоров'я, естетичного, трудового, морального та патріотичного виховання всіх категорій населення, а особливо молоді, оволодіння нею життєво важливими вміннями й навичками, зокрема з пізнання навколишнього середовища в природних умовах. Прості та доступні організаційні форми, що використовуються в екологічного туризмі (походи, подорожі, екскурсії, прогулянки, туристські зльоти), сприяють реалізації не тільки специфічних функцій фізичної культури (освітніх, прикладних, спортивних), а й рекреаційних і оздоровчо-реабілітаційних, забезпечують умови для здорової життєдіяльності особистості в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах вищих навчальних закладах свідчить про значну увагу науковців до її дослідження, зокрема це стосується таких аспектів: підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійної діяльності (Л.П. Ареф'єва, В.М. Арзютов, Е.С. Вільчковський, Н.Ф. Денисенко, Є.А. Захаріна, Р.П. Карпюк, Т.Ю. Круцевич, О.Ц. Демінський, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкребтій та ін.). Належна увага приділяється науковцями проблемам екологічного та спортивно-оздоровчого туризму (Е.Л. Базаров, О.Я. Булашев, В.І. Ганопольський, В.І. Курілова, В.І. Нечаєв, А.С. Ровний, А.М. Крамаренко, І.В. Петрухіна та ін.).

Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до питань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, проблема формування фахової компетентності викладачів фізичного виховання і спорту у сфері екологічного туризму як у теоретичному, так і практичному аспектах є малодослідженою, що зумовлено, передусім, новітнім характером самого явища екологічної діяльності, а також невизначеністю науково-методичних засад підготовки педагогів до її здійснення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розв'язання зазначеної проблеми стримує низка наявних суперечностей:

– *на суспільно-державному рівні:* між всесвітніми, міжнародними і регіональними нормативними стандартами, які закріплюють право кожної людини на здоров'я, його охорону, збереження і зміцнення протягом життя, та інституціональною невідповідністю розроблених механізмів формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту у сфері екологічного туризму;

© Конох А.А., 2018

– *на соціально-педагогічному рівні:* між зростаючими вимогами суспільства до особистості вчителя фізичної культури, здатного здійснювати ефективну роботу у сфері екологічного туризму, та недостатнім приділенням уваги вивченню цих питань у системі професійної підготовки відповідних фахівців; між наявними вагомими позитивними здобутками зарубіжного досвіду підготовки фахівців з фізичного виховання та недостатнім його використанням у вітчизняній практиці навчання майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту у вищій школі;

– *на науково-педагогічному рівні:* між потребою спрямування професійної підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту на формування екологічної компетентності учнів у навчальному та позанавчальному процесі й переважанням традиційного підходу до організації освітнього процесу;

– *на науково-методичному рівні:* між затребуваністю у сучасній парадигмі вищої фізкультурної освіти формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання і спорту у сфері екологічного туризму та недостатньою розробленістю у теорії і методиці професійної освіти відповідного організаційно-технологічного й ресурсного забезпечення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття основних аспектів фахової компетентності викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Виклад основного матеріалу. В умовах модернізації освіти, необхідності збереження і зміцнення здоров'я студентів, формування фізичної культури особи потребує нових підходів до формування екологічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, які б інтегрували усі чинники, що впливають на педагогічне явище, що вивчається, відбиваючи екологічні вимоги до фахівців, а також основні напрями розвитку вищої школи.

Досліджуючи проблему формування екологічної компетентності майбутнього учителя фізичної культури до оздоровчої роботи в освітньому закладі, виникла потреба його теоретичного обґрунтування. За останніми даними Міністерства охорони здоров'я України, значна частина випускників шкіл мають серйозні проблеми із здоров'ям [8]. А тим часом, екологія, стан здоров'я і навички оздоровлення мають для студентів факультетів фізичного виховання не лише особисту, але і професійну значущість, тому що саме їм належить виховувати підростаюче покоління, формувати здоров'я своїх учнів за допомогою екологічних чинників і освіти.

На жаль, як показали дослідження [4; 5; 6], сучасна українська загальна освіта є здоров'явитратною і здоров'ярушійною. А це значить, що студентам вищих навчальних закладів необхідно буде в майбутньому займатись не лише оздоровленням своїх учнів, але й оздоровленням освіти (як системи або процесу). Вивчення цієї проблеми проводиться на основі ретроспективного аналізу нормативно-правових документів, філософської, психолого-педагогічної і спеціальної літератури.

Основним напрямом теоретико-методологічного обґрунтування проблеми формування екологічної компетентності майбутнього учителя фізичної культури є визначення термінологічного поля цього процесу.

Дослідження накопиченого зарубіжною і вітчизняною наукою теоретичного і практичного матеріалу свідчить, що до теперішнього часу суть ключових понять нашого дослідження опрацьована недостатньо.

В зв'язку з цим доцільним буде, в першу чергу, проаналізувати різні підходи до визначення основних понять: «професійна компетентність», «фахова компетентність».

У сучасній науково-педагогічній літературі відсутнє єдине тлумачення цих понять, що пояснюється, на наш погляд, поліфункціональним характером цього виду діяльності.

Вчений А.В. Хуторскій трактує професійну компетентність учителя, як суму знань, умінь, навичок, засвоєних суб'єктом в ході навчання, а Т.В. Добудько, спираючись на аналіз робіт Б.С. Гершунского, А.К. Маркової, Л.М. Мітіної, професійну компетентність педагога розглядає як єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [6].

Достатньо близькі погляди трактування цього поняття пропонують А.К. Маркова та В.В. Шапкін, які визначають професійну компетентність учителя як співвідношення знань і вмінь, з одного боку, і його професійних позицій і психологічних якостей, з іншого [1; 7]. Дослідники виділяють такі види професійної компетентності: спеціальна (фахова), соціальна, особистісна, індивідуальна. Але ми більше схильні підтримати точку зору С.О. Сисоєвої, яка під професійною компетентністю майбутнього викладача розуміє цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки особистості у вищому навчальному закладі та в процесі неперервної педагогічної освіти, успішність якої зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, які сприяють соціалізації особистості, формуванню у неї світоглядних та науково-професійних поглядів, педагогічної творчості та майстерності, визначають успішність діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя [4].

Отже, професійну компетентність можна представити як систему теоретичної і практичної готовності особистості до ефективної самореалізації у професії, що реалізується через парадигму професійно значущих знань, умінь, якостей, здібностей, схильностей та досвіду професійної діяльності.

Фахову компетентність у своїх дослідженнях Л.Б. Щербатюк та С.М. Щербатюк трактують як сукупність знань, умінь і навичок з фундаментальних, професійно направлених дисциплін, керуючись якими фахівець здатний виконувати свої професійні обов'язки [8].

Педагоги В. Лозовецька, Л. Козак, Л. Лук'янова, Л. Паламарчук, досліджуючи проблему формування професійної (фахової) компетентності сучасного фахівця, визначили три характеристики компетентного спеціаліста: ефективність праці, безперервний професійний саморозвиток, мобільність і гнучкість. Учені розглядають фахову компетентність, як «інтегративну якість, яка включає рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, а також особистісну компетентність, яка виявляється перш за все у комунікативності,

творчості і креативності». Взагалі, на думку науковців, компетентний фахівець – це професіонал, здатний до плідної праці в соціально-економічних умовах, які постійно оновлюються.

У процесі визначення змістовних компонентів поняття «фахова компетентність» дослідники І. Ільїна, Л. Алексєєва, Н. Шаблигіна, Н. Карнаух, Ю. Варданян акцентують увагу на різних складових цієї педагогічної категорії: знання, досвід, якість особистості, професіоналізм.

Синтезуючи та узагальнюючи зміст проаналізованих підходів, доходимо висновку, що професійна компетентність викладача фізичного виховання є більш широким поняттям, ніж фахова компетентність. Спеціальна (фахова) компетентність вказує на коло знань, умінь і навичок, здібностей, особистих якостей і мотивів, які безпосередньо приведуть до якісного виконання викладачем фізичного виховання своїх навчально-виробничих функцій. Натомість професійна компетентність включає в себе, окрім фахових компетенцій, ще компетенції, які забезпечують активну діяльність фахівця як частини суспільства, зумовлюють володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку засобами протистояння професійним деформаціям особистості, володіння прийомами самореалізації і розвитку індивідуальності в межах професії, готовності до професійного зростання, вміння раціонально й ефективно організовувати свою працю.

Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння поняття професійна компетентність дозволив нам припустити, що психологи і педагоги трактують це поняття в процесуальному аспекті: вона характеризується через діяльність і носить діалектичний характер. Отже, як соціально-педагогічна категорія компетентність в першу чергу пов'язана з діяльністю. Таким чином, екологічна компетентність припускає обізнаність і досвід в сфері екологічної діяльності.

Істотного значення набуває позиція про те, що екологічна освіта нині стає обов'язковою складовою загальної базової підготовки майбутніх викладачів фізичного виховання. Фахівці педагогіки, одним зі значних етапів шляху становлення цілісною екологічного стану в світі в змісті освіти вітчизняної школи, виділяють розробку питань інтеграції в екологічній освіті і вихованні (інтеграція екологічних знань, умінь і навичок).

Логіка вивчення проблеми дослідження визначає розгляд поняття «екологічна компетентність». В умовах зростаючої екологічної кризи стає актуальним включення в структуру професійної компетентності викладача фізичного виховання екологічного компонента.

Екологічну компетентність Н.В. Ромейко визначає як складний системний об'єкт, побудований на інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в сфері екології і певного набору особових якостей, що виконують специфічну функцію в системі професійної діяльності, обумовлюючу готовність до екологічно адекватної поведінки в ситуаціях морального вибору [2].

Дослідниця Г.П. Сікорська розглядає екологічну компетенцію як одну із специфічних характеристик екологічної особи і розуміє під нею не тільки теоретичні знання, набуті студентами під час навчання, але і, головне, здатність шукати і знаходити необхідну і достатню процедуру для розв'язання певних проблем [3].

Слід зазначити, що формування екологічної компетентності полягає в тому, що не слід обмежуватися сумою знань і умінь, придбаних в системі формальної освіти. Щоб досягти справжньої ефективності, ці знання мають бути пов'язані з більш широким спектром знань, придбаних людиною поза системою формальної освіти.

На підставі вищевикладеного, екологічна компетентність викладача фізичного виховання – це знання і досвід як у сфері фізичної культури, так і в сфері природничих наук, екології та екологічної освіти, екологічної безпеки, екологічного туризму, здатність до діяльності по збереженню довкілля і визнання особою соціальної цінності екологічних благ, що забезпечують максимальну тривалість життя людини і мінімальну захворюваність.

При моделюванні процесу формування екологічної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання в оздоровчій діяльності необхідно виявити ефективні форми і методи педагогічного впливу на стан і динаміку формування особистісних якостей, зокрема вивчення закономірностей і механізмів розвитку особистості людини взагалі. Особистість у психологічному розумінні формується в предметній діяльності і спілкуванні, відбиваючи міру представленості громадських стосунків в індивідові [5]. Через систему знань, умінь, навичок, способів комунікації чинники соціалізації стають провідними в наповненні внутрішнього світу людини особистісно значущим досвідом соціокультурного змісту.

Отже, метою формування екологічної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання в оздоровчій роботі є підготовка учителя-професіонала з системою ціннісного відношення до здоров'я як чинника стійкого розвитку суб'єктів освіти в задоволенні насущних і перспективних потреб в інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку, готового нести відповідальність за результати особистої педагогічний діяльності.

З метою визначення сучасного стану щодо формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, був проведений аналіз статей, опублікованих за останні роки в наукових і науково-методичних журналах, який підтвердив, що специфіка і педагогічний потенціал орієнтовані на вирішення проблеми формування екологічної компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання і вимагають подальшої розробки.

Аналіз навчальних планів вищих фізкультурних навчальних закладів показав, що в планах останніх років передбачається підготовка студентів до формування професійної компетентності, проте формуванню екологічної компетентності відводиться незначна роль.

Подібне положення простежуються і в циклі дисциплін професійно спрямованої підготовки, які враховуються у взаємозв'язку теорії навчання з педагогікою, що знайшло відображення в зміні і назві, змісті нормативних курсів з педагогіки. Змінена назва курсу «Вступ до спеціальності» з оновленим змістом в цілях мотивації студентів молодшого курсу на оволодіння основами педагогічного майстерності. В навчальний процес введені нові курси «Екологія», «Країнознавство», «Іннова-

ційні технології» «Екологічний туризм» . Зміст цих дисциплін орієнтований на формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму.

Висновки і пропозиції. Таким чином, незважаючи на позитивні об'єктивні чинники (поява законодавчих актів, збільшення теоретичних і прикладних досліджень у сфері екологічної освіти), існуючий рівень екологічної підготовки студентів факультетів фізичного виховання знаходиться в протиріччі з соціальним замовленням суспільства на фахово підготовлених і компетентних фахівців в екологічній сфері.

Головними чинниками недостатньої ефективності екологічної підготовки у фізкультурних вищих навчальних закладах є: недооцінка екологічної кризи в суспільстві, недостатнє використання викладачами екологічного потенціалу навчальних предметів, брак навчально-методичних посібників, спрямованих на інтеграцію навчальних дисциплін

Вищевикладене свідчить про необхідність ефективного пошуку шляхів розв'язання проблеми, що дозволить суттєво підняти рівень екологічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Список літератури:

1. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1996. – 308 с.
2. Ромейко Н.В. Научно-педагогические основы проектирования содержания дополнительного послевузовского экологического образования: дис. ... канд. пед. наук / Н.В. Ромейко. – Тюмень, 200. – 151 с.
3. Сикорская Г.П. Ноогуманистическая модель эколого-педагогического образования и практика ее реализации / Г.П. Сикорская // Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. – Екатеринбург: УрГПУ, 1999. – 38 с.
4. Сисоєва С.О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження : [наук. вид.] / С.О. Сисоєва, І.В. Соколова; М-во освіти і науки України; НАПН України, Ін-т проф. освіти і освіти дорослих, Маріуп. держ. гуманіт. ун-т. – К.: ЕКСО, 2010. – 362 с.
5. Петрухина И.В. Формирование экологической компетентности будущего учителя физической культуры и безопасности жизнедеятельности :автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / И.В. Петрухина. – Челябинск, 2006. – 20 с.
6. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций / А.В. Хуторской // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения : сб. науч. тр. / под ред. А.В. Хуторского. – М.: ГНУ ИСМО РАО, 2006. – С. 65–79.
7. Шапкин В.В. Философия реформирования содержания начального профессионального образования // Реформирования содержания начального профессионального образования: матер. междунар. конф. / В.В. Шапкин. – СПб.: РРГПУ им. А.И. Герцена, 1999. – С. 28–133.
8. Щербатюк Л.Б. Професійна компетентність майбутніх інженерів-механіків – складна динамічна система / Л.Б. Щербатюк, С.М. Щербатюк // Вісник Черкаського університету. – № 165. – С. 45–49.

Конох А.А.
Запорожский национальный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В СФЕРЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация
В статье проанализированная проблема формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей физического воспитания в сфере экологического туризма. Раскрыты такие понятия как «профессиональная компетентность преподавателя физического воспитания» и «экологическая компетентность у преподавателя физического воспитания». Предоставляется анализ позиций ученых по проблеме формирования профессиональной и экологической компетентности будущих преподавателей физического воспитания в высших учебных заведениях. Эффективность профессиональной деятельности в значительной степени определяет профессиональная компетентность педагога, которая формируется на этапе учебы, окончательно формируется и развивается в процессе практической деятельности. Представлены основные направления решения проблемы формирования профессиональной и экологической компетентности преподавателей физического воспитания в процессе профессиональной подготовки.
Ключевые слова: профессиональная компетентность, экологическая компетентность, преподаватель физического воспитания, экологический туризм.

Konoh A.A.
Zaporozhye National University

FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION IN SPHERE OF ECOLOGICAL TOURISM: THEORETICAL ASPECT

Summary
The article analyzes the problem of forming the professional competence of future teachers of physical education in the field of ecological tourism. Such concepts as «professional competence of the teacher of physical education» and «ecological competence of the teacher of physical education» are disclosed. The analysis of positions of scientists on the problem of formation of professional and ecological competence of future teachers of physical education in higher educational institutions is provided. The effectiveness of professional activity largely determines the professional competence of the teacher, which is formed at the stage of study, definitively formed and develops in the course of practical activity. The main directions of solving the problem of forming professional and ecological competence of teachers of physical education in the process of professional training are presented.
Keywords: professional competence, ecological competence, teacher of physical education, ecological tourism.

УДК 378.937:796

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ

Конох А.П.
Запорізький національний університет

У статті розглядається проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури та їхньої компетенції з туризму. Розглянуто зміст професійної педагогічної туристської підготовки як педагогічно адаптовану систему знань, умінь, навичок, загальнолюдських ідей і цінностей, професійно-гуманістичних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичних технологій професійної туристсько-педагогічної діяльності. Доведено, що провідним орієнтиром у процесі формування змісту багаторічної системи підготовки в спортивно-оздоровчому туризмі виступає феномен освіти, яка набувається майбутніми фахівцями в контексті сучасних форм діяльності туристичного змагання як закономірно організованого процесу і результату засвоєння та активного відтворювання педагогом-туристом соціального досвіду, що здійснюється в спілкуванні, освітній і спортивній діяльності. Висвітлюється структура, показники та рівні професійної освіти розроблені автором статті.
Ключові слова: професійна компетентність, структура, показники, рівні, майбутні фахівці, спортивно-оздоровчий туризм.

Постановка проблеми. Ураховуючи системний підхід, зазначимо: якщо педагогічна майстерність є якісною характеристикою професійної практичної діяльності, то компетентність – це те якісне, що з'являється в результаті практичної діяльності: вміння вчитися, працювати в колективі, приймати рішення та нести відповідальність, планувати й організовувати свою роботу та роботу інших, спілкуватися з людьми, дітьми та встановлювати ділові контакти, виступати перед аудиторією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі вищезазначені знання і вміння характеризуються таким поняттям, як «компетентність особистості». Цьому питанню присвячені праці В.І. Бондаря, Л.О. Васильєвої, С.О. Сисоєєвої, Т.І. Сущенко та ін.

Аналіз робіт вказаних учених і практиків свідчить про те, що майже всі дослідники сходяться на одній думці – сутність поняття «педагогічна майстерність» визначає зміст і структуру професійної компетентності.

Професійна компетентність розглядається у сферах загальних і фахових знань, умінь і навичок учителя в школі, поза школою, в сім'ї, культурно-освітніх та оздоровчих закладах.

Зміст знань та вмінь класифікується за формами професійного призначення фахівця і напрямком його діяльності. Знання та вміння педагога спрямовуються на адаптацію учнів до спеціальних умов, оздоровлення їхнього внутрішнього світу, на формування в дітей здібностей тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у науково-методичній літературі недостатньо висвітлюється питання щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури та їх компетенції з туризму.

Мета статті. Метою статті є розкриття професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури та їхньої компетенції із туризму

© Конох А.П., 2018

у контексті вимог до знань і здібностей учителя сучасної школи та тих гуманістичних і гуманітаристичних перетворень, що відбуваються в ній.

Виклад основного матеріалу. Дослідження цієї проблеми експериментальним шляхом забезпечить якісну підготовку майбутніх фахівців із фізичної культури та туризму.

На наш погляд, основу високого та достатнього рівня професійної підготовки фахівців із спортивно-оздоровчого туризму складають фундаментальні знання в галузі загальної вікової і соціальної психології та педагогіки; знання особливостей і методів навчання, корекційної та реабілітаційної роботи в різних соціумах; спеціальні професійні знання, уміння організувати процес навчання, спілкування з дітьми, виявляти особистісні, міжособистісні труднощі й конфлікти, організовувати та проводити масові й колективні дитячі заходи різної спрямованості тощо.

На думку Т.І. Сущенко професійний портрет педагога доповнює ще й його творчістю. Вона акцентує увагу на тому, що педагог-творець – яскраво виражений ерудит, який точно уявляє завтрашній день, він діє не лише сьогодні, але й у майбутньому [1]. За структурою професійної компетентності Т.І. Сущенко, педагог не управляє (керує, організовує, контролює), а лише навчає та виховує. Цей аспект, на якому наполягає вчений, є цінним у світлі існуючих ринкових відносин у туризмі.

Дослідник В.П. Симонов пропонує професійну компетентність педагога визначати за п'ятьма чинниками: перший – організаторська діяльність; другий – його особистісні якості; третій – навчальна діяльність педагога; четвертий – виховна діяльність вчителя; п'ятий чинник – навчально-пізнавальна діяльність учнів, її організація вчителем [2].

Ми поділяємо думку видатного вченого В.П. Симонова, але частково. Вважаємо, що перший, четвертий і п'ятий чинники є сферою знань і навичок педагога за видами. Дрібнити їх недоцільно. Другий чинник – це особистісні якості, які формуються й виховуються ефективно тоді, коли майбутній фахівець мотивований на свою спеціальність, професію, має достатньо розвинений рівень рефлексивності. Тому найбільш близькими для нашого дослідження є погляди українських учених Н.Ф. Денисенко, В.В. Крижка, Л.І. Міщик, Є.М. Павлютенкова, які висвітлюють компетентність за трьома сферами: операційно-технологічною (знання, вміння та навички), мотиваційною (спрямованість на дітей і професію, сформованість особистих якостей), рефлексивною.

Структурі професійної компетентності були також присвячені роботи таких учених: В.І. Слободченка, А.М. Новікова, І.І. Булигіної та ін. Дослідники стверджують, що професійна компетентність передбачає: усвідомлення особистісних потягів до діяльності, потреб та інтересів, прагнень і ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності; розуміння своїх соціальних ролей; самооцінку особистісних властивостей і якостей, професійних знань, умінь та навичок, професійно-важливих якостей; регулювання власного професійного становлення.

Вищевикладені ідеї щодо професійної компетентності були б невичерпаними, якби вони не розглядалися у структурі системного підходу до формування професіоналізму. Кожна система має свої підсистеми та елементи. У системі професійної компетентності теж є підсистеми зі своїми елементами (цілями, завданнями, засобами, формами, функціями, принципами, методами). Ці елементи – дидактичні одиниці, які можна назвати компетенцією. Такий підхід стверджується спеціалізацією, що сьогодні існує в системі вищих навчальних закладів.

Розглянемо процес формування професійної компетентності та компетенції в педагогіці туризму й підготовці майбутніх фахівців із цієї галузі.

Згідно з дослідженнями провідних російських учених М.В. Віленського, В.І. Жолдака та ін., педагогіка туризму – важливий розділ педагогічної науки. Окрім того, вона є одночасно й практичною діяльністю з виховання особистості у процесі підготовки спеціалістів із туризму та виходить на передові позиції в практичній діяльності.

Предметом дослідження педагогіки туризму, з одного боку, є виховання як засіб передачі туристам та екскурсоводам раніше накопичених цінностей (знань, моралі трудового й життєвого досвіду), а також цілеспрямоване зміцнення якостей особистості в ході занять туризмом, розширення уявлень про культурну та природну спадщину. З другого боку, предметом дослідження педагогіки туризму виступає система туристської освіти як засіб передачі новим поколінням професійних знань, умінь та навичок у туристичній діяльності.

Отже, необхідно визначитися в понятті «професійна підготовка спеціалістів із організації туризму». Сутність і зміст професійної освіти цієї галузі розроблені в наукових працях С.Я. Банішева, А.К. Маркової та ін.

У літературних джерелах під освітою розуміється процес і результат опанування системи наукових знань та пізнавальних умінь і навичок, формування світогляду й інших якостей особистості. Під навчанням – цілеспрямований процес взаємодії того, хто навчає (викладача, вчителя), та того, хто вчиться. У цьому процесі здійснюється освіта людини.

Якщо освіта взагалі – процес і результат оволодіння системою наукових знань, то професійна освіта є процесом і результатом оволодіння специфічними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для опанування певної професії (у нашому дослідженні – менеджер туризму) та кваліфікації.

Професійна освіта є цілеспрямованим процесом навчання та виховання в інтересах особистості, держави, суспільства, який супроводжується констатацією відповідності майбутнього спеціаліста певним державним освітнім рівням.

У нашому розумінні – це професійна компетентність, що складається з різних блоків знань, умінь та навичок. Отже, педагогіка туризму теж зацікавлена у підготовці фахівців для туристичної галузі. Вона вирішує такі завдання: навчити так, щоб повністю виконати соціальне та економічне замовлення на підготовку достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів туризму; вивчити, узагальнити та впровадити найкращі зразки вітчизняного й зарубіжного досвіду професійної туристичної освіти; розробити нові методи, засоби, форми і системи навчання, які сприятимуть створенню необхідної навчально-

методичної бази для підготовки персоналу, здатного вирішувати завдання галузі туризму.

Таким чином, педагогіка туризму подібна загальній педагогіці, тому такі характеристики як: «професійна компетентність», «компетенція», «педагогічна майстерність», притаманні і їй.

Отже, узагальнюючи різні наукові підходи до професійної підготовки педагогічних фахівців, визначимо такі закономірності: професійна підготовленість педагогічних працівників повинна здійснюватися в єдиному освітньому просторі держави та за рівнями освіти з урахуванням системного підходу до формування феномену «педагогічна майстерність» (школа – педагогічний коледж – вищий навчальний заклад – школа – післядипломна освіта – школа); професійна компетентність як вищий рівень педагогічної діяльності складається із загальних і спеціальних блоків (компетенцій); блоки мають свої показники та такі ж сфери, що й компетентність, педагогічна майстерність: операційно-технологічну, мотиваційну, рефлексивну; спеціальні блоки містять різні види компетенцій, які складають суть професії та зміст спеціалізації; компетенції бувають: загальні та функціональні (за видами діяльності педагога, його функціональними обов'язками).

Вищезазначені закономірності дозволили нам припустити існування професійно компетенції вчителя фізкультури зі спортивно-оздоровчого туризму та розробити особисті концептуальні підходи, які реалізовувалися нами в ході дослідно-експериментальної роботи:

– у системі вищої освіти під час підготовки майбутніх фахівців необхідно враховувати такі умови: факультети фізичної культури в процесі підготовки вчителів за спеціалізацією «спортивно-оздоровчий туризм» повинні орієнтуватися на подальший розвиток педагогічної майстерності (вищий рівень компетентності та компетенції) за її ступенями. Перший ступінь – це молодий спеціаліст, який тільки адаптує свої знання та вміння до практичної педагогічної діяльності. Другий – педагог-майстер. Третій – педагог-новатор;

– в ході підготовки спеціалістів у системі освіти України повинна реалізовуватися модель «вищий навчальний заклад – школа – післядипломна освіта – школа», тому що головним орієнтиром є школа, де відбуваються ті самі процеси, що й у суспільстві;

– структура туристсько-педагогічної діяльності містить такі компоненти, як конструктивний, організаторський, гностичний, комунікативний, мобілізаційний, дослідницький, розливальний. Володіння ними є обов'язковим для майбутнього фахівця;

– у процесі формування педагогічної майстерності – однієї з умов успішної педагогічної діяльності у сфері фізичної культури – необхідним є оволодіння рухами в різних життєвих ситуаціях. Вважаємо, що саме це має бути головним компонентом у структурі професійної компетентності вчителя фізичної культури та компетенції менеджера з туризму;

– підсумовуючи аналіз різних інтерпретацій професійної підготовки майбутніх фахівців із туризму, ми виокремили три основні якості, що зумовлюють ефективність професійної діяльності туриста-педагога. Це – знання; уміння, навички із вказаної діяльності; організаторські та комунікативні здібності, що є реалізацією творчого потенціалу педагога й засобом його мотивації та самовдосконалення. Все вказане і складає компетентність учителя фізичної культури та компетенцію організатора туризму. Знання стають надбанням учнів лише в результаті їх взаємовідносин із тренером в умовах раціональної організації і окремого заняття, і процесу фізичного виховання в цілому.

Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що пріоритетним завданням підготовки майбутніх учителів за спеціалізацією «спортивно-оздоровчий туризм» є формування в них професійної компетентності з фізичної культури та компетенції організатора оздоровчого туризму.

Саме тому професійну компетенцію майбутнього фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму ми визначаємо як рівень професійно-туристичної підготовленості, яка проявляється в сучасних творчих формах виконання туристичної діяльності, глибоких науково-теоретичних знаннях про туризм у контексті фізичного виховання підростаючого покоління та вимагає прояву фізичних, психічних, інтелектуальних, духовних якостей і властивостей особистості.

У нашому формулюванні дефініції «компетенція з туризму» закладені наукові погляди П.Ф. Лесгафта, які є актуальними і сьогодні. «Керувати фізичною освітою – справа дуже важка, стверджував П.Ф. Лесгафт, – хоча багато хто вважає це настільки простим, що з ним можна познайомитися цілком ґрунтовно впродовж шести-восьми тижневого курсу навчання. Навпаки, організатор із туризму повинен бути добре освіченою людиною, тому що має відношення до викладання. Він сам зобов'язаний бути цілком дисциплінованою та стриманою людиною, яка витончено володіє всіма своїми діями. Все це нелегко і здійснюється тільки завдяки наполегливій і послідовній праці над собою».

Виходячи з концептуальних поглядів, ми дійшли такого висновку: у сьогоденній підготовці майбутніх фахівців із фізичного виховання виникла гостра необхідність об'єднання знань, умінь, навичок і зусиль фахівців спортивно-оздоровчого туризму з вироблення єдиної системи підходів до підготовки туристів і керівництва туристськими групами. Вирішення цієї проблеми є неможливим без базового компонента формування фізичної культури туриста, його базової освіти. Професійна туристська освіта порівняно недавно увійшла до проблемного кола педагогічних досліджень, але вже сьогодні одержані очевидні результати.

Разом із тим, зміст професійно-педагогічної туристської освіти не має в педагогічній науці систематичного й аргументованого висвітлення, що породжує ряд суперечностей між теорією та потребами сучасної практики. Наша багаторічна практика професійної підготовки туристських кадрів у Запорізькому національному університеті дозволяє подати підготовку фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вигляді певної структури в якій відбито підготовку фахівців із туристської діяльності як з вищою, так і з середньою спеціальною освітою.

Висновки і пропозиції. Зміст професійної педагогічної туристської підготовки є педагогічно адаптованою системою знань, умінь, навичок, загальнолюдських ідей і цінностей, професійно-гуманістичних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичних технологій професійної туристсько-педагогічної діяльності. Провідним орієнтиром у процесі формування змісту багаторічної системи підготовки в спортивно-оздоровчому туризмі виступає феномен освіти. Вона набувається майбутніми фахівцями в контексті сучасних форм діяльності туристичного змагання як закономірно організованого процесу і результату засвоєння та активного відтворювання педагогом-туристом соціального досвіду, що здійснюється в спілкуванні, освітній і спортивній діяльності. Гносеологічний та ціннісний зміст професійної компетентності фахівця дозволяє диференціювати його освітній простір і рівні сформованості професійної компетенції майбутніх інструкторів туризму шляхом реалізації педагогічних функцій навчання, виховання й розвитку індивідуума, розроблених програм.

Подальшої дослідної розробки потребують проблеми теоретико-методологічного обґрунтування педагогіки і психології спортивно-оздоровчого туризму; посилення уваги допрофесійної підготовки фахівців з інтегрованими професіями, маркетингових досліджень потреби країни у кваліфікованих фахівцях фізкультурно-туристської спрямованості.

Список літератури:

1. Сущенко Т.І. Управління позашкільним педагогічним процесом / Т.І. Сущенко. – Запоріжжя: ЗОІПП, 1993. – С. 40.
2. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. 50 НОУ-ХАУ в области управления образовательным процессом / В.П. Симонов. – М.: РПА, 1995. – 226 с.
3. Цошанов М.П. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М.П. Цошанов // Педагогика. – 1997. – № 2. – С. 26.

Конох А.П.
Запорожский национальный университет

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ТУРИЗМА

Аннотация
В статье рассматривается проблема профессиональной компетентности будущих специалистов физической культуры и их компетенции в области туризма. Рассмотрено содержание профессиональной педагогической туристской подготовки как педагогически адаптированной системы знаний, умений, навыков, общечеловеческих идей и ценностей, профессионально-гуманистических ориентаций и качеств личности, универсальных способов познания и гуманистических технологий профессиональной туристско-педагогической деятельности. Доказано, что в качестве ведущего ориентира в процессе формирования содержания многолетней системы подготовки в спортивно-оздоровительном туризме выступает феномен образования, которая преобретается будущими специалистами в контексте современных форм деятельности туристического соревнования как закономерно организованного процесса и результата усвоения и активного воссоздавания педагогом-туристом социального опыта, который осуществляется в общении, образовательной и спортивной деятельности.
Ключевые слова: профессиональная компетентность, структура, показатели, уровни, будущие специалисты, спортивно-оздоровительный туризм.

Konoh A.P.
Zaporozhye National University

PROFESSIONALLY COMPETENCE OFFUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE AND TOURISM

Summary
In the article the problem of professionally-pedagogical competence of future specialists of physical culture and their compet`enses is examined from tourism. Maintenance of professional pedagogical tourist preparation as pedagogical adapted system of knowledge, abilities, skills, common to all mankind ideas and values, professionally-humanism orientations and internal's of personality, universal methods of cognition and humanism technologies of professional tourist-pedagogical activity is considered. It is well-proven that as a leading reference-point in the process of forming of maintenance of the long-term system of preparation the phenomenon of education comes forward in sporting-health tourism, which is purchased by future specialists in the context of modern forms of activity of tourist competition as the appropriately organized process and result of mastering and active recreation by the teacher-tourist of social experience, which is carried out in intercourse, educational and sporting activity.
Keywords: professionally competence, structure, indexes, levels, future specialists, sporting-health tourism.

УДК 797:371.134:378.149

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Криволапов Е.А.
Запорізький національний університет

В статті розглянуті основні моменти та розділи моделі професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі. Виділена основна проблематика в підготовці майбутніх фахівців в даній галузі. Проведений аналіз трактування базових понять та виділені основні напрями, на підґрунті яких буде побудована наша подальша робота над цією проблемою. Визначені основні напрямки розвитку з даних питань, вирішення яких покращить результати в підготовці майбутніх фахівців туристичного бізнесу. Проаналізовані новітні технології підготовки фахівців забезпечення безпеки туристів та їх вплив на розвиток туристичного бізнесу в Україні.

Ключові слова: професійна компетентність, модель, компетенція, кваліфікація, безпека в туризмі, фахівець галузі туризму.

Постановка проблеми. Для створення якісного, ефективного, безпечного туристичного продукту та його реалізації споживачам, необхідна всебічна фахова підготовка менеджерів з безпеки туризму. Складний процес перебудови суспільно-економічних відносин, нагальна необхідність широкого використання сучасних технологій у виробництві з метою підвищення його ефективності та більш досконалих методів управління, залучення до державотворчої діяльності людей із достатньою фаховою підготовкою поставили нові завдання перед системою підготовки фахівців з безпеки туристичних послуг [2, с. 39]. Створення умов для професійної підготовки майбутніх фахівців з безпеки туризму неможливе без здійснення моделювання майбутньої професійної діяльності в навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моделювання в педагогіці має важливе значення, оскільки воно нерозривно пов'язане з абстрагуванням і ідеалізацією, за допомогою яких відбувається виділення об'єктів, відображених на моделі. Цілеспрямоване застосування методу моделювання сприяє удосконаленню експериментальних педагогічних досліджень. Наприкінці XX – початку XXI століття з'явилася ціла низка наукових робіт з педагогічного моделювання [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміст професійної освіти майбутніх фахівців з безпеки туризму не отримав у педагогічній науці достатнього розкриття, що породжує протиріччя між теорією та практичним застосуванням при підготовці фахівців даної галузі. Професійна компетентність майбутніх фахівців залежить від змісту та ефективної технології професійної підготовки. Поняття «технологія» визначає різні сфери діяльності – від технології навчання до технології складання і випуску матеріальних та нематеріальних продуктів [1, с. 37].

Мета статті. Створення ефективної моделі професійної компетентності майбутніх фахівців з безпеки туризму.

Виклад основного матеріалу. Згідно з філософським енциклопедичним словником поняття «модель» тлумачиться як система елементів, що розкриває конкретні сторони, зв'язки та функції предмета дослідження [8, с. 479].

Модель формування професійної компетентності майбутнього фахівця з безпеки туризму, на думку вітчизняного науковця А.П. Коноха, повинна розкривати поступовий процес професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму, відповідно до мети, завдань та принципів, що відображають інтегративний підхід до професійної підготовки [11, с. 25].

Л. Матвеєв визначає «модель» як метод дослідження, тобто моделювання характеризується підбором або побудовою моделі об'єкту, що досліджується, та оперування нею для отримання інформації, яка може бути за аналогією перенесена на об'єкт, що відтворюється [10, с. 40].

Проаналізувавши сучасні наукові дослідження та узагальнюючи отримані дані, нами було розроблено модель формування професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі.

Модель формування професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі описує процес формування професійної компетентності цілісним образом, тобто в ній враховується не тільки логіко-змістова сторона навчання, але й послідовність у часі, етапність названого процесу. Структура нашої моделі повинна надати можливість простежити будь-які сторони та характеристики об'єкта дослідження. Зміст нашої моделі обумовлено соціальним замовленням суспільства на фундаментальну підготовку творчої особистості майбутнього фахівця туристичної галузі.

Підґрунтям побудови цієї моделі було визначено соціальне замовлення на конкурентоспроможного фахівця, здатного професійно виконувати свої обов'язки. Під час розробки моделі формування професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі нами було враховано обставини і взаємозв'язки між різними складовими структури модельної організації, що базувались на принципах науковості, системності, послідовності та доступності навчання, наочності та індивідуального підходу навчання, а також зв'язку навчання з життям.

Метою розробленої моделі є формування професійної компетентності майбутніх фахівців з безпеки туризму у ВНЗ.

© Криволапов Е.А., 2018

Модель професійної компетентності майбутніх фахівців з безпеки туризму у ВНЗ

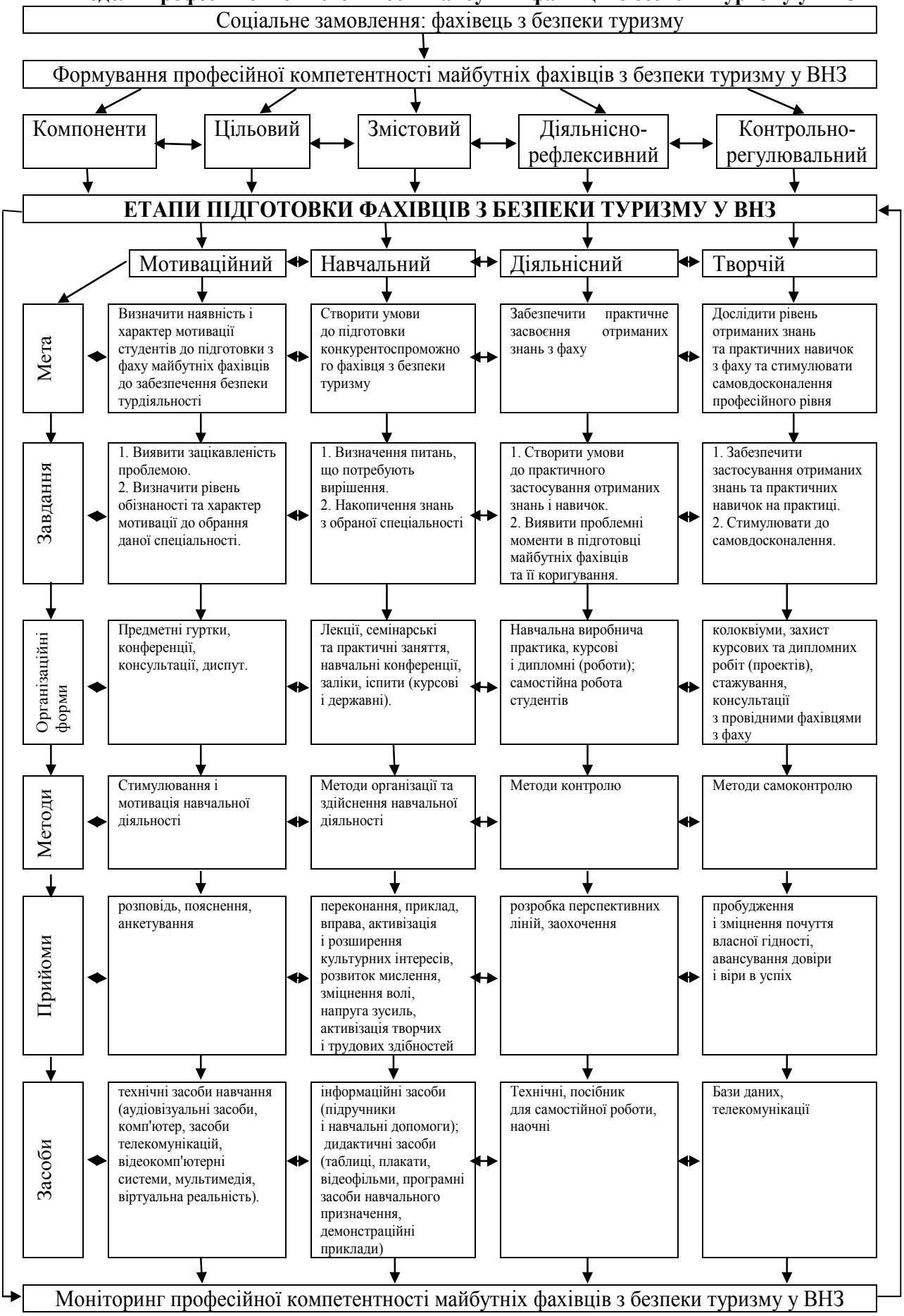

З метою ефективного виконання означеного завдання і досягнення поставленої мети нами було виокремлено такі компоненти: мотиваційно-цільовий, компетентнісно-змістовий, діяльнісно-рефлексивний та контрольно-регулювальний.

Більш докладно зупинимося на змісті кожного з них.

Реалізація змісту кожного із компонентів відбувалася на таких етапах професійного розвитку фахівців:

- Мотиваційно-цільовий;
- компетентнісно-змістовий;
- діяльнісно-рефлексивний;
- контрольно-регулювальний.

Більш детально розглянемо кожний з етапів.

Нашою метою на мотиваційно-цільовому етапі є визначення наявності і характеру мотивації студентів до підготовки з фаху майбутніх фахівців до забезпечення безпеки тур діяльності.

Важливим для проектування на цьому етапі є його змістоутворююче значення, тобто власне сприйняття і суспільне значення фаху лежать в основі проектування процесу стимулювання і мотивації навчання та виховної діяльності студентів.

Мотиваційно-змістовий етап у моделі формування професійної компетентності з безпеки туризму у майбутніх фахівців туристичної галузі відіграє роль пускового механізму в процесі формування професійної компетентності майбутнього фахівця з безпеки туризму до професійної діяльності.

Виходячи з поставленої мети були визначені наступні завдання:

1. Виявити зацікавленість проблемою.

2. Визначити рівень обізнаності та характер мотивації до обрання цієї спеціальності.

Розв'язання поставлених завдань відбувається методом стимулювання і мотивації навчальної діяльності, що використовується в роботі предметних гуртків, конференцій, консультацій та диспутів, як основних організаційних форм цього етапу. Основними прийомами для реалізації нашої мети ми обрали розповідь, пояснення та анкетування. Для полегшення сприймання матеріалу та його наочного відображення нами використовуються технічні засоби навчання(аудіовізуальні засоби, комп'ютер, засоби телекомунікацій, відеокомп'ютерні системи, мультимедія, віртуальна реальність).

Наступним етапом є компетентнісно-змістовий, метою якого є створення умов до підготовки конкурентоспроможного фахівця з безпеки туризму. Реалізація поставленої мети ґрунтується на наступних завданнях:

1. Визначення питань, що потребують вирішення.

2. Накопичення знань з обраної спеціальності.

Основними організаційними формами цього етапу, що забезпечують чітку взаємодію викладача і студента на основі як традиційних так і інноваційних методів, якими є лекції, семінарські та практичні заняття, навчальні конференції, заліки, іспити (курсові і державні).

Реалізація етапу ґрунтується на методах організації та здійснення навчальної діяльності з використанням наступних прийомів: переконання, приклад, вправа, активізація і розширення культурних інтересів, розвиток мислення, зміцнення волі, напруга зусиль, активізація творчих і трудових здібностей.

Засобами, що допомагають нам на цьому етапі є інформаційні засоби (підручники і навчальні допомоги) та дидактичні засоби (таблиці, плакати, відеофільми, програмні засоби навчального призначення, демонстраційні приклади). Застосування згаданих форм забезпечує функціонування нашої моделі в умовах вищої школи. В межах однієї форми підготовки реалізується декілька методів, як наприклад практичні заняття передбачають використання ілюстрацій, виконання вправ та показу прийомів.

Метою діяльнісно-рефлексивного етапу є забезпечення практичного засвоєння отриманих знань з фаху. Реалізація поставленої мети ґрунтується на наступних завданнях:

1. Створити умови до практичного застосування отриманих знань і навичок.

2. Виявити проблемні моменти в підготовці майбутніх фахівців та її коригування.

Організаційними формами цього етапу є навчальна виробнича практика, курсові і дипломні роботи та самостійна робота студентів.

Четвертий завершуючий етап є контрольно-регулювальний, метою якого обрано дослідження рівня отриманих знань та практичних навичок з фаху та стимулювання самовдосконалення професійного рівня майбутніми фахівцями з безпеки туризму.

Виходячи з мети були визначені такі завдання:

1. Забезпечити застосування отриманих знань та практичних навичок на практиці майбутніми фахівцями з безпеки туризму.

2. Стимулювати майбутніх фахівців з безпеки туризму до самовдосконалення та постійного самоконтролю знань та навичок з фаху і постійним їх оновленням.

Засобами, що допомагають нам на цьому етапі є різноманітні туристичні портали, сайти, бази даних та телекомунікації.

Висновки і пропозиції. Протягом всього навчання у вищому навчальному закладі студенти опановують професійні знання, вміння, навички фахівців з безпеки туристичної діяльності. Дослідження не може бути висвітлено в рамках однієї статті і будуть публікуватися в наступних наших роботах.

Список літератури:

1. Зігунов В.М. Рекреаційно-туристська підготовка майбутніх менеджерів з туризму // В.М. Зігунов. – Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 16. – С. 64–71.
2. Федорченко В.К Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Володимир Константинович Федорченко. – К., 2004. – С. 59.
3. Гусинский Э.Н. Современные образовательные теории: [учеб.-метод. пособие для вузов] / Э.Н. Гусинский, Ю.И. Турчинова; Центр изуч. оброзов. политики Моск. Высш. Шк. Соц. И економ. Наук. – М.: Универ. Кн., 2004. – 254 с.
4. Денисенко Н.Г. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами / Н.Г. Денисенко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шев-

ченка. Випуск 81. Серія: педагогічни нариси. Фізичне виховання та спорт: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2010. – № 81. – С. 33–37.
5. Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / М.В. Кларин. – М.: Наука, 1997. – 223 с.
6. Куц О.С. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури / О.С. Куц, І.Є. Лапичак // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 6: у 4-х т. – Львів: НВФ «Українські технології», 2002. – Т. 2. – С. 539–541.
7. Остапенко А.А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологии / А.А. Остапенко. – [2-е изд.]. – М.: Народное образование, 2007. – 384 с.
8. Проектирование систем внутришкольного управления: пособие для рук. образоват. учреждений и территор. образоват. систем / [А.М. Моисеев, О.М. Моисеева, А.Е. Капто и др.]; под ред. А.М. Моисеева. – М.: Пед. О-во России, 2001. – 381 с.
9. Скрипник М.І. Моделювання змісту професійної підготовки фахівців для сфери туризму / М.І. Скрипник // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 81–86.
10. Маковецька Н.В. Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / Н.В. Маковецька. – Житомир: Б.в., 2012. – 40 с.
11. Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : дис. … докт. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України ; Конох Анатолій Петрович. – К., 2007. – 494 с. С. 412.

Криволапов Э. А.
Запорожский национальный университет

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ТУРИЗМА У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация
В статье рассмотрены основные моменты и разделы модели профессиональной компетентности по безопасности туризма у будущих специалистов туристической отрасли. Выделена основная проблематика в подготовке будущих специалистов в данной отрасли. Проведенный анализ трактовки базовых понятий и выделены основные направления, на основе которых будет построена наша дальнейшая работа над этой проблемой. Определены основные направления развития данных вопросов, решение которых улучшит результаты в подготовке будущих специалистов туристического бизнеса. Проанализированы новейшие технологии подготовки специалистов обеспечения безопасности туристов и их влияние на развитие туристического бизнеса в Украине.
Ключевые слова: профессиональная компетентность, модель, компетенция, квалификация, безопасность в туризме, специалист отрасли туризма.

Krivolapov E.A.
Zaporizhzhya national University

MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE ON TOURISM SECURITY OF FUTURE SPECIALISTS TOURISM INDUSTRY

Summary
The article describes the main points and sections of the model of professional competence on tourism security of future specialists tourism industry. Highlighted the main issues in the training of future specialists in the industry. The analysis of the interpretation of basic concepts and the basic directions on which will be built our future work on this problem. The main directions of development of these issues that will improve the results in the training of future specialists of tourist business. Analyzed the newest technologies of preparation of experts ensure the safety of tourists and their impact on the development of tourism in Ukraine.
Keywords: professional competence, model competence, qualification, security in tourism, specialist tourism industry.

УДК 378.9:331.102.24:338.48

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Люта Д.А.
Запорізький національний університет

У статті розглядаються методологічні підходи, які використовують у формуванні готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. Виділено основні методологічні підходи у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. Проаналізовано наукові публікації, які присвячені цій проблемі. Аналіз дозволив виділити основні методологічні підходи, які використовуються у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. До них віднесено функціональний підхід, компетентнісний підхід, системний підхід.

Ключові слова: методологічні підходи, формування готовності, майбутніх фахівець з туризмознавства, професійна діяльність, функціональний підхід, компетентнісний підхід, системний підхід.

Постановка проблеми. Головною метою діяльності туризму в XXI столітті є створення сприятливого організаційно-правового та економічного середовища, формування конкурентоспроможного ринку туристських послуг на основі ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу України, забезпечення її соціально-економічних інтересів та екологічної безпеки [1, с. 67].

У зв'язку з цим змінюється характер професійної діяльності, її структура, зміст, принципи, технічна база та організаційні форми і, як результат, умови й вимоги до підготовки спеціалістів сфери туризму. Ця галузь стрімко розвивається, тому прогнозується потреба у висококомпетентних спеціалістах, які повинні забезпечити відповідне теоретичне та практичне підґрунтя для розвитку цієї сфери діяльності. Дедалі очевиднішим стає той факт, що професійно, отже й ефективно, займатися туризмом без фахової освіти складно, а у сфері обслуговування споживачів туристських послуг просто неможливо [1, с. 67].

З позицій сьогодення сучасним суспільством висуваються нові вимоги до різних соціальних інститутів, головною з яких справедливо визначено освіту. Вона представлена новою освітньою парадигмою, що визначає умови, які спрямовані на формування і розвиток особистісних якостей людини. У сучасний період система вищої професійної освіти розвивається з урахуванням нових ціннісних орієнтирів суспільства, спрямованих на суб'єктну позицію, діалогічну культуру, внутрішню і зовнішню інтеграцію взаємодії, а також мобільність, конкурентоспроможність, компетентність його суб'єктів [2, с. 201].

Теоретико-методологічним підґрунтям процесу формування готовності майбутніх фахівців виступає сукупність методологічних підходів, завдяки яким досліджуване педагогічне явище внаслідок своєї складності й багатоаспектності розглядається з різних боків [2, с. 202].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці визначають безліч підходів у системі формування готовності майбутніх фахівців. У дослідженнях українських вчених (С. Миронець, С. Максименко, Л. Долинська, М. Корольчук, О. Креденцер, Л. Карамушка) висвітлено і практичні, і теоретичні питання – методологічні підходи, визначення понять, шляхи формування професійних якостей тощо. Зарубіжні науковці (В. Симоненко, В. Бодров, Л. Меркур'єва, М. Савіна, С. Чистякова, Є. Павлютенков, А. Сазонова, Л. Виготський, Д. Ельконіна, Р. Мартенес, А. Леонтьева, С. Рубінштейн, О. Філь) здебільшого акцентують увагу на практичну частину.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз свідчить, що процес формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності досліджено недостатньо. Зокрема потребують обґрунтування методологічні підходи в системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. Розглянемо методологічні підходи, що характеризують найвищий ступінь методології., а саме системний, функціональний і компетентнісний підходи.

Мета статті. Метою статті є характеристика методологічних підходів у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На перший план нині висувається завдання – забезпечити підготовку працівника нового типу. Їх найважливішою якістю має бути професійна гнучкість та мобільність, тобто здатність у разі необхідності швидко перекваліфікуватися чи змінити професію. Серед інших обов'язкових елементів кваліфікації сучасного робітника Г.В. Щокін називає також солідну загальну освіту, широку професійну підготовку і високий культурно-технічний рівень, уміння швидко поновлювати та поповнювати знання. Сучасний працівник практично у будь-якій сфері діяльності повинен володіти здатністю до економічного мислення, до роботи в творчих колективах, мати підготовку у сфері маркетингу, а також чітко уявляти собі господарські, соціальні і культурні аспекти застосування нових технологій [4, с. 88].

Зрозуміло, що формування готовності у своєму підґрунті має те чи інше уявлення про поняття готовності, тому ми почнемо з аналізу підходів до цього поняття.

Узагальнення наукових праць, присвячених проблемі готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності дає змогу визначити три основних підходи до її розуміння, які подані у табл. 1.

© Люта Д.А., 2018

Таблиця 1

Наукові підходи до розуміння сутності готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності

Науковий підхід	ПІБ учених	Базові характеристики готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності
Функціональний	М.І. Дьяченко, Л.О. Кандибович, В.Е. Мільман та ін.	1. Певний функціональний стан, психологічна та соціальна установка, ставлення, що характеризують поведінку особистості. 2. Система професійних знань, умінь і навичок фахівця, яка є визначальною умовою його успішної професійної адаптації, подальшого професійного самовдосконалення та безперервності підвищення кваліфікації.
Системний	А.О. Деркач, О.М. Леонтьєв, С.Д. Смірнов та ін.	1. Напрям у спеціальній методології науки, завданням якої є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем. 2. Аналіз та комплексне вивчення процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.
Компетентнісний	К.К. Платонов, О.О. Бодальов та ін.	1. Поступова переорієнтація домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору. 2. Особливості навчання на основі компетентності: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних.

Основними методологічними підходами у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності можемо виділити системний, компетентнісний, функціональний.

Системний підхід є основним у методології формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності, оскільки сама підготовка майбутнього фахівця повинна бути системою.

Системний підхід має безліч визначень на думку різних вчених. Ми можемо визначити його наступним чином. Системний підхід – це визначення, створення і застосування процесу навчання з урахуваннямсуб'єктивних і об'єктивних чинників.

Розглядаючи проблему підготовки фахівців з позицій системного підходу, Н.М. Самборська констатує, що його сутність у наукових дослідженнях можна звести до кількох характеристик [5, с. 100]:

– система передбачає наявність окремих частин, які перебувають у нерозривній єдності з цілим;

– кожна з частин цілого відображає певною мірою всю систему, однак ціле домінує над сукупністю складових;

– система – це складно організований об'єкт, що складається з підсистем.

Ґрунтовний розгляд структури системного підходу стосовно професійної підготовки майбутніх фахівців здійснила у своєму дослідженні О. Марущак [6]. Наприклад, вона розглядає такі особливості системи, як її структура та склад. Компонентом системи вона вважає найменшу її частину, на рівні якої ще не проявляються системні властивості. Тобто, компонент – це первинний результат інтеграції та найменша частина системи (її структурна одиниця), яка несе в собі системні якості. Окрім цього, в побудові системи можуть вирізнятися окремі підсистеми, або вторинні результати інтеграції окремих компонентів. В свою чергу, підсистеми – це порівняно незалежні частини системи, свого роду проміжні системи в ієрархічній підпорядкованості явищам вищого порядку. Внутрішня організація системи, що характеризується певною взаємодією її компонентів і властивостей, складає структуру системи. А структура визначає зв'язки, які виникають між компонентами системи та характеризує місце кожного з них у взаємодії з іншими.

Системний підхід є вагомою теоретичною передумовою дослідження питань наукової організації навчального процесу. Він передбачає забезпечення формування особистості в її цілісності, інтегрування всіх механізмів і зв'язків, які необхідні для ефективного формування майбутнього фахівця.

Компетентнісний підхід серед інших методологічних підходів, які активно використовуються в педагогіці, посідає особливе місце, оскільки почав розроблятись відносно нещодавно. У вітчизняній педагогіці широко відомі праці з компетентнісного підходу Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Локшиної, І. Єрмакова та ін. Компетентнісний підхід в системі освіти залежить не лише від типу вищого навчального закладу, але й від загальної моделі освіти.

На сьогодні формується нова парадигма вищої освіти, яка безпосередньо пов'язана з професійною компетенцією та компетентністю. Аналіз визначень поняття «компетентність» свідчить, що практично кожне з них включає такі основні характеристики: знання, досвід в певному виді діяльності. Тому компетентність формується, розвивається і проявляться в процесі діяльності.

Компетентність – це уміння здійснювати певну діяльність. Поширення поняття компетентність в науці пов'язане з професійною діяльністю, що підтверджується думками вчених-педагогів, практиків управлінців і досвідом європейських країн, а саме: «компетентнісний підхід почав вивчатися і застосовуватися за вимогою роботодавців, яких не задовольняє ступінь практичної підготовленості випускників системи освіти – їх невміння взаємодіяти з людьми, створювати і працювати в команді, знаходити необхідну інформацію та використовувати її при вирішенні завдань виробництва».

Вітчизняна система освіти завжди була компетентнісною і орієнтованою на сферу професійної діяльності, але в той же час завжди була спрямована на підготовку фахівців для масового та стабільного

ринку. На сьогоднішній час ситуація змінюється. Інтенсивно розвиваються технології, виробництво стає гнучким і вимагає нового фахівця, здатного виявляти активність у несталих умовах. Саме тому актуальним є компетентнісний підхід, який окрім точних знань і навичок охоплює такі категорії, як готовність пізнання,здібності, соціальні навички тощо. Таким чином, компетентність проявляється в діяльності і тому не може обмежуватися тільки певними знаннями або вміннями.

Розуміння педагогічного процесу як системи потребує розкриття сутності та змісту цього поняття. Відомим у науковій літературі є функціональний підхід, який характеризує розуміння педагогічного процесу як системи.

Сутність функціонального підходу полягає у розгляді досліджуваних складових елементів з позицій зовнішнього середовища. Це дозволяє розглядати взаємозв'язок системи з іншими системами і зовнішнім середовищем абстрактно. При цьому, вникати в процеси, які відбуваються саме в досліджуваній системі не є обов'язковим. Все, що відображає поведінку і відносини представленої функціонуючої системи, називають функцією, а підхід – функціональним.

Висновки і пропозиції. Отже, аналізуючи вище викладене, можемо стверджувати, що проведене дослідження дозволило визначити основні методологічні підходи в системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Визначено, що до основних методологічних підходів у формуванні готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності належать: функціональний підхід, системний підхід, компетентнісний підхід.

Проведений аналіз наукових досліджень цієї сфери дає змогу стверджувати, що кожен із методологічних підходів є невід'ємною частиною системи формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. Також, слід зазначити, що всі методологічні підходи взаємопов'язані та взаємозалежні.

Характеристика методологічних підходів визначила основу системи формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Отже, підбиваючи підсумки, можемо сказати, що методологічні підходи в системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності є важливою та невід'ємною частиною.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розгляді інших аспектів у системі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Список літератури:

1. Казарницькова Я.Л. Процес формування професійної компетентності та працездатності майбутнього фахівця туристської індустрії. Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2009. № 10(173). С. 67–74.
2. Редчук Р.О. Методологічні підходи до формування готовності майбутніх фахівців з документознавства до професійної взаємодії у сфері соціальних комунікацій. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2014. № 118. С. 201–208.
3. Трішкіна Н.І. Сучасні підходи до формування професійних компетенцій фахівців торговельно-економічного профілю. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2015. № 1(9). С. 193–199.
4. Щокин Г.В. Теорія і практика управління персоналом: навч. посіб.: 2-е вид. Київ: МАУП, 2003. 280 с.
5. Самборська Н.М. Соціально-комунікативна компетентність майбутніх медичних працівників у контексті системного та компетентнісного підходів: наук.-метод. збір. Проблеми освіти / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. С. 97–101.
6. Структура системного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання. URL http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2010/2010_3_6.pdf (дата звернення: 12.02.2018).

Лютая Д.А.
Запорожский национальный университет

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ТУРИЗМОВЕДЕНИЮ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация
В статье рассматриваются методологические подходы, которые используют в формировании готовности будущих специалистов по туризмоведению к профессиональной деятельности. Выделены основные методологические подходы в системе формирования готовности будущих специалистов по туризмоведению к профессиональной деятельности. Проанализированы научные публикации, которые посвящены этой проблеме. Анализ позволил выделить основные методологические подходы, которые используются в системе формирования готовности будущих специалистов по туризмоведению к профессиональной деятельности. К ним отнесен функциональный подход, компетентносный подход, системный подход.

Ключевые слова: методологические подходы, формирования готовности, будущих специалист по туризмознавства, профессиональная деятельность, функциональный подход, компетентносный подход, системный подход.

Liyta D.A.
Zaporizhzhya National University

METHODOLOGICAL APPROACHES OF FUTURE TOURISM SPECIALISTS' READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary
The article deals with the methodological approaches that are used in forming the readiness of future specialists in tourism studies for professional activities. The main methodological approaches in the system of forming the readiness future tourism specialists' readiness for professional activity are highlighted. The scientific articles devoted to this problem were analyzed. The analysis allowed to identify the main methodological approaches that are used in the formation of the readiness among future specialists in tourism for professional activities. These include a functional approach, a competent approach, a system approach.
Keywords: methodological approaches, formation of readiness, future specialist in tourism, professional activity, functional approach, competence approach, system approach.

УДК 378.134:16

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Обозний В.В.
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розглядаються наукові засади освітньої стратегії розвитку регіонального туризму, відповідно до якої шкільна (позашкільна) туристсько-краєзнавча робота профорієнтаційно спрямовується на сферу обслуговування, зокрема туризм. Розвиток шкільного краєзнавства і дитячо-юнацького туризму сприяють формуванню місцевого туристичного продукту і стимулюють розвиток самодіяльного туризму. Самодіяльний туризм, в якому напрацьовуються і відшліфовуються різноманітні форми краєзнавчої та екскурсійної діяльності, повинні стати вагомою складовою становлення туризму як галузі економіки регіону.
Ключові слова: шкільне краєзнавство, самодіяльний туризм, шкільна профорієнтаційна робота, регіональний туризм.

Постановка проблеми. Сьогодні туризм є однією з найприбутковіших галузей світової економіки. Зарубіжний досвід переконує у тому, що розвиток туризму багато в чому залежить від ефективних дій влади, зокрема регіональних органів. В Україні саме місцеві органи влади визначають інноваційно-інвестиційну політику розвитку туризму в регіонах, яка законодавчо оформлена в систему правових, фінансово-економічних і організаційних заходів.

Трансформаційні процеси у аграрному виробництві і суттєві зміни в історично усталених формах життєдіяльності населення, що відбулися в країні в останні десятиліття, гостро ставлять питання не тільки перспективного соціально-економічного розвитку регіонів, але й збереження культурно-духовного потенціалу сільських територій. Для населених пунктів, особливо у сільських регіонах, дбайливе ставлення до історико-культурної спадщини, всебічне її вивчення, реставрація, охорона та пристосування до сучасних та майбутніх потреб важливі як в історико-культурному, так і в соціально-економічному відношенні. В умовах ринку землі та зменшення зайнятих у сфері аграрного виробництва необхідність започаткування робочих місць у туристично-орієнтованих видах господарської діяльності буде постійно зростати. Тому в сільській місцевості господарська діяльність, яка спрямована на туризм, виглядає одним з найбільш перспективних напрямів її розвитку. Розгортання виробничої діяльності у будівництві, сфері послуг, виробництві продуктів харчування, екскурсійно-дозвіллєвій діяльності та інших буде сприяти комплексному господарському розвитку території, більш повній зайнятості населення, відродженню місцевих ремесел, організації виробництва сувенірних виробів тощо. Розвиток різноманітних форм гостинності у туризмі будуть стимулювати збереження культурно-духовної спадщини народу, впливати на характер життєдіяльності людей, їх культуру та соціально відповідальну поведінку за стан довкілля.

Для розв'язання зазначених завдань, крім традиційної ресурсної стратегії розвитку туризму, заслуговує на увагу інноваційна освітня стратегія, відповідно до якої розвиток шкільного (позашкільного) краєзнавства та дитячо-юнацького туризму будуть стимулювати розвиток самодіяльного туризму, а на його основі повинно відбуватись становлення туризму як галузі економіки регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В працях багатьох вчених і педагогів (В. Безуглого, М. Костриці, О. Остапця, В. Поліщука, В. Серебрія, Т. Троценка та багатьох інших) до-

© Обозний В.В., 2018

сліджувалися проблеми розвитку шкільної (позашкільної) туристсько-краєзнавчої освіти, яка спрямована на формування світоглядної свідомості, поглядів і переконань дітей та учнівської молоді, формування їх світогляду та національної гідності. Проте, залишаються недостатньо розробленими наукові підходи щодо появи перспективних видів місцевої туристичної діяльності на основі різноманітних форм шкільної (позашкільної) туристсько-краєзнавчої роботи. Адже, саме шкільні (позашкільні) колективи повинні виявитись тим важелем, з допомогою якого профорієнтаційно спрямована шкільна позакласна і позашкільна туристсько-краєзнавча робота буде закладати підґрунтя формування місцевого туристичного продукту і сприяти розвитку регіонального туризму.

Мета статті – конкретизація теоретико-методологічних та концептуальних засад освітньої стратегії розвитку регіонального туризму.

Виклад основного матеріалу. З метою обґрунтування освітньої стратегії розвитку регіонального туризму доцільно конкретизувати основні тенденції у світовому та європейському інтеграційних процесах та розглянути наукові засади сталого розвитку регіонального туризму.

По-перше, в останні десятиріччя в основу розвитку освіти розвинених країн Заходу закладаються ціннісні орієнтири, що ґрунтуються на сучасних цінностях демократичного суспільства, що набуває рис мультикультурної, мультиетнічної та мультилінгвістичної спільності. Найсуттєвішою характеристикою європейського суспільного розвитку останніх десятиріч стало погодження двох орієнтацій – прийняття відмінностей і прагнення до спільності. Визнання спільності в якості провідної суспільної цінності обумовлює тенденцію інтеграції в усіх сферах життя західного суспільства. В результаті інтеграційних процесів, зокрема у сфері культури та освіти, відбувається цілеспрямоване формування загальноєвропейського освітнього простору. Упродовж останніх десятиліть воно стало тією генералізуючою ідеєю, навколо якої вибудовується загальноєвропейська стратегія розвитку освіти.

Україна,як європейська держава, в останні десятиріччя орієнтується на участь у формуванні загальноєвропейського освітнього простору з позиції конструктивного діалогу. Участь освітян України у європейських перетвореннях спрямовано на розвиток системи освіти і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій та зниження національних стандартів якості. При цьому еволюцію системи освіти не можна відокремлювати від інших сфер суспільства. Вона має розвиватися в гармонічному взаємозв'язку із суспільним життям у цілому, беручи на себе роль його провідника.

Такий підхід зобов'язує враховувати основні тенденції у світовому та європейському інтеграційних процесах. Так, в останні десятиріччя у філософії країн Заходу все більше акцентується увага на тому, що посилення тенденції неоднорідності розвитку суспільства урівноважується тенденцією його стабілізації. Важливим стабілізуючим чинником виступають знання і вміння, які надають підростаючому поколінню ініціативу і самостійність у знаходженні свого місця у цивілізаційному процесі XXI століття. Педагогічна думка розвинених країн схиляється до необхідності збереження консервативно-захисної ролі освіти, зокрема функції стабілізуючого соціального інституту, який зберігає і передає досвід матеріально-культурних цінностей від одного покоління до наступного.

Виходячи з основних положень традиціоналістсько-консервативної парадигми, яка завдяки своєму еволюційному характеру може розглядатися як важливий напрям освітянської діяльності, система навчання і виховання повинна орієнтуватись як на базові навчальні дисципліни та найбільш сучасні галузі людського знання, так і на засвоєння накопичених цінностей, які і сьогодні зберігають своє значення. Практичну значущість для краєзнавчої освіти зберігає концептуальне положення традиціоналістсько-консервативної парадигми, відповідно до якого пріоритетну роль освіти у житті суспільства визначає функція збереження і передачі кожному з наступних поколінь найбільш суттєвого досвіду духовної і матеріальної культури людства, які забезпечують як соціалізацію особистості, так і соціально необхідний рівень її освіченості. Останній визначається здатністю особистості до засвоєння знань, умінь, цінностей, які витримали перевірку і випробування часом. Реалізувати це завдання повинні підготовлені фахівці, здатні моделювати освітньо-культуротворче середовище та здійснювати краєзнавчо-орієнтований педагогічний процес. Формування розвинутої національно-історичної самосвідомості передбачає закріплення у знаннях, інтересах, потребах, цінностях дітей, молоді та дорослих позитивного культурно-історичного досвіду, перетворення його у повсякденні норми поведінки та критерії самооцінки. Краєзнавчий зміст навчально-виховної діяльності виявляється означеним доцільністю і функціональністю місця. Краєзнавчі знання навчальних предметів інтегруються у певну загальноосвітню і загальновиховну категорію знань, способів діяльності і ціннісних орієнтацій, стають одним із важливих засобів саморозвитку особистості.

Традиціоналістсько-консервативна парадигма, зберігаючи свою європоцентричну сутність, сьогодні значною мірою орієнтується на ідеї глобальної освіти, тобто цілісне сприйняття світової культури через призму національної свідомості. Зокрема, у своєму розвитку шкільне краєзнавство та дитячо-юнацький туризм можуть використовувати ряд основоположних принципів глобальної освіти, зокрема: *перший принцип*, відповідно до якого будь-яка точка зору особистості на окремі події в світі має право на існування та розуміння; *другий принцип*, відповідно до якого загальнопланетарний взаємозв'язок і взаємообумовленість подій і процесів може мати безпосередній вплив на окрему особистість і на стан її справ; *третій принцип*, відповідно до якого культура свого народу є рівноцінною складовою світової культури, а духовне збагачення особистості залежить від уміння використовувати принцип додатковості в умовах діалогу з іншими культурами; *четвертий принцип*, відповідно до якого конкретну подію у світі зрозуміти і дати їй оцінку важливо у світлі світової проблеми;

п'ятий принцип, відповідно до якого у кожній локальній події присутнє значення глобальності, а тому широта і масштабність мислення повинна доповнюватись вмінням застосовувати одержані знання і щоденній практичній роботі.

Відповідно до основоположних принципів глобальної освіти практичне втілення концепції європейської освіти в Україні дає можливість розробляти і впроваджувати в практику регіонально-освітні моделі, підпорядковані парадигмі гуманістичних цінностей. Такий підхід об'єктивно сприяє формуванню краєзнавчо-освітнього імперативу, коли краєзнавчоорієнтований зміст навчальних дисциплін взаємообумовлений і взаємодоповнений різноманітними формами туристсько-краєзнавчої діяльності. В цьому випадку можна говорити не стільки про міжпредметні зв'язки, скільки про масштабність загального пізнавального фактору.

По-друге, В працях вчених (О. Бурлаки, Т. Ореховської, Г. Ридевського, І. Смирнова, Д. Стеченка, Я. Хоменка та інших) територіальний аспект регіонального розвитку туризму передбачає визначення державних і регіональних пріоритетів, а також орієнтацію наукового пошуку на створення програмно-проектних розробок і інноваційних структур. Стратегія сталого розвитку регіону визначає комплексний підхід щодо: збереження історично-усталеного середовища життєдіяльності регіонального соціуму, ефективне використання ресурсного потенціалу території, вирішення назрілих проблем культурно-духовного відродження та соціально-економічного розвитку тощо. Відповідно, стає необхідною розробка напрямів і механізмів узгодження і гармонізації різних складових збалансованого розвитку регіонального соціуму.

Праці вчених та практичний досвід вказують на ефективність багаторівневої схеми формування стратегії розвитку регіонального туризму, яка дає можливість диференційовано розробляти практичні заходи з розвитку туризму, зокрема:

– перший рівень формування стратегії регіонального розвитку туризму базується на соціально-економічній стратегії розвитку регіону, в якій визначено місце рекреаційно-туристичної сфери в економіці регіону. Організація конкретних видів і форм рекреаційно-туристичної діяльності пов'язана з поєднаним виявленням туристсько-рекреаційних ресурсів у регіоні та спрямованістю на їх раціональне використання. Виокремлюють різні види ресурсної стратегії розвитку регіонального туризму;

– другий рівень формування стратегії регіонального розвитку туризму враховує дію різних чинників, що визначають особливості функціонування рекреаційно-туристичної сфери. Істотні відмінності різних стратегій полягають у локалізації рекреаційно-туристичної діяльності та наявності факторів, що впливають на становлення та розвиток різних видів туризму;

– третій рівень формування стратегії регіонального розвитку туризму визначає розробка системи принципів та конкретного алгоритму становлення туризму як конкурентоспроможної галузі економіки регіону, що пов'язане з реалізацією інноваційно-інвестиційних моделей його розвитку [3, с. 43].

Саме на другому рівні заслуговує на увагу використання освітньої стратегії розвитку регіонального туризму, зокрема розгляду шкільного краєзнавства і дитячо-юнацького туризму як фактора, що стимулює появу нових перспективних видів самодіяльного туризму.

Маючи значний інтеграційний потенціал, краєзнавство і туризм сьогодні перетворюються у науково-освітній і конструктивно-прикладний напрям просторової організації суспільства і середовища його життєдіяльності. З цих позицій особливо важливим стає використання краєзнавчо-туристичного напряму з метою пізнання моделі «локального» (соціально-економічних комплексів і систем низового рівня), що передбачає різні підходи.

Так, історичний підхід у науково-краєзнавчому пізнанні допомагає виявити прямі зв'язки, що ведуть з минулого в сучасне, а від нього в майбутнє. Зворотні зв'язки – це звернення і переосмислення минулого, введення його у нові знання. Упродовж багатьох століть регіональний соціум творив тільки йому властиве духовне і матеріальне середовище, наповнюючи його культурно-побутовими, традиційно-виробничими, морально-духовними явищами, своєрідними обрядами і традиціями, під впливом яких формувався внутрішній світ українців, осягався навколишній простір, закладалися світоглядні засади. Тому на сучасному етапі українського державотворення подальший розвиток ідеї національного відродження і підйом на якісно новий рівень краєзнавчо-туристичної діяльності слід розглядати як об'єктивну потребу суспільства поєднати навчання і виховання дітей та молоді з пізнанням довкілля, культурно-духовним відродженням народу, з підготовкою підростаючого покоління до суспільно корисної і трудової діяльності.

Природничий підхід спрямований на розкриття діалектичної єдності живих організмів з іншими компонентами природного середовища. Життєдіяльність живих організмів залежить від природного кругообігу, у якому переміщення речовини та енергії носить циклічний характер. Людина в результаті своєї діяльності вносить зміни як у природне середовище, так і у природний кругообіг. Тому конкретним завданням краєзнавчої освіти постає розкриття важливості збереження в природі встановленої рівноваги в процесі обміну речовин та врахування наслідків (часто і негативних) в разі її порушення.

Соціальний підхід спрямований на виявлення взаємообумовлених зв'язків між довкіллям і населенням, між виробничою і соціальною інфраструктурою тощо. Такий підхід орієнтує на вивчення локальних систем розселення, центральне положення в яких має займати людина з її запитами та потребами. Саме на регіональному рівні ефективно здійснюється аналіз окремих поселень і характерних форм життєдіяльності населення.

Економічний підхід передбачає розгляд локальних соціально-економічних комплексів як самостійних відтворювальних систем. Такий аналіз покликаний виявити диспропорції між ресурсами і виробництвом, встановити ефективність функціонування окремих підприємств та окреслити шляхи удосконалення виробничої підсистеми.

Різні напрямки екологічного підходу можуть ефективно використовуватись з метою вивчення взаємозв'язків між локальними соціально-економічними системами і навколишнім середовищем, зокрема сприяти формуванню соціально відповідальної поведінки місцевого населення та туристів за стан довкілля.

Таким чином, маючи колосальний інтеграційний потенціал, краєзнавство і туризм сьогодні перетворюються у науково-освітній і конструктивно-прикладний напрям просторової організації суспільства і середовища його життєдіяльності.

По-третє, важливо, щоб зусилля з «гармонізації локального» спрямовувались на пізнання його унікальної моделі, складовими якої виступають: конкретна територія та історичний час (минулий, сучасний та майбутній); зокрема людина і регіональний соціум; регіональні надбання матеріально-духовної культури; інтегруючо-моделюючі зусилля, які реалізуються відповідно до дії закономірності комплексності. Тому одне з головних завдань краєзнавчо-туристичної діяльності саме і полягає у тому, щоб пізнавати і удосконалювати унікальну «модель локального» на основі створення краєзнавчо-музейного туристичного продукту.

Слід пам'ятати, що виникнення і розвиток музейної справи пов'язане із суспільними потребами у використанні їх як одного з найбільш дійових засобів вивчення рідного краю, виховання патріотизму, любові до рідної землі, збереження пам'яті про її людей. Адже саме у краєзнавчо-туристично-музейній діяльності може бути найбільш комплексно і наочно розкритий історично усталений «краєзнавчий образ» рідного краю та визначені напрями його гармонізації. Збираючи, вивчаючи, систематизуючи і пропагуючи регіонально-місцеві пам'ятки історії, природні і речові колекції, відомості про людей свого краю, краєзнавчі музеї виступають ефективними засобами навчання і виховання. При цьому слід пам'ятати, що з виховної точки зору надзвичайно важливе значення має не тільки сам музей, а й процес його створення.

Сьогодні розвиток музеєзнавчої діяльності ставить питання про створення системи виховної роботи з дітьми та дорослими, у якій повинні використовуватись можливості різного типу музейно-краєзнавчих експозицій. Відповідно стає необхідним пошук найбільш актуальних для конкретного регіону тем експозицій, які б поетапно відображали історичне минуле конкретної місцевості та розкривали напрями майбутнього соціально-економічного розвитку.

Багаторічна краєзнавчо-музеєзнавча діяльність освітніх колективів, зорієнтована на туристський бізнес, буде сприяти формуванню національно-історичної самосвідомості, яка передбачає закріплення у знаннях, інтересах, потребах, цінностях дітей, молоді та дорослого населення позитивного регіонально-соціумного досвіду, перетворення його у повсякденні норми поведінки і критерії самооцінки. Адже тільки покоління, сформоване на духовних надбаннях народу, зможе продовжувати і розвивати його культурно-історичні традиції. Як показує практичний досвід, у туризмі без участі музейно-краєзнавчих форм діяльності досить складно створювати національно орієнтований туристичний продукт. При цьому слід враховувати, що створення в етнографічному туризмі туристичного продукту та відповідних систем гостинності є процесом тривалим. В першу чергу, зусилля повинні бути спрямовані на створення національно-орієнтованого туристичного продукту на основі використання історично усталених регіонально-місцевих форм життєдіяльності населення, зокрема елементів побутово-матеріальної культури та звичаєво-святкової обрядовості. Охоплюючи різні ділянки родинно-суспільного життя, ці найміцніші елементи виступають важливим чинником навчання і виховання, розвитку особистості й оздоровлення суспільства. Необхідно надати новий імпульс у розвитку етнографічного музеєзнавства, розумно використовувати матеріали і напрацьований у минулому досвід роботи, в першу чергу, шкільних музеїв, перетворення їх в організаційно-методичні центри краєзнавства та сільського туризму.

Спрямування діяльності шкільних колективів у краєзнавчому та туристсько-рекреаційному напрямку безперечно одержить підтримку місцевого населення, ділових людей, підприємців та місцевої влади. Менеджери туризму, використовуючи позакласну туристсько-краєзнавчу діяльність, повинні допомагати шкільним колективам здійснювати пошук нестандартних форм профорієнтації, спрямованої на вивчення, збереження і використання природно-матеріальних і культурно-духовних цінностей рідного краю. Тим самим вони сприятимуть не тільки одержанню учнями необхідних навичок професійного спрямування, але й стимулюватимуть створення нових робочих місць для випускників шкіл. Процес започаткування конкретних робочих місць у туристському бізнесі, як правило, здійснюється в процесі моделювання різноманітних форм гостинності та формування відповідного туристичного продукту (різноманітних етнографічно-краєзнавчих заходів, організації туристських турів в умовах проведення народних свят (різдвяного, пасхального, купальського тощо), використання етнографічно-екскурсійних та пізнавально-оздоровчих маршрутів тощо.

Таким чином, шкільне (позашкільне) краєзнавство і дитячо-юнацький туризм об'єктивно формують окремий систематизований напрям регіональної навчально-виховної діяльності, який надбудовується над предметною системою навчання. В цьому випадку можна говорити про пізнавально-духовне поле, у якому культурологічний зміст будь-якої навчально-практичної діяльності має доцільність і своє функціонально визначене місце. Регіонально-культурологічні знання, інтегруючись у певну загально-українознавчу сферу знань, способів діяльності і ціннісних орієнтацій, стають одним із засобів саморозвитку особистості. Саме краєзнавство найбільш повно розкриває: регіональні особливості духовно-матеріальної культури українців; історичні форми організації їх співжиття, які виникли в результаті трудової діяльності; пояснює механізм появи і розвитку більшості явищ традиційно-культурної спадщини українців тощо. Саме через туризм і краєзнавство учні мають можливість на власні очі побачити красу та біду рідної зем-

лі, ознайомитись з історією, культурою, традиціями свого народу, загартуватись як морально, так і фізично. При цьому навчання і виховання учнів – це в значній мірі період індивідуалізації і соціалізації, відкриття та утвердження власного унікального і неповторного. При цьому, зміст краєзнавчо-туристичного навчання і виховання, в першу чергу, повинен бути зорієнтований на створення освітньо-пошукової опори і емоційно-почуттєвого сприйняття, які допомагають підтримувати і гармонізувати відчуття внутрішньої спорідненості людини і оточуючого світу. Тим самим закладається основа не тільки засвоєння різноманітних знань, але й одержання умінь об'єднувати ці знання з метою формування цілісної картини оточуючого світу, розвитку регіонально-соціумної культури в особистій свідомості.

Висновки і пропозиції. Відповідно до освітньої стратегії розвитку регіонального туризму краєзнавство та шкільний туризм повинні закладати основу для формування місцевого туристичного продукту та активізації самодіяльного туризму, а на його основі здійснюватися розвиток галузевого туризму. З цих позицій стає необхідним: по-перше, проведення з боку держави цілеспрямованої інвестиційної політики, спрямованої на всебічний розвиток краєзнавства і шкільного туризму, які стимулюють появу нових перспективних видів місцевої туристичної діяльності; по-друге, розвиток регіонального туризму ставить питання щодо актуалізації спільної основи у підготовці педагогічних і туристських кадрів, коли менеджер туризму зацікавлений у формуванні внутрішнього туристичного продукту, а педагогічний фахівець – у спрямуванні шкільної позакласної (позашкільної) роботи з учнями в профорієнтаційно-орієнтованому туристичному напрямі.

Список літератури:

1. Борущак М. Стратегия развития туристического региона: теория, методология, практика / М. Борущак. – Минск: БГЭУ, 2002. – 166 с.
2. Обозний В.В. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Гадяцькому районі Полтавської області / В.В.Обозний. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. – 40 с.
3. Управління регіональним розвитком туризму / Д.М. Стеченко, І.В. Безуглий, Н.П. Турло, С.М. Мархонос. – К.: Знання, 2012. – 455 с.

Обозный В.В.
Национальный педагогический университет
имени М.П. Драгоманова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА

Аннотация
В статье рассматриваются научны ее основы образовательной стратегии развития регионального туризма, в соответствии с которой школьная (внешкольная) туристско-краеведческая работа профориентационно направляется в сферу обслуживания, в частности в туризм. Развитие школьного краеведения и детско-юношеского туризма содействуют формированию местного туристического продукта и активизации самодеятельного туризма, а на его основе осуществляется развитие регионального туризма как отрасли экономики региона.
Ключевые слова: школьное краеведение, самодеятельный туризм, школьная профориентационная работа, региональный туризм.

Oboznyi V.V.
M.P. Dragomanov National Pedagogical University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF THE EDUCATIONAL STRATEGY OF REGIONAL TOURISM DEVELOPMENT

Summary
The article considers the educational strategy of regional tourism development, according to which school (extracurricular) tourist and local lore work is professionally oriented towards the sphere of service, in particular tourism. School local lore studies and youth tourism development contribute to the formation of a local tourist product and stimulate the development of amateur tourism. Amateur tourism, which helps to develop and polish diverse forms of local lore and excursion activities, should become a significant component of the tourism development as a regional economy's industry.
Keywords: school local lore studies, amateur tourism, school professional orientation, regional tourism.

УДК 796.57908:[316.613.434

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА В БОРОТЬБІ ПРОТИ БУЛІНГУ

Палатний І.А.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Палатна О.М.
Переяслав-Хмельницька Станція юних туристів

У статті розглядається проблема шкільного булінгу. Його основні форми та механізми, які можуть сприяти розповсюдженню насильства у школі. Запропоновані основні шляхи вирішення ситуації насильства чи булінгу в освітньому середовищі за допомогою фізичної культури, а саме засобами спортивно-оздоровчого туризму та краєзнавства, в рамках програми «Спорт проти булінгу». Проаналізовано вплив такого виду діяльності на покращення фізіологічного, психоемоційного стану школярів.
Ключові слова: булінг, агресія, школярі, фізична культура,спортивно-оздоровчий туризм, краєзнавство.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні склалась дуже напружена соціально-економічна ситуація, яка обтяжується проблемами військового конфлікту на сході нашої країни та питаннями, що виникають через це, а саме: вимушене переселення громадян; відсутність якісної освіти, яка забезпечить фінансову стабільність, молоді в першу чергу; штучно створена національна забарвленість окремих питань (мовних, міграційних, етичних тощо). Важливими проблемами сучасного суспільства лишаються: постійне погіршення стану фізичного та психоемоційного здоров'я школярів будь-якого віку; відсутність позитивного комунікативного клімату в дитячих та молодіжних колективах; збільшення соціального напруження, особливо в групах осіб–вимушених переселенців [3, с. 3].

Проблемі жорстокості в учнівському середовищі завжди приділялася пильна увага в засобах масової інформації, художніх творах та спеціальній літературі. Гуманізація пострадянської системи освіти, лібералізація інститутів сім'ї та школи, плекання толерантності й мультикультурного вектору розвитку суспільства передбачає зменшення соціальних негативів і насамперед сприяння побудові демократичних міжособистісних відносин на усіх рівнях соціальної ієрархії. Разом із тим сьогодні навіть у найрозвиненіших країнах світу спостерігаються спалахи дитячої та підліткової агресії, які й досі не мають єдиного наукового пояснення. Так, деякі науковці дотримуються позиції, що шкільна агресія є неминучим складником соціалізації, особливо важливої для хлопчиків як спосіб «загартування характеру» та підвищення конкурентоспроможності. Однак, на жаль, вияви такої жорстокості варіюються від безневинних жартів до систематичного цькування та умисних злочинних дій, зокрема, катувань, доведення до самогубства й навіть убивств. Тому означена проблематика сьогодні є об'єктом надзвичайно актуального дослідження для широкого спектру наук [12, с. 301].

Актуальність теми зумовлена тим, що піднята в статті проблема майже не вивчена в нашій країні і з теоретичних позицій, і з позиції практики. Явище булінгу надзвичайно поширене в сучасній школі, але цю проблему з тих чи тих причин деякі педагоги замовчують, не афішують випадки знущань, її не прийнято обговорювати. З одного боку, педагогічний колектив, дбаючи про власну репутацію, ігнорує її, а з іншого – батьки, які або вважають ситуацію цькування хорошою школою життя, або, хвилюючись за власних дітей, переводять їх до іншого навчального закладу. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів і жорстокості [9, с. 169].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в освітньому просторі гостро постає питання насильства у школі. Дитяча несоціалізована агресія є серйозною соціальною психолого-педагогічною проблемою. Цей вид агресії знаходить свій вихід як у фізичному, так і психологічному насиллі. Вона може мати як одиничний, так і тривалий характер. Насилля є однією із причин цілої низки негативних наслідків: академічна неуспішність, шкільна дезадаптація, неадекватна самооцінка, тривожність тощо. Окрім того, воно може бути однією з причин появи у дорослому віці психологічних розладів.

Масштаби насильства та агресії дітей не перестають дивувати. За даними дослідження О. Новікової, систематичному насиллю піддаються близько 15% дівчаток та 27% хлопчиків. А ось щодо ситуації цькування у Японії, то тут вона спостерігається навіть у дошкільних закладах. Слід зауважити, що явища насильства, фізичної агресії, було переважно проблемою західних суспільств, а в останні роки поширюється, на жаль, і в нашій країні. Яскравими прикладами є випадки з оприлюдненими відеозаписами знущань над школярами в Інтернеті [4, с. 175].

За підсумками огляду зарубіжних досліджень відзначено, що поняттям, яке найточніше відображає ситуацію фізичного чи психологічного насильства тривалого характеру в освітньому середовищі є «булінг». Булінг – вид соціальної агресії, коли домінантний індивід (чи група) навмисно йде на заподіяння шкоди іншому [1, с. 45; 6, с. 127]. Кількості його проявів в українських школах дедалі збільшується (Ю.Б. Савельєв, Т.М. Салата [7]). Науковець звертає увагу той факт, що школи і педагоги дистанціюються від проблеми булінгу, а також спостерігається недостатня поінформованість педагогів про причини та форми булінгу у взаєминах між школярами. Як правило, вчителі не уявляють масштабів поширення проблеми і не

© Палатний І.А., Палатна О.М., 2018

знають, як боротися з цим явищем, що набирає оберти. А тому, першочерговими завданнями психологів та педагогів закладів освіти є не лише попередження булінгу в учнівському колективі, але і проведення відповідної корекційної роботи. Таке бачення проблеми вказує на її прикладний характер та необхідність забезпечення психологічного підґрунтя у розробці адекватних шляхів подолання булінгу в освітньому просторі.

Булінг – явище інтернаціональне і досліджується вченими багатьох країн: США, Великої Британії, Канади, Норвегії, Фінляндії та інших. Як зазначає відомий російський науковець І. Кон, за останні 20 років «булінг» став міжнародним соціально-психологічним і педагогічним терміном, який означає складну сукупність соціальних, психологічних та педагогічних проблем.

Перші публікації з проблеми шкільного цькування з'явилися ще у 1905 році. Ґрунтовніші дослідження належать зарубіжним науковцям зокрема, скандинавським та британським. Серед них Д. Олвеус, А. Пікас, П. Рендолл, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттума та ін. На початку 90-х років XX століття проблема булінгу почала вивчатись у США. Центральне місце в розвитку теорії булінгу зайняла робота Д. Ольвеуса (1978). Розроблена автором модель булінгу в освітньому середовищі стала першоосновою подальшого вивчення проблеми.

Дослідження українських науковців в основному спираються на зарубіжний досвід (Л.І. Лушпай [6]). Зокрема, проблему насильства в освітньому середовищі на сучасному етапі розробляють такі українські вчені як С. Бурова, М. Дмитренко, О. Лавриненко, В. Панок, В. Синьов та ін. Заслуговують на увагу і праці О. Барліт, А. Барліт, А. Король та ін. [4, с. 176].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) в Україні з вересня 2016 року розпочав новий проект «Спорт заради розвитку», складовою якого є проект «Спорт проти булінгу» із розвитку життєвих навичок та надання фізичної психосоціальної допомоги дітям, підліткам та родинам, що постраждали внаслідок конфлікту в Україні та забезпечення їх участі в освітніх програмах (рис. 1.1). Проект реалізується у двох напрямах – формування у школярів життєвих навичок, які сприятимуть позитивній адаптації та надання дітям і родинам психосоціальної підтримки. Основним інструментом для змін, які відбуватимуться зі школярами та їх родинами, має бути використання фізичної рекреації та спортивної діяльності [3, с. 4].

Спортивно-оздоровчий туризм як один із видів фізкультурно-рекреаційних занять в умовах освітнього закладу також є ефективним засобом у боротьбі з булінгом. У ході проведення туристських прогулянок, одно- та багатоденних походів, літніх оздоровчо-туристських таборів досягаються не лише оздоровчі цілі, значне місце займають також освітні та виховні елементи. Особливо потужний впив на формування високоморальної, толерантної особистості дитини має краєзнавство, яке є скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь, всього того найкращого, що витримало випробування часом у сфері матеріальної і духовної культури. Спортивно-оздоровчий туризм є універсальною мовою, яка охоплює цінності дружби, дисципліни та досягнень, тому насильство не повинно перешкоджати цим цінностям.

Мета статті. Проаналізувати феномен шкільного булінгу, його види та причини його прояву. Розглянути основні шляхи вирішення ситуації насильства чи булінгу в освітньому середовищі за допомогою фізичної культури, а саме засобами спортивно-оздоровчого туризму та краєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Назва «булінг» походить від англійського слова «bully», яке означає хуліган, забіяка, людина, яка використовує свою силу і владу, щоб налякати, або заподіяти шкоду слабшим людям. Поняття «булінг» (bullying) означає агресивну поведінку однієї людини відносно іншої з метою заподіяти їй моральну або фізичну шкоду, принизити її і в такий спосіб утвердити свою владу. Першим на проблему булінгу звернув увагу норвезький учений

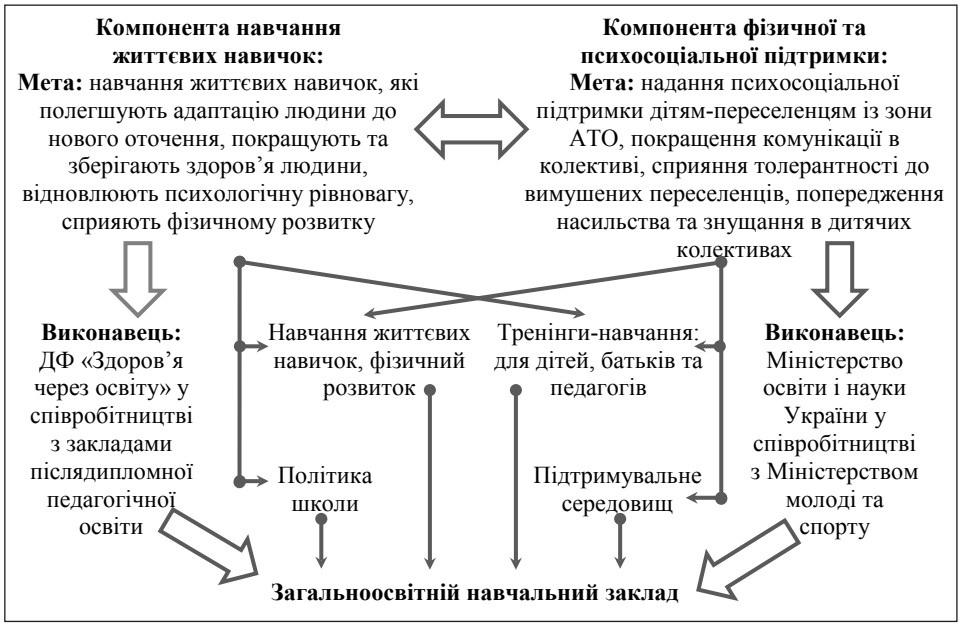

Рис. 1.1. Компоненти проекту «Спорт проти булінгу» [3, с. 4]

Д. Ольвеус, який визначив це явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного учня чи кількох учнів. Явище булінгу має колективний характер та засноване на соціальних стосунках у групі [4, с. 176].

Шкільний булінг має дві основні форми [2, с. 47]:

1. Фізична – умисні поштовхи, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень та ін. До цієї форми булінгу можна віднести сексуальний булінг (дії сексуального характеру).

2. Психологічна – насильство, пов'язане з дією на психіку, яке наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, створенням напруженої атмосфери для навчання з метою формування зверхнього ставлення групи, навіть учителів чи персоналу школи, до аутсайдера, жертви, найчастіше, фізично слабкішої дитини або з бідної чи неблагополучної родини. До цієї форми можна віднести: вербальний булінг; образливі жести або дії; залякування; ізоляцію; вимагання; кібербулінг.

Існують чотири механізми, які можуть сприяти розповсюдженню шкільного булінгу [2, с. 48]:

1) в процес булінгу включається соціальне наслідування, тобто спостерігаючи за проявами агресивних дій одного учня по відношенню до іншого заохочує інших дітей до участі в подібних актах, особливо якщо хуліган є «успішним» в завоюванні жертви;

2) ослаблення заборон проти агресивних тенденцій, тобто коли дитина бачить, що хуліган отримує винагороду за прояв агресивної поведінки, то це зменшує її власні заборони відносно участі а агресивних атаках;

3) дифузія відповідальності, тобто коли кілька дітей беруть участь у залякуванні, то у кожного почуття провини та відповідальності зменшується;

4) повторювальність атак, тобто у результаті повторних актів знущання над одним учнем іншими учнями він починає розглядатися як такий, що заслуговує на таке ставлення.

За кордоном на профілактичну роботу з попередження булінгу звертається багато уваги. Зарубіжні дослідники прагнуть не лише виявити типи та фактори булінгу, але і розробити програми їх запобігання та подолання наслідків. Більшість таких програм мають системний профілактично-корекційний характер. Однією з найбільш відомих антибулінгових програм є програма Д. Олвеуса (OlweusBullyingPreventionProgram, OBPP), що містить комплекс інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій, якими охоплюються всі учасники навчального процесу в школі. Вона успішно застосовувалась в Норвегії, де їй з 2001 р. надано статус пріоритетної загально-національної програми. Практика довела: при використанні цієї програми можна знизити кількість жертв і число переслідувачів на 30-50%, а крім того, зменшити кількість підліткових злочинів на кшталт злодійства, крадіжок, розбою, зґвалтувань [10, с. 178].

В Україні науковці Деревянко В.В., Погонцева О.В., Захарчук І.Р. [3, с. 3] розробили навчальну програму факультативу, курсу за вибором «Спорт проти булінгу», яка є складовою навчально-методичного комплекту «Спорт заради розвитку» для загальноосвітніх навчальних закладів. Вона спрямована на розвиток у дітей відповідного віку соціальних навичок, таких як: ефективне спілкування, співчуття, повага до прав людини, робота в команді, запобігання конфліктам і їх конструктивне розв'язання, протистояння негативним соціальним впливам, переговори, медіація, примирення. Вона надає можливість фахівцям загальноосвітніх навчальних закладів зацікавити школярів, сформувати стійкий інтерес через відкриття учнями нового знання, набуття нового рухового досвіду, практичних умінь та навичок, покращення комунікативного клімату в дитячому середовищі, подолання соціальної нерівності, підвищення рівня толерантності, підвищення рухової активності дітей та підлітків. Програма реалізує компетентнісний, особистісно-орієнтований та індивідуальний підходи до навчання учнів, які визнані у світі найефективнішими для розвитку психосоціальних та фізичних навичок особистості.

Метою навчальної програми «Спорт проти булінгу» є формування цілісної системи теоретичних та методичних знань, практичних умінь та навичок щодо застосування особистістю фізичної рекреації та елементів спорту як основного інструменту соціальної зміни поведінки дитини та її позитивної адаптації в оточуючому середовищі (особливо для дітей – вимушених переселенців із зони військового конфлікту на сході України) [3, с. 6].

Основними завданнями програми є:

оволодіння теоретичними знаннями і практичним програмним матеріалом; розвиток фізичних навичок та умінь щодо ведення здорового способу життя (у всіх категоріях) та проведення фізичної рекреації (загально розвиваючі вправи, спеціально-розвиваючі вправи, ігрова урочна та позаурочна діяльність, гурткова робота, спортивно-оздоровчі секції тощо);

запобігання проявам агресії, безвідповідального, образливого, нетолерантного ставлення до своїх знайомих, колег в колективі;

підвищення рівня розвитку основних рухових якостей і здібностей учнів у сфері комунікації, спільної діяльності в колективі тощо;

формування методичних умінь та навичок щодо запобігання булінгу в шкільному середовищі за допомогою використання фізичної рекреації та елементів спорту як основного інструменту зміни соціального здоров'я людини [3, с. 7].

На наш погляд, саме туристко-краєзнавча діяльність сприяє успішній реалізації мети та основних завдань програми «Спорт проти булінгу».

Дитячий самодіяльний туризм – один із ефективних засобів всебічного розвитку особистості, а тому туристсько-краєзнавча робота у школі має стати масовою. Вона допоможе дати школярам глибокі та міцні знання основ наук, сформувати високі моральні якості, підготувати їх до життя та є одним із дієвих засобів у боротьбі проти булінгу. У процесі занять спортивно-оздоровчим туризмом вдосконалюються всі фізичні якості: сила, витривалість, швидкість, спритність та гнучкість. Активно формуються морально-вольові якості: дисциплінованість, рішучість, сміливість, почуття колективізму. Під час проведення краєзнавчої роботи розвиваються комунікативні навички, вміння досягати поставленої колективної мети, розкриваються творчі прояви.

На початковому етапі доцільно використовувати допоміжні, а згодом– головні форми спортивно-оздоровчого туризму. До допоміжних форм належать: прогулянки – доступна й короткочасна форма туризму, що проводяться з пізнавальною, оздоровчою або інтегрованою метою; екскурсії – колективне відвідування визначених об'єктів із пізнавальною метою; туристські зльоти – найбільш масові туристські змагання. У програму зльоту включають декілька змагань із різних видів туризму, а також різноманітні рухливі ігри та творчі конкурси [5, с. 152].

Головними формами спортивно-оздоровчого туризму є ступеневі подорожі, категорійні походи, експедиції (багатоденні походи, що проводяться з дослідницькою, пошуковою метою, яким притаманні вивчення та дослідження певного маршруту, території, одного чи декількох об'єктів) та туристські табори. В умовах багатоденного походу його учасники весь час перебувають у незвичних специфічних для себе природних умовах, де змінюються: умови проживання; вид діяльності, шляхом дозованих фізичних навантажень; відбувається взаємодія з природним середовищем, загартування, адаптація до незвичних умов існування та харчування. Туристські табори – тимчасові, або, постійно діючі бази, які використовуються з метою удосконалення туристських знань, умінь та навичок, активного відпочинку, рекреації, для підготовки туристів до походів та змагань. У туристських таборах широко застосовують ігрову діяльність, проводиться безліч різноманітних спортивно-масових та туритсько-краєзнавчих заходів.

Науковці виділяють наступні головні функції сучасного туристсько-краєзнавчої діяльності, які мають педагогічне значення: виховна, розвивальна, пізнавальна, соціалізуюча, рекреаційна та ін. [11, с. 112].

Виховна – кожна туристська подорож надає молодій певного досвіду терплячого долання незручностей, виховує любов і повагу до людей, до рідного краю, учить з повагою ставитися до традицій, вірувань, світогляду інших народів.

Виховна діяльність має бути спрямована на збагачення особистості моральними, етичними цінностями, поповнення та закріплення знань з історії, культурології, краєзнавства, природознавства, топографії; націлена на здійснення основної мети виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства – формування всебічної і гармонійно розвиненої особистості – громадянина своєї держави з активною життєвою позицією та почуттям поваги до національної культури, історії кожного народу [7, с. 291].

Розвивальна – відбувається розвиток фізичних здібностей, пізнавальної активності, формування світогляду, забезпечення можливості адекватного самопізнання, озброєння комунікативними навичками і вміннями.

Під час походів розвиваються фізичні якості та здібності за рахунок постійного фізичного навантаження під час подолання маршруту певної дистанції (кілометражу) з перепадом висот та природних перешкод (підйомів, спусків, річок та ін.) з значним вантажем (рюкзаком). Покращуються комунікативні навички, розвивається почуття колективізму, взаємодопомоги.

Пізнавальна – функція, яка полягає в пізнанні світу, накопиченні досвіду, формуванні світогляду кожного мандрівника. Здійснюючи похід чи екскурсію по рідному краю, школярі отримують знання про географічні, історичні, екологічні та інші особливості довкілля. Вчаться зберігати їх для наступних поколінь. Так формуються їх власні моральні якості. Усе це сприяє розвитку науки, культури, мистецтва та інших галузей людського суспільства.

Соціалізуюча – відбувається оволодіння навичками взаємодії з іншими людьми, правилами поведінки в колективі. Позитивний результат подорожі залежить від злагоджених дій туристської групи в цілому та кожного туриста окремо. У туристських подорожах народжуються почуття колективізму, любов до природи, розширюється кругозір учасників. Загальна мета в поході зближує учасників різного віку, сприяє новим знайомствам, встановленню дружніх стосунків. Такі походи є також джерелом позитивних емоцій.

Кожний подоланий кілометр шляху зміцнює впевненість у своїх силах, приносить велике моральне задоволення.

Спортивно-оздоровчий туризм, як ніякий інший вид спортивної діяльності, сприяє розумінню прекрасного в природі і в людях, наповнює життя духовним змістом, робить його красивим, допомагає краще пізнати навколишній світ.

Рекреаційна – туристські походи сприяють поліпшенню фізичного і психічного здоров`я, дарують нові враження внаслідок дії комплексу факторів: зміни обставин, впливу кліматичних умов, раціональної рухової активності. Залежно від ступеня фізичного навантаження, туризм може бути або засобом активного відпочинку, або тренувальним засобом. Регулярна туристська діяльність і участь в туристських заходах є ефективною компенсацією праці. Вони викликають у людини радість життя, загартовують і збільшують фізичну життєдіяльність організму.

Висновки та пропозиції. Проаналізовані позиції дослідників проблеми булінгу в освітньому середовищі дають змогу констатувати, що це явище негативно позначається на психічному розвиткові школярів, що відображається на їх емоційній сфері, соціальних контактах, різних видах діяльності, успішності в них. Розповсюдженість агресивних проявів і цькування школярів визначає актуальність наукового підходу до визначення способів профілактики та корекції наслідків.

Спортивно-оздоровчий туризм та краєзнавство є одним із ефективних засобів у боротьбі проти такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища, як булінг. Застосування у освітньому процесі засобів туристсько-краєзнавчої роботи сприяє розвитку позитивного ставлення до людей та довкілля, запобігає проявам агресії, образливого, нетолерантного ставлення до оточуючих, формує навички та вміння до ведення здорового способу життя.

Однак, остаточне вирішення проблеми булінгу може бути досягнуте лише завдяки розробці та впровадженню в теорію та практику освітньо-виховних закладів більш результативних програм з профілактики булінгу, на основі існуючих та апробованих у різних країнах світу з врахуванням національної специфіки.

Список літератури:

1. Барліт О.О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / О.О. Барліт // Горизонти освіти : Науково-методичний журнал. – 2012. – № 2(35). – С. 44–47.
2. Губко А.А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен / А.А. Губко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 114. – С. 46–50.
3. Деревянко В.В. Спорт проти булінгу : Навчальна програма факультативу, курсу за вибором : методичне видання / В.В. Деревянко, О.В. Погонцева, І.Р. Захарчук. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. – 28 с.
4. Кормило О. Явище боулінгу в освітньому просторі / О. Кормило //Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Психологія» – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Випуск тридцять сьомий. – С. 174–187.
5. Котова О. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності / О. Котова // Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності: збірник наукових праць [Електронний ресурс]. – Харків: ХДАФК, 2016. – С. 149–154.
6. Лушпай Л.І. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії) / Л.І. Лушпай // Українознавчий альманах. – 2010. – Вип. 4. – С. 126–131.
7. Палатний І.А. Вплив туристсько-краєзнавчої роботи на виховне й освітнє значення в духовному розвитку учнівської та студентської молоді / І.А. Палатний, В.І. Лізньова, О.М. Палатна, В.П. Мовчан // Туризм і краєзнавство: Збірник наукових праць. – Додаток до Гуманітарного збірнику ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ, 2012. – С. 290–294.
8. Савельєв Ю.Б. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? / Ю.Б. Савельєв, Т.М. Салата // Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Наукові записки. Т. 97. – К.: Аграр Медіа Груп, 2009. – С. 71–79.
9. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема / І. Сидорук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 1(302) : Серія «Педагогічні науки». – С. 169–173.
10. Стремецька В. Булінг у підліткових шкільних колективах / В. Стремецька, Г. Алєксєєнко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Педагогіка, соціальна робота». – 2014. – Випуск 31. С. 177–179.
11. Тімець О.В. Значення туризму як суспільного явища / О.В. Тімець // Гуманітарний збірник «ДВНЗ Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ, 2010. – С. 111–114.
12. Шуміло О.О. Щодо визначення видів насильства серед учнівської молоді / О.О. Шуміло // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х.: Право, 2014. – Вип. 27. – С. 301–310.

Палатный И.А.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
Палатная О.Н.
Переяслав-Хмельницкая станция юных туристов

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СРЕДСТВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА И КРАЕВЕДЕНИЯ В БОРЬБЕ ПРОТИВ БУЛИНГА

Аннотация
В статье рассматривается проблема школьного булинга. Его основные формы и механизмы, которые могут способствовать распространению насилия в школе. Предложены основные пути решения ситуации насилия или булинга в образовательной среде с помощью физической культуры, а именно средствами спортивно-оздоровительного туризма и краеведения, в рамках программы «Спорт против булинга». Проанализировано влияние такого вида деятельности на улучшение физиологического, психоэмоционального состояния школьников.

Ключевые слова: булинг, агрессия, школьники, физическая культура, спортивно-оздоровительный туризм, краеведение.

Palatny I.A.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»
Palatna O.N.
Pereiaslav-Khmelnytskyi Young Tourists Station

USE OF SPORTS AND HEALTH TOURISM AND LOCAL LORE STUDIES IN COMBATING AGAINST BULLYING

Summary
The article deals with the problem of school bullying. Trere are its main forms and mechanisms that can promote the spread of violence at school. There are suggest the main ways of solving the situation of violence or bullying in the educational environment with the help of physical culture, namely, means of sports and health tourism and local lore studies, are proposed in the framework of the program "Sport against bullying". The influence of this kind of activity on the improvement of the physiological, psycho-emotional state of schoolchildren is analyzed.

Keywords: bullying, aggression, schoolchildren, physical culture, sports and health tourism, regional studies.

УДК 796.011.1:[796.5:908

РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ В ПРОЦЕСІ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поліщук В.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті представлені результати дослідження впливу туристсько-краєзнавчої діяльності на розвиток фізичних здібностей учнів середньої ланки. Виявили, позитивну динаміку у фізичному розвитку школярів, а саме збільшення життєвої ємності легень говорить про тренувальний ефект, а незначне зростання маси свідчить про позитивний вплив на м'язову систему підлітків. Встановлено збільшення показників досліджуваних фізичних здібностей у експериментальних групах. Проведений експеримент дав змогу стверджувати, що раціонально організований руховий режим у поєднанні із систематичним перебуванням на свіжому повітрі сприяє пристосуванню організму до більш високих фізичних навантажень та підвищенню фізичної підготовленості зокрема.
Ключові слова: фізичні здібності, туристсько-краєзнавча діяльність, учні.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливою проблемою є зміцнення і збереження здоров'я населення. Особливу тривогу викликає погіршення здоров'я дітей та підлітків [1; 3].

Науковому обґрунтуванню фізичного виховання дітей і підлітків присвячені роботи ряду науковців [3; 5; 8].

Реформа загальноосвітньої школи, що має на меті підвищення рівня освіти й виховання учнівської молоді, покращення її підготовки до самостійного трудового життя в нових суспільно-економічних умовах орієнтує сім'ю, дошкільні установи, школи, суспільство в цілому на всебічний розвиток підростаючого покоління через широкомасштабне розширення оздоровчо-спортивної й туристично-краєзнавчої роботи [3; 4; 5; 6; 8].

Одним із найкращих факторів виховання та формування особистості є туристсько-краєзнавча діяльність [2; 6; 9; 11]. Необмежені пізнавальні можливості, раціональне фізичне навантаження, вплив на емоційну сферу підлітка – все це створює оптимальні умови для гармонійного фізичного розвитку й формування всебічно розвиненої особистості.

Аналіз останніх публікацій. Питання теорії туристсько-краєзнавчої діяльності школярів розробляли О. Т. Діброва, Я. І. Жупанський, В. П. Кострица та інші. Різні аспекти виховання особистості засобами шкільного туризму і краєзнавства в сучасних умовах досліджували М. І. Горбенко, Ю. Грабовський А. Лисенко, Т. М. Міщенко, Н. Є. Пангелова та інші.

Туристично-краєзнавча робота в школі завжди розглядалась як важливий чинник пізнання минулого й сучасного держави, нації, народу, формування патріотизму, національної самосвідомості, бережливого ставлення до природи [1; 5]. Водночас оздоровчо-спортивний туризм виступає ефективним засобом фізичного вдосконалення, формування функціональних резервів, які в значній мірі визначають стан соматичного здоров'я людини [4; 7; 8].

Тому, на наш погляд, проблема розробки науково-обґрунтованого підходу до розвитку фізичних здібностей учнів середнього шкільного віку в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності є досить актуальною.

Мета роботи – визначити вплив туристсько-краєзнавчої діяльності на розвиток фізичних здібностей учнів середньої ланки.

Методи та організація дослідження: аналіз та узагальнення передового досвіду; анкетування; педагогічне тестування (швидкісних здібностей – біг 30 м; силових здібностей – підтягування на перекладині, разів; швидкісно-силових здібностей – стрибок у довжину з місця; координаційних здібностей – човниковий біг 4 х 9 м; гнучкості – нахил тулуба вперед, см; витривалості – біг 2000 м, хв., с); методи антропометрії; методи статистичної обробки даних.

В експерименті взяли участь школярі 13-14 років, загальною кількістю 60 осіб (30 хлопців і 30 дівчат). Групи КГ займалася за загальноприйнятою методикою, групи ЕГ – за експериментальною програмою занять, яка передбачала включення елементів туристсько-краєзнавчої діяльності в кожен урок з фізичної культури, а також широке використання засобів туризму в позашкільній роботі: урізноманітнення активного відпочинку школярів, фізкультурними розвагами з туристською спрямованістю, туристські свята, організовані у формі ігрових комплексів, екскурсій, прогулянок-походів, які ми проводили в осінні, зимові та весняні канікули, дні здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Вимоги сучасного суспільства є такими, що обумовлюють необхідність раннього початку шкільного систематичного навчання, інтенсифікацію навчально-пізнавальної діяльності дітей, які викликають підвищені розумові і нервово-психічні навантаження, зменшення рухової активності дітей. Це обумовлює необхідність розробки таких педагогічних технологій, які змогли б забезпечити інтегрований освітній, виховний та оздоровчий ефект. Застосування засобів туристсько-краєзнавчої діяльності в навчальних закладах, на наш погляд, створює найбільш оптимальні умови для реалізації завдань фізичного і розумового виховання дітей і підлітків [2; 4; 8; 11].

Теоретичний аналіз показав, що туристично-краєзнавча діяльність сьогодні розглядається як спосіб життя людини, засіб реалізації різних цінностей, проведення дозвілля й активного відпочинку, фізичного вдосконалення й зміцнення здоров'я [1; 3; 5].

© Поліщук В.В., 2018

Проведений аналіз системи фізичного виховання у шкільних навчальних закладах свідчить про те, що заняття з елементами туризму повною мірою можуть відповідати завданням щодо оздоровлення дітей в комплексі із розвитком рухових якостей. Під час проектування туристично-краєзнавчих заходів у школі необхідно опиратися на такі важливі закономірності: 1) національна освіта є невід'ємна від історії народу і його традицій; 2) освіта забезпечує збереження й збагачення культури; 3) органічним компонентом освіти є національно-патріотичне виховання; 4) в основу фізичного виховання повинні бути покладені засади гуманізму, демократизму, єдності сім'ї й школи, наступність і спадкоємність поколінь; 5) активний туризм, як один із видів навчання й виховання, посідає важливе місце у формуванні національно свідомого покоління; 6) шкільний туризм повинен будуватися передусім на місцевому підґрунті, використовувати ті форми й методи, які доступні для реального впровадження в кожній школі; 7) величина фізичного навантаження під час туристичних походів має відповідати віковим функціональним можливостям організму [4; 5].

Експериментальне дослідження проходило протягом 8 місяців: початок експериментального дослідження – жовтень 2016 р., закінчення – травень 2017 року. В експерименті взяли участь школярі 13-14 років, загальною кількістю 60 осіб (30 хлопців і 30 дівчат). Усі учасники експерименту були поділені на 2 контрольні (15 хлопців і 15 дівчат) та 2 експериментальні (15 хлопців і 15 дівчат) групи.

На початку та вкінці експерименту були проведені тестування, з метою оцінки динаміки показників фізичного розвитку і рівня розвитку рухових якостей у підлітків 13-14 років. У порівнянні з початковими показниками, ми виявили, що, маса тіла дівчат 13 років експериментальної групи вірогідно зросла на 5,1% (t = 4,51), а 14-ти річних вірогідно зросла на 4,8% (t = 4,60), у порівняні з контрольними групами 13-ти річних – на 2,1% (t = 1,72) та 14-тирічних – на 1,8% (t = 1,21).

У хлопців експериментальної групи відмінності цього показника статистично вірогідні, маса тіла хлопців експериментальної групи зросла на 5,0% (t = 3,60) у 13-ти річних, та 14-ти річних вірогідно зросла на 4,2% (t = 3,65), а у контрольної групи хлопців маса тіла 13-тирічних зросла на 1,6% (t = 1,30), а 14-ти річних – на 1,7% (t = 1,81).

Було проведено порівняння життєвої ємності легень (ЖЄЛ) дівчат і хлопців у кожній віковій групі контрольної та експериментальної груп. В експериментальних групах в кінці навчального року спостерігалося помітне покращення ЖЄЛ. У дівчат 13 років експериментальної групи відзначено зростання цього показника – відповідно на 11,5% (t = 6,30) та у 14-ти річних на 6,7% (t = 4,05). Слід відзначити, що в учениць контрольних групи спостерігався дещо сповільнений приріст ЖЄЛ за навчальний рік у порівнянні з ЖЄЛ дівчат експериментальних груп.

Приріст ЖЄЛ за навчальний рік у дівчат 13 років контрольної групи склав 3,6% (t = 1,99). У дівчат 14 років ці зміни склали відповідно 3,0% (t = 1,08).

У хлопців і 13, і 14 років експериментальних груп приріст ЖЄЛ за навчальний рік теж дещо вищий у порівнянні з контрольними групами. Так, у хлопців 13-14 років контрольних груп збільшення ЖЄЛ на 4,6% (t = 1,95) і 1,6% (t = 0,89) та у хлопців 13-14 років експериментальних груп збільшення ЖЄЛ на 11,9% (t = 7,67) і 5,2% (t = 4,36). На відміну від дівчат, у хлопців 13-14 років як експериментальних, так і контрольних груп спостерігається значне зростання ЖЄЛ до кінця навчального року, яке більш виражене в учнів експериментальних груп.

Для визначення динаміки фізичної підготовленості учнів, які займаються туристсько-краєзнавчою діяльністю, ми порівняли середні показники тестувань на початку та після проведення експериментального дослідження й відобразили в табл. 1.

Як видно з табл. 1, середні показники фізичної підготовленості хлопців і дівчат значно зросли протягом навчального року.

На початку дослідної роботи середні показники бігу на 30 м становили в хлопців 5,1±0,04 с, у дівчат – 5,5±0,05 с, після експерименту – відповідно, 4,7±0,04 с та 4,9±0,03 с. У хлопців і дівчат простежувалася тенденція до збільшення швидкості протягом експерименту, а саме: у хлопців показник швидкості зріс на 0,4 с, а в дівчат – на 0,6 с.

На початку експерименту середні показники тесту «біг на 2000 м» у юних туристів становили у хлопців 9,49±0,25 хв, у дівчат – 11,30±0,40 хв, після експерименту – відповідно, 9,21±0,27 хв і 10,41±0,35 хв. Протягом експерименту показник витривалості в хлопців зріс на 0,28 хв, у дівчат – на 0,59 хв.

На початку дослідження середні результати тесту «нахили тулуба вперед» становили в хлопців 10±0,4 см, у дівчат – 15±0,6 см, після експерименту – відповідно, 12±0,5 см та 17±0,4 см. Як у хлопців, так і у дівчат показник гнучкості зріс на 2 см.

На початку експериментальної роботи в хлопців результати тестового завдання «підтягування

Таблиця 1

Середні показники фізичної підготовленості учнів на початку та після експерименту (M±S)

№ з/п	Стать	Біг на 30 м *(с)*	Біг на 2000 м *(хв., с)*	Нахили тулуба вперед *(см)*	Підтягування на перекладині *(разів)*	«Човниковий біг» 4х9 м *(с)*	Стрибки в довжину з місця *(см)*
1	хл.	5,1±0,04	9,49±0,25	+10±0,4	9±0,24	9,7±0,04	205±3,5
	д.	5,5±0,05	11,30±0,40	+15±0,6	15±0,51	10,6±0,03	180±4,0
2	хл.	4,7±0,04	9,21±0,27	+12±0,5	11±0,35	9,4±0,02	215±3,9
	д.	4,9±0,03	10,41±0,35	+17±0,4	18±0,47	10,3±0,04	192±4,2

1 – на початку експерименту;
2 – після експерименту

на перекладині» становили 9±0,24 разів, у дівчат – 15±0,51 разів, після експерименту – відповідно, 11±0,35 разів і 18±0,47 разів. У хлопців та дівчат простежувалася тенденція до збільшення сили протягом експерименту, а саме: у хлопців на 2 рази, а в дівчат – на 3 рази.

Середні результати тесту «човниковий біг» 4х9м зросли протягом експериментальної роботи. На початку експерименту хлопці виконали це тестування за 9,7±0,04 с, дівчата – за 10,6±0,03 с, після експерименту – відповідно, хлопці за 9,4±0,02 с, а дівчата за 10,3±0,04 с. Динаміка показника спритності протягом експерименту в хлопців та в дівчат становила 0,3 с.

На початку експерименту середні показники тестових випробувань «стрибки в довжину з місця» становили в хлопців 205±3,5 см, у дівчат – 180±4,0 см, після експерименту – відповідно, у хлопців 215±3,9 см і в дівчат 192±4,2 см. Протягом експерименту показники швидкісно-силових якостей збільшилися в хлопців на 10 см, а в дівчат – на 12 см.

Система туристично-оздоровчої роботи в школі сприяє оптимізації рухового режиму учнів та їх оздоровленню. Велике значення під час формування інтересу школярів до туристсько-краєзнавчої діяльності мають узгоджені дії школи, учителя фізичної культури, учнів і батьків. Мотивом для активізації заняттями туризмом у підлітків є позитивний вплив занять та підвищення рівня фізичної підготовленості.

Висновки. Показники тестування протягом експерименту зросли в учнів, які займалися туризмом, що свідчить про позитивну динаміку рівня фізичної підготовленості підлітків. Проведений експеримент дав змогу стверджувати, що раціонально організований руховий режим у поєднанні із систематичним перебуванням на свіжому повітрі сприяє пристосуванню організму до більш високих фізичних навантажень та підвищенню фізичної підготовленості.

Здійснене нами дослідження не вичерпує всієї проблематики щодо значення туристсько-краєзнавчої діяльність як засобу розвитку фізичних здібностей підлітків. Подальшого наукового пошуку потребують: дослідження психолого-педагогічних основ формування спортивного стилю життя підлітків і аналіз ролі туристсько-краєзнавчої діяльності; планування засобів фізичної, технічної і теоретичної підготовки юних туристів тощо.

Список літератури:

1. Гриньова Т.І. Оцінка рівня фізичної підготовленості хлопців 11–12 років під впливом занять різними видами туризму / Т.І. Гриньова, К.В. Мулик // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 5(2). С. 13–17.
2. Мулик К.В. Вплив занять спортивним туризмом на всебічний розвиток дітей шкільного віку / Мулик К.В. // Слобожанський науко-спортивний вісник : [наук.-теорет. журн.]. – Харків: ХДАФК, 2009. – № 1. – С. 7–9.
3. Мулик К.В. Спортивно-оздоровчий туризм в системі фізичного виховання школярів і студентів : монографія / К.В. Мулик. – Х.: ФОП Бровін А.В., 2015. – 418 с.
4. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей : [Навч. посібник] / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.
5. Поліщук В.В. Особливості туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі / В.В. Поліщук // Туризм і краєзнавство : Збірник наукових праць. – Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 141–146.
6. Рут Є.З. Організаційно-методичні основи туристично-краєзнавчої діяльності в школі та її вплив на організм школярів : дис. ... доктора наук із фізичного виховання і спорту : 24.00.02. / Рут Єжи Зігмундович. – Харків, 2005. – 352 с.
7. Савченко Н.В. Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство: сьогодення і перспективи розвитку / Н.В. Савченко // Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчості особистості : Всеукраїнська науково-практична конференція, 26–28 травня 2009 р. : матеріали доп. та вист. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 99–111.
8. Тимошенко Л.О. Туризм у формуванні здоров'я особистості як інтегрована медико-біологічна проблема / Л.О. Тимошенко, К.В. Лабарткава // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : [зб. наук. пр.]. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – № 13. – С. 618–621.
9. Трефяк Я. Методика краєзнавчої роботи в школі / Я. Трефяк // Історія в школах України. – 2011. – № 1. – С. 33–37.
10. Шкура В. Вплив занять спортивним туризмом на фізичні якості студентів у процесі спортивно-педагогичного удосконалення / В. Шкура, В. Курімова, Т. Буженко // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Матеріали VIII всеукраїнської наук.-практ. конф.: Львів, ЛДУНК. 2012. – С. 312–316.
11. Fernandez-Castro J., Chamarro A. The perception of causes of accidents in mountain sports: A study based on the experiences of victims // Accident Analysis & Prevention. January 2009. – Volume 41. – Issue l. – P. 197–201. 10. Lunt N. Meglical tourism.

Полищук В.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕГО ЗВЕНА В ПРОЦЕССЕ ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация
В статье представлены результаты исследования влияния туристско-краеведческой деятельности на развитие физических способностей учащихся среднего звена. Оценивая влияние туристско-краеведческой работы на уровень физического развития юношей и девушек 13-14 лет, обнаружили, положительную динамику в физическом развитии школьников, а именно увеличение жизненной емкости легких говорит о тренировочный эффект, а незначительный рост массы свидетельствует о положительном влиянии на мышечную систему подростков. Установлено положительную динамику в приросте показателей исследуемых способностей в экспериментальных группах. Проведенный эксперимент позволил утверждать, что рационально организованный двигательный режим в сочетании с систематическим пребыванием на свежем воздухе способствует приспособлению организма к более высоким физическим нагрузкам и повышению физической подготовленности в частности.
Ключевые слова: физические способности, туристско-краеведческая деятельность, ученики.

Polishchuk V.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

DEVELOPMENT OF PHYSICAL ABILITIES OF MIDDLE LINK IN THE PROCESS TOURIST AND LOCAL LORE ACTIVITIES

Summary
The article presents the results of the study of the influence of tourist-local lore activity on the development of physical abilities of middle-level students. Evaluating the impact of tourist work on the level of physical development of boys and girls 13-14 years, found positive dynamics in the physical development of schoolchildren, namely the increase in lung capacity, says the training effect, and a slight increase in the mass indicates a positive effect on the muscular system of teenagers. Positive dynamics in the growth of the indicators of investigated abilities in experimental groups are established. The conducted experiment made it possible to state that a rationally organized motor mode in combination with systematic outdoor presence helps to adapt the body to higher physical activity and increase physical fitness in particular.
Keywords: physical abilities, tourist-local lore activity, students.

УДК 378.9:338.48:796.5

ОСВІТНЬО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМОЗНАВСТВА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сидорук А.В.
Запорізький національний університет

В статті визначено, що впровадження освітньо-інформаційного середовища у навчальний процес є одним із пріоритетних напрямів підготовки студентів вищого навчального закладу. Актуалізовано необхідність впровадження новітніх інноваційних методик підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності. Висвітлені погляди визначних наукових діячів з приводу організації дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. Окреслені мета та завдання освітньо-інформаційного середовища у процесі формування готовності майбутніх фахівців з туризмознавства. Охарактеризовано поняття системи Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) як модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища, що активно впроваджується в освітню підготовку фахівців з туризмознавства вищого навчального закладу.

Ключові слова: освітньо-інформаційне середовище, професійна підготовка, фахівці, студенти, туризмознавство, навчальний процес.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку туризму набуває все більшого поширення на території України. Наша держава має великий потенціал краєзнавчих і природно – рекреаційних об'єктів, а також багату стародавню культуру. Саме тому, велика кількість іноземних туристів прибуває в Україну з метою ознайомлення з її історією та видатними старовинними архітектурними пам'ятками. Туризм є одним із джерел прибутків нашої держави, що зумовлює необхідність у кваліфікованих фахівцях сфери обслуговування. Це вказує на потребу в удосконаленні діючої системи вищої освіти щодо підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до їх професійної діяльності кадрів з метою забезпечення розвитку туристичної галузі країни відповідно до міжнародних стандартів.

Одним із пріоритетних напрямів підготовки студентів закладів вищої освіти можемо визначити впровадження освітньо-інформаційного середовища у навчальний процес, переваги якого полягають у полегшенні розуміння та засвоєння знань студентів, можливості візуалізації інформації, а також у створенні умов для їх самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання формування освітньо-інформаційного середовища зверталося багато наукових діячів, зокрема: Р. Вернидуб (інформаційно-освітнього середовища як чинника забезпечення якості професійної підготовки педагогічних кадрів); Р. Гуревич (формування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу на основі інтеграції інформаційних і комунікаційних технологій); О.В. Тишевська-Шапошник (інформаційне середовище як чинник формування комунікативних стратегій розвитку туристичної діяльності. розвитку компетентностей як суспільно і особистісно значущої цінності. Окремі питання щодо інформатизації системи освіти висвітлено у наукових працях В. Бикова, Ю. Дорошенка, М. Жалдака, І. Захарової, Г. Козлакової, Ю. Рамського, С. Семерікова тощо.

Мета статті – визначити особливості використання освітньо-інформаційного середовища у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства.

Можемо визначити, що процес підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства можливо покращити шляхом залучення до спеціально розробленого освітньо-інформаційного середовища, за допомогою якого можливо оптимізувати процес формування готовності студентів до професійної діяльності в галузі туризму, активізувати їх самостійну роботу.

Інформатизація вітчизняної системи освіти ґрунтується на відповідних нормативно-правових документах. Так, стратегічні цілі, основні принципи інформатизації, очікувані наслідки її реалізації включає Концепція Національної програми інформатизації Закону України [4]. Національна Доктрина розвитку освіти щодо інформаційних технологій наголошує на пріоритетності впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процес професійної підготовки, які забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, ефективність освіти та її доступність. Це досягається шляхом забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; запровадження дистанційних форм навчання [2].

В останні роки дистанційне навчання все більше набуває розвитку в сучасній системі освіти. Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціально створеному освітньо-інформаційному середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3]. А поєднання його з традиційними формами навчання надає можливість підвищити рівень підготовки майбутніх фахівців до їх професійної діяльності.

Виокремимо мету та завдання освітньо-інформаційного середовища.

Основними цілями створення освітньо-інформаційного середовища у закладах освіти є:

© Сидорук А.В., 2018

– підвищення якості освіти через упровадження та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес;

– забезпечення доступу до знань та даних кожного студента;

– розвиток інтелектуальних і творчих здібностей на базі індивідуалізації освіти;

– забезпечення випереджувального навчання майбутніх фахівців.

Основними завданнями виокремимо:

– задоволення індивідуальних, освітніх потреб студентів, підвищення рівня їх професійної підготовки через використання інформаційно-комунікаційних технологій;

– створення єдиного інформаційного простору;

– динамічне поєднання всіх комунікаційних засобів завдяки універсальним формам зберігання, оброблення і передавання інформації;

– розвиток матеріально-технічної та навчально-методичної баз закладів освіти;

– удосконалення системи інформаційного і методичного забезпечення в закладів освіти.

Отже, освітньо-інформаційне середовище – це спеціально створений інформаційний простір, який сприяє взаємодії викладачів зі студентами шляхом використання засобів навчання, методик, інструментів навчальної діяльності, матеріальної бази та способів комунікації. Освітньо-інформаційне середовище формується всіма учасниками навчального процесу.

Одним із шляхів створення освітньо-інформаційного середовища як засобу підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства є впровадження електронної системи Moodle до навчального процесу студентів, яка надає йому ще більше професійної спрямованості.

Поняття системи Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) розуміється як модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, що активно впроваджується в освітню практику, обумовлюється її високим педагогічним потенціалом, досить простим і зручним інтерфейсом, широко використовується для розробки дистанційних курсів, що надають можливість студентам самостійно освоювати навчальний матеріал в умовах епізодичної опосередкованої взаємодії з викладачем та базується на використанні ресурсів інформаційно-комунікаційних мереж [5].

Як підкреслює Н.В. Михайлова, асинхронна самостійна робота студентів закладів освіти в освітньо-інформаційному середовищі Moodle визначається як суб'єктний вид навчально-пізнавальної та практичної діяльності майбутніх фахівців, спрямованої на вирішення системи навчальних задач і завдань в процесі розподіленої в часі інтерактивної взаємодії з розвиваючими його елементами [1].

Електронна система навчання Moodle передбачає користування студентів багатьма її інструментами: глосаріями, практикумами, тестами, блогами та форумами, як у власному темпі, так і в режимі реального часу. А можливості використання засобів мультимедіа у системі (відео- і аудіоматеріалів, малюнків) значно підвищують ефективність викладання та сприяють зацікавленості студентів до ознайомлення й засвоєння нового матеріалу.

Але дистанційна освіта має як позитивні, так і негативні якості.

До позитивних віднесемо: індивідуальний темп навчання; доступність навчання для будь-якої людини; швидкість спілкування; технологічність освітнього процесу; творчість.

До негативних: відсутність реального спілкування між студентами і викладачами; відсутність систематичного контролю за навчальною діяльністю студентів; відсутність практичних занять під психолого-педагогічним керівництвом викладача, необхідних для більш якісного засвоєння знань.

Орієнтуючись на теоретичні підходи щодо розробки окремих курсів в системі Moodle, відображені у працях науковців (А.В. Андреєв, В.К. Вінник, О.Г. Покало, Ю.В. Триус, В.М. Франчук), можемо визначити, що навчально-методичні компоненти системи слід розширювати, спрямовуючи її на підготовку майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності та ураховуючи її особливості.

Отже, з метою покращення підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства та формування компонентів їх готовності до професійної діяльності, в навчальному процесі означеної спеціальності було створено відповідне освітньо-інформаційне середовище.

Розробка освітньо-інформаційного середовища професійної підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства здійснювалась викладачами кафедри туризму Запорізького національного університету.

На платформі електронної системи Moodle (рис. 1) було створено дистанційні курси дисциплін навчального плану підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства, навчальні матеріали яких спрямовані на досягнення кожним студентом певного рівня сформованості компонентів готовності до професійної діяльності.

Реалізація освітньо-інформаційного середовища підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності здійснювалась за допомогою розроблення курсів таких дисциплін, як: сервісологія, організація туризму, туризмологія, основи наукових досліджень тощо (рис. 2). Кожен курс наповнений навчально-методичними матеріалами: робоча навчальна програма, конспектами лекцій, рекомендації щодо виконання практичних завдань, тести, теми індивідуальних дослідницьких завдань, допоміжна література тощо.

Вивчення дисциплін студентами відбувається за допомогою використання електронних засобів комунікаційного зв'язку, листування електронною поштою, гуртової творчої роботи в межах спільних проектів, дискусій, презентацій, мультимедійних конференцій, вебінарів, мережевих форумів і чатів. Система Moodle створює і зберігає портфоліо кожного студента: всі виконані ним завдання, оцінки та коментарі викладача, повідомлення у форумі, а також дозволяє контролювати його активність, час навчальної роботи в мережі.

Висновки. Отже, впровадження освітньо-інформаційного середовища підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства надає можливість не лише засвоювати ними знання, а й сприймати інноваційні тенденції в навчанні з використанням інформаційних технологій. Використання електронної системи навчання сприяє розвитку мотивації студентів до постійної навчальної діяльності, до самовдосконалення, самонавчання,

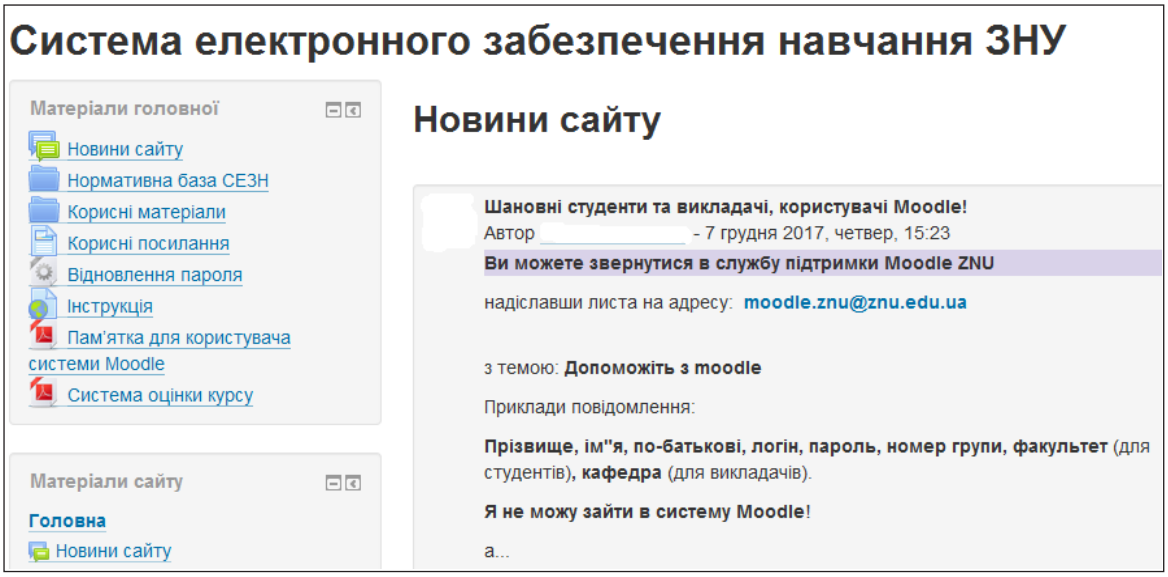

Рис. 1. Електронна система Moodle

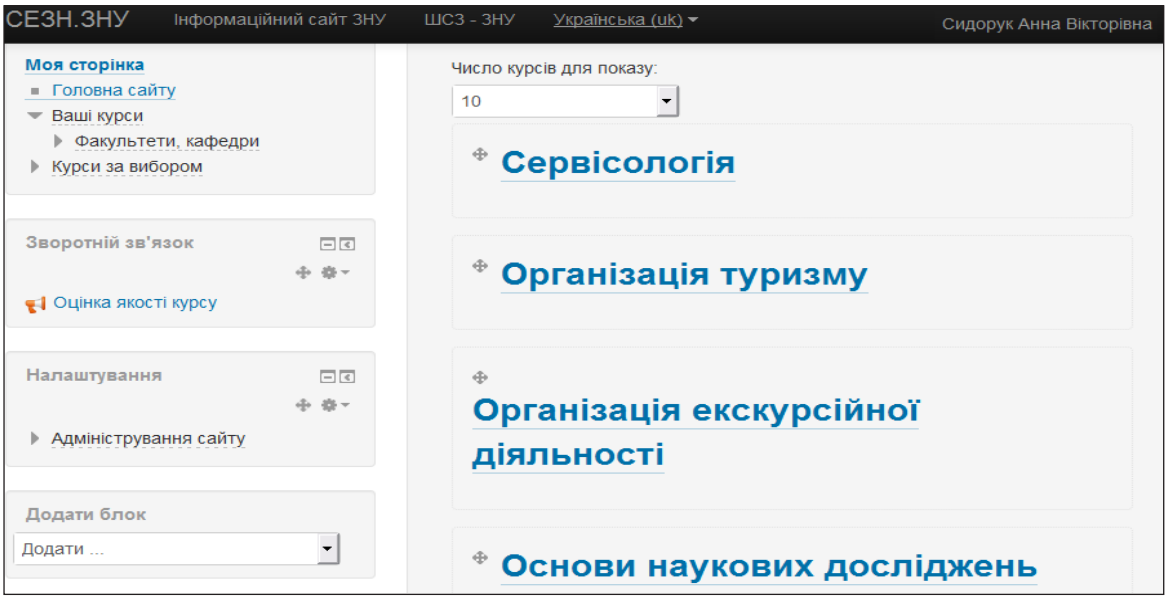

Рис. 2. Освітньо-інформаційне середовище підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства

самовираження, творчості, потребі у пізнанні; виховує у студентів здатність до самостійного пошуку необхідної інформації; привчає до аналізу різних навчальних даних, статистичних досліджень; впливає на формування готовності до проведення самостійної, гурткової, науково-дослідної роботи майбутніх фахівців з туризмознавства в їх професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Використання освітньо-інформаційного середовища підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства підвищує зацікавленість студентів до навчання, встановлює нову роль викладача та урізноманітнює процес навчання. Саме тому зростає потреба викладачів у постійному підвищенні власної кваліфікації щодо роботи в системі електронного забезпечення навчання Moodle, потреби і бажання в удосконаленні дистанційних курсів дисциплін та навчально-методичних матеріалів підготовки майбутніх фахівців з туризмознавства до професійної діяльності.

Список літератури:

1. Михайлова Н.В. Электронная обучающая среда Moodle как средство организации асинхронной самостоятельной работы студентов вуза: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.В. Михайлова. – Оренбург, 2012. – 23 с.
2. Національна Доктрина розвитку освіти (затв. Указом Президента України від 17.04.2002 № 347). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002.
3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання (Постанова Кабінету Міністрів України № 466 від 25.04.2013 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13.

4. Про Концепцію Національної програми інформатизації Верховна Рада України (Закон від 04.02.1998 № 75/98-ВР). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80.
5. Хохрякова Ю.М. Система Moodle как средство оптимизации управления самостоятельной работой студентов / Ю.М. Хохрякова // Серия № 1. Психологические и педагогические науки: Вестник ПГГПУ. – 2014. – С. 318–321.

Сидорук А.В.
Запорожский национальный университет

ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ИНФОРМАЦИОННАЯ СРЕДА КАК СРЕДСТВО ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ТУРИЗМОВЕДЕНИЮ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация
В статье определено, что внедрение образовательно-информационной среды в учебный процесс является одним из приоритетных направлений подготовки студентов высшего учебного заведения. Актуализировано необходимость внедрения новейших инновационных методик подготовки будущих специалистов по туризмоведению к профессиональной деятельности. Освещены взгляды выдающихся научных деятелей по поводу организации дистанционного обучения в высших учебных заведениях. Указанны цели и задачи образовательно-информационной среды в процессе формирования готовности будущих специалистов по туризмоведению. Охарактеризовано понятие системы Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) как модульной объектно-ориентированной динамической учебной среды, которая активно внедряется в образовательную подготовку специалистов по туризмоведению высшего учебного заведения.
Ключевые слова: образовательно-информационная среда, профессиональная подготовка, специалисты, студенты, туризмоведение, учебный процесс.

Sydoruk A.V.
Zaporozhye National University

EDUCATIONAL-INFORMATIONAL ENVIRONMENT AS A MEANS OF PREPARATION FOR FUTURE SPECIALISTS ON TOURISM FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary
The article specifies that the introduction of the educational and information environment in the educational process is one of the priority areas for the preparation of students of a higher educational institution. The necessity of introduction of the newest innovative methods of preparation of future specialists in tourism science to professional activity is actualized. The views of outstanding scientists on the organization of distance learning in higher educational institutions are highlighted. The goals and objectives of the educational and information environment are indicated in the process of forming the readiness of future specialists in tourism studies. The concept of the Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) system is described as a modular object-oriented dynamic learning environment that is actively introduced into the educational training of specialists in tourism management of a higher educational institution.
Keywords: educational and information environment, vocational training, specialists, students, tourism science, educational process.

УДК 911.9

ВІДНОВЛЕННЯ БУВШОЇ ПОЛЬСЬКОЇ АСТРОНОМІЧНО-МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ОБСЕРВАТОРІЇ «БІЛИЙ СЛОН» У КАРПАТАХ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТУРИСТИЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Смирнов І.Г.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядається доля астрономічно-метеорологічної обсерваторії, яка була побудована у Східних Карпатах на горі Піп-Іван (висота 2028 м) у 1938 р., коли Карпатський регіон входив до складу Польщі. Інша назва обсерваторії – «Білий слон», тому що взимку під снігом будинок обсерваторії нагадує обриси слона. Гора Піп-Іван має пірамідальну форму з наявністю древніх форм рельєфу льодовикового типу, складених з пісковику. Обсерваторія була оснащена найсучаснішим на той час науковим обладнанням, зокрема, телескопом, астрографом і рефрактором британського виробництва. Обсерваторія була зруйнована під час Другої Світової війни. У даний час спільними зусиллями України та Польщі, зокрема за участі Варшавського університету та Прикарпатського університету ім. В. Стефаника в Івано-Франківську, відбувається відновлення обсерваторії, а також будівництво Міжнародного центру зустрічей студентської молоді України та Польщі з акцентом на дослідження в галузі географії, метеорології, геології, сейсмології, астрономії та біології.

Ключові слова: астрономічно-метеорологічна обсерваторія, гора Піп-Іван, відновлення, фонд Obserwatorium, дослідження в галузі географії, метеорології, геології, сейсмології, астрономії та біології.

Постановка проблеми. Сучасний стан українсько-польських відносин нині характеризується їх ускладненням. Водночас, як зазначив міністр закордонних справ України П. Клімкін, визначальними у польсько-українській історії були не війни і конфлікти, а століття мирного співжиття, спільна праця, мільйони спільних шлюбів і народжених у них дітей. Сьогодні маємо дві надзвичайно близькі нації з подібними мовами, культурами, ментальностями й цивілізаційними цінностями, а також з природною налаштованістю на подальше мирне і дружнє співжиття. Прикладом такої плідної співпраці між Україною та Польщею є відновлення бувшої польської астрономічно-метеорологічної обсерваторії на горі Піп-Іван у Карпатах. Ця обсерваторія, побудована 1938 р., мала виразне воєнне призначення і відповідних спонсорів, зокрема, Лігу повітряної та протигазової оборони Польщі. Під час Другої Світової війни ця обсерваторія була зруйнована, за радянських часів вона продовжувала перебувати в руїнах, і тільки в незалежній Україні постало питання про її відновлення. Велику цікавість у цьому проявила і польська сторона, але нині ця споруда вже не матиме воєнної спрямованості, а буде виконувати науково-дослідницькі та молодіжно-громадські функції, спрямовані на плідну співпрацю українських та польських вчених та студентів у сферах географії, метеорології, геології, сейсмології, астрономії та біології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність статті в сучасних умовах підтверджується статею Міністра закордонних справ України П. Клімкіна у львівському виданні «Високий замок» [1]. Дана тема викликає значну зацікавленість як серед українських вчених [2], так і в польськомовній науковій літературі та засобах масової інформації, зокрема, у київському виданні «DziennikKyjowski» [3; 4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема розвитку геотуризму в Українських Карпатах передбачає використання усіх наявних ресурсів – як природних, так і історико-культурних для подальшої активізації туристичної діяльності в Карпатському регіоні. У цьому контексті беззаперечний інтерес являє собою використання у туризмі бувшої польської астрономічно-метеорологічної обсерваторії, відомої під назвою «Білий слон», яка була зруйнована під час Другої Світової війни, а нині відновлюється спільними зусиллями України та Польщі, а конкретно – Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника у Івано-Франківську та Варшавським університетом.

Метою статті є розкриття історичних особливостей створення та функціонування астрономічно-метеорологічної обсерваторії у Східних Карпатах, її сучасного стану та перспектив відновлення на підставі тісної українсько-польської співпраці, зокрема, на рівні університетів – Варшавського в Польщі та Прикарпатського імені Василя Стефаника в Україні (м. Івано-Франківськ).

Виклад основного матеріалу. До найбільш відомих та визначних культурно-історичних пам'яток Івано-Франківщини відноситься астрономічно-метеорологічна обсерваторія на горі Піп-Іван (2028 м) Верховинського району. Це найвище розташована споруда в Україні, збудована ще за часів, коли Прикарпаття перебувало у складі Польщі, у 1938 р. Інша назва її – «Білий слон», тому що взимку під снігом будинок обсерваторії нагадує за обрисами слона. Гора Піп-Іван має пірамідальну форму з наявністю давньольодовикових форм рельєфу, складених пісковиками. Свою назву гора отримала від скелі на вершині, що нагадувала попа в рясі. Відкриття цієї обсерваторії становило собою свого часу велику подію в розвитку польської науки, зокрема астрономії і метеорології. Метеорологічно-астрономічна обсерваторія була названа ім'ям маршала Ю. Пілсудського. Обсерваторія підлягала Польському метеорологічному інституту в Варшаві і мала метою виконання метеорологічних спостережень, головним чином для авіації, а також становила філію астрономічної обсерваторії Варшавського університету. Обсерваторія була оснащена найсучаснішим на ті часи науко-

© Смирнов І.Г., 2018

вим устаткуванням, зокрема, телескопом, астрографом і рефрактором британського виробництва.

Відділ підтримки торгівлі та інвестицій амбасади Польщі в Києві разом з економічним відділом, Польсько-українською господарською палатою та Міжнародним об'єднанням польських підприємців в Україні розробили проект створення науково-навчального центру (обсерваторії) Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ) та Варшавського університету. Цей проект передбачає наступні дії: відбудову будинку астрономічно-метеорологічної обсерваторії Варшавського університету на горі Піп-Іван у Чорногорському гірському масиві Карпат; побудову нового приміщення для польсько-українського будинку зустрічей студентської молоді в с. Мікулічин та відновлення будинку письменника Станіслава Вінценца у с. Бистра.

Одна з найвищих гірських вершин Східних Карпат гора Піп-Іван перед Другою Світовою війною знаходилась практично на польсько-чехословацькому кордоні і, за даними тогочасних джерел, мала висоту 2022 м н.р.м. (нині 2028 м), що становило одну з причин створення тут астрономічно-метеорологічної обсерваторії. Виникає питання: чому власне у другій половині 1930-х рр. Польща вирішила побудувати власне такий об'єкт. Для цього було кілька причин. Перша – сугубо авіаційна, навігаційна, оскільки це був період інтенсивного розвитку авіації в Польщі, зокрема в південному напрямку (прокладалися авіатраси до Афін, Стамбулу, Бейруту тощо), а тому був потрібний пункт, який би надавав постійно метеорологічні дані. Друга причина мала чисто наукове підґрунтя: вирішено було збудувати в Карпатах об'єкт-близнюк Високогірної метеорологічної обсерваторії на горі Каспрови-Вєжх. Третя причина була військового трибу, оскільки тогочасний Корпус Оборони Прикордоння (Прикордонна служба Польщі) не мав в цьому районі свого осередку.

При цьому розглядалися можливості створення подібного об'єкту на горі Говерла, яка є найвищою вершиною Чорногорського масиву та Східних Карпат (2061 м н.р.м.), але врешті було прийняте рішення на користь г. Піп-Іван, зокрема через її легшу транспортну доступність. У 1936 р. був оголошений конкурс на створення обсерваторії на г. Піп-Іван, у якому переміг проект К. Марчевського та Я. Погоського, які представляли Бюро регіонального планування Підгаля і Гуцульщини, а оскільки ця подія відбулася одразу після смерті Ю. Пілсудського, то об'єкт і був названий його ім'ям. Того ж року почалося нагромадження необхідних будівельних матеріалів, а наступного року розпочато будівництво об'єкту. 28 липня 1938 р. у присутності представників найвищої влади Речі Посполитої (РП), місцевої влади та місцевих мешканців-гуцулів, зокрема, з с. Жаб'є (які зібралися, щоб побачити на свої очі це технічне диво) маршал Сенату РП перетнув стрічку, відкривши об'єкт. Спорудження обсерваторії обійшлося в 1 млн тодішніх злотих. Інвестором виступила передвоєнна фінансово потужна Ліга повітряної та протигазової оборони та Польський метеорологічний інститут. Крім цього, проект ще додатково отримав дотацію від польської держави. Будувався об'єкт в незвичайно складних умовах, на висоті понад 2000 м н.р.м., за морозів, які тривали від жовтня до травня. Під час будівництва були застосовані найсучасніші на той час технічні рішення та матеріали, які транспортувалися до залізничної станції Ворохта (відстань 70 км), а потім до об'єкту – на гуцульських конях. Споруда обсерваторії мала п'ять поверхів і була досконало вкомпонована у гірський ландшафт. Будівельний матеріал складався, головним чином, з місцевого піщаника, при цьому перший поверх був утеплений 30-ти сантиметровим шаром корка та спеціальною вологостійкою цеглою. Будинок мав потрійні вікна, які захищали від сильного вітру. Була застосована найсучасніша вентиляційна система. Будинок мав власну котельню і обігрівався соляркою і мазутом. Дощова вода і сніг, що танув, надходили до спеціального внутрішнього басейну та двох резервних зовнішніх. Будинок обсерваторії мав 43 приміщення, великий хол, кімнати для проживання персоналу та гостей, їдальню, вітальню, офісне приміщення, а також секретний бункер з експериментальною суперсучасною радіостанцією. Найнижчий поверх займала котельня, електричні генератори та потужні акумулятори (числом 240), стайня та інші господарські приміщення. Над головним входом було встановлено стилізованого орла – герб Польщі.

Астрономічна частина об'єкту знаходилася у башті з мурами двометрової товщини і складалася з мідного куполу, який розсувався за допомогою електроприводу (на той час це була надзвичайно рідкісна конструкція), та телескопу діаметром 6 м, який був замовлений у відомої шотландської фірми «SirHovardGrubbParsons&Co», та астрографу діаметром 33 см. Також на вершині гори був змонтований надсучасний на ті часи, повністю автоматизований гідростатичний анемометр Fuess (прилад для вимірювання швидкості та напрямку вітру), обладнаний спеціальною системою проти обледеніння.

Зауважимо, що в цій обсерваторії не існувало, як оповідали тогочасні легенди, потужних підземних приміщень з ангарами для літаків та дисколетів. Метеорологічна частина об'єкту підлягала Польському метеорологічному інституту, а астрономічна – була власністю Варшавського університету. Крім персоналу обслуговування станції, який складався з астрономів та метеорологів, у будівлі обсерваторії розміщувався відділ польської Прикордонної служби. Директором обсерваторії було призначено Владислава Мідовича, який мав практичний досвід праці на подібному об'єкті та досконало орієнтувався у цій місцевості, оскільки походив з недалекого Мікулічина. Хто ж іще мешкав постійно в цій обсерваторії? Про це з гумором розповідав професор Ян Маліцький. Отже, наймолодшим мешканцем обсерваторії був чотирьохрічний Яцек, син директора обсерваторії магістра В. Мідовича, а також його вродлива дружина пані Антоніна, про яку говорили, що умови життя вона має не найкращі, зате немає ще однієї жінки в Європі, яка мала б кращий вид з вікна своєї спальні.

Нажаль, нова обсерваторія встигла попрацювати всього 14 місяців. Коли розпочалася Друга Світова війна, В. Мідович отримав наказ від-

крити конверт № 1. Там він знайшов інструкцію, яка наказувала: спалити всі службові документи, знищити усі проектори, телескопи та інше устаткування, виплатити працівникам зарплату і перейти угорський кордон. Він усе виконав, крім знищення телескопу, який він поклав у спеціальну валізу і забрав із собою до Угорщини. Цей телескоп потім подорожував Угорщиною та Австрією, а після війни повернувся до Польщі і зараз знаходиться у Силезькому планетарії в м. Хожув (що біля м. Катовіце). До Польщі повернувся і В. Мідович (1907–1993), який став відомим польським географом-метеорологом, туристичним діячем та краєзнавцем.

В. Мідович залишив гроші для працівників обсерваторії її сторожу, а також вручив йому пістолет з запасом набоїв і з наказом стріляти в кожного, хто захоче зайняти будинок перед тим, як прийдуть окупаційні (червоні) війська. Залишаючи обсерваторію В. Мідович, розірвав наполовину польський прапор, залишив сторожу червону частину і наказав її вивісити на башті з метою запобігти руйнації об'єкту. Частково ця його хитрість вдалась, оскільки, коли 18 вересня 1939 р. до будинку обсерваторії підійшов відділ Червоної армії, то його командир, побачивши червоний прапор на башті, наказав стріляли тільки в орла над входом, а сторожа не чіпати, вважаючи, що це «простий народ взяв об'єкт у свої руки».

У 1939–41 рр. були спроби відновити роботу обсерваторії, з цією метою навіть прислано туди фахового астронома, але безуспішно. З початком німецько-радянської війни цю територію зайняли угорці. Відповідно кілька наступних місяців в будинку обсерваторії перебували угорські солдати потім вони його залишили без жодної охорони і обсерваторія була розграбована. Процес руйнування обсерваторії продовжувався і за т.зв. «других совітів» – з 1944 р. Що правда, є дані що у 1953 р. радянські спецслужби мали намір реанімувати цей об'єкт, але потім з невідомих причин відмовилися.

У 2007 році з'явився проект відбудови обсерваторії під патронатом тогочасних президентів України та Польщі В. Ющенка та Л. Качинського. На першому етапі співпраці найважливішим завданням була підготовка відповідної документації, з цією метою до участі у проекті відбудови були залучені відомі польські спеціалісти – реставратори, у т.ч. доктор наук Я. Смаза. Вони зробили висновок, що ситуація з об'єктом не є критична. Тому у 2010 р. було розпочато відновлювальні роботи. При цьому визначено, що зовнішній вигляд об'єкта не повинен відрізнятися від його вигляду 1939 р., але внутрішні приміщення будуть відновлені з певними змінами. Відповідну документацію для відбудови підготувала українська сторона з врахуванням рецензії польських фахівців і в 2012 р. розпочато праці з відновлення обсерваторії. Був створений польсько-український фонд академічної співпраці OBSERWATORIUM, головними учасниками якого стали Прикарпатський університет імені Василя Стефаника в Івано-Франківську та Варшавський університет. На сьогодні встановлено мідний дах на будинку обсерваторії, а в ній самій працює гірська рятувальна станція, яка була створена за допомогою відповідної польської служби. 2016 р. фонд OBSERWATORIUM отримав у двох траншах фінансове надходження в розмірі 100 тис злотих на відновлення мурованої огорожі об'єкта. Серед спонсорів об'єкта з польського боку можна відзначити страхову компанію PZU, яка підтримала ініціативу створення рятувальної станції, фірму «Sanitec-Kolo», яка запропонувала забезпечити обсерваторію санітарною керамікою. Підключилася до об'єкту і Польсько-Українська господарська палата, віце-президент якої, який є одночасно президентом Міжнародного об'єднання польських підприємців в Україні, високо оцінив проект відбудови обсерваторії і гарантував розповсюдження відповідної інформації серед учасників вищенаведених структур з заохоченням їх до участі у проекті.

Символічно, що одночасно з відбудовою обсерваторії буде споруджено Міжнародний центр зустрічей студентської молоді Польщі та України у с. Мікулічин з акцентом на дослідження у сфері метеорології, сейсмології, астрономії, біології, орнітології, географії та геології, який буде мати європейський вимір та спрямованість, зокрема на підставі порівняння альпійського простору з карпатським. Третій об'єкт комплексу – це відновлення будинку Станіслава Вінценца у с. Бистра. Це видатний польський письменник, який добре знав і любив Гуцульщину і Покуття, написав у т.ч. тетралогію (п'ятитомник) «На високій полонині». Цей об'єкт також може бути використаний в інтересах місцевого населення, зокрема, як тренінг-центр з метою організації туристичних заходів, у т.ч. агротуризму. Курує цей проект з польського боку, крім Східно-Європейських студій Варшавського університету, ще й Інститут етнології та антропології цього ж університету. Варто зазначити, що С. Вінценц – це культурний діяч, який жив і творив на культурному прикордонні молдовського, угорського, єврейського, циганського, словацького, українського, чеського, польського і австрійського етносів і при цьому звертав велику увагу до історичної ідеї толерантного співіснування і співдії різних народів, суспільних груп і різних релігійних переконань.

Висновки і пропозиції. Українсько-польське співробітництво нині має розмаїті напрямки, зокрема у сфері співпраці з відновлення та зберігання спільної культурно-історичної спадщини, з розвитку туризму, зі зміцнення зв'язків між вищими навчальними та науковими закладами. У цьому контексті важливе значення має спільна робота з відбудови бувшої військової астрономічно-метеорологічної обсерваторії «Білий слон» у Карпатах, на базі якої створюється також Міжнародний центр зустрічей студентської молоді України та Польщі у с. Мікулічин та відновлюється меморіальний будинок письменника Станіслава Вінценца у с. Бистра. Отже, відновлення обсерваторії сприяє створенню Міжнародного туристично-рекреаційного осередку у Карпатах на горі Піп-Іван, що може допомогти у господарському розвитку цієї частини Карпатських гір, і одночасно впровадженню міжнародних підходів до збереження гірських природно-ландшафтних комплексів в Україні.

Список літератури:

1. Клімкін П. Україна і Польща: випробування історією / П. Клімкін // Високий замок. – 2018. – 8-14 березня. – С. 12.
2. Паньків Н. «Брендові» туристичні об'єкти Івано-Франківської області / Н. Паньків // Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід: Матеріали VII Міжн. наук. конф. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – С. 344–350.
3. Panteluk S. "Bialyslon" będzie patrzył w gwiazdy! / S. Panteluk // Dziennik Kijowski. – 2015, czerwiec. – № 11(498). – S. 1, 4, 5.
4. Kaluski M. Polacy Na Huculszczyznie (4) / M. Kaluski // Dziennik Kijowski. – 2017, sierpien. – № 15(550). – S. 7.

Смирнов И.Г.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

ВОССТАНОВЛЕНИЕ БЫВШЕЙ ПОЛЬСКОЙ АСТРОНОМО-МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКОЙ ОБСЕРВАТОРИИ «БЕЛЫЙ СЛОН» В КАРПАТАХ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В РЕГИОНЕ

Аннотация
В статье рассматривается судьба астрономо-метеорологической обсерватории, которая была построена в Восточных Карпатах на горе Поп Иван (высота 2028 м) в 1938, когда Карпатский регион входил в состав Польши. Другое название обсерватории – «Белый слон», потому что зимой под снегом здание обсерватории напоминает очертания слона. Гора Поп Иван имеет пирамидальную форму с наличием древних форм рельефа ледникового типа, сложенных из песчаника. Обсерватория была оснащена самым современным на то время научным оборудованием, в частности, телескопом, астрографом и рефрактором британского производства. Обсерватория была разрушена во время Второй Мировой войны. В настоящее время совместными усилиями Украины и Польши, в частности, с участием Варшавского университета и Прикарпатского университета им. В. Стефаника в Ивано-Франковске, происходит восстановление обсерватории, а также строительство Международного центра встреч студенческой молодежи Украины и Польши с акцентом на исследования в области географии, метеорологии, геологии, сейсмологии, астрономии и биологии.
Ключевые слова: астрономо-метеорологическая обсерватория, гора Поп-Иван, восстановление, фонд Obserwatorium, исследование в остраслях географии, метеорологии, геологии, сейсмологии, астрономии и биологии.

Smyrnov I.G.
Kyiv National University named after Taras Shevchenko

RECONSTRUCTION OF THE FORMER POLISH ASTRONOMO-METEOROLOGICAL OBSERVATORY «WHITE ELEPHANT» IN CARPATHIANS AND ITS INFLUENCE ON TOURISM DEVELOPMENT IN THE REGION

Summary
The article deals with the fate of the astronomical-meteorological observatory, which was built in the Eastern Carpathes on the Hill of Pip-Ivan (height 2028 m) in 1938, when the Carpathian region was part of Poland. Another name of the observatory is «White Elephant», because in the winter under the snow the observatory's house resembles the shape of the elephant. Mount Pip-Ivan has a pyramidal shape with the presence of ancient forms of glacial relief, composed of sandstone. The observatory was equipped with the most up-to-date scientific equipment, in particular, a telescope, astrograph and refractor of British production. The Observatory was destroyed during the Second World War. Currently, whith joint efforts of Ukraine and Poland, in particular with the participation of the University of Warsaw and the Precarpathian University named after V. Stefanyk of Ivano-Frankivsk the restoration of the observatory is under way, as well as the construction of an International Center for Ukrainian and Polish Students Youth Meetings focusing on research in geography, meteorology, geology, seismology, astronomy and biology.
Keywords: astronomical-meteorological observatory, Mount Pop-Ivan, restoration, Obserwatorium fund, research in the fields of geography, meteorology, geology, seismology, astronomy and biology.

УДК 796.5:613.96

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ТУРИЗМОМ НА ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ

Троценко В.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті, на основі систематизації та аналізу літературних даних, проведеного дослідження, визначена оздоровча цінність туризму та її вплив на показники рівня фізичного здоров'я підлітків. На сьогоднішній день, у законодавчих актах і нормативно-правових документах, поруч з актуальними проблемами, питаннями внутрішнього та міжнародного туризму, значне місце займають проблеми масового розвитку різноманітних видів оздоровчо-спортивного туризму та шляхи їх вирішення. Оздоровча цінність туризму визначається перебуванням в природних умовах, позитивній дії різноманітних природних факторів у сполученні з фізичною діяльністю. Саме природничі фактори у поєднанні з фізичними вправами, як свідчать науковці, є ефективними засобами зміцнення здоров'я та фізичного розвитку дитячого організму, які як найкраще знайшли своє поєднання у різноманітті форм туристсько-краєзнавчої роботи.
Ключові слова: туризм, здоров'я молодших підлітків.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день, у законодавчих актах і нормативно-правових документах, поруч з актуальними проблемами, питаннями внутрішнього та міжнародного туризму, значне місце займають проблеми масового розвитку різноманітних видів оздоровчо-спортивного туризму та шляхи їх вирішення.

Оздоровча цінність туризму визначається перебуванням в природних умовах, позитивній дії різноманітних природних факторів у сполученні з фізичною діяльністю. Все це сприяє повноцінному відпочинку, зміцненню здоров'я та загартовуванню організму. Регулярні заняття туризмом сприяють успішному розвитку таких цінних фізичних якостей та навичок: витривалість, сила, спритність, сміливість, наполегливість, вміння орієнтуватися на місцевості [5; 8].

Туризм має також великі виховні можливості. В поході під керівництвом інструктора турист учиться долати перешкоди, готувати їжу, рубати дрова, ставити намет, тощо. Все це створює сприятливий ґрунт для виховання трудових та вольових навичок. Похідне життя зближує туристів, часто дружба, що виникає в подорожі, залишається на довгі роки [2; 9].

Неабияка роль занять туризмом полягає в тому, що учасники походів, екскурсій та подорожей виконують нормативні вимоги, одержують спортивні розряди, здобувають інструкторські та суддівські навички. Походи потребують від туриста-спортсмена багатоденного тренування загальної та спеціальної фізичної підготовки і туристських навичок.

Мета статті. Обґрунтувати та визначити ефективність впливу занять туризмом на показники рівня фізичного здоров'я підлітків.

Виклад основного матеріалу. Рухова активність є невід'ємною частиною способу життя і поведінки підлітків. Саме вона має вагомий вплив на стан здоров'я та фізичний розвиток.

Активна рухова діяльність впливає на процеси росту і розвитку кісткової і м'язової тканини, внутрішніх органів і органів чуття, кори головного мозку, сприяє підвищенню захисних функцій організму, кількості лейкоцитів у крові і їх позитивного впливу, опірності організму до несприятливих умов навколишнього середовища [1]. Вона є своєрідним біологічним каталізатором, що стимулює протікання обмінних процесів в організмі підлітків. Найбільш доступними засобами підвищення рухової активності школярів є систематичне проведення туристсько-оздоровчих заходів.

Слід зауважити, що зниження рухової активності може бути причиною невротичного стану підлітків, який виражається в легкій збудливості, роздратованості, грубості, неадекватній реакції тощо.

Недостатній руховий режим призводить до затримки росту, а більш тривалий навіть до поступової атрофії м'язів, ожиріння та інших серйозних «недитячих» захворювань. Особливо це відображається на організмі підлітків.

У процесі власних досліджень нами було встановлено наявність певного взаємозв'язку між руховою активністю і станом здоров'я протягом навчального року.

Проведена оцінка рівня здоров'я хлопчиків шостих класів за методикою Г.Л. Апанасенка [1] свідчить про те, що як в контрольній, так і в експериментальній групах до 87% школярів мають низький та нижче за середній рівень здоров'я. Середній рівень мають до 9% учнів, а ті, кого відносять до вище за середній і високого рівня складають лише 4%. Розподіл учнів експериментальної та контрольної груп за рівнем фізичного здоров'я представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл хлопчиків шостих класів за рівнем фізичного здоров'я (%) за методикою Г.Л. Апанасенка

Рівень фізичного здоров'я	Кількість учнів (%)
Низький	55
Нижче середнього	32
Середній	9
Вище середнього	2
Високий	2

При цьому викликає тривогу той факт, що 11,0% учнів даного віку звільнені від уроків фізичної культури за станом здоров'я.

© Троценко В.В., 2018

Життєвий індекс у хлопчиків шостих класів досить високий (58,18±1,91 і 61,11±1,87). За даними Г.Л. Апанасенка [1] ще більше цей показник підвищується в старших класах і стабілізується на рівні 55,12±1,30 у.о.

Силовий індекс в учнів досліджуваних класів коливається від 40,61±1,44 до 41,87±1,02. Проте значущий коефіцієнт варіації говорить про наявність великої кількості показників, відмінних від середнього арифметичного. Різниця середньоарифметичних достовірна між низьким та нижче за середній рівнем здоров'я, а також низьким та середнім (для життєвого та силового індексів). Встановлено, що показник, який суттєво впливає на рівень здоров'я, є фізична роботоздатність. Від низького до середнього рівня здоров'я показники роботоздатність збільшуються. Про це говорить зменшення індексу Руф'є. Наші дані співпадають з думкою Г.Л. Апанасенка [1], який підкреслює, що найвищий показник індексу Руф'є спостерігається у віці 12 і 13 років, який припадає на період статевого дозрівання, а своєрідні морфофункціональні перебудови мають суттєвий вплив на рівень роботоздатності в цей віковий проміжок.

Результати дослідження показали, що показники обстежуваного контингенту хлопчиків відповідають даним літературних джерел за середньостатистичними значеннями морфофункціонального статусу, фізичної підготовленості і роботоздатності. Широкий діапазон індивідуальних коливань показників, які вивчалися у кожній віковій групі, пов'язаний з вираженою гетерохронністю фізичного розвитку підлітків і значним впливом спадкових факторів та факторів навколишнього середовища. Показники фізичного розвитку і фізичної підготовленості хлопчиків експериментальної та контрольної груп представлені в таблицях 2–4.

Для визначення частоти захворюваності підлітків ми використовували такі джерела інформації як, журнали відвідування навчальних занять, медичні довідки про звільнення від уроків фізкультури, результати масових оглядів, які проводяться в дитячих і підліткових медичних закладах. Провівши бесіди з медпрацівниками школи та проаналізувавши вище вказані документи отримали показники частоти захворюваності, які представлені в таблиці 5. Із загальної кількості учнів, які приймали участь у експерименті 22,0% мають різні нозологічні форми захворювання. Найбільш поширеними хронічними захворюваннями е хронічний гастрит, аденоїди II ступеня та гіпертрофія щитовидної залози. Дослідженням встановлено, що у середньому, кожний хлопець протягом року через хворобу пропускає від 6 до 12 днів. Кількість днів пропущених через хворобу у осіб, що мають: низький рівень здоров'я цей показник вищий і становить у середньому 18-20 днів на рік, нижче за середній – 15, середній – 10 днів. 50% – 80% хлопців хворіють від одного до трьох разів на рік і близько 10% більше чотирьох разів.

Таблиця 2

Показники фізичного розвитку учнів експериментальної і контрольної груп на початку та у кінці експерименту (M±m)

Групи, р	Довжина тіла (см)		Маса тіла (кг)		ОГК	
	початок експерим.	кінець експерим.	початок експерим.	кінець експерим.	початок експерим.	кінець експерим.
Експериментальна група (n=18)	151,0±1,8	156,0±2,1	42,4±0,8	50,03±0,9	75,4±0,9	78,4±1,1
Контрольна група (n=16)	152,2±2,0	156,8±2,1	43,1±0,7	51,0±0,9	76,0±0,8	79,6±1,3
р	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05

Таблиця 3

Показники фізичної підготовленості учнів експериментальної групи до початку і в кінці експерименту (M±m)

Етапи, р	Біг на 60 м (с)	Стрибок у довжину з місця (см)	Стрибок у гору (см)	Човниковий біг (см)
Початок експерименту	10,35±0,08	171,2±2,6	28,7±1,0	10,7±0,07
Кінець експерименту	9,76±0,07	176,4±2,8	31,4±1,2	10,4±0,06
р	<0,05	>0,05	<0,05	<0,05

Таблиця 4

Показники фізичної підготовленості учнів контрольної групи до початку і в кінці експерименту (M±m)

Етапи, р	Біг на 60 м (с)	Стрибок у довжину з місця (см)	Стрибок у гору (см)	Човниковий біг (см)
Початок експерименту	9,94±0,07	173,4±2,8	29,3±1,2	10,67±0,08
Кінець експерименту	9,88±0,07	176,2±3,1	33,6±1,4	10,51±0,09
р	>0,05	>0,05	<0,05	<0,05

Таблиця 5

Частота захворюваності хлопчиків експериментальної і контрольної груп (M±m)

Частота захворюваності	Експериментальна група (n=18)	Контрольна група (n=16)	Р
Кількість днів пропущено по хворобі	8,0±0,06	12±0,07	<0,05
Кількість захворювань	3,0±0,01	3,0±0,01	>0,05

Таблиця 6

Розподіл хлопчиків експериментальної і контрольної групи за рівнем фізичного здоров'я (%) за методикою Г.Л. Апанасенка

Рівень фізичного здоров'я	Експериментальна група (n=18)		Контрольна група (n=16)	
	Початок експерименту	Кінець експерименту	Початок експерименту	Кінець експерименту
Н	56	46	54	52
НС	32	30	32	33
СР	9	15	9	10
ВС	2	6	3	3
В	1	3	2	2

Отже, можна стверджувати, що учні шостих класів мають найбільшу схильність до різних захворювань. За даними Г.Л. Апанасенка [1] у них на 28% вища захворюваність і кількість пропущених днів через хворобу, майже у два рази більше повторних захворювань, ніж у хлопців старшого шкільного віку. Це свідчить про те, що в період статевого дозрівання опір організму підлітків несприятливим факторам навколишнього середовища знижений. Тому, для підлітків цього віку заняття фізичними вправами набувають особливого значення, як засіб зміцнення здоров'я.

Є багато випадків коли хлопці звертаються до лікаря під час занять. Поширеними скаргами є різні розлади шлунково-кишкового тракту, головна біль, кровотеча з носа. Математична обробка та аналіз отриманих результатів дали змогу встановити взаємозв'язок між показниками добової рухової активності, кількістю днів пропущених через хворобу та захворюваністю досліджуваних учнів (таблиця 5).

На перший погляд цей взаємозв'язок беззаперечний, але статистичний взаємозв'язок між цими показниками слабкий (rx = 0,22 – 0,31). За даними Т.Ю. Круцевич [7], тільки у хлопців 17 років відмічається суттєва кореляційна залежність між днями, пропущеними через хворобу й добовим індексом рухової активності (rx = 0,56). Фізіологічне обґрунтування цього явища, на наш погляд, необхідно шукати у вікових особливостях періоду статевого дозрівання.

Співставлення досліджуваних показників у хлопчиків експериментальної і контрольної груп за період педагогічного експерименту дозволяє стверджувати, що така масова і доступна форма фізичного виховання як туризм суттєво впливає на підвищення рівня рухової активності школярів, формує їх інтерес до занять фізичною культурою і зміцнює здоров'я. Так, із даних таблиці 6 бачимо, що за період педагогічного експерименту, тобто за навчальний рік, внаслідок систематичного проведення походів вихідного дня кількість учнів з низьким і нижче середнього рівнями фізичного здоров'я значно зменшилась (з 87% до 76%). За рахунок цього значно збільшилась кількість учнів з середнім і вище середнього рівнем фізичного здоров'я (з 4% до 21%). В учнів контрольної групи за цей же період, тобто за навчальний рік, ці показники змінилися несуттєво.

Звертає на себе увагу, що показники фізичного розвитку (табл. 2) як в контрольній, так і в експериментальній групах змінилися в межах вікових стандартів. Як на початку, так і в кінці експерименту показники фізичного розвитку в учнів експериментальної і контрольної груп суттєво не відрізнялися (у всіх випадках $p > 0,05$).

Зміна показників фізичної підготовленості в учнів експериментальної і контрольної груп за період експерименту представлена в таблицях 3–4. Хлопчики експериментальної групи внаслідок систематичної участі в походах вихідного дня і збільшення таким чином рухової активності за період педагогічного експерименту значно підвищили рівень своєї фізичної підготовленості. Так, результат з бігу на 60 метрів покращився близько 0,6 секунди, з човникового бігу – на 0,3 секунди, що має помітну практичну значущість і статистичну достовірність ($p < 0,05$). Результат стрибка в гору також помітно покращився ($p < 0,05$).

Поліпшення показників фізичної підготовленості в учнів контрольної групи також помітне, але менш значне. Результат з бігу на 60 метрів покращився тільки на 0,06 секунди ($p > 0,05$), а в човниковому бігу – на 0,16 секунди, що складає статистично значиму величину, але не має суттєвої практичної значущості, як в експериментальній групі.

Висновки та пропозиції. Аналіз науково-методичної літератури показав, що більшість сучасних школярів мають відхилення від норми, хворіють різними хронічними хворобами. Однією з головних причин цього є недостатня рухова активність дітей і підлітків. Використання туристичних походів, як найбільш дійових чинників системи фізичного виховання, є важливою умовою реалізації завдань оздоровлення учнів.

В цілому результати проведеного дослідження підкреслюють значимість і ефективність проведення туристичних походів зі школярами, що сприяє суттєвому підвищенню рівня їх фізичної підготовленості і зміцненню здоров'я.

Список літератури:

1. Апанасенко Г.Л. Физическое развитие детей и подростков / Г.Л. Апанасенко. – К.: Здоровье, 1985. – 80 с.
2. Бардин К.Б. Азбука туризма / К.Б. Бардин. – М.: ФИС; Просвещение, 1973. – 174 с.
3. Васильев И.В. В помощь организаторам и инструкторам туризма / И.В. Васильев. – М.: Профиздат, 1983. – 160 с.
4. Ганапольський В. Географічні аспекти туристської освіти / В. Ганапольський // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2002. – № 40. – С. 15–18.

5. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму: навч. метод. посіб. / В.Д. Дехтяр. – К: Наук. світ, 2002. – 201 с.
6. Зеленій С.М. Краєзнавча підготовка туриста / С.М. Зеленій. – К.: Здоров'я, 1972. – 102 с.
7. Круцевич Т.Ю. Научные исследования в массовой физической культуре / Т.Ю. Круцевич. – К.: Здоровье, 1985. – 116 с.
8. Пангелов Б.П. Оптимізація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.
9. Рубан В.Ю. Дитячий туризм як засіб підвищення рухової активності / В.Ю. Рубан // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк. – 2017. – № 1(37). – С. 72–76.

Троценко В.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ВЛИЯНИЕ ЗАНЯТИЙ ТУРИЗМОМ НА ПОКАЗАТЕЛИ УРОВНЯ ФИЗИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ПОДРОСТКОВ

Аннотация
В статье, на основе систематизации и анализа литературных данных, проведенного исследования, определена оздоровительная ценность туризма и его влияние на показатели уровня физического здоровья подростков. На сегодняшний день, в законодательных актах и нормативно-правовых документах, рядом с актуальными проблемами, вопросами внутреннего и международного туризма, значительное место занимают проблемы массового развития различных видов оздоровительно-спортивного туризма и пути их решения. Оздоровительная ценность туризма определяется пребыванием в природных условиях, положительном действии различных факторов природы в сочетании с физической деятельностью. Именно естественные факторы в сочетании с физическими упражнениями, как свидетельствуют ученые, являются эффективными средствами укрепления здоровья и физического развития детского организма, которые как нельзя лучше нашли свое сочетание в многообразии форм туристско-краеведческой работы.
Ключевые слова: туризм, здоровье младших подростков.

Trotsenko V.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

THE INFLUENCE OF TOURISM OCCUPATION ON THE INDICATORS OF PHYSICAL HEALTH OF TEENAGERS

Summary
In the article, on the basis of systematization and analysis of literature data, the research conducted, identified the health value of tourism and its impact on indicators of physical health of teenagers. Today, in the legislative acts and regulatory documents, along with the actual problems, issues of domestic and international tourism, the problems of the mass development of various types of health tourism and sports tourism take place and the ways of their solution occupy a significant place. The health value of tourism is determined by the presence in the natural environment, the positive effect of various natural factors in conjunction with physical activity. It is natural factors combined with physical exercises, as scientists say, are effective means of strengthening the health and physical development of the child's body, which are best found in a variety of forms of tourist-local lore work.
Keywords: tourism, younger teenagers' health, organism, younger teenagers.

УДК 911.3

МІСТА ЯК ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО (УРБАН) ТУРИЗМУ

Фастовець О.О.
Національний університет фізичного виховання та спорту України

У статті розкрито поняття міський (урбан) туризм. Визначено основні ознаки цього виду туризму. Складено рейтинг найпопулярніших міст серед іноземних відвідувачів та міст, що отримують найбільшу кількість валютних надходжень від туризму. Наведено показники, що характеризують міський туризм у м. Києві. Визначені напрями, які сприятимуть створенню позитивного туристичного іміджу міста.
Ключові слова: міський (урбан) туризм, туристичний імідж міста, бренд.

Постановка проблеми. Туризм має значний вплив на розвиток та економіку багатьох великих міст світу, змінюючи міські ландшафти, організацію. Експерти Організації Об'єднаних Націй прогнозують, що до 2050 року 70% населення світу буде урбанізовано і відповідно подорожувати буде до інших відмінних від свого постійного місця проживання міст – тобто в інші міста [6]. Міста на туристичному ринку виступають як окремі об'єкти туристичного попиту, тому традиційно популярним є міський туризм.

Аналіз останніх публікацій. Зазначимо, що наукове вивчення туризму у містах розпочалося у 80-х рр. XX ст., проте було фрагментарним. Результати досліджень міського туризму знайшли відображення в працях таких дослідників: Берг Л., Браун Е., Гаталяк О.М., Гладкий О.В., Глибовець В.Л., Лезер Г., Нешков М., Нойенфельдт Г., Писаревський М.І., Поколодна М.М., Смирнов І.Г. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте незважаючи на тривалість дослідження даної проблематики, однозначного тлумачення сутності та змісту цього поняття не склалося. Це обумовлено диференційованими підходами у різних країнах до визначення міста та туристичної діяльності. Тому, метою дослідження стало з'ясування ознак міського виду туризму, створення рейтингу найпопулярніших у туристів міст, а також визначення можливостей м. Києва на ринку урботуризму та подальших заходи формування позитивного туристичного іміджу столиці України.

Виклад основного матеріалу. Експерти Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) відносять до міського туризму поїздки, якщо метою подорожей туристів є міста або місця з великою густотою населення[6]. Тривалість таких поїздок як правило коротка (від одного до трьох днів), тому міський туризм тісно пов'язаний з ринком короткострокових турів.

У багатьох наукових дослідженнях з проблематики видів туризму, автори розглядають поняття «сільський» та «міський» туризм. У британському словнику з подорожей,туризму та гостинності С.Медліка (1993) під «міським туризмом (urbantourism) розуміють подорожі та візити з фокусом на міські напрямки. Швидко зростаюча форма туризму, метою якої є відвідання історичних та культурних пам'яток, а також шопінг та ділові поїздки» [7].

У словнику німецького дослідника Хартмута Лезера (1997 р.) міський туризм визначається як «короткострокове (зазвичай 1–4 дні) відвідування міста з наступних причин: а) інтерес до історії або культури; б) участь у подієвих заходах; в) придбання різноманітних товарів. Часто така подорож здійснюється у формі екскурсії на вихідних та може відбуватися як індивідуально, так і у групі; як організовано (через турфірми та з екскурсоводами), так і самодіяльно» [8].

Німецькі дослідники Генріх Нойенфельдт та Олаф Розе додають, що туристи також відвідувати місто як з особистих причин, так і через інші обставини [10]. Пізніше Даніель Клук та Крістіан Кестеркон (Великобританія) конкретизуючи визначення міського туризму, поклали у його основу відвідування міст з культурно-пізнавальною метою, подієвими та бізнесовими інтересами.

Болгарські науковці М. Нешков, С. Ракаджийска, Т. Дъбева в підручнику «Вступ до туризму» класифікують туризм за різними ознаками. Однією з них зазначено географічне розташування туристичного місця. Автори виділяють поряд з морським, річковим, озерним та гірським туризмом, також сільський і міський види туризму [4].

Вчені з Європейського інституту порівняльних міських досліджень (Euricur) (Роттердам, Нідерланди) Лео ван ден Берг та Ерік Браун у монографії «Міський туризм: ефективність і стратегії в восьми європейських містах» порівняли вплив туристичної діяльності на міста країн ЄС.

У Законі України «Про туризм» є такий вид туризму, як сільський, але відсутній міський. На думку Смирнова І.Г., що міський туризм – комплексний вид туризму, що базується на культурно-історичній та архітектурній спадщині міст, їхніх кліматичних та природних особливостях (які визначають можливості міст з лікувально-оздоровчого та рекреаційного туризму), високому рівні розвитку та глибокій диверсифікації суспільно-економічного життя та пропозиції суспільних та комерційних товарів та послуг (що зумовлює велику різноманітність надання у містах інформаційно-бізнесових, торговельних, розважальних, освітніх, комунікаційних послуг тощо) [5].

Необхідно відмітити, що правомірним є зауваження дослідника О.В. Гладкого, про те, що міський туризм має вужчу направленість та спрямований на задоволення переважно культурно-пізнавальних потреб туристів, пов'язаних із загальним універсально-комплексним ознайомленням із містом, його архітектурною та просторовою конфігурацією, планувальною структурою, історичною, етнічною та культурно-релігійною спадщиною.

© Фастовець О.О., 2018

Дослідники Ганич О., Гаталяк О. розглядають туризм у містах (урботуризм) як вид спеціалізованого туризму з культурно-пізнавальною, розважальною, діловою, лікувально-оздоровчою метою, що ґрунтується на комплексному використанні ресурсів міста [1, с. 53].

Туризм є сферою, що має значний вплив на величезну кількість секторів діяльності сучасного міста, як прямо так і опосередковано, що значно ускладнює поточне управління та планування розвитку міста, вирішення відповідних проблем та створення необхідної політики для адаптації і переходу до сталого розвитку та моделі державно-приватного співробітництва в середовищі міському туризму. Таким чином у сучасному світі міста є центрами розвитку туризму, і відповідно міське середовище неодмінно повинне володіти всім, що здатне підтримувати інтерес туриста: аттрактивність – здатність звертати на себе увагу; експресивність – особлива виразність; меморіальність – зв'язок з пам'ятними подіями, явищами, особистостями; унікальність – одиничність пам'яток; рідкість – раритетність. Локація, фести, культурна спадщина, їжа, туристичні об'єкти – це все складові міського туризму, і саме правильна промоція дає можливість будь якому місту стати цікавим для туристів та провідним за відвіданням. План стійкого розвитку міста передбачає розподіл отриманих від туризму прибутків на інноваційні проекти покращення міського середовища, а також збереження культурної спадщини та навколишнього середовища.

Виділяють перспективні напрями в розвитку міського туризму, які були представлені в Стамбульській декларації (2012 р.) по урбан-туризму: економічне стимулювання та розвиток міст; якість життя місцевих мешканців;взаємодія та розвиток шопінг-туризму і міського туризму; взаємодія та розвиток культурно-пізнавального та міського туризму; поєднання ділового та міського туризму [3].

В цілому в залежності від туристської спеціалізації розрізняють наступні види міських туристських центрів: центри культурно-пізнавального туризму, центри ділового туризму, центри туризму, міста-курорти, лікувальні центри і центри паломництва. Багато міст, головним чином великі, і мегаполіси є поліфункціональними. З точки зору організації існує два різновиди міських турів:стаціонарні тури – з перебуванням туристів в одному місті, туристському центрі;маршрутні тури – відвідання кількох міст і центрів пам'яток, вибудуване у вигляді маршруту подорожі. При організації маршрутних турів розробляється спеціальний графік відвідування запланованих пунктів. На місто або туристський центр виділяється від 1 до 3 днів в залежності від величини туристського центру і обсягу пам'яток. Найбільша кількість днів виділяється тільки на найбільші туристичні центри – столичні міста, такі як Париж, Рим, Лондон, Київ.

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають рівні можливості для розвитку міського (урбан) туризму. Особливо привертають увагу міжнародних туристів світові (глобальні) міста, що вирізняються високим ступенем ділової активності та політичним, економічним та культурним потенціалом. Про це свідчить рейтинг ТОП-20 найвідвідуваніших міст світу [9, с. 2] (таблиця 1).

Таблиця 1

Найвідвідуванішііноземними туристами міста та міста найбільших витрат у 2016 р. [9]

№	Місто	Країна	Чисельність відвідувачів млн.	№	Місто	Країна	Витрати відвідувачів млрд. дол.
1	Бангкок	Таїланд	21,47	1	Дубай	ОАЕ	31,3
2	Лондон	Велика Британія	19,88	2	Лондон	Велика Британія	19,76
3	Париж	Франція	18,03	3	Нью-Йорк	США	18,52
4	Дубай	ОАЕ	15,27	4	Бангкок	Таїланд	14,84
5	Нью-Йорк	США	12,75	5	Токіо	Японія	13,48
6	Сінгапур	Сінгапур	12,11	6	Париж	Франція	12,88
7	Куала-Лумпур	Малайзія	12,02	7	Сінгапур	Сінгапур	12,54
8	Стамбул	Туреччина	11,95	8	Сеул	Південна Корея	12,30
9	Токіо	Японія	11,7	9	Куала-Лумпур	Малайзія	11,34
10	Сеул	Південна Корея	10,2	10	Тайбей	Тайвань	9,6
11	Гонконг	Китай	8,37	11	Барселона	Іспанія	9,28
12	Барселона	Іспанія	8,2	12	Маямі	США	8,15
13	Амстердам	Нідерланди	8,0	13	Лос Анджелес	США	8,10
14	Мілан	Італія	7,65	14	Мадрид	Іспанія	8,02
15	Тайбей	Тайвань	7,35	15	Стамбул	Туреччина	7,54
16	Рим	Італія	7.12	16	Гонконг	Китай	6,54
17	Осака	Японія	7,02	17	Сідней	Австралія	6,40
18	Відень	Австрія	6,69	18	Сан-Франциско	США	5,95
19	Шанхай	Китай	6,12	19	Мюнхен	Німеччина	5,32
20	Прага	Чехія	5,81	20	Берлін	Німеччина	5,0

Необхідно зазначити, що на протязі останніх п'яти років триває постійна боротьба за першість між європейським Лондоном та азійським Бангкоком, які час від часу змінюють один одного на першій сходинці. Впевнено займають свої позиції у першій п'ятірці Париж та Дубай. Існує ще один показник оцінки ефективності міста як туристичної дестинації. Він полягає у врахуванні співвідношення кількості міжнародних відвідувань та чисельності населення міста. За цим показником однозначним лідером є Дубай – 5,7 відвідувачів на одного жителя у 2015 р. Інші популярні у міжнародних туристів міста світу мають значно нижчий показник відвідуваності через їх велике населення. Рейтинг міст за витратами міжнародних туристів має дещо інший вигляд, що обумовлено різницею у рівні життя в найпопулярніших туристичних дестинаціях світу. Першість має Дубай, друге місце посідає Лондон.

За останні роки чисельність туристів,які прибувають до м.Києва стабільно зростає. За даними 2016 р. м. Київ відвідало 1,2 млн. іноземних та 0,7 млн. внутрішніх туристів. У 2017 р місто відвідало 1,5 млн іноземців та біля 2,5 млн внутрішніх туристів. Згідно даних соціального дослідження більше половини іноземних відвідувачів та 70% українців планують своїх подорожі самостійно, користуючись послугами інтернет. Послугами туристичних фірм користуються мало, часто звертаються за допомогою до родичів та друзів. Частіше всього до столиці прибувають з Європи (52,6%), Азії (32,5%) Америка (8,2%), Африка (3,3%). Основний потік українських туристів до столиці прибуває з центральних регіонів –38,4%, із західних областей – 23,9%, а найменше зі сходу – 21% та півдня – 16,7%. Серед українських відвідувачів міста 57,6% становлять жінки, та 42,4% – чоловіки. Серед іноземних туристів до Києва прибувають в переважній більшості чоловіки (71,1% від загальної чисельності).

Іноземні туристи витрачають в середньому $150 на добу, а українські втричі менше (близько $50). Наші співвітчизники в основному проживають у друзів-знайомих, або у хостелах та готують їжу самі. Проте іноземні туристи надають перевагу готельним апартаментам та ресторанам. Зазначимо, що м.Київ входить до топ 10 бюджетних міст Європи.

За даними опитування, основною метою подорожей іноземних туристів є знайомство з пам'ятками історії та архітектури (72,1%), а також відвідання музеїв, виставок (44%), релігійні об'єкти (41,6%). В середньому в Києві туристи перебувають 3-5 діб. У ТОП-10 країн візитерів до Києва увійшли: Ізраїль, США, Німеччина. Білорусь, Туреччина, Великобританія, Азербайджан, Франція, Італія, Грузія. Згідно з очікуванням до 2020 р. чисельність іноземних відвідувачів має досягти 2 млн. Покращення позицій Києва у рейтингу популярних туристичних дестинацій обумовлює необхідність подальшого розвитку інфраструктури, і особливо для подієвого туризму. Зазначимо, що проведення «Євробачення-2017» у Києві дозволило залучити близько 20 тис. іноземців. Перспективними є фестивалі: як «Атлас Вікенд», «Гогольфест», Міжнародний кінофестиваль «Молодість», Київський півмарафон, Чемпіонат світу з хокею, Фестиваль вуличної їжі тощо. Також заплановано кілька проектів з реновації історичного центру Подолу та реконструкції Гідропарку, зокрема будівництво парку розваг подібного до Діснейленду, облаштування спортивно-рекреаційної та пляжної зони на Трухановому острові. У проекті «Концепції розвитку велосипедної інфраструктури в Києві» передбачено створення веломаршруту Ірпінь-Київ, створення системи громадського велопрокату. У напряму вдосконалення туристичної інфраструктури в Києві до 2020 р. заплановано: розпочати будівництво пішохідного мосту, що з'єднає дві туристичні зони – арку Дружби народі та Володимирську гірку; здійснити оновлення сучасними вагонами фунікулеру; оновлення Алеї художників та Пейзажної алеї; благоустрій 10 парків.

В бюджеті міста Києва на 2018 р. на розвиток туризму передбачено 50 млн. грн. Основними напрямами витрат стану: іміджева політика, вдосконалення туристичної інфраструктури (навігація, інформцентри). Також близько 250 тис. спрямують на створення талісману міста [11].

Театралізовані екскурсії, які стали справжнім трендом нинішнього туристичного сезону в Україні. Більшість великих туристичних міс України запровадили поодинокі приклади театралізованих екскурсій. Проект «Анімаційні театралізовані екскурсії став переможцем Пітчингу проектів, що проводила в Чернігові ГО «ВУМ» спільно з проектом «Активні Громадяни» Британської Ради в Україні. Наразі створено 4 тематичні анімаційні екскурсії визначними пам'ятками міста («Чернігів містичний», «Стежками козацької слави Чернігова», «Чернігів інтелігентний», «Літературний Чернігів: екскурс у 19 сторіччя»). Київ також потребує розширення пропозицій театралізованих екскурсій. Поки найбільш поширеними є театралізовані екскурсії в музеях.

Висновки і пропозиції. Отже, міський (урбо) туризм передбачає поїздки, коли метою подорожей туристів є міста або місця з великою густотою населення та базується на комплексному використанні ресурсів міста. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають можливості для розвитку міського (урбан) туризму. Перспективними напрямами в розвитку міського туризму є:економічне стимулювання та розвиток міст; якість життя місцевих мешканців;взаємодія та розвиток шопінг-туризму і міського туризму; взаємодія та розвиток культурно-пізнавального та міського туризму; поєднання ділового та міського туризму. Продовжує відбуватися формування Києва як туристичної дестинації, проте поки столиця України не входить і до ТОП-20 найпопулярніших місць у світі. План стійкого розвитку м. Києва передбачає розподіл отриманих від туризму прибутків на інноваційні проекти покращення міського середовища, а також збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. Покращення позицій Києва у рейтингу популярних туристичних дестинацій обумовлює необхідність подальшого розвитку інфраструктури. Київ потребує розширення пропозицій турпродукту, в т.ч. подієвого туризму.

Список літератури:

1. Гаталяк О., Ганич О. Теоретичні підходи до визначення поняття туризму в містах / О. Гаталяк, О. Ганич // Географія. Економіка і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали XI наукової конференції з міжнародною участю. – Львів, 2017. – С. 50–55.
2. Городской туризм [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.su/14_133333_gorodskoy-turizm.html.
3. Ліптуга І.Л. Прес-реліз 5-го Глобального Саміту з міського туризму директора департаменту туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України / І.Л. Ліптуга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mw.com.ua/?oid=17794&sid=13347.
4. Нешков М. Въведение в туризма / М. Нешков, С. Ракаджийска, Т. Дъбева и др. – Варна: Наука и икономика, 2007. – 299 с.
5. Смирнов І.Г. Брендинг міста у туризмі: концептуальні підходи / І.Г. Смирнов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id1680/.
6. Global Reporton City Tourism – Cities 2012 Project. – AM Reportnesix. – Madrid, 2012. – 53 p.
7. Dictionary of Travel. Tourismand Hospitality [Електронний ресурс] / Ed. S. Medlik. – London: Butterworth-HeinemannEtd. – 1993. – P. 43. – Режим доступу до ресурсу: www.mu.edu.et/iphc/images/Tourism/Dictionary_of_Travel_Tourism_Hospitality.pdf.
8. Hartmut L. Diercke Wőrtebuch Allgemeine Geographie / L. Hartmut. – 55 Munchen: Braunschweig, 1997. – 125 p.
9. MasterCard 2016. Global Destination Cities Index 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2016/09/FINAL-Global-Destination-Cities-Index-Report.pdf.
10. Neuenfeldt H., Rose O. Stadt tourismus als Wirtschaftsfaktorin Aachen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.geogr.uni–goettingen.de.
11. Сколько тратят туристи в Києве в сутки. Заголовок з екрану. – Режим доступу: https://biz.censor.net.ua/news/3047298/inostrantsy_v_kieve_tratyat_na_projivanie_do_200_v_sutki_infografika.

Фастовец О.А.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ГОРОДА КАК ЦЕНТРЫ РАЗВИТИЯ ГОРОДСКОГО (УРБАН) ТУРИЗМА

Аннотация
В статье рассмотрено понятие городской (урбан) туризм и его основные характеристики. Составлен рейтинг посещаемости самих популярних городов у иностранных туристов и городов, которые получают наибольшее количество валютных поступлений от туризма. Представлены основне параметры городского туризма в г. Киеве и направления, развитие которых способствует созданию позитивного туристического имиджа города.
Ключевые слова: городской (урбан) туризм, туристический имидж города.

Fastovets O.O.
National University of Physical Education and Sports of Ukraine

TOWNS AS CENTRES OF URBAN TOURISM DEVELOPMENT

Summary
The article reveals the concepts of urban tourism and its typical features. There has been designed the rating of the most popular towns among foreign visitors and the towns which get the greatest amount of currency income from tourism. The author analyses the indicators that characterize the urban tourism in Kyiv and activities that encourage the creation of the positive image of the town.
Keywords: urban tourism, tourist image of the town.

РОЗДІЛ 4
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ

УДК 796-053.67(034.2:084.122FlA)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНІМАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ МОЛОДІЖНОГО ТУРИЗМУ

Горбенко М.І., Лой Б.І.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті розглядаються проблеми пошуку і створення анімаційних програм. Виявлені особливості організаційно-технологічного забезпечення анімаційних програм для молодіжного туризму. Дані визначення дозвілля, молодіжний туризм, анімація.
Ключові слова: молодіжний туризм, анімація, дозвілля, тур, туристичний продукт.

Постановка проблеми. Організація дозвілля молоді істотно відрізняється від дозвілля інших вікових груп через її специфічні духовні і фізичні потреби, психологічні особливості. Молодих людей вабить все нове, невідоме. До специфічних рис молодості відноситься домінування у неї пошукової активності, зростання в них частки форм і способів проведення вільного часу, які поєднують розважальну, інформаційну частку з творчою, пізнавальною, екстремальною. Молодь активна, динамічна, звична до активного відпочинку.

Дозвілля – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких, задовольняються безпосередньо фізичні, психічні і духовні потреби в основному відновлювального характеру. На відміну від природної основи відновлення сил людини, дозвілля є специфічним, соціальним способом регенерації цих сил [4, с. 18].

У сфері дозвілля, особливо туристичного, молоді люди завжди шукають заняття, здатні компенсувати те, що вони не отримують у повсякденному житті. Для повноцінного відпочинку потрібен певний психологічний відхід від звичайної обстановки. Туризм, ніж будь-який з соціокультурних напрямів діяльності, дає можливість такого відходу. Цьому сприяє з одного боку зміна місця перебування, а значить – оточуючого середовища, середовища спілкування, з іншого – продумана, професійно організована анімаційна діяльність, що підвищує загальний тонус людини, повертає йому життєву рівновагу.

Вірно організовані анімаційні заходи корисні й тим, що вони майже завжди потребують кмітливості, творчої вигадки, винахідливості, дотепності. Притаманна багатьом ігровим заняттям колективна змагальність виховує цінне вміння погоджувати свої дії з партнерами, знаходити найбільш раціональні засоби подолання перешкод.

Проблема організацій дозвілля полягає в тому, що при організації молодіжних турів не приділяється належної уваги змістовному наповненню цієї частки програм, що робить відпочинок менш привабливим і змістовним або спонукає молодь самостійно організовувати своє дозвілля не завжди з користю для себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Молодіжний туризм – це один із соціально-культурних механізмів, за допомогою якого можуть бути створені умови для виникнення і розкриття людських здібностей і потреб, для експонування нових можливостей і способів їх використання в суспільному житті [7, с. 323].

Як підкреслюється в багатьох роботах, що відображають проблеми туризму, зокрема молодіжного, він поєднує в собі спонтанну активність молоді з планово організованою діяльністю установ туристсько-екскурсійного обслуговування. В даний час туризм є індустрією, яка розробляє і пропонує різноманітні типи екскурсій, маршрутів, турів і комплексів культурно-дозвільних послуг, використання яких повинне організовувати активність молоді, спрямовуючи їх на оздоровлення, соціально-санкціоновані форми розваг, виховання тощо.

Основною функцією туризму, із соціальної точки зору, можна визнати його відтворюючу функцію, спрямовану на відновлення сил, яка витрачається при виконанні певних виробничих і побутових функцій. При цьому відпочинок не обмежується його інертною формою з відновленням фізичних і психічних сил, а включає розваги, які забезпечують зміни характеру діяльності і навколишніх умов, активне пізнання нових явищ природи, культури тощо.

Справжнім контрастом повсякденного життя молодої людини, пов'язаного з нервовою напругою і одноманітністю, є зміна постійного місця проживання, навчання або роботи, перш за все це – переміщення, що забезпечує зміну обстановки і зміну звичного ритму життя – все це може надати туризм.

© Горбенко М.І., Лой Б.І., 2018

На думку Байлик С.І. туризм сьогодні – це переважно активний вид відпочинку що базується на зв'язках людини – природне середовище, з обов'язковою зміною середовища і типу життєдіяльності [2, с. 8].

Необхідно відзначити, що комплекс різноманітних потреб молоді, як специфічної групи може бути реалізований у культурно-дозвільній діяльності, здійснюваній туризмом.

Туристичний відпочинок займає у наш час важливе місце в дозвіллі молоді. Туризм, є багатоплановим видом дозвілля, який поєднує в собі різні важливі для молоді функції, може відігравати в житті молодих людей основну роль в процесі задоволення їх потреб. Підвищений інтерес молоді до туризму, пояснюється відсутністю в ньому повчальності, можливістю реалізувати соціально-культурний потенціал у сприятливій соціально-психологічній атмосфері. Дослідження показали, що на думку молодих людей в туризмі, як правило, відсутня парадність, формалізм і заорганізованість, в туристичній діяльності оптимально поєднуються масові і камерні форми роботи. Інтерес молоді до різних видів туризму пояснюється тим, що кожна окрема людина може вибрати для себе той вид туристичної діяльності, який найбільше може задовольнити її інтереси.

Формування цілей статті. Сфера туризму надає молодій людині велику свободу вибору. Створює сприятливі умови для формування особистості, що іноді важко зробити в учбовому закладі чи на виробництві.

Відпочинок, дозвілля, розваги, як і праця, є невід'ємними складовими життєдіяльності людини. Розважаючись, людина чи група людей, задовольняють свої духовні потреби, оцінюють свої можливості. Відпочивати та розважатися можна як у природному так і в штучному середовищі. Створення відповідних умов для цього і є завданням індустрії розваг. Індустрія розваг – це молода галузь, яка формує і розвиває особистість, впливає на виховання, формування оптимістичного настрою, відпочинок, культурний розвиток людини тощо.

Мета дослідження: виявити особливості організаційно-технологічного забезпечення анімаційних програм для молодіжного туризму.

Виклад основного матеріалу. В даний час нові тенденції способу життя молоді в значній мірі впливають на вибір форм проведення відпочинку. Такі чинники як демографічні особливості молоді, їх індивідуальний і груповий інтерес, відношення до проведення дозвілля і вільного часу, змінили характер молодіжного попиту і привели до створення нового виду відпочинку молодих людей, молодіжного туризму.

Дослідження показали, що інтерес молоді до різного виду туризму пояснюється тим, що тут кожна окрема людина може вибрати для себе ту область туристичної діяльності, у якій в значній мірі можуть задовольнити її інтереси. Такі види туризму, як спортивний і пізнавальний є найбільш притаманним цій віковій категорії. У спортивному туризмі переважає атмосфера взаємодопомоги і оптимізму, які так необхідні у молодому віці.

Популярність такого відпочинку пов'язана з формуванням і реалізацією таких програм дозвілля (анімаційних програм), які б відволікали відпочиваючого від життєвих повсякденних проблем, здійснювали його емоційну розрядку, стаючи не тільки засобом позбавлення від втоми, але і засобом нейтралізації негативних сторін повсякденного життя.

У світовій практиці туристичного бізнесу та індустрії гостинності сукупність послуг по забезпеченню потреб туристів рекреантів в активних, одухотворених формах відпочинку називається анімацією в туризмі.

Анімація в туризмі – порівняно нове поняття, хоч термін «анімація» існує ще з часів Стародавнього Риму (у перекладі з латини «anima» – душа, «animato» – збуджено, жваво, «animatio» – одухотвореність).

Слід зазначити, що анімаційна діяльність є важливою складовою рекреації, тобто процесу відновлення фізичних і духовних сил організму. Цей процес відбувається в організмі будь-якого туриста, незалежно від того, яким видом туризму він займається, але деякі види туризму за своєю сутністю вже є рекреаційно-анімаційними (активні форми), інші ж потребують створення анімаційної складової в загальному комплексі рекреаційно-туристичних послуг.

З трьох головних рекреаційних функцій (лікувальної, оздоровчої і пізнавальної) туристська анімація покликана виконувати прямим чином дві – спортивно-оздоровчу і пізнавальну. Непрямим чином за відповідних умов виконується і лікувальна функція.

У практиці анімаційної справи для цільового конструювання анімаційних програм є важливими такі функції туристської анімації:

– адаптаційну, що дозволяє перейти від повсякденної обстановки до відпочинку;

– компенсаційну, що звільняє людину від фізичної і психічної втоми повсякденного життя;

– стабілізуючу, що утворює позитивні емоції і стимулює психічну стабільність;

– оздоровчу, спрямовану на відновлення фізичних сил людини, ослаблених у повсякденному трудовому житті;

– інформаційну, що дозволяє отримати нову інформацію про країну, регіон, людей, тощо;

– освітню, що дозволяє придбати і закріпити в результаті яскравих вражень нові знання про навколишній світ;

– удосконалювальну, яка приносить інтелектуальне і фізичне удосконалення;

– рекламну, яка дає можливість через анімаційні програму, зробити туриста носієм реклами про країну, регіон, тур комплекс, готелі, турфірму [2, с. 12–13].

Така різноманітність функцій туристської анімації зумовила і різноманіття видів анімаційної діяльності, а також і великий різновид анімаційних програм і заходів. Усі підсистеми складають систему технології, яка служить основою для функціонування анімаційної служби.

Технологічний процес створення анімаційних програм включає наступні елементи:

– об'єкт діяльності – обслуговувані туристи, населення (групи і окремі особи);

– суб'єкт діяльності – керівник, фахівець анімаційної служби;

– власне анімаційна діяльність із всіма її компонентами – процес взаємодії суб'єкта і об'єкта.

Туристська анімація – це туристська послуга, при наданні якої, турист залучається до активної дії. При підготовці анімаційних програм враховуються такі особливості туристів, як стать, вік, національність, а також активність участі туристів.

Туристську анімацію розділяють на три основні типи по важливості, пріоритетності і об'єму анімаційних програм у загальній програмі подорожі:

Перший тип. Анімаційні туристські маршрути – цільові туристичні тури з вирішенням однієї анімаційної програми, або без безперервний анімаційних процес, розгорнений в просторі у формі подорожі, переїзду від однієї анімаційної послуги у (програми) до іншої, які надаються в різних географічних пунктах. До таких анімаційних програм відносяться: культурно-пізнавальні і тематичні, фольклорні і літературні, музичні і театральні, наукові і фестивальні, карнавальні і спортивні.

Другий тип. Додаткові анімаційні послуги в технологічних перервах – програми, призначені для (підтримки) основних туристських послуг, обумовлених в тур пакеті, і діючих обставинах, обумовлених переїздами, затримками в дорозі і у випадках негоди (при організації спортивних і самодіяльних турів, на пляжних курортах) тощо.

Третій тип. Готельна анімація – комплексна рекреаційна послуга, основою якої є особисті людські контакти тур аніматора з туристом і сумісні їх участі у розвагах, пропонованих анімаційною програмою тур комплексу.

З погляду системного підходу туристська анімація – це задоволення специфічних туристських потреб у спілкуванні, русі, культурі, творчості, приємному спілкуванні, розвазі. Усі ці потреби властиві подорожуючим, отже, в туризмі просто необхідні наступні види анімації, що задовольняють такі їх потреби:

– анімація в русі – задовольняє потребу людини в русі, що поєднується із задоволенням і приємними переживаннями;

– анімація через переживання, задовольняє потребу у відчутті нового, невідомого, несподіваного при спілкуванні, відкриттях, а також при подоланні труднощів;

– культурна анімація – задовольняє потребу туристів у духовному розвитку особистості через її залучення до її культурно-історичних пам'яток і сучасних зразків культури країни, регіону, народу, нації;

– творча анімація – задовольняє потребу людей у творчості, демонстрації своїх творчих здібностей і встановленні контактів із близькими по духу людьми через сумісну творчість;

– анімація через спілкування – задовольняє потреби в спілкуванні з новими, цікавими людьми, у відкритті внутрішнього світу і пізнанні себе через спілкування.

Дійові анімаційні програми як правило носять комплексний характер, а перераховані види анімації є базовими елементами цих програм.

Види анімаційних послуг, як складові елементи інноваційних програм.

Спортивні анімаційні програми призначені для туристів, які захоплюються тим чи іншим видом спорту і приїхали в спортивно-туристський комплекс для занять спортом по певній системі тренувань у поєднанні з відпочинком.

Спортивно-оздоровчі програми відрізняються від спортивних тим, що вони розраховані на туристів, любителів спорту та активного відпочинку, для яких тур комплекс – це єдине місце і можливість відновлення сил і здоров'я через активні фізичні навантаження в умовах чистої природи і чистого повітря.

Спортивно-розважальні програми орієнтовані на туристів будь-якого віку. Вони будуються на залучення туристів в активний рух через привабливі, захоплюючі, веселі конкурси та нешкідливі змагання.

Культурно-пізнавальні анімаційні програми тур комплексу будуються на залученні туриста до культурно-історичних і духовних цінностей нації, країни, місцевого населення і включають: відвідування музеїв, театрів, кінотеатрів, художніх галерей, парків, виставок, концертів. Деякі з цих програм залежні від платоспроможності туристів, рівня їх інтелектуального розвитку.

Пригодницько-ігрові анімаційні програми будуються на дотику туриста з цікавим, хвилюючим, незвичним, (наприклад, участь у рольових іграх та конкурсах, відвідування печер, піратської вилазки, вечори народних переказів і легенд, нічному поході, тематичному пікніку). Ці програми мають попит незалежно від статі, національності, освіти відпочиваючих.

Аматорські (творчо-трудові) анімаційні програми будуються на залученні туристів до творчості, змагання у виготовленні місцевих виробів, що викладає у них інтерес до національних особливостей місцевого населення. Форми проведення цих програм можуть бути найрізноманітнішими: аукціон виробів з природних матеріалів, конкурс аматорської фотографії, виставка піщаної скульптури, фестиваль аматорських віршів та пісень.

Видовищно-розважальні анімаційні програми включають святкові заходи, конкурси, фестивалі, карнавали, тематичні дні, ярмарки, дискотеки, танцювальні вечори.

Анімаційні програми одночасно з чисто розважальними заходами включають різноманітні спортивні ігри, вправи і змагання. Таке поєднання робить ці програми більш насиченими і корисними для зміцнення відновлення здоров'я тому взаємозв'язок туристської анімації і спорту найчастіше досягається найбільший відновно-оздоровчий ефект.

Усі елементи функціонування технологічного процесу знаходяться в єдності взаємодій і утворюють єдину систему. Головний елемент цієї системи – об'єкт діяльності, люди (туристи, гості, відпочиваючі). Все призначено для задоволення їх духовних і фізичних потреб. Тому фахівця-аніматорам треба знати ці потреби, вивчати аудиторію, настрої, інтереси і запити молоді. Без знання людей важко розраховувати на досягнення бажаного результату і на підвищення ефективності інтелектуальної та емоційної дії на аудиторію.

Узагальнюючи вищевикладене, приходимо до висновку, що молодіжний туризм, будучи однією з форм молодіжного дозвілля, має велике значення в житті молодої людини, оскільки він направлений на відновлення фізичних і психічних сил, задовольняє потреби молодої людини в спілкуванні, розвагах, активному і рухомому відпочинку.

Висновки. Глобальне зростання і розвиток туризму в усьому світі має великий вплив на зміст і організацію професійної туристичної освіти. За оцінками фахівців в даний час включення інноваційних програм, культурно-пізнавального, спортивно-туристського, розважального характеру у зміст туристичних маршрутів і поїздок, в роботу готелів підвищує їхній престиж і затребуваність на ринку туристичних послуг.

Для втілення анімаційних програм в ряді українських вищих навчальних закладів в рамках підготовки фахівців туризму активно впроваджують в навчальний процес спеціальні курси (Ужгородський національний університет – «Анімаційні послуги в туризмі», Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича – «Організація анімаційних послуг в туризмі», Київський національний університет культури і мистецтв – «Організація дозвілля», МАУП – «Організація анімаційних послуг», Дніпропетровський університет економіки і права – «Організація екскурсійних послуг та дозвілля туристів», Харківська національна академія міського господарства – «Організація екскурсійних послуг та дозвілля туристів», Тернопільський національний університет – «Організація анімаційних послуг в туризмі»).

Подальша робота може бути спрямована на визначення і розробку програм підготовки фахівців із туристичної анімації.

Список літератури:

1. Агєєва І.С. Можливості використання анімаційних програм в туризмі // Молодий учений. – 2012. – № 6. – С. 123–125.
2. Байлик С.І., Кравець О.М. Організація анімаційних послуг в туризмі. Навч. посібник. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 197 с.
3. Килимистий С.М. Анімація в туризмі: Навч. посібник / С.М. Килимистий. – К.: Видавництво ФПУ, 2007. – 188 с.
4. Конспект-лекцій з дисципліни «Організація анімаційних послуг в туризмі» / Гарбера Ольга Євгенівна. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 78 с.
5. Скрипченко І.Т. Українсько-російсько-англійський термінологічний словник довідник з туризму для майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / І.Т. Скрипченко. – Дніпропетровськ: ПФ «Стандартсервіс», 2014. – 163 с.
6. Скрипченко І.Т. Туристична анімація як складова професійної підготовки фахівців до роботи у сфері дитячо-юнацького туризму (Здоров'я, спорт, реабілітація) Харківський нац. пед. університет імені Г.С. Сковороди, Т. 2. – № 4. – 2016.
7. Шарій В.П. Організаційно-технологічні особливості анімаційних програм для молодіжного туризму / В.П. Шарій, Г.О. Литовченко, Н.О. Шара // Вісник Чернігівського держ. пед. університету. Серія: (Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт). – Чернігів, 2007 – № 44 – С. 323–326.

Горбенко Н.И., Лой Б.И.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ОРГАНИЗАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНИМАЦИОННЫХ ПРОГРАММ ДЛЯ МОЛОДЕЖНОГО ТУРИЗМА

Аннотация
В статье рассматриваются проблемы поиска и создания анимационных программ в молодежном туризме. Выявлены особенности организационно-технологического обеспечения анимационных программ для молодежного туризма. Даны определения досуга, молодежный туризм, анимация.
Ключевые слова: молодежный туризм, анимация, досуг, тур, туристический продукт.

Gorbenko N.I., Loy B.I.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

ORGANIZATIONAL AND TECHNOLOGICAL FEATURES OF ANIMATION PROGRAMS FOR YOUTH TOURISM

Summary
The article deals with the problems of the search and creation of animation programs. The features of organizational and technological provision of animation programs for youth tourism are revealed. Data of definition of leisure, youth tourism, animation.
Keywords: youth tourism, animation, leisure, tour, tourist product.

УДК 796.015.62-055.1

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ АКТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Круцевич Т.Ю., Андрєєва О.В., Благій О.Л., Садовський О.О.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

У статті з урахуванням сучасного етапу розвитку галузевих наукових знань та на основі комплексного аналізу понятійно-категоріального апарату рекреації уточнено трактування поняття «рекреаційна культура», як складової фізичної культури. Здійснено систематизацію рекреаційних потреб студентської молоді. Розроблено та обґрунтовано структуру і зміст технології формування рекреаційної культури студентської молоді та визначено й опрацьовано організаційно-методичні умови її реалізації у вищому навчальному закладі засобами оздоровчо-рекреаційної рухової активності. Доведено ефективність застосування технології формування рекреаційної культури студентської молоді з огляду позитивного впливу на показники фізичного стану, теоретичної підготовленості, обсягу рухової активності, організацію корисного дозвілля та активного відпочинку, рівня рекреаційної культури.
Ключові слова: рекреаційна культура, студенти, фізичне виховання, вільний час, дозвілля.

Постановка проблеми. Студентський вік – це специфічний стан становлення особистості, пов'язаний із стадією розквіту її фізичних та духовних можливостей, адже в цьому віці відбувається інтенсивна соціалізація особистості та розуміння вагомості свого інтелектуального та фізичного розвитку, як передумови успішної фахової підготовки до майбутньої творчої праці й щасливого особистого життя. Як стверджують автори [12, с. 79; 18, с. 8 та ін.] саме у вищій школі необхідно залучати студентів не тільки до регламентованихрозкладом занять, а й формувати у них культуру дозвілля. Загальна культура, рівень розвитку молодої людини розкриваються у вмінні використовувати свій вільний час.

Як засвідчують науковці [9, с. 147; 13, с. 28] актуальність проблеми формування рекреаційної культури молоді зумовлена також рядом суперечностей між потребою суспільства у поглибленні культури дозвілля студентів і відсутністю системи науково-методичної підтримки формування такої культури у процесі фізичного виховання; потребою молоді у самоствердженні, спілкуванні, творчій самореалізації та невмінням раціонально використовувати для цього вільний час; значним потенціалом засобів фізичної рекреації у вихованні рекреаційної культури студентів і обмеженим їх використанням у вільний час. Недостатня наукова розробленість зазначеної проблеми викликає необхідність її глибокого і послідовного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури свідчить, що у сучасних дослідженнях недостатньо уваги приділено рекреаційній культурі студентської молоді. Вивчення стану питання показало, що дослідниками рекреаційна культура розглядається як добровільна рухова активність з використанням фізичних вправ, спрямованих на поліпшення психофізіологічної працездатності, розвага і різнобічне вдосконалення особистості студентів в процесі професійної підготовки [19], як одна з функцій культури, пов'язана з відновленням людиною своїх духовних сил, оновленням і приведенням в норму свого духовного потенціалу, проведенням своєрідної «профілактики» духовного стану, як результат підтримки і відновлення здоров'я, як феномен загальної культури, що відображає спосіб організації та змістовну наповненість вільного часу з метою всебічного розвитку особистості студента та вираження своєї сутності як освіченість, фізична підготовленість та удосконалення особистості, відображені у здоровому способі життя [7, с. 220]. Окремим питанням формування культури дозвілля приділяли увагу О. Бойко [6, с. 124], С. Пішун [13, с. 87], К. Сергієнко [14, с. 16] та інші науковці.

Водночас встановлено, що у науковій літературі недостатньо дослідженим залишається питання формування і розвитку рекреаційної культури студентської молоді у сучасних умовах.

Мета статті. Виявити проблеми та обґрунтувати підходи щодо формування рекреаційної культури студентської молоді в умовах активного дозвілля.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення теоретичних положень щодо визначення сучасного змісту поняття «рекреаційна культура» дозволило нам на основі доповнення наявних трактувань представити власне визначення «рекреаційна культура – сукупність засвоєних форм людської поведінки, надбаних знань і видів рухової діяльності, орієнтованих на задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у вільний час за допомогою використання засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності».

Розглядаючи оздоровчо-рекреаційну діяльність, слід відмітити, що існує декілька методологічних підходів до розкриття її сутності: діяльність, спрямована на оптимізацію оперативної працездатності, підтримка і відновлення життєвих сил; активне дозвілля, відпочинок у вільний час, розваги; засіб набуття і реалізації життєвих цінностей. Сутність формування рекреаційної культури студентської молоді полягає у створенні таких умов у фізкультурно-освітньому процесі, за яких студент стає її суб'єктом, здатним розробляти і реалізувати власні програми оздоровчо-рекреаційної діяльності. Процес формування рекреаційної культури студентської молоді повинен здійснюватися на основі взаємодії педагогічної та соціальної систем, які забезпечують всебічний розвиток особистості, формування усвідомленої потреби в активному способі життя, задоволенні потреби студентів у зміцненні і збе-

© Круцевич Т.Ю., Андрєєва О.В., Благій О.Л., Садовський О.О., 2018

реженні здоров'я, рухової активності, раціональному відпочинку і розвагах, творчому розвитку і спілкуванні. Для підвищення рухової активності студентів мають бути враховані їх переваги у виборі форм, видів, змісту і організації оздоровчо-рекреаційної діяльності.

У фаховій літературі представлено три підходи до визначення рекреаційної культури: аксіологічний (розглядає рекреаційну культуру як форму її нормативно-ціннісної регуляції та матеріально-технічного забезпечення, змістовну наповненість вільної життєдіяльності); акмеологічний (розглядає культуру дозвілля як прагнення людини виразити свою сутність, розкрити соціальну активність, що сприяє всебічному розвитку особистості; спосіб реалізації та збагачення основних сутнісних сил людини у процесі вільно обраної діяльності); адаптивний (культура дозвілля розглядається як спосіб організації дозвілля, спосіб опанування творчим потенціалом вільного часу).

Ми згодні з твердженням С. Пішуна [17, с. 86], що для дослідження проблеми формування рекреаційної культури надзвичайно важливою є мотиваційна діяльність молоді. Щоб мотивувати свою діяльність, особистість повинна визначити предмет своєї потреби або уявити його у вигляді якогось суб'єктивного образу, мети, котрі необхідно задовольнити. Тому нами досліджувалася мотивація студентів. Результати анкетування засвідчили, що провідними мотивами до оздоровчо-рекреаційної рухової активності студентської молоді виступають такі, як задоволення від руху (8,56 балів); позитивні емоції (8,37 балів); спілкування (8,14 балів); самовдосконалення (7,86 балів); домінування (7,63 бали), ігри та розваги (7,58 балів), самовдосконалення (7,37 балів); звички (7,17 балів). Отримані нами дані кореспондуються з результатами досліджень О.В. Андрєєвої, У.М. Катерини, О.О. Садовського [2], О.Л. Благій, М.Ю. Ячнюка [8].

В основі суспільно значущих мотивів лежать види діяльності, які забезпечують самовдосконалення людини. До основних мотивів участі в рекреаційній діяльності ми віднесли: мотиви, пов'язані з прагненням до самореалізації в конкретній діяльності (прагнення на практиці проявити свої здібності); мотиви, переважно пов'язані з рекреаційною спрямованістю (прагнення відпочити після напруженої праці, навчання, змістовно і цікаво провести вільний час); мотиви, переважно пов'язані з реалізацією комунікативних інтересів (прагнення духовно збагатитися від спілкування з цікавими людьми); мотиви, переважно пов'язані з предметно-споглядацькою спрямованістю; престижні мотиви (прагнення досягти визнання, успіху); мотиви, пов'язані з прагненням людини перенести елементи творчості в сферу дозвілля; мотиви, пов'язані з прагненням бути схожим на інших (мода, наслідування).

Нашими дослідженнями встановлено, що привабливими видами рухової активності для студентської молоді є засоби спортивної анімації. Узагальнення теоретичного матеріалу свідчить, що анімація є одним з найбільш перспективних видів роботи з населенням, оскільки, носить багатосторонній характер, який відповідає широкому колу потреб, інтересів та запитів людей. Основне призначенням будь-якої анімації, у тому числі спортивної, – пожвавити процес дозвілля, оновити поведінку і погляди людей, залучити якомога більше населення до корисного відпочинку, забезпечити при цьому максимум позитивних емоцій, сприяти відновленню втрачених кондицій та самовдосконаленню. Окрім цього, анімація спрямована на всебічний розвиток особистості (соціальний, духовний, фізичний), підвищує внутрішній потенціал особистості, необхідний для подолання негативних проявів та сприяє особистісному удосконаленню [8, с. 56]. Спортивна анімація включає в себе одночасно розважальні заходи та різноманітні спортивні та рухливі ігри, вправи та змагання, що робить програми цікавими та корисними для формування рекреаційної культури, підвищення рівня здоров'я.

Як стверджують автори [6; 16] наслідком нераціонального використання вільного часу студентами є невпорядкованість їх життєдіяльності, яка відображається в таких компонентах як несвоєчасний прийом їжі, систематичне недосипання, виконання домашніх завдань в час призначений для сну, низька тривалість перебування на свіжому повітрі, наявність шкідливих звичок, що в свою чергу неминуче призводить до зниження рівня здоров'я молоді. Зазначені положення були враховані нами при розробці технології формування рекреаційної культури студентської молоді.

Аналіз рухової активності досліджуваного контингенту свідчить, загалом, про низький її рівень. Результати наших досліджень корелюють з даними отриманими європейськими дослідниками, які свідчать про те, що основними мотивами до занять руховою активністю є: задоволення, бажання бути у формі, дух суперництва, інтерес [23; 24; 25 та ін.]. Стримуючими факторами до занять фізичною активністю були фактори пов'язані з навчанням (виконання самостійної роботи, відсутність часу). Сучасна студентська молодь зацікавлена в участі у руховій активності під час дозвілля, якщо остання передбачає відпочинок у компанії однолітків у місцях відпочинку (парки, нічні клуби, рекреаційні центри). Рекреаційні центри мають великий вплив на формування загального відношення студентів до фізичної культури загалом. Опитування американських студентів показало, що студенти, які регулярно відвідують рекреаційний центр у вільний від навчання час, активно беруть участь у спортивній діяльності університету, в той час як студенти, які не відвідують рекреаційний центр, зовсім не зацікавлені в навчальному процесі та діяльності у вищому навчальному закладі [26]. Крім цього останні більш схильні до шкідливих для здоров'я звичок (куріння, вживання алкоголю тощо) та ведуть пасивний спосіб життя.

Нами досліджувалися питання оцінки рівня рекреаційної культури студентської молоді. Ми підтримуємо думку більшості науковців щодо включення до структури рекреаційної культури студентської молоді декількох компонентів: мотиваційно-особистісний компонент (рівень сформованості мотиваційно-потребової сфери); інтелектуальний компонент (рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок самостійно використовувати засоби фізичної культури і спорту); особистісно-діяльнісний компонент (рівень фізичної кондиції).

Для кількісної оцінки рекреаційної культури нами був використаний підхід, запропонований роботі О.А. Томенка [19, с. 14], на основі якого розроблена та обґрунтована інтегральна оцінка. Для використання в умовах навчального процесу з фізичного виховання студентської молоді та в процесі самостійних занять фізичними вправами нами запропоновано експрес-індекс оцінювання рекреаційної культури. До його змісту були включені найбільш зручні для підрахунку і використання показники, які можуть бути визначені шляхом анкетування: обсяг добової рухової активності високого або середнього рівня (в годинах), рівень теоретичної підготовленості, рівень фізичної працездатності (за пробою Руф'є), кількість самостійних занять фізичними вправами, свідома потреба в заняттях фізичною культурою, яка прямо характеризує аксіологічну складову рекреаційної культури.

За розробленим алгоритмом оцінки визначено показник рівня сформованості рекреаційної культури студентської молоді. Встановлено, що більшість студентів мають низький рівень рекреаційної культури.

Незважаючи на наявність численних наукових здобутків у сфері оздоровчо-рекреаційної рухової активності [6; 15 та ін.], залишаються не вирішеними питання щодо формування рекреаційної культури студентської молоді у процесі позанавчальних занять з фізичного виховання.

На сьогоднішній день технологічний підхід до різних видів діяльності став розглядатися як один з найактуальніших і в рекреаційно-оздоровчій сфері [6]. Дослідженнями встановлено ефективність його впровадження у процес фізичного виховання молодших школярів [21], практику роботи літніх оздоровчих таборів з дітьми середнього шкільного віку (11-14 років) [3], процес позаурочної фізкультурно-оздоровчої та рекреаційної діяльності школярів старших класів [5], процес фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів [13]. Тому нами були вивчені передумови розробки технології формування рекреаційної культури студентської молоді у процесі фізичного виховання.

До основних передумов розробки нами віднесено соціально-психологічні, що включають ціннісні орієнтації студентів, їх мотивацію до оздоровчо-рекреаційних занять, особливості вільночасової діяльності, та організаційні, що містять рівень залучення молоді до оздоровчо-рекреаційної рухової активності, відношення студентів до організації занять з фізичного виховання, рівень теоретичних знань і практичних умінь, особливості програмно-методичного забезпечення процесу фізичного виховання у навчальному закладі тощо.

З метою перевірки необхідності та доцільності впровадження в процес фізичного виховання вищих навчальних закладів технології формування рекреаційної культури студентської молоді було проведено експертне опитування викладачів фізичного виховання ВНЗ міста Києва. Була виявлена думка експертів щодо необхідності та етапів впровадження означеної технології, виявлені основні критерії ефективності технології формування рекреаційної культури студентської молоді, проблеми і недоліки розробки та впровадження існуючих технологій формування культури дозвілля та вільного часу, а також визначені пріоритетні види рекреації, які слід включати до технології. Більшість експертів вважають за доцільне впровадження в процес фізичного виховання зазначених технологій.

На основі отриманих у констатувальному експерименті даних, визначених передумов, експертного оцінювання доцільності створення технології розроблено, обґрунтовано та запроваджено структуру та зміст технології формування рекреаційної культури студентської молоді, яка містить мету, завдання, принципи, етапи реалізації, програма з використанням засобів спортивної анімації, форми організації, засоби, критерії ефективності.

При розробці технології формування рекреаційної культури студентської молоді, окрім загальновизнаних, також були враховані підходи Л.Р. Щур [22], С.М. Футорного [20] щодо теоретичного обґрунтування технології формування навичок здорового способу життя, яка дає змогу в умовах навчальних та самостійних занять фізичним вихованням впливати на процес формування навичок здорового способу життя студентів.

Практичною складовою технології формування рекреаційної культури студентської молоді виступила програма, з використанням засобів спортивної анімації та рекреаційних ігор.

Програма включала теоретичний та практичний блоки та містила інформацію про особливості організації позанавчальних занять з фізичного виховання, питання контролю та самоконтролю показників фізичного стану студентів в процесі занять оздоровчо-рекреаційною руховою активністю, використання інноваційних засобів організації занять під час активного дозвілля, нормування фізичних навантажень в процесі таких занять.

Також доведено доцільність та необхідність використання інноваційних засобів рухової активності та форм організації позанавчальних занять при розробці подібних програм, що суттєво впливає на підвищення мотивації молоді до участі у таких програмах. Так, нами розширено та доповнено наявні розробки науковців щодо актуальності застосування інтерактивних методів підвищення рівня теоретичних знань. Для підвищення якості навчального процесу з теоретико-методичної підготовки студентів нами використовувались наступні інтерактивні методи навчання: інформаційні повідомлення, «мозковий штурм», інтерактивні презентації, міні-лекції, запитання та відповіді, дебати на задану тем.

Оцінка ефективності запропонованої технології формування рекреаційної культури студентів здійснювалася у процесі педагогічного експерименту, тривалість якого склала один навчальний рік.

Проведений педагогічний експеримент дозволив визначити ефективність запропонованих заходів, які оцінювалась за допомогою виділених критеріїв ефективності, в якості яких виступили визначені складові рекреаційної культури: рівень теоретичних знань, практичних умінь, зміни у мотиваційно-ціннісному ставленні, показники фізичного та психоемоційного стану студентської молоді. Про ефективність розроблених заходів свідчить покращення рівня рекреації культури загалом і окремих її компонентів, зокрема.

Так, спостерігалося підвищення рівня рухової активності студентів, особливо на середньому та високому рівнях, зниження захворюваності досліджуваного контингенту впродовж навчального року. Достовірні зміни відбулися і у покращення показників теоретичного підготовленості студентів, показників фізичного та психоемоційного стану. Серед показників фізичного стану достовріно покращилися показники працездатності та фізичного здоров'я. Достовірні зміни відбувалися і у покращенні самопочуття, активності та настрою. Впроваджена технологія змістила акценти в розумінні цінностей фізичної культури. Так, у юнаків найбільш суттєві зрушення виявлено в цінності «набуття теоретичних знань, необхідних в майбутньому», яка покращила рангове становище порівняно з початком дослідження (п'яте на противагу восьмому), ставши таким чином домінуючою. Дівчата більше почали цінувати психічні якості, адже цінність фізичної культури «виховання психічних якостей» перейшло з групи індиферентних в ядро (2 місце). Кращих позицій надано цінностям «всебічний гармонійний розвиток» (четверте місце проти сьомого), «підвищення розумової та фізичної працездатності» (шосте проти восьмого), а також цінності «набуття теоретичних знань».

Впроваджені розробки сприяли підвищенню рівня обізнаності студентів з основними компонентами рекреаційної культури, де, з одного боку, студенти знайомилися з теоретичними складовими формування рекреаційної культури, а з іншого, оволодівали практичними навичками оздоровлення і проведення дозвілля за допомогою засобів спортивної анімації. Відмічалося збільшення кількості студентів, які задоволені організацією процесу фізичного виховання в умовах дозвілля.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про невідповідність рекреаційної діяльності сучасних студентів її потенційним можливостям, що зумовлено відсутністю рекреаційних програм, проектів у вищих навчальних закладах, недостатньою залученістю молоді до різних видів і форм дозвілля; неналежною професійною підготовкою та відсутністю мотивації педагогів до її організації та проведення; відсутність партнерської співпраці між вищими навчальними закладами та дозвіллєвими установами в його організації і проведенні.

На основі проведених досліджень нами розроблено та обґрунтовано структуру і зміст технології формування рекреаційної культури студентської молоді (мету, завдання, принципи, умови, програми, критерії ефективності) та визначено й опрацьовано організаційно-методичні умови її реалізації у вищому навчальному закладі засобами оздоровчо-рекреаційної рухової активності. Результати проведеного педагогічного експерименту довели ефективність застосування технології формування рекреаційної культури студентської молоді з огляду позитивного впливу на показники фізичного стану, теоретичної підготовленості, обсягу рухової активності, організацію корисного дозвілля та активного відпочинку, рівня рекреаційної культури.

Перспективи подальших досліджень. Подальшого наукового вивчення потребують питання організації оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності, підвищення рівня рекреаційної культури різних груп населення.

Список літератури:

1. Андрєєва О.В. Організація вільного часу студентської молоді / О.В. Андрєєва, У.М. Катерина, О.О. Садовський // Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві : мат. наук.-практ. конференції (Чернівці, 24-25 квітня 2015 р.) / за редакцією Я.Б. Зорія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 54–57.
2. Андрєєва О.В. Технологія розробки рекреаційно-оздоровчих програм у літньому оздоровчому таборі / О.В. Андрєєва, А.В. Гакман // Слобожан. наук.-спорт. вісн. – 2011. – № 4. – С. 216–220.
3. Андрєєва О. Технологія проектування рекреаційної діяльності старшокласників / О.В. Андрєєва, Н.В. Ковальова // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2012. – № 2. – С. 29–33.
4. Андрєєва О.В. Фізична рекреація різних груп населення / О.В. Андрєєва. – К.: Поліграфсервіс, 2014. – 280 с.
5. Благій О. Технологія впровадження засобів туризму в рекреаційну діяльність студентської молоді / О. Благій, М. Ячнюк // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – Вип. 3. – С. 34–38.
6. Бойко О.П. Культура дозвілля у суспільстві ризику : монографія / О.П. Бойко. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. – 285 с.
7. Виноградов Г.П. Физическая рекреация: учебник / Под ред. Г.П. Виноградова, Е.А. Ивченко. – М.: Издательский центр "Академия", 2015. – 240 с.
8. Дутчак М.В. Актуалізація проблеми підготовки та реалізації програм спортивної анімації у місцях масового відпочинку населення / М.В. Дутчак, Л.В. Пасічняк // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – 2012. – Вип. 16. – С. 54–58.
9. Кожевнікова Л. Формування культури дозвілля сучасного студента в контексті технологізації навчального процесу / Л. Кожевнікова, З. Дзюба, Г. Бреславська // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки / Волинський НУ ім. Лесі України. – Луцьк, 2008. – Т. 2. – С. 145–149.
10. Корж Н.Л. Аналіз сформованості мотивації до самостійних занять фізичною культурою у студентів перших курсів технічних спеціальностей / Корж Н.Л. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт : зб. наук. праць ; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – Вип. 129. – Т. III. – С. 171–174.
11. Круцевич Т. Рекреативні заняття як чинник формування дозвільної культури [Текст] / Тетяна Круцевич, О. Андрєєва, О. Благій// Спортивний вісник Придніпров'я. – 2008. – № 01. – С. 3–7.
12. Круцевич Т.Ю. Формування фізичної культури студентів у системі вищої освіти / Т.Ю. Круцевич, О. Марченко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 78–81.
13. Пішун С.Г. Формування культури дозвілля студентів вищих навчальних закладів в умовах роботи студентського клубу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Пішун Сергій Григорович. – Суми, 2005. – 254 с.

14. Сергієнко С.М. Виховання культури дозвілля підлітків у позаурочній та позашкільній діяльності засобами педагогічної анімації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 Теорія і методика виховання / С.М. Сергієнко. – К., 2013. – 20 с.
15. Томенко О.А. Міжнародний досвід організації проектів та програм зі здоров'язбереження і рухової активності різних груп населення / О.А. Томенко // Спортивна наука України. – 2014. – № 3. – С. 12–17.
16. Футорний С.М. Теоретико-методичні основи інноваційних технологій формування здорового способу життя студентів в процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Сергій Михайлович Футурний; НУФВСУ. – Київ, 2015. – 45 с.
17. Чернявський М. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів / М. Чернявський, О. Андрєєва // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 3. – С. 30–33.
18. Щур Л.Р. Формування здорового способу життя студентів спеціальності «образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво»: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Лідія Романівна Щур; ЛДУФК. – Львів, 2015. – 19 с.
19. Attila Mosonyi. Leisure activities and travel habits of college students in the light of a survey (electronic resource) / Attila Mosonyi, Erika Kцnyves, Ibolya Fodor, Anetta Mьller // Applied Studies in Agribusiness and Commerce. Mode of access: http://apstract.net/index.php/2015/09/28/leisure-activities-and-travel-habits-of-college-students-in-the-light-of-a-survey/.
20. Jonathan Lerner. Correlates of Physical Activity Among College Students (electronic resource) / Jonathan Lerner, Con Burns, Бine de Ryiste // Recreational Sports Journal – P. 95–106, Issue 2, October, 2011. – Mode of access: http://www.humankinetics.com/acucustom/sitename/Documents/DocumentItem/02_lerner_RSJ_20100018_95-106.pdf.
21. Manuel Gymez-Lypez. Perceived barriers by university students in the practice of physical activities / Manuel Gymez-Lypez, Antonio Granero Gallegos and Antonio Baena Extremera // Journal of Sports Science and Medicine, p. 374–381, September 2010.
22. Motivational factors for outdoor activity participation in the U.S. in 2013. http://www.statista.com/statistics/190448/motivation-for-outdoor-activities-by-age-in-the-us-2009/.

Круцевич Т.Ю., Андреева Е.В., Благий А.Л., Садовский А.А.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ РЕКРЕАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В УСЛОВИЯХ АКТИВНОГО ОТДЫХА

Аннотация
В статье с учетом современного этапа развития отраслевых научных знаний и на основе комплексного анализа понятийно-категориального аппарата рекреации уточнено определение понятия «рекреационная культура», как составляющей физической культуры. Осуществлена систематизация рекреационных потребностей студенческой молодежи. Разработано и обосновано структуру и содержание технологии формирования рекреационной культуры студенческой молодежи, определены и апробированы организационно-методические условия ее реализации в высшем учебном заведении средствами оздоровительно-рекреационной двигательной активности. Доказана эффективность применения технологии формирования рекреационной культуры студенческой молодежи с позиции положительного влияния на показатели физического состояния, теоретической подготовленности, объема двигательной активности, организацию полезного досуга и активного отдыха, уровня рекреационной культуры.
Ключевые слова: рекреационная культура, студенты, физическое воспитание, свободное время, досуг.

Krutsevich T.Yu., Andrieieva O.V., Blagii O.L., Sadovskii O.O.
National University of Physical Education and Sports of Ukraine

THE ISSUE OF THE DEVELOPMENT OF RECREATIONAL CULTURE IN STUDENT YOUTH IN THE CONTEXT OF ACTIVE LEISURE

Summary
In the article, taking into account the current stage of development of scientific knowledge in the field and on the basis of a comprehensive analysis of the conceptual and categorical framework of recreation, the interpretation of the concept of "recreational culture" as a component of physical culture is justified. The systematization of recreational needs of student youth is carried out. The structure and content of the technology of development of recreational culture in student youth is developed and substantiated. Furthermore, the organizational and methodological conditions for its implementation in the higher educational institution by means of health-enhancing and recreational physical activity are defined and elaborated. The efficiency of implementation of the technology of development of recreational culture in student youth is proved from the perspective of positive influence on physical fitness indicators, theoretical preparedness, volume of physical activity, organization of healthy leisure and active rest, and the level of recreational culture.
Keywords: recreational culture, students, physical education, free time, leisure.

УДК 796:371.134:379.175

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Маковецька Н.В., Конох О.Є.
Запорізький національний університет

У статті розглядається проблема організації дистанційного навчання у зарубіжних країнах. Висвітлюються підходи науковців до тлумачення поняття «дистанційне навчання». Визначаються особливості дистанційного навчання з погляду комунікацій між викладачем і студентом. Акцентується увага на безперечних перевагах дистанційної форми навчання. Аналізуються підходи до організації дистанційного навчання у Великобританії, Швеції, Франції та США. З'ясовується, що на сьогодні дистанційне навчання у вищих навчальних закладах Європи та Америки стало повсякденною практикою. На підставі вивчення даних робиться висновок щодо можливості застосування зарубіжного досвіду дистанційного навчання у підготовці фахівців галузі туризму та готельно-ресторанної справи.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційні освітні програми, інформаційні та комунікаційні технології, зарубіжний досвід, фахівці галузі туризму та готельно-ресторанної справи.

Постановка проблеми. Реалізація освітньої реформи передбачає, зокрема, реорганізацію й реконструкцію системи професійної підготовки фахівців різних галузей, у тому числі й сфери обслуговування, у вищих начальних закладах. Слід зазначити, що серед сучасних ідей реформування професійної освіти – забезпечення її неперервності, створення умов для успішної реалізації інтеграційних процесів, упровадження дистанційної форми навчання тощо.

Докладніше зупинимось на останній.

Досвід Великобританії, Іспанії, Німеччини, Франції та інших європейських країн щодо підготовки висококваліфікованих фахівців в умовах дистанційного навчання є основою для розвитку цієї форми професійної підготовки фахівців з туризму та готельного-ресторанної справи в Україні. Це зумовлено, насамперед, приєднанням нашої країни до Болонського процесу, прагненням вдосконалити систему професійної підготовки майбутніх фахівців на основі оновлення змісту освіти, модернізації навчальних технологій з урахуванням досягнень розвинених країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперечно, вивчення чинного вітчизняного і зарубіжного досвіду впровадження дистанційної освіти сприяє розумінню важливості, сутності та особливостей цієї системи, заснованої на використанні сучасних освітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій, технічних засобів і способів передачі інформації.

У зв'язку з цим більш докладно розглянемо підходи науковців до тлумачення поняття «дистанційне навчання».

Так, О. Андреєв і В. Солдаткін дистанційне навчання розглядають як нову організацію освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання студента. Середовище навчання в цьому випадку характеризується тим, що студенти здебільшого віддалені від викладача в просторі і/або у часу. Водночас вони мають можливість у будь-який момент встановлювати і підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікації [4].

Більш ґрунтовним, на нашу думку, є визначення цих же авторів, за яким дистанційне навчання це «цілеспрямований, організований процес інтерактивної взаємодії тих, хто навчає і студентів між собою і з засобами навчання, інваріантний до їхнього розташування в просторі і часі, що реалізується у специфічній дидактичній системі» [4].

В межах розпочатого О. Андреєвим і В. Солдаткіним дослідження узагальнюючим є таке тлумачення: дистанційне навчання – це сукупність інформаційних технологій, що забезпечують надання студентам основного обсягу досліджуваного матеріалу, інтерактивну взаємодію тих, кого навчають, і тих, хто навчає, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного навчального матеріалу, а також оцінку їхніх знань і навичок, отриманих у процесі навчання. На думку авторів, дистанційне навчання – це новий щабель заочного навчання, на якому забезпечується застосування інформаційних технологій [3].

За визначенням О. Корбут, дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують доставку студентам основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з навчальними матеріалами, а також у процесі навчання [7].

Погоджуємось з авторами, які, як доволі вичерпне, характеризують визначення, надане О. Андреєвим: «дистанційна освіта – це синтетична, інтегральна гуманістична форма навчання, яка базується на використанні широкого спектра традиційних і новітніх інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, що застосовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, діалогового обміну між викладачем і тим, хто навчається, причому процес навчання взагалі некритичний щодо їхнього розташування в просторі та часі, а також щодо конкретної освітньої установи» [2].

З огляду на вищевикладене слід зазначити, що, відповідно до цього визначення, дистанційне навчання постає як особлива педагогічна технологія XXI ст., що базується на відкритому навчанні з використанням сучасних телекому-

© Маковецька Н.В., Конох О.Є., 2018

нікацій для спілкування (студент – викладач, студент – студент, студент – інформація) в інформаційному просторі. Головна особа дистанційного навчання – студент [6].

Розглядаючи особливості дистанційного навчання з погляду комунікацій між викладачем і студентом, вчені визначають такі його характерні риси:

– самоосвіта як основа дистанційного навчання, що передбачає самомотивацію студента щодо власного навчання, а також певний рівень самоорганізації особистості;

– спілкування викладача і слухача за принципом «один до одного», що відповідає за формою і змістом індивідуальній консультації;

– спілкування і взаємодія «один до одного» не виключає взаємодії «одного до багатьох», оскільки викладач, відповідно до заздалегідь складеного графіка, працює відразу з безліччю студентів. Така форма взаємодії нагадує традиційне навчання в аудиторіях;

– взаємодія «багатьох до багатьох» означає, що можливе одночасне спілкування безлічі студентів, які обмінюються між собою досвідом і враженнями [6].

Серед безперечних переваг дистанційної форми навчання, визначених науковцем, в межах нашого дослідження ми акцентуємо увагу на таких:

– дистанційне навчання не вимагає від студента щоденного відвідуваннязанять. Таким чином, воно не заважає роботі, подорожі або відвідуванню занять в іншому (або навіть в декількох) навчальному закладі. Окрім цього, завдяки впровадженню дистанційної форми навчання, університет має змогу залучити до опанування професією іноземних студентів;

– дистанційна форма навчання є доступною для всіх верств населення. Це дає змогу стверджувати, що такі чинники, як стан здоров'я, місце проживання, соціальний статус або вік не мають значення. Отже, ДФН згладжує соціальнімежі та надає можливість здобути освіту всім, хто відчуває у цьому необхідність;

– дистанційна форма навчання передбачає застосування новітніх педагогічних технологій;

– дистанційна форма навчання припускає індивідуальну форму роботи, а персональні консультації тільки сприяють цьому. Таким чином відбувається індивідуальний підхід до кожного студента. А такі заходи, як заняття за допомогою чату, веб-форуми та телеконференції дозволяють студентам підтримувати зв'язок один з одним, ділитись ідеями, досвідом, вносити пропозиції, задавати питання, наводити приклади з життя тощо. Іншими словами, ці програми допомагають відтворити атмосферу в аудиторії, налагодити контакт між учасниками навчального процесу [8, с. 210].

Отже, з огляду на вищевикладену коротку характеристику переваг дистанційної форми навчання, ми дійшли висновку про можливість і доцільність її використання у процесі підготовки фахівців у галузі туризму та готельно-ресторанної справи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Загальновідомо, що дистанційне навчання є розвиненою системою отримання освіти у багатьох зарубіжних країн, а тому доцільним є вивчення цього досвіду та його використання у вдосконаленні форм дистанційного навчання в Україні.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз підходів до організації дистанційного навчання у деяких європейських країнах та США з точки зору вивчення можливості їх застосування у процесі підготовки фахівців галузі туризму та готельно-ресторанної справи.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що з 1938 року існує Міжнародна рада із заочної освіти, яка отримала в 1982 році нову назву – Міжнародна рада із заочної та дистанційної освіти (ІСДЕ – м. Осло, Норвегія). Нові обставини, а саме:збільшення попиту на освіту, а також нові можливості – комп'ютеризація, нові інформаційні технології, телекомунікації тощо дали змогу перевести навчання на відстані на якісно інший рівень.

На сьогодні дистанційне навчання у вищих навчальних закладах Європи стало повсякденною практикою. Найбільш відомими в галузі відкритої дистанційної освіти стали такі вищі навчальні заклади: Національний університет дистанційної освіти в Іспанії (Universidad Nacionalde Education a Dictancia, Spain), Відкритий університет Нідерландів (OpenUniversityofth eNetherlands), Центр відкритого навчання в Іспанії (Centode Ensenanzaa Distancia), Дистанційний університет Хагена в Німеччині тощо.

Зосереджуючи увагу на досвіді дистанційного навчання у європейських країнах, слід зазначити, що найстарішою є Британська система.

Вважається, що дистанційне навчання було започатковане саме у цій країні у 1840 році, коли Ісаак Пітман запропонував для студентів Англії навчання через поштовий зв'язок.

У 1969 році було засновано Відкритий університет Великобританії – навчальний заклад нового типу, світовий лідер в галузі дистанційної освіти.У 1996 році на семи його факультетах навчалося близько 215 тис. чоловік. На сьогодні навчання за програмами Відкритого університету Великобританії ведеться в 21 країні.

Слід зазначити, що великою популярністю у світі користується Міжнародна школа бізнесу Відкритого університету Великобританії. Навчання є платним, кожний з курсів передбачає виконання студентами 3-5 домашніх завдань, участь у 4-х тьюторіалах і в одній «недільній» школі, а також складання письмового іспиту. Послідовність вивчення курсів визначається студентом. З моменту зарахування на навчання він вважається студентом Відкритого університету Великобританії. За умови виконання навчального плану і складання письмових іспитів студенту вручаються документи про освіту (сертифікат або диплом) за зразком, прийнятим у Великобританії. Навчання проводиться переважно за «кейс»-технологією дистанційного навчання, сутність якого полягає в тому, що кожному студенту видається в постійне користування кейс з навчальною літературою, програмно-методичним забезпеченням, довідниками, компакт-дисками, аудіо– та відеокасетами. Вимоги до рівня, обсягу та якості знань і вмінь випускників ставляться відповідно до Британських професійних стандартів компетентності менеджера.

На думку британських учених, двостороння комунікація має бути обов'язковим і дуже важливим компонентом дистанційної освіти. Її мета:

– підтримувати мотивацію студентів та інтерес за допомогою контактів з т'ютором та академічним наставником-дорадником;

– підтримувати та сприяти навчанню, допомагаючи студенту застосувати знання та вміння за допомогою пояснень, пропозицій та коментарів т'юторів;

– оцінювання прогресу студентів для надання їм можливості оцінити власне освітнє зростання/ріст, потреби [9, с. 83].

В іншій європейській країні – Швеції університети реалізують різні дис-танційні освітні програми. Поряд з програмами розрахованими на масову аудиторію, набули поширення адресні цикли лекцій і занять, що дозволяють учням після закінчення курсу, склавши іспити, отримати відповідний диплом. Одним із прикладів такого напряму дистанційної освіти можуть бути курси Балтійського університету (The Baltic University). Створений в Швеції, він об'єднує понад 50 університетів Балтійського регіону. Використовуючи системи супутникового телебачення, студенти та науковці мають можливість здійснювати наукові та освітні проекти в сфері педагогічної освіти. Взаємодія педагога і студента забезпечується різними способами: обмін друкованими матеріалами через пошту, аудіо– та відеоконференції. На викладача покладаються такі функції:

– координування пізнавального процесу;

– коректування курсу, що викладається;

– консультування при складанні індивідуального навчального плану;

– управління навчальними проектами тощо.

Він керує навчальними групами взаємодопомоги, допомагає студентам у їх професійному самовизначенні. Асинхронна, як правило, взаємодія студентів і викладача в системі дистанційного навчання допускає обмін повідомленнями через електронну пошту. Це дозволяє аналізувати інформацію, що надходить і відповідати на неї в слушний для респондентів час. Формами контролю в дистанційній освіті є дистанційно організовані іспити, співбесіди, практичні, курсові й проектні роботи, екстернат, комп'ютерні інтелектуальні тестуючі системи тощо. Слід особливо зауважити, що рішення проблеми контролю якості дистанційного навчання, його відповідності освітнім стандартам має принципове значення для успіху всієї системи дистанційного навчання у Швеції [1].

У Франції Національний центр дистанційного навчання (CNED), заснований ще у 1939 році, на сьогодні надає освітні послуги мешканцям Франції та франкомовних країн. У 1995 році дистанційне навчання набуло статусу національного проекту, з 1996 року функціонує відкрита освітня платформа «Електронний кампус», в каталозі якої 3 000 програм, 265 000 осіб з 200 країн проходять навчання.

У 1987 році було створено Міжуніверситетську федерацію дистанційного навчання (FIED), метою якої є сприяння навчанню протягом життя та співробітництву навчальних закладів для розвитку всіх форм дистанційного навчання в усіх галузях знань. Її членами сьогодні є 35 університетів, які пропонують повне або часткове дистанційне навчання.

В рамках національної політики Франції щодо розвитку інформаційних та комунікаційних технологій в освіті, під проводом та за фінансування Міністерства національної освіти та Міністерства вищої освіти та досліджень у 2003–2005 роки були створені Тематичні Електронні Університети (UNT) – це асоціації, які об'єднують університети, вищі школи, дослідницькі заклади та інколи приватних партнерів. Кожен із цих учасників може одночасно бути членом одного або кількох UNT. Наразі існує 7 таких університетів за такими напрямами: інженерні науки та технології; фундаментальні науки; економіка та управління; гуманітарні та соціальні науки, лінгвістика та культура; юридичні та політичні науки; довкілля та сталий розвиток; охорона здоров`я та спорт. Діяльність UNT спрямована на каталогізацію існуючих ресурсів, створення та поширення нових ресурсів, сприяння вдосконаленню педагогічної практики та впровадженню нових інформаційних технологій в навчальні процеси, сприяння успішності студентів шляхом надання в розпорядження їх та їхніх викладачів сучасних електронних навчальних інструментів та ресурсів, поширення на міжнародному рівні інформації про ресурси французьких навчальних закладів з метою розповсюдження французької вищої освіти.

Так, членами Тематичного Електронного Університету економічного напряму (AUNEG) є 18 вищих навчальних закладів, кожен з яких пропонує окремі програми дистанційного навчання, але необов'язково саме в галузі економіки. Навчатись у цих університетах можна повністю дистанційно або за змішаною системою, тобто періодично брати участь в роботі навчальних груп, але іспити проходять в приміщеннях університетів за встановленим графіком. В більшості випадків для того, щоб мати доступ до ресурсів, треба бути прийнятим на навчання та отримати код доступу.

Паралельно з участю в роботі UNT, AUNEG тощо, Університети Франції об'єднуються для створення закладів дистанційного навчання в окремих галузях знань.

Отже, у французьких вищих навчальних закладах, з метою надання послуг з дистанційного навчання, створюють різноманітні асоціації, консорціуми за участі як державних, так і приватних партнерів, в тому числі підприємств, фінансових установ тощо. Їхня спільна діяльність спрямована на використання вже наявних ресурсів та створення нових, їх класифікацію, систематизацію, сертифікацію і, таким чином, оптимізацію навчального процесу [5].

Розвинуті системи зв'язку та телекомунікацій утворюють надійний фун-дамент дистанційної освіти у США. У зв'язку з цим, у 1987 році було створено Асоціацію дистанційного навчання США (Unites States Distance Learning Association – USDLA), основною метою якої є розробка загальної стратегії дистанційної освіти та сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання. USDLA, заснована державними університетами штатів Оклахома та Каліфорнія, є некомерційною організацією, яка підтримує тісні зв'язки з центрами дистанційної освіти Європи та Азії. Напрями діяльності Асоціації охоплюють усі рівні шкільної, вищої, професійної освіти,

підготовку (перепідготовку) військовослужбовців та держслужбовців. Отже, USDLA є головною організацією в галузі дистанційної освіти США, яка здійснює інформаційну підтримку та консультативну допомогу державним структурам, Конгресу, фірмам та корпораціям.

Серед навчальних закладів США проблемами «відкритої» та дистанційної освіти найбільш активно займаються Національний технологічний університет (National Technology University), Форт Колінз (штат Колорадо) та Університет штату Пенсільванія (Pennsylvania State University). Значна кількість університетів, коледжів та навчальних центрів США успішно реалізують елементи дистанційного навчання через Internet. Водночас слід зазначити, що дослідження проблем дистанційної освіти в США мають в основному прикладний характер, що не заважає експорту американської освітньої продукції в інші країни світу [5].

Висновки і пропозиції. Отже, реформування освіти в Україна потребує застосування нових ідей щодо професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Огляд досвіду зарубіжних країн щодо форм дистанційного навчання надає можливість стверджувати, що його застосування є цілком можливим у підготовці фахівців галузі туризму та готельно-ресторанної справи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у впровадженні елементів дистанційного навчання для студентів спеціальностей «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа», які отримують професійну підготовку в Запорізькому національному університеті.

Список літератури:

1. Агейчева А.О., Бухкало С.І. Деякі особливості розвитку дистанційної освіти Швеції. Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 55(1028) С. 162–168.
2. Андреев А.А. К вопросу об определении понятия «дистанционное обучение». Дистанционное образование. 2004. № 4. С. 16–19.
3. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. М., 2003. URL: http://www.ict.edu. ru/ft/003823/book_3.pdf. (дата звернення 07.02.2018).
4. Андреев А.А., Солдаткин В.И. Прикладная философия открытого образования: педагогический аспект. М., 2002. 168 с.
5. Світовий досвід організації та розвитку університетської системи дистанційного навчання / І.В. Кулага [та ін.] ; Київ, 2013. С. 10–15.
6. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З.Н. Курлянд [та ін.] ; за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2012. 390 с.
7. Корбут О.Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. Матеріали науково-практичної конференції «Новітні освітні технології» (КПІ, м. Київ). URL: http://confesp.fl.kpi.ua/node/1123 (дата звернення 06.02.2018).
8. Шпагіна О. В. Специфіка дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 209–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_25. (дата звернення 06.02.2018).
9. Bцrje Holmberg. Status and Trends of Distance Education. London: Kogan Page, 1990. 200 p.

Маковецкая Н.В., Конох Е.Є.
Запорожский национальный университет

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ДИСТАНЦИОНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ОБЛАСТИ ТУРИЗМА И ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОГО ДЕЛА

Аннотация
В статье рассматривается проблема организации дистанционного обучения в зарубежных странах. Освещаются подходы ученых к толкованию понятия «дистанционное обучение». Определяются особенности дистанционного обучения с точки зрения коммуникаций между преподавателем и студентом. Акцентируется внимание на бесспорных преимуществах дистанционной формы обучения. Анализируются подходы к организации дистанционного обучения в Великобритании, Швеции, Франции и США. Выясняется, что сегодня дистанционное обучение в высших учебных заведениях Европы и Америки стало повседневной практикой. На основе изученных данных делается вывод относительно возможности использования зарубежного опыта дистанционного обучения в подготовке специалистов сферы туризма и гостинично-ресторанного дела.
Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционные образова-тельные программы, информационные и коммуникационные технологии, зарубежный опыт, специалисты сферы туризма и гостинично-ресторанного дела.

Makovetska N.V., Konokh E.Ye.
Zaporozhye National University

USE OF FOREIGN EXPERIENCE OF REMOTE TRAINING IN THE TRAINING OF SPECIALISTS OF THE TOURISM REGION AND HOTEL RESTAURANT BUSINESS

Summary
The article deals with the problem of organization of distance learning in foreign countries. The approaches of scientists to the interpretation of the concept of «distance learning» are described. The features of distance learning are defined in terms of communication between the teacher and the student. Attention is focused on the indisputable advantages of distance learning. The approaches to the organization of distance learning in Great Britain, Sweden, France and the USA are analyzed. It turns out that today distance learning in higher education institutions in Europe and America has become a daily practice. Based on the data studied, a conclusion is drawn regarding the possibility of using foreign experience of distance learning in training specialists in the sphere of tourism and hotel and restaurant business.
Keywords: distance learning, distance educational programs, information and communication technologies, foreign experience, specialists in tourism and hotel and restaurant business.

УДК 796.5.035

ФІТНЕС-ТУРИЗМ ЯК РІЗНОВИД СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕРВІСУ

Пангелов Б.П., Заруба О.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлені питання організаційно-методичного забезпечення фітнес-турів. З'ясовано, що фітнес-туризм є складовою спортивно-оздоровчого сервісу. Основною метою фітнес-турів є фізичне й психологічно-емоційне оздоровлення туриста за допомогою спеціальних методик, які включають фізичні вправи аеробіки, аквааеробіки, силових занять, танців, пілатесу, йоги та ін., а також – дієту. Найбільш популярними різновидами фітнес-турів є: аквафітнес-тур, йога-тур, танцювальний тур, комплексний SPA-фітнес тур.
Ключові слова: фітнес-туризм, спортивно-оздоровчий сервіс, аквафітнес-тур, йога-тур.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оздоровчий туризм є найбільш масовим і популярним напрямом медичного туризму, який існує з античних часів. Ще стародавні греки, з метою відновлення здоров'я, відвідували храм бога Асклепія в Епідаврі – там були готелі, лазні, палестри (школи гімнастики). Рештки споруд для лікування мінеральними водами часів Римської імперії збереглися у районах багатьох відомих європейських курортів. Курортологія як основа оздоровчого туризму почала активно розвиватися у Європі, починаючи із XVII ст. [5].

У XX ст. у світі виникла ціла курортна індустрія, яка охоплює практично всі країни й континенти. На базі традиційних кліматичних і бальнеологічних курортів з'явилися нові форми оздоровлення – SPA,wellness, fitness. До переліку послуг, які надають сучасні курортно-санаторні заклади, часто включають check-up-програми.

Найбільше розповсюдження й популярність отримали курорти, які пропонують декілька лікувально-оздоровчих факторів, особливо wellness-курорти або SPA-готелі. Останні можуть знаходитися не тільки у курортних зонах, але й у великих мегаполісах і також надавати послуги щодо оздоровлення й релаксації [3].

На багатьох курортах широке розповсюдження отримали wellness-програми (оздоровчі, антистресові, косметологічні). Незмінним попитом на морських курортах користуються готелі з центрами таласотерапії, де під час процедур (загальнооздоровчих і косметичних), використовуються морська вода й продукти моря (водорості, морська сіль, лікувальні грязі), а також – продукція відомих косметичних ліній. Оздоровчий вплив на організм й настрій людини здійснюють купання у морі, сонячні ванни, прогулянки берегом, що у комплексі позитивно діє на нервову, серцево-судинну, опорно-рухову системи людини. Тому перебування в готелях з центрами таласотерапії – не стільки лікування, а скільки корисний для здоров'я відпочинок. Як зауважує О.В. Бабкін [1], ефект тижневого курсу таласотерапії зберігається 6-8 місяців.

За прогнозами фахівців, попит на SPA-послуги буде зростати, адже здорове тіло й здоровий дух-це не тільки данина моді. Розроблена фахівцями SPA-центру індивідуальна програма дозволяє людині не тільки підвищити рівень здоров'я, але й сприяє більш позитивному сприйняттю життя. В останній час дуже популярні готелі зі SPA-комплексами на бальнео-курортах, а також

© Пангелов Б.П., Заруба О.В., 2018

SPA-готелі, де завдання оздоровлення, релаксації із застосуванням різноманітних водних процедур та інших засобів виходять на перше місце. Міські готелі категорії «п'ять зірок» обов'язково надають своїм клієнтам послуги фітнес- або SPA-центрів.

Як зазначають В.В. Бритвіна [2], С.І. Смірнов [6], А.С. Кусков і А.В. Макарцева, є декілька версій походження цього терміну. Найбільш розповсюдженою є думка, що це абревіатура латинського висловлювання sanus per aqva – «здоров'я через воду». Можливо, воно походить від назви бельгійського містечка Spa з мінеральними джерелами, де був заснований перший бальнео-курорт (від лат., «balneum»-ванна) [5].

Послуги, які надають SPA-отелі дуже різноманітні, тут панує культ здорового способу життя. Форма одягу клієнтів, як правило, спортивна. В ресторанах пропонують збалансовані і корисні для здоров'я страви. За допомогою різноманітних водних процедур можна підвищити м'язовий тонус, розслабитися, позбавитись від захворювань і стресів, схуднути й помолодшати.

Але, в останній час, все більшої популярності набувають фітнес-тури, організація і зміст яких суттєво відрізняються від діяльності SPA-отелів, не дивлячись, на те, що цільова спрямованість їх роботи має багато спільного.

Тому визначення структури, змісту, організаційно-методичних засадах фітнес-турів є досить своєчасними й актуальними питаннями.

Мета статті – аналіз, узагальнення та систематизація даних літературних джерел щодо особливостей змісту та організації фітнес-турів.

Виклад основного матеріалу. Туризм у XXI столітті став значним соціальним, політичним і культурним явищем, що суттєво впливає на соціальну політику та економіку багатьох країн та регіонів. Сучасний туризм – це не тільки розвинута індустрія, але й феномен масової культури, оскільки кількість подорожуючих по світу зростає з року в рік. У всіх сферах туристської діяльності йде пошук нових форм роботи, збільшення сфери пропозиції та поглиблення її спеціалізації, створення нових туристських програм.

Як вже відмічалося, важливою складовою сучасного туризму є спортивно-оздоровчий сервіс. Популярність оздоровлення і підтримання фізичної форми у сучасних умовах настільки велика, що в останні роки отримав розповсюдження особливий вид спеціалізованого туризму – фітнес-туризм.

Фітнес-тур (від «фітнес», англ. fitness від to fit – бути у гарній формі), це вид туризму, основною метою якого є фізичне й ментальне (психологічне) оздоровлення туриста за допомогою спеціальних методик, які включають фізичні вправи аеробіки, аква-аеробіки, силових занять, танців, пілатесу, йоги та ін., а також – дієту.

Ідея проведення фітнес-турів виникла як альтернатива пасивному пляжному відпочинку. Вперше фітнес-тур був організований у 1994 році одним із спортивних клубів Москви.

Необхідно відмітити, що фітнес-тури, які є дуже популярними у розвинутих країнах (в Україні вони ще не отримали широкого розповсюдження) – це зовсім інший підхід до відпочинку, під час якого турист отримує не тільки задоволення від подорожі, але й суттєвий рекреаційний ефект. Вони являють собою достойну заміну пасивного пляжного відпочинку, відбуваються у таких саме природних умовах, але надають більше можливостей для фізичного та емоційного розвитку. Результатом туру може бути зменшення маси тіла,оздоровлення, нормалізація емоційного стану, формування позитивного життєвого настрою, покращення загального стану організму, діяльності серцево-судинної й дихальної систем. Під час такого відпочинку турист також отримує комплекс практичних знань від фахівців у галузі фітнесу, що допоможе у подальшому вести здоровий спосіб життя, правильно тренуватися, корегувати власну масу тіла. Фітнес-тур може бути корисним для тих, хто бажає розкрити коло спілкування, адже групи комплектуються із людей, які об'єднані спільним захопленням.

В Україні організацією фітнес-турів займаються як професійні фітнес-клуби, так і туристські фірми. Для організації таких подорожей вони, як правило, об'єднують свою роботу (розробляють програму туру, враховують всі аспекти його проведення). Туристська фірма бере на себе зобов'язання щодо організації трансферів, проживання, харчування, екскурсій в обраній країні. Фітнес-клуб несе відповідальність за організацію й проведення тренувального процесу на відпочинку. Інструктор щоденно проводить два-три повноцінних тренування зі своєю групою, слідкує за фізичними навантаженнями, надає рекомендації щодо здорового способу життя й харчування. Він повинен володіти не тільки сучасними фітнес-методиками, але й знаннями з психології спілкування та організації дозвілля. Таке співробітництво надає можливість розробки якісного й затребуваного туристського продукту.

Існують різноманітні напрями фітнес-турів. Особливо популярним серед українських туристів є *аквафітнес-тур*, оскільки це є чудовою можливістю об'єднати відпочинок та оздоровчі тренування в морі, басейні й на пляжі. Учасники туру під керівництвом досвідчених фітнес-тренерів щоденно займаються різновидами аквафітнесу (аквааеробікою, гідрошейпінгом, гідропрофілактикою). Характерним є використання різноманітних фізичних вправ, які використовуються в аеробному режимі, у музичному супроводі, в умовах глибокого і мілкого басейнів, у морі. Різноманітність занять досягається шляхом використання спеціального аквафітнес-обладнання, застосування різноманітних програм і методичних прийомів.

Програма аквафітнес-туру включає в себе щоденні дворазові тренування: перше – до сніданку з 7 годин 30 хв. і триває 30-60 хв. (зміст – розминка на пляжі, яка включає загальнорозвивальні вправи, аеробіку, стретчинг. Далі заняття аеробікою у морі з використанням спеціального обладнання – плавальні палиці й пояси); друге тренування – з 15-16 годин, тривалістю 1 година. Заняття включає аквааеробіку у басейні з теплою водою. Воно проводиться також із застосуванням спеціального обладнання. Звичайна програма аквафітнес-туру розрахована на здорову людину 18-55 років, яка не має протипоказань для занять. Саме тому у групі можуть займатися люди різного віку та рівня підготовленості. Крім того,

для кожного учасника розробляються рекомендації з харчування. До програми туру входять лекції щодо раціонального харчування в умовах аквафітнес-туру й після повернення додому. Все це обумовлює найбільшу популярність даного напряму фітнес-туру.

Найчастіше подібні тури організовуються у країнах з комфортним кліматом, оскільки море, сонце, чисте повітря прискорюють обмінні процеси. Крім того, мешканцям континентальної частини Європи не вистачає йодованого (морського) повітря. Найбільш популярними для аквафітнес-туру є країни Середземномор'я, Єгипет, Таїланд та Індія. Цей вид туризму передбачає можливість здійснити подорож у період недорогого сезону. Головною умовою є наявність готелю з майданчиком для занять, басейном для аквааеробіки і погодження з адміністрацією готелю.

Особливе місце у фітнес-туризмі належить *йога-турам*. Це дуже популярний різновид фітнес-турів, оскільки йога є потужнім засобом покращення самопочуття, гнучкості тіла, душевного спокою й покращення якості життя. Це процес, який сприяє досягненню гармонії тіла, почуттів, думок. Йогою можна займатися будь-де: під відкритим небом або у спеціально обладнаних приміщеннях, на березі океану або високо в горах, на світанку або ввечері. Якщо говорити про спеціалізовані йога-тури, то традиційно пунктами призначення для них є Індія, Непал і Тибет. Особливий вид програм у цих країнах – навчальні програми вивчення практики й теорії йоги. Щоденна семигодинна програма занять (п'ять годин практики й дві години теорії) включає в себе такі елементи йоги: асани, пранаяму, бандхи, наулі, крию, мудри, джапу і медитацію. Лекційний матеріал містить пояснення філософії йоги, очисних практик, праноями й мудрам. Заняття здійснюються під особистим керівництвом майстра йоги. Під час практики переклад здійснюється особистими учнями майстра-інструкторами йоги в Індії й тих країн, звідки прибули туристи, що гарантує точний переклад, і головне, правильне донесення сенсу вчення йоги.

Великою популярністю користуються *танцювальні тури*. Багато туристів бажають навчитися танцювати або вдосконалити вже набуті навички. Тур, зазвичай, організовується у ту країну, з культурою якої пов'язаний танок. Наприклад, уроки фламенко, як правило, відбуваються в Іспанії, а латіни – на Кубі. При цьому танцювальні тури користуються попитом не тільки у досвідчених майстрів танцю, але й і у новачків.

Комплексний SPA-фітнес-тур включає в себе щоденні тренування на відкритому повітрі, курс талосотерапії, лекції по харчуванню. Оскільки фізична підготовка і рухова активність учасників фітнес-туру різна, перед заняттями проводиться антропометричне й функціональне обстеження, що дозволяє індивідуалізувати інтенсивність тренувального навантаження. Під час туру інструктор спостерігає за станом здоров'я кожного учасника групи і за необхідності може внести корективи у тренувальний процес, змінити варіанти виконання вправ.

Необхідно також враховувати, що фітнес-тури потребують спеціальної психологічної підготовки, попереднього налаштування на певні психофізичні навантаження. Кожен учасник туру переслідує певні цілі – схуднення, покращення стану здоров'я, фізичної підготовленості, а для деяких – початок нового життя. Як правило, за умов дотримання необхідного обсягу тренувань, рекомендацій щодо харчування і питного режиму можна досягти суттєвих результатів: зниження маси тіла, покращення самопочуття, ліфтинг шкіри й тіла, які стають помітними вже після першого тижня відпочинку.

Висновки. Отже, можна стверджувати: сьогодні все, що пов'язане зі спортом, здоров'ям, фізичним станом і підтриманням фізичних кондицій, викликає велику зацікавленість у потенціальних туристів. Тому спортивно-оздоровчий сервіс, зокрема міжнародні фітнес-тури стали невід'ємною складовою сучасного туризму.

Список літератури:

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособие / А.В. Бабкин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
2. Бритвина В.В. Спортивно-оздоровительный туризм и методика проведения занятий в фитнес-туре / В.В. Бритвина // Международный туризм и спорт: Материалы I Всероссийской научн.-практ. конф. с международным участием. – М.: ФГБОУ ВПО «РГУФКМиТ», 2013. – С. 37–39.
3. Велединский В.Г. Спортивно-оздоровительный сервис: учебник / В.Г. Велединский. – М.: КМОРУС, 2014. – 216 с.
4. Кусков А.С. Основы курортологии: учеб. пособие / А.С. Кусков, Л.В. Макарцева. – Саратов, 2002. – 287 с.
5. Круцевич Т.Ю. Історія розвитку фізичної рекреації: навч. посіб. / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, С.Б. Пангелов. – К.: Академвидав, 2013. – 160 с.
6. Смирнов С.И. Организационно-педагогические факторы управления сферой фитнес-услуг: автореф. дисерт. ... канд. пед. наук: спец. – 13.00.04 / С.И. Смирнов. – М., 2013. – 20 с.

Пангелов Б.П., Заруба О.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ФИТНЕС-ТУРИЗМ КАК РАЗНОВИДНОСТЬ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО СЕРВИСА

Аннотация
В статье освещены вопросы организационно-методического обеспечения фитнес-туров. Определено, что фитнес-туризм является составляющей спортивно-оздоровительного сервиса. Основной целью фитнес-туров является физическое и психолого-эмоциональное оздоровление туриста посредством специальных методик, которые включают физические упражнения аэробики, аквааэробики, силовых занятий, танцев, пилатеса, йоги и др., а также – диеты. Наиболее популярными разновидностями фитнес-туров являются: аквафитнес-тур, йога-тур, танцевальный тур, комплексный SPA-фитнес тур.
Ключевые слова: фитнес-туризм, спортивно-оздоровительный сервис, аквафитнес-тур, йога-тур.

Panhelov B.P., Zaruba O.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

FITNESS-TOURISM AS A FORM OF SPORT AND RECREATIONAL SERVICES

Summary
The article highlights the issues of organizational and methodical support of fitness tours. It is determined that fitness tourism is a component of sports and recreational services. The main goal of fitness tours is physical and psychological-emotional improvement of the tourist by means of special techniques, which include physical exercises of aerobics, water aerobics, power training, dancing, pilates, yoga, etc., and also – diets. The most popular varieties of fitness tours are: aquafitness tour, yoga tour, dance tour, complex SPA-fitness tour.
Keywords: fitness tourism, sports and recreational service, aquafitness-tour, yoga-tour.

УДК 796.41:37.015.31:613-057.875

ДО ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Пєшкова О.Ю.
Запорізький національний університет

В статті охарактеризовані основні поняття дослідження, такі як «здоров'я» та «фітнес-технології». Представлені погляди визначних наукових діячів стосовно проблеми формування мотивації, що до здорового способу життя серед студентської молоді. Актуалізовано необхідність впровадження інноваційних методик навчання, а саме фітнес-технологій, в навчально-виховний процес учнів. Розглянуто спеціальні підходи професійного розвитку вчителів фізичного виховання для виявлення та розв'язання актуальних проблем фізичного виховання. Наведено відношення студентів, що до впровадження фітнес-технологій в освітній процес.
Ключові слова: фітнес, фітнес-технології, здоров'я, здоровий спосіб життя, фізична культура, виховання.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день однією з першочергових проблем прогресивного людства є формування гармонійної особистості, яка має високий рівень розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей. Найважливішим завданням, що постає перед сучасним суспільством, вважається зміцнення здоров'я учнівської молоді України, адже понад 80 % має відхилення у стані здоров'я [2, с. 28]. Також зазначимо, що суспільна потреба у фізичному вихованні особистості знаходить відображення в низці документів: Конституція України, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (Закон України від 11.06.2015), Закон України «Про вищу освіту» (Указ Президента України № 1556–VII від 1 липня 2014), Указ Президента України «Про деякі заходи щодо вдосконалення системи фізичного виховання дітей та молоді» від 06.06.2014, Указ Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту від 11.06.2014 [1, с. 54]. Актуальними питаннями сучасної молоді є збереження і зміцнення власного здоров'я. Здоровий спосіб життя для кожного індивідуальний, у своїй життєдіяльності людина керується законами суспільства і індивідуальними законами свого організму. Зберегти здоров'я молодого покоління – одна з найважливіших соціальних завдань суспільства. Розглянемо докладніше що ж таке здоров'я з на-

© Пєшкова О.Ю., 2018

укової точки зору і не тільки. Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів, – записано в Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я. Тобто, це свідчить про те, що здоров'я має на увазі не тільки відсутність як таких явних ознак хвороби і малих відхилень фізичного стану в цілому, а й повна гармонія психологічного розвитку, гармонія внутрішнього стану з зовнішнім, і повна реалізації себе в соціальному аспекті. Відтак, виходячи зі згаданого вище, показниками здорового способу життя, критеріями формування позитивної мотивації до здорового способу життя у молоді можна вважати: на рівні фізичного здоров'я: прагнення до фізичної досконалості, ставлення до власного здоров'я як до найвищої соціальної цінності, фізична розвиненість, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни; на рівні психічного здоров'я (психологічного комфорту): відповідність пізнавальної діяльності календарному віку, розвиток довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватна самооцінка; на рівні духовного здоров'я: узгодженість загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей; на рівні соціального здоров'я (соціального благополуччя): сформована громадянська відповідальність за наслідки нездорового способу життя, здатність до самоактуалізації, саморегуляції, самовиховання [3, с. 45].

Всі ці факти впливають на емоційний стан молоді, на їх життєвий настрій, на здатність жити і виживати, кожен день долаючи тисячі негативних факторів навколишнього нас середовища, вести здоровий спосіб життя, а саме: стежити за режимом правильного збалансованого харчування і сну, вміння розподілити належним чином режим дня, що включає в себе не тільки трудову повсякденну діяльність, а й тренувальні процеси. Вміти насичувати своє життя культурними заходами, розвагами та іншими благами соціуму, тим самим максимально уникаючи можливих факторів стресу, апатії, негативного стану і внутрішніх переживань.

В останні роки в Україні значна увага приділяється розвитку національної системи фізичного виховання студентів, що відображено в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт» та в Концепції національного виховання студентської молоді. Зазначені документи визначають стратегію розвитку системи фізичного виховання студентської молоді, реалізація якої повинна забезпечити формування у молоді світоглядних позицій і ціннісних орієнтацій, виховати в них відповідальне ставлення до власного здоров'я, до здорового способу життя, створити умови для їх повноцінного фізичного і духовного розвитку. Проблема збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді в наш час набула особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в багатьох соціально філософських, педагогічних, соціологічних, медичних працях. Пошук ефективних шляхів формування здорового способу життя – проблема міждисциплінарна. Їй присвятили свої дослідження філософи Е.К. Бахтель, Д.Г. Зарідзе; психологи В.С. Бітенський, А.Е. Личко, Н.Ю. Максимова, Н.І. Фелінська, Б.Г. Херсонський; соціологи А.А. Габіані, Я.Й. Гданський, С.П. Дідковська, С.Н. Таратухін; медики Г.Л. Апанасенко, В.А. Шаповалова та інші [4, с. 3].

Серед сучасних науковців, які займаються питаннями формування ціннісних орієнтацій молоді на здоровий спосіб життя, слід відмітити дослідження таких відомих науковців, як І.Д. Беха, Т.А. Глазько, Г.Г. Ващенка, Р.І. Купчинова, Н.В. Паніної та інших.

У Національній Доктрині розвитку фізичної культури і спорту» (2004) визначені стратегічні напрямки держави: «формування у населення сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання і масового спорту, як важливого чинника забезпечення здорового способу життя»; «удосконалення форм залучення різних груп населення до регулярних та повноцінних занять фізичною культурою і спортом».

Але, в свою чергу, аналіз наукової літератури засвідчив, що використанню фітнес-технологій для формування здорового способу життя студентської молоді приділяється не достатньо уваги, у зв'язку з цим, вчителі в освітньому процесі не можуть повноцінно використовувати їх у процесі виховання та розвитку мотивації підростаючого покоління. На сьогодні практично відсутні науково-методичні підходи, які б дозволяли комплексно використовувати різноманітні види рухової активності в процесі фізкультурно-оздоровчих занять з підлітками в залежності від вікових особливостей, фізичної підготовленості, статевих відмінностей у формуванні мотиваційних пріоритетів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз науково-методичних джерел засвідчив, що актуальною проблемою є пошук дійових чинників оздоровчого впливу на студентську молодь. Принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання конкретизується у фізкультурно-оздоровчих технологіях, які в даний час активно розвиваються. Поняття фізкультурно-оздоровча технологія об'єднує процес використання засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях і наукову дисципліну, розробляючи основи методики побудови фізкультурно-оздоровчого процесу.

Так, нове століття дало поштовх для розробки великої кількості інноваційних технологій, оздоровчих програм та методик у системі фізичного виховання. Це зумовило появу в теорії та практиці такого терміну, як «фітнес».

На нашу думку, одними з форм організації оздоровчої фізичної культури, які враховують потреби й можливості людей є фітнес-технології. Поняття фітнес об'єднує різні форми фізичної культури, що мають кондиційну, оздоровчу і спортивну спрямованість, засновану на використанні широкого комплексу фізичних вправ: аеробіки, шейпінгу, танцювальних рухів, елементів гімнастики, бойових мистецтв, психотренінгу, які проводяться в залі, басейні, чи на відкритих майданчиках, в усіх вікових групах населення.

Мета статті. Висвітлити окремі аспекти проблеми впливу фітнес-технологій на формування здорового способу життя студентської молоді.

Перш за все, розглянемо більш детальніше тлумачення поняття «фітнес-технології». У своєму дисертаційному дослідженні А.Д. Давиденко трактує це, як в першу чергу технології, що

забезпечують результативність в заняттях фітнесом. Більш точно їх можна визначити як сукупність наукових методів, кроків, прийомів, сформованих в певний алгоритм дій, який реалізується певним чином в інтересах підвищення ефективності оздоровчого процесу, що забезпечує гарантоване досягнення результату, на основі вільного мотивованого вибору занять фізичними вправами з використанням інноваційних засобів, методів, організаційних форм занять фітнесу, сучасного інвентарю та обладнання» [7, с. 892].

Використання сучасних фітнес-технологій у процесі фізичного виховання студентів є ефективним засобом оздоровлення. Зовнішнім імпульсом для створення фітнес-технологій є соціально-культурний запит – потреба сучасного суспільства в красивих та здорових людях, зміна аксіологічних орієнтацій самих членів суспільства і поява у відповідь на це інновацій у різних видах фізичної культури [5, с. 67].

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах одним з найважливіших питань навчально-виховної роботи є інтерес до занять фізичною культурою. Проблема інтересу завжди вимагала до себе підвищеної уваги і вивчалася багатьма дослідниками, так як падіння інтересу до занять фізичною культурою призводить до погіршення здоров'я, фізичної підготовленості та фізичного розвитку молоді [6, с. 82].

На думку студентів, вони вважають, що інтерес до занять знижується через одноманітність вправ та низького фізичного навантаження для хлопчиків і надмірного навантаження для дівчаток, мало приділяється уваги правам для розвитку індивідуальних якостей в залежності від обраного виду спорту, відсутність позитивних емоцій і музичного супроводу.

У той же час, результати наукових досліджень, проведених доктором педагогічних наук, професором Г.Н. Пономарьовим і аспіранткою Н.А. Лосевой, показали, що при опитуванні студентів факультету фізичної культури Іркутського Державного Університету відповіді на питання: «Чого не вистачає уроку фізичної культури, щоб він став цікавим?» Розподілилися наступним чином:

74,3% – впровадження в урок сучасних фітнес-технологій;

62,3% – необхідність наявності обладнаного залу і сучасного інвентарю;

48,6% – вважають, що підвищення інтересу залежить і від особистості педагога. Він повинен мислити творчо, нестандартно, бути ерудованим, мати сучасний імідж і володіти інноваційними технологіями.

В даний час очевидно, що фітнес-технології мають значний потенціал в забезпеченні фізкультурної освіти і виховання студентів вищих навчальних закладів. Фітнес-технології можуть використовуватися у всіх видах фізичної культури, забезпечуючи вирішення завдань фізкультурної освіти, спорту, фізичної реабілітації та реакції. Так, в своїх роботах вчені Г.Н. Пономарьов та Є.Г. Сайкіна визначають фітнес як добровільні, систематичні заняття фізичними вправами, які здійснюються за розробленими програмами під керівництвом професійних фахівців з фізичної культури, які спрямовані на підтримку і підвищення рівня фізичної підготовленості та здоров'я. Займаються з метою поліпшення якості життя та ефективності навчальної і професійної діяльності [8, с. 56].

У статті В.В. Пономарьова детально описано сприятливий вплив фітнесу на організм. Завдяки регулярним заняттям фітнесом, підвищуються показники м'язової системи в цілому і м'язової системи хребетного відділу зокрема, що дозволяє поліпшити поставу і підвищити ростові показники. Динамічні і різноманітні вправи з фітнес-технологій дозволяють підтримувати вагу на належному рівні. Фітнес-тренування впливають також на рухливість хребетного відділу, сприяють відновленню серцево-судинної системи після стандартного навантаження. Фізичне виховання студентів на основі фітнес-технологій дозволяє значно підвищити їх мотивацію до рухової активності, підвищити показники фізичного розвитку та функціональної підготовленості [9, с. 55].

Так само сучасна програма з використання фітнес-технологій в освітньому процесі вищого навчального закладу спрямована на підвищення інтересу студентів до фізичної культури і залучення їх до систематичних занять фізичними вправами, сприяє оптимізації освітнього процесу, підвищує рівень фізичної підготовленості студентської молоді, формує комплекс рухових і особистісних потреб і здібностей, що знаходиться в основі компетенції особистості як студента, так і викладача, відповідно до вимог навчальної та професійної діяльності. Але їх освітній потенціал використовується недостатньо. Причина цього в тому, що студенти і педагоги не мають достатньої підготовки до їх реалізації [8, с. 58].

Так, для підготовки викладачів використовуються спеціальні освітні програми, розроблені Міжнародною федерацією спорту, аеробіки та фітнесу. Розроблені комплекси семінарів, після закінчення яких видаються сертифікати міжнародного зразка. В рамках цих семінарів ведеться підготовка інструкторів групових фітнес-програм, тренажерного залу, персональних тренерів, менеджерів у сфері фітнесу, суддів. Фітнес-тренінг допомагає уникнути руйнівного впливу багатьох захворювань, пов'язаних з віком. На думку В.К. Бальсевича, чим більше у вашому житті фізичної активності, тим довше ви можете прожити. Посилення мотивації та фізкультурно-оздоровчої активності студентів можлива в наступних випадках: при комплексному забезпеченні впроваджуваної програми методичними, інформаційними, кадровими та матеріальними ресурсами [10, с. 37].

Висновки і пропозиції. Досвід показує, що застосування фітнес-технологій, змінює негативне ставлення до уроку, підвищує інтерес, впливає на відвідуваність уроків фізичної культури, підвищує щільність і навантаження.

Займаючись з інтересом на уроках фізичної культури, рухова активність стане для студента потребою, що в подальшому допоможе вести йому здоровий спосіб життя, з радістю брати участь у професійній діяльності.

Отже формування здорового способу життя цілком можливе шляхом впровадження фітнес-технологій.

Перспективи подальших досліджень, з погляду на вищевикладене, полягають у більш важливому вивчені проблеми впливу фітнес-технологій на формуванні здорового способу життя студентської молоді.

Список літератури:

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/478/2009.
2. Кун С.Л. Всесвітня історія фізичної культури та спорту / С.Л. Кун. – Львів: Радуга, 1982. – С. 26–29.
3. Петрова Л.А., Берестнева О.Г., Жаркова О.С. Формування культури здорового способу життя студентів // Наукова освіта. Педагогічні науки. – № 3. – 2015. – С. 38.
4. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників. Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2004. – С. 3.
5. Давиденко А.Д. Фізична культура и культура здоров'я / А.Д. Давиденко // Теорія и методика фізичного виховання і спорту. – № 2. – 2010. – С. 65–70.
6. Шипіліна В.А., Сорокін Н.В. Деякі особливості занять з фітнесу / В.А. Шипілова // Фітнес і спорт. – № 2. – 2004. – С. 80–84.
7. Сайкіна Е.Г., Пономарьов Г.Н. Фітнес-технології: поняття, розробка і специфічні особливості // Фундаментальні дослідження. – № 11-4. – 2012. – С. 890–894.
8. Пономорьов Н.Г., Сайкіна Е.Г. Фітнес-технології як шлях підвищення інтересу і ефективності занять з фізичної культури // Теорія і практика фізичної культури – № 8. – 2011. – С. 55–60.
9. Пономарьов В.В. Фізичне виховання і функціональна підготовка студенток, займаючих фітнесом // Теорія і практика фізичної культури. – № 9. – 2015. – С. 55.
10. Козлов А.В., Молорошвило Л.Н. Фітнес-технології як компонент фізичної освіти студентів вузів // Теорія і практика фізичної культури. – № 2. – 2012. – С. 36–39.

Пешкова О.Ю.
Запорожский национальный университет

К ПРОБЛЕМЕ ВЛИЯНИЯ ФИТНЕС-ТЕХНОЛОГИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация
В статье охарактеризованы основные понятия исследования, такие как «здоровье» и «фитнес-технологии». Представлены взгляды выдающихся научных деятелей, относительно проблемы формирования мотивации к здоровому образу жизни среди студенческой молодежи. Актуализирована необходимость внедрения инновационных методик обучения, а именно фитнес-технологий, в учебно-воспитательный процесс учеников. Рассмотрены специальные подходы профессионального развития учителей физического воспитания для выявления и решения актуальных проблем физического воспитания. Приведено отношение студентов относительно внедрения фитнес-технологий в образовательный процесс.
Ключевые слова: фитнес, фитнес-технологии, здоровье, здоровый образ жизни, физическая культура, воспитание.

Pieshkova O.Yu.
Zaporizhzhya National University

TO THE PROBLEM OF INFLUENCE OF THE FITNESS OF TECHNOLOGIES FOR THE FORMATION OF A HEALTHY LIFESTYLE OF STUDENT YOUTH LIFE

Summary
The article describes the basic concepts of research, such as «health» and «fitness technology». Presented views of outstanding scientists on the problem of the formation of motivation that a healthy lifestyle among students. The need to introduce innovative teaching methods, namely fitness technologies, into the educational process of pupils is actualized. Special approaches of professional development of teachers of physical education for revealing and solving actual problems of physical education are considered. The students' attitude is shown that before the introduction of fitness technologies into the educational process.
Keywords: fitness, fitness technologies, health, healthy lifestyle, physical culture, upbringing.

УДК 796.035:612.1/2-053.67

ВПЛИВ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ АКВАРЕКРЕАЦІЇ НА РІВЕНЬ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ І ПОКАЗНИКИ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ТА ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМ ОРГАНІЗМУ ЮНАКІВ 16-17 РОКІВ

Підгайна В.О.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

В статті було проведено дослідження впливу фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації на рівень фізичного розвитку та показники серцево-судинної та дихальної систем юнаків 16-17 років. Здійснено порівняння отриманих даних з учнями які отримують фізичні навантаження лише на уроках фізичної культури. За результатами дослідження нами надано практичні рекомендації. Запропоновано включати елементи акварекреації в дозвіллєву діяльність старшокласників.
Ключові слова: акварекреація, юнаки, фізичний розвиток, серцево-судинна і дихальна системи.

Постановка проблеми. В сучасних умовах інтенсивного розвитку освітнього простору, актуальним є напрямок досліджень з пошуку ефективних шляхів оздоровлення та фізичного розвитку школярів [1, с. 35–40; 5, с. 8–13; 8, с. 202–205].

Одним з найбільш доступних і популярних засобів підвищення рівня рухової активності і поліпшення стану здоров'я є заняття загальнодоступними видами рухової активності.

Було встановлено, що фізкультурно-оздоровчі заняття аеробної спрямованості, позитивно впливають на рівень фізичного розвитку. Серед юнаків, які займаються, переважають особи з високим і середнім рівнем фізичного розвитку, показники часу затримки дихання на вдиху і видиху в цих учнів оптимізувалися і відповідають середнім значенням [3, с. 14–72].

Під впливом фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації (веслування, плавання, рухливі ігри) відбувається розвиток аеробних здібностей. Але особливості використання вищезазначених форм рухової активності вивчені не достатньо та обумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років в Україні виявлено тенденції до погіршення здоров'я і фізичного розвитку підростаючого покоління в процесі виховання і навчання в школі [1, с. 35–40; 3, с. 100–113; 9, с. 62–66]. Найважливішим фактором, що негативно впливає на формування здоров'я підлітків та зростання захворюваності, є низька рухова активність та неефективні уроки фізичного виховання [6, с. 165–182; 7, с. 19–22; 8, с. 202–205].

На жаль, уроки фізичної культури не компенсують недостатність рухів серед школярів. Низька рухова активність, за даними авторів Т.Ю. Круцевич, О.В. Андрєєвої, Н.В. Ковальової виявляється у 80% школярів, що сприяє зростанню числа різних захворювань.

Як свідчить поглиблений аналіз науково-методичної літератури, окремі аспекти організації фізкультурно-оздоровчого дозвілля учнів старших класів досліджує досить велика кількість науковців. Вчені звертають увагу на не-обхідність їх широкого залучення до різних форм позакласної роботи з фізичного виховання [5, с. 8–13; 10, с. 435–463]. Проте питання з використання акварекреації під час дозвілля вивчені ще недостатньо.

У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних шляхів оздоровлення і фізичного розвитку школярів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з найбільш доступних і популярних засобів підвищення рівня рухової активності та поліпшення стану здоров'я є заняття акварекреацією (веслування та плавання) – в узагальненому вигляді такі заняття являють собою сукупність заходів, спрямованих на різнобічний фізичний розвиток людини, формування високого рівня здоров'я, отримання фізичного і морального задоволення.

Заняття акварекреацією допомагають відновити фізичну і розумову працездатність, поліпшити функціональний стан серцево-судинної, дихальної систем, підвищують опірність організму людини інфекціям і негативним наслідкам стресу [11, с. 185–250].

Серед безліч нових видів інноваційних фізкультурно-оздоровчих занять ще відсутні дані про вплив акварекреації на рівень фізичного розвитку та функціональний стан основних життєво-важливих систем організму юнаків 16-17 років [12, с. 83–89].

Проблема оцінки впливу занять акварекреації на рівень фізичного розвитку та функціональний стан серцево-судинної і дихальної систем учнівської молоді є досить актуальною.

Мета статті. Вивчити вплив фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації на рівень фізичного розвитку, показники серцево-судинної і дихальної систем юнаків 16-17 років.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на базі Дитячо-юнацької спортивної школи «Буревісник», м. Києва. У дослідженні взяли участь 48 юнаків 16-17 років, з них 24 юнаки становили експериментальну групу, які займалися акварекреацією (період занять становив 6 місяців) та 24 юнаки – контрольну групу, які відвідували тільки шкільні заняття з предмету «Фізична культура».

Для оцінки фізичного розвитку було використано антропометричні вимірювання за загальноприйнятими методиками. На підставі вимірювання розмірів тіла учнів за допомогою методу «сигмальних відхилень», запропонованого Р. Мартен, ми проводили оцінку індивідуального рівня фізичного розвитку.

© Підгайна В.О., 2018

Для оцінки функціонального стану дихальної системи нами було проведено гіпоксичні проби Генче і Штанге.

Дослідження серцево-судинної системи займають центральне місце в дослідженні, тому що її функціональний стан відіграє важливу роль в адаптації організму до фізичних навантажень та є одним з основних показників функціональних можливостей організму. Частота серцевих скорочень визначалася методом пальпації периферичних артерій, артеріальний тиск (АТ) вимірювався за допомогою тонометра.

Отримані матеріали досліджень були піддані статистичній обробці за допомогою комп'ютерної програми "Statistica" для розрахунку середньої арифметичної, середнього квадратичного відхилення і помилки середнього арифметичного. Про достовірність відмінностей судили за t-критерієм Стьюдента з визначенням рівня значущості «р» за таблицями, достовірними вважали відмінності при рівні значущості $p \leq 0,05$.

Фізичний розвиток характеризується сукупністю морфо-функціональних властивостей організму, які формуються на основі генетично заданої програми, реалізація якої відбувається під впливом факторів зовнішнього середовища.

З факторів зовнішнього середовища, які обумовлюють рівень фізичного розвитку, багато авторів відзначають рівень рухової активності [2, с. 7; 3, с. 14–39; 8, с. 202–205].

У таблиці 1 представлена оцінка рівня фізичного розвитку юнаків 16-17 років, що займаються акварекреацією, та юнаків контрольної групи, які не відвідують фізкультурно-оздоровчі заняття.

Більшість обстежених юнаків контрольної групи, які не займалися аква-рекреацією, мали середній рівень фізичного розвитку (37,5%). Вище середнього – був відзначений у 20,8% юнаків контрольної групи, 12,5% юнаків мали нижче середнього рівень фізичного розвитку і 20,8% – низький рівень фізичного розвитку. Серед обстеженого контингенту юнаків контрольної групи 8,4% характеризувалися високим рівнем фізичного розвитку.

У 33,3% юнаків, що займалися фізкультурно-оздоровчими заняттями аеробної спрямованості, визначено середній рівень фізичного розвитку. Нижче середнього – зареєстровано у 12,5% юнаків даної групи, показники. У 20,8% юнаків, які займалися акварекреацією, виявлено вище середнього рівень фізичного розвитку. Серед обстежених юнаків, які відвідували заняття з елементами акварекреації, 33,4% отримали результат високого рівня фізичного розвитку.

При порівнянні розподілу за рівнями фізичного розвитку юнаків, які займалися в експериментальній групі та тих, які не займалися, можна констатувати, що серед старшокласників першої групи переважали старшокласники з високим, вище середнього і середнім рівнем фізичного розвитку, а серед юнаків контрольної групи – учні з середнім, вище середнього та низьким рівнем фізичного розвитку.

Юнаки з низьким рівнем фізичного розвитку зустрічалися тільки в контрольній групі. Серед учнів, які відвідували заняття з елементами акварекреації, в порівнянні з однолітками які займалися лише на уроках фізичної культури в школі, відсоток юнаків які отримали показник високого рівня фізичного розвитку, приблизно в чотири рази вищий.

Відмінності в розподілі за рівнями фізичного розвитку старшокласників експериментальної та контрольної груп, можуть бути обумовлені впливом занять аеробної спрямованості, що підвищують рівень звичної рухової активності та, як наслідок, рівень фізичного розвитку.

Для оцінки функціонального стану дихальної функції учнів, які відвідували заняття з елементами акварекреації та тих, хто не відвідував додаткові заняття, було проведено гіпоксичні проби Генче (затримка дихання на видиху) та Штанге (затримка дихання на вдиху), результати яких представлені в таблиці 2.

Середні показники проби Штанге у юнаків контрольної групи відповідали середньому рівню не тренованих хлопців. У старшокласників, які займалися акварекреацією, показники часу затримки дихання на вдиху статистично значимо перевищували показники контрольної групи, і склали 77,46 ± 6,37 с., що характерно для осіб, які займаються спортом.

Таблиця 1

Оцінка рівня фізичного розвитку юнаків 16-17 років, експериментальної та контрольної, (%)

Юнаки 16-17 р.	Високий (%)	Вище середнього (%)	Середній (%)	Нижче середнього (%)	Низький (%)
ЕГ	33,4	20,8	33,3	12,5	-
КГ	8,4	20,8	37,5	12,5	20,8

Таблиця 2

Показники функціональних проб системи дихання, юнаків 16-17 р. контрольної та експериментальної груп, (%)

Статистичні показники	Проба Штанге, с	Проба Генче, с
Юнаки контрольної групи		
Сер. знач. (х)	47,00*	30,79*
Ст. відх. (±S)	2,09	0,75
Юнаки експериментальної групи		
Сер. знач. (х)	77,46	47,20
Ст. відх. (±S)	6,37	4,23

*Примітка: * достовірність відмінностей між показниками юнаків, що займалися ак-варекреацією та не займалися $p \leq 0,05$.*

Таблиця 3

Показники серцево-судинної системи юнаків 16-17 років, контрольної та експериментальної груп

Статистичні показники	ЧСС (уд/хв)	АТ (мм. рт. ст).	
		Систолічний	Діастолічний
Юнаки контрольної групи			
Сер. знач. (х)	82*	120,13	75,80*
Ст. відх. (±S)	1,65	2,40	2,58
Юнаки експериментальної групи			
Сер. знач. (х)	69,13	118,26	67,06
Ст. відх. (±S)	2,15	2,56	2,40

*Примітка: * достовірність відмінностей між показниками юнаків, що займалися акварекреацією і не займайлися $p \leq 0,05$.*

Час затримки дихання на видиху у юнаків контрольної групи склав 30,79 ± 0,75с., що відповідає задовільному рівню. У юнаків, які відвідували фізкультурно-оздоровчі заняття з елементами акварекреації, показники часу затримки дихання на видиху статистично достовірно вище даних однолітків контрольної групи і відповідають середнім значенням для спортсменів.

Таким чином, стан показників, що характеризують дихальну функцію, у старшокласників, які відвідували фізкультурно-оздоровчі заняття, відповідає даним тренованих людей, і статистично достовірно перевищують показники юнаків контрольної групи.

Також у старшокласників 16-17 років, нами вивчалися функціональні показники серцево-судинної системи: частота серцевих скорочень, систолічний та діастолічний тиск.

В результаті наших досліджень ми отримали наступні показники артеріального тиску і частоти серцевих скорочень (табл. 3).

Як показує аналіз літературних джерел, у 80% юнаків, які активно займаються фізичною культурою, в тому числі і акварекреацією (веслування та плавання), ризик серцево-судинних захворювань відсутній або мінімальний. У той же час у людей, які не займаються фізичними вправами, в тих же вікових групах – ризик, явно виражений, і становить понад 50% [11, с. 168–189].

Середній показник ЧСС у юнаків КГ склав 82 ± 1,65 уд/хв, що дещо перевищує середньовікову норму. Серед учнів, які відвідували заняття з елементами акварекреації, рівень ЧСС склав 69,13 ± 2,15 уд/хв, що відповідає середнім показникам для осіб, які займаються спортом.

Отримані відмінності у величині рівня ЧСС між юнаками обстежуваних груп носять статистично достовірний характер. Зниження частоти серцевих скорочень у юнаків, які займалися акварекреацією, можна розглядати як адаптивну реакцію серцево-судинної системи на фізичні навантаження аеробної спрямованості.

Середні показники систолічного тиску у юнаків контрольної та експериментальної груп відповідають середньовіковим нормам і складають 120,13 ± 2,40 і 118,26 ± 2,56 мм.рт.ст. відповідно.

Середні показники діастолічного артеріального тиску статистично достовірно вищі у хлопців КГ в порівнянні з їх однолітками, що займалися фізкультурно-оздоровчими заняттями.

Діяльність серцево-судинної системи знаходиться в процесі адаптації до умов життя, в тому числі і до виконання фізичного навантаження аеробної спрямованості, що знаходить своє вираження в зниженні частоти серцевих скорочень і зниження рівня діастолічного артеріального тиску у старшокласників, які входили до експериментальної групи.

Висновки. Після проведеного дослідження можна стверджувати, що заняття фізкультурно-оздоровчими видами аеробної спрямованості (акварекреація), впливають на рівень фізичного розвитку. Серед юнаків, які займалися в експериментальній групі, переважали особи з високим і середнім рівнем фізичного розвитку, а серед юнаків контрольної групи – з середнім, вище середнього та низьким рівнем фізичного розвитку. Серед тих, хто займався акварекреацією, в чотири рази вищий відсоток учнів з високим рівнем фізичного розвитку в порівнянні з їх однолітками з контрольної групи.

Стан функціональних показників дихальної системи при заняттях акварекреацією у юнаків з ЕГ статистично достовірно вище даних однолітків з КГ. В учнів, які відвідували заняття з акварекреації, відзначалося зменшення частоти серцевих скорочень і зниження рівня діастолічного артеріального тиску, що вказує на стабілізацію функціональних показників серцево-судинної системи.

Перспективи подальших досліджень. Теоретично обґрунтувати запропоновану програму фізкультурно-оздоровчих занять з елементами акварекреації та впровадити її в практику Дитячо-юнацьких спортивних шкіл з веслування міста Києва.

Список літератури:

1. Андрєєва О. Соціально-психологічні чинники, що детермінують рекреаційно-оздоровчу активність осіб різного віку / О. Андрєєва // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – № 3. – 2014. – С. 35–40.
2. Воробйова А.В. Роль оздоровчо-рекреаційної рухової активності у покращенні стресостійкості / А.В. Воробйова // 1-я Международная заочная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы физического воспитания и здоровья человека» (23–27 ноября 2015 года). – 7 с.
3. Історія розвитку фізичної рекреації. Навч. посібн. / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, С.Б. Пангелов. – К.: Академвидав, 2013. – 160 с.
4. Ковальова Н.В. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників у вільний час / Н. Ковальова, О. Андрєєва // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. – 2011. – Вип. 7, Сер. 15. – С. 8–13.

5. Ковальова Н.В. Технологія проектування позакласної роботи старшокласників з фізичного виховання: дис. канд. наук по фіз. вих. та спорту: 24.00.02 / Н.В. Ковальова / НУФВСУ. – Київ, 2013. – 234 с.
6. Москаленко Н. Педагогічні інновації у фізичному вихованні / Н. Москаленко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 1. – С. 19–22.
7. Пальчук М. Сучасні підходи до вирішення проблеми наступності у фізичному вихованні школярів / Марія Пальчук // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць. – 2015. – Т. 2. – С. 202–205.
8. Саїнчук М.М. Динаміка ціннісної установки старшокласників в їх мотивації до занять фізичною культурою / М.М. Саїнчук // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 1. – С. 62–66.
9. Lee S., Burgeson C., Fulton J., Spain C. Physical Education and Physical Activity. – Journal of School Health 2007. – P. 435–463.
10. Redmond K. Promoting Physical Activity: A Guide for Community Action, Second Edition Centers for Disease Control and Prevention / K. Redmond. – Human Kinetics, 2010. – 280 p.
11. Rodriguez D.A., Arbillaga A., Barberan-Garcia A. et al. Effects of interval and continuous exercise training on autonomic cardiac function in COPD patients. Clin Respir J 2016; 10(1): 83–89.

Подгайная В.А.
Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ВЛИЯНИЕ ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ С ЭЛЕМЕНТАМИ АКВАРЕКРЕАЦИИ НА УРОВЕНЬ ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И ПОКАЗАТЕЛИ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ И ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМ ОРГАНИЗМА ЮНОШЕЙ 16-17 ЛЕТ

Аннотация
В статье было изучено влияние физкультурно-оздоровительных занятий с элементами акварекреации на уровень физического развития и показатели сердечно-сосудистой и дыхательной систем юношей 16-17 лет. Проведено сравнение полученных данных школьников, занимающихся по предложенной программе, с учениками которые получают физические нагрузки только на уроках физической культуры. По результатам исследования даны практические рекомендации, нами предложено включать элементы акварекреации в досуговую деятельность старшеклассников.
Ключевые слова: акварекреация, юноши, физическое развитие, сердечно-сосудистая и дыхательная системы.

Podgajnaya V.A.
National University of Ukraine on Physical Education and Sport

EFFECT OF PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITIES WITH AQUA-RECREATION ELEMENTS ON PHYSICAL DEVELOPMENT LEVEL AND INDICATORS OF CARDIOVASCULAR AND RESPIRATORY SYSTEMS OF THE ORGANISM OF YOUNG PEOPLE 16-17 YEARS

Summary
In this article we have investigated the effect of sports with elements aqua-recreation on the level of physical development and indicators of cardiovascular and respiratory systems of young men of 16-17 years. A comparison of the data of students in the proposed program, with students who get physical activity only at lessons of physical culture. The results of the study we have given practical recommendations. It is proposed to include elements of aqua-recreation in leisure activities of senior pupils.
Keywords: aqua-recreation, young people, physical development, cardiovascular and respiratory systems.

УДК 378.147:338.48

МАРКЕТИНГОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Танана С.М.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Формування готовності до інноваційної діяльності фахівців сфери обслуговування є одним із завдань навчально-виховного процесу вищого навчального педагогічного закладу. Якісна професійна підготовка фахівця сфери обслуговування на сучасному етапі розвитку національної системи освіти передбачає володіння прийомами упровадження в освітній процес маркетингових інформаційних технологій. Досягнення ефективності системи управління якістю обслуговування на підприємствах туристичної індустрії не може бути забезпечено без використання різних інноваційних форм й активного впливу обслуговуючого та управлінського персоналу на підвищення якості обслуговування туристів.

Ключові слова: професійна підготовка фахівців, сфера обслуговування, маркетингові інновації, інформаційний простір, туристична діяльність.

Постановка проблеми. Пріоритетними цілями освітнього процесу є забезпечення належної якості професійної підготовки випускника педагогічного вищого навчального закладу набуває все більшої актуальності із розвитком педагогічної науки та у зв'язку із постійним оновленням методичного забезпечення навчального процесу. Сучасні тенденції упроваджувати в освітній процес мультимедійні засоби повязані із бажаннями і можливостями розв'язувати більш ефективно традиційні і нові завдання, що визначаються для педагогічних працівників. Набуває актуальності питання визначення засобів професійної педагогічної підготовки до упровадження в освітній процес педагогічних технологій. Характерною тенденцією сучасного світу є неперервне зростання кількості інформації, підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності, швидкоплинність зміни техніки і технологій у світі. Все це висуває соціальне замовлення щодо підготовки фахівців нового типу, потребує якісно нового рівня викладання як базових, так і фахових дисциплін, забезпечення інтелектуальної, психологічної, моральної готовності до професійної діяльності в нових умовах всіх учасників навчально-виховного процесу. Модернізація вищої професійної освіти в Україні націлена на те, щоб зміст освіти служив основою формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Створення нової освітньої системи, адаптованої до динамічних змін, що відбуваються у туризмі в умовах інноваційної економічної формації, стало пріоритетним завданням й у більшості країн Європи. Як відомо, туризм є унікальним видом діяльності, яка відрізняється глобальністю, сталим розвитком та позитивними економічними результатами. Глобалізація, зростання туристичних потоків висувають нові вимоги до туристичної освіти: наявність єдиних професійних кваліфікацій туристичної діяльності, знання іноземних мов, культури, економіки, правової та соціальних систем країн-партнерів.

На сьогодні в Україні існує близько 3 тис. підприємств, які отримали ліцензії на туристичну діяльність. За офіційними даними, 75% із них займаються туристичною діяльністю за сумісництвом. Тобто час від часу, а імідж України на світовому туристичному ринку залежить саме від якості туристичного продукту (послуг), що їх пропонують туристичні підприємства (фірми), а не від їх кількості. Якість діяльності (обслуговування) залежить від професіоналізму, кваліфікації, досвіду персоналу туристичних підприємств (фірм).

Для того щоб перетворити Україну на туристичну державу світового рівня, необхідно забезпечити координацію діяльності галузей економіки, від яких залежить якісне надання туристичних послуг. Це – готельне господарство, транспорт, торгівля, зв'язок тощо.

Також важливим мотивом прибуття іноземних туристів в Україну є природні ресурси та історико-культурна спадщина нашої держави. Вартість природних ресурсів та історико-культурних пам'яток залежить від їх доступності та якісних характеристик. У залежності від ступеню доступності цих ресурсів та їх експлуатації з метою туризму вони набудуть для України велике економічне значення [6, с. 21].

Активізація сфери туристичних послуг зумовлює необхідність розробки та впровадження системи управління якістю (СУЯ) як обов'язкової складової стратегії розвитку як туризму в цілому, так і на рівні його окремих підприємств. Найреальнішим способом досягнення цієї мети є формування механізму державного регулювання та управління якістю туристичних послуг, що має бути спрямованим на всебічне цілеспрямоване використання заходів, систем та методів управління [3].

У туристсько-екскурсійній справі в Україні тривалий час монопольно господарювала держава і клієнтам доводилось миритися з тим, що їм пропонували. Нині ситуація змінюється, з'явились і багаточисельні приватні туристські фірми, які поки що займаються організацією зарубіжних подорожей. Але не за горами той час, коли іноземців приваблять і українські маршрути. За цих обставин позитивну роль відіграє здорова конкуренція, котра примусить туристські фірми так налагодити свою справу, щоб мати постійних клієнтів і для цього надавати їм високоякісні та різноманітні послуги, враховуючи різноманітні смаки і культурно-естетичні потреби споживачів.

© Танана С.М., 2018

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні розвідки щодо вдосконалення системи стратегічного управління вищою освітою шляхом сучасних інформаційних технологій, управління інноваційним потенціалом (Т. Боголіб, Л. Гайдук, В. Грига, Л. Козарезенко, І. Єгоров, Л. Гриценко, О. Пархоменко, Г. Андрощук, О. Герасименко, В. Степашко); забезпечення інформатизації вищої освіти (Л. Зайнутдінова, І. Захарова, Є. Полат, І. Роберт, А. Смирнов, В. Хомич; узагальнення різних підходів науковців до визначення сутності поняття «інформаційно-освітнє середовище вишу» (Б. Ахметов, І. Доброскок, А. Калюжний, О. Косолапов, В. Крюков, О. Торіна, К. Шахгельдян); організаційніх аспектів упровадження в навчальний процес нових інформаційних технологій (С. Бондарева, В. Биков, Т. Габай, М. Жалдак, П. Корчемний, Ю. Машбіц, О. Шапран), склали підґрунтя задля успішного розв'язання проблеми інформатизації вищої освіти як складного організаційного, технічного і технологічного процесу розроблення й упровадження інформаційної системи вищої школи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий інтерес до питань інформаційних технологій у туризмі, методика оцінки економічної ефективності та впровадження у професійній підготовці фахівців для сфери обслуговування досліджено недостатньо.

Мета статті. Розкрити особливості маркетингових інформаційних технологій та їх вплив на ефективність у професійній підготовці фахівців сфери обслуговування .

Виклад основного матеріалу. Ефективна виробнича діяльність підприємств туристичної індустрії можлива за таких умов: комплексна туристична послуга задовольняє всі вимоги вітчизняного законодавства та інші вимоги регіону, суспільства; туристична послуга відповідає потребам сфери застосування або призначення; туристичний продукт задовольняє вимоги та очікування споживачів; туристичний продукт відповідає стандартам та технічним вимогам; комплексна туристична послуга, з одного боку, спрямована на одержання прибутку суб'єктами туристичної індустрії, з другого – пропонується споживачам та туристичним агентам за конкурентоспроможними цінами; туристичний продукт задовольняє всі вимоги безпеки.

Управління якістю туристичного обслуговування має проводитись системно, тобто на підприємствах – суб'єктах туристичної індустрії має функціонувати система управління якістю туристичних послуг. Така система являє собою організаційну структуру з чітким розподілом відповідальності, процедури, процесів та ресурсів, які необхідні для управління якістю туристичного продукту. Світовий досвід сформував не тільки загальні ознаки діючих систем управління якістю, а й принципи та методи, які можуть застосовуватись у кожній із них [2, с. 125]. Виокремлюють три типи систем управління якістю, що мають концептуальні розходження: системи, що відповідають вимогам стандартам ISO серії 9000; – загальнофірмові системи управління якістю (TQM – загальне управління якістю: Total Quality Management); системи, що відповідають критеріям національних або міжнародних (регіональних) премій, дипломів із якості [8].

Життєвий цикл послуг включає всі стадії її існування: від первісного визначення вимог і потреб споживача до кінцевого їх задоволення. Життєвий цикл за стандартом ISO 9004:2009 схематично подається петлею або спіраллю якості [4]. Таким чином, при управлінні якістю туристичних послуг доцільно розрізняти поняття "забезпечення якості", "управління якістю", "поліпшення якості" відповідно до ISO 9001:2008 [3].

Забезпечення якості (Quality Assurance) – сукупність запланованих і систематично здійснених заходів, необхідних для створення впевненості в тому що послуга задовольняє певні вимоги щодо якості.

Управління якістю (Quality Control) – скоординовані дії щодо спрямовування та контролювання діяльності організації стосовно якості [8]. Зазвичай управління якістю представлено системою методів та заходів, що здійснюються для задоволення вимог до якості. Звичайно, це поняття рекомендується застосовувати з уточнюючими визначеннями на зразок управління якістю в процесі виробництва (Manufacturing Quality Control) або управління якістю на рівні фірми (Company – Wide Quality Control).

Управління якістю містить у собі методи і види діяльності оперативного характеру, спрямовані одночасно на управління процесом і усунення причин незадовільного функціонування на відповідних стадіях якості.

Поліпшення якості (Quality Improvement) – постійна діяльність, спрямована на підвищення технічного рівня продукції, якості її виготовлення, удосконалювання елементів виробництва і системи якості. Призначення постійного поліпшення системи управління якістю – підвищення ймовірності задоволеності замовників та інших зацікавлених сторін [8]. Відповідно до національного державного стандарту ДСТУ 9000 2007 "дії щодо поліпшення охоплюють: аналіз і оцінку наявного стану для визначення сфер поліпшення; установлення цілей поліпшення; пошук можливих рішень для досягнення цілей; оцінку цих рішень і обрання одного з них; упровадження обраного рішення; вимірювання, перевірку, аналізу та оцінку результатів упровадження для визначення того, чи досягнуто цілі; оформлення змін". Поєднання та координація забезпечення, управління і поліпшення якості являє собою діяльність у системі якості сфери послуг.

Загальне управління якістю (Quality Management) – складова загальної функції управління, що визначає та забезпечує політику з якості. Ця функція управління включає: оперативне планування, розподіл ресурсів та інші систематичні дії у сфері якості, такі як планування якості, проведення робіт і оцінка результатів.

Система управління якістю обслуговування в процесі впровадження й удосконалення органічно взаємодіє з іншими соціальними й виробничими системами підприємств туристичної індустрії. У першу чергу це управління розробкою туристичного продукту (маршрути, тури), плануванням виробництва, технологічною підготовкою, матеріальними та фінансовими ресурсами, якістю праці, підготовкою кадрів тощо. Сукупно ці системи охоплюють усі сфери діяльності трудового колективу туристичного підприємства: виробничу, економічну, соціальну, технологічну.

Досягнення ефективності системи управління якістю обслуговування на підприємствах туристичної індустрії не може бути забезпечено без використання різних інноваційних форм й активного впливу обслуговуючого та управлінського персоналу на підвищення якості обслуговування туристів, туристичних агентів та контрагентів.

1. Впровадження інновацій *(організаційні інновації)*, які пов'язані з розвитком підприємництва і туристичного бізнесу в системі та структурі управління, в тому числі реорганізацією, поглинанням конкуруючих суб'єктів на основі нової техніки та передових технологій, кадрової політики, раціональної економічної та фінансової діяльності;

2. *Маркетингові інновації*, які дозволяють задовольнити потреби цільових споживачів, або привабити нових клієнтів;

3. *Періодичні інновації* (продуктові інновації), які спрямовані на зміну споживчих якостей туристичного продукту, його позиціонування на ринку. На сьогодні найважливішою характеристикою інновації є її новизна, яка сприяє: розширенню кола потенційних споживачів (туристів); зміні потреб споживача та розширенню функціональності турпродукту [7, с. 49].

До інновацій в туризмі слід відносити перш за все ті нововведення, які супроводжуються: відновленням і розвитком духовних та фізичних сил туристів; якісно новими змінами турпродукту; підвищенням ефективності функціонування інфраструктури туризму; підвищенням ефективності управління стійким функціонуванням і розвитком туристичної сфери в країні; підвищенням ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг; прогресивними змінами факторів виробництва; підвищенням іміджу і конкурентоздатності підприємств туріндустрії.

Широка автоматизація та інтернетизація інформаційного простору суспільства розкриває обрії привабливих курортів, місць для відпочинку та стимулює споживачів до самостійного вибору маршруту подорожей, пошуку доступного сервісу за найнижчими цінами й забезпечення проактивної комунікації з виробниками послуг, що переводить бізнес туристичних організаторів у віртуальний сектор.

Цей сектор подорожей, підкріплений здобутками Інтернет-індустрії, забезпечує функціонування мережевого інформаційного простору, особливо у туристичному посередництві з продажу пакетних пропозицій (туроператорській та турагентській діяльності).

Окрім реального сектору збуту продукту міжнародного туроператора, що представлений розгалуженою мережею ініціативних турпідприємств, турагентств, турагентів, субагентів, дистрибуторів та інших посередників. Віртуальний сектор збуту на сьогодні є найперспективнішим та інноваційним засобом електронних продажів. Він активно впливає на метавартість турпослуг оператора й знижує не лише собівартість туру, а й ймовірність похибки із-за високої технологізації й консолідації збутових процесів посередників.

Найбільш потужний Інтернет-сектор збуту оперує можливостями електронних систем бронювання, просування й продажу туристичних послуг. Інформаційне забезпечення таких процесних інновацій складають:

– глобальні можливості Global Distribution System (GDS), як сукупності потужних професійних систем бронювання й резервування всіх видів туристичних послуг (Amadeus, Galileo, Worldspan, Travelport, Sabre, Syrena;

– Alternative Distribution System (ADS) – альтернативні системи бронювання, які створені як цінові агрегатори та надають можливість бронювати як пакетні тури так і окремі послуги турагентам-посередникам чи напряму клієнтам (портали типу booking.com, expedia.com, tickets.ua, hotels.com, lastminute.com, ORBITZ та інші сайти онлайн-бронювання туристичних послуг для кінцевих клієнтів і агентств);

– Central Reservation System (CRS) – централізована система бронювання для вирішення завдань електронної дистрибуції. Ця високотехнологічна розробка є маркетинговою інновацією та призначена для завантаження інформації про послуги готелів (авіакомпаній, туроператорів ін.) в усі існуючі електронні канали продажу з метою підвищення ефективності прямих online-продаж із сайту підприємства.

Дана програма просування тісно інтегрована з системою бронювання і дозволяє отримати зростання обсягів продажу з сайту; – Business Service Provider (BSP) (бізнес сервіс провайдер) – це контекстна програма B2B «бізнес для бізнесу», як сукупність програмних продуктів, об'єднаних характеристиками і можливостями систем управління мультимедійними документами і систем управління процесами діловодства для скорочення надмірності в традиційному документообігу і підвищення ефективності адміністративної роботи, які в основному працюють на платформі програмних продуктів Microsoft [8].

Зазначені інформаційні інструменти й ресурси допомагають туристичним підприємствам у здійсненні адміністративного управління, створюють інтелектуальне середовище на усіх рівнях управлінської діяльності; формують інтелектуальні прикладні системи для роботи із зовнішнім оточенням мобільних користувачів, обслуговування бізнесу подорожей і туризму. Це підвищує вимоги до персоналу туристичних офісів, сприяє появі нових посад: менеджер електронної комерції (e-Commerce Manager; e-Tourism Revenue Manager), а, відтак, і формування нових компетентностей менеджера-інноватора.

Також новими напрямами використання інформаційних технологій для туризму є: запровадження мобільного Інтернету, електронних каталогів пропозицій; поширення online-бронювання не лише в роботі з рітейловими агентствами, а й безпосередньо з клієнтами; наповненість сайтів довідковою інформацією про країни й нові туристичні маршрути, програмне забезпечення і програмні рішення – це тільки деякі приклади, що ілюструють інноваційну активність туристичних підприємств і напрямів її подальшого розвитку.

Висновки. Міжнародна інтеграція в системі туристичної освіти через упровадження інноваційної методики освітньої підготовки фахівців

для галузі туризму та створення освітніх міжнародних кластерів спрямована на підвищення конкурентоспроможності наших випускників на ринку праці, формуванню кар'єри упродовж життя, забезпечить практико-орієнтовану підготовку студентів, їхню мобільність та якість навчання. Саме інноваційні рішення дозволять отримати фінансовий ефект та підвищити рівень фінансової стабільності.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні ефекту від упровадження сучасних маркетингових інформаційних технологій під час професійної підготовки фахівців сфери обслуговування

Список літератури:

1. 12 уроків від найбільших інноваційних компаній 2014 року. – [Електроннийресурс]. – Режим доступу: http://www.management.com.ua/tend/tend598.html?utm_source=companion-news&utm_medium=email&utm_ campaign=companion2.
2. Гуцол А. Навчальна дисципліна «Інноваційні технології в туризмі» як важлива складова підготовки фахівців сп. «Туризмознавство» / А. Гуцол // Вісник ЛНУ. Пед. науки. – 2012. – Вип. 4(239). – С. 124–129.
3. ДСТУ 9001-2009 «Системи Управління Якістю. Вимоги». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcsm.kiev.ua/index.php/uk/2009-02-12-13-16-36/63-2009-02-12-08-27-01/122-2009-02-19-13-37-47.
4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів від 17.02.2009 р. № 965-VI [Ел. ресурс]. – Режим доступу : http //kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id.
5. Михайліченко Г. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. Михайліченко. – К.: КНТЕУ, 2012. – 608 с.
6. Юрченко О. Інновації в готельному бізнесі на сучасному етапі / О. Юрченко // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Випуск 34. – С. 292–301.
7. ISO 9001:2008 Quality management systems – Requirements. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=464864. ISO 9004:2009 Management for the sustained success of an organization. A quality management approach. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail?csnumber=41014.

Танана С.М.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

МАРКЕТИНГОВЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ

Аннотация
Формирование готовности к инновационной деятельности специалистов сферы обслуживания является одним из заданий учебно-воспитательного процесса. Качественная профессиональная подготовка специалиста сферы обслуживания на современном этапе развития национальной системы образования определяет требованием владение приемами внедрения в образовательном процессе маркетинговых информационных технологий. Достижения эффективности системы управления качеством обслуживания на предприятиях туристической индустрии не может быть обеспечено без использования различных инновационных форм и активного влияния обслуживающего и управленческого персонала на повышение качества обслуживания туристов.
Ключевые слова: профессиональная подготовка специалистов, сфера обслуживания, маркетинговые инновации, информационное пространство, туристическая деятельность.

Tanana S.M.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

MARKETING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IN THE SPHERE OF SERVICE

Summary
The formation of readiness of innovative activity of specialists in the sphere of service is one of the aims of educational process of higher educational pedagogical establishment. At the present stage of development of the national system of education, the quality professional preparation of specialist in the sphere of service implies his knowledge of methods of implementation in of the marketing information technologies education means in the educational process. On the base of analysis of requirements to the professional activity of the future teacher of foreign languages, of the methodological approaches, its ensure to scientific grounds of means the professional preparation, is focused on the necessity of organizing the safety of using multimedia means of studies in learning of foreign languages at the higher educational establishment. Achieving effectiveness of the quality management service for enterprises of the tourism industry can not be achieved without the use of various forms of innovative and active service impact management and staff to improve the quality of tourist services, travel agents.
Keywords: professional preparation of specialists, sphere of service, marketing innovations, information sphere, tourist activity.

УДК 796.011.1:797.217-0.53.5

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АКВАФІТНЕСУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Троценко Т.Ю.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Пивоваров А.А.
Київський національний торгівельно-економічний університет

Одним із пріоритетних завдань фізичного виховання в Україні є підвищення якості фізкультурно-оздоровчої роботи у процесі фізичного виховання, що зумовлене незадовільним станом здоров'я і рівнем фізичної підготовленості підростаючого покоління. Значний інтерес у цьому напрямку викликають питання раціонального використання фізкультурно-оздоровчого потенціалу аквафітнесу, методики якого формуються у результаті синтезу різних компонентів дистанційного плавання, рекреаційно-розважальних заходів і спеціалізованих вправ із арсеналу засобів нових нетрадиційних форм рухової активності у воді. Зважаючи на значну кількість даних, які стосуються позитивного впливу занять у воді на організм людей різних вікових груп, науково не обґрунтовані та не розроблені дані із програмування занять у водному середовищі із застосуванням інноваційних технологій для дітей молодшого шкільного віку.
Ключові слова: молодші школярі, інноваційні технології, аквафітнес.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з найважливіших проблем фізичного виховання населення є зміцнення та збереження здоров'я. Аналіз науково-методичної літератури, присвяченої дослідженню стану здоров'я дітей шкільного віку, показав, що протягом навчання в школі здоров'я дітей погіршується. При вступі до школи проблеми зі здоров'ям мають 10-20% учнів, а вже наприкінці початкової школи – до 50-60%, лише 20% школярів можна вважати здоровими, інші мають різні відхилення у стані здоров'я [9]. З приводу цього окремі науковці Т.Ю. Круцевич [8], О.Л. Благій [4], Н.В. Москаленко [10], М.В. Чернявський [13] зазначають, що чинна організація фізичного виховання у школах недостатньо ефективна для підвищення рівня фізичної підготовленості, здоров'я та мотивації учнів до фізичної культури та спорту.

Отже, одним із пріоритетних завдань фізичного виховання в Україні є підвищення якості фізкультурно-оздоровчої роботи у процесі фізичного виховання що зумовлене незадовільним станом здоров'я і рівнем фізичної підготовленості підростаючого покоління.

Для підвищення ефективності фізичного виховання школярів, оптимізації їх рухової активності вчені шукають нові підходи до складання фізкультурно-оздоровчих програм, зокрема: Т.Ю. Круцевич апробовано навчальну програму з фізичної культури, яка передбачає планування навчального матеріалу відповідно до віково-статевих особливостей учнів та їх інтересів [8]; В.П. Семененком обґрунтовано ефективність використання засобів загартування в залежності від фізичного стану молодших школярів [11]; Н.В. Москаленко розроблено концепцію проектування інноваційних технологій фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітніх закладах [10]; М.В. Чернявським було доповнено зміст програми занять фізичним вихованням дітей молодшого шкільного віку анімаційними заходами з використанням засобів туризму і орієнтування [13].

Значний інтерес у цьому напрямі викликають питання раціонального використання фізкультурно-оздоровчого потенціалу аквафітнесу, методики якого формуються у результаті синтезу різних компонентів дистанційного плавання, рекреаційно-розважальних заходів і спеціалізованих вправ із арсеналу засобів нових нетрадиційних форм рухової активності у воді [11].

Серед українських фахівців у галузі фізичного виховання питання застосування інноваційних засобів аквафітнесу пов'язано з такими науковцями як: О.Ю. Фанигіна (дослідження щодо корекції фізичної підготовки студенток вузу в процесі занять оздоровчими видами плавання) [12]; В.П. Семененко (влив занять аквааеробікою на організм дітей молодшого шкільного віку) [11]; Н.О. Гоглювата (програмування фізкультурно-оздоровчих занять фітнесом з жінками зрілого віку) [5]; Г.О. Жук (програмування фізкультурно-оздоровчих занять фітнесом з дітьми молодшого шкільного віку) [7]; Т.А. Базилюк (інноваційні технології аквафітнесу з елементами баскетболу в фізичному вихованні студенток) [1], але не зважаючи на значну кількість даних, які стосуються позитивного впливу занять у воді на організм людей різних вікових груп, науково не обґрунтовані та не розроблені дані із програмування занять у водному середовищі із застосуванням інноваційних технологій для дітей молодшого шкільного віку, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі, узагальненні та систематизації даних науково-методичної літератури щодо інноваційних дитячих фітнес-технологій та можливості впровадження їх в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом ми є свідками бурхливого розвитку оздоровчої фізичної культури, яка стає одним з основних чинників здорового способу життя. За десятиліття було проведено багато нових досліджень присвячених «водному фітнесу». Все це свідчить про постійний інтерес дослідників до даного виду рухової активності [12].

У сучасних умовах для оптимізації фізкультурно-оздоровчих занять необхідне комплексне

© Троценко Т.Ю., Пивоваров А.А., 2018

використання різноманітних вправ, адекватних стану здоров'я, рівню підготовленості та індивідуальним особливостям людини. Тому широке поширення отримали нові нетрадиційні види рухової активності, в тому числі і аквафітнес.

Аквафітнес – система фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища, що виконує роль натурального багатофункціонального тренажера, завдяки своїм природним властивостям. Водне середовище створює спеціальні умови для виконання рухів: в одних випадках полегшує процес їх виконання, в інших – ускладнює. Аквафітнес проводиться в неглибокій та глибокій воді. Також при його проведенні можна використовувати різне спорядження (спеціальні манжети для рук та ніг, дошки, нудли та інші) [5].

Спочатку гідроаеробіка активно використовувалася тільки як новий вид підготовки спортсменів практично у всіх видах спорту. Дуже часто члени збірних команд з легкої атлетики застосовували біг і різні вправи у воді як один з ефективних засобів підготовки до Олімпійських ігор та інших змагань. Окрім легкоатлетів вправи у воді широко використовували боксери і представники різних бойових мистецтв. Вони відпрацьовували імітацію ударів у воді з метою акцентованої дії на ті м'язові групи, які безпосередньо беруть участь в ударних рухах. Це сприяло і виявленню різноманітних навиків.

Вправи у воді можуть використовуватися також як реабілітаційні засоби. Так, легкоатлет високого класу Глен Макуотерз, отримавши під час в'єтнамської війни поранення в стегно, втратив можливості займатися бігом. Розроблена ним система вправ із спеціальним плавучим жилетом дозволила йому бігати у воді і повернути минулу спортивну форму. Так з'явився акваджоггінг – загальновизнаний сьогодні спосіб позбутися зайвої ваги, зміцнити координацію рухів і серцево-судинну систему.

В Україні вже багато років науковці приділяють значну увагу вивченню стану здоров'я дітей, однак проблема залишається ще не розкритою. Адже недостатньо уваги приділяється саме питанню використання аквафітнесу як способу підвищення рухової активності молодших школярів.

Але позитивні зміни в цьому напрямку вже є. Так, наприклад, мережа фітнес-клубу SportLife, за підтримки закордонних партнерів відкрили нові комплекси у багатьох містах України (Вінниця, Дніпро, Запоріжжя, Кременчук, Кривий Ріг, Луцьк, Львів, Одеса, Полтава, Суми, Харків, Херсон, Черкаси). Також 9 квітня 2017 року в Чернівцях відбулося відкриття нового Фітнес-клуб американського формату SportLife. Слід зауважити, що сам новий клуб SportLife в Чернівцях має три басейни, величезний тренажерний зал, фітнес-студії і банний лаунж. Тут також буде працювати перша унікальна дитяча фітнес-академія. Аквазона клубу включає в себе спортивний басейн (25 м, 6 доріжок), дитячий басейн і басейн для плавання з дітьми грудного віку. Дитяча фітнес-академія пропонує розвивальні та навчальні програми, танці, плавання, аквафітнес, дитячий фітнес [14].

Головійчук І. у своїх дослідженнях описує аквафітнес як систему вправ у воді, що здійснює великий оздоровчий вплив на людину. Завдяки систематичним заняттям у воді усуваються надмірна збудливість і дратівливість, зміцнюється нервова система, активізується обмін речовин, покращується функціональна діяльність внутрішніх органів. Заняття аквафітнесом підвищують стійкість організму, гартують його, зменшують небезпеку виникнення простудних захворювань. На сьогодні аквафітнес як засіб фізичної рекреації має особливий пріоритет і перспективу. Оздоровчий вплив аквафітнесу обумовлений активізацією найважливіших функціональних систем організму, високою енергетичною вартістю роботи, наявністю стійкого ефекту загартовування [6].

Оздоровча дія засобів аквафітнесу обумовлена активізацією найважливіших функціональних систем організму, високою енергетичною вартістю роботи, що виконується, феноменом гравітаційного розвантаження опорно рухового апарату, наявністю стійкого ефекту загартовування. Систематичні заняття у воді мають широку спрямованість: лікувально-профілактичну, навчальну, спортивну, кондиційну, спортивно-орієнтовну. На практиці форми рухової активності у воді представлені у вигляді майже 20 ізольованих комплексів, об'єднаних у самостійні програми, для прикладу: гідроаеробіка (на витривалість); аквастретчинг (на гнучкість); гідрорелаксація (на розслаблення); аквадансі (синхронність і ритміка) та ін.

Аквафітнес – це організована дозвіллєва діяльність населення різного віку і рівня підготовленості у водному середовищі з використанням традиційних і нетрадиційних для плавання засобів, ігор та розваг, яка передбачає вирішення оздоровчих, розвивальних та освітніх завдань. Ця діяльність включає в себе вправи з різними предметами, підтримуючими засобами або легкими обтяженнями.

Плавання спортивними способами (кондиційне плавання) не завжди включається в програму занять різними формами аквафітнесу. Однак плавання на невелику відстань (оздоровчі дистанції) можуть добре доповнювати тижневу рухову активність або використовуватися в якості додаткових навантажень після занять. Виходячи зі схожості завдань і оздоровчого ефекту, оздоровче і кондиційне плавання можна вважати однією з форм аквафітнесу.

Аквафітнес має різні форми: оздоровче плавання, гідроаеробіка, гідрошейпінг, гідропрофілактіка, плавання в сімейних групах, кондиційне плавання, лікувально-оздоровче плавання.

За Д. Лоуренсом аквафітнес є системою фізичних вправ вибіркового спрямування в умовах водного середовища, що виконує, завдяки своїм природним якостям, роль природного багатофункціонального тренажера. У авкафітнес входять декілька видів: *AquaJogging, AquaRelaxation, AquaGym, AquaBox, AquaCycle.*

Залежно від методичних принципів і способів проведення занять розрізняють такі комплекси вправ у воді як: *аквабілдінг, аквамоушен, аквастрейнінг, гідроатлетизм, гідро аеробіка* [9].

Така популярність аквафітнесу пов'язана з тим, що на відміну від дистанційного плавання, має певні переваги, а саме:

- можливість залучення більшої кількості людей, в тому числі, тих хто не має навику плавання;

· можливість диференційованого впливу на морфофункціональні показники організму шляхом використання різноманітних рухів в режимах різних методів;

· високий емоційний фон на проведених заняттях, що забезпечується музичним супроводом;

· великий вибір додаткових технічних засобів.

Аквафітнес завдяки активним рухам у воді під музичний супровід не тільки покращує функціонування органів життєдіяльності, сприяє психоемоційному розвантаженню, а й полегшує фізичні навантаження, підсилюючи оздоровчий ефект.

Всі *засоби* гідроаеробіки розділяються на *основні* (фізичні вправи у воді) і *додаткові* (словесна і наочна дія; музичний супровід; відновні засоби – педагогічні, медико-біологічні, технічні).

По спрямованості дії на організм всі засоби гідроаеробіки можна розділити на наступні *вправи*:

· вправи, що роблять вплив на серцево-судинну і дихальну;

· вправи для м'язів і суглобів;

· вправи, дії яких направлені на нервову систему [2].

Підвищена щільність водного середовища значно полегшує підтримку будь-якої пози або положення тіла. В умовах гідросфери людина майже повністю позбавляється від статичної м'язової діяльності, завдяки чому і з'являється можливість зняти навантаження з опорно-рухового апарату.

Більшість рухів, з яких складається гідроаеробіка – танцювально-гімнастичні вправи, ходьба, біг, підскоки і ін. Танцювально-гімнастичні вправи відносяться до рухового швидкісно-силового характеру з включенням елементів динамічної, інколи статичної спрямованості. Вони потребують точного дозування сили і швидкості м'язових скорочень, достатньо високої координації переміщення частин тіла.

Різноманіття танцювально-гімнастичних комбінацій дозволяє вибірково впливати на певні м'язові групи. Поєднання танцювально-гімнастичних вправ з ходьбою і бігом дозволяє регулювати частоту серцевих скорочень, дихання, дозувати навантаження. Бігові і стрибкові вправи є основними засобом гідроаеробіки. Вони використовуються для підвищення функціональних можливостей організму в цілому, розвитку витривалості, сили, швидкості, координації рухів.

До основних *засобів* гідроаеробіки відносяться також «ігрові станції» і «аеробні хвилі». Ігрові станції представляють собою стаціонарні місця де працюють маленькими групами (або індивідуально), використовуючи спортивне спорядження і опір води для поліпшення своєї фізичної форми. При проходженні ігрових станцій діти імітують рухи різних спортивних дисциплін, наприклад, «матч боксера» – атакуючи воду ударами, гру в теніс або гольф з використанням відповідного спорядження. Станції можуть розташовуватися по периметру басейну або групуються уздовж однієї стіни. Кожна станція для простоти сприйняття має бути забезпечена номером і описом вправ на картах певного кольору. До найбільш популярних станцій «аеробних хвиль» відносяться: імітування пересування на лижах з палицями, біг, прискорення в різних напрямах, стрибки з ноги на ногу і підскоки вперед, стрибки з перешкодами, танцювальні кроки.

При проведенні занять аквафітнесу з дітьми можна використовувати найрізноманітніші *форми ігор* – ігрові вправи, ігри-забави, сюжетні і безсюжетні ігри з елементами змагань, естафети, ватерполо, баскетбол.

Вибираючи ігри і методичні прийоми, потрібно враховувати вік, кількість дітей,їх фізичну підготовленість, ступінь володіння пропонованими руховими діями. Завдання в іграх переважно мають бути направлені не на діяльність змагання, а на старанність. Змінюючи тип музики, інтенсивність, правила гри, пропонуючи різні варіанти ігор, у тому числі спрощені, можна регулювати навантаження в необхідному режимі. Для керівництва грою інструктор повинен вибрати зручне місце, постійно спостерігати за дітьми і прийти у будь-який момент на допомогу.

Класифікацію основних засобів гідроаеробіки складає *форма організації проведення вправ у воді*:

До *1 групи* входять вправи, що виконуються біля борту басейна: імітаційні рухи ногами: кро-

Таблиця 1

Характеристика компонентів аквафітнесу за (Д. Лоуренс)

Програма	Переважне спрямування	Структура заняття	Умови проведення
Дистанційне плавання	Розвиток аеробної, силової витривалості, підвищення тонусу головних м'язових груп	Розминка; основна частина (долання відрізків із заданою швидкістю); заключна частина – вправи на відновлення (сретчінг, реласація)	Адаптовані до умов більшості басейнів
Акваджогігнг, Акваденс, Акваритмік	Розвиток аеробної, силової витривалості, локальної м'язової сили, гнучкості, координації рухів	Розминка, основна частина (ходьба, біг, стрибки, вправи), заключна частина – вправи на відновлення	Адаптовані до умов великого басейну з глибиною 1-1,5 м
Аквабілдинг, Акваформінг, Ватерпауер	Розвиток максимальної м'язової сили та м'язової витривалості	Розминка, основна частина – силовий тренінг, заключна – вправи на відновлення	Адаптовані до умов великого басейну з глибиною 1-1,5 м
Аквастеп	Розвиток аеробної, силової витривалості, локальної м'язової сили, координації рухів	Розминка, основна частина – вправи на степ-платформі, заключна – вправи на відновлення	Адаптовані до умов басейну з рівним дном та глибиною 1-1,5 м
Аквастретчинг	Розвиток гнучкості та рухливості у суглобах, регуляція м'язового тонусу	Розминка, основна частина – стретчинг. заключна – вправи на відновлення	Адаптовані до умов гідротерапевтичного басейну або інших з температкрою води 28-32°С

лем, брасом, «ножицями», «велосипедом», «віджиманнями», різні стретчінги (розтягання м'язів); тримаючись за борт, виконання рухів, поворотів, нахилів; вправи в положенні вису спиною до борту, підтягування і утримання тіла у висі лицем до борту – ноги зігнуті в колінах, відштовхування від борту; ігрові станції. Мета цих вправ – розробка м'язів брюшного пресу і ніг. При цьому потрібно сидіти на краю басейну, а ноги опущені у воду. Дуже важливо сісти надійно і міцно, щоб не посковзнутися і не поранитися.

2 група – вправи, що проводяться на мілководді. Рівень води доходить до колін. Глибина – 30-50 см. Основні вправи – ходьба, біг, стрибки. При горизонтальному положенні тіла пересування по дну здійснюється за допомогою рук в упорі лежачи спереду і ззаду.

3 група – опорне положення. Рівень води – від поясу до плечей. Опора – дно басейну або водоймища. Вправи виконуються стоячи на дні, відштовхуватись від нього, на місці, в русі: ходьба, біг, стрибки,танцювальні елементи, «аеробні хвилі», «водний стретчінг».

4 група – безопорне положення. Тіло у воді ковзає або тримається за допомогою гребкових рухів руками: плавання, позиції, початкові положення, гребки, елементи і фігури синхронного плавання.

5 група – з предметами. В цілях опори, поліпшення плавучості і збільшення опору використовуються пінопластові дошки, круги, рятувальні жилети, м'ячі, ласти, металеві браслети для рук і ніг.

6 група – вправи, що виконуються у ванні.

Для дітей розроблені спеціальні ігри на воді:

– «Звірятка на доріжці». Діти діляться на дві команди. Кожна пара (по одному учасникові від кожної команди) отримує образ:«Качка», «Лебідь», «Щука», «Крокодил», «Дельфін» та ін. За сигналом інструктора учасники команд під веселу музику в «своєму» образі долають відстань 6-8 м і передають естафету наступному. Перемагає команда, що краще увійшла в образ і швидше закінчила естафету.

– «Чарівні картинки». Учасники стають в круг. Інструктор пропонує змалювати різні фігури у воді: «Медуза», «Краб», «Водорості», «Восьминіг».

– «Веселі естафети». Учасники розбиваються на дві команди. Варіанти естафет:

· пересування боком, приставними кроками, спиною вперед;
· біг з веслами;
· естафети на плотах;
· стрибки вперед, ноги нарізно, разом [3].

Висновки та пропозиції. Теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури свідчить, що серед найважливіших проблем фізичного виховання однією з основних є зміцнення здоров'я школярів, розвиток їх фізичних якостей. Впровадження у процес фізичного виховання молодших школярів інноваційних оздоровчих фітнес-технологій, спрямованих на покращення здоров'я школярів, підвищення мотивації до занять фізичною культурою і спортом є актуальним. Аналіз світового досвіду та результатів низки наукових досліджень переконують, що ефективним напрямом підвищення рівня рухової активності різних груп населення в Україні є вдосконалення системи оздоровчих фітнес-технологій, зокрема аквафітнесу.

Заняття аквафітнесом підвищують стійкість організму, гартують його, зменшують небезпеку виникнення простудних захворювань. На сьогодні аквафітнес як засіб фізичної рекреації має особливий пріоритет і перспективу. Оздоровчий вплив аквафітнесу обумовлений активізацією найважливіших функціональних систем організму, високою енергетичною вартістю роботи, наявністю стійкого ефекту загартовування.

Таким чином, для покращення оздоровчої системи на основі аквафітнесу молодших школярів в нашій країні слід проаналізувати весь передовий світовий досвід та розробки фахівців, а також реалізувати набуті знання в практичній діяльності, тобто покращити освітній процес і створити якісні умови для розвитку аквафітнесу в Україні.

Список літератури:

1. Базилюк Т.А. Інноваційна технологія аквафітнесу з елементами баскетболу в фізичному вихованні студенток : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Т.А. Базилюк. – К., 2013. – 24 с.
2. Беспутчик В.Г. Аэробика на суше и в воде / В.Г. Беспутчик, В.Р. Бейлин, С.В. Тараскина // Физическая культура в школе. – 2009. – № 5. – С. 42–44.
3. Білітюк С.А. Особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку, які займаються плаванням / С.А. Білітюк // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць / за ред. С.С. Ермакова. – Х., 2004. – № 4. – С. 19–24.
4. Благій О.Л. Інноваційні підходи до організації фізичного виховання школярів / О.Л. Благій, М.В. Чернявський // Олімпійський спорт і спорт для всіх : IX Міжнародний наук. конгрес : тези доповідей. – К.: Олімпійська література, 2005 – С. 546.
5. Гоглюватая Н.О. Программирование физкультурно-оздоровительных занятий аквафитнесом с женщинами 1-го зрелого возраста : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. наук по физическому воспитанию и спорту : спец. 24.00.02 «Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения» / Н.О. Гоглюватая. – К., 2007. – 22 с.
6. Головійчук І. Особливості експериментальної методики занять аквафітнесом зі студентами спеціальної медичної групи / І. Головійчук // Молода спортивна наука України: [зб. наук. пр. з галузі фіз. культури і спорту]. – Л., 2007. – Вип. 10. – Т. 1. – С. 33–41.
7. Жук А.А. Программирование физкультурно-оздоровительных занятий аквафитнесом с детьми младшего школьного возраста : дис. ... канд. наук по физическому воспитанию и спорту: спец. 24.00.02 «Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения» / Жук Анна Александровна. – Киев, 2011. – 211 с.
8. Круцевич Т.Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення : навчальний посібник / Т.Ю. Круцевич, Г.В. Безверхня. – К.: Олімп. л-ра, 2010. – 248 с.

9. Лоуренс Д. Аквааэробика [пер. з англ.] / Д. Лоуренс. – М.: ФАИР–ПРЕСС, 2000. – 250 с.
10. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодших школярів: [монографія] / Н.В. Москаленко. – Дніпропетровськ: Інновація, 2010. – 254 с.
11. Семененко В.П. Влияние занятий аквааэробикой на организм детей младшего школьного возраста / В.П. Семененко // Актуальные проблемы теории и методики физической культуры, спорта и туризма: материалы III Междунар. научно-практ. конф. молодых учених. – Минск, 2008. – С. 513–516.
12. Фанигіна О.Ю. Корекція фізичної підготовки студенток ВУЗу в процесі занять оздоровчими видами плавання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О.Ю. Фанигіна. – К., 2005. – 21 с.
13. Чернявський М.В. Рекреаційно-оздоровчі технології в процесі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М.В. Чернявський. – К., 2011. – 20 с.
14. Новини ТСН України. Електронний ресурс: Режим доступу: https://tsn.ua/ukrayina/blizko-11-tisyach-chernivchan-vitali-noviy-sport-life-630785.html.

Троценко Т.Ю.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
Пивоваров А.А.
Киевский национальный торгово-экономический университет

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АКВАФИТНЕСА В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация
Одной из приоритетных задач физического воспитания в Украине является повышение качества физкультурно-оздоровительной работы в процессе физического воспитания, обусловленого неудовлетворительным состоянием здоровья и уровнем физической подготовленности подрастающего поколения. Значительный интерес в этом направлении вызывают вопросы рационального использования физкультурно-оздоровительного потенциала аквафитнеса, методики которого формируются в результате синтеза различных компонентов дистанционного плавания, рекреационно-развлекательных мероприятий и специализированных упражнений с арсенала средств новых нетрадиционных форм двигательной активности в воде. Несмотря на значительное количество данных, касающихся положительного влияния занятий в воде на организм людей разных возрастных групп, научно не обоснованы и не разработаны данные по программированию занятий в водной среде с применением инновационных технологий для детей младшего школьного возраста.
Ключевые слова: младшие школьники, инновационные технологии, аквафитнес.

Trotsenko T.Yu.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»
Pyvovarov A.A.
Kyiv National University of Trade and Economics

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF AQUAFITNESS IN PHYSICAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Summary
One of the priority tasks of physical education in Ukraine is the improvement of the quality of physical culture and health work in the process of physical education, which is conditioned by the unsatisfactory state of health and the level of physical preparedness of the younger generation. Significant interest in this direction is caused by the issues of rational use of physical fitness and recreational potential of aquafitness, some of which are formed as a result of the synthesis of various components of remote swimming, recreational and entertainment activities and specialized exercises from an arsenal of means of new non-traditional forms of motor activity in water. Taking into account the considerable amount of data concerning the positive influence of water activities on the organism of people of different age groups, scientifically unverified and not developed data on the programming of classes in the aquatic environment using innovative technologies for children of junior school age.
Keywords: younger schoolchildren, innovation technologies, aquafitness.

РОЗДІЛ 5 ОЛІМПІЙСЬКИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

УДК 796.355-055.2(575.122)

ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ ЖЕНСКОГО ХОККЕЯ НА ТРАВЕ В АНДИЖАНЕ

Кадыров Р.Р.
Андижанский облспорткомитет,
игрок команды «Мехнат» Андижан
Кривенко Ю.А., Курочкин В.Г.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»

В статье рассмотрено развитие женского хоккея в Андижане. Популярность нового вида спорта в узбекском городе стало возможным благодаря отличным условиям для развития хоккея на траве. В конце 70-х годов XX века хоккеем на траве в Андижане занималось более 1000 человек. Развитие новой игры в регионе совпало с принятым решением Международного олимпийского комитета включить женский хоккей на траве в программу летних Олимпийских игр в Москве. Первая команда в Андижане была организована на базе женского гандбольного клуба «Буревестник». В первые четыре года существования команда «Андижанка» была победителем большинства турниров, в том числе и первого чемпионата СССР.
Ключевые слова: хоккей на траве, турнир, история, спортивные игры, Олимпийские игры.

Постановка проблемы. Хоккей на траве – одна из наиболее древних спортивных игр. Самый древний памятник относится, примерно, к 2000 году до нашей эры. На пирамиде, расположенной вблизи местечка Бени Хасан в долине Нила, изображены два игрока с клюшками, борющиеся за мяч. Исторические документы говорят о том, что игры, похожие на хоккей, были и у древних японцев («качи» и «дакиу»), и у индейцев-ацтеков («чеука»). [4, с. 6] Обнаруженные исторические памятники игры относится к 1200 году нашей эры. На толстом стекле витража в северном хорале Кентерберийского кафедрального собора в Англии нарисован мальчик, держащий клюшку в левой руке и мяч у правой руке. В копенгагенском музее на алтаре стоит статуэтка, изображающая двух хоккеистов, разыгрывающих мяч. Она датируется 1333 годом. Современное название игры хоккей, возможно, произошло от старофранцузского слова «хокэ» (hoquet) – пастуший посох с крюком: многие историки сходятся во мнении, что родоначальниками хоккея на траве являются пастухи, коротавшие свободное время за этой игрой на летних пастбищах [3, с. 12].

Женский хоккей на траве начал свою историю в 70-х годах XIX века. В 1876 г. в Англии появился первый в мире женский хоккейный клуб, образованный студентками Оксфордского университета. Первая национальная ассоциация женского хоккея на траве была образована в 1894 в Ирландии. Затем такие же объединения возникли в Англии й Уэльсе. К началу XX века женские хоккейные команды появились в европейских странах, Канаде, США, Новой Зеландии и Австралии. Но до 1920-х гг. соревнования женских команд проводились в рамках национальных турниров и товарищеских встреч. Международные матчи с участием хоккеисток начались лишь с 1926 г. Через год в учредительном конгрессе в Лондоне была создана Международная федерация женских хоккейных ассоциаций (IFWHA). Но только спустя 48 лет в Амстердаме, в интересах участия женского хоккея в Олимпийских играх, был создан Высший совет хоккея на траве, в который вошли руководители Международной федерации хоккея на траве (FIH) и IFWHA. Этот совет был признан Международным олимпийским комитетом, и в 1976 г. было принято решение включить женский хоккей на траве в программу летних Олимпийских игр. С 1978 г. стали действовать единые правила игры для мужских и женских команд [4, с. 6].

Анализ последних исследований и публикаций. На сегодняшний день вопросы развития хоккея на траве в Андижане исследованы частично. Обработка литературных источников позволило определить, что краткие исторические сведения об игре содержатся в учебниках, сборниках, периодических изданиях. Однако изложенный материал имеет некоторые различия.

Цели статьи. Целью данной статьи есть исследование предпосылок возникновения и развития женского хоккея на траве в Андижане.

Изложение основного материала исследований. Хоккей на траве в Андижанской области начал культивироваться с 1972 г. С этого же года началось проведение целого ряда соревнований

© Кадыров Р.Р., Кривенко Ю.А., Курочкин В.Г., 2018

по хоккею на траве: чемпионат области среди городов и районов, открытое первенство области на приз газеты «Андижанская правда» с участием городов РСФСР и союзных республик. С 1974 г. проводился турнир на приз Андижанского облисполкома [9, с. 11].

Популярность нового вида спорта в узбекском городе Андижане стало возможным благодаря отличным условиям для развития хоккея на траве. Лето длится почти десять месяцев, зеленых полей для игры более чем достаточно. В Андижане появились энтузиасты, которые увидели в хоккее на траве большие возможности для пропаганды физкультуры и спорта в условиях южного города. Руководители государственных учреждений пошли им навстречу в организации спортивных баз. Местная промышленность наладила выпуск необходимого спортивного инвентаря (в частности, мебельная фабрика выпускала отличные клюшки). Несколько лет подряд в Андижане проводились различные турниры.

В конце 70-х гг. прошлого столетия хоккей на траве культивировался в обществах «Мехнат» и «Спартак», ДЮСШ, почти во всех городах и районах области. В марте 1976 г. в области открыта школа высшего спортивного мастерства по хоккею на траве. Число занимающихся этой игрой составляло около 1000 человек. В городе Андижане для игры в хоккей на траве функционировало два специализированных поля [9, с. 12].

В существовавшем еще тогда СССР женский хоккей на траве появился только в начале 70-х годов прошлого века. Развитие женского хоккея на траве в Андижане началось с 1974 г. Родоначальницей его стала команда «Андижанка», первая команда в Советском Союзе, созданная молодым тренером Мироном Кимом на базе гандбольной команды «Буревестник», которую он успешно возглавлял не один год. Команда была создана по инициативе Бориса Анатольевича Красникова, работавшего в ту пору вторым секретарем Андижанского обкома компартии Узбекистана. Он прочитал однажды в зарубежном журнале статью о том, что из всех игровых видов спорта самым полезным для женщин является хоккей на траве.

В конце октября 1975 г. в Андижане организовали турнир, в котором приняли участие 5 женских команд. Победителями турнира стали хоккеистки ШВСМ под руководством Мирона Дмитриевича Кима. Они превосходили своих соперниц и в игровом мышлении, и в общефизической подготовке. Красников тут же предложил создать в Андижане женскую команду. Спортивные руководители противились и не хотели развивать вид новый вид спорта, но Красников настоял. Вряд ли он мог предположить, что турнир вскоре станет традиционным и что именно от него поведет свое летоисчисление летний женский хоккей в СССР. Между тем, идею Красникова в Ташкенте не поддержали. Но уже через год об андижанском эксперименте заговорили совсем иначе. В 1976 г. в Монреале Международный олимпийский комитет принял решение включить женский хоккей на траве в программу московской Олимпиады. Тогда же в газете «Правда» появилась большая статья, призывавшая к популяризации и развитию этого вида спорта [7].

Так и получилось, что в женском хоккее андижанские спортсменки оказались первопроходцами. Чтобы не потерять инициативу местные спортивные руководители принимают решение переквалифицировать команду гандболисток в хоккейный клуб. Тренер команды Мирон Ким был перворазрядником по боксу, а гандболом занялся, когда был студентом Андижанского педагогического института. С детства он мечтал стать учителем физкультуры и понимал, что без знания игровых видов спорта в этой профессии не обойтись. Семь лет он проработал в школе. Мальчиков увлек боксом, девочек гандболом. И именно в женском гандболе добился наибольших успехов. В 1969 г. его ученицы в составе сборной Узбекистана завоевали бронзовые медали Всесоюзной Спартакиады школьников [8, с. 5].

В 1976 г. команда ШВСМ повторила свой успех и снова заняла первое место. В марте 1977 г. в Москве был проведен I Всесоюзный турнир по хоккею на траве среди женских команд, на котором «Андижанка» стала его победителем. Лучшим бомбардиром турнира была признана Светлана Рассолова, забившая в ворота соперниц 6 голов [7].

«Андижанка» в конце 70-х – начале 80-х годов была многонациональным коллективом, в нем играли узбечки, русские, татарки, кореянки. Большинство девушек – из рабочих семей. До начала развития хоккея в регионе не существовало понятия «женский спорт». После основания команды, большинство игроков поступили в педагогические и медицинские институты.

Команда «Андижанка» в течение двух лет выиграла ряд крупных состязаний, в которых участвовали коллективы разных республик, а в 1978 г. стала победительницей всесоюзного турнира [5, с. 28]. Тренерский штаб во главе с Мироном Кимом понимал, что хоккеистки могут попасть в состав сборной СССР на Олимпиаду. Перед началом Олимпийских игр в Москве, все игроки команды были в хорошей физической форме и всегда с энтузиазмом работали на тренировках.

По примеру андижанских команд стали появляться женские хоккейные команды и в других регионах страны: «Политотдел» (Ташкентская область), «Спартак» (Московская область), «Скиф» и «Спартак» (Москва), «Связист» (Баку), «Колос» (Борисполь), «Связист» (Алма-Ата), ТТУ «Горький») и др.

В 1979 г. на первом чемпионате страны по женскому хоккею на траве «Андижанка» стала победителем. В следующем сезоне они повторили свое достижение. И стали первой в Узбекистане командой по игровому виду спорта, которая завоевала звание чемпиона страны два раза подряд.

В 1981 г. «Андижанка» довольствовалась только бронзовыми медалями. Одной с причин стало то, что класс команд подровнялся. В первых двух чемпионатах «Андижанка» уверенно побеждала за счёт форы, полученной в результате того, что в Андижане раньше, чем в других городах Союза стали культивировать женский хоккей. Также в этом году Ким тренировал сборную СССР, что возможно отвлекало его от работы с клубом.

В следующем сезоне «Андижанка» выиграла все весенние турниры. А вот в чемпионате страны выступила несколько хуже, занимая

к концу первого круга только третье место. Мирон Ким покинул пост главного тренера команды и результаты стали падать.

За двадцать месяцев, что Ким был отлучен от команды, в ней трижды менялся руководящий состав. В 1983 г. она заняла 10 место и фактически выбыла в первую лигу. Только увеличение числа команд до двенадцати позволило ей сохранить прописку в высшем дивизионе.

На старте сезона 1984 г. «Андижанка» несколько матчей проводила у себя дома и выступила неудачно. Команда была на грани не попадания в восьмерку сильнейших клубов чемпионата, которым предстояло продолжить борьбу за медали. Руководители области обратились к Мирону Киму и попросили его снова принять «Андижанку». В 1986 г. он в третий раз приводит свою команду к золотым медалям в чемпионате страны. Ещё год спустя «Андижанка» становится бронзовым призёром престижного Кубка европейских чемпионов [7].

Выводы. Женский хоккей в Андижане начал развиваться с 1974 г. Первый турнир был проведен в 1975 г., в котором брало участие 5 команд. При поддержке энтузиастов и государственных руководителей хоккей на траве в регионе начал развиваться стремительными темпами. Команда ШВСМ была победителем многих соревнований. В 1977 г. команда переименована в «Андижанку», выиграла все Всесоюзные турниры. Руководство страны отнеслось с перспективой к победам команды, и в Андижане был построен великолепный хоккейный стадион с искусственным покрытием, со всеми удобствами. Такое отношение к хоккею на траве положительно повлияло на результаты команды. «Андижанка» четыре раза становилась чемпионом и обладателем Кубка СССР и восемь раз серебряным и бронзовым призером. В составе сборной Узбекистана игроки команды занимали второе место на Спартакиаде народов СССР. Команда – обладатель и призер Кубка европейских чемпионов. Также игроки команды были призерами Олимпийских игр, чемпионата Мира и Европы, а также дважды чемпионами среди команд Социалистического содружества.

Женский хоккей на траве в Андижане стал первым центром развития игры не только в Узбекистане, но и во всех государствах бывшего СССР.

Список литературы:

1. Бельский Ю.А. С прицелом на Олимпиаду. Хокей на траве 1978 г. / Бельский Ю.А.. // Издательство «Ульяновская правла». – 1978. – С. 53–61.
2. Вайн Хорст Хоккей на траве. Техника и тактика / Х. Вайн. – М., Физкультура и спорт, 1980. – 104 с.
3. Курочкін В.Г. Правила з хокею на траві / В.Г. Курочкін, О.О. Борисов, Г.В. Курочкін. – Київ: Ювента, 2011. – 138 с.
4. Курочкін В.Г. Хокей на траві: теоретичні та організаційно методичні аспекти: навч. посіб. / В.Г. Курочкін, Ю.О. Кривенко, В.В. Погребний; МОН України; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький (Київська обл.): ФОП Домбровська Я.М., 2017. – 136 с.
5. Лейкин А. Хоккей на траве / Лейкин А.. // "Физкультура и спорт". – 1979. – С. 23–32.
6. Савин В.П. Теория и методика хоккея: учебник для студ. высш. учебных заведений / В.П. Савин. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 400 с.
7. Сосновский И. Вне игры / Сосновский И. // журнал ФИС. – 1984. – №9.
8. Тюлюбаев С.В. Хоккей на траве. Программа соревнований. VIII Летняя Спартакиада народов СССР / Тюлюбаев С.В.. // "Физкультура и спорт". – 1983. – С. 3–12.
9. Тюлюбаев С.В. Хоккей на траве. Программа соревнований / Тюлюбаев С.В.. // «Физкультура и спорт». – 1984. – С. 8–22.
10. Федотова, Е.В. Хоккей на траве. Азбука спорта / Е.В. Федотова. – М.: Физкультура и спорт, 2005. – 279 с.
11. Федотова Е.В. Хоккей на траве: состояние, тенденции развития, перспективы: Метод. разработка. – М., ФХТР. – 2004. – С. 2-25.

Кадиров Р.Р.
Андижанський облспорткомітет,
гравець команди «Мехнат» Андижан
Кривенко Ю.О., Курочкін В.Г.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ХОКЕЮ НА ТРАВІ В АНДИЖАНІ

Анотація
У статті розглянуто розвиток жіночого хокею в Андижані. Популярність нового виду спорту в узбецькому місті стало можливим завдяки відмінним умовам для розвитку хокею на траві. В кінці 70-х років XX століття хокеєм на траві в Андижані займалося більше 1000 чоловік. Розвиток нової гри в регіоні співпав з прийняттям рішення Міжнародного олімпійського комітету включити жіночий хокей на траві в програму літніх Олімпійських ігор в Москві. Перша команда в Андижані була організована на базі жіночого гандбольного клубу «Буревісник». У перші чотири роки існування команда «Андіжанка» була переможцем більшості турнірів, в тому числі і першого чемпіонату СРСР.

Ключові слова: хокей на траві, турнір, історія, спортивні ігри, Олімпійські ігри.

Kadivor R.R.
Andijan Regional Sports Committee
player of the «Mehnat» team Andijan
Krivenko Yu.A., Kurochkin V.G.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

HISTORICAL PRECONDITIONS FOR DEVELOPMENT OF WOMEN'S FIELD HOCKEY IN ANDIJAN

Summary
The article deals with the development of women's hockey in Andijan. The popularity of the new sport in the Uzbek city was made possible by the excellent conditions for the development of field hockey. In the late 70's of the twentieth century, more than 1000 people were field hockey in Andizhan. The development of a new game in the region coincided with the decision of the International Olympic Committee to include women's field hockey in the program of the summer Olympic Games in Moscow. The first team in Andijan was organized on the basis of the women's handball club «Burevisnik». In the first four years of existence, the «Andijanka» team was the winner of most tournaments, including the first USSR championship.
Keywords: field hockey, tournament, history, sports games, Olympic games.

УДК 616–001:796:[616.039.71

ПРОБЛЕМА ТРАВМАТИЗМУ В СПОРТІ ТА ЙОГО ПРОФІЛАКТИКА

Мовчан В.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

У статті висвітлюються питання що пов'язані з проблемами виникнення спортивних травм і їх профілактика. Загальні правила профілактики спортивних травм, існують не залежно від виду спорту. Вони дуже прості і зрозумілі, їх дотримання в рази знижує ймовірність отримання травми,але існують травми які притаманні певним видам спорту. Але багато хто на жаль, ігнорують їх, за що і розплачуються власним здоров'ям. За даними інституту травматології та ортопедії України спортивні травми становлять всього 2,3% від загальної їх кількості, але вони не можуть бути виправдані, адже фізична культура і спорт повинні приносити людині здоров'я, довголіття, радість і щастя, а не травми і захворювання і тим більше загибель.
Ключові слова:травматизм, нещасні випадки, здоров'я, профілактика спортивних травм.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній літературі досить широко висвітлені проблеми боротьби з різними видами травматизму та зовсім недостатньо – питання організації та профілактики травматизму в спорті. Людина, що професійно займається спортом, викладається для досягнення кращого результату.

Спортивний лікар з Німеччини Еріх Дройзер, що має багаторічний досвід роботи зі збірними командами з футболу та інших видів спорту в книзі «Здоров'я спортсмена», пише: «Спорт завжди несе в собі елемент ризику, але величезної шкоди здоров'ю приносять непосильні тренування та змагальні навантаження, що перевищують біологічні можливості організму людини» [3, с. 136].

Звичними стали терміни: «інвалід війни», «інвалід праці», але з'явилося ще поняття – «інвалід спорту». Всі спортсмени високої кваліфікації, особливо олімпійських видів спорту, перебувають на диспансерному обліку, але в їх медичні карти вносять лише клінічні оцінки травм і захворювань без аналізу їх причин. У нечисленних публікаціях про спортивний травматизм в основному висвітлюються питання діагностики, лікування, відновлення і реабілітації. Щоб дати правову оцінку нещасних випадків в спорті, розкрити організаційні, методичні та інші причини, що призводять спортсменів до інвалідності, слід, на думку Башкірова В.Ф., їх класифікувати з причин виникнення: на об'єктивні (екзогенні) і суб'єктивні (ендогенні). До першої групи причин можна віднести низький рівень теоретичної підготовки тренерсько-викладацького складу, брак практичного досвіду, що призводить до порушення основних принципів тренування: доступність, послідовність, поступовість. До другої групи входять витрати матеріально-технічного забезпечення (низька якість спортивного обладнання, інвентарю та засобів індивідуального захисту) [1].

Головна особливість надзвичайних подій та нещасних випадків в спорті полягає в тому, що в своїй більшості вони носять ненавмисний характер і важко піддаються правовій оцінці. Певний виняток становлять травми в ігрових видах спорту (футбол, хокей), коли травмування гравців супротивника має на меті вивести їх з гри. Немає чіткої межі між грубою грою з порушенням правил

© Мовчан В.П., 2018

і відвертої бійкою, тому такі дії розцінюються не як кримінальний злочин, а як порушення правил змагання і винні караються [2].

Існують поняття «травма», «травматизм» і «нещасний випадок». Травма – це пошкодження з порушенням або без порушення цілісності тканин, викликане будь-яким впливом (удар, розтягнення, вивих, поранення, опік і ін.). Травматизм – це сукупність травм, що виникли в певній групі людей за конкретний відрізок часу. Нещасний випадок – раптова вплив на організм шкідливої причини, що викликала будь-які різкі хворобливі явища [4; 5; 6].

Мета дослідження. Аналіз, узагальнення та систематизація даних спеціальної літератури і передового практичного досвіду щодо запобігання травм і нещасних випадків в спортивній практиці.

Виклад основного матеріалу. Життя – це рух, і людина, як саме розумна істота на землі, весь час рухається в процесі життєдіяльності. На жаль, всі рухомі істоти і механізми періодично дають збій в роботі (тимчасовий або повна відмова) і, якщо у механізмів це різного характеру поломки, то у всього живого, а зокрема у людини, це хвороби, травми, нещасні випадки, смерть. Людина може отримати травму на «рівному» місці (спіткнутися, оступитися, посковзнутися, зробити різкий рух, підняти важке і т.д.), а з підвищенням інтенсивності рухів, ймовірність отримання травми істотно зростає.

Займаючись фізичною культурою, людина прагне бути здоровіше і сильніше. Люди займаються оздоровчою ходьбою і бігом, відвідують тренажерні зали і басейни, роблять велосипедні, лижні та піші прогулянки і спортивні походи, проводять час на ігрових майданчиках і кортах, в залах фітнесу та аеробіки.

Заняття фізичною культурою і спортом вимагають від людини більш інтенсивних навантажень, ніж в повсякденному житті і нерідко ці навантаження призводять до погіршення здоров'я у вигляді різного роду травм і нещасних випадків. Найбільш характерними травмами при заняттях фізичною культурою і спортом є:

а) удари – пошкодження м'яких тканин без порушення цілості шкірного покриву. Нерідко вони супроводжуються пошкодженням кровоносних судин і розвитком підшкірних крововиливів (гематом);

б) вивихи – повне зміщення суглобових поверхонь кісток, що викликає порушення функції суглоба. Вивих і виникають при падінні на витягнуту кінцівку, при різкому повороті, розрив зв'язок, що зміцнюють відповідні суглоби;

в) переломи – повне або часткове порушення цілості кістки;

г) рани – пошкодження тканин і органів з порушенням цілості їх покриву, викликане механічним впливом.

Уникнути травм в спорті і фізичній культурі складно, тому основним завданням залишається мінімізація цих негативних явищ.

Профілактична спрямованість охорони здоров'я обумовлює проведення комплексу попереджувальних заходів для збереження і зміцнення здоров'я людини. У ці заходи входить система заходів з профілактики травматизму, зокрема, при заняттях спортом.

Травми при заняттях фізичною культурою і спортом виникають відносно рідко в порівнянні з травмами, пов'язаними з промисловим, сільськогосподарським, вуличним, побутовим та іншими видами травматизму – близько 3% до загальної кількості травм. Виникнення пошкоджень при заняттях спортом, суперечить оздоровчим завданням системи фізичного виховання Ці травми рідко небезпечні для життя, але вони відбиваються на загальній та спортивної працездатності спортсмена, виводячи його на тривалий період з ладу і нерідко вимагаючи багато часу для відновлення втраченої працездатності.

Є випадки розвитку хронічних процесів, в результаті раніше отриманого ушкодження. Внаслідок повторних травм вони загострюються і виводять спортсмена з ладу на тривалий термін. Великі фізичні навантаження, вживані іноді при заняттях спортом, особливо в умовах напружених тренувань і змагань, вимагають добре налагодженої системи відновлення пошкодженої області і організму в цілому.

Узагальнені матеріали про стан захворюваності спортсменів, представників всіх видів спорту показують, що на першому місці за частотою поширення стоять хронічні запальні і дегенеративні зміни опорно-рухового апарату, які є наслідком перенесених і недостатньо вилікуваних травм, повторних мікротравм і фізичних перевантажень. До них відносяться: деформуючий артроз, хронічний періостіти, паратеноніти, тендовагініти, міофасцити, міофасцити міозити та ін. При цьому, як правило, переважно уражаються найбільш навантажених суглоби, зв'язковоі-сумочний апарат і м'язи.

Частота захворювань опорно-рухового апарату у кваліфікованих спортсменів більше, ніж у менш кваліфікованих і початківців спортсменів, що в певній мірі пов'язано з більш високими фізичними навантаженнями в тренувальному процесі. Значний відсоток таких змін у провідних спортсменів пояснюється недостатньо відповідальним ставленням до лікування травм, відновленням тренувань до настання функціонального відновлення,а також недостатньо розробленої діагностикою та оцінкою функціонального стану нервово-м'язового апарату і тим, що не вирішено ще повністю питання про ефективні засоби відновлення нервово-м'язової системи після великих фізичних напруг.

Успішна боротьба зі спортивними травмами можлива лише при знанні причин їх виникнення. У спортивній медицині є велика кількість робіт, в яких дається аналіз спортивного травматизму і причин виникнення травм. Представляється доцільною така класифікація причин виникнення спортивних травм:

– недоліки і помилки в методиці проведення занять;

– недоліки організації занять і змагань;

– недоліки в матеріально-технічному забезпеченні занять і змагань;

– несприятливі метеорологічні і санітарно-гігієнічні умови при проведенні тренувань і змагань;

– порушення вимог лікарського контролю;

– недисциплінованість спортсменів.

Спортивні травми через недоліки і помилки в методиці проведення занять з фізичної куль-

тури і спорту складають більше половини всіх травм і частіше спостерігаються в спортивних іграх, легкій атлетиці, гімнастиці, боротьбі і у важкій атлетиці.

При недоліках в організації занять і змагань травми в різні роки складають від 5 до 10% всіх спортивних травм. Порушення інструкцій і положень щодо проведення тренувальних занять, а також правил безпеки, неправильне складання програм змагань, порушення правил їх проведення нерідко є причиною травм. Вони можуть бути пов'язані з проведенням занять за відсутності тренерів, викладачів, інструкторів або з тим, що на кожного з них припадає занадто багато займаються

Істотним організаційним недоліком, що веде до травм, є неправильне розміщення спортсменів на тренуванні (наприклад, спільне проведення на одному спортивному полі гри в футбол і метань легкоатлетичних снарядів або гри в хокей і швидкісного бігу на ковзанах); перевантаження місць занять (наприклад, перевантаження в плавальному басейні може, служити причиною навіть утоплення). За затвердженими гігієнічними нормами площа на одного, хто займається повинна бути в гімнастичних залах 4 м^2, на літніх спортивних майданчиках 12 м^2, на ковзанках і в відкритих водоймах 8 м^2, в басейнах 5 м^2.

При недоліках в матеріально-технічному забезпеченні занять і змагань відбувається від 10 до 25% всіх спортивних травм. Існують певні нормативи матеріально-технічного забезпечення обладнання місць занять (гімнастичні зали, майданчики бігові доріжки, місця для стрибків і метань, катки, басейни, та ін.) І табель необхідного спортивного інвентарю. Є також вказівки по експлуатації спортивного обладнання та інвентарю. Всі ці нормативи і вказівки регламентовані відповідними наказами, правилами змагань.

Несприятливі метеорологічні і санітарно-гігієнічні умови при проведенні тренувань і змагань можуть бути причиною від 2 до 6% всіх спортивних травм. Є затверджені норми температури повітря, при яких дозволяється проведення занять і змагань. Недооблік метеорологічних умов і температурних норм (сильний дощ, вітер, снігопад, висока або низька температура) під час тренувань або змагань, особливо з зимових видів спорту, нерідко служить причиною травм. Проведення призначених змагань незалежно від виниклих несприятливих метеорологічних умов ускладнює дії спортсменів, в зв'язку з чим збільшується можливість виникнення травм. Відомо, що заключні матчі, наприклад, футбольної першості іноді затягуються і проводяться пізньою осінню при низькій температурі і навіть коли випав сніг. У цих умовах недостатня фізична підготовленість, технічна майстерність і досвід спортсмена можуть бути причиною виникнення травм.

Незадовільний санітарний стан спортивних споруд (зали, катки, майданчики), недотримання гігієнічних норм температури і вологості повітря в спортивних залах або води в басейнах, неповноцінна вентиляція в критих спортивних спорудах, недостатня освітленість при заняттях і змаганнях на відкритих і критих спорудах, порушення орієнтації у спортсмена через сліпучі промені сонця при заняттях на відкритих майданчиках в сонячний день можуть стати причинами травматизму.

Порушення вимог лікарського контролю є причиною виникнення від 4 до 6% всіх спортивних травм. Причинами травм можуть бути допуск осіб, які не пройшли лікарського огляду, до спортивних занять і змагань; продовження тренувань спортсменами, що мають відхилення в стані здоров'я, незважаючи на рекомендацію лікаря провести курс лікування (у них швидше виникає стомлення і настає розлад координації рухів); ігнорування тренером вказівок лікаря про обмеження для спортсмена тренувального навантаження; велике навантаження для спортсмена без урахування стану його здоров'я і підготовленості; невиконання вимоги розподілу учнів на медичні групи, проведення занять з учнями основної і підготовчої груп спільно; допуск тренером спортсмена до занять після перенесеного захворювання без відповідного обстеження лікарем і його дозволу (передчасне відновлення тренування після захворювання, а тим більше участь в змаганні може знову привести до загострення процесу і навіть до значних ускладнень

Травми, причиною яких є порушення спортсменами встановлених в кожному виді спорту правил і прояв грубості, складають від 4 до 6% спортивних травм. Спортсменами іноді допускаються заборонені прийоми (в боксі, боротьбі, регбі, футбол, хокей, водному поло та інших видах спорту), які можуть завдати каліцтва суперникові. У переважній більшості випадків це спостерігається при невисокому рівні володіння технікою (деякі спортсмени прагнуть відшкодувати недостатню технічну підготовленість застосуванням сили і грубих, недозволених прийомів), при недостатній вимогливості суддів на змаганнях, відсутності належної виховної роботи тренерів зі спортсменами.

У цьому чимала роль належить суддям, які повинні своєчасно припиняти будь-які спроби до використання грубих, небезпечних прийомів.

Для профілактики спортивних травм здійснюється комплекс заходів: правильна методика тренувань, забезпечення гарного стану місць занять, інвентарю, одягу, взуття, застосування захисних пристосувань, регулярний лікарський контроль, виконання гігієнічних вимог, повсякденної виховної роботи і т.п.

Значна роль спортивного лікаря в попередженні травматизму. У його функції входить: забезпечення повної безпеки занять, змагань, виховна робота зі спортсменами (наполегливе роз'яснення неприпустимість застосування грубих, неправильних прийомів, які можуть викликати травму, необхідності постійного застосування захисних пристосувань і т.п.). Лікар повинен вести постійну роз'яснювальну роботу не тільки серед спортсменів, але і серед тренерів з приводу умов, що сприяють виникненню травм, важливості показу лікарям і медичним працівникам будь-якої травми у спортсмена (бувають випадки, коли спортсмен, отримавши легку травму, не звертається за медичною допомогою, в результаті чого виникає ускладнення). Досвід показує, що там, де ведеться продумана роз'яснювальна робота (лікарські поради, бесіди, лекції), набагато менше ймовірність спортивних травм. Роботу по

попередженню травм лікар веде як самостійно, так і спільно з тренерами, викладачами і організаторами змагань.

Велике значення в попередженні спортивних травм має регулярний контроль з боку адміністрації, тренерів, педагогів і суддів за станом місць занять, інвентарю, обладнання, за наявністю у спортсменів справного спортивного взуття, одягу і захисних пристосувань, відповідних виду спорту і правилам змагань. Спортивний лікар повинен перевіряти, як виконується цей контроль. Попередження травм залежить від забезпечення відповідності спортивних споруд встановленим державним стандартам і суворого дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил.

Після надання першої медичної допомоги лікар повинен з'ясувати причину виникнення травми, в цьому велику допомогу йому надають тренери, судді, спортсмени.

Важливе значення має правильно організований облік травм які отримали під час занять і змагань. Обов'язком лікаря є систематичний облік всіх випадків травм. Не тільки важкі травми, але і травми середньої тяжкості необхідно ретельно вивчати, виявляти причини їх виникнення та визначати необхідні заходи щодо їх усунення. Кожен такий випадок детально обговорюють на тренерській раді, а також зі спортсменами.

Необхідно виховувати у спортсмена навичок самостраховки, проте в цьому потрібна розумна міра. Якщо спортсмен привчений до надмірної страховки, то у нього не буде належної впевненості при виконанні вправ без страховки (наприклад, на змаганнях).

Для попередження травм важлива розминка перед тренуванням або змаганням. Її проводять за будь-яких метеорологічних умов. Значення розминки не слід розглядати спрощено тільки як «розігрівання м'язів» (це є лише однією стороною складного процесу підготовки рухового апарату організму спортсмена до майбутнього фізичного навантаження).

Розминка сприяє загальному підвищенню рівня діяльності: збудженню в нервових центрах, які координують діяльність систем організму під час вправ, підготовці рухового апарату, збільшенню дихання і кровообігу. Вона створить як би загальний робочий фон, на якому можна успішно виконувати спортивні вправи.

Розминка включає певний комплекс фізичних вправ, який зазвичай складається з загальної та спеціальної частин. Загальна частина має на меті створення оптимальної збудливості центральної нервової системи і нервово-м'язового апарату, посилення діяльності серцево-судинної і дихальної систем. Спеціальна частина спрямована на створення оптимальної збудливості тих ланок нервово-м'язового апарату, які братимуть участь у виконанні майбутнього фізичного навантаження.

З метою попередження стомлення м'язів під час розминки дається навантаження не тільки на м'язи, які повинні виконувати основну роботу під час змагань, але і на ті, які не будуть навантажені. Навантаження, виконуване при розминці, повинне бути строго індивідуалізоване. Раціонально побудована розминка не викликає стомлення організму і зайвого порушення.

Висновки. Аналіз причин нещасних випадків і травматизму в спорті з урахуванням природного, техногенного та людського факторів дозволяє зробити висновок, що основним завжди є людський фактор. У коло обов'язків і відповідальності керівників навчальних закладів, спортивних організацій, організаторів навчально-тренувальних зборів і баз входить: підбір кадрів, фінансування та матеріально-технічне забезпечення (місця занять, спортивне устаткування та обладнання); забезпечення (наявність) захисних і рятувальних засобів, наявність медперсоналу, забезпечення безпеки спортсменів, суддів, глядачів і т.п. Техногенні фактори (технічне оснащення місць змагань і занять) – але за всім цим стоять конкретні особи. Причиною спортивних травм може бути і поведінка самого спортсмена.

Список літератури:

1. Башкиров В.Ф. Профилактика травм у спортсменов / В.Ф. Башкиров. – М.: ФиС, 1987. – 177 с.
2. Власов А.А. Чрезвычайные происшествия и несчастные случаи в спорте. Уч. пособ. / А.А. Власов. – М.: Сов. спорт, 2001. – 79 с.
3. Дройзер Э. Здоровье спортсмена: пер. с нем. / Э. Дройзер. – М.: ФиС, 1980. – 136 с.
4. Красненко А. Жертвоприношение / А. Красненко. – Спорт для всех, 2005. – № 5. – С. 17–20.
5. Миронова З.С. Профилактика травм в спорте и доврачебная помощь / З.С. Миронова, Л.З. Хейфец. – М.: ФиС, 1966. – 48 с.
6. Петерсон Л. Травмы в спорте / Л. Петерсон. – М.: ФиС, 271 с.

Мовчан В. П.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

ПРОБЛЕМА ТРАВМАТИЗМА В СПОРТЕ И ЕГО ПРОФИЛАКТИКА

Аннотация
В статье освещаются вопросы связанные с проблемами возникновения спортивных травм и их профилактика. Общие правила профилактики спортивных травм, существуют независимо от вида спорта. Они очень просты и понятны, их соблюдение в разы снижает вероятность получения травмы, но существуют травмы присущие определенным видам спорта. Тем не менее, многие, к сожалению, игнорируют их, за что и расплачиваются собственным здоровьем. По данным института травматологии и ортопедии Украине спортивные травмы составляют всего 2,3% от общего их количества, но они не могут быть оправданы, ведь физическая культура и спорт должны приносить человеку здоровье, долголетие, радость и счастье, а не травмы и заболевания и тем более гибель.
Ключевые слова: травматизм, несчастные случаи, здоровье, профилактика спортивных травм.

Movchan V.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

THE PROBLEM OF TRAUMATISM IN SPORT AND ITS PREVENTION

Summary
The article covers issues related to the problems of the occurrence of sports injuries and their prevention. General rules for the prevention of sports injuries exist regardless of the sport. They are very simple and understandable, their observance at times reduces the likelihood of injury, but there are injuries inherent in certain sports. Nevertheless, many, unfortunately, ignore them, for which they pay their own health. According to the Institute of Traumatology and Orthopedics in Ukraine, sports injuries account for only 2.3% of the total number, but they can not be justified, because physical culture and sports should bring health, longevity, joy and happiness to a person, not trauma and disease and so more death.
Keywords: traumatism, accidents, health, prevention of sports injuries.

УДК 796.015.2:796.853.26

ПОКАЗНИКИ ТРЕНУВАЛЬНИХ НАВАНТАЖЕНЬ І СТУПІНЬ ЇХ ВПЛИВУ НА СТАН ЗДОРОВ'Я ЮНИХ КАРАТИСТІВ

Чиженок Т.М., Коваленко Ю.О.
Запорізький національний університет

Розглянуто проблему впливу на стан здоров'я юних каратистів 1-го року навчання різних параметрів тренувальних навантажень. Виявлено, що в показниках соматичного здоров'я на початку дослідження не було статистично значущих відмінностей між експериментальною та контрольною групами. В кінці дослідження в експериментальній групі зафіксовано достовірне покращення п'яти показників стану здоров'я. Експериментальна програма фізичного навантаження для початкової групи каратистів відповідала функціональним можливостям організму учнів віком 11-12 років першого року навчання.
Ключові слова: фізичне навантаження, об'єм, інтенсивність, каратисти, соматичне здоров'я, експрес-оцінка, рівень здоров'я, група початкової підготовки.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним чинником побудови тренувального процесу є відповідність змісту, спрямованості, обсягів і інтенсивності фізичних навантажень морфологічним і функціональним особливостям організму [1]. Така відповідність забезпечує розвиток перебудов і створює умови для організації тренувального процесу, спрямованого на вдосконалення спортивної майстерності.

При плануванні тренувальних навантажень необхідно враховувати з одного боку – забезпечення всебічного розвитку фізичних якостей, функціональних можливостей організму, а з іншого боку – відповідність вимогам спортивної спеціалізації.

Специфіка виду м'язової діяльності відбивається, насамперед, на функціональних, морфологічних особливостей організму, що займаються. Сила впливу тренувального навантаження залежить і від параметрів виконуваного навантаження, і від

© Чиженок Т.М., Коваленко Ю.О., 2018

функціонального стану організму. Обсяг фізичного навантаження є кількісним показником, що характеризує спортивне тренування і невід'ємним від її якісної сторони – інтенсивності навантаження [1–3].

До найбільш важливих критеріїв оцінки практичного використання системи тренувальних занять, пов'язаної з проявом рухової діяльності, необхідно віднести рівень здоров'я тих, хто займається.

На етапі початкової підготовки основним завданням занять спортом є зміцнення здоров'я. Період прискореного росту і формування організму припадає саме на шкільний вік, коли організм дітей найбільш піддається різним морфо-функціональним змінам як позитивного, так і негативного характеру, що відбуваються під дією зовнішніх і внутрішніх факторів [2].

Їх вплив на здоров'я та розвиток дітей визначається такими показниками як покращення фізичного розвитку, підвищення фізичної підготовленості, підвищення рівня розвитку основних фізичних якостей [1; 3].

У зв'язку з тим, що основи здоров'я закладаються в дитячому віці, постає необхідність занять спортом, причому вони повинні бути високоефективними щодо впливу на організм дітей.

Відомий факт, що в спортивному тренуванні фактором впливу на організм, перш за все, є фізичне навантаження і якщо воно не перевищує компенсаторно-пристосувальні можливості організму, то стан здоров'я спортсменів зберігається [1; 2]. Однак при плануванні тренувального процесу не можна абсолютно точно передбачити його можливу динаміку. Це обумовлює високу значущість регулярного отримання даних про зміну функціонального стану у юних спортсменів під впливом спортивного тренування.

Аналіз науково-методичної літератури показав, що практично повна відсутність освітлення питання з визначення показників тренувального навантаження та виявлення ступеня впливу на стан здоров'я тих, хто займається в групах початкової підготовки з карате.

Лише окремі дослідження [4; 5] свідчать про те, що для визначення доступності фізичних навантажень служать об'єктивні показники, серед яких автори виділяють зростання фізичних якостей і рівень здоров'я тих, хто займається.

Необхідність вивчення показників фізичного стану з метою визначення впливу тренувальних навантажень, починаючи з етапу початкової підготовки, є актуальним.

В спеціальній науково-методичній літературі у достатньому обсязі представлені особливості модернізації тренувального процесу висококваліфікованих спортсменів, тоді як питання диференціації навантаження в залежності від фізіологічного стану тих, хто займається на етапі початкової підготовки висвітлені недостатньо [6].

Мета роботи: дослідити параметри тренувального навантаження в підготовчому періоді на етапі початкової спортивної спеціалізації в заняттях з карате і ступеня впливу навантаження на стан їх здоров'я.

Для досягнення поставленої мети дослідження були сформульовані наступні **завдання**:

1. Визначити вихідні показники стану здоров'я юних каратистів на етапі початкової спортивної спеціалізації.

2. Виявити параметри тренувального навантаження для етапу початкової спортивної спеціалізації каратистів у віці 11-12 років.

3. З'ясувати ступінь впливу тренувального навантаження на стан здоров'я каратистів віком 11-12 років.

Методи та організація дослідження: 1. Аналіз і узагальнення даних літератури.

2. Експрес-оцінка кількісного оцінювання стану здоров'я проводилася за методикою Круцевич Т.Ю. і Апанасенко Г.Л. [7; 8]. Методика експрес-оцінювання рівня фізичного здоров'я передбачає визначення наступних показників в стані спокою: 2.1. Життєва ємність легенів (ЖЄЛ), в мл. Визначали за допомогою сухого спірометра – обстежуваний робив максимально глибокий вдих, а потім максимальний видих протягом 3-5 сек в спірометр. 2.2 Частота серцевих скорочень (ЧСС), уд/хв. 2.3 Артеріальний тиск систолічний (АТ), в мм рт.ст. 2.4 Фізичний розвиток (за показниками довжини і маси тіла) визначали за методикою С.В. Хрущева. 2.5 Динамометрія правої кисті, в кг.

3. На підставі отриманих даних визначали вихідний рівень стану здоров'я хлопчиків 11-12 років на початку і в кінці етапу початкової підготовки: 3.1 Життєвий індекс (ЖІ), в мл/кг. Життєвий індекс (ЖІ) показує, який обсяг повітря з ЖЄЛ доводиться на кілограм маси тіла. За показником ЖІ (життєвого індексу) судили про функціональні можливості системи зовнішнього дихання. 3.2 Силовий індекс (СІ), в %. 3.3 Швидкісно-силовий індекс (ШСІ), в у.о. 3.4 Швидкісний індекс (ШІ), в у.о. Визначали за формулою відношення швидкості бігу на 60 (м/сек) до довжини тіла (м). 3.5 Індекс Робінсона (ІР) в у.о. розраховували за показниками ЧСС (уд/хв у спокої і АТ систолічного, мм рт.ст.): Індекс Робінсона (ІР) або подвійного добутку (ПД) характеризує систолічну роботу серця. Чим нижче показники ІР в спокої, тим вище рівень соматичного здоров'я.

Всі перераховані показники оцінювалися в балах, потім підсумовували загальну суму балів і визначали рівень фізичного здоров'я – низький, нижче середнього, середній, вище середнього і високий.

4. Методи математичної статистики. Темпи приросту показників соматичного здоров'я розраховували в % і оцінювали рівень стану здоров'я в балах за таблицею Круцевич Т.Ю., Апанасенко Г.Л.

У педагогічному експерименті, що тривав 1 рік, брали участь каратисти віком 11-12 років, в кількості 24 чоловік, група початкової підготовки 1-го року навчання. У кожному мікроциклі планувалося по три тренувальні заняття.

Експериментальна група в кількості 13 учнів та контрольна в кількості 11 учнів.

В експериментальній групі нормування тренувальних навантажень проводилося по експериментальному варіанту (табл. 1).

Контрольна група юних каратистів тренувалась відповідно до програми для дитячо-юнацьких шкіл. Мета тренувальних занять в групах початкової підготовки 1-го року навчання полягала в забезпеченні загальної різнобічної фізичної підготовки і оволодінні основами техніки. Всі показники визначалися протягом тренувального процесу. До основних вправ початкової під-

Таблиця 1

Параметри фізичних навантажень в групі початкової підготовки з карате 1-го року навчання, підготовчий період

Група вправ	Фізичні навантаження (відповідно до програми ДЮСШ)	
	Об'єм навантаження	
	кількість повторень	кількість підходів
1. Удар рукою на місці (цукі)	10-12	3-4
2. В основній стійці нижній блок рукою (Гедан барай)	10-12	2-3
3. Удар рукою з кроком вперед (но цукі)	12-15	3
4. Блок рукою і удари рукою у корпус (уче уке, гяну цукі)	15	1-3
5 Прямий удар ногою підбиваючий в корпус (моя гері)	15-20	2
6. Прямий удар кроком вперед в основній стійці, удар задньою рукою (Ден Куцу дачі, ой цукі, гяну цукі)	10-15	2

Таблиця 2

Обсяг тренувального навантаження в експериментальній і контрольній групах у ході педагогічного експерименту

Показники тренувального навантаження	Норми обсягів навантажень	
	Експериментальна група	Контрольна група
Кількість вправ в одному тренувальному занятті	6	5
Кількість підходів, разів	3	2
Кількість повторень, разів	3	2
Кількість тренувань у місяць	12	11
Середньомісячний обсяг навантаження	648	220
Загальний обсяг навантаження за квартал, (3 міс.)	1944	660

Таблиця 3

Показники соматичного здоров'я каратистів у групах 1-го року навчання до експерименту (M ± m, t)

Функціональні показники	Е група	Бали	К група	Бали	t
1. Життєвий індекс (ЖІ), мл/кг	47,7±1,38	1,23±0,09 Нижче середнього	47,4±2,01	1,19±0,12 Нижче середнього	0,12
2. Силовий індекс (СІ), %	51,5±1,98	2,27±0,16 Середній	51,9±1,17	2,34±2,16 Середній	0,17
3. Швидкісно-силовий індекс (ШСІ), у.о.	1,05±0,05	2,12±0,1 Нижче середнього	1,07±0,04	2,14±0,9 Нижче середнього	0,33
4. Швидкісний індекс (ШІ), у.о.	3,32±0,06	2,05±0,04 Нижче середнього	3,27±0,07	1,91±0,09 Низький	0,55
5. Індекс Робінсона (ІР), у.о.	81,9±1,04	2,01±0,1 Середній	83,5±1,75	2,25±0,9 Середній	0,8
Сума балів		9,68±0,09 Нижче середнього		9,83±0,67 Нижче середнього	0,22

готовки відносяться: базова техніка – техніка ударів руками, техніка прийомів, які виконуються ногою, прийоми захисту (блоки), техніка виконання стійки, техніка в парах. У експериментальній групі середньомісячний об'єм тренувальних навантажень був у 2-2,9 разів більше, ніж в контрольній групі (табл. 2).

Виклад основного матеріалу. На початку експерименту для визначення показників вихідного стану соматичного здоров'я каратистів на етапі початкової спортивної спеціалізації ми проаналізували морфофункціональні можливості в обох групах.

Так, у показниках довжини, маси тіла, життєвої ємкості легенів і артеріального тиску достовірних відмінностей між експериментальною та контрольною групою хлопчиків відмічено не було. Тенденція до вірогідності відмінностей була лише у показнику частоти серцевих скорочень ЧСС (t=1,69).

У показниках максимальної сили (динамометрія), вибухової сили (стрибок у довжину з місця) і швидкісних якостей (біг 60 м), які мають безпосередній зв'язок з показниками соматичного здоров'я на початку експерименту між групами каратистів 11-12 років, не було виявлено також істотних відмінностей.

Характеризуючи вихідний рівень соматичного здоров'я каратистів у віці 11-12 років на початку експерименту було відзначено, що між експериментальною та контрольною групою в показниках соматичного здоров'я статистично значущих відмінностей виявлено не було.

Так, в експериментальній групі життєвий індекс (ЖІ) дорівнював – 47,7±1,38 мл/кг, у контрольній групі – 47,4±2,01 мл/кг (t=0,12); показник силового індексу (СІ) в експериментальній групі досягав – 51,5±1,98%, в контрольній – 51,9±1,17% (t=0,17); індекс швидкості в експериментальній групі склав – 3,32±0,06 у.о., в контрольній відповідно – 3,27±0,07 (t=0,55); швидкісно-силовий індекс (ШСІ) на початку року в експериментальній групі дорівнював – 1,05±0,05 у.о., в контрольній – 1,07±0,04 у.о. (t=0,33); індекс Робінсона (ІР) в експериментальній групі склав – 81,9±1,04 у.о., в контрольній – 83,5±1,75 у.о. (t=0,8) (таблиця 3).

При оцінці соматичного здоров'я загальна сума балів у каратистів Е групи склала 9,68±0,09 балів, в контрольній – 9,83±0,67 балів, що відповідала нижче середнього рівня (табл. 1).

Порівняльний аналіз отриманих показників соматичного здоров'я каратистів експериментальної та контрольної групи показав, що під впливом тренувальних навантажень відбувалися зміни.

Так, в експериментальній групі показник життєвого індексу (ЖІ) дорівнював – 51,4±1,24 мл/кг і відповідав «середньому» рівню, в контрольній групі – 47,3±1,94 мл/кг, що відповідало «нижче середньому» рівню. В показниках обох груп була виявлена тенденція до розрізнення (t=1,78) (табл. 4).

Показник силового індексу (СІ) в експериментальній групі становив – 61,4±1,16% і був «вище середнього» рівня, в контрольній групі відповідно – 55,7±1,34% і відповідав «середньому» рівню. В показниках була виявлена вірогідна різниця (t=3,24).

Показники швидкісно-силового індексу (ШСІ) були в експериментальній групі «вище середнього» рівня і становили – 1,29±0,09 у.о., в контрольній групі «середнього» рівня і дорівнював – 1,18±0,05 у.о., різниця в показниках ШСІ була невірогідна (t=0,92).

Показники швидкісного індексу (ШІ) в експериментальній групі були кращі і становили – 3,51±0,04 у.о. («середній» рівень), в контрольній групі – 3,43±0,03 у.о. («нижче середнього» рівень) і була виявлена тенденція до розрізнення показників між групами (t=1,14).

Індекс Робінсона (ІР) після експерименту в експериментальній групі становив – 77,3±1,51 у.о. («вище середнього» рівня) і в контрольній групі рівень був теж «вище середнього», але показник був на рівні – 80,4±1,76 у.о. (табл. 4).

Загальна сума балів за станом соматичного здоров'я була – 14,76 балів в експериментальній групі і – 12,13 балів в контрольній групі (табл. 4).

Після проведення експерименту в обох групах спостерігалися зміни в показниках фізичної підготовленості (зокрема в стрибках у довжину з місця, де були виявлені вірогідні відмінності між групами (експериментальної – 194,6±1,72 см проти 177,9±1,69 – контрольної, t=6,93). В експериментальній групі каратистів відзначалася достовірна зміна в 5-ти показниках, що визначають рівень фізичного здоров'я в кінці експерименту в порівнянні з початком.

Так, життєвий індекс (ЖІ) достовірно зріс на 3,7 мл/кг з 47,7±1,38 до 51,4±1,24 (t=2,10); силовий індекс (СІ) відповідно збільшилася з 51,5±1,98 до 61,4±1,16, відмінності достовірні (t=4,30); показники швидкісно-силового (ШСІ) та швидкісного (СІ) індексів також після експерименту достовірно покращилися – ШСІ з 1,05±0,05 у.о. до 1,29±0,09 у.о. (t=2,4) і швидкісний індекс відповідно з 3,32±0,06 до 3,51±0,04 у.о. (t=2,71). Одночасно з збільшенням ЖІ, СІ, ШСІ, ШІ індексів в експериментальній групі каратистів спостерігалося достовірне зниження (t=2,69) індексу Робінсона (ІР) в спокої. Індекс Робінсона або «подвійний добуток» (ПД) один з найважливіших показників резерву серцево-судинної системи (ССС). Чим нижче ІР у спокої, тим вище рівень соматичного здоров'я.

В експериментальній групі даний показник достовірно знизився з 81,9±1,04 у.о. до77,3±1,51 у.о. (табл. 5).

У каратистів експериментальної групи спостерігалася достовірна зміна стану фізичного здоров'я: в показниках ЖІ, ШСІ і СІ рівні «нижче середнього» змінилися на «середній» і «вище середнього», показник силового індексу (СІ) залишився на «нижче середньому» рівні. Індекс Робінсона підвищився з «середнього» рівня до «вище середнього» (табл. 5).

У контрольній групі каратистів також спостерігалися зміни в показниках соматичного здоров'я.

Достовірне поліпшення спостерігалося у показнику силового індексу (СІ) з 51,9±1,17% на початку року до 55,7±1,34% в кінці року (t=2,13).

Тенденція до покращення показників в кінці року була у швидкісно-силовому індексі (ШСІ) з 1,07±0,04 до 1,18±0,05 у.о. (t=1,83), швидкісному (ШІ) та індексу Робінсона (t=1,77 і t=1,24).

Показник життєвого індексу (ЖІ) залишився в кінці року в контрольній групі на тому ж рівні (табл. 4, 5).

За індексом Робінсона (ІР) в контрольній групі каратистів в кінці року відмічалась лише тенденція у зміні з 83,5±1,75 на 80 80,4±1,76 у.о. (t=1,24).

Рівень соматичного здоров'я за даним індексом покращився до «вище середнього» рівня.

Таблиця 4

Показники соматичного здоров'я каратистів під впливом тренувальних занять в групах початкової підготовки після експерименту (M ± m, t)

Функціональні показники	Е група	Бали	К група	Бали	t
1. Життєвий індекс (ЖІ), мл/кг	51,4±1,24	2,18±0,09 Середній	47,3±1,94	1,21±0,03 Нижче середнього	1,78
2. Силовий індекс (СІ), %	61,4±1,16*	3,13±0,04 Вище середнього	55,7±1,34	2,4±0,06 Середній	3,24
3. Швидкісно-силовий індекс (ШСІ), у.о.	1,29±0,09	4,2±0,02 Вище середнього	1,18±0,05	3,07±0,08 Середній	0,92
4. Швидкісний індекс (ШІ), у.о.	3,51±0,04	2,1±0,4 Середній	3,43±0,06	2,2±0,6 Нижче середнього	1,14
5. Індекс Робінсона (ІР), у.о.	77,5±1,51	3,15±0,04 Вище середнього	80,4±1,76	3,25±0,09 Вище середнього	1,34
Сума балів		14,76±0,12* Вище середнього		12,13±0,17 Середній	13,1

*Примітка: * – статистично вірогідні розрізнення*

Таблиця 5

Зміна соматичного здоров'я каратистів під впливом тренувальних занять в групах початкової підготовки до та після експерименту (M ± m, t)

Показники	До експерименту		Після експерименту		t
	M±m	Рівень розвитку	M±m	Рівень розвитку	
Життєвий індекс (ЖІ), мл/кг Бали	ЕГ 47,7±1,38 1,23±0,09	Нижче середнього	ЕГ 51,4±1,24* 2,18±0,09	Середній	2,10
	КГ 47,4±2,01 1,19±0,12	Нижче середнього	КГ 47,3±1,94 1,21±0,03	Нижче середнього	0,03
Силовий індекс (СІ), % Бали	ЕГ 51,5±1,98 2,27±0,16	Середній	ЕГ 61,4±1,16* 3,13±0,04	Вище середнього	4,30
	КГ 51,9±1,17 2,34±2,16	Середній	КГ 55,7±1,34* 2,4±0,06	Середній	2,13
Швидкісно-силовий індекс (ШСІ), у.о. Бали	ЕГ 1,05±0,05 2,12±0,1	Нижче середнього	ЕГ 1,29±0,09* 4,2±0,02	Вище середнього	2,4
	КГ 1,07±0,04 2,14±0,9	Нижче середнього	КГ 1,18±0,05 3,07±0,08	Середній	1,83
Швидкісний індекс (ШІ), у.о. Бали	ЕГ 3,32±0,06 2,05±0,04	Нижче середнього	ЕГ 3,51±0,04* 2,1±0,4	Нижче середнього	2,71
	КГ 3,27±0,07 1,91±0,09	Низький	КГ 3,43±0,06 2,2±0,6	Нижче середнього	1,77
Індекс Робінсона (ІР), у.о. Бали	ЕГ 81,9±1,04 2,01±0,1	Середній	ЕГ 77,3±1,51* 3,15±0,04*	Вище середнього	2,69
	КГ 83,5±1,75 2,25±0,9	Середній	КГ 80,4±1,76 3,25±0,09	Вище середнього	1,24

*Примітка: * – статистично вірогідні розрізнення*

Застосування різних варіантів нормування навантажень у ході проведеного педагогічного експерименту дає позитивний результат у достовірному збільшенні у 5-ти показниках експериментальної групи, та у 1-му показнику контрольної групи.

Так, відносний приріст у життєвому індексі склав – 7,76%, в силовому індексі – 19,2%, швидкісно-силовому – 22,8%, у швидкісному – 5,7% і в індексі Робінсона – 5,6% каратистів експериментальної групи.

У контрольній групі достовірний приріст був тільки в силовому індексі і дорівнював – 7,32%.

Таким чином, в експериментальній групі застосована програма нормування фізичних навантажень призводить до більш вираженим позитивним змінам в показниках соматичного здоров'я порівняно з показниками каратистів контрольної групи.

Ефективність експериментального варіанту нормування навантажень виразилася в покращенні рівня соматичного здоров'я каратистів експериментальної групи, що може свідчити про доступність пропонованих навантажень функціональним можливостям підлітків 11-12 років і в здатності їх організму адаптуватися до навантажень на етапі початкової підготовки 1-го року навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. В показниках соматичного здоров'я на початку експерименту не було відзначено статистично значущих відмінностей між експериментальною і контрольною групою хлопчиків.

2. Наприкінці року в експериментальній групі спостерігалося достовірне поліпшення в 5-ти показниках соматичного здоров'я (ЖІ, СІ, ШСІ, ШІ, ІР).

3. В контрольній групі в кінці року достовірні зміни в показниках соматичного здоров'я спостерігалися лише в силовому індекс (СІ), показники швидкісно-силового, швидкісного та індексу Робінсона мали тільки тенденцію до покращення.

4. Сума оцінок окремих показників соматичного здоров'я в експериментальній групі покращилося на 5,08 балів і рівень підвищився до «вище середнього»; у контрольній групі рівень підвищився з «нижче середнього» до «середнього» і сума оцінок покращилася на 2,37 бали.

5. В експериментальній групі достовірний відносний приріст був у 5-ти показниках соматичного здоров'я, в контрольній групі у 1-му показнику.

6. Пропонована програма нормування фізичних навантажень в експериментальній групі каратистів призводить до більш виражених змін в показниках соматичного здоров'я.

7. Визначені показники соматичного здоров'я забезпечують ефективність проведення тренувального процесу каратистів 11-12 років на етапі початкової підготовки.

8. За всіма результатами соматичного здоров'я хлопчики віком 11-12 років мають перспективи подальшого прогресу в заняттях карате.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні технічної підготовленості юних каратистів під впливом розробленої методики.

Список літератури:

1. Костюкевич В.М. Контроль у фізичному вихованні та спорту: навчальний посібник / В.М. Костюкевич, Л.М. Шевчик, О.Г. Сокольвак. – Вінниця : Ніланд-ЛТД, 2015. – 256 с.
2. Шамардин Г.В. Современные тенденции совершенствования системы спортивной тренировки: Основы теории и методики физического воспитания / Г.В. Шамардин. – Днепропетровск : Пороги, 2003. – С. 418-421.
3. Волков Л.В. Возрастная периодизация тренировочных нагрузок : Теория и методика детского и юношеского спорта / Л.В. Волков. – К. : Олимпийская литература, 2002. – С. 165-225.
4. Иорданская Ф.А. Мониторинг функциональной подготовленности юных спортсменов / Ф.А. Иорданская. – М.: Советский спорт, 2011. – С. 10-15.
5. Платонов В.Н. Подготовка юного спортсмена / В.Н. Платонов. – К. : Радянська школа, 1988. – С. 233-240.
6. Алхасов Д.С. Техническая подготовка в каратэ / Д.С.Алхасов. – М. : Медиа, 2014. – С. 43-57.
7. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания / Т.Ю. Круцевич. – К. : Олимпийская литература, 2005. – С. 153-157.
8. Апанасенко Г.Л. Екпрес-скринінг рівня соматичного здоров'я дітей та підлітків / Г.Л. Апанасенко, Л.Н. Волгіна, Ю.В. Бушуєв. – К. : КМАПО, 2000. –12 с.

Чиженок Т.М., Коваленко Ю.А.
Запорожский национальный университет

ПОКАЗАТЕЛИ ТРЕНИРОВОЧНЫХ НАГРУЗОК И СТЕПЕНЬ ИХ ВЛИЯНИЯ НА СОСТОЯНИЕ ЗДОРОВЬЯ ЮНЫХ КАРАТИСТОВ

Аннотация
Рассмотрена проблема влияния на состояние здоровья юных каратистов 1-го года обучения различных параметров тренировочных нагрузок. Выявлено, что в показателях соматического здоровья в начале исследования не было статистически значимых различий между экспериментальной и контрольной группами. В конце исследования в экспериментальной группе зафиксировано достоверное улучшение пяти показателей состояния здоровья. Экспериментальная программа физической нагрузки для группы начальной подготовки каратистов отвечала функциональным возможностям организма учащихся в возрасте 11-12 лет первого года обучения.
Ключевые слова: физическая нагрузка, объем, интенсивность, каратисты, соматическое здоровье, экспресс-оценка, уровень здоровья, группа начальной подготовки.

Chizhenok T.M., Kovalenko J.O.
Zaporozhye National University

INDICATORS OF TRAINING LOADS AND THE DEGREE OF THEIR IMPACT ON THE STATUS OF THE HEALTH OF YOUNG KARATIS

Summary
The problem of the influence on the state of health of young karate students of the first year of training various parameters of training loads is considered. It was revealed that in the indicators of physical health at the beginning of the study there were no statistically significant differences between the experimental and control groups. At the end of the study, the experimental group recorded a significant improvement in five health indicators. Experimental exercise program for the group of initial training of karatekists corresponded to the functional capabilities of the body of students aged 11-12 years of the first year of schooling.
Keywords: xercise volume and intensity, karate, physical health, express-evaluation, level of health, a group of initial training.

УДК 796.422.14-048.58-05

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЮНИХ БІГУНІВ В БІГУ НА СЕРЕДНІ ДИСТАНЦІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ

Шульга М.П.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

В статті розглянуті засоби і методи відбору майбутніх бігунів в бігу на середні дистанції. Рекомендовані критерії відбору на різних етапах підготовки. Процес підготовки легкоатлетів міжнародного класу повинен будуватись на педагогічних принципах поступовості та доступності. Він повинен враховувати закономірності вікового розвитку молодого організму та індивідуальні особливості.
Ключові слова: відбір бігунів, етапи підготовки, контрольні тести, біг на середні дистанції.

Постановка проблеми. Процес підготовки бігунів на середні дистанції, як і інших легкоатлетів, від початківців до майстрів сорту міжнародного класу складається з декількох важливих етапів. Найбільш вдалою є класифікація багаторічної підготовки спортсменів, запропонована В.М. Платоновим (1997), яка складається з п`яти етапів:

- первинний етап – початкової підготовки;
- попередній етап – попередньої базової підготовки;
- проміжний етап – спеціалізованої базової підготовки;
- основний етап – максимальної реалізації індивідуальних можливостей;
- заключний етап – збереження високих досягнень.

Первинний етап – відбувається в групах початкової підготовки ДЮШ (10-13 років). Попередній етап – відбувається в навчально-тренувальних групах ДЮШ і СДЮШОФ (13-16 років).

Проміжний етап – проводиться в групах вищої спортивної майстерності у СДЮШОФ і ШВСМ (19 років і старше).

Багато молодих тренерів мають слабкі знання основ методики відбору юних бігунів. Це призводить до втрати часу на тренування безперспективних бігунів і в подальшому негативно впливає на рівень їх професійної майстерності в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Західнонімецький спеціаліст із спортивної медицини Х. Гребе (1995) вивчив генеалогію приблизно 30 сімей видатних спортсменів. Також цією проблемою займались А. Петров (2001), Е. Любарська (2010), С. Рожков (2011), дослідники прийшли до однієї думки: здатність до спортивної діяльності в значній мірі обумовлена спадковістю, впливом багатьох генів і передається, очевидно, домінантним шляхом. Подібні дані отримали й інші дослідники.

Аналіз родоводу спортсменів, які проявили неабиякий талант, дозволяє з упевненістю говорити про значення фактора спадковості при формуванні спортивного таланту. Більш того, важливо пам'ятати, що для кожного бігуна існує межа приросту рівня підготовленості, якого він зможе досягти спортивним тренуванням; темпи приросту, а також величина підвищення працездатності у різних спортсменів, звичайно, буде різною. Іншими словами, тренуючись цілеспрямовано й напружено, ви зможете досягти розвитку, наприклад, витривалості, що відповідає витривалості спортсменів світового класу, тільки в тому випадку, якщо ви народились з «правильними», генетично зумовленими передумовами для цього роду діяльності, і ваші успіхи в значно меншому ступені будуть залежати від того, як багато і старанно ви тренуєтесь і хто вас тренує. Також і склад м'язових волокон, швидкісні можливості й витривалість бігунів на середні, довгі дистанції, ефективність діяльності їх серцево-судинної й дихальної систем у цілому більш ніж на 93,5% зумовлені генетично (Дж. Хамфриз, 1997).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Багато молодих тренерів мають слабкі знання основ методики відбору юних бігунів. Це призводить до втрати часу на тренування безперспективних бігунів і в подальшому негативно впливає на рівень їх професійної майстерності в майбутньому.

Мета статті. Розкрити організаційно-методичні засоби відбору юних бігунів на середні дистанції на перших трьох етапах багаторічної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Відбір на етапі початкової підготовки

Початковий відбір майбутніх бігунів на середні дистанції нічим не відрізняється від відбору бігунів інших легкоатлетів. Відомі два види організації початкового відбору. При першому з них тренер, відвідуючи школи, відбирає в групу хлопчиків, які йому сподобались. Необхідно відзначити, що такий спосіб інколи дає позитивні результати. Відомі випадки, коли із залучених таким способом дітей були виховані видатні спортсмени. Однак такий спосіб неможливо визнати найбільш удалим. Значно ефективніший масовий відбір, коли в певний час організується перегляд у змаганнях (кроси, забіги на середні дистанції) максимально можливої кількості дітей необхідного віку. Це підвищує вірогідність виявлення й залучення до занять обдарованих хлопчиків. При перегляді забігів можна дати кілька порад, особливо для молодих тренерів. Учасник забігу, який рівномірно подолав дистанцію і показав хороший час, зможе в майбутньому стати хорошим бігуном. А якщо вам пощастить і ви побачите в забігу юного спортсмена, який дуже швидко стартував, набагато випередивши своїх суперників, потім «видихнувся» на дистанції й знову знайшов сили стрімко фінішувати й пе-

© Шульга М.П., 2018

ремогти, то з нього може вирости класний бігун. Не обділіть увагою також високого акселерата, що зумів на фініші обійти декількох суперників. Використовують при відборі й тести.

Необхідно сказати, що тренери з досвідом інколи скептично відносяться до контрольних тестів і вправ. Напевно, їм ці об'єктивні показники необхідні значно менше, ніж молодим тренерам. Інтуїція маститих тренерів, яка допомагає їм у роботі – це тривалий попередній досвід, набутий за багато років. Звичайно, у молодих тренерів такого досвіду поки що немає. Тому в тренерській праці необхідно не відкидати, а вдосконалювати систему тестів та інших об'єктивних засобів контролю та оцінки здібностей та підготовленості майбутніх спортсменів.

Таблиця 1

Контрольні вправи й нормативи для відбору бігунів на середні дистанції

Контрольні вправи	10 років	11 років	12 років
Біг на 30 м із ходу, с.	4,3	4,1	3,9
Біг на 60 м із високого старту, с.	8,9	8,7	8,5
Біг на 300 м, с.	50	48	46
Біг на 800 м, хв., с.	2.50.0	2.40.0.	2.28.0
Стрибок у довжину з місця, с.	170	180	190
ЖЄЛ, (мл)	2000	2200	2400
Затримка дихання, с. (проба Штанге)	60	65	75

Особливо важливо вже на цьому етапі встановити тісний контакт із батьками, які зможуть дати додаткову інформацію про здібності і вольові якості дітей, їх характер, дізнатися чи звикли вони до подолання труднощів. Не випадково багато видатних бігунів на витривалість виросли в багатодітних сім'ях, у яких, як відомо, діти рано стають самостійними. Істотну інформацію про характер новачка зможуть дати і шкільні вчителі.

На початковому етапі відбору необхідно обов'язково враховувати соціологічні критерії схильності до успішного спортивного вдосконалення: спортивні традиції сім'ї, відношення членів сім'ї новачка до занять спортом, успішність у школі та ін. В даний час приділяється все більше уваги аналізу родоводу видатних спортсменів.

Цікаві дані про спортсменів (національних, європейських і світових чемпіонатів) надав італійський спеціаліст із генетики Л. Герда (1990). В сім'ях 220-ти спортсменів-італійців (усього 53 сім'ї) один або двоє інших членів сім'ї також займались спортом і досягли високого рівня майстерності.

На попередньому етапі одночасно зі спортивно-технічною оцінкою здійснюється медичне обстеження. Особлива увага звертається на стан опорно-рухового апарату і серцево-судинної системи з метою виявлення істотних патологічних відхилень. Дані про стан здоров'я мають велике значення для формування остаточної оцінки про придатність юного спортсмена до занять.

На другому етапі спортивного відбору (3-6 місяців) юні спортсмени підлягають поглибленому медичному обстеженню, яке повинно виявити процеси, що приховано протікають в організмі дітей і перешкоджають заняттям спортом в обсязі, передбаченому навчальною програмою. Вивчення антропометричних даних, особливостей будови тіла учнів дозволяє визначити, наскільки кандидати для занять бігом на витривалість відповідають тому соматотипу, який характерний для представників цього виду легкої атлетики.

У процесі психологічних досліджень особливу увагу необхідно приділити наявності у юних спортсменів таких якостей, як активність і наполегливість у спортивній боротьбі, самостійність, рішучість, цілеспрямованість, спортивна працелюбність.

В ході соціологічних і соціально-психологічних досліджень виявляються глибина й стійкість спортивних інтересів, мотивація, рівень домагань юних спортсменів.

Педагогічні критерії відбору характеризують рівень розвитку фізичних якостей, техніко-тактичної підготовки, спортивно-технічної майстерності, темпи росту спортивних досягнень, координаційні можливості, здатність юних спортсменів до ефективного вирішення рухових завдань в умовах змагань.

Медико-біологічні критерії відбору характеризують стан здоров'я спортсмена, його біологічний вік, стан функціональних і сенсорних систем організму, індивідуальні особливості вищої нервової діяльності.

Відбір на етапі попередньої базової підготовки

Друга (проміжна) ступінь спортивного відбору, як правило, співпадає із закінченням двохрічного етапу початкової підготовки, підводить його підсумки, вирішує завдання поглибленої перевірки відповідності юних бігунів вимогам свого виду і визначає ефективність їх подальшого вдосконалення. Такий відбір ще називають перспективним. Його ефективність тісно пов'язана з оцінкою морфологічних ознак, функціональних можливостей, психологічних якостей, різних сторін підготовленості спортсменів.

Тому на цьому етапі необхідно враховувати всі якості юного бігуна для визначення його перспективності в майбутньому.

В ході медичних обстежень вивчаються антропометричні дані, особливості будови тіла вихованців, що дозволяє визначити, наскільки вони відповідають тому соматотипу, що характерний для найбільш видатних представників бігу з перешкодами. Визначається один із найбільш відомих і достатньо вивчених показників функціональних можливостей спортсменів – максимальне споживання кисню (МСК), яке є інтегральним показником можливостей людини. МСК тісно пов'язане з витривалістю спортсменів і їх кваліфікацією. Показник 40-50 мл/кг/хв. буде хорошим показником для цього віку. У видатних бігунів цей показник дорівнює 70-85 мл/кг/хв. Найвища реєстрована величина МСК – 94.0 мл/кг/хв. – в екс-рекордсмена світу в бігу на 5000 м Е. Путтемакса. У процесі тренувань МСК може збільшитись на 20-30%. Тому юні бігуни, що мають низькі початкові величини МСК, навряд чи зможуть стати бігунами високого класу, якими б не були бажання, склад характеру, методи тренування.

У процесі психологічних досліджень особлива увага приділяється виявленню у юних бігунів таких якостей як активність і наполегливість у спортивній боротьбі, самостійність, рішучість, цілеспрямованість, спортивна працелюбність, здатність мобілізуватись під час ігор і змагань і т.д.

На цьому етапі тренер повинен виявити у майбутніх бігунів із перешкодами одну з основних якостей – це вміння терпіти на дистанції. Ця якість є однією з основних при перспективному відборі бігунів на витривалість.

В ході соціологічних і соціально-психологічних досліджень виявляються глибина й стійкість спортивних інтересів, мотивація, рівень прагнень юних бігунів.

Характерна сторона медичного контролю на другому етапі багаторічного відбору – виявлення прихованих захворювань і вогнищ інфекцій в організмі. Такий підхід пояснюється тим, що в процесі початкової підготовки часто виявляють дітей, яким протипоказані заняття спортом. Спеціальний аналіз (Ф.А. Йорданська, Н.А. Ісаков) показав, що близько 40% учнів ДЮСШ практично не мають перспективи на досягнення дійсно високих результатів через відхилення у стані здоров'я. Ці дані свідчать про необхідність покращити медичне забезпечення навчально-тренувального процесу з юними спортсменами.

Одним із ключових положень, якими потрібно керуватись на другому ступені багаторічного відбору юних бігунів, є те, що оцінка перспективності ґрунтується не скільки на абсолютних показниках рівня розвитку різних якостей і здібностей, скільки на темпах їх приросту.

На другому ступені відбору необхідно вияснити, за рахунок яких зусиль, якою ціною було досягнуто того чи іншого ступеня підготовленості. Природно, що найбільш перспективними є ті юні бігуни, які зуміли досягнути значного прогресу різносторонньою й об'ємною підготовкою. Досвідчені тренери надають такій оцінці вже зараз першочергового значення.

Разом із тим практика показує, що ще не всі усвідомили її важливість і часто за голим результатом не бачать юного спортсмена, його подальшої перспективи.

Відбір на етапі спеціалізованої базової підготовки

Ефективність оцінки перспективності на етапі спеціалізованої базової підготовки визначається, в основному, тими ж факторами, що і на попередньому. Як і раніше, велика увага приділяється аналізу попереднього тренування. Перспективними вважаються бігуни, які тренувались за різноманітною програмою, обмежували кількість занять із великими навантаженнями, брали участь у відповідальних змаганнях, але при цьому швидко прогресували.

Таблиця 2

Характеристика здібностей юних спортсменів з урахуванням початкового рівня й темпів приросту (за Брилем, 1997 рік)

Співвідношення початкового рівня і темпів приросту	Характеристика здібностей
Високий початковий рівень - високі темпи приросту	Дуже великі здібності (талант)
Високий початковий рівень - середні темпи приросту і навпаки	Великі здібності
Високий початковий рівень - низькі темпи приросту і навпаки	Середні здібності
Середній початковий рівень - низькі темпи приросту	Малі здібності
Низький початковий рівень - низькі темпи приросту	Дуже малі здібності

На третьому етапі багаторічного відбору зростаючу роль набуває оцінка особистих і психічних якостей бігунів. Основними критеріями стають стійкість до змагальних ситуацій, здатність настроюватись на змагальну боротьбу, вміння мобілізувати сили на фініші і в умовах гострої конкуренції на дистанції, досягати високих результатів у найвідповідальніших стартах, в оточенні сильних суперників.

Одним з основних показників, які свідчать про здатність спортсмена до подальшого вдосконалення, є різностороння технічна підготовленість. Основний критерій при цьому – уміння правильно виконувати велику кількість різноманітних спеціально-підготовчих вправ, тонко варіювати просторовими, часовими і динамічними параметрами рухів у різному функціональному стані – від стану бадьорості до стану прогресуючої втоми, що дуже необхідно для бігу на витривалість.

Важливий критерій оцінки перспективності на цьому етапі багаторічної підготовки – результат співставлення індивідуального ходу становлення спортивної майстерності конкретного бігуна із загальними закономірностями формування вищої спортивної майстерності, характерними для ведучих бігунів світу.

Таблиця 3

Контрольні нормативи на етапах відбору для навчально-тренувальних груп у юнаків, що спеціалізуються в бігу на середні дистанції, приблизно повинні бути наступними:

Контрольні вправи	13-14 років	14-15 років	15-16 років
60 м, с	8,6 – 8,2	8,2 – 7,9	7,6 – 7,3
100 м, с	13,7 – 13,0	13,0 – 12,7	12,7 – 12,4
300 м, с	46,0 – 43,0	43,0 – 41,5	41,5 – 39,5
600 м, хв	1,39 – 1,40	1,41 – 1,35	1,35 – 1,26
800 м, хв	2,30 – 2,20	2,25 – 2,15	2,15 – 2,07
1000 м, хв	3,20 – 3,05	3,08 – 2,55	2,57 – 2,46
1500 м, хв	5,20 – 4,55	4,55 – 4,35	4,35 – 4,15
2000 м, хв	7.25 - 6.55	7.00 – 6.35	6.30 – 5.50
3000 м, хв	11,50 – 10,50	10,50 – 9,20	9,40 – 8,55
МСК, мл	45 – 50	50 – 60	55 – 65
Потрійний стрибок із місця, м	6.00 – 6.80	6.50 – 7.20	7.10 – 7.70
Десятерний стрибок із місця, м	19.50 – 22.50	22.00 – 24.00	23.90 – 26.00
10 км, хв	-	46.30 – 43.00	43.30 – 38.00
15 км, год	-	-	1.01.0 – 55.0
2000 м з/п, хв	-	6.45 – 6.30	6.35 – 6.15
Підтягування на перекладині, кількість разів	6 – 8	7 – 10	10 – 12
Віджимання в упорі лежачи, разів	15 – 18	18 – 25	25 – 30
Підйом ніг у висі, разів	5 - 8	8 – 10	10 – 12

Таблиця 4

Контрольні нормативи для бігунів групи спеціалізованої базової підготовки (за Ю.Г. Травіним, 1995)

Показники	Вік		
	16 – 17	17 – 18	18 – 20
100 м	12.3 – 11.9	12.1 – 11.7	12.0 – 11.5
400 м	54.5 – 52.5	53.5 – 52.0	52.5 – 50.5
800 м	1.58.5 – 1.56.0	1.57.0 – 1.55.0	1.55.0 – 1.52.0
1000 м	2.40.0 – 2.35.0	2.35.0 – 2.32.0	2.32.0 – 2.26.0
1500 м	4.04.0 – 3.57.0	3.57.0 – 3.53.0	3.53.0 – 3.45.0
3000 м	8.50.0 – 8.35.0	8.35.0 – 8.20.0	8.20.0 – 8.05.0
5000 м	15.20.0 – 14.55.0	14.55.0 – 14.35.0	14.35.0 – 14.10.0
Біг 15 км	54.30 – 52.00	52.30 – 50.30	50.40 – 48.30
10-й стрибок із місця	26.00 – 27.00	26.50 – 27.50	27.50 – 29.00
МСК (мл/хв/кг)	68 – 72	70 – 74	74 – 78
2000 м з/п	6.10.0 – 5.55.0	5.57.0 – 5.42.0	-
3000 м з/п	-	9.15.0 – 8.55.0	8.55.0 – 8.40.0

По мірі наближення спортсмена до закінчення цього етапу все більше значення для високоякісної оцінки перспективності набуває критерій психологічної й біологічної надійності в умовах підвищення напруженості тренувального процесу і змагальної практики.

Висновки з даного дослідження та перспективи. В підсумку необхідно підкреслити і рекомендувати тренерам, що в процесі відбору на кожному етапі багаторічного спортивного вдосконалення повинен здійснюватись комплексний підхід, що передбачає аналіз особистості юного спортсмена в цілому і його спортивних здібностей на основі педагогічних, медико-біологічних, психологічних і соціологічних критеріїв відбору.

Список літератури:

1. Волков В.М. Спортивный отбор / В.М. Волков – М.: ФИС, 1993. – С. 148–150.
2. Волков Л.В. Теория спортивного отбора: способности, одаренность, талант / Л.В. Волков – К.: Вежа, 1997. – С. 128.
3. Курамшин Ю.Ф. Найдите свой талант / Ю.Ф. Курамшин. – Лениздат, 1993. – С. 17.
4. Лагоша А. Факторы отбора / А. Лагоша // Легкая атлетика. – 1996. – № 6. – С. 15.
5. Лагоша А. Отбор юных бегунов // Легкая атлетика. – 1996. – № 6. – С. 9.
6. Поліщук В. Підготовка майбутніх спеціалістів з фізичної культури – організаторів туристичної роботи у вищому навчальному закладі. – Фізичне виховання, спорт і туристко-краєзнавча робота в закладах освіти: Зб. н. пр. – Дод. до Гуманіт. Віснику ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 257.
7. Потужній О.В. Рекреаційна культура студентської молоді як складова рухової активності. – Фіз. вих., спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти. Зб. н. пр. – Дод. до Гуманіт. Вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 329–334.
8. Сирис П.З., Гайдарска П.М., Рачев К.И. Отбор и прогнозирование способностей в легкой атлетике. – М.: ФИС, 1993. – С. 95.

Шульга Н.П.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОТБОРА МОЛОДЫХ БЕГУНОВ В БЕГЕ НА СРЕДНИЕ ДИСТАНЦИИ НА РАЗНЫХ ЭТАПАХ ПОДГОТОВКИ

Аннотация
В статье рассмотрены средства и методы отбора будущих бегунов на средние дистанции. Рекомендованы критерии отбора на различных етапах подготовки. Процесс подготовки легкоатлетов международного класса должен строиться на педагогических принципах постепенности и доступности. Он должен учитывать закономерности возрастного развития молодого организма и индивидуальные особенности.
Ключевые слова: отбор бегунов, этапы подготовки, контрольные тесты, бег на средние дистанции.

Shulga N.P.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

METHODICAL CHARACTERISTICS OF SELECTION OF JUNIOR BIGANS IN BIG ON THE MIDDLE DISTANCES AT DIFFERENT STAGES OF PREPARATION

Summary
The article considers the means and methods for selecting future runners in running on medium distances. Recommended selection criteria at different stages of preparation. The process of training international athletes should be based on pedagogical principles of gradual and accessible. He must take into account the laws of age development of the young organism and individual characteristics.
Keywords: selection of runners, stages of preparation, control tests, running on medium distances.

УДК 796.011.3:796.83-057.87

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-БОКСЕРІВ

Юрченко І.В.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті здійснено аналіз сучасних засобів розвитку швидкісно-силових здібностей у боксерів та методів їх використання. Розкрито особливості методики розвитку швидкісно-силових здібностей у студентів-боксерів. Встановлено, що тренування, спрямовані на вдосконалення швидкісно-силових якостей у боксерів, необхідно проводити не рідше 2 разів на тиждень. Зазначені засоби необхідно застосовувати в комплексі, а також у поєднанні з загально-розвиваючими вправами, прийнятими в практиці боксу, і відповідно до загальних методичних принципів розвитку швидкісно-силових якостей.
Ключові слова: бокс, методика, студент, швидкісно-силові здібності.

Постановка проблеми. Збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді є однією з найважливіших задач, що стоять перед вищою школою. Успішна підготовка висококваліфікованих фахівців тісно пов'язана зі зміцненням здоров'я і підвищенням працездатності студентської молоді [6]. Бокс є цілком доступним видом спорту, тому що не передбачає будь-яких обмежень щодо початкових можливостей. Зайняття боксом сприяють всебічній фізичній підготовці. У процесі занять боксом під впливом тренувальних навантажень зміцнюється опорно-руховий апарат, розвиваються різноманітні рухові якості, особливо швидкість, швидкісно-силові якості, сила, точність і координація рухів, та, як наслідок, активізуються всі основні життєво важливі функції [9]. Позитивний вплив занять боксом на розвиток рухових і психічних функцій, виховання моральних та вольових якостей дає змогу розглядати бокс не тільки як вид спорту, але і як потужний засіб фізичного виховання й удосконалення особистості молоді [9].

Аналіз останніх досліджень. В останні роки досліджувана проблема є актуальною серед науковців. Практика показує, що для студентів навчальних груп фізичного та спортивного виховання найбільш поширеною є спортивно орієнтована форма організації занять з фізичного виховання. Про це свідчать результати цілого ряду наукових досліджень. Так, у дисертаційному дослідженні Л.М. Барибіної [2] робиться висновок про те, що організація занять з фізичного виховання студентської молоді на основі самостійного вибору студентами спортивної спеціалізації є найбільш прогресивною формою. На думку науковців [2; 8; 9], саме такий підхід стимулює інтерес студентів до конкретного виду спорту та інтерес до розвитку своїх фізичних здібностей. Означена вище проблема обумовлює актуальність даної роботи.

Мета роботи – розкрити особливості методики розвитку швидкісно-силових здібностей у студентів-боксерів.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення та систематизація провідного теоретичного та практичного досвіду.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для кожного виду спорту характерна своя спеціалізована функціональна структура, що забезпечує м'язову діяльність тієї чи іншої спрямованості. Діяльність боксерів в поєдинку характеризується багаторазовим проявом максимальних зусиль вибухового характеру, для виконання інтенсивної короткочасної роботи, після яких слідують короткочасні інтервали невисокої інтенсивності, на дальній дистанції, для яких характерні максимальні прояви уваги зі збереженням просторової точності рухів і їх робочої ефективності. Для спеціальної

© Юрченко І.В., 2018

фізичної підготовки у різних видах єдиноборств можна підбирати або складати вправи, зорієнтовані на розвиток тієї чи іншої якості [3].

Під спеціальною силою в єдиноборствах розуміють здатність отримувати оцінюваний результат діяльності з найменшим напругою м'язів або найменшою сумарною витратою енергії. Придбана сила зберігається довше, якщо її збільшення супроводжується одночасним зростанням м'язової маси, і навпаки, сила втрачається швидше, якщо маса м'язів не збільшується. Якщо спортсмен систематично не застосовує вправи, що вимагають значних м'язових напруг, відбувається зниження м'язової сили [2].

При збільшення сили *за рахунок зростання м'язової маси* доцільно застосовувати досить великими обтяження, але не максимальними (наприклад, штанга вагою 60–75% від максимуму). Тривалість серії вправ повинна складати 20–40 сек., що дозволяє здійснювати рухи за рахунок необхідного в даному випадку анаеробного механізму енергозабезпечення. Менша тривалість вправ не рекомендується, оскільки обмінні процеси в м'язах не встигають активізуватися. У свою чергу 20–40-секундні вправи викликають суттєві зміни складу білків у працюючих м'язах. У підсумку після активного розщеплення білків у період відпочинку відбувається посилений їх окаут ер (відновлення та над-відновлення), що і призводить до зростання м'язового поперечника [7].

Таким чином, для збільшення м'язової маси найбільш ефективною слід вважати роботу з вагою, яку можна підняти 5–10 разів. При цьому необхідно виконувати тренувальну роботу досить довго (1,5–2 години), здійснюючи по 3–4 підходи до одної ваги або в кожній вправі. Доцільно, щоб у кожному підході вправу виконувалося «до відмови» (інтервали відпочинку між підходами невеликі від 30 с. до 2 хв.) і кожен наступний підхід здійснювався на тлі недовідновлення [4].

Зменшення ваги обтяження призводить до «включення» аеробного механізму енергозабезпечення та зниження інтенсивності розщеплення м'язових білків. Отже, така робота не сприяє зростанню м'язової маси.

Для поліпшення внутрішньо-м'язової координації необхідно застосовувати обтяження в межах 75–100% від максимуму, доступного спортсмену в тій чи іншій вправі. Тренування, спрямоване на вдосконалення міжм'язової координації, передбачає формування оптимальної узгодженості в роботі м'язів, що беруть участь в русі, а також раціональної взаємодії м'язів синергістів і антагоністів.

При вдосконаленні міжм'язової координації величина обтяження повинна бути близька до змагальної. Таким чином, при вдосконаленні міжм'язової координації у боксі доцільно застосовувати невеликі обтяження. Наприклад, можна виконувати вправу «бій з тінню» з обтяженнями в руках, величина яких (в залежності від підготовленості спортсменів) повинна бути 0,5–2,5 кг, а також пересування в манжетах (обтяження, надіті на нижню частину гомілки), вага яких може становити 1,5–3,5 кг для кожної ноги. Основною умовою при виконанні вправ, спрямованих на вдосконалення міжм'язової координації, є виконання рухів з дотриманням їх координаційної структури (тобто технічно правильно) і зі швидкістю, що дорівнює змагальної або перевищує її. При цьому обов'язковим є збереження послідовності включення в роботу м'язових груп і співвідношення величин їхньої напруги [7].

Можна рекомендувати наступну методику виконання вправ: 1 хв. – «бій з тінню» без обтяжень, 2 хв. – з обтяженнями і 1 хв. – без обтяжень.

З методів загальної силової підготовки доцільно застосовувати виштовхування від грудей металевої палиці (вагою 5–10 кг) з положення фронтальної стійки. При цьому важливо, щоб після пружинячого присіду (амплітуда згинання ніг в колінних суглобах повинна бути близько 100–120°) максимально швидко відбувалося відштовхування від опори і випрямлення ніг. Моменти випрямлення ніг і рук повинні збігатися за часом, як це відбувається в реальному прямому ударі правою в голову.

Загально-підготовчим засобом, який поліпшує міжм'язову координацію у боксерів, є також метання ядер або каменів (вагою 3–5 кг) з дотриманням техніки ударів [2].

Перераховані вище вправи доцільно виконувати серіями по 8–15 разів; після цього протягом 10–15 сек. (у швидкому темпі) виконуються ударні рухи без обтяжень, а потім вправи на розслаблення і самомасаж м'язів до відновлення працездатності. В одному занятті може бути до 5 серій кожного з цих вправ [9].

При прояві динамічної сили в боксерському поєдинку характер зусиль може бути вибуховим і швидким. Швидка сила проявляється при нанесенні боксером тактичних ударів і фінтів, а також в помилкових пересування, миттєвих захистах, багато-ударних серіях. Для вдосконалення швидкої сили застосовуються вправи з відносно невеликим зовнішнім обтяженням: для рук – від 200 до 500 г, для ніг – не більше 1,5 кг. Особливу увагу слід приділяти миттєвому несподівану виконанню руху, який тренується або серії рухів.

З числа загально-розвиваючих вправ можна рекомендувати метання тенісних м'ячів або каменів (вагою до 500 г) на дальність, а також на точність попадання в мішень.

Вибухова сила проявляється, наприклад, в умовах ближнього бою – боксерові необхідний високий рівень розвитку силового компонента, що дозволяє миттєво напружувати м'язові групи, що беруть участь в русі, і активно протистояти діям суперника, ефективно застосовувати захист накладками і підставками, не уникати силової боротьби, клінчу і наносити короткі удари. При нанесенні акцентованих ударів з дистанції, коли необхідно в найкоротший проміжок часу проявити максимальні зусилля, потрібно значний рівень розвитку як силового, так і швидкісного компонентів вибухової сили.

Залежно від вроджених особливостей нервово-м'язового апарату, характеру і переважної спрямованості тренувань, у боксерів формується той чи інший механізм виконання ударних рухів, що вимагає різного прояву вибухових здібностей [6]. Так, акцентовані удари боксерів ігрової манери ведення бою виконуються за ме-

ханізмом балістичних рухів і вимагають високого рівня розвитку стартової сили, а удари боксерів-нокаутерів – за механізмом балістичних рухів і, відповідно, сили що прискорюється. Найбільш часто в боксі реактивна здатність проявляється при різних несподіваних переміщеннях [1], що вимагає специфічної тренування м'язів нижніх кінцівок [9].

Для формування вибухових здібностей у боксерів можна рекомендувати виштовхування ядер або каменів (вагою 5–8 кг) з дотриманням координаційної структури удару, а також серії ударів, що рубають (металевою палицею або кувалдою) за старою автомобільної покришці. Вага обтяження при цьому коливається від 2,5 до 10 кг і обумовлена рівнем підготовленості тих що займаються.

Крім цього, можна рекомендувати вправи на маятниковому тренажері, а також серії стрибків, відштовхуючись двома ногами через перешкоду висотою 40–80 см. Дуже ефективні і стрибки на одній нозі через гімнастичну лаву або низька колода (висотою до 30 см), а також подолання 40–50-метрового відрізка стрибками на одній нозі. Відмінний ефект дає використання якутських національних стрибків – «истанга», «ўокау», «кили», особливо в ігровому або змагальному методі, для підняття емоційного настрою тренування.

Доцільно також застосовувати окаут ера и з ноги на ногу (8–12 разів), реєструючи довжину ўокаут е ділянки та час її проходження. Установка для спортсмена при виконанні цієї вправи – «максимум довжини за мінімум часу».

Одним з найбільш ефективних засобів вдосконалення швидкісно-силових якостей є «ударний» метод розвитку вибухової сили м'язів [1], який доцільно широко застосовувати в тренуванні боксерів.

Він полягає у використанні кінетичної енергії тіла спортсмена (або снаряда) для попереднього розтягування м'язів і накопичення в них додаткового пружного потенціалу напруги, що підвищує потужність їх подальшого скорочення в основній фазі руху. Різке розтягнення м'язів є сильним подразником з високим тренуючим ефектом, що сприяють розвитку вибухової сили м'язів і їх реактивної здатності. Боксерам слід виконувати стрибки в глибину з висоти 70–80 см у стрибкову яму або мати, з наступним миттєвим вистрибуванням вгору (або вперед) і ударом руками. Оптимальна кількість стрибків у серії 8–13. Паузи між стрибками повинні заповнюватися вправами на розслаблення м'язів ніг і тривати не більше 15 сек., а паузи відпочинку між серіями заповнюють ходьбою, ідеомоторного підготовкою до правильного виконання наступної вправи і продовжуються 5–8 хв. Обсяг стрибкового навантаження в одному тренуванні може становити 30–60 зіскоків. Обов'язковою умовою є розминка для м'язів ніг перед виконанням стрибків у глибину [7].

Для вдосконалення акцентованих ударів на відході вправа виконується аналогічно, але зіскок здійснюється спиною вперед. При цьому під час приземлення в стійку більшість ваги тіла припадає на ногу що стоїть попереду. Після приземлення виконується різке відштовхування і наноситься прямий удар «задньою» рукою з одночасним кроком назад – убік. Для вдосконалення акцентованих бокових ударів і ударів знизу необхідно приземлятися у фронтальну стійку, рівномірно розподіляючи вагу тіла на обидві ноги. Потім виконується різке відштовхування стоп, супроводжується розгинанням ніг і нанесенням удару збоку або знизу [5].

Ударний метод можна також застосовувати безпосередньо для вдосконалення вибухової сили м'язів рук. Для цього необхідно виконувати відштовхування вантажу, що рухається назустріч спортсмену подібно до маятника. Слід відштовхувати вантаж з положення бойової стійки і прагнути при цьому зберегти координаційну структуру боксерського удару (наприклад, у парі з тренером на боксерському мішку, коли тренер виконує штовхання на спортсмена снаряда та утримує після відштовхування його спортсменом).

Методика вдосконалення швидкісно-силових здібностей в боксі передбачає виконання рухів з установкою «максимально сильно-швидко» від 4 до 20 разів. У зв'язку з цим, для неодноразового виконання максимально сильних і швидких рухів спортсменові необхідно значне вольове напруження або біологічний стимулятор, тобто зміна величини обтяження (останній не вимагає великих витрат нервової енергії, і тому більш кращий).

Різні режими роботи і манери ведення бою боксерів вимагають різноманітного прояву сили, особливо при виконанні ними ударних дій. Так, боксерові – «темповику» необхідна сила, яка дозволяє йому наносити серії швидко чергуються порівняно не сильних ударів, долаючи свої інерційні зусилля і опір противника. У боксера – «ўокаутера», навпаки, основною рисою є здатність завдавати сильний, акцентований удар з граничною або біля-граничною силою «вибухового» характеру. Прояв повільної сили, особливо при безпосередньому зіткненні з противником в момент силової боротьби і фізичному «придушенні» супротивника, властиві боксерові – «силовику». Боксер – «ігровик» приймає захисне положення до і після нанесення удару, і тому у нього зменшується можливість проведення максимально сильного удару. Ефекту в ударних діях він досягає за рахунок швидких і точних ударів з розвитком «вибухового» імпульсу на початку удару [8].

Висновки. Отже, необхідно підкреслити, що тренування, спрямовані на вдосконалення швидкісно-силових якостей у боксерів, необхідно проводити не рідше 2 разів на тиждень. Зазначені засоби необхідно застосовувати в комплексі, а також у поєднанні з загально-розвиваючими вправами, прийнятими в практиці боксу, і відповідно до загальних методичних принципів розвитку швидкісно-силових якостей. Слід зазначити, що в боксі, що характеризується комплексним проявом рухових якостей, не існує інтегрального силового показника, який би найбільш повно відображав рівень фізичної підготовленості спортсмена.

Перспектива подальших досліджень полягає у перевірці ефективності даної методики в процесі занять зі студентами-боксерами.

Список літератури:

1. Атилов А.А. Школа бокса для начинающих : учеб. пособие / А.А. Атилов. – Ростов н/Д : Феникс, 2005. – 221 с.
2. Барибіна Л.М. Індивідуалізація навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах із урахуванням психофізіологічних можливостей студентів : автореф. дис. ... к. наук з фіз. вих. – Х., 2013. – 22 с.
3. Вихор В. Удосконалення фізичної підготовки студентів засобами боксу // Педагогічні технології навчання фізичної культури. – 2011.
4. Качурін А.І. Бокс в системі фізичної культури студента : навч. посібник / А. І. Качурін. – К.: Фізкультура і спорт, 2006. – 342 с.
5. Концепція національного виховання студентської молоді. Додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 р. протокол № 7/2-4.
6. Крыловский О.В. Совершенствование физической подготовки студентов средствами бокса // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 1. – С. 66–69.
7. Назимок В.В. Мотивація студентів до занять боксом у процесі фізичного виховання / В.В. Назимок // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту – 2015. – № 8. – С. 54–56.
8. Сутула В.А., Шутеев В.В., Булгаков А.И., Луценко Л.С. Перспективы спортизации системы физического воспитания студенческой молодежи // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – № 4(42). – С. 65–68.
9. Филимонов В.И. Бокс. Спортивно-техническая и физическая подготовка. Монография / В.И. Филимонов. – М.: «ИСАН», 2001. – 400 с.

Юрченко И.В.
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ СКОРОСТНО-СИЛОВЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У СТУДЕНТОВ-БОКСЕРОВ

Аннотация
В статье проведен анализ современных средств развития скоростно-силовых способностей у боксеров и методов их использования. Раскрыты особенности методики развития скоростно-силовых способностей у студентов-боксеров. Установлено, что тренировки, направленные на совершенствование скоростно-силовых качеств у боксеров, необходимо проводить не реже 2 раз в неделю. Указанные средства необходимо применять в комплексе, а также в сочетании с общеразвивающими упражнениями, принятыми в практике бокса, и в соответствии с общими методическими принципами развития скоростно-силовых качеств.
Ключевые слова: бокс, методика, студент, скоростно-силовые способности.

Yurchenko I.V.
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskiy Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

METHOD OF DEVELOPMENT OF SPEED-SPEED CHARACTERISTICS IN STUDENTS-BOXERS

Summary
The article analyzes modern means of development of speed-power abilities in boxers and methods of their use. The features of the method of development of speed-strength abilities in boxing students are revealed. It was established that training aimed at improving speed-strength qualities in boxers should be held at least 2 times a week. These means should be used in a complex, as well as in conjunction with general developmental exercises, adopted in the practice of boxing, and in accordance with the general methodological principles of development of speed-strength qualities.
Keywords: boxing, methodology, student, speed-power abilities.

НАШІ АВТОРИ

1. **Абрамов Валерій Володимирович** – доцент кафедри туризму і готельного хазяйства Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова
2. **Андрєєва Олена Валеріївна** – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України
3. **Базилевич Наталія Олександрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
4. **Білик Олег Андрійович** – старший викладач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини з курсом фізичного виховання та здоров'я Харківського національного медичного університету
5. **Благій Олександра Леонідівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України
6. **Бондар Катерина Анатоліївна** – аспірант кафедри туризму Запорізького національного університету
7. **Браславська Оксана Володимирівна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
8. **Булашев Олександр Якович** – кандидат математичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри зимових видів спорту, велоспорту і туризму Харківської державної академії фізичної культури
9. **Ганопольский Владимир Ильич** – кандидат химических наук, доцент, академик МАДЮТК, УО «Белорусский государственный университет физической культуры», г. Минск (Беларусь)
10. **Горбенко Микола Іванович** – доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму, заслужений тренер України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
11. **Гордієнко Олександр Іванович** – старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
12. **Данилко Валентина Миколаївна** – викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
13. **Женьцян Сан** – здобувач Харківської державної академії фізичної культури
14. **Заруба Олег Вікторович** – викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
15. **Захарченко Марина Олександрівна** – аспірантка кафедри теорії і методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України
16. **Зігунов Василь Миколайович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного сервісу Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
17. **Зігунова Інна Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанного сервісу Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
18. **Іванік Оксана Борисівна** – аспірантка кафедри теорії і методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України
19. **Іщенко Олександр Анатолійович** – старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
20. **Кадыров Рафаил Рафикович** – мастер спорта по хоккею на траве, судья международной категории, завуч школы высшего спортивного майстерства Андижанский облспорткомитет, игрок команды «Мехнат» Андижан
21. **Керівник Юрій Олександрович** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
22. **Кириченко Тарас Григорович** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
23. **Коваленко Юлія Олексіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Запорізького національного університету
24. **Конох Анатолій Петрович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Запорізького національного університету
25. **Конох Андрій Анатолійович** – викладач кафедри туризму Запорізького національного університету
26. **Конох Олена Євгеніївна** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач кафедри туризму Запорізького національного університету
27. **Кравченко Тетяна Петрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

28. **Красов Олександр Іванович** – викладач теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
29. **Красова Ірина Олександрівна** – аспірант ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
30. **Криволапов Едуард Анатолійович** – викладач кафедри туризму Запорізького національного університету
31. **Круцевич Тетяна Юріївна** – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України
32. **Курочкін Віктор Григорович** – доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
33. **Кусай Марина Вікторівна** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, тренер-викладач тенісного центру, м. Кіріят-Шмона, Ізраїль
34. **Лой Борис Іванович** – старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
35. **Люта Дарина Анатоліївна** – аспірант, викладач кафедри туризму Запорізького національного університету
36. **Маковецька Наталія Валеріївна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри туризму Запорізького національного університету
37. **Марченко Оксана Юріївна** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент Національного університету фізичного виховання і спорту України
38. **Мовчан Володимир Петрович** – старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
39. **Обозний Василь Васильович** – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
40. **Палатна Оксана Миколаївна** – керівник гуртків, Переяслав-Хмельницька Станція юних туристів
41. **Палатний Ігор Анатолійович** – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спортивних дисциплін та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
42. **Пангелов Борис Петрович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
43. **Пангелова Наталія Євгенівна** – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
44. **Пєшкова Оксана Юріївна** – аспірантка кафедри туризму Запорізького національного університету
45. **Пивовар Андрій Анатолійович** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
46. **Пивоваров Андрій Анатолійович** – старший викладач кафедри фізкультури Київського національного торгівельно-економічного університету
47. **Півень Олександр Пилипович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
48. **Підгайна Віра Олексіївна** – аспірант Національного університету фізичного виховання і спорту України
49. **Погасій Людмила Іванівна** – старший викладач кафедри фізичного виховання Київського національного торгівельно-економічного університету
50. **Погребний Віктор Володимирович** – старший викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
51. **Поліщук Віталій Валентинович** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
52. **Попрошаєв Олександр Володимирович** – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
53. **Потужній Олександр Васильович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
54. **Рожі Інна Георгіївна** – викладач кафедри географії та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
55. **Рубан Владислав Юрійович** – викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
56. **Садовський Олексій Олександрович** – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, старший викладач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації Національного університету фізичного виховання і спорту України

57. **Самолюк Анна Анатоліївна** – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
58. **Сембрат Сергій Васильович** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
59. **Сидорук Анна Вікторівна** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри туризму Запорізького національного університету
60. **Смирнов Ігор Георгійович** – доктор географічних наук, професор кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка
61. **Соловых Татьяна Константиновна** – кандидат физико-математических наук, доцент, профессор МАДЮТК УО «Белорусский государственный университет физической культуры», г. Минск (Беларусь)
62. **Танана Світлана Михайлівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
63. **Танєв Петар** – співробітник Міністерства Закордонних Справ Республіки Болгарія, м. Софія, Болгарія
64. **Тонконог Олександр Станіславович** – викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
65. **Троценко Валерій Володимирович** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
66. **Троценко Тетяна Юріївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
67. **Фастовець Оксана Олексіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри туризму Національного університету фізичного виховання та спорту України
68. **Царук Вікторія Петрівна** – викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
69. **Чиженок Тамара Макарівна** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту Запорізького національного університету
70. **Шульга Микола Петрович** – доцент кафедри спортивних дисциплін, ігор та туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
71. **Юрченко Ігор Валерійович** – викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Науковий журнал
«Молодий вчений»
№ 4.2 (56.2) квітень 2018 р.

Щомісячне видання

Коректор: В. Бабич
Дизайн: А. Юдашкіна
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація редакції журналу.
Поштова адреса: 73005 Україна, м. Херсон,
а/с 20, Редакція журналу «Молодий вчений»
тел.: +38 (0552) 399 530
info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 19.04.2018 р.
Формат 60х84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 27,20. Тираж 100 прим.
Зам. 0418-65.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.